DIVI ANSELMI ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS

OPERA OMNIA

QVATVOR TOMIS
comprehenſa.

HAC VLTIMA EDITIONE PRÆTER
TOMI QVARTI acceſſionem, ex collatione veterum
Codicum emendata, notis illuſtrata, & aliquot
nouis opuſculis aucta.

STVDIO ET OPERA D. IOANNIS
PICARDI Bellouaci Canonici Regularis
ad S. Victoris Pariſienſis.

B

A

COLONIÆ AGRIPPINÆ,
Ex Officina Cholin. ſumptibus Petri Cholini.

ANNO DOMINI M. DC. XII.
Cum gratia & Priuileg. S. Cæſareæ Maieſtatis.

SERENISSIMO REVERENDISSIMOQVE PRINCIPI AC DOMINO

D. FERDINANDO

ARCHIEPISCOPO ET ELECTORI COLONIENSI

S. R. I. Per Italiam Archicancellario, Epiſcopo Leodienſi, Monaſterienſi, Hildesheimenſi, Berchtesgadenſi & Stabulenſi Adminiſtratori: Coadiutori Padebornenſi, Comiti Palatino Rheni: Vtriuſque Bauariæ Duci, &c. Principi clementiſſimo.

TYPOGRAPHICÆ rei operam daturus Ser.me Reuerend.me q; Princeps, cum ſedulò recogitarem, quid cauſæ Maiores meos ad eam inchoandam & incredibili tam ſumptu quàm ſolertiâ perpetuandam impulerit, vnum (cælitùs credo) incidit, quo hucuſque in propoſito ſtudio vehementer confirmatus ſum, tanti apud me quidem ponderis, nihil vt ex eo momento Chriſtianæ Reipublicæ fructuoſius ab illis tractari potuiſſe exiſtimem. Cum enim erumpentes anteeunti ſæculo Catholicæ veritatis hoſtes Hæretici tam populi magiſtros à ſe deleri poſſe, vt qui perpetuâ ſerie velut totidem ex immortali vite palmites naſcebantur, quam inuiolabiles templorum moles demoliri diffiderent, in Diuinos codices, & ſacra Doctorum monumenta furor eorum conuerti cæpit, vt inciſis his aquæductibus, qui ferro perſecutionis exſcindi non potuiſſent, ſiti ſanæ doctrinæ languefacti deficerent. Hinc tanta Bibliothecarum in pleriſque Hæreticorum prouincijs exuſta ſupellex, orbatæ ritualibus libris Eccleſię, proſcripti è priuatis ædibus ſacri Annales, extorta Catholicæ iuuentuti Rudimenta Fidei; quin ipſum Bibliorum corpus neruoſioribus exectis partibus ſacrilegè delumbarunt, ne inibi relinqueretur, quod neceſſitatem ipſis Chriſtianę mortificationis inijceret. Et verò omnem orthodoxæ Fidei veritatem penitùs extrituri fuiſſent, niſi à propinquo interitu eam vindicaſſet Typographia, cuius beneficio Authenticæ ſcripturæ tam fæliciter non ſolum conſeruatæ, verumetiam propagatæ ſunt, vt hodie nullo interitus periculo palàm circumferantur per omnes terrarum angulos, & quæ ante in vnâ prouinciâ, vnâ ciuitate, vnico Muſęo abſcondebantur, nunc

per

per ectyporum frequentiam omnibus ſeſe nationibus, oppidis, Academijs, hominibus incredibili totius Reipublicæ emolumento inſinuent.

Quæ cum ita ſint, cernis Sereniſs. & Reuerendiſs. Princeps, quo propoſito celeberrima hæc volumina B. Anſelmi typis meis recuderim, vt nimirum Apoſtolicæ Religionis documenta, quibus redundant, in diocœſis noſtræ gremio immortalia fierent, & viciſſim nobis ad immortalitatem adiumento ſint: id quod tantò certius futurum confidimus, quanto clarius elucet in Sereniſs. & Reuerendiſs. C. V.ᵃ ex quo in Archipræſulem, Paſtorem, Principem, & Patrem patriæ noſtræ fauſtiſſimo ſydere delecta fuit, Eccleſiæ reſtaurandi ſtudium, & in fidelibus populis deſiderium auitam Fidei ſynceritatem ſtabiliendi.

Acceptum igitur ſit qualecunque hoc donum, quod humillimè offero, ſpecimen pro obtentis hucuſque beneficijs gratitudinis meæ; Et erga me, qui Cholinianæ familiæ in inclytum Colonienſium Archiepiſcoporum ordinem antehac obſequia perpetuare quantum per vires & facultates licebit, conſtitutum habeo, viciſſim Ipſa glorioſ. record. ERNESTI Principis Anteceſſoris & Patrui ſui clementiam, oro obteſtorque continuet; in quam Optimus Deus dulcedinis ſuæ benedictionem effundere dignetur. Valeat. Coloniæ Agripp. Auguſt. pridie Kalend. April. Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum duodecimo.

Sereniſs. & Reuerendiſs. C. V.ᵃ

Humillimus Seruus

Petrus Cholinus, Ciuis & Bibliopola Colonienſ.

F. EDINERI ANGLI DIVI ANSELMI ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS CONVICTORIS, DE EIVSdem vita libri duo.

PROLOGVS.

QVONIAM multas & anteceſſorum noſtrorum temporibus infelicitas rerum mutationes, & noſtris diebus in Anglia accidiſſe & coaluiſſe conſpeximus, ne mutationes ipſa poſterorũ ſcientiam penitùs laterent quædam ex illis ſuccinctè excepta, literarum memoriæ tradidimus. Sed quoniam opus ipſum in hoc maximè verſatur, vt ea quæ inter reges Anglorum & Anſelmum Archiepiſcopum Cantuarienſem facta ſunt, inconcuſſa veritate deſignet, quæque omnibus puram illorum hiſtoriam ſcire volentibus, tunc temporis innoteſcere potuerunt, licet inculte, plane tamen ſermone deſcribat. Nec adeò quicquam in ſe contineat, quod ad priuatam conuerſationem vel ad morum ipſius Anſelmi qualitatem, aut ad miraculorum exhibitionem pertinere videatur, placuit quibuſdam familiaribus meis me ad hoc ſua prece perducere, vt ſicut deſcriptione notarum rerum poſteris ita deſignatione ignotarum ſatageremus, tam futuris quàm & præſentibus aliquod officij mei munus impendere. Quos eo quod offendere ſummopere cauebam, dedi operam voluntati eorum pro poſſe morem gerere. Opus igitur ipſum de vita & conuerſatione Anſelmi Archiepiſcopi Cantuarienſis titulatum, taliter Deo adiuuante curaui diſponere, vt quamuis aliud opus quod præſignauimus ex maiori parte de eiuſdem viri conuerſatione ſubſiſtat, ita tamen in ſua materia integra narrationis formam prætendat, vt nec illud iſtius, nec iſtud illius pro mutua ſui cognitione multum videatur indigere. Plenè tamen actus eius ſcire volentibus, nec illud ſine iſto, nec iſtud ſine illo ſufficere poſſe pronuntio.

VITA D. ANSELMI CANtuarienſis Archiepiſcopi.

INſtituta vitæ & conuerſationis Anſelmi Cantuarienſis Archiepiſcopi literarum memoriæ traditurus, primo omnium vocata in auxilium meum ſumma Dei clemẽtia & maieſtate, quædam breuiter dicam de ortu & moribus parentum eius, vt hinc lector aduertat, de qua radice prodierit, quod in ſtudijs naſcituræ prolis poſtmodum fulſit. Pater igitur eius Gundulphus, mater Ermerberga vocabatur. Vterque iuxta ſeculi dignitatem nobiliter nati, nobiliter ſunt in Auguſta ciuitate conuerſati. Quæ ciuitas confinis Bourgundiæ & Lãgobardiæ, Ermerbergam in ſe ædidit: Gundulphum in Langobardia natũ, ciuem ſui ex aduena fecit. Coniuncti ſunt lege coniugali, ambo diuitijs non ignobiles, ſed moribus ex quadam parte diſſimiles. Gundulphus enim ſæculari deditus vitæ, non adeo curã ſuis rebus impendere, ſed habita frequenter ab re diſtribuere, in tantum, vt non modò largus atque beneficus, verùmetiam prodigus atque vaſtator à nonnullis æſtimaretur. Ermerberga verò bonis ſtudijs ſeruiens, domus curam bene gerens, ſua cum diſcretione diſpenſans atque conſeruans, bonæ matrisfamilias officio fungebatur. Mores erant probi & irreprehenſibiles, ac iuxta rectam conſiderationem ratione ſubnixi. Hæc fuit vita eius, in hac dum vixit permanſit, in hac finem vitæ ſortiri promeruit. Gundulphus verò circa diem obitus ſui, ſpreto ſeculo Monachus factus, Monachus defunctus eſt. At Anſelmus filius horum, cùm puer paruulus eſſet, maternis prout ætas ſua patiebatur, colloquijs libenter animum intendebat. Et audito vnum Deum ſurſum in cœlo eſſe, omnia regentem, omnia continentem, ſuſpicatus eſt, vtpotè puer inter montes nutritus, cœlum montibus incumbere, in quo & aulam Dei eſſe, eamqúe per montes adiri poſſe. Cumqúe hoc ſæpius animo volueret, contigit vt quadam nocte per viſum videret ſe debere montis cacumen aſcendere, & ad aulam magni regis Dei properare. Verùm priuſquàm montem cœpiſſet aſcendere, vidit in planitie qua pergebat ad pedem montis mulieres, quæ regis erant ancillæ ſegetes metere, ſed hoc nimis negligenter faciebant & deſidioſè. Quarum puer deſidiam dolens ac redarguens, propoſuit animo ſe apud Dominum regem ipſas accuſaturum. Dehinc monte tranſcenſo, regiam aulam ſubit. Dominum eum ſolo ſuo dapifero inuenit. Nam familiam ſuam vt ſibi videbatur, quoniam autumnus erat, ad colligendas meſſes miſerat. Ingrediens itaque puer, à Domino vocatur. Accedit atque ad pedes eius ſedet. Interrogatur iucunda affabilitate quis ſit, vel vnde, quidue velit. Reſpondit ille ad interrogata, iuxta quod rem eſſe ſciebat. Tunc ad imperium Domini panis ei nitidiſſimus per dapiferum affertur, eoqúe coram ipſo reficitur. Mane igitur cum quid viderit ante oculos mentis reduceret, ſicut puer ſimplex & innocens, ſe veraciter in cœlo ex pane Domini refectum fuiſſe credebat, hocqúe coram alijs ita publicè aſſerebat. Creuit ergo puer, & ab omnibus diligebatur. Mores etenim probi in eò erant, qui magnoperè eum diligi faciebant. Traditur literis, diſcit, & in breui plurimum proficit. Necdum attigerat ætatis annum quintumdecimum, & iam qualiter ſecundum Deum vitam melius inſtituere poſſet, mente tractabat, idque concepit apud ſe, nihil in hominum conuerſatione monachorum vita præſtantius eſſe. Quam aſſequi cupiens, venit ad quendã ſibi notum Abbatem, rogans illum vt ſe monachum faceret. Sed Abbas voluntate illius agnita, quod petebat inſcio Patre illius, ne offenderet animum eius, facere recuſauit. At ille in ſuo propoſito perſtans, orauit Deum, quatenùs infirmari mereretur, vt vel ſic ad monachicum quem deſiderabat, ordinem ſuſciperetur. Mira res. Vt enim Deus declararet, quantum etiam in alijs de ſuæ pietatis auditu confidere poſſet, preces illius exaudiuit, ac illi protinus validam corporis debilitatem immiſit. Acriter igitur infirmatus ad Abbatem mittit, mortem ſe timere pronunciat, orat vt monachus fiat: præfato timore obſtante, non fit quod poſtulabat, & hoc quidem ad humanum tantùm ſpectabat examen. Cæterùm Deus quem futura non fallunt, ſeruum ſuum ipſius loci conuerſatione noluit implicari, propterea quod alios quoſdam in ſinu miſericordiæ ſuæ reconditos habebat, quos vt poſtmodum claruit magis, per illum ad ſuam voluntatem in poſterum diſponebat informari. Poſt hæc ſanitas redditur iuueni, quodqúe tunc nequibat, in futuro ſe per gratiam Dei facturum mente proponit.

Exinde

Exinde cum corporis ſanitas, iuuenilis ætas, ſeculi proſperitas ei arrideret, cœpit paulatim feruor animi eius à religioſo propoſito tepeſcere, in tantum vt ſeculi vias magis ingredi, quàm relictis eis monachus fieri cuperet. Studium quoque literarum, in quo ſe magnopere ſolebat exercere, ſẽſim poſtponere, ac iuuenilibus ludis cœpit operam dare. Veruntamen pia dilectio & diligens pietas, quas in matrem ſuam babebat, nonnihil eũ ab iſtis reſtringebant. Defuncta verò illa, illico nauis cordis eius, quaſi anchora perdita, in fluctus ſeculi penè tota dilapſa eſt. Sed omnipotens Deus, præuidens quid de illo facturus erat, ne animam ſuam pace tranſitoria potius perderet, infeſtum ei & inteſtinum bellũ generauit. Hoc eſt, animum patris eius acerbo contra illum odio inflammauit, in tantum, vt æquè, aut certè magis ea quæ benè, ſicut quæ perperam faciebat, inſequeretur. Nec aliqua poterat Patrem humilitate lenire, ſed quanto illi ſe exhibebat humiliorem, tanto illum ſibi ſentiebat aſperiorem. Quod nimis intollerabile cernens, & ne deterius quid inde contingeret timens, elegit potius paternis rebus & patriæ renuntiare, quàm patri ſuo vel ſibi, quamlibet infamiam ex ſua cohabitatione procreare. Paratis itaque his, quæ neceſſaria erant in viam ituris, patria egreditur, vno qui ſibi miniſtraret clerico comitatus. Cumquè dehinc in tranſcenſu montis Seniſij fatigaretur, & laboris impatiens corpore deficeret, vires ſuas niuem mandendo reparare tentabat. Nec enim aliud quo veſceretur, præſtò fuit. Quod miniſter illius aduertens, doluit, & ne fortè quid edendum haberetur in ſacculo qui aſino illorum vehebatur, diligenter inueſtigare cœpit, & mox contra ſpem panem in eo nitidiſſimum repperit. Quo ille refectus, recreatus eſt, & vitæ incolumis reſtitutus.

Exactis dehinc partim in Bourgundia, partim in Francia fermè tribus annis, Normaniam adit, ibi quendam nomine Landfrancum, virum videlicet valdè bonum, præſtanti religione ac ſapientia verè nobilem, videre, alloqui, & cohabitare volens. Excellens ſiquidem fama illius circumquaque percrebuerat, & nobiliſſimos quoſque clericorum ad eum de cunctis mundi partibus agebat. Anſelmus igitur viro adito, eumque ſingulari quadam ſapientia pollere agnito, eius ſe magiſterio ſubdit, eique poſt modicum, familiaris præ cæteris diſcipulis fit. Occupatur die noctuquè in literarum ſtudio, non ſolùm quæ volebat à Landfranco legendo, ſed & alios quæ rogabatur ſtudioſè docendo. Propter quæ ſtudia, cùm corpus vigilijs, frigore & inedia fatigaretur, venit ei in mentem, quia ſi aliquando monachus, vt olim propoſuerat eſſet, acriora quàm patiebatur, eum pati non oportere, nec tunc ſui laboris meritum perderet, quod nunc vtrum ſibi maneret, non perſpiciebat. Hoc ergo mente concepto, totam intentionem ſuam ad placendum DEO dirigere cœpit, & ſpernendo mundum cum oblectationibus ſuis, reuera cupit fieri monachus. Quid plura? Cogitat vbi melius proficere queat, quod facere deſiderat, & ita ſecum tractat. Ecce, inquit, monachus fiam. Sed vbi? Si Cluniaci vel Becci, totum tempus quod in diſcendis literis poſui, perdidi. Nam & Cluniaci diſtrictio ordinis, & Becci ſupereminens prudentia Lantfranci, qui illic monachus eſt, mihi aut nulli prodeſſe, aut nihil valere comprobabit. Itaque in tali loco perficiam quod diſpono, in quo & ſcire meum poſſum oſtendere, & multis prodeſſe. Hæc vt lubens ipſemet referre ſolebat, ſecum meditabatur. Addebatquè. Necdum eram edomitus, necdum in me vigebat mundi contemptus. Vnde quod ego vt putabam, fretus aliorum charitate dicebam, quàm damnoſum eſſet non aduertebam. Poſtmodum autem in ſe reuerſus. Quid inquit? Eſſe ne monachus, hoc eſt, velle ſcilicet alijs præponi, præ alijs honorari, ante alios magnificari? Non. Illic ergò depoſita contumacia monachus deuenis, vbi ſicut æquum eſt, cunctis propter Deum poſtponaris, cunctis abiectior habearis, præ cunctis parui pendaris, & vbi hoc eſſe poterit? Equidem Becci. Ibi ſiquidem nullius ponderis ero, quandoquidem ille ibi eſt, qui præeminentis ſcientiæ luce conſpicuus cunctis ſufficiens, cunctis honorabilis & acceptus. Illic ergò requies mea, illic ſolus Deus, intẽtio mea, illic ſolus amor eius erit cõtemplatio mea, illic beata & aſſidua memoria eius, felix ſolamen & ſatietas mea. Hæc cogitabat, hæc deſiderabat, hæc ſibi prouenire ſperabat. Raptabatur quoque mens eius per id temporis in alias ſectãdæ ſemitas vitæ, ſed vis deſiderij eius in hanc quam maxime declinauerat. Sciens itaque ſcriptum eſſe, omnia fac cum conſilio, & poſt factum non pœnitebis, nolebat ſe alicui vni vitæ earum quas mente voluebat inconſultè credere, ne in aliquo videretur ſcripturæ præceptis nõ obedire. Amicos inſuper multos habens, ſed cui ſe totum in iſtis cõmitteret conſiliarium vnum, de mille videlicet præfatum Lantfrancum eligens, venit ad eũ, indicans voluntatem ſuam ad tria pendere, ſed per conſiliũ eius ad vnum quod potiſſimum iudicaret, duobus relictis, ſe velle tenere. Quæ tria ſic ei expoſuit. Aut enim, inquit, monachus fieri volo, aut eremi cultor eſſe deſidero, aut ex proprio patrimonio viuens, quibuslibet indigentibus propter Deum pro meo poſſe exinde miniſtrare, ſi conſulitis, cupio. Iã enim pater eius obierat, & tota hæreditas ad illum reſpiciebat. In his inquam tribus voluntatem meã domine Lantfrance, fluctuare ſciatis, ſed precor vt me horum potiſſimo ſtabiliatis. Differt Lantfrancus ſententiam ferre, ſuadetquè negotium ad venerabilis Maurilij Rotomagenſis epiſcopi audientiã magis referre. Acquieſcit Anſelmus conſilio & comitatus Lantfranco pontificem petit. Tanta autem vis deuotionis pectus Anſelmi tunc poſſidebat, tantumquè veri conſilij Lantfranco ineſſe credebat, vt cùm Rotomagnum petentes, per magnam quæ ſuper Beccum eſt ſyluam pergerent, ſi Lantfrãcus ei diceret, in hac ſylua mane, & ne dum vixeris hinc exeas caue, procul dubio vt fatebatur imperata ſeruaret. Peruenientes ergo ad epiſcopum aduentus ſui cauſas ei exponunt, quid inde ſentiat quærũt. Nec mora, monachicus ordo præ cæteris laudatur, eiuſquè propoſitum alijs antefertur. Anſelmus hæc audiens & approbans, omiſſis alijs, ſæculo relicto, Becci monachus factus eſt, anno ætatis ſuæ viceſimo ſeptimo. Regebat eo tempore, cœnobium ipſum dominus abbas Herluinus nomine, vir grãdæuus, & magna probitate conſpicuus, qui primus ipſius loci abbas, monaſterium ipſum à fundamẽtis de ſuo patrimonio fecerat. Sæpè dictus autem Lantfrancus gradum prioris obtinebat. Anſelmus verò nouus monachus factus, ſtudioſe vitã aliorum religioſius viuentium æmulabatur. Imo ipſe ſic religioni per omnia ſeruiebat, vt quiſquis religioſe in tota ipſa congregatione viuere volebat, in eius vita ſatis inueniret quod imitaretur, & ita per triennium de die in diem ſemper in melius proficiens, magnus & honorandus habebatur.

Venerabili autem Lantfranco Incadomenſis cœnobij regimen aſſumpto, Prioris officio functus eſt, ſicquè Deo ſeruiendi ampliorem libertatem potitus, totum ſe, totum tempus ſuum in illius obſequio expendere, ſæculum & cuncta negotia eius ab intentione ſua, funditus cœpit amouere. Factumquè eſt vt ſoli Deo, cœleſtibuſquè diſciplinis iugiter occupatus, in tantum ſpeculationis diuinæ culmen aſcenderit, vt obſcuriſſimas, & ante tempus ſuũ inſolitas de diuinitate Dei & noſtra fide quæſtiones, Deo reſerante perſpiceret, ac perſpectas enodaret, apertiſquè rationibus quæ dicebat rata &

catho-

catholica eſſe probaret. Diuinis namque ſcripturis tantam fidem adhibebat, vt indiſſolubili firmitate cordis crederet nihil in eis eſſe, quod ſolidæ veritatis tramitem vllo modo exiret. Quapropter ſummo ſtudio animum ad hoc intenderat, quatenus iuxta fidem ſuã mentis ratione mereretur percipere, quæ in ipſis ſenſit multa caligine tecta latere. Contigit ergo quadam nocte, vt ipſa in huiuſmodi mente detentus, ante nocturnas vigilias vigilans in lecto iaceret, & meditando ſecum rimari conaretur, quonam modo Prophetæ præterita ſimul & futura, quaſi præſentia olim agnouerint, & indubitanter ea dicto vel ſcripto protulerint. Et ecce cum in his totus eſſet, & ea intelligere magnopere deſideraret, defixis oculorum ſuorum radijs, vidit per medias maceries oratorij ac dormitorij monachos, quorum hoc officium erat, pro apparatu matutinarum altare & alia loca eccleſiæ circumeuntes, luminaria accendentes, & ad vltimum vnum eorum ſumpta in manibus chorda pro excitandis fratribus ſcillam pulſantem, ad cuius ſonitum conuentu fratrum de lecto ſurgente, miratus eſt de re quæ acciderat. Concepit ergo apud ſe Deo leuiſſimum eſſe, prophetis in ſpiritu ventura monſtrare, cum ſibi conceſſerit quæ fiebant per tot obſtacula corporeis oculis poſſe videre.

Hinc perſpicatiori interius ſapientiæ luce perfuſus, mores omnis ſexus & ætatis ita diſcretionis ratione monſtrante penetrauit, vt eum palam inde tractantem, aduerteres cuique ſui cordis arcana reuelare. Origenes inſuper & ipſa vt ita dicam, ſemina atque radices, nec non proceſſus omnium virtutum ac vitiorum detegebat, & quemadmodum vel hæc adipiſci, vel hæc deuitari atque deuinci poſſent luce clarius edocebat.

Tantam autem omnis boni conſilij vim in eo elucere cerneres, vt pectori eius ſpiritũ conſilij præſidere non ambigeres. Quam promptus verò atque aſſiduus in ſanctis exhortationibus fuerit, ſuperuacuum eſt dicere, cũ illũ ſemper in ipſis infatigabilem omnes ferme audientes cõſtat ſatigaſſe, quodque dicitur de ſancto Martino, eius ori nunquam defuit Chriſtus, ſiue iuſtitia, vel quicquid ad veram vitam pertinet, incunctanter confirmamus ſine mendacio poſſe dici de illo. In his leue eſt lectorem aduertere, eũ de mẽſa domini nõ ſine quodã præſagio peruiſum iã olim nitido refectum pane fuiſſe.

De corporalibus eius exercitijs, ieiunijs dico, orationibus atque vigilijs, melius æſtimo ſilere quàm loqui. Quid namque de illius ieiunio dicerem, cum ab initio Prioratus ſui tanta corpus ſuum inædia macerauit, vt non ſolum omnis illecebra gulæ penitus in eo poſtmodum extincta ſit, ſed nec famem ſiue delectationem comedẽdi pro quauis abſtinentia, vtpote dicere conſueuerat, aliquãdo pateretur. Comedebat tamen vt alij homines, ſed omnino parcè, ſciens corpus ſuũ ſine cibo nõ poſſe ſubſiſtere. In orationibus autem quas ipſe iuxta deſiderium & petitionem amicorum ſuorum ſcriptas edidit, qua ſolicitudine, quo timore, qua ſpe, quo amore Deum & ſanctos eius interpellauerit, nec non interpellandos docuerit, ſatis eſt & me tacente videre, ſit modo qui eis piè intendat, & ſpero quia cordis eius affectum, ſuumque profectum in illis & per illas gaudens percipiet.

Quid de vigilijs? Totus dies in dandis conſilijs ſæpiſſime non ſufficiebat, addebatur adhuc pars maxima noctis. Præterea libros, qui ante id temporis nimis corrupti vbique terrarum erant, nocte corrigebat, ſanctis meditationibus inſiſtebat, ex contemplatione ſummæ beatitudinis & deſiderio vitæ perennis immenſos lachrymarum imbres effundebat. Huius vitæ miſerias, ſuaque ſi quę erant peccata & aliorum amariſſime flebat, & vix parum ante vigilias nocturnas, ſępeque nihil ſomni capiebat. Talibus ſtudijs vita eius ornabatur.

Qualiter autem erga ſubditos ſe habebat, det Deus ad æmulationem prælatorum poſſe vel quid modicũ dici. Cum primũ igitur Prior factus fuiſſet, quidam fratres ipſius cœnobij facti ſunt æmuli eius, videntes & videndo inuidentes illum præponi, quem iuxta conuerſionis ordinem iudicabant ei deberi ſupponi. Itaque turbati, aliosque turbantes, ſcandala mouent, diſſenſiones pariunt, ſectas nutriunt, odia fouent, at ipſe cum his qui oderant pacem, erat pacificus, & detractionibus eorum reddebat officia fraternæ charitatis, malens vincere malitiam in bono, quàm à malitia eorum vinci in malo. Quod miſerante Deo factum eſt, ſiquidem illi animaduertentes eum omnimodis pure ac ſimpliciter in cunctis actionibus ſuis incedere, neque quod iure blaſphemari poſſet in illo reſidere, mala voluntate in bonam mutata, dicta eius & facta in bono æmulari cœpere. Verùm vt clareat quo pacto id prouenerit, vnum ex ipſis exempli gratia ponam, quatenus agnito quo dolo Anſelmi, à ſua prauitate ſit mutatus, qualiter & alij per eum correcti ſint perpendatur. Osbernus quidam nomine, ætate adoleſcentulus, ipſius erat monaſterij monachus: ingenio quidem ſagax, & artificioſis ad diuerſa opera pollens manibus, bonam in ſe bonæ ſpei materiam præferebat. Sed mores qui in eo valde peruerſi erant, iſta multum decolorabant, & inſuper odium quod omnino more canino contra Anſelmum exercebat. Quod odiũ quantum ad ſe Anſelmus non magni pendens, ſed tamen mores illius conuenire ſagacitati ingenij eius magnopere cupiens, cœpit quam ſancta calliditate puerum pijs blandimentis delinire, puerilia facta eius benigne tolerare, multa illi quæ ſine ordinis detrimento tolerari poterãt concedere, in quibus & ætas eius delectaretur, & effrenis animus in manſuetudinem aurearetur. Gaudet puer in talibus, & ſenſim a ſua feritate ipſius demitiur animus. Incipit Anſelmum diligere, eius monita ſuſcipere, mores ſuos componere. Quod ille intuens, prę cęteris eum familiariter amplectitur, nutrit, fouet, & vt ſemper in melius proficiat omnibus modis hortatur & inſtruit. Dehinc paulatim et quæ conceſſerat puerilia, ſubtrahit, eumque ad honeſtam morum maturitatem prouehere ſatagit. Non fruſtratur pia ſolicitudo eius, proficiunt in iuuene ac roborantur ſacra monita eius. Ergo vbi de firmitate boni ſtudij adoleſcentis ſe poſſe cõfidere animaduertit, mox omnes pueriles actus in eo reſecat, & ſi quid reprehenſionis eum admittere comperit, non modo verbis, ſed & verberibus in eo acriter vindicat. Quid ille? Aequanimiter cuncta ſuſtinet, confirmatur in propoſito omnis religionis, feruet in exercitio diſcendæ omnis ſanctæ actionis, ſuffert patienter aliorum contumelias, opprobria, detractiones, ſeruans erga omnes affectum ſinceræ dilectionis. Lætatur pater in his, vltra quã dici poſſit, & diligit filiũ ſancto charitatis igne, pluſquam credi poſſet. Sed cum ipſe (vt fleus referebat) eũ ad magnũ eccleſiæ fructũ proficere ſperaret, ecce graui corporis infirmitate præripitur lectoq; recipitur. Videns tum bonũ patrẽ felicis iuuenis amicũ, lecto iacentis diu noctuq; aſſidere, cibũ & potum miniſtrare, omnium miniſtrorũ ſuperſe miniſteria ſuſcipere, veri amici morẽ in omnibus gerere, ipſe corpus, ipſe animam eius ſtudioſiſſime refouebat. Appropinquanti autem ad exitũ, familiari præcepit alloquio, quatenus poſt obitum ſuum ſi poſſibile eſſet, ſuum eſſe ſibi reuelaret. Spopõdit, & tranſijt. Corpus defuncti ex more lotum, veſtitu, in feretro compoſitum, in eccleſiam delatum eſt. Circumſederunt fratres Pſalmos pro eius anima decantantes. Anſelmus verò quo liberius pro eo preces funderet, in ſecretiorem eccleſię locum ſeceſſit, Qui cũ inter ipſas lachrymas ex graui corporis

mo-ſti-

mœſtitudine torpore deficeret, & paululum oculos in ſomnum deprimeret, vidit in ſpiritu mentis ſuæ quaſdam reuerēdi vultus perſonas candidiſſimis veſtibus ornatas, domum in qua idē Osbernus vitam finierat introiſſe, & ad iudicandum circum conſediſſe. Verum cum iudicij ſententiam ignoraret eāq; ſolicitus noſſe deſideraret, ecce Osbernus adeſt ſimilis homini ad ſe aut ex lāguore, aut ex nimia ſanguinis minutione ac ſi fuerit exanimatus redeunti. Ad quē pater: Quid eſt fili? Quomodo eſt? Cui ille hæc verba reſpondit. Ille antiquus ſerpens ter inſurrexit in me, & ter cecidit in ſemetipſum, & Vrſarius domini Dei liberauit me. Quo dicto Anſelmus oculos à ſōno leuauit, & Osbernus nō cōparuit. En obedientiam mortuus viuo exhibebat, quam viuens viuenti exhibere ſolebat. Quod ſi quiſpiam audire velit, qualiter hæc obediētia verba defuncti, ipſe Anſelmus fuerit interpretatus, breui accommodet aures. Ter inquit, antiquus ſerpens inſurrexit in eum, quia de peccatis quæ poſt baptiſmum priuſquam à parentibus ad ſeruitium dei in monaſterium offeretur, illū diabolus accuſauit, de peccatis etiam quæ poſt oblationem parentum ante ſuam profeſſionem fecerat, illum accuſauit, de peccatis nihilominus quæ poſt profeſſionem ante obitum ſuum egerat, illum accuſauit. Sed ter cecidit in ſemetipſum, quia peccata quæ in ſeculo conſtitutus admiſerat, per fidem parentum, quando eum Deo obtulerunt, deleta inuenit. Et peccata quæ poſtmodum in monaſterio degens ante ſuam profeſſionem fecerat, in ipſa profeſſione deleta inuenit. Peccata etiam quæ poſt profeſſionem ante obitum ſuum egerat, per veram confeſſionem & pœnitentiam deleta atque dimiſſa in ipſo eius obitu confuſus inuenit, ſicq́ue malignas verſutias ſuas quibus eum ad peccandum elexerat, iuſto Dei iudicio in ſe ad cumulum ſuæ damnationis retorqueri ingemuit. Et vrſarius domini Dei liberauerit eum, vrſarij dei, boni angeli ſunt. Sicut enim vrſarij vrſos, ita angeli malignos dæmones à ſua ſæuitia coercent & opprimunt, ne nobis tantum noceant, quantum volunt. Poſt hæc Anſelmus vt ſanctę dilectionis munus quod viuo impenderat mortuo non negaret, per integrum annum miſſam pro anima eius omni die celebrauit. Quod ſi aliquando à celebratione ipſius ſacramenti impediebatur, eos qui miſſas familiares debebant, ſuam pro anima fratris miſſam dicere faciebat, & ipſe miſſas eorum dum opportunum erat ante miſſam ſui defuncti alia miſſa perſoluebat. Itaque per ſingulos dies totius anni aut ipſe pro illo miſſam celebrauit, aut ab alio celebratam alia miſſa mutatus eſt. Super hæc miſſis circumquaque epiſtolis pro anima ſuj Osberni orationes fieri petijt, & obtinuit, hæc fratres videntes & ſocordiam ſui cordis redarguentes, ſe miſeros ac infelices, Osbernum beatum prędicant ac felicem, qui talem amorem, talem meruit inueniſſe ſubuentionem. Et hoc ergo ſinguli quippe corpore, & animo ſe ſubdunt Anſelmo, cupientes in amicitiam eius hæreditario iure ſuccedere Osberno, At ille in conuerſione ipſorum Deo gratias agens, omnibus omnia factus eſt, vt omnes ſaluos faceret.

Veruntamen adoleſcentibus atque iuuenibus præcipuam curam intendebat, & inquirentibus de hoc rationem, ſub exemplo reddebat. Comparabat ceræ iuuenis ætatem, quæ ad formandum ſigillū apte eſt temperata. Nam ſi cæra inquit nimis dura vel mollis fuerit, ſigillo impreſſo, eius figuram in ſe nequaquam ad plenum recipit. Si verò inquit ex vtriſq́ue duritia ſcilicet atque mollitie diſcrete habens ſigillo imprimitur, tunc forma ſigilli omnino perſpicua & integra redditur. Sic eſt in ætatibus hominum. Videas hominem in vanitate huius ſeculi ab infantia vſque ad profundam ſenectutē conuerſatum, ſola terrena ſapientem, & in his penitus obduratum. Cum hoc age de ſpiritualibus, huic de ſubtilitate contemplationis diuinæ loquere, hinc ſecreta cœleſtia doce rimari, & perſpicies eum nec quid velis quidem poſſe videre. Nec mirum indurata cæra eſt, in iſtis ætatem non triuit, aliena ab iſtis ſequi didicit. E contrario conſideres puerum ætate ac ſcientia tenerum, nec bonū nec malum diſcernere valentem, nec te quidem intelligere de huiuſmodi diſſerentem: Nimirum mollis cæra eſt & quaſi liquens, nec imaginem ſigilli quoquo modo recipiens. Medius horum adoleſcens & iuuenis eſt, ex teneritudine atq; duricia congrue tēperatus. Si hunc inſtruxeris atque vōles informare valebis. Quod ipſe animaduertens iuuenibus maiori ſolicitudine inuigilo, procurans cuncta in eis viciorum germina extirpare, vt in ſanctarum excercitijs virtutum poſtea competenter edocti, ſpiritualis in ſe transforment imaginem viri. Sed cum inter hæc eum diuerſa diuerſorum negotia fatigarent, & nonnunquam illius mentem à ſua quiete turbarent, conſilium ſuper his à ſupra dicto venerandæ memoriæ archiepiſcopo Rotomagenſi Maurilio poſtulaturus Rotomagum venit. Cumq́ue ſui aduentus cauſam pontifici exponeret, ac inter verba pro amiſſa ſtatus ſui tranquillitate vehemētiſſimè fleret, ab onere prælationis q; ſibi fatebatur importabile, vt releuari mereretur magno opere cœpit rogare. At ille ſicuti vir magnæ ſanctitatis, noli inquit, mi fili chariſſime quod quæris quærere, nec te ſubiectione aliorum tu i ſolius curam gerens velis retrahere. Vere etenim dico tibi me de multis audiſſe, multosq; vidiſſe, qui quoniam cauſa ſuæ quietis proximorum vtilitati per paſtoralem curam inuigilare noluerunt, per deſidiam ambulātes ſemper de malo in peius profecerūt. Quapropter ne tibi (quod abſit) hoc idem contingat, per ſanctam obedientiam præcipio, quatenus prælationem quam nunc habes retineas, nec iam niſi tuo iubente abbate quomodolibet deſeras, & ſi quando fueris ad maiorem vocatus, eam ſuſcipere nullatenus abnuas. Scio enim quod in hac quam tenes non diu manebis, verum ad altiorem prælationis gradum poſt non multum proueheris. Quibus auditis, væ inquit, miſero mihi. In eo quod porto deficio, & ſi grauius imponitur onus, reijcere non audeo? Repetit præſul edictum, & vt primo iubet ne tranſgrediatur.

Dehinc Anſelmus ad monaſterium reuerſus talem ſe cunctis exhibuit, vt ab omnibus loco chariſſimi patris diligeretur. Ipſe enim mores omnium & infirmitates æquanimiter ſufferebat, & vnicuique ſicut expedire ſciebat neceſſaria ſuggerebat. O quot in ſua iam infirmitate deſperati per piam ſolicitudinem eius ſunt ad priſtinam ſanitatem reuocati. Quod tu Hereuualde decrepite ſenex in teipſo percepiſti, quando grauatus non ſolum ætate ſed & valida infirmitate, ita vt nihil corporis præter linguā haberes in tua poteſtate, per manus illius paſtus, & vino de racemis per vnam in aliam eius manum expreſſo, de eius ipſa manu bibens & refocillatus, ac priſtinæ ſanitati redonatus. Neque enim alium aut aliunde potum ſumere poteras, qui tibi cordi eſſet vt referebas. Ipſe quippe Anſelmus in vſu habebat infirmorum domum frequentare, ſingulorum fratrum infirmitates diligenter inueſtigare, & quod infirmitas cuiuſq; expetebat, ſingulis abſque mora ſeu tædio ſubminiſtrare. Sicque ſanis pater, & infirmis erat mater, imo ſanis & infirmis pater & mater in commmune. Vnde & quicquid ſecreti apud ſe quiuis illorum habebat non ſecus quam dulciſſimæ matri illi reuelare ſatagebat. Veruntamen ſolers diligentia iuuenum hoc præcipue exercebat.

De quorum numero quidam in ipſo conuentu hoc apud ſe propoſuerat quatenus nulla occa-

ſione

ſione vnquam ſuam manum ſuis genitalibus membris admoueret. Cui propoſito inuidens diabolus, tantum dolorem & anguſtiam in eiſdem membris fecit eum ſentire, vt ſe iuuenis nullo modo ferre valeret. Sentiebatur etenim caro ipſa tanti ponderis eſſe, ac ſi quædam plumbi grauiſſima moles ad ima eum detrahens, in illa ſui corporis parte penderet. Cumque in habitu ſuo anxietatis magnitudinem diſſimulare non poſſet, requiſitus ab Anſelmo quid haberet, rem celare non potuit. Admonitus itaque, vt modum ægritudinis admota manu probaret, verecundatus recuſauit, timens ne propoſitum violaret. Tunc Anſelmus aſſumpto ſecum quodam grandæuo fratre & religioſo, iuuenem languidum in ſecretiorem locum ducit, vtpote modum infirmitatis illius agniturus, & auxilium pro poſſibilitate laturus. Quid amplius? Caro ſaniſſima reperitur, & admodum mirati ſunt. E veſtigio quippè omnis illa diabolica vexatio cadit, nec in huiuſmodi fatigat vlterius iuuenem, quem ſimplex Anſelmi aſpectus à tanta clade fecit immunem. Prætereà quidam ex antiquioribus ipſius cœnobij fratribus, qui veteri odio plurimum erat infeſtus Anſelmo, nec vllateoùs poterat ſuper eum reſpicere ſimplici oculo, infirmitate preſſus, ad extrema perductus eſt. Cùm itaque fratres meridiana hora in lectis ex more quiſcerent, ipſe in domo infirmorum in qua iacebat, cœpit miſerandas voces edere, & quaſi quorundam horridos aſpectus ſubterfugere geſtiret, pallens & anxiè tremens vultum ſuum deliueſcendo, hinc inde commutare. Territi fratres qui aderant, quid haberet percunctantur. At ille, geminos immanes lupos me inter brachia ſua compreſſum tenere, & guttur meum impreſſis dentibus iam iam ſuffocare videtis, & quid mihi ſit quæritis? Quo audito, vnus ex monachis Riculphus nomine, ad Anſelmum qui tunc in clauſtro emendandis libris intendebat, concitus perrexit, & eo extra clauſtrum educto, quid circa infirmum fratrem ageretur, patefecit. Iuſſus ergò Riculphus ad ægrum rediit, & Anſelmus in ſecretiorem locum ſolus receſſit. Poſt modicum, domum in qua frater qui patiebatur erat ingrediens, leuata manu, ſignum ſanctæ crucis edidit dicens: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti. Ad quod factum ſtatim æger conquieuit, exhilarato vultu, intimo cordis affectu Deo gratias agere cœpit. Dicebat enim quod Anſelmo oſtium ingrediente, & extenſa manu, ſignum ſanctæ crucis edente, viderit ex ore illius flammam ignis in modum lanceæ procedentem, quæ in lupos iaculata eos deterruit, & celeri fuga delapſos procul abegit. Tunc Anſelmus ad fratrem accedens atque cum eo de ſalute animæ ſuæ ſecretius loquens, ad pænitudinem & confeſſionem omnium, in quibus ſe Deum offendiſſe recordari valebat, cor eius inclinauit. Paterna dehinc auctoritate à cũctis abſolutum, dixit eum hora qua fratres ad nonam ſurgerent, præſenti vitæ diſceſſurum. Quod & factum eſt. Nam monachis à lecto ſurgentibus, ipſe ad terram depoſitus eſt, & illis circa ipſum in vnum collectis, defunctus eſt.

Præfatus Riculphus ſecretarij officio in ipſo cœnobio fungebatur. Hic quadam nocte dum tempus & horá qua fratres ad vigilias excitaret, Per clauſtrum iens obſeruaret, fortè ante oſtium capituli pertranſiuit, introſpiciens verò, vidit Anſelmum in oratione ſtantem, ingenti ſplendentis flammę globo circumcinctum. Miratur, & quod videbat quid noui prætenderet ignorabat, æſtimabat enim Anſelmum ex ea hora ſopori potius, quam orationi occupatum. Ocius itaque dormitorium aſcendit, ad lectum Anſelmi vadit, ſed eum ibi nequaquam inuenit. Regreſſus igitur, hominem in capitulo reperit, ſed globum ignis quem reliquerat, non inuenit.

Alio quodam tempore eidem Anſelmo mandatum ab vno de principibus Normandiæ eſt, quatenus ad ſe in Angliam tranſire vellet. Cùm propter alia negocia, tùm vt ſua prece iter illius per maritima pericula tueretur. Aſcendit, abiit, iá dies mutui colloquij in veſperam declinabat, & principem de hoſpitando Anſelmo nulla cura detinebat. Quod vbi Anſelmo innotuit, nihil ſuper ſe cuiquam locutus, accepta licentia loco deceſſit. Eunti autem, & quo diuerteret incertum habenti (Beccus enim longè aberat) occurrit vnus de monachis Becci, volens illuc ire, quo eum ſciebat principis colloquio detineri. Interrogat ergò eum Anſelmus quo tendat, ac deinde quid conſilij de ſuo hoſpitio ferat. Reſpondit: Et quidem pater, hoſpitium qualecunque non longè habemus, ſed quid vobis & fratribus præter panem & caſeum apponatur, non habemus. At ille ſubridens, bone vir ait, ne timeas, imo citius procede, & miſſo rete in vicinum amnem, ſtatim inuenies piſcem qui ſufficiet omnibus nobis. Ille accepto mandato præuolat, acceptoque piſcatore, quid Anſelmus iuſſerit, intimat, ac vt velocius rete in fluuium iactet, iubet, hortatur & obſecrat. Admiratus ille, parere petenti moratur, ridendum potius quam attentandum quod dicebat fore, prænuncians. Tandem tamen à fratre coactus, contra ſpẽ rete iecit, & illico Tructam inſolitæ magnitudinis cum alio quodam piſciculo cæpit. Territus piſcator ad factum & obſtupefactus, aſſerit ſe iam per viginti annos receſſus aquæ illius rimaſſe, & nunquam huiuſmodi Tructam in ea reperire potuiſſe. Parata igitur & viro appoſita, iuxta verbum eius ſibi & ſuis copioſè ſuffecit & ſuperabũdauit. Alia vice, vir quidã VValterus nomine, cognomine Tirellus, eundẽ hominẽ per terrã ſuã tranſeuntem detinuit, nolens eum à ſe impranſum dimittere. Verum cũ ipſe de penuria piſciũ conquereretur, & quod tanto viro ac monachis eius, niſi vilia quædam non haberet quæ apponerentur, alludens dixit ei Anſelmus: Sturio en vnus tibi defertur, & animus tuus de deliciarum inopia queritur? Ridet ille, fidem his quæ audiebat præbere nullatenus valens. E veſtigio autem verborum Anſelmi duo ex hominibus viri attulerunt Sturionem vnum prægrandem: quem in ripa fluminis Altiæ dixerunt à paſtoribus ſuis inuentum, ſibique tranſmiſſum. Si ſpiritum Prophetiæ in his viro adfuiſſe quis dubitat, geſtæ rei veritas quid ſit, tenendum declarat.

His temporibus ſcripſit tractatus tres, ſcilicet de veritate, de libertate arbitrij, & de caſu diaboli: In quibus ſatis patet vbi animum fixerit, quamuis ab eis quæ aliorum cura expetebat, talium rerum conſideratione nullo ſe modo ſubtraxerit. Scripſit & quartum, quem intitulauit de Grammatico: In quo cum diſcipulo quem ſecum diſputantem introducit, diſputat, cum multas quæſtiones dialecticas proponit & ſoluit, tum qualitates & qualia, quomodo ſint diſcretè accipienda, exponit & inſtruit. Fecit quoque libellum vnum quem monologium appellauit: Solus enim in eo ſecum loquitur, ac tacita omni auctoritate diuinæ ſcripturæ, quid Deus ſit ſola ratione, ſic nec aliter eſſe poſſe probat & aſtruit.

Poſt hæc incidit ſibi in mentem inueſtigare, vtrum vno ſolo & breui argumento probari poſſet, id quod de Deo creditur & prædicatur: videlicet quod ſit æternus, incommutabilis, omnipotens, vbique totus, incomprehenſibilis, iuſtus, pius, miſericors, verax, veritas, bonitas, iuſtitia, & nonnulla alia, & quomodo hæc omnia in ipſo vnum ſunt. Quæ res ſicut ipſe referebat, magnam ſibi peperit difficultatem. Nam hæc cogitatio partim illi cibum, potum, & ſomnum tollebat, partim & quod magis eũ grauabat, intentionem eius qua matutinis & alij ſeruitio Dei intendere debebat, perturbabat. Quod ipſe animaduertens, nec adhuc quod quærebat ad plenum capere valens, ratus eſt huiuſmodi cogita-

tionem, diaboli eſſe tentionem, niſuſque eſt eam procul repellere à ſua intentione. Verùm quantò plus in hnc deſudabat, tantò illum cogitatio ipſa magis ac magis infeſtabat. Et ecce quadam nocte inter nocturnas vigilias, Dei gratia illuxit in corde eius, & res patuit intellectui, immenſoque gaudio & iubilatione repleuit omnia intima eius. Reputans ergo apud ſe hoc ipſum, & alijs ſi ſciretur poſſe placere, liuore carens, rem illico ſcripſit in tabulis, eaſque ſollicitius cuſtodiendas vni ex monaſterij fratribus tradidit. Poſt dies aliquot, tabulas repetit à cuſtode. Quæruntur in loco vbi repoſitæ fuerant, nec inueniuntur. Requiruntur à fratribus, ne fortè aliquis eas acceperit, ſed nequaquam: Nec enim huc vſque inuentus eſt, qui recognouerit ſe quicquam inde ſciuiſſe. Reparat Anſelmus aliud de eadem materia dictamen in alijs tabulis, & illas ſub cautiori cuſtodia tradit cuſtodiendas. Ille in ſecretiore parte lectuli ſui tabulas reponit, & ſequenti die nil ſiniſtri ſuſpicatus, eaſdem in pauimento ſparſas, ante lectum reperit, cera quæ in ipſis erat, hac illac fruſtratim diſperſa. Leuantur tabulæ, cera colligitur, & pariter Anſelmo reportantur. Adunat ipſe ceram, & licet vix, ſcripturam recuperat. Veritus autem ne qua incuria penitus perditum eat, eam in nomine Domini pergamento iubet tradi. Compoſuit ergo inde volumen paruulum, ſed ſententiarum ac ſubtiliſſimæ contemplationis pōdere magnum, quod prologion nominatur. Alloquitur etenim in eo opere, aut ſeipſum, aut Deum. Quod opus, cum in manus cuiuſdam veniſſet, & is in quadam ipſius operis argumentatione non parum offendiſſet, ratus eſt eandem argumentationem ratam non eſſe: quam refellere geſtiens, quoddam contra illam ſcriptum compoſuit, & illud fini eiuſdem operis ſcriptum appoſuit. Quod cùm ſibi à quodam amico ſuo trāſmiſſum, Anſelmus conſideraſſet, gauiſus eſt, & reprehenſori ſuo gratias agens, ſuam ad hoc reſponſionem ædidit, eamq́ libello ſibi directo ſubſcriptam, ſub vno ei qui miſerat amico remiſit. Hoc ab eo & ab alijs, qui libellum illum habere dignantur petiturum iri deſiderans, quatenus in fine ipſius ſuæ argumētationis reprehēſio, & reprehēſioni ſua reſpōſio ſubſcribatur. Inter hæc ſcripſit etiā quāplures epiſtolas, per eas nonnullis ea, quæ ſecūdū diuerſitatē cauſarū ſuarum interetant, procurare mandās, & nonnullis conſilium de negotio ſuo quærentibus, pro ratione reſpondens. Et quidem de his quæ diuerſæ cauſæ ſcribi cogebant, mentionem facere ſuperſedemus. Quid autem conſilij cuidam Lanzoni, nouiter apud Cluniacum facto monacho per vnam mādauerit, huic operi inſerere curaui, quatenus in hac vna cognoſcatur, quid de alijs perpendatur. Scripſit itaq; inter alia ſic: Ingreſſus es chariſſime, profeſſuſq́ Chriſti militiam, in qua non ſolùm apertè obſiſtentis hoſtis violentia eſt propellēda, ſed & quaſi conſulentis aſtutia cauenda. Sæpè nanq; dum tyronem Chriſti, vulnere malæ voluntatis apertè maleuolus non valet perimere, ſitientem tamen poculo venenoſæ rationis maleuolè callidus tentat extinguere. Nam cum monachum nequit obruere, vitæ quam profeſſus eſt odio, nititur eū conuerſationis in qua eſt ſubruere faſtidio. Et licet illi monachicum propoſitum tenendum quaſi cōcedat, tamen quia hoc ſub talibus, aut inter tales, aut in eo loco incœpit, illum ſtultum nimis, imprudentēq́ multimodis verſutijs arguere non ceſſat, vt dum illi perſuadet, incepto Dei beneficio ingratū exiſtere, iuſto iudicio nec ad meliora proficiat, nec quod accepit teneat, aut in eo vtiliter perſiſtat. Quippe dū inceſſanter laborioſis cogitationibus de mutando, aut ſi mutari non valet, ſaltem de improbando initio meditatur, nunquam ad finem perfectionis tendere conatur. Nam quoniam illi fundamentum quod poſuit diſplicet, nullatenus illi ſtructuram bonæ vitæ ſuperædificare libet. Vnde fit, vt quēadmodum arbuſcula ſi ſæpè tranſplantetur, aut nuper plantata in eodem loco crebra conuerſione inquietetur, nequaquā radicare valens, ariditatē citò attrahit, nec ad aliquā fructus fertilitatē peruenit, ſic infelix monachus ſi ſæpius de loco ad locum proprio appetitu mutatur, aut in vno permanēs frequēter eius odio concutitur, nuſquam amoris ſtabilitus radicibus, ad omne vtile exercitium langueſcit, & nulla bonorum operum vbertate ditescit. Cumq́ ſe nequaquam ad bonū, ſed in malū proficere (ſi fortè hoc recogitat) perpendat, omnem ſuæ miſeriæ cauſam non ſuis, ſed aliorū moribus iniuſtus intendit, atq; in de ſe magis ad odiū eorū, inter quos conuerſatur, infeliciter accendit. Quapropter quicunque cœnobitarum fortè propoſitum aggreditur, expedit ei vt in quocunq; monaſterio profeſſus fuerit (niſi tale fuerit vt ibi malum facere inuitus cogatur) tota mentis intentione amoris radicibus ibi radicare ſtudeat, atque aliorum mores aut loci conſuetudines, ſi contra diuina præceptā non ſunt, etiā ſi inutiles videantur, dijudicare refugiat. Gaudeat ſe iam tandē inueniſſe, vbi ſe non inuitū, ſed voluntarium tota vita manſurum, omni tranſmigrandi ſolicitudine propulſa, deliberet: vt quietus ad ſola piæ vitæ exercitia exquirenda, ſedulò vacet. Quod ſi ſibi videtur maiora quædam ac vtiliora ſpirituali feruore appetere, quam illi præſentis monaſterij inſtitutionibus liceat, æſtimet aut ſe falli ſiue præferendo paria paribus, vel minora minoribus, ſiue præſumendo ſe poſſe quod nō poſſit, aut certè credat ſe non meruiſſe quod deſiderat. Quod ſi fallitur, agat gratias diuinæ miſericordiæ, qua ab errore ſuo defenditur, ne ſine emolumento, aut etiā cū iactura locū vel vitæ ordinē mutādo, incōſtātiæ leuitatiſq́ fruſtra crimen ſubeat, aut maiora ſuis viribus experiendo fatigatus, deterius in priora, aut etiam in peiora prioribus deficiat. Si autem verè meliora illis quæ in promptu ſunt nondum meritus optat, patienter toleret diuinum iudicium, quod illi aliquid iniuſtè non denegat, neque murmurando aut obloquendo Deum offendat, ſed æquanimiter omnia ſufferet, omnia ad meliora conetur deducere ferendo: ne per impatientiam iudicem iuſtum exaſperans, mereatur quod non habet nō accipere, & quod accepit, amittere, aut quod non amat, inutiliter tenere. Seu verò miſericordiam ſeu iudicium erga ſe in illis quæ non habet & optat, perſentiat, lætus ex his quæ accepit largitari ſupernæ gratias dignas perſoluat. Et quia ad qualemcunque portum de procelloſis mundi turbinibus potuit pertingere, caueat in portus tranquillitatem, ventum leuitatis & impatientiæ turbinem inducere, quatenus mens, conſtantia & manſuetudine tutantibus quieta, diuini timoris ſolicitudini & amoris delectationi fit vacua. Nam timor per ſolicitudinem cuſtodit, amor verò per delectationē perficit. Scio quia hæc maiorem aut ſcribendi aut colloquendi exigunt amplitudinem, vt plenius intelligatur, quibus ſcilicet dolis antiquus ſerpens ignarum monachum in hoc genere tentationis illaqueet, & è contra quibus rationibus prudens monachus eas callidas perſuaſiones diſſoluat & annihilet: ſed quoniā iam breuitatem quam exigit epiſtola exceſſi, & totum quod hinc dixi, aut dicendum fuit, ad cuſtodiēdam mentis quietem pertinet huius rei breuis exhortatio, epiſtolam noſtram terminet. Nec putes chariſſime hæc me dicere idcircò, quod ſuſpicer te aliqua mentis inquietudine laborare: Sed quoniam Dominus Vrſio cogit me aliquam admonitionem tibi ſcribere, neſcio quid potius moneam, quā cauere hoc ſub ſpecie rectę voluntatis, quod ſcio nouitijs quibuſdam ſolere ſubrepere. Quapropter amice mi & frater dilectiſſime, conſulit, monet, precatur, te tuus dilectus dilector totis cordis viſceribus, vt totis viribus quietē mētis ſtudeas, ſine qua nulli licet callidi hoſtis inſidias circūſpicere vel ſemitas

virtu-

virtutum anguſtiſſimas proſpicere. Ad hanc verò monachus qui in monaſterio conuerſatur, pertingere nullatenus valet, ſine conſtantia & manſuetudine, quæ manſuetudo indiſſolubilis comes eſt patientiæ, & niſi monaſterij ſui inſtituta, quæ diuinis non prohibentur mandatis, etiamſi rationem eorũ non peruiderit, vt religioſa ſtuduerit obſeruare. Vale, & omnipotens Dominus perficiat greſſus tuos in ſemitis ſuis, vt non moueantur veſtigia tua, vt in iuſtitia appareas in conſpectu Domini, & ſatieris cùm apparuerit gloria eius.

Inter hæc, cùm iam dictis & ſcriptis ſuis, mores ſui in nullo diſcordarent, totam ſuæ mentis intentionem in contemptum mundi compoſuiſſet, & his ſolis quæ Dei erant totum ſtudium ſuum infixiſſet, contigit vt infirmitate correptus, grauiter affligeretur. Sed ipſe in Deo ſemper exiſtens, languore paulisper ſedato, extra ſe per mentis exceſſum raptus, videt fluuium vnum rapidum atque præcipitem, in quem confluebant omnium fluxuum purgaturæ, & quarumquę rerum terræ lauaturæ. Videbatur itaque aqua ipſa tumis turbida & immunda, & omni ſpurcitiarum ſorde horrida. Rapiebat igitur in ſe quicquid attingere poterat, & deuoluebat tam viros quàm mulieres, diuites & inopes ſimul. Quod cum Anſelmus vidiſſet, & tam obſcœnam reuolutionem illorum miſeratus vnde viuerent, aut vnde ſitim ſuam refocillarent qui ſic ferebantur inquireret, accepiſſetquę reſponſum, eos qua trahebantur aqua viuere delectariquę, indignantis voce inquit: Quomodo? Tali ne aliquis cœno potus, vel pro ipſo hominum pudore ſe ferret? Ad hæc ille qui comitabatur eum, ne mireris, ait: Torrens mundi eſt quod vides, quo rapiuntur & inuoluuntur homines mundi, & adiecit: Vis ne videre quid ſit verus monachatus? Reſpõdit, volo: Duxit ergo illum quaſi in conſeptum cuiuſdam magni & ampli clauſtri, & dixit ei, circumſpice. Aſpexit, & ecce parietes clauſtri illius obducti erant argento puriſſimo. Herba quoque mediæ planitiei virens erat & ipſa argentea, mollis quidem & vltra humanam opinionem delectabilis: Hæc more alterius herbæ ſub his qui in ea pauſabant, leniter flectebatur, & ſurgentibus ipſis, & ipſa erigebatur. Itaque locus ille totus erat amœnus, & præcipua iucunditate repletus, hunc ergo ad inhabitandum elegit ſibi Anſelmus. Tunc ductor eius dixit ei, eia vis videre, quid ſit patientia vera? Ad quod cùm ille magno cordis affectu geſtiret, & ſe id quàm maximè velle reſponderet, ad ſe ſubitò reuerſus, & viſionem, & viſionis demonſtratorem dolens ac gemebundus pariter amiſit. Duas autem quas viderat viſiones intelligens, ſecumquę reuoluens, eo magis vnius horrorem fugere, quo alterius amœnitate ſtuduit delectari. Totum ergò deinceps ſe ſodedit in hoc, vt verus monachus eſſet, & vt vitam monachicam firma ratione comprehenderet, alijsquę præponeret. Nec eſt priuatus deſiderio ſuo. Quod quidem vt æſtimo aliquantum percipi poterit ex verbis eius, quæ per vices huic opuſculo indere rati ſumus, iuxta quod ſeries geſtæ rei quam ſuſcepimus enarrare poſtulabit: Nec enim mihi videtur, pleniter poſſe pertingi ad notitiam inſtitutionis vitæ illius, ſi de ſcriptis & actibus eius quis vel qualis fuerit in ſermone taceatur.

Quodam igitur tempore cum quidam abbas qui admodũ religioſus habebatur, ſecum de his quæ monaſticæ religionis erant loqueretur, ac inter alia de pueris in clauſtro nutritis verba conferret, adiecit: Quid obſecro fiet de iſtis? Peruerſi ſunt & incorrigibiles, die ac nocte non ceſſamus eos verberantes, & ſemper fiunt ſibiipſis deteriores. Ad quæ miratus Anſelmus, non ceſſatis, inquit, eos verberare? Et cũ adulti ſunt, quales ſunt? Hebetes inquit & beſtiales. At ille: Quo bone omne nutrimentum veſtrum expenditis? qui de hominibus beſtias nutriuiſtis? Et nos ait, quid poſſumus inde? Modis omnibus conſtringimus eos vt proficiant, & nihil proficimus. Conſtringitis? dic mihi quęſo domine abba, ſi plantam arboris in horto tuo plantares, & mox illam omni ex parte ita concluderes, vt ramos ſuos nullatenus extendere poſſit, & cũ eam poſt annũ excluderes, qualis arbor inde prodiret? Profectò inutilis, incuruis ramis & perplexis. Et hoc ex cuius culpa procederet niſi tua, qui eam immoderatè concluſiſti? Certè hoc facius de pueris veſtris, plantati ſunt per oblationem in horto eccleſiæ vt creſcant & fructificent Deo. Vos autem in omnium terroribus, minis, verberibus vndique illos coartatis, vt nulla ſibi penitus liceat libertate potiri. Itaque indiſcretè oppreſſi, prauas & ſpinarum more perplexas, intra ſe cogitationes congerunt, fouent, nutriunt, tantaque eas in nutriendo ſuffulciunt, vt omnia quæ illarum correctioni poſſent adminiculari obſtinata mente ſubterfugiant. Vnde fit, vt quia nihil amoris, nihil pietatis, nihil beneuolentiæ, ſiue dulcedinis circa ſe in vobis ſentiunt, nec illi alicuius in vobis boni poſtea fidem habeant, ſed omnia veſtra ex odio & inuidia contra ſe procedere credant. Contingitquę modo miſerabili, vt ſicut deinceps corpore creſcunt, ſic in eis odium & ſuſpicio omnis mali creſcat, ſemper proni & incurui ad vicia. Cumq́ ad nullum fuerint in vera charitate nutriti, nullum niſi depreſſis ſupercilijs, oculoue obliquo valent intueri. Sed propter Deum vellem diceretis mihi, quid cauſæ ſit, quod eis tantum infeſti eſtis? Nonne homines, nonne eiuſdem naturæ ſunt, cuius vos eſtis? Velletis ne vobis fieri quod illis facitis? ſiquidem quod ſunt, vos eſſetis? Sed eſto. Solis eos percuſſionibus & flagellis, ad mores bonos vultis informare? Vidiſtis vnquam aurificem ex lamina auri vel argenti, ſolis percuſſionibus imaginem ſpecioſam formaſſe? Non puto. Quid tunc? Quatenus aptam formam ex lamina aptet, nunc eam ſuo inſtrumento leniter premit & percutit, nũc diſcreto leuamine lenius leuat & format. Sic & vos ſi pueros veſtros cupitis ornatis moribus eſſe, neceſſe eſt, vt cum depreſſionibus verberum, impendatis eis paternæ pietatis & manſuetudinis leuamẽ atq; ſubſidiũ. Ad hæc abbas: Quod leuamen? quod ſubſidium? Ad graues & maturos mores illos cõſtringere laboramus. Cui ille: Bene quidem. Et panis & quiſque ſolidus cibus vtilis & bonus eſt, eo vti valenti. Verùm ſubtracto lacte ciba inde lactentem infantem, & videbis eum magis ex hoc ſtrangulari quàm recreari. Cur hoc? Dicere nolo, quoniam claret. Attamen hoc tenete, quia ſicut fragile & fortè corpus pro ſua qualitate habet cibum ſuum, ita fragilis & fortis anima habet pro ſui menſura victum ſuum. Fortis anima delectatur, & paſcitur ſolido cibo, patientia ſcilicet in tribulationibus, non concupiſcere aliena, percutienti vnam maxillam præbere alteram, orare pro inimicis, odientes diligere, & multa in hunc modũ. Fragilis autẽ adhuc in Dei ſeruitio, tenero lacte indiget, manſuetudine videlicet aliorũ, benignitate, miſericordia, hilari aduocatione, charitatiua ſupportatione, & pluribus huiuſmodi. Si taliter veſtris & fortibus & infirmis vos coaptatis, per Dei gratiam omnes, quantũ veſtra refert cura Deo acquiretis. His abbas auditis, ingemuit dicens: Verè errauimus à veritate & lux diſcretionis non luxit nobis. Et cadens in terram ante pedes eius ſe peccaſſe, ſe reum eſſe confeſſus eſt, veniamquę de præteritis petijt, & emendationem de futuris repromiſit. Hæc idcirco diximus, quatenus per hæc quàm piæ diſcretionis & diſcretæ pietatis in omnes fuerit agnoſcamus.

Talibus ſtudijs intendebat, in iſtis Deo ſeruiebat, per hęc bonis omnibus valde placebat. Vnde bona fama eius nõ modo Normannia tota eſt reſperſa, verùm etiam Francia tota, Flandria tota, contigua-

qúę his terra omnis. Quin & mare tranſijt Angliamqúe repleuit. Exciti ſunt quaqúe gentium multi nobiles, prudentes clerici, ſtrenui milites atque ad eum confluxêre, ſeqúe & ſua in ipſum monaſterium ſeruitio Dei tradidêre. Creſcit cœnobium illud intus & extra, intus in ſancta religione, extra multimoda poſſeſſione. Cum verò abbas Herluinus cuius ſupra meminimus iam decrepitus monaſterij cauſis intendere, & opem ferre non valeret, quicquid agi oportebat ſub Anſelmi, vtpote Prioris, diſpoſitione fiebat. Exigentibus igitur multiplicibus cauſis, eum foras monaſterium ire ſæpè neceſſe fuit. Cui dum nonnunquam equi & alia quæ ſunt equitaturis neceſſaria deeſſent, præcepit abbas ei omnia quæ opus erant parari, & illi ſulti ſicut propria miniſtrari. At ille ad nomen proprietatis inhorruit, & reuerſus de itinere quæqúe ſpecialiter fuerant præparata in viam ituris, communiter exponi iuſſit, nec propter ſecuturam quam forſam erat paſſurus penuriam, vnquam ſe retraxit, quin ex ſua copia cæterorum ſuppleret inopiam. Nec mirandum cum tam mundo illuxerat enim ſe fratribus ſuis talá exhibuiſſe, cum ſicut ipſemet referre ſolitus erat, etiam quando adhuc in ſæculari vita degebat, eo circa alios amore feruebat, vt quemcunque ſui ordinis minus ſe habentem videret, eius inopiam, de abundantia ſua libens pro poſſe suppleret. Iam tunc enim ratio illum docebat omnes diuitias mundi pro communi hominum vtilitate ab vno omnium patre creatas, & ſecundum naturalem legem nihil rerum magis ad hunc, quàm ad iſtum pertinere. Taceo quòd illi ſæpè plura auri & argenti pondera à nonnullis ſunt oblata, quatenus ea in ſuos, ſuorumqúe vſus ſuſciperet, ſeruaret, diſpenderet: quæ ipſa nulla patiebatur ratione ſuſcipere: niſi fortè communi fratrum vtilitati profutura abbati præſentarétur. Sed cùm is qui ſua offerebat, è contra diceret, ſe nullam tunc voluntatem habere, vt abbati vel monachis aliquid daret, niſi ei ſoli, reſerebat ille ſe talium opus non habere, nec aliter à quoquam velle quicquam accipere. Illud autem breuiter dico, quòd inter huiuſcemodi ſtudia die quadam, dum ad lectum ſuum in dormitorio diuerteret, annulum aureum in eo inſperatus inuenit, & admodum miratus eſt. Reputans ergò apud ſe, ne fortè aliquis eorum, qui res monaſterij procurabant, quouis euentu eundem annulum ibi reliquerit, leuauit eum, & ſingulis oſtendit. Mirantur illi, & ſe rei conſcios omninò negant. Oſtenditur alijs atque alijs, ſed hucuſque nullus fuit, qui recognouerit vnde vel à quo illuc delatus ſit. Et tunc quidem annulus idem in opus Eccleſiæ expenſus eſt, & res ita remanſit. Poſtmodum verò cum ipſe Anſelmus ad Pontificatum ſumptus eſt, fuerunt qui hoc ipſum per annulum illum iam tunc quodam præſagio præſignatum fuiſſe aſſererent. Nos autem quæ geſta ſunt, ſimplici tantum ſtilo digerimus.

Inuitabatur præterea à diuerſis abbatijs, quatenus ibi & publicè in capitulo fratribus, & ſecum priuatim loqui volentibus, verba vitæ miniſtraret. Namque ſolenne extiterat omnibus, vt quicquid ab ore illius foret auditum, ſic haberetur quaſi planè diuinum reſponſum. Vnde requirendi conſilij gratia, ex diuerſis ad eum locis feſtinabatur. Quæ res inuidia graui diabolum vulnerabat. Nonnullos ergò quos ab ea intentione ſecreta fraude non poterat, manifeſta increpatione auertere machinabatur. Exempli cauſa, miles quidam erat, Cadulus nomine. Hic quadam vice vigilijs & orationibus Deo intentus, audiuit diabolum ſub voce ſcutarij ſui extra Eccleſiam in qua erat vociferantem, & turbato murmure, equos & omnia ſua fracto hoſpitio, & à latronibus iam tunc direpta eſſe, atque abducta conquerentem, nec aliquid eorum vlterius recuperandum, ni citius accurreret. Atque cum ille nequaquam moueretur, maius videlicet damnum deputans orationi cedere, quàm ſua perdere, dolens diabolus ſe deſpectum, in ſpeciem vrſi demutatus eſt, & Eccleſiæ per tectum dilapſus, ante ipſum præceps corruit, vt horrore ſaltem & fragore ſui caſus, virum à cœpto perturbaret. Sed miles immobilis permanet, & monſtrum ſecurus irridet. Poſt quæ ſtatum vitæ ſuæ propoſito ſanctiori fundare deſiderans, Anſelmum adijt, conſilium eius ſuper hoc addiſcere cupiens. Verùm dum ad ipſum vadens iter acceleraret, ecce malignus hoſtis humanam vocem ex aduerſo ædens, in hæc verba prorupit. Cadule, Cadule, quo tendis? Igitur cùm ille ad vocem hanc ſubſiſteret, ſcire volens, quis eſſet, qui talia diceret, repetiuit dæmon, & ait: Quo tendis Cadule? Quid tantoperè Priorem illum hypocritam cogis adire? Opinio ſiquidem eius omnino alia eſt à conuerſatione vitæ illius. Quapropter ſuadeo, conſulo, vt celerius redeas, ne ſeductus ab ea ſtultitia, qua modò traheris, illaqueeris. Hypocriſi namque ſua iam multos decepit, & ſpe vana delibutos ſuis vacuos & immunes effecit. Hæc ille audiens, & dæmonem eſſe, qui loquebatur recognoſcens, ſigno ſe crucis muniuit, & ſpreto hoſte, quo propoſuerat ire, perrexit. Quid plura? Audito Anſelmo abnegato ſeipſo & ſeculo religioſæ vitæ ſe tradidit, & apud maius monaſterium monachus factus eſt. Hunc etenim vſum Anſelmus habebat, vt nunquam alicuius commodi cauſa ſuaderet alicui ſecolo renuntiare volenti, quatenus in ſuo monaſterio potius quã in alieno id faceret. Quod nimirum eo intuitu, ea conſideratione faciebat, ne vllus poſtmodum loco quem ex propria deliberatione non intrauerat, aliqua vt fit pulſatus moleſtia detraheret, & ſcandali ſui ac impatientiæ murmur perſuaſioni illius imputaret, itaque ſe alijs & alios ſibi ad multa diuiſus graues efficeret.

Defuncto ſæpè ſuperius nominato abbate Herluino, vno omnino fratrum Beccentium conſenſu in abbatem eligitur. Quod ipſe omni ſtudio ſubterfugere geſtiens, multas & diuerſas rationes ne id fieret obtendebat. Sed illis nec auditum quidem rationibus eius patienter accommodare volentibus, anxiatus eſt in eo ſpiritus eius & quid ageret ignorabat. Tranſierunt in iſtis dies quidam. Verum vbi Anſelmus vidit ſe monachorum vnanimem conſtantiam non poſſe verbis mutare, tentauit ſi quomodo eam valeret vel precibus inclinare. Eis itaque Priore ſub vno conſtitutis, ac ei vt omiſſis obiectionibus ſolitis, abbas fieri adquieſceret inſiſtentibus, ille flens, & miſerandos ſingultus edens, proſternitur in faciem coram omnibus orans & obteſtans eos per nomen Dei omnipotentis, per ſi qua in eis erant pietatis viſcera, quatenus reſpectu miſericordiæ dei ſuper eum intendant, & ab incepto deſiſtentes ſe à tanto onere quietum manere permittant. At illi omnes è contra in terram proſtrati, orant vt ipſe potius loci illius & eorum miſereatur, ne poſtpoſita vtilitate communi ſe ſolum præ cæteris ſingulariter amare conuincatur. Acta ſunt de his vtrinque plurima in hunc modum: ſed iam nunc eis iſtum ponimus dicendi modum. Vicit tandem diligens dicendi importunitas & importuna diligentia fratrum, iugum Domini ſub eius regimine ferre volentium: vicit quoque & multo maxime vicit præceptum, quod vt ſupra retulimus ei fuerat ab Archiepiſcopo Maurilio per obedientiam iniunctum, videlicet vt ſi maior prælatio quàm illius Prioratus exciterat, ipſi aliquando iniungeretur, nullatenus eam ſuſcipere recuſaret. Nam ſicut ipſe teſtabatur, nunquam ſe abbatem fieri conſenſiſſet, niſi eum hoc quod dicimus imperium ad hoc conſtrinxiſſet. Tali ergo violentia eſt abbas effectus, ac Becci debito cum honore ſacratus. Qualem verò ſe deinceps in cunctis ſanctarum exercitijs virtu-

tum

tum exhibuerit, inde colligi poteſt, quod nunquam de retroacta ſanctitatis ſuæ conuerſatione cauſa abbatiæ aliquid minuit, ſed ſemper de virtute in virtutem, vt Deum deorum in Syon mereretur videre, conſcendere ſtuduit.

Delegatis itaqua monaſterij cauſis curæ ac ſolicitudini fratrum, de quorum vita & ſtrenuitate certus erat, ipſe Dei contemplationi, monachorum eruditioni, admonitioni, correctioni, iugiter inſiſtebat. Quando autem aliquid magni in negotijs Eccleſiæ erat agendum, quod in eius abſentia non æſtimabatur oportere definiri, tunc pro tempore & ratione negotium quod imminebat, mediante iuſtitia diſponebat. Abominabile quippe iudicabat, ſi quiduis lucri aſſequeretur, ex eo quod alius contra moderamina iuris quamuis aſtutia perdere poſſet. Vnde neminem in placitis patiebatur à ſuis aliqua fraude circumueniri, obſeruans ne cui faceret, quod ſibi fieri nollat. Hinc procedebat quod inter placitantes reſidens, cum aduerſarij eius per ſua conſilia diſquirerent, quo ingenio, quaue calliditate, ſuæ cauſæ adminiculari, & illius valerent fraudulenter inſidiari, ipſe talia nullatenus curans, eis qui ſibi volebant intendere aut de Euangelio, aut de aliqua alia diuina ſcriptura, aut certe aliquid de informatione morum bonorum diſſerebat. Sæpè etiam cum huiuſce auditores deerant ſuauiter in ſui cordis puritate quieſcens, corpore dormiebat. Eueniebatqúe nonnunquam, vt fraudes ſubtili machinatione compoſitæ, mox vbi ſunt in audientiam illius delatæ, non quaſi à dormiente, qui tunc erat, ſed ſicut à perſpicaciter vigilante, & intendente ſint detectæ atque diſſectæ. Charitas enim quæ non æmulatur, quæ non agit perperam, quæ non quærit quæ ſua ſunt, in eo vigebat, per quam quæ videnda erant veritate monſtrante extemplo perſpiciebat.

Quam vigil autem atque ſolicitus fuerit circa hoſpitum ſuſceptionem, eorumqúe in omni humilitatis officio releuationem, ex eo probatur quod illum pio ſtudio in hoc & ſe & ſua nouimus expendiſſe. Se in omni hilaritate, ſua in omni largitate. Quod ſi aliquādo ad refectionem corporum victus omnino pro voto ſuo non ſufficiebat, hoc quod deerat eius bona voluntas & vultus alacritas apud hoſpites gratioſe ſupplebat. Præterea nonnunquàm cibus fratrum ſuo iuſſu de refectorio ſublatus, & hoſpitibus eſt allatus atque appoſitus. Neque enim tunc in promptu aliud erat, quod eis aptè poſſet apponi.

Victus autem monachorum ita Deo prouidente diſpenſabatur, vt nihil eorum quæ neceſſitas expetebat illis deeſſet, licet ſæpiſſimè in hoc eſſent, vt timeretur ne in craſtinum eis cuncta deeſſent: Sicqúe nonnunquàm inter aliquid & quaſi nihil ferebantur, vt aliquid eis non ſuperflueret, & quod erat quaſi nihil eos nequaquam per inopiam fatigaret. Quod penitus illis contingebat ſecundum verba ſui patris, qui ea prædicebat, dum miniſtri eccleſiæ apud eum querebantur de formidine imminentis neceſſitatis, frequenter namque à cellarijs, à camerarijs, à ſecretarijs aditus eſt, & quid conſilij contra penuriam quæ cuiuſqúe obedientiam peſſundabat daret inquiſitus. Quibus cum reſponderet, ſperate in domino, & ſpero quia ipſe neceſſaria vobis quæqúe miniſtrabit, mirabili modo non ſecus eueniebat in re, quam ipſe dicebat ſe habere in ſpe. Videres enim poſt hęc verba ſtatim ipſa die vel certe ſequenti mane ſine quod falli non poterat, priuſquam penuria aliqua illum affligeret, aut naues de Anglia oneratas omni copia in vſum iuxta appelli, aut quemlibet de diuitibus terræ fraternitatem Eccleſiæ quærentem eum magna pecunia aduentare, aut aliquem relinquere mundum volentem, ſe & ſua in monaſterium offerre, aut denique aliunde aliquid apportari vnde per plurimos dies neceſſaria quæqúe poterant miniſtrari.

Habebat præterea ipſum cœnobium plures poſſeſſiones in Anglia, quas pro communi fratrum vtilitate neceſſe erat per abbatis præſentiam nonnunquam viſitari. Ipſo itaque ſuæ ordinationis anno, Anſelmus in Angliam profectus eſt. At quod licet hæc quam dixi ſatis firma cauſa exſtiteret, alia tamen erat non infirmior iſta, videlicet vt reuerendum Lanfrancum, cuius ſupra meminimus videret, & cum eo de his quæ corde gerebat, familiari affatu ageret. Ipſe ſiquidem venerabilis vir iam de abbate Codomenſi factus fuerat archiepiſcopus Cantuarienſis omnibus valde honorabilis & ſublimi probitate conſpicuus.

Cum igitur Anſelmus tranſito mari Cantuariam veniret, pro ſua reuerentia & omnibus nota ſanctitate, honorificè à conuentu Eccleſiæ Chriſti in ipſa ciuitate ſitæ ſuſceptus eſt. Pro quo honore nolens ingratus exiſtere, poſtmodum ipſi monachorum conuentui à gratiarum actione inchoans, procedente in hoc verborum ſerie de charitate locutus eſt: rationabiliter oſtendens eum qui charitatem habet maius aliquid habere, quàm ille ad quem charitas ipſa habetur, ipſe enim inter alia qui charitatem habet: hoc vnde Deus ei ſcit gratias habet, ille verò ad quem tantummodo habetur minime. Quas etenim gratias mihi debet Deus, ſi tu me vel quilibet alius diligit. Quid ſi maius eſt habere hoc vnde Deus ſcit homini grates, quam hoc vnde nullas, cum pro habita charitate gratias ſciat, pro ſuſcepta nō adeo, colligitur eum qui charitatem erga alium habet, maius quid habere quàm ipſum cui impenditur. Amplius. Is cui dilectio alterius ſeruit, ſolius commodi munus perfunctoriè ſuſcipit, verbi gratia: honorem vnum, beneficium vnum, prandium vnum, vel quodlibet officij genus in hunc modum. Alius verò charitatem quæ commodi munus exhibuit, ſibi retinuit. Quod in vobis & in me ſanctiſſimi fratres, libet in præſenti conſiderare. Ecce vnum charitatis officium mihi impendiſtis. Impendiſtis inquam mihi charitatis officium vnum, & à me iam ipſum officium tranſijt, charitas verò ipſa, quę Deo eſt grata, vobis remanſit. Nonne melius iudicatis bonum permanens bono tranſeunti? Adhæc ſi ex ipſo officio circa vos aliquid charitatis in me creuit, & hoc ipſum vobis ad cumulum retributionis erit, qui feciſtis vnde mihi tantum bonum prouenit. Si non vobis tantum charitas veſtra remanſit, à me officium quod exhibuiſtis penitus tranſijt. Hæc igitur ſi recta conſideratione attendimus, profecto perſpiciemus magis nobis eſſe gaudendum, ſi alios diligimus, quam ſi diligimur ab alijs. Quod quia non omnes faciunt, multi potius ab alijs amari, quam amare alios cupiunt. Hæc & huiuſmodi multa locutus eſt, & accepta fraternitate monachorum, factus eſt inter eos vnus ex eis. Degens per dies aliquot inter eos & quotidie aut in capitulo, aut in clauſtro mira quadam & illis adhuc temporibus inſolita, de vita & moribus monachorum coram eis rationabili facundia diſſerens. Priuatim quoque alijs horis agebat, cum his qui profundioris ingenij erant, profundas eis de diuinis nec non ſecularibus libris quæſtiones proponens, propoſitaſqúe exponens. Quo tempore & ego ad ſanctitatis eius notitiam peruenire merui, ac pro modulo paruitatis meæ beata illius familiaritate vtpote adoleſcens, qui tunc eram, non parum potiri.

Inter reuerendum autem pontificem Lanfrancum, & hunc abbatem Anſelmum, quid in illis diebus actum dictumue ſit, planum eſt intelligere his, qui vitam & mores nouerunt vtrorumque. Qui

verò

verò non nouerunt, ex eo intelligant, quod in quantum noſtra & multorum fert opinio, non erat illo tempore vllus, qui aut Lantfranco in auctoritate, vel multiplici rerum ſcientia, aut Anſelmo præſtaret in ſanctitate, vel Dei ſapientia.

Erat præterea Lantfrancus adhuc quaſi rudis Anglus, nec dumque ſederant animo eius quædam inſtitutiones, quas repererat in Anglia. Quapropter complures de illis magna fretus ratione mutauit ſola auctoritatis ſuæ deliberatione. Itaque dum illarum motationi intenderet, & Anſelmum vnanimem ſcilicet amicum & fratrem ſecum haberet, quadam die familiaritis cum eo loquens, dixit ei: Angli iſti inter quos degimus, inſtituerunt ſibi quoſdam quos colerent ſanctos. De quibus cum aliquando qui fuerint ſecundum quod ipſimet referunt mente reuoluo, de ſanctitatis eorum merito animum à dubietate flectere nequeo. Et ecce vnus illorum eſt in ſancta, cui nec Deo auctore præſidemus ſede quieſcens, Elſegus nomine vir bonus quidem, & ſuo tempore gradu archiepiſcopatus præſidens ibidem. Hunc non modo inter ſanctos, verum inter martyres numerant, licet eum non pro confeſſione nominis Chriſti, ſed quia ſe pecunia redimere non voluit, occiſum nõ negent. Nam cum illum vt verbis vtar Anglorum æmuli eius & inimici Dei pagani cepiſſent, & tamen pro reuerentia illius ei poteſtatem ſe redimendi conceſſiſſent, immenſam pro hoc ab eo pecuniam expetiuerunt. Quam quia nullo pacto poterat habere, niſi homines ſuos eorum pecunia ſpoliaret & nonnullos forſitan inuiſæ mendacitati ſubiugaret, elegit vitam perdere quam eam tali modo cuſtodire. Quid hinc igitur tua fraternitas ſentiat, audire deſidero? Et quidem ille, ſicuti nouus Angliæ cuius hæc ſummatim perſtringens, Anſelmo propoſuit.

Attamen cauſam necis beati Elfegi hiſtorialiter intuentes videmus non illã ſolam, ſed aliam fuiſſe iſta antiquiorem. Denique non ideo tantum quia ſe pecunia redimere noluit, ſed etiam quia paganis perſecutoribus ſuis ciuitatem Cantuariam & Eccleſiam Chriſti in eo ſitam concremantibus, ciueſq; innocuos atroci morte necantibus, Chriſtiana libertate obſiſtere, eoſquè à ſua infidelitate conuertere niſus eſt ab eis captus, & crudeli examinatione eſt occiſus.

Sed Anſelmus vt vir prudens viro prudenti iuxta interrogationem ſibi propoſitam ſimpliciter ita reſpondit dicens. Palam eſt is, qui ne leue quidem contra Deū peccatū admittat mori non dubitaret, multo maximè mori non dubitaret, priuſquam aliquo graui peccato Deū exacerbaret. Et reuera grauius peccatū videtur eſſe Chriſtum negare, quàm quēlibet terrenū Dominum pro redemptione vitæ ſuæ homines ſuos per ablationem pecuniæ illorū ad modicū grauare. Sed hoc quod minus eſt, Elfegus noluit facere. Multo igitur minus Chriſtū negaret, ſi veſana manus eum ad hoc mortem intẽdendo conſtringeret. Vnde datur intelligi miram pectus eius iuſtitiam poſſediſſe, quando vitam ſuã maluit dare, quam ſpreta charitate proximos ſuos ſcandalizare. Quamobrem longe fuit ab eo illud væ, quod dominus minatur ei, per quem ſcandalum venit. Nec immerito vt reor inter martyres computatur, qui pro tanta iuſtitia mortem ſponte ſuſtinuiſſe veraciter prædicatur. Nam & beatus Ioannes Baptiſta, qui præcipuus martyr & veneratur & creditur à tota Dei Eccleſia: non quia Chriſtum negare, ſed quia veritatem tacere noluit, occiſus eſt. Et quid diſtat inter mori pro iuſtitia & mori pro veritate? Amplius: Cum teſtante ſacro eloquio, vt veſtra paternitas optimè nouit, Chriſtus veritas & iuſtitia ſit, qui pro iuſtitia & veritate moritur pro Chriſto moritur. Qui autem pro Chriſto moritur, Eccleſia teſte, martyr habetur. Beatus verò Elfegus æque pro iuſtitia, vt beatus Ioannes; paſſus eſt pro veritate. Cur ergo magis de vnius quàm de alterius vero ſanctoque martyrio quiſquã ambigat, cum par cauſa in mortis perpeſſione vtrunque detineat? Hæc me quidem reuerende pater in quantum perſcire poſſum, rata eſſe ipſa ratio docet, attamen veſtræ prudentiæ eſt, & me ſi aliter ſentit ab hoc corrigendo reuocare, & quid potiſſimum, in tanta re ſentiendum ſit, Eccleſiæ Dei docendo monſtrare. Ad quod Lantfrancus: Fateor inquit ſubtilem perſpicaciam, & perſpicacem ſubtilitatem ingenij tui vehementer approbo & veneror, firmaquè ratione tua edoctus, beatum Elfegum vt verè magnum & glorioſum martyrem Chriſti deinceps me colere & venerari ex corde gratia Dei iuuante confido, quod ipſe poſtmodum deuote executus eſt, quin & hiſtoriam vitæ ac paſſionis eius diligenti ſtudio fieri præcepit. Quam quidem hiſtoriam, non ſolum plano dictamine ad legendum, verumetiam muſico modulamine ad canendum à iucundæ memoriæ Oſberno Cantuarienſis Eccleſiæ monacho, ad præceptum illius nobiliter æditam, ipſe ſua prudentia, pro amore illius martyris celſius inſigniuit, inſignitam auctoritauit, auctoritatam in Eccleſia Dei legi cantariquè inſtituit, nomenquè martyris hac in parte non parum glorificauit.

Poſthæc Anſelmus ad agenda propter quæ venerat, terras Eccleſiæ Beccenſes per Angliam adijt, vtilitate monachorū ſuorū, per omnia ſtudioſe ſecundū Deum inſeruiens. Vadens autem & ad diuerſa monaſteria monachorum, canonicorum, ſanctimonialium, nec non ad curias quorumquè nobilium, prout eorum ratio ducebat perueniens, lætiſſime ſuſcipiebatur, & ſuſcepto quæquè charitatis obſequia, gratiſſimè miniſtrabantur. Quid ille? Solito more cunctis ſe iucundum & affabilem exhibebat, moreſquè ſingulorum in quantum ſine peccato poterat, in ſe ſuſcipiebat. Nam iuxta apoſtolum his qui ſine lege erant tanquam ſine lege eſſet, cum ſine lege Dei non eſſet, ſed in lege Chriſti eſſet, ſe coaptabat, vt lucrifaceret eos qui non modo ſine lege vt putabatur beati Benedicti, ſed & eos qui ſeculari vitæ deditiin multis viuebant ſine lege Chriſti. Vnde corda omnium miro modo in amorem eius vertebantur, & ad eum audiendum famelica auiditate rapiebantur. Dicta etiam ſua ſic vnicuique hominum ordini conformabat, vt auditores ſui nihil moribus ſuis concordius dici poſſe faterentur. Ille monachis, ille clericis, ille laicis, ad cuiuſque propoſitum ſua verba diſpenſabat. Monachos vt ne minima quidem ſui ordinis contemnerent admonebat, conteſtanſquè per contemptum minimorum ruerent in deſtructionem & deſpectum omnium bonorum. Quod dictum ſub exemplo viuarij proponebat, dicens clauſuram illius diſtrictioni ordinis monaſtici aſſimulari: Quandoquidē inquit ſicut piſces decurrente aqua viuarij moriuntur, ſi clauſuræ ipſius minutatim ac ſæpè crepant nec reficiuntur: ita omnis religio monaſtici ordinis funditus perit, ſi cuſtodia eius per modicarum cōtemptum culparum paulatim à feruore ſuo tepeſcit, atteſtante ſcriptura quæ ait. Qui modica deſpicit, paulatim decidit.

Clericos quoq; qualiter ſe in ſorte Dei cuſtodire deberent inſtruebat, eiſq; magnopere eſſe cauēdū, ne ſi à ſorte Dei caderent, in ſortem diaboli per neglectū conuerſationis & ordinis ſui deciderēt.

Coniugatos etiam qua fide, qua dilectione, qua familiaritate, tam ſecundū Deum, quam ſecundum ſeculum ſibi copulari deberent edocebat: virum quidem vt ſuam vxorem ſicut ſeipſum diligeret, nec præter illam aliam noſſet, eiuſquè ſicut ſui corporis abſque omni ſiniſtra ſuſpicione curam ha-

beret

beret. Mulierem verò quatenus viro ſuo cum omni ſubiectione & amore obtemperaret, eumque ad bene agendum ſedula incitaret, nec non animam eius ſi fortè contra æquum in quemquam tumeret, qua affabilitate mitigaret.

Hæc autem quæ eum vel admonuiſſe vel inſtruxiſſe, vel edocuiſſe dicimus, non eo vt alijs mos eſt docendi modo exercebat, ſed longè aliter ſingula quædam ſub vulgaribus & notis exemplis proponens, ſolidæque rationis teſtimonio fulciens, ac remota omni ambiguitate, in mentibus auditorum deponens. Lætabatur ergo quiſquis illius colloquio vti poterat, quoniam in eo quodcunque petebatur diuinum conſilium in promptu erat. Hinc eum omnis ſexus & ætas mirabatur, & mirando amplectebatur, quoque potentior alijs erat atque præſtantior, eo magis quiſque erat ad miniſtrandum ei deuotior atque procliuior. Non fuit comes in Anglia ſeu comitiſſa, vel vlla perſona potens, quæ non iudicaret ſe ſua coram Deo merita perdidiſſe, ſi contingeret ſe Anſelmo abbati Beccenſi gratiam cuiuſuis officij tunc temporis non habuiſſe. Rex ipſe VVilhelmus, qui armis Angliam cœperat, & ea tempeſtate regnabat, quamuis ob magnitudinem ſui cunctis ferè videretur rigidus ac formidabilis, Anſelmo tamen ita erat inclinatus & affabilis, vt ipſo præſente omnino quàm eſſe ſolebat ſtupentibus alijs fieret alius.

Pro ſua igitur excellenti fama, Anſelmus toti Angliæ notus, ac pro reuerenda ſanctitate charus cunctis effectus, iter repetendi Normandiam ingreditur, ditatus multiplici dono, quod honori ac vtilitati Eccleſiæ ſuæ vſque hodie ſeruire dinoſcitur. Familiaris ergo ei dehinc Anglia facta eſt, & prout diuerſitas cauſarum referebat, ab eo frequentata. Vt autem omnipotens Deus demonſtraret ſe gratiæ ipſius quam inuenerat apud homines eſſe auctorem, & illum apud ſe quam apud homines gratiam inueniſſe potiorem, quoſdam viros per viſum dignatus eſt viſitare, & qualiter per eum ab infirmitate qua nimis grauiter vexabantur, conualeſcerent edocere. Horum quæ dico, duos qui inter ſuos non ignobilis famę erant, exempli cauſa proponam, qui ſicut à veridicis ipſius monaſterij, cuius abbas diu extiterat, monachis accepi, in eodem ipſo monaſterio illis præſentibus per eum curati ſunt.

Quidam igitur vir nobilis & ſtrenuus in confinio Pontiui ac Flandriæ præpotens habebatur. Hic in corpore lepra percuſſus, eo maiori mœrore afflictus eſt, quo ſe & à ſuis contra dignitatem natalium ſuorum pro obſcœnitate tanti mali deſpici deſerique videbat. Conuerſus itaque ad Deum eſt, & crebris orationibus cum eleemoſynarum largitionibus opem ab eo precabatur. Vna igitur noctium ei per viſum quidam apparuit, monens vt ſi priſtinæ ſanitati reſtitui vellet, Beccum iret, & apud abbatem Anſelmum efficeret, quatenus aquam, vnde manus inter miſſam ſuam lauaret, in potum illi conferret. Qui viſioni credulus quo monebatur, impiger tendit, atque Anſelmo cur aduenerit ſecreto innotuit. Stupet ille ad verba, & hominem vt talibus deſiſtat multis modis adiurat. At ipſe in precibus perſtat, & multo magis vt ſibi miſereatur exorat, nec patiatur vt ea medicina fraudetur, vnde ſibi cœleſtem ſalutem affuturam pro diuino promiſſo credebat. Quid plura? Vicit pietas pectus humilitans, & pro homine Deum poſtulaturus matutino tempore miſſam ſecretius celebrat. Admittitur æger, & quam petebat aquam de manu viri accepit. Quæ in potum illico ſumpta, & hominem morbidum integerrimæ ſanitati reſtituit, & in laudem Dei multorum ora diſſoluit. Clam itaque virum qui venerat à ſe Anſelmus emiſit, denuntians ei in nomine Domini ne vnquàm hoc factum ſibi aſcriberet, ſed ſola diuina miſeratione perfectum eſſe certiſſimè ſciret, & hoc ita eſſe tacita funditus mentione ſuæ perſonæ ſciſcitantibus reſponderet.

Quo etiam tempore quidam frater de congregatione, valida corporis infirmitate percuſſus, ad extrema deductus eſt. Huic in ſomno quidam aſtitit, & quod vitam atque ſalutē recuperaret, ſi aqua ab Anſelmo ſanctificata aſpergeretur ipſi promiſit, æger verò Anſelmum ſe viſitantem ſolita viſitatione, de aqua precatus eſt, & voluntatis compos effectus, e veſtigiò ſanitati reſtitutus eſt. Hæc pro oſtendenda gratia viri paucis dicta ſunt? Attamen de gratia quam meruerat apud homines, non multum his qui mores illius nouere mirandum video, propterea quòd quædam appetibilis ſuauitas vbicunque erat ex conuerſatione eius emergebat, quæ in amicitiam illius ac familiaritatem cunctos agebat. Ipſius etenim ſtudij ſemper erga omnes extiterat, vt ea potiſſimum ageret, quæ alijs magis commoda eſſe poſſe intelligebat. Vnde cum interrogaretur quid emolumenti acquireret, qui ſeruata æquitate aliorum voluntati in quibuſcunque poſſent concordare ſatagerent, quidue detrimenti incurrerent, qui ſuam potius quam alias cæterorum voluntatem implere ſtuderent, hoc modo reſpondebat. Qui aliorum voluntati concordare, per omnia in bono nititur, hoc apud iuſtum iudicem Deum meretur, vt quemadmodum ipſe aliorum voluntati in hac vita, ita Deus vt omnia ſecum ſuæ voluntati cōcordent in alia vita. Qui verò aliorum voluntate contempta, ſuam implere contendit, id eiuſdem iudicis ſententia damni ſubibit, vt quoniam ipſe in vita præſenti voluntati nullius, nullus quoque in futura velit, aut debeat concors eſſe voluntati illius. Eadem quippe menſura, qua quiſque alijs menſus fuerit, remetietur ei. Huius igitur rationis Anſelmus conſideratione ſubnixus, nulli grauis, nulli volebat oneroſus exiſtere, etiamſi à monachicæ inſtitutionis auſteritate hac de cauſa deberet aliquantulum temperare. Et quidem vt eum diſcretionis ordo docebat, nonnunquàm ab ipſa ſeueritate alijs conſcendendo temperabat. In quo quid hi ſenſuri ſint, qui poſt nos ita fortaſſis lecturi vel audituri ſunt, perſcire non poſſumus. Nos tamen qui vitæ illius modum ſcire meruimus, magis in eo laudandum æſtimamus, quod à rigore ſui propoſiti, aliquando pro ratione deſcendebat, quàm ſi continuè in ipſo rigidus indiſcretè perſiſteret. Ratione ſiquidem agere virtutis eſt, vitij verò contra.

Inter hæc quidam clericus ætate iuuenis, Boſo nomine Beccum venit, abbatis colloquium expetēs. Erat enim idem acer ingenio, & quibuſdam perplexis quæſtionibus inuoluerat animum, nec reperire quenquam poterat, qui eas ſibi ad votum euolueret. Loquens igitur cum Anſelmo, ac nodos ei ſui cordis depromens, omnia quæ deſiderabat ab eo ſine ſcrupulo deceptionis accepit. Miratus ergo hominem eſt, & nimio illius amore deuinctus. Dehinc ergo cum eius allocutione familiariter potiretur, illectus ad contemptum ſæculi emerſo breui ſpacio, Becci monachus factus eſt. Cuius conuerſioni ſimul & conuerſationi Diabolus grauiter inuidens, in tantam illum tentationis procellam demerſit, vt ſuccedentibus ſibi varijs cogitationum tumultibus, vix mentis ſuæ compos exiſteret. Tranſierunt in hoc quidam dies, & ſeipſa ſemper fiebat immanior tentatio eadem. Turbatus ergo & mente confuſus, Anſelmum adijt, animique ſui fluctus illi expoſuit. At ipſe cum ſingula intellexiſſet, hoc ſolum pio affectu ſcilicet conſulat tibi Deus ei reſpondit, illicoque fratrem à ſe dimiſit. E veſtigiò autem tanta tranquillitas mentis illum ſecuta eſt, vt ſicut ipſemet mihi referebat, vltra quàm dictu credibile ſit, ſubito alius fieret ab eo qui fuit. Itaque omnis illa tentatio penitus euanuit nec quicquam huiuſmodi

in ſe

in ſe vlterius ſenſit. Fiebant præterea ab Anſelmo plurima in hunc modum, quæ nos breuitati ſtudentes ex induſtria præterimus. Silentio quoque præterire placuit innumeros homines tam per lauaturas manuum eius, quàm per reliquias ciborum eius ante illum clam eò ſubtractas, à diuerſis languoribus, ſed maximè febribus curatos, diſpenſante Deo ſua dona iuxta meritum fidei vniuſcuiuſque. Nam ſi cuncta quæ inde à veraciſſimis viris accepimus deſcribere vellemus: loquacitati potius quàm rerũ geſtarum ſimplici narrationi nos operam dare (vt reor) iudicari poſſemus. Quapropter ne nimia longum faciamus huiuſcemodi immorando, iſtis omiſſis tendamus ad alia. Verùm ne inculta oratio prolixa ſui continuatione legentes ſeu audientes faſtidio grauet: hic primum cœpto operi terminum ponamus, quatenus illis quæ magis delectant recreati, aliud exordium ſequentia ei noſſe volentes expediti reperiant.

VITÆ D. ANSELMI,

Liber ſecundus.

DEfuncto memorato rege Anglorum VVilhelmo, VVilhelmus filius eius regnum obtinuit. Hic ſublato de hac vita venerabili Patre Lantfranco, Eccleſias ac monaſteria totius Angliæ graui nimium oppreſſione afflixit. Cuius oppreſſionis anno quarto Anſelmus inuitatus, immo diſtricta interpellatione adiuratus ab Hugone Ceſtrenſi comite, multiſquè alijs Anglorum regni principibus, qui eum animarum ſuarum medicum & aduocatum elegerant, & inſuper Eccleſiæ ſuæ prece atque præcepto pro communi vtilitate coactus, Angliam ingreſſus eſt. Pridie igitur natiuitatis beatæ Dei genitricis & perpetuæ virginis Mariæ Cantuariam venit. Vbi, cum quaſi ex præſagio futurorum multi, & monachi & laici conclamarent illum Archiepiſcopum fore, ſummo mane à loco diſceſſit, nec vllo pacto acquieſcere petentibus, vt ibi feſtum celebraret, voluit. Venienti autem ei ad curiam regis, optimates quiquè alacres occurrerunt, magnoquè ipſum cum honore ſuſceperunt. Rex ipſe ſolio exilit, & ad oſtium domus viro gaudens occurrit, ac in oſcula ruens, per dexteram eum ad ſedem ſuam perduxit. Conſident, & læta interim quædam inter ſe verba permiſcent. Deinde Anſelmus ſecretius cum rege acturus, cæteros ſecedere monet. Omiſſis igitur monaſterij ſui cauſis, pro quibus maximè illuc veniſſe putabatur, regem de his quæ fama ab eo ferebat Anſelmus arguere cœpit, nec quicquam eorum quæ illi dicenda eſſe ſciebat, ſilentio preſſit. Penè etenim totius regni homines omnea talia quotidie, nunc clam nunc palàm de eo dicebant, qualia regiam dignitatem nequaquam decebãt. Finito colloquio, diuiſi ab inuicem ſunt, & de Eccleſiæ ſuæ negotijs ea vice ab Anſelmo nihil actum eſt. Deinde Ceſtram ad comitem abijt, ac in partibus illis degere per plures dies ex neceſſitate compulſus eſt. Interea rex VVilhelmus graui languore corripitur, & penè ad extrema perducitur. Suadetur ei inter alia à principibus, & de matre totius regni, Eccleſia videlicer Cantuarienſi cogitare, vt eam à priſtina viduitate & calamitate, per inſtitutionem Pontificis releuet. Acquieſcit ille conſilio, & Anſelmum in hoc opus fore digniſſimum pronuntiat. Acclamatur ab vniuerſis, edictum regis laudat clerus & populus omnis, nec reſonat ibi vlla contradictio cuiuſlibet hominis. Audit hoc ille, & ferè vſque ad exanimationem ſui contradicit, reluctatur & obſiſtit. Præualet tamen Eccleſiæ Dei conuentus. Rapitur ergò, & violenter in vicinam Eccleſiam cum hymnis & laudibus portatur, magis quàm ducitur. Acta ſunt hæc anno Dominicæ incarnationis milleſ. xciij. prid. Non Martij, 1. dominica quadr. In ſubſequenti autem feſto Paſchæ Vuintoniam Anſel. aduenit, & in ſuburbio ciuitatis hoſpitatus eſt. Vna igitur nocte in tecta ſuburbij per incuriam ignis dilabitur. Quo creſcente, ædificia quæquè paſſim conſumebantur. Et iam ignis adeſt, hoſpitium Anſel. conſumpturus, duabus tantum domibus interpoſitis aderat. Quibuſdam igitur ea quæ in domo erant aſportantibus, interdixit domina domus, affirmans ſe nullo modo ſibi vel ſuis aliquid damni timere, quæ tantum hoſpitem, hoc eſt Anſelmum Archiep. meruiſſet ſecum habere. Pro quibus verbis Balduinus vir ſtrenuus & monachus, mulieri compaſſus, ſuaſit Anſelmo vt hoſpiti ſuæ ſubueniret. At ille: Ego in qua re? Egredere inquit, & ſignum crucis igni oppone, arcebit illum fortè Deus. Reſpondit. Pro me? Nihil eſt quod dicis. Egreſſus tamen domum eſt, timore incendij ductus, & viſis flammantibus globis, à venerabili Gundulpho epiſ. & ab eodem Balduino contra ignem ſignum S. crucis, erecta in altum dextera, ædere coactus eſt. Mirabile dictu. Non prius manum extenderat, quàm in ſe incendium retorqueri, flammas deficere cerneres, ita vt domum etiam quam vorare cœperant, ſemiuſtam relinquerent.

Igitur Anſel. propter multas rationes quæ interuenerant nondum conſenſerat electioni, quæ de ſe facta fuerat vt Pontifex fieret, ſed tamen detinente illum rege morabatur in Anglia, conuerſante cum eo ex iuſſu regis præfato Gundupho Roffenſi epiſ. & ei quæ opus erant miniſtrante. Ablatis autem de medio rationibus illis, tandem poſt longum temporis ſpacium, obedientia ſimul ac neceſſitate cõſtrictus, conſenſit, & prid. Non. Decem. debito cum honore ab omnibus epiſcopis Angliæ, Cantuariæ conſecratus eſt. In qua conſecratione euangelica illa ſententia ſuper eum reperta eſt. Vocauit multos: Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent, quia parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Dehinc cum ſe regali curiæ in natiuitate domini Ieſu præſentaſſet, & honorificè à rege ſuſceptus, primos dies feſtiuitatis circa regem lætus tranſegiſſet, poſt inſtinctũ diaboli hominumquè malorum, mutatus eſt animus regis contra eum, quod ipſe ſpoliatis hominibus ſuis mille libras denariorum ei peragendis munificentiæ ſuæ gratijs dare noluit, & ita principe turbato à curia diſceſſit. Veniens autem in villam ſuam quæ Berga vocatur, dedicauit ibi eccleſiam ad parochiam pertinentem, quam quidem anteceſſor eius Lantfrancus conſtruxerat, ſed obitu præuentus dedicare nequiuerat. Ad quam dedicationem quidam clericus inter alios de Londino veniens, ſeſe inter clericos viri quaſi ad comminiſtrandum mittens, chriſmatorium Pontificis clam ſurripuit, & in turbam merſus fugam arripuit. Dum igitur iter quod London. ducit ingreſſus cum furto fuiſſet, reflexit greſſum non autumans ſe ad locum quem fugiebat feſtinare. Sed cum rediens adunatæ plebis multitudinem repeteret, animaduertit ſe cupitum iter permutaſſe, & qua venerat viam reperit. Aliquantum proceſſerat, & iterum viſum eſt ſibi eò tendere quo fugiebat. Factum eſt hoc frequentius, & nunc hac nunc illac, neſciens quo iret, erroneus ferebatur. Populos autem qui eum ſic ſe habentem intuebatur, quidnam haberet mirabatur. At vbi miniſtri Pontificis vas chriſmatis perditum eſſe cognouerunt, confuſi tumultuantes diſcurrunt, quod perditum erat hinc inde quærunt, ignorantes à quo vel vbi id quærere certò debeant. Rumor damni fertur in populum, & opinio multorum cadit

erro-

erroneum in clericum. Capitur, & ſub cappa illius vas abreptũ inuenitur. Refertur Antiſtiti quod a-ctum erat. At ipſe modeſto vultu, menteq́ tranquilla ſtatim iuſſit culpam ignoſci, & clericum ad ſua liberum dimitti. Tunc ille iter quod furto grauatus nullatenus tenere ſciebat, liber illico, & nihil hæ-ſitans ingreſſus agebat.

Poſt hæc paucis diebus interpoſitis, mandatur ad curiam ire Anſelmus, regem mare tranſiturum ſua benedictione proſecuturus. Qui tranſitus dum vento obſtante differtur, Anſelmus oportunum ſa tempus nactum exiſtimans, regem pro Eccleſiarum, quæ de die in diem deſtruebantur releuatione, pro Chriſtianæ legis, quæ in multis violabatur renouatione, pro diuerſorum morum, qui in omnia cum magna indignatione ſuſcipiens, nec ſe cauſa illius quicquam de omnibus acturum fore prote-ſtans hominem diſcedere, nec ſe transfretaturum diutius ibi expectare iratu præcepit.

Conſiderans Anſelmus poſt hæc quid quietis perdiderit, quid laboris inuenerit, anxiatus eſt ſpiri-tu, & vehementi dolore attritus. Ducebat enim ante oculos ſuæ mentis, qualem in Prioratu & abbatia poſitus vitam agere ſolebat, quàm ſcilicet iucundè in Dei & proximi charitate quieſcebat ac delecta-batur, quàm deuotè verba vitæ loquens ab omnibus audiebatur, quàm deuotius ad ſuæ vt ſperabat cumulum retributionis, quę dicebat, opere exercebantur. & nunc è conuerſo cùm in melius per Epiſ-copatum proficere debuerit, ecce die ac nocte in ſecularibus laborans, videbat ſi nec Deo nec proxi-mo ſecundum Deum iuxta priſtinum morem intendere poſſe, nec à Deo quemquam ex ore ſuo ver-bum vitæ quod facto impleret ad ſuæ, vt reputabat, detrimentum mercedis audire velle.

Acceſſerant iſtis in augmentum mali ſui, crebræ ſuorum hominum oppreſſiones quotidie auribus ſuis inſonantes, & minæ malignantium deteriora in poſterum pollicentium circumquaque detonan-tes. Sciebat enim regiam mentem contra eum in furorem concitatam eſſe, & ob id hoc quiſque ma-lus beatum ſe fore credebat, ſi quod illum exaſperaret vllo ingenio facere poſſet. Multis itaque ac di-uerſis iniuriarum procellis fatigabatur, & nulla terreni honoris vel commodi ſuauitate, vnde conſo-lationem haberet fouebatur. Verùm ſalua in omnibus, & ad omnes innocentia ſuæ conſcientiæ mo-dicum reſpirabat, ab his & magnoperè conſolabatur, ſi quando ſe monachorum clauſtro inferre, & quæ inſtitutio vitæ ipſorum expetebat, coram eis effari valebat. Quod ipſe quadam vice capitulo eorum præſidens, & ex more de huiuſmodi liberius agens, dicendi fine completo, iucunda hilaritate alludens, iocola comparatione innonuit, dicens: Sicut bubo dum in cauerna cum pullis ſuis eſt læta-tur, & ſuo ſibi modo bene eſt, dum verò inter coruos aut corniculas ſeu alias aues eſt, incurſatur ac di-laniatur, omninoq́ ſibi male eſt, ita & mihi.

Quando enim vobiſcum ſum bene mihi eſt, & grata ac ſingularis vitæ meæ conſolatio. Quando vero remotus à vobis inter ſeculares conuerſor, hinc inde variarum me cauſarum incurſus dilace-rant, & quæ non amo ſecularia negotia vexant. Malè igitur mihi eſt quando ſic ſum, ac tremens perti-meſco ne meum huiuſmodi eſſe, procreet immane diſpendium animæ meæ. Ad quod verbum licet alludens vt dixi, cœpit amariſſime flens ſubinferre, & ait: Sed quæſo miſeremini mei, miſeremini mei vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Quia ergo in tali conuerſatione magnopere reſpirabat, ei ſibi deficiente grauiter ſuſpirabat. Deum teſtor me ſæpè illum ſub veritatis teſtimonio audiſſe pro-teſtantem, quod libentius vellet in congregatione monachorum pueri loco inter pueros ſub virga magiſtri pauere, quàm per paſtoralem curam toti Britanniæ prælatus in conuentu populorum ca-thedræ pontificali præſidere. Fortè dicet aliquis: Si tam bonum, tam iucundum erat illi habitare cũ monachis, cur non continuè habitabat Cantuariæ cum ſuis? Ad quod ego: Si hoc ſolum ſibi poſſibile eſſe, magno ſe conſolatum reputaret. Sed & hoc partim remotio villarum ſuarum, partim vſus & in-ſtitutio anteceſſorum ſuorum, partim numeroſitas hominum, ſine quibus eum eſſe, pontificalis ho-nor non ſinebat, illi adimebat, eumq́ue per villas ſuas ire, ac inibi degere compellebat. Præterea ſi Cã-tuariã aſſiduè incoleret, homines ſui ex aduectione victualium oppido grauarentur, & inſuper appo-ſito, vt ſæpè contingebat, multis ex cauſis oppreſſi, ſi quem interpellarent, nunquam præſentem habe-rent magis ac magis oppreſſi, in deſtructionem funditus irent. Nullo tamen loco vel tempore ſi-ne ſuis monachis & clericis erat. His duntaxat exceptis, qui ad eum ex diuerſis locis confluentes, raro deerant. Omnes etenim ad ſe venientes dulci alacritate ſuſcipiebat, & cuique pro ſui negotij qualita-te efficaciter reſpondebat. Videres ſiquidem iſtos ſcripturarum ſententijs ac quæſtionibus inuolutos, mox ratione propoſita ab eo euolui, iſtos minorum diſcretione nutantes, non ſegnius informari: illos neceſſariarum rerum tenuitate laborantes, datis quibus opus habebant, ab inopia releuari. Nec iſta largitas ſolummodo monachorum ſeu clericorum penuriam ſubleuabat, ſed in quoſque laicos ac in-digentes, ea ſibi ſubuenire petentes pro poſſe, & nonnunquam vltra poſſe pij Patris redundabat. Quo-tiens autem oportunitas ſeſe præbebat, in remotiorem cameræ ſuæ locum ſecedere, ſolus cœleſtibus ſtudijs conſuerat inhærere. Vnde fidei Chriſtianæ zelo commotus, egregium, & pro illius temporis ſtatu perneceſſarium opus de incarnatione verbi compoſuit. Quod opus epiſtolari ſtilo conſcri-ptum, venerabili ſanctæ memoriæ Vrbano Rom. Eccleſiæ ſummo Pontif. dicauit, deſtinauit. Quod ille gratioſè ſuſcipiens, ac inuincibili veritatis ratione ſubnixum intelligens, in tanta auctoritate ha-buit, vt poſtmodum contra Græcos in concilio Barenſi, cuius ſuo loco mentio fiet, diſputans inde ro-bur ſuæ diſputationis aſſumeret, & quam damnabilis fuerit error eorum in hoc, quid Spiritum ſan-ctum a filio procedere negabant, aſtrueret. Sed nos iſta prætermittentes, & certę narrationi operam dantes, dicamus quod ipſe Anſelmus ad refectionem corporis ſedens, modò de ſacra quæ coram eo legebatur lectione, materia loquendi ſumpta, conueſcentes ædificabat, modò ex ſua parte ſacra verba cõfferens loco ſacræ lectionis præſentium mentes inſtruebat, modo de aliqua re vtili vel neceſſaria requiſitus, requirentem pariter & coaudientes, mira ſuauitate reficiebat. Huius rei cognoſcendæ gra-tia quod leuius occurrit exempli cauſa vnum ſubijciam, non quo vlla doctrinæ eius efficacia per hoc deſignetur, ſed vt in quibus lingua eius inter carnales epulas verſari ſolita fuerit, pauliſper innue-tur.

Venit ad eum quadã vice quidã ex ſeculari vita monachus factus, conſilium de vita ſua flagitans. Hic cùm alias familiarius ei locutus fuiſſet, inter prandendum oportunitate potitus, dixit, quia cùm ſe in ſeculari vita teneret, intellexit non rectum fuiſſe iter ſuum pergendi ad vitam: Quãobrem inquit, relicto ſeculo veni ad ordinẽ monachorũ, ſperans me ibi poſſe penitus intẽdere vitæ perenni & Deo. Ecce autem ex præcepto Abbatis mei ſecularibus negotijs intendo, & dũ res Eccleſiæ cõtra ſeculares defendi ſtatuerimq; deſidero, placito, litigo, nec mihi forſan magnæ curæ eſt, ſi alij perdunt in meo lu-cro. Quapropter ferè cogor deſperare, dum ea quæ reliqui cum tot peccatis videor adminiſtrare.

Ad hæc Anſel. tali ſub exemplo reſpondit: Tota vita hominum comparari poteſt molendino, ſuper præcipitem fluuium conſtituto. Sit igitur in hoc molendino ad manum hominis molẽs mola, qua qui molunt, alij ſic ſuam farinam negligunt, vt tota in fluuium labatur ac defluat, alij parte retenta, partem in præceps ire ſinãt, alij colligãt atque in ſui cuſtodia condant. Horũ ſcilicet qui nihil ſibi de farina ſeruauit, quod in veſpere comedat non habebit. Qui parũ retinuit, pro portione ſua parum inueniet. Qui totam collegit, largè ſe paſcere poterit. Itaque molendino aſſimuletur, vt dixi, vita hominum. Molę actus eorum: Nam ſicut mola dum aliquid molit in circuitu ducitur, & circumducta ſimili curſu ſæpè reducitur, ſic & actus humani quibuſq; temporibus in ſe reuertuntur. Verbi gratia: Arant homines, ſeminant, metunt, molunt, panificant, comedunt. En circuitum ſuum mola peregit, Vltrà ne quieſcit? Nequaquam. Repetitur enim idipſum. Aratur, ſeminatur, metitur, molitur, fit panis & comeditur. Hæc ſunt omni anno, & more molæ recurrunt in idipſum. Videas ergò hominem cuncta opera ſua pro terreno commodo facientem, nihil in eis niſi tranſitoriũ quid deſiderantem. Iſte quidẽ molit quia operatur, ſed tota farina ſua, qui fructus eſt operis, à fluuio, id eſt, à fluxu ſecularis deſiderij rapitur ac præcipitatur. Hic cùm in fine vitæ ſuæ molendinum egreſſus, atq; in domum ſuam reuerſus, operum ſuorũ fructus manducare voluerit, nihil inueniet, eò quod fluuius torrens totum abſorbuit. Ieiunabit ergò, væ miſero in æternum. Eſt alius qui ſuam non omnimodis farinam perdit, quoniam nunc aliquam pro Deo eleemoſynam facit, nunc ad Eccleſiam Dei ſeruitio vadit, nunc infirmum viſitat, nunc mortuum ſepelit, & alijs in hunc modum bonis intendit. Verum cum is ipſe voluptatibus carnis inſeruit, pro illata iniuria per odium ſæuit, humanis laudibus paſcitur, crapula & ebrietate ſopitur, horumque ſimilibus eneruatur, ne farinæ pars maxima pereat, nequaquam cautus inuigilat. Quid de iſto erit in futuro, niſi quia recipiet prout geſſit? Iam tertium genus in ordine monachorum attende, Eſt igitur monachus pro Abbatis ſui imperio poſitus, obedientiam in omnibus quæ ſibi ſecundum Deum iniunguntur profeſſus, ſua quantum in ſe eſt voluntate, nunquam clauſtra monaſterij pro quouis ſeculari negotio egredi volens. Huic fortè præcipitur vt extra clauſtrum ad cuſtodiendam aliquam Eccleſiæ villam eat. Excuſat ſe, & ne fiat obſecrat. Perſtat Abbas in ſententia ſua, & per obedientiam iubet peragi imperata. Non audens ille recuſare, paret. Ecce venit ad molam, neceſſariò illum molere oportet. Inſurgunt hinc inde querelæ, placita, lites. Cuſtodiat ergò ſapiens monachus farinam ſuam, eamquè in vas ſuum diligenter recipiat, ne in fluuium defluat. Quo inquis pacto? Nihil per inanem iactantiam agat, nihil quod Deus prohibet cuiuslibet lucri gratia faciat. Obedientiæ quæ ſibi iniuncta eſt ita ſtudeat, vt & res Eccleſiæ contra oẽs viriliter iuſteq; tueatur & protegat, & de alieno per iniuſtitiam ſub dominium Eccleſiæ nil redigere ſatagat. Si in huiuſmodi conuerſatur & viuit, quamuis aliquando pro talibus miſſas perdat, nonnunquam loquatur cum fratres in clauſtro tacent, & quædam ſimilia horum faciat vel dimittat, quæ ipſi nec faciunt, nec dimittunt, obedientiæ virtus quam exercet, hæc cuncta conſumit, & vas ſuum integrum ſeruans, farinam de ſua mola fluentem quæ illum æternaliter paſcat, totam ac puram colligit atque recondit. Non enim ſecundum carnem, ſed ſecundum obedientiam incedit, ac per hoc vt Apoſtolus ait, nihil damnationis illi erit. Et quid de illo ſentiendum eſt inquit, qui ſe vltro ad diſpoſitionem villarum offert? atque vt id quod cupit ad effectum perueniat, clam ſibi auditores aduocat, munera pollicetur, gratiam ſpondet, dixi refert. Nihil hoc ad propoſitum monachi pertinet. Ait. Quare? Nonne hic talis licet hoc quod dixi cupiat, tamen ſine licentia ſui prælati nil facere tentat? Reſpondit. Licentia multos decepit. Obedientia enim & inobedientia contraria ſunt. Harum media licentia eſt. Is igitur quem obedientia non conſtringit clauſtra monaſterij egredi, vult tamen extra, regulæq; diſtrictionem licenter declinare, quamuis noliit ſine licentia id præſumere, & idcircò actum ſuum licentia [illegible] nititur poſſit defendere, peccatum tamen habet ex illicita voluntate. Nec enim poſtquam mortuus mundo clauſtrum ſubijt, ad mundi negotia vel voluntate vllatenus redire debuit. Quia tamen ipſum velle ſuum nonniſi permiſſus facto implere voluit, obedientia quam in hoc amplexatus eſt, ipſum factum excuſabit, ſed velle quod contra obediẽtiam habuit, periculoſum niſi pœnituerit illi erit. Q[illegible]d nonnulli minus attendentes, licentia quam pro implenda voluntate ſua expetunt, ſæpè falluntur.

Hæc vt dixi non pro oſtendenda doctrinæ ſuæ qualitate propoſui, ſed quibus inter epulas occupari ſolitus erat, leui exemplo monſtraui. Nam ſi de humilitate, de patientia, de manſuetudine, & de hac quam nunc paululum tetigi obedientia, nec non de alijs innumeris ac profundis ſententijs, eum vt ſingulis ferè diebus audiebamus differentem introducerem, aliud opus cudendum, & quod manu habemus, eſſet intermittendum. Quando ergo ait aliquis, manducabat? Manducabat planè inter loquendum, parce quidem, & vt mirareris vnde viueret. Veruntamen fatebatur, & verum eſſe cognouimus, quia dum alicui longæ diſputationi occupatus erat, magis ſolito neſcienter edebat, nobis qui propinquiores ſedebamus, clanculo panem ei nonnunquam ſubminiſtrantibus. Cùm verò abſentibus hoſpitibus priuatim cum ſuis ederet, & nulla quæſtio ſpiritualis cuiuſuis ex parte prodiret, prælibato potius quam ſumpto cibo mox ceſſabat, lectioniq; intendens, manducantes expectabat. Quod ſi aliquem cerneret aut pro ſui expectatione celerius comedẽtem, aut fortè cibum relinquentẽ, vtrunquè redarguebat, & quo ſuo commodo nihil hæſitantes operam darent, affectuosè admonebat. Vbi autem alios libenter edentes aduertebat, affabili vultus iucunditate ſuper eos aſpiciebat, & ad gaudens leuata modicum dextera, benedicebat eis, dicens: Benefaciat vobis.

Expoſito igitur quibus modulis Anſelmus inter ſuas epulas delectari conſueuerat, vt paucis exponatur quibus etiam alijs horis intenderit, repetam quod de eo me ſuperius dixiſſe recordor, videlicet eius ori nunquam Chriſtus defuit, ſiue iuſtitia vel quicquid ad veram vitam pertinet. Omneque tempus perditum iri aſſerebat, quod bonis ſtudijs, aut neceſſariæ vtilitati non ſeruiebat. Opinari autem illum ſecus vixiſſe quàm docebat, profiteor nefas eſſe. Nam cùm illum, ex quo religionis habitum ſumpſit vſque ad ſuſceptam Pontificatus dignitatem, omnium virtutum ornamentis ratum ſit ſtuduiſſe, ipſasquè virtutes in quorumcunque mentibus poterat verbo & exemplo inſeruiſſe, ita nihilominus ratum eſſe confirmamus, cum totius Britanniæ primatum factum omnimodis in hac parte claruiſſe. Vnde etiam pro ipſarum indiſcreta ſeu nonnullis & mihi aliquando viſum eſt virtutum cuſtodia ſæpè reprehenſus, & quod monachus clauſtralis quàm primas tantæ gentis eſſe debere, præiudicatus eſt. Hoc pro excellenti humilitate eius, hoc pro immẽſa patiẽtia eius, hoc pro nimia abſtinẽtia eius dicebatur, dictũ accuſabatur, accuſatũ dãnabatur. Præcipuè tamen in ſeruando manſuetudinẽ indiſcretionis arguebatur, quoniã ſicut à pluribus putatum eſt, multi quos Eccleſiaſtica diſciplina corripere debuerat, intellecta lenitate eius, in ſuis prauitatibus quaſi licitè quieſcebant. Verum

audita

audita ſuper his excuſatione ſua, nam neminem ſpernebat, nemini rationem ad inquiſita reddere cõtemnebat, mox liquido cognoſcebatur, ipſum aliter quam faciebat, minimè in talibus facere debere vel poſſe, dum ſe in regula veræ diſcretionis vellet abſque errore tenere.

Secularia verò negotia æquanimiter ferre nequibat, ſed pro ſuo poſſe modis omnibus ſuam eis præſentiam ſubtrahebat. Siquando autem talis cauſa emergebat, vt ei neceſſario intereſſe oporteret, ſoli veritati ſtudere, nulli fraudem, nulli quodlibet præiudicium, quantum ſua intererat, patiebatur inferri. Si vani clamores, ſi contentiones, ſi iurgia vt fit, oriebantur, aut ea ſedare, aut citius ſeſe abſentare curabat. Niſi enim ita faceret, tædio affectus, ſtatim animo deficiebat, & inſuper grauem corporis ægritudinem incurrebat. Quam conſuetudinem eius edocti, ſæpè illum reipſa cogere de medio multitudinis eduximus, proponentesque aliquam ex diuina pagina quæſtionem, illicò corpus & animam eius quaſi ſalubri antidoto medicatum, in conſuetum ſtatum reduximus. Requiſitus autem quamobrem ſic imbecillis ad ſeculares cauſas puſillanimis exiſteret, reſpondebat. Qui omnium ſecularium rerum amorem ac concupiſcentiam ab animo meo iam dudum pepuli, qualiter in cauſis earum fortis & diligens exiſtam? Imò veritatem dico non mentior, quia quando ipſe mihi ſeſe importunè & neceſſitate ingerunt, ita mens mea illarum horrore concutitur, ſicut infans, cum aliqua terribilis imago vultui eius ingeritur. Nec in ipſa diſpoſitione magis delector, quam puer in vberibus matris delectatur, dum illis acerba amaritudine ſuperlinitis ablactabatur.

His neceſſitatibus actus, totam domus ſuæ curam & diſpoſitionem Domino Balduino monacho, cuius ſupra meminimus, impoſuit, quatenus ad nutum illius cuncta penderent, & ſtatuta extra ordinationem eius irrita fierent. Ita igitur ſecuritate potitus, ſpiritualibus diſciplinis & cõtẽplationi operã dabat.

Veruntamen diuerſæ tribulationes, anxietates, quas tum propter terras Eccleſiæ, quidam maligni in terra Rege non prohibente, inuadebãt, tum pro pecuniarũ exactionibus, quæ totũ regnũ, ſed maxime ſuos homines in immenſum deuaſtabant, tum pro monaſteriorum oppreſſionibus, quas ſedare non poterat, & quotidie ad eum referebantur, tum pro multis alijs in hunc modum ſæpè patiebatur, hanc eius quietem interrumpebant, & aliena quædam meditari compellebant. Præterea hi qui ante Epiſcopatum viro ſummiſſi eum diligebant, fauendo quæque electa de ſuis alacres conferebant, nunc terras Eccleſiæ petere, nunc equos rogare, nunc pecuniam, nunc hoc vel illud ad quod ſcilicet ſua quemque voluptas trahebat, ab eo precari. Aduerteres itaque petita obtinentes in præſentia eius ſicta pace adgaudere, retributiones & obſequia polliceri, alios in contraria lapſos honori eius detrahere, homines eius pro poſſe impugnare, in immenſum minari.

Ille autem in patientia ſua ſciens poſſidere animam ſuam, cum his qui oderunt pacem erat pacificus, vices manſuetudinis & pacis ſemper reddens impugnatoribus ſuis, cupiens malum illorum in bono vincere. Attamen ea qui poterant inſequenti tempore Eccleſiæ ſuæ damno eſſe, nequaquam æquo animo tolerare, aut ſub negligentiam cadere patiebatur. Sed quid dicam? Tanta cupiditas ea tempeſtate dominabatur in mentibus quorundam, vt nec patientia ipſius deliniti, monitis acquieſcerent, nec terroribus pulſati, cæcitatem ſui cordis exirent. Verum de extraneis non multum fortè mirandũ. Ipſius proprij ac domeſtici homines mentiti ſunt ei, & infideles facti. Animaduertentes quippè manſuetum, lene, ſimplexque cor eius, in pluribus cauſis fraudulenta calliditate, compoſitisque ſermonibus eum multotiens circumuenire, & quæ illius iuris eſſe debebant diminuentes, ac exinde ſua non iure augentes, qua ei fuerant allegati, fidem perdidẽre. Qua de re, cùm à Balduino, alijſque fidelibus ſuis nimiæ ſimplicitatis minoriſque prudentiæ familiariter reprehenderetur, ſimplici admiratione reſpondebat, dicens: Quid eſt hoc? Nonne Chriſtiani ſunt? Etſi Chriſtiani, num alicuius commodi cauſa vellent contra fidem ſuam ſcienter mentiri? Nihil eſt. Tanto nempe ſtudio mihi loquentes, ſua verba cõponunt, & ea fide ſua interpoſita, vera eſſe iurant, vt incredulitati putetur poſſe aſcribi, nolle credere eorum ipſa veritatis firmitudine niti. Dicebat hæc ille æſtimans ipſos ſibi nolle, quod ſciebat ſe nemini facere velle. Cumque reſponderent ſui moris illos non eſſe, aiebat. Fateor, malo decipi, bona de illis credendo, etiamſi me neſciente mali ſunt, quam decipere meipſum, credendo mala de ipſis quos nondum verè probaui, quod boni non ſint. Hæc tamen in principio Pontificatus ſui dicta meminerim, Poſtmodum enim rei veritas viro innotuit, & quæ ſibi à veris ſuis dicta fuerant, nimis vera fuiſſe cognouit. Quamuis igitur ſolitam fidem non ex toto verbis eorum deinceps præbuerit, tamen ſuis rebus in poſterum non parum obfuit, quod ipſis in principio tam credulus fuit. Siquidem illi certò ſcientes, eum pro malis ſibi illatis ad mala reddenda cor non habere, à timore ſuſpenſi, ſibique ipſis deteriores effecti, in peius proficere. Quod Pater tractans apud ſe, magis illorum quam ſubſequi prævidebat perditioni, quam ſuæ indoluit tranſitoriæ deceptioni. Pro qua tamen deceptione, & fidei non ſeruatæ corruptione, ſæpè Anſelmus dicere ſolitus erat, eos quandoque aut in ſe, aut in liberis ſuis de rebus Eccleſiæ, quibus tunc in ſublime raptabantur exhæredandos, & antiquæ paupertati in qua nati fuerant & nutriti, ſubiugandos, aut certè aliqua graui & contumelioſa vindicta, ante mortem vel in morte quod deterius eſſet, puniendos. Quod dictum eius in quibuſdam completum videmus, & ex hoc quid alijs & etiam timendum ſit, coniectamus. Ideò autem eos corrigere nequibat, quoniam ipſi mora denſarum ſpinarum perplexi, argutis verborum aſſertionibus ſe tales non eſſe, quæ huiuſmodi correctione opus haberent, affirmabant. At ille contentioni ſeruire deuitans, dimittebat eos ſibi timens, ne menſuram diſcretionis excederet, ſi in rimandis actibus illorum nimis ſtudioſus exiſteret. Nil enim in mundo, quantum peccare timebat. Conſcientia mea teſte non mentior, quia ſæpè illum ſub veritatis teſtimonio profitentem audiuimus, quoniam ſi hinc peccati horrorem, hinc inferni dolorem corporaliter cerneret, & neceſſario vni eorum immergi deberet, prius infernum, quàm peccatum appeteret.

Aliud quoque, non minus forſan aliquibus mirum dicere ſolebat, videlicet malle ſe purum à peccato, & innocentem gehennam habere, quam peccati ſorde pollutum, cœlorũ regna tenere. Quod dictum cum aliquibus extraneũ videretur, reddita ratione tẽperabat, dicens: Cũ conſtet ſolos malos in inferno torqueri, & ſolos bonos in cœleſti regno foueri, patet nec bonos in inferno, ſi illuc intrarent, poſſe teneri debita pœna malorum, nec malos in cœlo ſi fortè accederent frui valere felicitate bonorum. Hac propter magno ſtudio ſemper nitebatur peccatorum contagia deuitare, & quicquid eis aliquam naſcendi occaſionem poterat miniſtrare, ab intentione ſua omni ſolicitudine propulſare. Nec in his momentaneus erat. In his denique verſabatur quotidiana inſtitutio morum eius in his ſtabat aſ-

ſiduè

ſidua conuerſatio vitæ eius, in his vigebat indeficiens executio propoſiti eius, in iſtis Deo ſeruiebat, pro his quibuſque bonis acceptus erat, per hæc vitam æternam adipiſci ſatagebat.

Regem autem trans mare regreſſum, Anſelmus adijt, & vt ſibi Romam ad Papam Vrbanũ pro ſtola ſui Archiepiſcopatus eundi licentiam daret, humiliter petijt. At ille ad nomen Vrbani turbatus, dixit ſe illum pro Papa non tenere, nec ſuæ conſuetudinis eſſet, vt abſque ſua electione alicui liceret in regno ſuo Papam nominare. Hinc igitur orta quædam diſſenſio grauis eſt, ſed in aliud tempus diſcutienda eſt dilata. Iubetur ergo, vt totius Angliæ Epiſcopi, Abbates & Principes, ad diſcuſſionem diſſidij huius apud caſtrum quod Rothingeham dicitur veniat, factum eſt, & tertia ſeptimana quadrageſimæ iuxta edictum conuenerunt. Cauſa in medium ducitur, & Anſelmus diuerſis quærelis hinc inde concutitur. Siquidem multi, & maximè Epiſcopi regiæ voluntati fauere volentes, ſpreto æquitatis iudicio, id probare nitebantur, quod Anſelmus ſalua fide quam regi debebat, nullatenus poſſet in regno Vrbanum ſedis Apoſtolicæ præſulem, pro Papa tenere. Quibus cum plura quæ ratio tulerat obiecta fuiſſent, & Anſelmus eos ex verbis Domini, Reddite quæ ſunt Cæſaris Cæſari, & quæ ſunt Dei Deo, alijſque nonnullis, quę ratione nulla refellere poterat, penitus infrenaſſet: illi è contra quid dicerent non habentes, eum in Regem blaſphemare vno ſtrepitu cõclamauere, quandoquidem auſus erat in regno eius, niſi eo concedente, quicquam vel Deo aſſcribere.

Igitur ad vnam Regiæ indignationis vocem, quidam ex Epiſcopis, Archiepiſcopo ſuo atque primati, omnem ſubiectionem profeſſam obedientiam vno impetu abnegant, eique vnitatem fraternæ ſocietatis pari voto miſerandi obiurant, quidam verò in eis tantum, quæ ex parte Vrbani Papæ præciperet, illi ſe obedituros negant. Epiſcopi itaq; omnes qui affuerant; Roffenſi ſolo excepto, aut vno aut alio modo debitam illi ſubiectionem & obedientiã abnegant. Rex etiam ipſe cunctam ei confidentiam & ſecuritatem ſuis in omnibus adimit, nec ſe illum pro Archiepiſcopo vel Patre amplius habiturum iurat, niſi ipſe vicario beati Petri ſe vlterius obediturum ſtatim deneget. Tres dies in iſto negotio clamoribus in Anſelmum & contumelijs grauidi expenſi ſunt, & tandem in hoc, quem dixi, fine concluſi ſunt.

Tunc Anſelmus in ſuo propoſito conſtans, per internuncium conductum à rege poſtulat, quo tutus regno decedat. Quod principes multi damnoſum fore dinoſcentes, pro reſtituenda pace, inducias vtrinque ad penteeoſtem vſque dari precantur & obtinẽt, ac ſic eum ne regno decedat, impediũt. Spõdet igitur rex, ſe rebus [illegible] præfixum tempus induciarum, plenam pacem & tranquillitatem induliturum, & tunc voluntati illius pro ſua religione multum in negotio, quod emerſerat, condeſcẽſurum. Verum omninò in contraria lapſus eſt, & Anſelmus à Domino Balduino extra regnum depulſo, hominibusq; ſuis captis & expoliatis, terriſq; vaſtatis in immenſum afflictus eſt. Attamen poſt hæc, & Vrbanum per VValterum Albanenſem Epiſcopatum, qui pallium Anſelmo à Roma Cantuariam detulit, pro Papa ſuſcepit, & principum ſuorum conſilio actus, in amicitiam ſuam virum ſuſcepit. Verùm poſt aliquantum tempus idem rex Agualis victor regreſſus, renouata ira propter milites, quos, ſicut falsò à malignis dicebatur, malè inſtructos in expeditionem Anſelmus direxerat, contra ipſum turbatus eſt. Tunc Anſelmus conſiderans apud ſe, omni tempore talia pro nihilo poſſe oriri, & ſe eo occupatum ſemper ab officio põtificali poſſe impediri, tractauit ſecum ſibi Romam eundum, & conſilium à ſede beati Petri ſuper his petendum. Cùm igitur in ſolennitate Pentecoſtes, ad Curiam apud Virandlehoram veniſſet, per familiares ſuos regi mandauit, ſibi perneceſſarium eſſe Romã ire, & hoc ſi ei placeret, ſe per licentiam eius facere velle. At ille nequaquam, inquit: Hęc enim eum, aut in his quę agenda ſunt, cuiuſuis conſilij inſcium, aut alicui graui peccato obnoxium eſſe ſcimus, vnde vel Papam conſulere, vel illius abſolutionem neceſſe ſit illi implorare. Et res igitur ita tunc quidem remanſit.

Diſcedente autem Anſelmo à curia, & ad villam ſuam nomine Heyſem properante, pueri quos nutriebat, leporem ſibi occurſantem in via canibus inſecuti ſunt, & fugitantem infra pedes equi, quem pater ipſe ſedebat, ſubſidentem conſecuti ſunt. Ille ſciens, miſeram beſtiam ſibi ſub ſe refugio conſuluiſſe, retentis habenis equum loco fixit, nec cupitum beſtiæ voluit præſidium denegare. Quam canes circundantes, & haud grato obſequio hinc inde lingentes, nec de ſub equo poterant eijcere, nec in aliquo lædere. Quod videntes, admirati ſumus. At Anſelmus, vbi quoſdam ex equitibus aſpexit ridere, & quaſi pro capta beſtia lætitiæ frena laxare, ſolutus in lachrymas, ait: Ridetis? Et vtique infœlici huic nullus riſus, lætitia nulla eſt. Hoſtes eius circa eam ſunt, & ipſa de vita ſollicita, confugit ad nos præſidium flagitans. Hoc plane eſt & animæ. Nam cùm de corpore exit, mox inimici, ſcilicet maligni ſpiritus, qui eam in corpore degentẽ, per anfractus vitiorum multis modis perſecuti ſunt, crudeliter aſſunt parati eam rapere, & in mortẽ æternam præcipitare. At ipſa nimis anxia, huc illucq; circũſpicit, & qua tueatur defenſionis & auxilij manum ſibi porrigi ineffabili deſiderio concupiſcit. Dæmones autem è contrario rident, & magno gaudio gaudent, ſi illam nullo fultam adminiculo inueniunt. Quibus dictis laxato freno, iniiter redijt, beſtiam vltra perſequi, clara voce canibus interdicens. Tunc illa ab omni læſione immunis exultans, præpeti curſu campos ſyluaſq; reuiſit. Nos verò depoſitis iocis, ſed non modicè alacres effecti, de tam pia liberatione pauidi animalis cœpto itinere viam detriuimus.

Alia vice conſpexit puerum cum auicula in via ludentem. Quæ auis pedem filo annexum habens, ſæpe cùm laxius ire permittebatur, fuga ſibi conſulere cupiens, auolare nitebatur. At puer filum manu tenens, retractam vſque ad ſe deiiciebat, & hoc ingens gaudium illi erat. Factum eſt id frequentius. Quod Pater aſpiciens, miſerè condoluit aui, ac vt rupto filo libertati redderetur, optauit. Et ecce filum rumpitur, auis auolat, puer plorat, pater exultat. Et vocatis nobis, conſideraſtis, inquit, iocum pueri? Et confeſſis conſideraſſe ait: Simili conſideratione iocatur diabolus cum multis hominibus, quos ſuis laqueis irretitos, pro ſua voluntate in diuerſa vitia pertrahit. Sunt enim quidam, vt verbi gratia dicam, aut auaritiæ aut luxuriæ, & ſimilium flammis ſuccenſi, & ex magna conſuetudine illis addicti, his contingit aliquando, vt ſua facta conſiderent, ó fleant, ſeſeq; amodo à talibus ceſſaturos ſibi promittunt. En more auis ſe liberos volare autumant. Sed quia prauo vſu irretiti ab hoſte tenentur, volantes, in eadem vitia deijciuntur. Fitq; hoc ſæpius. Nec omnimodis liberantur, niſi magno conatu per reſpectum gratiæ Dei filum prauæ conſuetudinis dirumpatur.

Hinc iterum Anſelmus curiam veniens, iam pentam licentiam Romam eundi à rege petiuit, ſed eã non obtinuit. Poſt quæ, in menſe Octobri inuitatus à rege Vuintoniam vadit, & quod iam his rogauerat, attentius per internuncios tertiò rogat. Turbatur ille, & nimium ſe vexari ab eo anxio queritur

Ad quod

Ad quod Anſelmus: Et quidem quod Romam ire diſpono cauſa ſanctæ Chriſtianitatis, quam in hac terra regere ſuſcepi, cauſaq́ue ſalutis animæ meæ, cauſa etiam ſui honoris & vtilitatis, ſi credere velit, id ago. Si ergo mihi bono animo licentiam dederit eundi, gratioſus accipiam. Si ego vtique, quod Deus præcepit, poſtponere non debeo, quia ſcriptum eſt: Obedire magis Deo oportet, quàm hominibus. Quod ille audiens, turbato animo iubet, vt aut cœpto deſiſtat, & inſuper ſe nunquàm beatum Petrum vel ſedem eius pro quolibet negocio appellaturum iureiurando promittat, aut ſine mora vmni ſpe remeandi, ſublata ſuo regno decedat. Et ſubdens ait: Si vero territus illis cœpto deſiſtere & remanere quam ire delegerit, tunc volo quatenus mihi prout iudicabit curia meâ emendet, quoniam illud ſibi concedi à me tertio petijt, in quo ſe perſeueraturum certus non fuit. Reſpondit: Dominus eſt, quod vult dicit. Ego tamen ſciens ad quid aſſumptus ſim, & quid in Anglia gerendum ſuſceperim, non mihi eſſe honeſtum pronuntio, cuiuſuis tranſitorij commodi cauſa illud omittere, quod in opere miſericordiæ Dei ſpero futuris temporibus Eccleſiæ eius vtile fore. Acta ſunt hinc his multo plura, quæ quoniam alias ſcripſimus, hic paucis perſtringimus. Rege igitur & curialibus contra virum in iram permotis, ipſe ad eum placido vultu ingreditur, & dextram eius ex more aſſidens ait. Ego domine vt diſpoſui vado, ſed primo meam vobis benedictionem ſi non abijcitis dabo. Quam cum ille ſe nolle abijcerè reſponderet, conquieſcentem regem ad hoc leuata dextera benedixit, ſicq́ue relicta curia Cantuariam venit.

Poſtera die adunatos monachos in ipſa ſede Domino Ieſu Chriſto famulantes his verbis allocutus eſt: Fratres & filij mei dilectiſſimi, ſicut audiſtis & ſcitis, ego regno huic proximè ſum diſceſſurus. Cauſa quippe quæ inter Dnminum noſtrum regem & me iam diu de Chriſtianæ religionis correctione verſata eſt, ad hoc eſt tandem perducta, vt aut ea quæ contra Deum & honeſtatem meam ſunt, me oporteat agere, aut huic regno ſine mora decedere. Et ego quidem libens vado, ſperans in reſpectum miſericordis Dei iter meum libertati Eccleſiæ futuris temporibus nonnihil profuturum. Super vos tamen quos ad præſens relinquo, non modica pietate moueor, vtpote quos tribulationes & anguſtias, oppreſſiones & contumelias acerbius ſolito me abſente paſſuros intueor. Licet enim conſtet, illas nec me præſente ex toto fuiſſe remotas, tamen quando emergebant, contra eas vobis quoddam quaſi vmbraculum extiti: & ne in immenſum vos ferirent ſcutum me veſtræ protectionis medium obieci. Et quidam maiori pace ac ſecuritate vos vſos exiſtimo poſtquam inter vos veni, quàm à deceſſu venerandæ memoriæ Lantfranci patris noſtri vſi fueritis vſque ad introitum mei. Vnde etiam videor mihi videre, eo magis ipſos qui vos infeſtare ſolebant aduerſum vos me abeunte ſæuituros, quo à dominatu quo vos opprimebant, vident ſe in præſentia mei deiectos. Sed vos non eſtis rudes aut hebetes in ſchola Domini, vt qualiter in huiuſmodi ſi ingruerint, debeatis vos habere, opus habeatis doceri. Paucis tamen ſuggeru, vt quia Deo militaturi in conceptum huius monaſterij conuenitis, præ oculis ſemper habeatis, quemadmodum militetis. Non enim omnes vno modo militât. Quod etiam in terrenorum curijs principum videre planum eſt. Eſt etenim princeps diuerſi ordinis in ſua curia milites habens. Habet namque qui pro terris quas de ſe tenent, ſeruitio ſuo inuigilant, habet qui pro ſtipendijs in militaribus armis ſibi deſudant, habet etiam qui pro recuperanda hæreditate, quam in culpa parentum ſuorum ſe perdidiſſe deplorant, inuicta mentis virtute voluntati ſuæ parere laborant. Hi ergo qui pro terris quas poſſident ſeruiunt, iam radicati ſunt & fundati, nec euelli formidant, dum ſe in Domini ſui voluntate conſeruant. At hi qui pro ſtipendijs in militiam ſeſe dederunt, nonnunquam fatigati laboribus à militia, quam aggreſſi ſunt, ſegniter cadunt, dum forte magnitudini exercitij atque laboris magnitudo, ſicut ipſi exiſtimant, non æquatur impendij ac retributionis. Qui verò recuperandæ cauſa hæreditatis ſeruiendi conditionem arripuêre, quamuis nunc iſtis nunc illis laborum generibus opprimantur, nunc his vel illis contumelijs afficiantur, æquanimiter omnia ſuſtinent, ſi firmum recuperandæ hæreditatis ſuæ amorem certæ ſpei gratia tenent. Hæc fieri inter homines liquet, & hinc quod in curia principis omnium fiat, re ipſa monſtrante aduertere libet. Deus enim, cuius ſunt omnia quæ ſunt, in his tribus generibus diſtinctam ad ſui obſequium curiam habet. Habet quippe angelos, qui æterna beatitudine ſtabiliti, ſibi miniſtrant. Habet etiam homines ſibi pro terrenis commodis, quaſi milites ſtipendiarij, ſeruientes. Habet quoque nonnullos, qui diu noctuq́ue ſuæ voluntati inhærentes, ad regnum cœlorum, quod in patris ſui Adæ culpa perdiderunt, hæreditario iure peruenire contendunt. Sed nobis ad beatorum ſpirituum ſocietatem magis eſt ſuſpirandum, quàm de eorum proemctu, quo Deo perenniter aſtant, in præſenti diſputandum. Ad ſolidarios Dei milites verba vertamus. Videatis quam plurimos in ſeculari vita degentes, Deum in his quæ poſſident ſpecie tenus diligentes, & eius per quædam bona opera, quæ faciunt, famulatui inſiſtentes. Superuenit his Dei iudicio tentatio aliqua, perdunt ſua. Quid dicam? Mutata protinus mente, volant ab amore Dei, deſerunt bona quæ faciebant, murmurant, iniuſtitiæ Deum accuſant. Quid de iſtis dicendum? Solidarij ſunt, & impletur in illis, quod dicit Pſalmus: Confitebitur tibi, cum benefeceris ei. Hoc de ſecularibus dictum. Sed nos monachi vtinam tales eſſemus, vt horum ſimiles non eſſemus. Nam qui in propoſiti ſui norma, quam profeſſi ſunt, ſtare recuſant, niſi cuncta quæ ſibi ad votum ſunt copioſius habeant, nec huic propter D E V M cuiuſlibet rei penuriam, nec hinc regulæ diſciplinam pati nolunt, quibus obſecro rationibus iuuabuntur, ne horum ſimiles habeantur? In omni quippe opere ſuo prius mercedem exigunt, quam cui merces debetur miniſterij munus exoluant. Et hi tales regni cœleſtis hæredes erunt? Fidenter dico, nequaquam, ſi non pœnituerint ſe tales fuiſſe.

Qui verò ad recuperandæ vitæ regnum obſequij ſui dirigit intentionem, Deo per omnia inhærere, & totam fiduciam ſuam inflexibili mantis ſtatu in eum defigere nititur, nulla hunc aduerſitas, Dei ſeruitio detrahit, nulla tranſeuntis vitæ voluptas ab eius amore compeſcit. Per dura & aſpera viam mandatorum illius incedit, & ex ſpe retributionis futuræ cor ſuum indeficienti charitatis ardore ſuccendit, ac ſic in cunctis vera patientia fretus cum Pſalmiſta lætus canit: Magna eſt gloria Domini. Quam gloriam ſic in hac peregrinatione poſitus guſtat, guſtando ruminat, ruminando deſiderat, deſiderando à longè ſalutat, vt ad illam ſpe perueniendi ſubnixus, ea ſe intra mundana pericula conſoletur & alacriter cantet: Magna eſt gloria Domini. Et ſciatis quod hic ipſa gloria, Domini nullo modo defraudabitur, quoniam totum quod in eo viget voluntati Domini famulaturi atque ad hanc obtinendam dirigitur. Sed ô iam ab iſtis inter vos mihi ceſſandum video. Fratres me obſecro vos, ſi hic dolentes nunc ab inuicem ſeparamur, tendita vt in futuro ante Deum læti ad inui-

BIBLIOTECA NAZ. ...A VITTORIO EM...

cem coniungamur. Eſtote illi, qui veraciter velitis effici hæredes Chriſti. His dictis erumpentes ab eius oculis lachrymæ, eum plura loqui prohibuêre. Gemitum fratrum qui ſubſecutus eſt quis enarrabit? Ita fretus impleuit omnia, vt vox nulli ſupereſſet aduerſa. Tandem pater medios rumpens ſingultus ait: Chariſſimi mei, ſcitis quid vos eſſe, & quo vos tendere cupiam. Sed hora hæc plura loqui vetat, Deo omnipotenti & beatiſſimo apoſtolorum principi Petro vos commendo, vt & ipſe Deus inter ſuas oues vos agnoſcat, & beatus Petrus in ſui tuitionem ſicut oues Dei ſibi commendatas, vos ſuſcipiat. Ego veſtra licentia, & benedictione vado, ac vt Deus pacis ac dilectionis vobiſcum maneat oro. Poſt hæc ſurrexit, & dato pacis oſculo cunctis, in oratorium iuit, populo ſanctum eius alloquium præſtolanti, pro inſtantis qualitate negotij verbum conſolationis & exhortationis miniſtraturus. Quod vbi excellenter peregit, aſtante monachorum, clericorum, ac numeroſa populorum multitudine peram & baculum peregrinantium more coram altari ſuſcepit, commendatiſque omnibus Chriſto ingenti fletu & eiulatu proſecutus egreſſus eſt.

Ipſo die ad portum Dofras iuimus, ibique clericum quendam VVilhelmum nomine à rege ad Anſelmum directum reperimus. Detenti autem ibi quindecim diebus ſumus, vento nobis tranſitum prohibente. In qua mora idem VVilhelmus cum patre intrans & exiens, & in menſa illius quotidie comedens, nulli propter quam rem miſſus fuerat denudare volebat. Die verò quintodecimo cum nos nautæ vrgerent naues petere, & nos tranſire audi ad hoc faſtigaremur, ecce videres rem miſerandam. Patrem patriæ, primatem totius Britanniæ, VVilhelmus ille quaſi fugitiuum & alicuius criminis reum in littore detinet, ac ne mare tranſeat ex parte domini ſui iubet, donec omnia quæ ſecum ferebat ſigillatim ſibi reuelet. Allatæ igitur ante illum Bulgiæ & Manticæ reſeratæ ſunt, tota ſuppellex illius ſpe pecuniæ reperiendæ ſubuerſa atque exquiſita eſt, ingenti plebis multitudine circumſtante, ac nefarium opus pro ſui nouitate admirando ſpectante, & ſpectando execrante. Rebus ergo euerſis, ſed nihil horum quorum cauſa euerſę ſunt in eis reperto, deluſa ſolicitudo perſcrutantis eſt, & Anſelmus cum ſuis abire permiſſus.

Itaque nauem ingreditur, ventis vela panduntur. At nautæ ſubmurmurantes affirmant, nullo penitus conatu, nullo numeroſorum remorum impulſu, eo quo ferebamur vento, Vuitſandis perueniendum, imo ſi marinis fluctibus pariter inuolui nollemus ſine mora remeandum. Ingemuit Anſelmus ad iſta, & ait: Si omnipotentis Dei iudicio placet, me magis redire ad priſtinas miſerias, quam liberatum ab illis tendere ad id quod ipſe nouit me animo propoſuiſſe, ipſe videat, ipſe diſpenſet, ego voluntati eius obſequi paratus ſum, nec enim meus, ſed ipſius ſum: & ſuffuſis in lachrymas oculis eius, illico ventus ex alio latere ſurgens in velum percuſſit, & nautas iam velo reflexo terram petentes, ad priorem curſum reuerti coegit. Nos igitur non modicum exhilarati, & in breui proſperrimè marinis fluctibus euecti, Vuitſandis pro voto appulimus.

Egredientibus autem nobis de naui, hi quorum nauis erat, retinentes dominum Balduinum, quẽ prouiſorem & ordinatorem rerum Anſelmi ſupra diximus, oſtenderunt ei mirabile quiddam quod acciderat. In fundo etenim nauis, quæ virum per vndas tranſuexerat fractura vnius tabulæ foramen vnum ferme duorum ſpatio pedum magnitudinis habens, effecerat, quod fluitanti elemento lacum demonſtrabat, ſed nullum omnino, quam diu Anſelmus in ea fuerat, reſerabat introitum. Quæ res ſi admirationem ſeſe tuentibus intulit, non puto mirandum. Tunc Balduinus ſummo ſtudio cunctam rem celare præcepit, & ea res per id temporis non multis innotuit. Ego autem cum inde quædam perſenſiſſem, ac poſt longum tempus dum illis, quæ in manu habemus, ſcribendis animum applicuiſſem, nihil vnde mihi vel leuis dubitatio ineſſe poterat, deſcribere voluiſſem, interrogaui eundem virum de negotio, & veritatem magnopere ſciſcitatus ſum. Qui interpoſita veritatis aſſertione, qua ſeruus Dei ac verus monachus inniti debet, confeſſus eſt rem ex toto ſicut eam retuli factam, nec quicquam in eo confictum.

Anſelmus itaque extra Angliam poſitus magnificè lætatus eſt & multiplices Deo gratias egit, quod ſe quaſi immanem Babylonis fornacem euaſiſſe & culmen quodammodo placidæ quietis contigiſſe videbat. VVilhelmus autem audito Anſelmum transfretaſſe, confeſtim præcepit, cuncta quæ illius iuris fuerant in ſuum transferi Dominum, & irrita fieri omnia, quæ per ipſum ſtatuta fuiſſe probari poterant, ex quo venerat in archiepiſcopatum. Quas itaque tribulationes Eccleſia Chriſti paſſa eſt intus, & cogitatu nedum dictu percipere difficile eſſe pronuntio.

Igitur Anſelmus à Vuitſandis mane diſcedens, & poſt dies ad ſanctum Bertinum veniens, magna plebis, clericorum, monachorum alacritate ſuſceptus eſt, & per quinque dies ibi detentus. Interea rogatu amicorum & canonicorum altare apud ſanctum Audomarum conſecrauit. Quo facto venerunt ad eum honorati quidam de indigenis viri, flexis genibus obſecrantes, quatenus filios eorum per impoſitionem manus ſuæ ſacri chriſmatis vnctione ſignaret. Ad quod mox ita reſpondit: Et hos pro quibus petitis libens in hac cauſa ſuſcipiam, & alios hoc ſacramento egentes ſi præſto fuerint non abijciam. Qua illi facilitate reſponſi benignitatem viri admirantes magnificè lætati ſunt, & gratias egerũt, confirmatiſque pueris ſuis, illico totam vrbem his quæ ab eius ore acceperant impleuerunt. Videres ergo viros ac mulieres magnos ac paruos è domibus ruere, certatimque currendo ad noſtrum hoſpitium prædicti gratia ſacramenti properare. Plures ſiquidem anni apud eos tranſierant, in quibus nullus epiſcoporum illic fuerat tali officio paſſus occupari.

Sexto demum die cum iam innumeram multitudinem confirmaſſet, & nos à loco diſceſſuros lõgum iter ipſius diei quod inſtabat feſtinare compelleret, ecce puella quædam domum de qua equos aſcenſuri egrediebamur introijt, flebili pietatis affectu ſe confirmari depoſcens. Quod quidam ex ſocijs noſtris audientes, nimis moleſte tulerunt, & verba illius, vtpote qui iam talium erant tædio affecti, contradicendo depreſſerunt. Quid plura? Virum precibus puellæ aſſenſum tribuere volentem, ipſi obiecta longitudine diurnæ viæ, obiectis periculis quæ nocturnos viatores in peregrina quam maximè patria comprehendere ſolent, dennuerunt, & ne voci ipſius auditum præberet obtinuerunt. Sed vbi aliquantum proceſſimus, venit patri in mentem quibus adquieuerit, quid egerit. Illico nimis impietatis ſeipſum arguens, tantum exinde concepit cordis dolorem, vt quam diu vitæ præſenti ſuperfuit, pœnitudo ipſius facti, vt ſæpe fatebatur, ab animo eius non receſſerit. Nobis dehinc cœptum iter de die in diem accelerãtibus, fama viri multo celerius præcurrebat, & multiplici populos voce replebat. Vnde turbarum concurſus, clericorum cœtus, monachorum exercitus ei quocunque veniebat occurrunt, iſti gaudio & exultatione concrepantes, illi vexillis & ſonoris concentibus Deo pro illius aduentu congratulantes.

Cum

Cum autem Lugdunum veniſſet, & ab archiepiſcopo ciuitatis ipſius glorioſè ſuſceptus fuiſſet, poſt dies paucos miſſis literis conſilium à Domino Papa de negotio ſuo quæſiuit, & quia partim imbecillitate ſui corporis, partim alijs pluribus cauſis præpeditus vltra Lugdunum progredi nequaquam poſſet, ei ſuggeſſit. Ita ergo Lugduni reſedit, reditum nuntiorum ſuorum ibi expectans. Poſt tempus Romæ nuntij redeuntes, quoniam omni ſublata excuſatione, eum ad ſe Papa properare præceperit, referunt. Ille neſcius moræ pontificalibus iuſſis obaudit, viæ ſe periculis mortem pro Deo non veritus tradit. Hinc Secuſiam venimus, & nos abbati loci illius præſentauimus. Eramus quippe monachi tres, dominus videlicet & pater Anſelmus, dominus Balduinus, & ego qui hæc ſcribo frater Edinerus. Qui ita ibamus quaſi pares eſſemus, nullo indicio quis cui præſtaret coram alijs oſtendentes. Ab abbate igitur qui vel vnde eſſemus interrogati, paucis reſpondimus. Et audito, quoſdam ex nobis Beccenſis cœnobij monachos eſſe, ſciſcitatus eſt: Fratres obſecro vos, viuit ille adhuc, ille Dei & omnium bonorum amicus Anſelmus, ſcilicet cœnobij ipſius abbas, vir in omni religione probatus & acceptus? Balduinus ad hæc: Ille ait in archiepiſcopatum in aliud regnum raptus eſt. At ille, audiui. Sed nunc quæſo qualiter eſt, valet? Equidem ex eo tempore, ait, quo functus eſt pontificatu, non vidi eum Becci: dicitur tamen benè valere vbi eſt. Tunc abbas: Et vt valeat oro. Hæc de ſe Anſelmus dici audiens, cõfeſtim tecto cucullæ ſuæ caputio capite, demiſſo vultu ſedebat. Nolebamus enim agnoſci, ne fortè præcurrente fama, de aduentu tanti viri cuius periculo noſtra incuria fieremus obnoxij. Celebratis dehinc, in cœnobio ſancti Michaelis archangeli, quod in mõte ſitum Cluſa vocatur, paſſionis ac reſurrectionis dominicæ ſolennijs, iter reuerſi Romam feſtinauimus. Mirum dictu. Pauci atque ignoti per loca peregrina ibamus, neminem agnoſcentes, nemini qui vel vnde eſſemus innoteſcentes, & ecce ſolus Anſelmi aſpectus in admirationem ſui populos excitabat, eumque eſſe virum vitæ deſignabat. Vnde cum iam hoſpitati etiam inter eos, quorum inſidias metuebamus, fuiſſemus, nonnunquam viri cum mulieribus hoſpitium intrauere, & vt hominem videre eiuſque mererentur benedictione potiri, obnixè precabantur.

Tali ergo vulgi fauore Romam vſque proſecutus, Lateranis, vbi tunc temporis ſummus pontifex morabatur, aduenit. Nunciatur pontifici patris aduentus, & ouans iubet illum in parte ipſius ſui palatij hoſpitari, & die illo indulgere quieti. Mane confluit ad Papam Romana nobilitas, & de noui hoſpitis aduentu ſermo conſeritur. Adducitur cum reuerentia vir in medium, & in qua coram Papa decẽter ſedeat ſella profertur. Ingreſſus humiliat ſe pro more ad pedes ſummi pontificis, ſed ſtatim ab ipſo erigitur ad oſculum eius. Sedet, ac pro aduentu illius lætari ſe apoſtolicus cum Romana curia dicit, acclamat curia dicto. Poſtea ſilentio facto, multa in laudem hominis Papa locutus eſt: virum illum virtutis ac totius religionis eſſe conteſtans. Et quidem inquit ita eſt: Cumque illum vtpote hominem, cunctis liberalium artium diſciplinis innutritum pro magiſtro teneamus, & quaſi comparem velut alterius orbis apoſtolicum, & patriarcham iure venerandum cenſeamus, ita tamen excellens menti eius humilitatis conſtantia præſidet, vt nec marinis periculis, nec longiſſimis peregrinæ terræ ſpacijs terreri potuerit, quin veſtigijs beati Petri noſtræ paruitatis miniſterio ſe præſentare, noſque magis illius quàm illum noſtro egentem conſilio, ſuper cauſis ſuis conſulendos adire ſtuduerit. Quapropter conſiderate, quo amore, quo honore ſuſcipiendus ſit & amplectendus. Hæc cum Anſelmus de ſe, & multo his plura pro ſui laude dici audiret, ſicut ipſemet ſæpè fateri ſolebat, non parum erubuit, quoniam ſe talem apud ſe, qualis a tanto viro prędicabatur, minimè cognouit. Verùtamen erat inter verba tacens, decentius fore perpendens, ad eiuſmodi ſilere quàm loqui. Poſt hæc de ſui aduentus cauſa percunctatus à Papa, eo ſibi modo narrauit eam, quo veritatis ac diſcretionis ratio popoſcit. Ille audita miratur, & ſubuentionem plenam pollicetur. Præcepit itaque vt ſubuentionis ipſius effectum circa ſe Anſelmus præſtolaretur.

Verùm quia calor æſtatis in partibus illis cuncta vrebat, & habitatio vrbis nimium inſalubris, ſed præcipuè peregrinis hominibus erat, Ioannes quidam nomine olim monachus Becci, tunc autem abbas cœnobij ſancti Saluatoris Teſelini, annuente Papa ſuſcepit eum vt proprium patrem amicè, & duxit in ſuam villam Schlauiam nomine, quæ in montis vertice ſita ſano iugiter aëre atque tepenti, conuerſanti illic habilis extat. Igitur habitatio noſtra in montis erat ſummitate locata, à turbarum tumultu inſtar ſolitudinis vacua. Quod Anſelmus aduertens, ex ſpe futuræ quietis exhileratus ait: Hæc requies mea, hic habitabo. Ad primum igitur conuerſationis ordinem (quem antequam abbas eſſet habebat, quemque ſe in pontificatu poſitum maximè perdidiſſe deflebat) vitam inſtituit, ſanctis operibus, diuinæ contemplationi, myſticarum rerum enodationi diu noctuque mentem intendens. Vnde Chriſtianæ fidei amore permotus, inſigne volumen edidit, quod Cur Deus homo titulauit. Quod opus ſicut in prologo eius ipſa teſtatur in Anglia cœpit, ſed hic in Capuana videlicet prouincia conſtitutus abſoluit.

Inter hæc omnia ſeſe omnibus faciens, cunctis pro poſſe ſubueniens, cunctos qui ſe audire volebãt, non conſiderata alicuius perſona, ad ſuum colloquium admiſit, & ſingulis pro qualitate ſuæ quæſtionis benigna affabilitate atque affabili benignitate ſatisfaciens. Quapropter fama illius in breui circumcirca percrebuit, & in dilectionem atque venerationem eius cunctorum corda conuertit. Quicunque igitur eum videre, eiuſque potuit benedictionem habere, beatum ſe propria cenſura iudicij æſtimauit. Monachus etiam, qui villæ ipſius pro abbatis imperio cuſtos erat, quique nobis more boni hoſpitis in nonnullis miniſtrabat, conſiderans vitam & actus patris, concepit apud ſe ſpem boni magni & gratiam Dei in eo vigere, credíditque quod Deus multa libens faceret ob merita eius: homines autem villæ multas incommoditates quotidie patiebantur pro penuria aquæ. In deuexo tamen latere montis puteus vnus nimiæ profunditatis habebatur, ſed ita ſingulis diebus exhauriebatur, vt ab hora diei nona nulla quæ extrahi poſſet in illo aqua vſque mane reperiretur. Quo incommodo frater ille ſubuentum iri deſiderans, rem Anſelmo conquærentis more innotuit, & ſuæ voluntati ineſſe ſubiunxit, puteum in ipſo quo habitabamus loco facere, ſi forte Deus ſua pietate dignaretur hoc incommodum propulſare. Laudat Anſelmus piam fratris voluntatem, & rem tentare ſuadet. Lætatur ille ad hæc, & rogat quatenus ipſe locum inſpiciat, ac præmiſſa prece cum benedictione ſua primus terram aperiat. Adquieſcit ille precanti, nolens offendere voluntatem hoſpitis ſui. Quid dicam? Cernebatur miræ celſitudinis rupes, & quaſi dementia videbatur in tali loco fontem velle aquæ inueſtigare. Vadit tamen Anſelmus nobis comitatus ad locum, & ſupplici prece præmiſſa, hoc eſt, vt abundantiam iugis atque ſalubris aquæ DEVS ei largiretur. Tertio feriens terram aperuit, & reliquo operi dare operam iuſſit. Perpauci dies cœpti

operis tranſierunt, & ecce fons viuus è duritia rupis erumpens, ingenti cunctos ſtupore percuſſit. Nec mirum. Aqua enim quam ſe magiſter operis nec in plurimis diebus reperturum putabat, non mirum ſi ſtuporem incuſſerit breui reperta. Perfectus itaque puteus eſt modicæ quidem profunditatis extâs, ſed limpidiſſimæ, atque ſalubris aquæ iugi ſonte redundans. Quæ res illicò diuulgata non paruæ admirationis fuit, & eam viri meritis omnis qui audiuit aſſcripſit. Itaque puteus ille, puteus Cantuarienſis epiſcopi vſque hodie ab incolis ipſius terræ vocatur. Fuerunt autem hi, qui ad nos inde ſæpè venerunt, quia multi diuerſis languoribus ac febribus tenti, ſumpta in potu eadem aqua, priſtinæ ſanitati mox reſtituuntur.

His diebus Rogerus dux Apuliæ ciuitatem Capuam obſidebat. Qui fama viri permotus, mittens rogauit eum venire ad ſe, aſcendimus, iuimus, & plures in obſidione dies exegimus, remoti in tentorijs à frequentia & tumultu perſtrepentis exercitus. Erat autem vbi eramus quædam Eccleſiola penitus deſerta, & iuxta oſtium ciſterna deſuper dirupta magnæ profunditatis hiatum ſua diruptione prætendens. In qua Eccleſia velut in camera pro velle conuerſabamur, tam quieti quam operi in ea indulgentes, & ducem ipſum cum ſuis nobiſcum ſingulis diebus, vt volebamus, in promptu habentes. Quadam verò nocte cum in ea dormiremus, contigit Anſelmum ſui corporis neceſſitate ſilentio ſurgere, & ne inquietaremur ſuo more lento pede ad oſtium tendere. Quod cum exiſſet, & immemor foueæ per tenebras in partem diuertiſſet, in profundum cecidit, clamoſa voce cadendo dicens: Sancta Maria. Ad quem ſonitum nos ac ſocij noſtri qui in tentorijs quieſcebant expergefacti, lectis proſiliuimus, accurrentes hominem in profundo vidimus, & præ timore ſimul & anguſtia cordis exanimati fere ſumus. Quod ipſe percipiens, mox leuato capite, vultu iucundo, intuitu nobis innuit, nil læſionis ſeſe perpeſſum. Deſcendentes igitur quidam ex noſtris ex altera parte ipſius præcipitij, qua via erat deſcendendi, eduxerunt eum à loco ſanum omnino atque incolumem. Cum poſt hæc ſedis apoſtolicæ pontifex Vrbanus illo aduentaret, & ei ab Anſelmo & principibus totius exercitus obuiam itum eſſet, ingenti mundalis gloriæ pompa proſecutus, ductus eſt in tentorium quod iuxta nos ſibi erat cæteris excellentius conſtitutum. Sicque donec ciuitas in deditionem tranſijt obſidio illius dominum Papam & Anſelmum vicinos habuit, ita vt familia vtrorumque magis videretur vna quàm duę, nec facile quiuis declinaret ad Papam, qui non diuerteret ad Anſelmum. Papa namque colebatur à cunctis, quemadmodum pater & paſtor communis: Anſelmus vero diligebatur ab omnibus, ſicut homo manſuetus & mitis, & cui ſuo iudicio nihil debebatur à quouis. In Papa denique ſupereminens vigebat cum dignitatis authoritate poteſtas, in Anſelmo mira & quæ cunctos demulcebat pura cum ſimplicitate humilitas. Multi ergo, quos timor prohibebat ad Papam accedere, feſtinabant ad Anſelmum venire, amore ducti qui neſcit timere. Maieſtas etenim Papę ſolos admittebat diuites, humanitas Anſelmi ſine perſonarũ acceptione ſuſcipiebat omnes. Et quos omnes? Paganos etiã, vt de Chriſtianis taceam. Siquidem nonnulli talium, nam eorum multa millia, in ipſam expeditionem homo ducis Rogerus, comes de Sicilia, nonnulli inquam talium fama bonitatis eius inter ſuos exciti manſionem noſtram frequentabant, & ſumptis ab Anſelmo corporalibus cibis gratiosi reuertebantur, admirandam viri benignitatem ſuis prędicantes quam experiebantur. Vnde in tanta deinceps veneratione apud eos habitus eſt, vt cum per clauſtra illorum, quæ in vnum locata erant, tranſiremus, ingens multitudo eorum eleuatis ad cœlum manibus ei proſpera imprecarentur, & oſculatis pro ritu ſuo manibus, proprijs etiam coram eo genibus flexis, pro ſua benigna largitate grates agendo venerarentur. Quorum etiã plurimi velut comperimus ſe libenter eius doctrinæ inſtruendos ſubmiſiſſent, ac Chriſtianæ fidei iugo ſua per eum colla inieciſſent, ſi crudelitatem comitis ſui per hoc in ſe ſæuituram non formidaſſent. Nam reuera nullũ eorum pati volebat Chriſtianum impune fieri. Quod qua induſtria, vt ita dicam, hoc faciebat, nihil mea intereſt, viderit Deus & ipſe.

Dehinc ſoluta obſidione, Anſelmus multa prece Papam ad hoc flectere conatus eſt, quatenus ab onere pontificali eum abſolueret, & quieti liberum vacare concederet. Verum cum, quantum quidem ad effectum ſpectabat, in nihilum laboraſſet, fretus benedictione eius, Schlauiam reuerſus eſt, operiens ibi tẽpus concilij, quod idẽ Papa apud Barũ Calend. Octob. erat celebraturus. Cui cõcilio dũ Anſelmus ſe præſentaſſet, & perſuaſus à Papa, Græcos in proceſſione ſpiritus ſancti, vtpote quem à patre non à filio procedere aſtruebant, errantes, rationabili atque Catholica diſputatione confutaſſet, magni apud omnes habitus eſt, & veneratione digniſſimus comprobatus.

Finito concilio, Romam cum Apoſtolico profecti ſumus. Tranſactis autem aliquantis diebus, venit Romam VVilhelmus ille, cuius in exitu Angliæ mentionem fecimus. Is inter alia hoc effecit apud Apoſtolicum, vt inducias regi Angliæ daret de cauſa Anſelmi vſque ad feſtum Michaelis archangeli. Quod Anſelmus agnoſcens, ilico Lugdunum redire volebat, ſed prohibitus à Papa eſt propter concilium, quod ſe tertia hebdomada Paſchæ Romæ habiturum ſtatuerat. Morati itaque Romæ fermè per dimidium annum continue circa Papam degentes, & quaſi in commune viuentes. Vnde & ipſe Papa nonnunquam ad Anſelmum veniebat, læta cum eo ſeſe agendo, & curiam ei faciendo. Dedit ei quoque hoſpitium, in quo conuerſabamur eo iure, vt ſi aliquando Romam rediret, contra omnes homines illud ſibi vendicaret. Ipſe in conuentu nobilium, in proceſſionibus, in ſtationibus, ſemper & vbique à Papa ſecundus erat, præ cunctis honoratus, cunctis acceptus, & ipſe omnibus ſimplici humilitate ſubmiſſus. Præterea Angli illis temporibus Romam venientes, pedes eius ad inſtar pedum Romani pontificis ſua oblatione honorare deſiderabant. Quibus ille nequáquam adquieſcens, in ſecretiorem domus partem fugiebat, & eos pro tali re nullo patiebatur ad ſe pacto accedere. Quod vbi Papæ relatum eſt, admiratus in homine humilitatem mundique contemptum, iuſſit ſeſe in ſe tenere, & nullum benefacere vltra volentem prohibere, ſed omnes pro tali cauſa aduentantes, patienter admittere. At ille modeſta quadam verecundia actus, iuſſa profecto poſtponeret, ſi non inobedientiæ nęuo corrumpi timeret.

Quid referam nonnullos ciues vrbis quorum ingens multitudo, propter fidelitatem Imperatoris ipſi Papæ erat infeſta, nonnunquam in vnum conglobatos, Anſelmum à Lateranis ad ſanctum Petrũ euntẽ cũ ſuis propter odium Papæ capere volentes, ſed mox viſo vultu eius territos, proiectis armis terræ procumbere, & ſe illius benedictione inſigniri? Hi honores, & horum ſimiles vulgi fauores illum vbique comitabantur, qua mores ſui in cunctis Deo famulabantur. Hinc etiam erat, quod non facile à quoquam Romæ ſimpliciter homo vel archiepiſcopus, ſed quaſi à proprio nomine ſanctus homo vocabatur. Quicunque igitur ei ſeruiebamus, amori & honori cunctis eramus. Cum vero ad præfatum concilium ventum eſſet, & iam quæ recidenda reciſa, & quæ ſtatuenda videbantur

ſtatuta,

ſtatuta, fuiſſent, excommunicationis ſententiam tam in laicos, qui inueſtituras Eccleſiarum dant, quã in eos qui de manibus eorum illas ſuſcipiunt, cum toto concilio Papa intorſit. Eadem ſententia quoque damnauit & eos, qui in officium ſic adepti honoris aliquem ſacrant.

Soluto conuentu, accepta licentia Roma digredimur. Via vero redeundi multis erat periculis obnoxia, ſed protegentes nos Domino pericula cuncta euaſimus, ac Lugdunum illæſi peruenimus. Vbi ſummo eum honore gaudioque ſuſcepti, & à pontifice ciuitatis venerabili ſcilicet Hugone detenti, manſionem noſtram illic firmauimus, amiſſa omni fiducia, viuente rege VVilhelmo, Angliam remeandi. Habitus eſt ergo ibi Anſelmus non ſicut hoſpes aut peregrinus, ſed verè ſicut indigena & loci Dominus. Vnde nuſquam ipſius vrbis antiſtes eo præſente ſuo volebat loco præſidere, ſed præſidente vbique Anſelmo, illa mira humilitate & honeſtate præditus, inferioris, & quaſi ſuffraganei loco ſimul & officio fungebatur. Super hæc vt epiſcopale officium per totam parochiam ſuam pro velle exerceret, in voluntate eius ac deliberatione conſtituit. Quod vbi per loca vicina innotuit, illico frequens populorum concurſus factus eſt, vnctionem ſacri chriſmatis per impoſitionem manus illius poſcentium ſibi conferri. At ille omnes ad gratiam ipſius ſacramenti admittebat, ita vt ſæpiſſimè in hoc totus dies expenderetur, & nos qui ei miniſtrabamus graui tædio afficeremur, ipſo ſemper iocũdo & hilari vultu exiſtente. Creuit autem ex hoc in eum mira quædam & incredibilis in eum dilectio omnium, & bonitas eius diuulgabatur per circuitum.

Igitur qui illis diebus ſaltem reliquias de menſa illius poterat habere, contra omnia pericula & infirmitates ſe ſalutifera credebat medicina ditatum. Nec iſta fides fallebat eos. Nam reuera nonnullos febribus tentos, & quibuſdam alijs infirmitatibus preſſos, mox ſumptis ciborum eius reliquijs, nouimus integræ ſanitati reſtitutos. Exempli gratia. Feſtiuitas beati Mauricij celebris habetur Viennæ. Rogatus itaque Anſelmus à Guidone ipſius vrbis archiepiſcopo, in ipſa feſtiuitate venit eo. Et celebrato ſolenni miſſæ ac prædicationis officio, cum ad refectionem corporis ſediſſet, venerunt ante illum milites duo, voce & vultu ægrotationis moleſtiam qua premebantur præferentes, rogantes quatenus de micis ſui panis eis dare dignaretur. At ille nequaquam inquit: Nec enim pane integro nedum micis indigere conſpicio. Sed ſi comedere vobis placet, amplus locus eſt, ſedete, & cum benedictione Dei quæ vobis apponentur comedite. Reſponderunt ſe pro hoc non veniſſe. Nec ego ait vobis aliud faciam. Intellexerat enim quo intenderent. Vnus ergo ex his qui in eius dextra ſedebat intelligens illos ſalutis propriæ curam habere, & virum in hoc nihil quod miraculo poſſet aſcribi velle facere, quaſi eorum importunitate pertæſus, arrepta deſuper menſa fragmenta præbuit eis, & ne hominem fatigarent ſecedere monuit. Qui ſtatim vt exinde modicum guſtauerunt, cum benedictione viri egreſſi ſunt. Poſt menſam in ſecretiorem locum me tulerunt, magnoperè poſtulantes, quatenus adiuti mea ope ad miſſam patris mererentur de manu eius dominicum corpus & ſanguinem ſumere. Quos cum libenter audiſſem, & quando, & quoue in loco id fieret edocuiſſem, gratioſa voce reſponderũt: Et nos quidem omni excuſatione ſemota ſicut dicis, veniemus, ſi hac medicina, quam nunc de menſa ipſius ſuſcepimus, & quartanis, & mortiferis febribus, ac inteſtinorum tortionibus, quibus intolerabili cruciatu concutimur, liberati non fuerimus. Et hoc erit ſignum inter nos & te, quoniam ſi conualuimus, non veniemus: ſi non venimus, conualuimus. Quibus dictis ab inuicem diuiſi ſumus. Non venerunt, quia ſicut accepi ab eis qui vtrunque nouerunt, eo quod de menſa acceperant ad plenum Dei gratia conualuerunt. Quod quidem ſi ita non fuiſſet, quemadmodum illos infirmitate grauatos ſanitati voluiſſe reſtitui, credibile eſt: ita eos ab requiſitione iſtius poſterioris medicinæ ſuperſedere noluiſſe, dubium non eſt.

Nempe tenebant iſta ſe, quin conualeſcerent falli non poſſe, ſcientes quendam non ignoti nominis virum eo ſolo quod ſpe recuperandæ ſanitatis miſſæ illius interfuit, à pari tunc inualetudine conualuiſſe. Siquidem vnus à principibus terræ illius diu eadem qua ipſi languoris moleſtia vexatus fuerat. Hic agnito Anſelmum in Eccleſia beati Stephani miſſam ex more celebraturum, feſtinauit illo arbitrans ſibi ad recuperandam ſanitatem vtile fore, ſi miſſa tanti viri ac beatitudine meruiſſet potiri. Fateor, vidimus hominem ſuorum manibus innixum Eccleſiam introeuntem, mortuo quaſi viuenti ſimiliorem. Sedit, & finita miſſa egreſſus eſt. Nobis vero nec quis vel vnde aut cur aduenerit ſcientibus atque curantibus. Iſdem vir euolutis paucis diebus ad Patrem venit, flexis genibus ei pro adepta ſanitate gratias agens. Ad quod cum ille obſtupeſceret, indicauit ei ordinem geſtæ rei, confirmans quod ab ea hora, qua ſe miſſæ illius præſentauit, omni doloris vexatione depulſa ſanitati reſtitutus ſit. At ille nihil ad ſe hoc pertinere, ſed ipſius fidei ac meritis beati martyris, ad quem diuertit, aſcribendũ aſſerens, quæ ſaluti animæ illius competerent, eum inſtruxit, & familiarem ſibi effectum correctiori vitæ vt poſt multorum teſtimonio comperimus, reddidit.

His ferè temporibus, Cluniacum euntibus nobis occurrit quidam ſacri ordinis homo, lachrymoſis precibus virum deprecans, quatenus & ſe oculo miſericordiæ & ſororem ſuam nuper amentem effectam dextera ſuæ benedictionis dignaretur reſpicere. Et ſubdens, ecce ait in vita qua tranſituri eſtis inter multos tenetur, ſperantes quia ſi tu Domine ei manum impoſueris, continuo fauente gratiã Dei ſuæ menti reſtituetur. Ad hæc ille muta voce & quaſi ſurda pertranſijt aure. Presbyterum eo magis inſtantem ac preces multiplicantem repulit à ſe, omnibus modis aſſerens tam extraneum factum nulla ſibi ratione tentandum. Inter hæc procedimus & illam in medio adunatæ multitudinis cominus teneri conſpicimus, furibundos motus, & inhumanos nutus, vultu, ore, oculis, corporis geſtu edentem. Populus itaque virum aduenientem circundat, retentis habenis preces ingeminat, vt miſeræ mulieri manum imponat, orat, obſecrat. Obſiſtit ille dicens, quod poſtulant nequaquam eſſe ſapientiæ. Obijciunt illi vulgi more quæ occurrebant, ſaltem improbitate vincere geſtientes. Tunc vir aliter ſe non poſſe euadere ſentiens, hoc ſolo eis morem geſſit, videlicet quod nulli negare ſolebat, ſigno eam ſanctæ crucis lauata dextera ſignauit. Quo facto, laxatis habenis ocyor abit, impoſitoque cucullæ ſuæ caputio capiti remotis ſocijs ſingularis vadit, infœlicis fœminæ ærumnas pietatis affectu perfuſus, lachrymis tenerrime deflens. Hac nos contritione afflicti Cluniacum, illa vulgi manibus acta domũ tetendit. Necdum limen ſuæ domus attriuit, integerrimæ ſanitati donata in laudem viri linguas omnium ſoluit. Quam rem ſic factam dum certa relatione Cluniaci accepiſſemus, gauiſi ſumus, ac pro ſua miſericordia Deo gratiam & gloriam dedimus.

Actis deinde propter quæ Cluniacum aduenimus, reuerſuri Lugdunum iter per ciuitatem Matiſconenſem arripuimus. Vbi Anſelmus rogatu Epiſcopi & canonicorum miſſam publicè apud ſanctũ Vincentium celebrauit, & inter ſermonem, quem ad populum habuit, vt omnes Dominum

pro ſiccitate qua in immenſum terra aruerat, communiter precarētur, admonuit. Dicunt ſe iam id ſæpius feciſſe, ſed nil effeciſſe, & ea re, vt preces eorū ipſe ſua prece corā Deo efficaces efficiat, magnoperè orāt & obſecrant. Quid dicā? Necdū prāſi eramus, & ecce ſubitò ſtupētibus cunctis ſerenitas cœli in nubilum vertitur, ipſaque die priuſquam ciuitatem egrederemur, pluuia dulcis & copioſa terris illabitur. Plebs igitur viſo hoc facto benedixit Dominum, & eius poſt Deum authorem magnis laudibus prædicant Anſelmum. Itaque in habitaculum noſtrum Lugdunum reuerſi, quietam vitam ab omni tumultu negotij ſecularis agebamus. Anſelmus verò veram vitam ſerui Dei in ſanctis meditationibus, in omni ſexu ætatis & ordinis hominum ad ſe venientium ædificationibus, ac in cæterarum virtutum exhibitionibus exercebat.

Per id etiam temporis ſcripſit librum vnum de conceptu virginali & peccato originali, & aliud quoddam opuſculum multis gratum & delectabile, cui titulum indidit, Meditatio redemptionis humanæ.

Inter hæc Vrbanus ſedis Apoſtolicæ Pontifex hinc vitæ decedit, & ad inducias quas de cauſa Anſelmi regi dederat, non peruenit. Quo tempore multa etiam de regis interitu à multis prædicebantur, & tam ex ſignis quæ noua & inuſitata per Angliam monſtrabantur, quàm ex viſionibus quæ pluribus religioſis perſonis reuelabantur, quia vltio diuina in proximo eum pro perſecutione Anſelmi oppreſſura eſſet ferebatur. Sed Anſelmus in nihil horum animum ponens, quotidie pro conuerſione & ſalute eius Deum precabatur. Hinc exilij noſtri anno tertio, qui quo à Roma Lugdunum veniımus erat ſecundus, iuit Anſelmus Marciniacū loqui Domino Abbati Cluniſcenſi Hugoni, & ſanctimonialibus. Vbi cùm ante ipſum Abbatem conſediſſemus, & de his, quæ inter Anſelmum & regem eo vſque verſabantur, verba vt fit nōnulla hinc inde proferrētur, intulit idem venerabilis Abbas ſub teſtimonio veritatis, proximè præterita nocte eundem regem ante thronum Dei accuſatum, iudicatum, ſententiamquę damnationis in eum promulgatam. Ex quibus verbis admirati non modicè ſumus, ſed perpendentes eminentiam ſanctitatis ac reuerentiæ eius, fidem his quæ dicebat, nullatenus habere nequiuimus.

Poſtera die cum inde digreſſi Lugdunum veniſſemus, & in inſtanti feſto beati Petri, quod colitur Calendis Auguſti, dictis matutinis, nos qui circa Anſelmum aſſiduè eramus, quieti indulgere cuperemus, ecce quidam iuuenis ornatu ac vultu non vilis clerico noſtro qui propè oſtium cameræ iacebat, & necdum dormiens, oculos tamen ad ſomnum clauſos tenebat, aſtitit, vocans eum nomine ſuo, Adam, inquit, dormis? Cui dum ille reſponderet, non. Dixit ei: Vis audire noua? Et libens inquit. At ille, pro certo ait noueris, quia totū diſſidium quod eſt inter Archiepiſcopum Anſelmum, & VVilhelmum regem, determinatum eſt atque ſedatum. At quo ille alacrior factus, ilico caput leuauit, & apertis oculis circumſpectans, neminem vidit.

Sequenti autem nocte inter matutinas vnus noſtrum clauſis oculis ſtabat & pſallebat. Et ecce illi quidam chartulam admodum paruam legendam exhibuit. Aſpexit, & in ea, Obijt rex VVilhelmus, ſcriptum inuenit. Confeſtim aperuit oculos, & nullum vidit præter ſocios.

Poſt triduum ab hinc ad Abbatiam quæ vocatur Caſa Dei, multis precibus inuitatus Anſel. perrexit. Vbi cum honorificè ſuſceptus & hoſpitatus fuiſſet, vna dierum fratribus loci illius poſt menſam in lectis ſuis pauſantibus, ſubito fragore cœlum intonuit, & vibrantibus coruſcis crebra per montem fulgura volitant. Creſcit tempeſtas illa, & multiplicata non modicum fulminis ſuper domum, qua fœnum monaſterij ſeruabatur, præcipitat. Vnde protinus horridus ignis accenſus, teterrimum atque fœtentem ex ſe fumum, per aera ſpargit. Quicunque igitur cum Anſelmo in hoſpitio erant, timore concuſſi diſſiliunt. Remanſit itaque ſolus cum ſolo. At ille lecto volens decumbere, interrogauit me vtrumnam ignis, qui eruperat, ſopitus eſſet. Cui cùm reſponderem, auctum potius quàm ſopitum eſſe, erexit ſe, ac vultu placido atque modeſto dixit: Melius eſt vt nobis prouideamus, quia tua tunc res agitur, paries cùm proximus ardet. Quo dicto ad ignem concitus venit, eoquę viſo, mox illi ſanctæ crucis ſignum leuata dextera obiecit. Videres è veſtigio flammam ſe ita demittentem, ac pro ſuſcipienda benedictione illius conquieſceret. Ignis ergo ſtatim in ſemet redıens totus elanguit, nec aliquid abſumpturus vſque proceſſit. Quotquę fortaſſis non minus ſtupeas, voratis quibuſdam ædibus, quæ circa erant, nil læſionis intulit fœno monachorum, qui Anſelmum hoſpitem habebant, quo ſcilicet fœno domus ferme plena erat, ſuper quam fulgur ipſum primò corruerat.

Exinde duo ſui monachi ad Anſelmum venerunt, nunciantes ei diſceſſum præfati regis. Siquidem ſecunda die menſis Auguſti, qui poſt primam viſionem, quam Lugduni factam nouiter retuli ſecundus, & poſt ſecundam primus illuxit, idem rex manè in ſyluam venatum iuit, ibiquę illum ſagitta in corde percuſſit, & nulla interueniente mora extinxit. Quo Anſelmus vehementi ſtupore percuſſus, mox eſt in acerbiſſimum fletum concuſſus. Quod videntes, admirati admodum ſumus. At ille ſingultu verba eius interrumpente, aſſeruit, quod ſi hoc efficere poſſet, multo magis eligeret ſe ipſum corpore, quam illum ſicut erat, mortuum eſſe. Nobis poſt hæc Lugdunum reuerſis, ecce nuncij vnus poſt vnum Anſelmo occurrunt, literas ei cum precibus ex parte matris Eccleſiæ Anglorum, ex parte noui regis Henrici, qui fratri ſucceſſerat, nec non ex parte principum regni, deferunt, ſummoperè poſtulantes eum feſtinato greſſu redire, & aſſerentes totam terram in aduentum illius attonitam, omniaquę negotia regni ad nutum eius pendere dilata. Verùm vbi Serberiam ad regem venit, & ei quid de Eccleſiarum inueſtituris in Romano concilio acceperit, plano ſermone innotuit, turbatus eſt rex, ac vehementer indoluit, nec nutum eius in aliquo ſicut nuncij dixerant, expectare voluit. Quæ igitur inter eos per duos ſemis annos pro iſto negotio acta ſint, & quot quantaſuè minas ac tribulationes Anſelmus paſſus ſit, vel quomodo nuncij ſemel ac iterum Romam pro mutatione ipſorum decretorum miſſi ſunt, quidquę effecerint, qui noſſe voluerit, opus illud, cuius in prologo opuſculi mentionē fecimus, legat, & ibi ſingula planè vt puto, digeſta reperiet. Poſt quæ omnia rogauit Anſelmum rex, quatenus ipſemet Romam iret, & cùm nuncio quem eo directurus erat, cauſæ quæ immerſerat, pro ſuo honore opem ferret. In quo cùm omnes totius Angliæ ipſi Abbates & principes acquieſcerent, & eum pro tanta re, quin iret nullatenus ſuperſedere debere conclamarent, ſe quidem iturum reſpondit, ſed nil quod vel Eccleſiarum libertati, vel ſuæ poſſet obuiare honeſtati, ſuo vel rogatu vel conſilio vnquam Papam acturum viua voce reſpondit. Itaque cùm Romam veniſſet, à Domino Papa Paſchali qui Vrbano ſucceſſerat, totaque vrbis nobilitate honorificè ſuſceptus eſt. Die dehinc conſtituto, VVilhelmus ille, cuius ſupra meminimus, à rege directus, cauſam regis in medium tulit, ac inter alia, quod rex ipſe, nec pro regni amiſſione inueſtituras Eccleſiarum pateretur amittere, minacibus

verbis

verbis aſſeruit. Ad quæ Papa: Si quemadmodum dicis rex tuus, nec pro regni amiſſione patietur Eccleſiarum donationes amittere, ſcias, ecce coram Deo dico, quia nec pro ſui capitis redemptione eas illi aliquando Paſchalis Papa impunè permittet habere.

In his negotium regis ita finem tunc temporis ſumpſit, & Anſelmus alijs atque alijs cum Papa de Eccleſiaſticarum rerum inſtitutionibus actis, in iter reuerſus, ciuitatem Florentiam vſque peruenit, & nocte vna in ea quieuit. Lecto igitur in quo ſopori antiſtes indulſerat, dominus domus eo diſcedēte pro amore decubuit. Cui obdormienti aſtitit quidam ignoti vultus homo, monens vt lecto ocyor decederet. Nec enim decet, inquit, te tua præſentia loco præripere, quod ex præſentia tanti viri meruit obtinere. Qui mane conſurgens, & viſum mente reuolens, fantaſmati deputat, ac nocte ſequenti in eodem ſe lecto nihil hæſitans collocat. Dormit, & ecce qui venerat, ſecundo iam vultu paululum minaci aſtitit, repetens dicta quæ primo protulerat. At ille expergefactus, ac viſione vt primum poſthabita, nocte tertia in ſolito loco ſomno ſe tradit. Cui obdormienti, idem qui ſecundo apparuerat, iam tertio apparuit, irati mentem vultu ac voce prætendens. Quare ait, facis quod iam ſemel ubi & iterū ne faceres dixi? Nunc igitur vel tertio admonitus ſurge, & te à lecto pontificis amodo eobibe. Nam dico tibi, quia ſi vltrà in eo repertus fueris, experieris nihil fantaſmatis eſſe in iſtis quæ audis. Tunc ille vehēmenter exterritus lecto deſilijt, epiſcopum ciuitatis ſuper negotio conſulturus celerius adit, eique ordinem rei in præſentia multorum exponit. Epiſcopus autem iam dudum viri ſanctitatem fama diſcurrente edoctus, ac nuperrimè ex collocutione illius eam nonnihil expertus, hominis audaciam durius increpauit, & quia ſtultè & inſipientium more egerit, quod lecto vbi vir tantus quieuerat, cubare præſumpſiſſet, aſſeuerauit. Eundem itaque lectum reuerenter deinceps ſeruatum ire præcepit, & ne aliquis in eo vlterius iacere præſumeret, iuſſit. Quod vſque hodie, vti accepimus, ſeruatū eſt. Anſelmus autem cùm emenſo itinere Lugduno appropinquaſſet, VVilhelmus præfatus comitatum illius deſerere volens, interdixit ei ex parte Domini ſui regis redire in Angliam, niſi ipſe omnes Patris & fratris illius conſuetudines poſtpoſita ſedis Apoſtolicæ ſubiectione & obedientia, ſe ei ſeruaturum certò promitteret. Quod ille audiens admiratus eſt, ſciens ſe non alia conditione Angliam exiſſe. Perueniens ergò Lugdunum reſedit ibi ex more antiquo in pace & quiete propriam præfati reuerēdi Hugonis eiuſdem vrbis Archiepiſcopi domum inhabitans, & ne ad horam quidem ab his quæ Dei ſunt, verbo ſe vel actu elongans.

Accidit autem vna dierum dum ipſe pater celebrato ſolemni miſſæ officio, ſolus prout ei conſuetudinis erat, in oratorio per fletum Deo ſeſe mactaret, vt quidam homo pedes ſuos baculo regente, adueniret oratorium ipſum rumpere geſtiens. Quem frater & ſocius noſter Alexander monachus Eccleſiæ ſcilicet Cantuarienſis, qui pro foribus egreſſum Patris fortè præſtolabatur intuens, Eccleſiam ſubire volentem, detinuit, ſciſcitans quidnam vellet. At ille clamoſa voce ſe oculorum lumen amiſſe reſpondit, ac velle vt ſeruus Dei tibi manum imponeret, ſciens quod ſancta merita eius tibi ſubuenirent. Pater igitur clamorem audiens, ſed verba minimè diſcernens, innuit præfato fratri venire ad ſe, & cauſam clamoris ipſius intimare. Tunc ille domine Pater ait pauper quidam venit conquerens ſe in oculis affligi, precaturque per vos ei ſignum ſanctæ crucis imponi.

At ille ipſe pio vultu veniat dixit. Itaque tertio ſuper oculos eius quod petebat ſignum crucis cum pollice pingens, orauit ſic: Virtus crucis Chriſti illuminet oculos iſtos, & ab eis omnem infirmitatem depellat, integræque ſanitati reſtituat. Et aſpergens eos aqua ſanctificata, hominem præcepit abire. Alexander verò mox illum reducens, monuit vt ſi factum viri Dei non vſquequaque illi hac vice primaprofuit, mannè rediret, pollicens quod hoc ipſum illi repetita vice fieri impetraret. Ad quæ ille. Ego quidem bone Domine hac de cauſa non redibo, quia gratia Dei & fidelis eius famuli, omni cæcitate fugata, clariſſimè video. Hæc ita ſcripſi, ſicut ab ore ipſius Alexandri, qui præſentem ſe fuiſſe teſtatur, accepi.

Rex autem Henricus vt comperit Papam in ſua ſententia ſtare, mox Archieiſcopatum in ſuū dominium redegit, & Anſelmum ſuis omnibus ſpoliauit. Acta ſunt hinc inter eos multa, & anno vno ac ſemis indignatio regis non eſt ſopita.

Inter hæc venit ad nos Vallo Epiſcopus Pariſiacenſis, vir bene religioſus, & Eccleſiaſticarum conſuetudinū inſtitutionibus ab ineunte ætate imbutus. Hic Romæ notus & Apoſtolicæ legationis miniſterio functus, familiaritate Patris Anſelmi potiebatur. Igitur iſte à Roma ad nos veniens quorundam ſanctorum reliquias ſecum ferebat, quas vt certò comperimus ſibi Romæ datas habebat. Itaque cum Anſelmo me præſente loquens, innotuit ei quid reliquiarum à Roma ſecum detulerit. Ad quod cùm ille Deo gratias ageret, Epiſcopus vnum os quod de capite ſanctæ martyris Dei Priſcæ eſſe aſſerabat è pixide protulit, & id qualiter adeptus fuerit, illico ſubinferens ait: Romæ eram, & oratorium nominatæ martyris, in quo beatiſſimus Apoſtolorum princeps Petrus altare ſacrauit, vetuſtate conſumptum, dirutum eſt, & corpus martyris in noua recondendum Eccleſia me aſtante leuatum eſt. Igitur cum loci ipſius Cardinalis reliquias in ſuo iure haberet, & ipſe idem mihi familiaris exiſteret, os illud quod vides de ſacro corpore ſumptum, mihi pro ſigno mutui amoris dedit. Finierat præſul in iſtis. Aſt ergo earundem reliquiarum habendarum amore illectus, vt ex ipſo oſſe mihi partem daret, deprecari Epiſcopum cœpi. Et ille: Accipe inquit, & quantum inde primo conatu frangere poteris, tuum ſit. Accepi, & en extra quam ſperabam in principio mei conatus, vna mihi particula in dextera manu remanſit. Cumque de paruitate ipſius mœrorem animi diſſimulare nequirem, & vt ſemel adhuc frangerem, inde mihi liceret magnoperè geſtire, rupit deſiderium meum Anſelmus & ait: Noli noli, quod habes ſufficiat tibi. In veritate quippe dico tibi, quia pro toto auro quod Conſtantinopolim & vltra citràue habetur, non omitteret domina ipſa cuius eſt, quin illud ſibi vindicaret in die reſurrectionis cunctorum. Quamobrem ſi debitam illi reuerentiam exhibueris, æque ſuſcipiet ac ſi toti corpori eius exhiberes. Quod ego audiēs acquieui, & quàm decentius potui ipſum ex hinc huc vſque ſeruaui, de quo oſſe poſt plures dies Petrus quidam monachus Cluniacenſis, vir ſuo tempore magnæ auctoritatis, qui camerarius erat Domini Papæ Vrbani atque Paſchalis ad nos veniens à me percunctatus eſt quid ſentiret. At ille vbi me referente accepit, qualiter id adeptus fuerim, vera omninò eſſe confeſſus eſt, quæ Epiſcopus inde dixerat, ſeque præſentem fuiſſe aſſeruit, quando idem os à corpore martyris ſublatum à Cardinali ſuſceperat.

Poſt hæc cùm pro exercendo Eccleſiaſticæ diſciplinæ rigore, tum pro Eccleſiarum in Anglia conſtitutarum reuelatione, relicta Burgundia, Anſelmus Franciam iuit. Quod vbi regi Anglorū Henrico

ſico innotuit, rogatus ad eum in Normaniam venit, ibiq́ue ex timore ſimul & amore Dei correptus, reueſtiuit illum de ſuis, & in amicitiam eius receptus eſt. Conuerſante dehinc Anſelmo in Normania, reuerſiſq́ue Balduino & VVilhelmo, qui ex iuſſu regis atque Pontificis Romam pro expletione negotij quod de inueſtituris Eccleſiarum inter eos eo vſque verſabatur, directi fuerant, VVilhelmus Angliam ad Regem vadit, se in breui Beccum ad Anſelmum regreſſus, rogat eum ex parte ipſius regis vt iam ſopitis retractis querelis ocior Angliam viſitaret. Cui cum ille promptius acquieſceret, & iter aggreſſus Gemmeticum veniret, infirmitate ne iter expleret inibi detentus eſt. Qua ſopita Beccum reuertitur, regem Angliæ transfretaturum illic præſtolaturus. Vbi cùm pro reditu omnes exultatio mira teneret, ecce infirmitas Anſelmi renouata, & ipſum lecto & ſubuerſa exultatione graui cunctos mœrore proſtrauit. Igitur ipſe nec manducare, nec aliquid vnde ſalutem eius ſperare poſſemus facere poterat, & de morte illius tantùm nos formido immenſa tenebat. Inter hæc vt cibum aliquid ſumeret diligenti cura petebatur, ſed ille nihil ſibi animo eſſe quomodo poterat, anhelo ſpiritu fatebatur. Nobis tamen preces multiplicantibus, tandem ne penitùs negando nos magis magiſq́ue grauaret, fortè ait, de perdice comederem ſi haberem. Quid plura? Per campos & ſyluas diſperſi ſunt quiq́ue ſuorum, & dies vnus in requirenda perdice caſſo labore conſumptus.

Contigit autem, vt vnus ex monaſterij ſeruientibus ipſa die per vicinam ſyluam iter fortè caperet, negotio quo alij occupabantur nihil intendens, & ecce in via qua gradiebatur beſtiola, quam martyram vocant, perdicem in ore ferebat. Quæ beſtiola viſo homine ſuam ei prædam reliquit, ſibique fuga conſuluit. At ille perdicem aſſumens ad nos detulit. Ex qua æger noſter refectus, ſtatim meliari ab ægritudine cœpit, ac deinceps in dies melius meliuſque habendo, priſtinam eſt ſanitatem adeptus.

Poſt hæc Epiſcopis & Abbatibus, qui ad exequias illius cauſa conuenerant, in ſua remeantibus, remeauit etiam Rodulphus Abbas cœnobij Sagienſis, qui vnus erat ex eis. Vnus igitur ex omnibus hominibus eius per viam cœpit Anſelmo detrahere, & quod meritò nullus infirmitati eius compati deberet, præſertim inquiens cum ipſe cibo & potu ſaluti ſuæ ſi remota iactantia vellet, facilè ſuccurrere poſſet, maledica voce aſtruere. Quod abbas audiens, hominem monuit vt ſileret, nec de tanto viro quid ſiniſtri vltrà proferret. Quæ iſte ſubſanando deſpiciens, & in ea quæ cœperat furore quodam exagitatus, perſiſtens equo calcaribus inſtitit, vt ab Abbate elongatus liberius ederet, quod ſui mentis amaritudo ſibi proponeret. Verùm cùm ipſe præpeti curſu ferri geſtiret, ac remiſſas habenis ocyor ire inciperet, quem ſedebat quadrupes corruit, eumque magno cum decore tergo ſuo excuſſit, ac per deuexum montem longo rotatu præcipitatum à viri blaſphemia linguam compeſcere docuit.

Dehinc in aſſumptione beatæ Dei genetricis & perpetuæ virginis Mariæ rex Henricus Beccum adueniens, omnia quæ inter ſe & Anſelmum de ſæpè ſacto negotio inciderant, moderante ſedis Apoſtolicæ ſanctione deleuit, atque de ſingulis ad quæ tendebat, ſuæ illum voluntatis compotem fecit. Cùm igitur Angliam repetendi iter Anſelmi certis ex cauſis aliquantiſper demoraretur, rogatus ab Abbate Beccenſi, dedicauit capellam vnam infra curiam ipſius cœnobij ſitam. In qua dedicatione quidam clericus Phreneſis valetudine tunc nouiter captus, à ſuis eſt ante Pontificem ductus, illicoq́ue ad benedictionem eius à ſuæ mentis alienatione ſanatus.

Cùm poſt hinc proſpero curſu Angliam veniſſet, magno ſanctæ Eccleſiæ gaudio & honore ſuſceptus eſt. In euolutis diebus nonnullis, Anglus vir quidam nobilis quidem & diues valida corporis infirmitate grauatus, Ab Anſelmo ſibi panem à ſe benedictum tranſmitti per nuncium petijt, & accepit. Vnde paululum guſtans iuxta fidem ſuam ſtatim conualeſcere cœpit, integræq́ue ſanitati donatus, Deo & Dei viro ex corde gratias egit.

Inter hæc rex in Normannia poſitus, valdè lætabatur ſicut ferebant hi qui ad nos veniebant, quod fuerat Anſelmi pace potitus. Vnde etiam firma ſibi ſpe applaudebat, ſuo ſe dominio totam Normaniã ſubiugaturum. Quod & factum eſt. Nam conſerto graui prælio fratrem ſuum Robertum, Normaniæ comitem, & alios principes, qui contra illum in bellum venerunt cœpit, innumeriſque peremptis, totam terram victor obtinuit, idq́ue per literas Anſelmo gaudenter & gratioſus mox intimauit. Omnes verò qui hæc geſta tunc temporis audiere, ea meritis concordiæ, quam rex cum Anſelmo fecerat aſſcripſere. Ipſo anno Anſelmus celebrata paſchali ſolennitate, in curia regis apud Londinum abijt ad Abbatiam ſancti Edmundi, electum inibi Abbatem ſua auctoritate roboraturus, & alia quædam officia Pontificalia pro ſuo iure celebraturus. Quæ vbi ſolenniter cuncta peregit, grauiſſima febre correptus, per plures dies penè vſque ad emiſſionem vltimi flatus vexatus eſt. Pro quo illic octauas Pentecoſtes vſque detentus eſt, & conſilium quod ſe viduatis Eccleſijs rex propoſuerat collaturum propter eius abſentiam in Calendas Auguſti dilatum eſt. Eo igitur tempore adunatis in palatio regis Londini cunctis primoribus Angliæ, victoriam de libertate Eccleſiæ, pro qua diu laborauerat Anſelmus adeptus eſt. Rex enim anteceſſorum ſuorum vſu relicto, nec perſonas quæ in regnum Eccleſiarum ſumebantur per ſe elegit, nec eas per dationem virgæ paſtoralis Eccleſijs quibus præficiebantur inueſtiuit.

Scripſit inter hæc Anſelmus libellum vnum de concordia præſcientiæ & prædeſtinationis, & gratiæ Dei cum libero arbitrio. In quo opere cùm contra morem, moram in ſcribendo paſſus eſt, quoniã ex quo apud ſanctum Edmundum fuerat infirmatus, donec præſenti vitæ ſuperfuit, ſolito imbecilliori corpore fuit. Quapropter de loco ad locum migrans, lectica deinceps non equo ſedens vehebatur. Vexabatur præthereà frequentibus & acerbis infirmitatibus, ita vt vix illi vitã promittere auderemus. Ipſe tamen nunquam priſtinæ conuerſationis obliuiſcebatur, ſed ſemper aut meditationibus bonis, aut exercitationibus ſanctis, aut alijs pijs operibus occupabatur. Tertio igitur anno poſtquam a ſecundo exilio per regem Henricum reuocatus eſt, omnes cibi quibus humana natura vegetatur & alitur, in faſtidium ei verſi ſunt. Manducabat tamen naturæ ſuæ vim faciendo, ſciens ſe viuere non poſſe ſine cibo. Qua vi per dimidium circiter annum vitam quoquo modo tranſiens, ſenſim corpore deficiebat, animi virtute ſemper idem qui eſſe ſolebat exiſtens. Spiritu itaque fortis, ſed carne nimiũ fragilis, pedes oratorium adire nequibat. Attamen conſecrationi dominici corporis, quod ſpeciali quodam deuotionis affectu venerabatur, intereſſe deſiderans, ſingulis diebus illuc ſe in ſella faciebat deferri. A quo dum nos ei qui ſeruiebamus, eum quia multum exinde fatigabatur, declinare niteremur, vix quinto ante ſui exitus diem euincere potuimus. Exinde ergo aſſiduè lecto decubans, anhe-

lans

la voce omnes qui ad eum accedere merebantur, in ſuo quemque ordine Deo viuere hortabatur. Illuxerat dominica dies palmarum, & nos pro more circa eum ſedebamus. Dixit itaque vnus noſtrum, Domine Pater, vt nobis intelligi datur ad paſchalem Domini tui curiam, relicto ſeculo vadis. Reſpondit: Et quidem ſi voluntas eius in hoc eſt, voluntati eius non contradico. Verùm ſi ſi mallet me adhuc inter vos ſaltem tam diu manere, donec quæſtionem, quam de animæ origine mente reuoluo, abſoluere poſſem, gratioſius acciperem, eò quòd neſcio vtrum aliquis eam me defuncto ſit abſoluturus. Ego quippe, ſi comedere poſſem, ſpero conualeſcere. Nam nihil doloris in aliqua parte ſentio, niſi quod laceſſente ſtomacho, vt cibum quem capere nequit, totus deficio.

Veſperaſcente dehinc feria tertia, cùm ipſe verba quæ intelligi poſſent, edere iam nulla valeret, rogatus a Rodulpho Roffenſi Epiſcopo, vt nobis, qui aderamus, & alijs filijs ſuis, regi quoque & reginæ cum liberis eorum, ac populo terræ, qui in eius obedientia ſe ſub Deo tenuerat, ſuam abſolutionem ac benedictionem largiretur, dexteram quaſi nil mali pateretur erexit, & ſigno ſanctæ crucis edito, demiſſo capite ſedit. Iam fratrum conuentus in maiori Eccleſia matutinas laudes decantabat, & vnus eorum, qui circa Patrem excubabant, ſumpto textu Euangeliorum legit paſsionem coram eo, quæ ipſa die ad miſſam legi debebat. Vbi autem ventum ad verba Domini, vos eſtis qui permanſiſtis mecum in tentationibus meis, & ego diſpono vobis, ſicut diſpoſuit mihi Pater meus regnum, vt edatis & bibatis ſuper menſam in regno meo, lentiùs ſolitò ſpiritum trahere cœpit. Senſimus igitur eum iam iam obiturum, & de lecto ſuper cilicium & cineres poſitus eſt. Adunatoque circa eum vniuerſo filiorum ſuorum agmine, vltimum ſpiritum in manus creatoris emittens, dormiuit in pace. Tranſijt autem illuceſcente aurora quartæ feriæ præcedentis cœnam Domini, quæ xj. Calendas Maij, anni videlicet Dominicæ incarnationis milleſimo centeſimo nono, qui fuit annus pontificatus eius xvj. vitæ verò ſeptuageſimus ſextus.

Loto igitur ex more corpore eius, petijt ſuprà ſæpè memoratus rerum Anſelmi prouiſor ac diſpenſator Balduinus, quatenus facies Patris balſamo, quod admodum parum in paruulo vaſe ſibi maioris eius parte perdita remanſerat, inungeretur, ſperans atque præoptans eo modo illam vel modicè amplius ſeruatum iri ne corrumperetur. Acquieuimus, viri induſtriam amplectentes. Vas ergò ipſius liquoris in manum Epiſcopus ſumpſit, & vncturus vultum defuncti, digitum in fundo vaſis immerſit. Quem illico extrahens, ſed vix ſummitatem eius madefactam reperiens, ratus eſt balſamum ipſum vnguendæ faciei haud quaquam poſſe ſufficere. Quapropter rogat, balſamum, quod conficiendo chriſmati in maiori Eccleſia ſeruabatur, afferri, cupiens, videlicet vna cum capite dexteram eius, per quam multa atque diuina dixerat, & ſcripſerat, tali vnctura honorari. In his cum Epiſcopo eram, & eum in miniſterio illo iuuabam. Impreſſi poſt eum in vas balſami digitum meum, & æquè, aut certè minus digito ei vix madentem extraxi. Itaque rogatus Epiſcopus mihi vas in palmam verſare ſi forte inde aliqua gutta deflueret acquieuit, & illico ſtupentibus nobis tis liquor deſiliens copia ſui manum meam compleuit & ſupereffluxit. Hoc ipſum ſecundò & tertiò ac ſæpius factum eſt. Et quid dicam? Tantam abundantiam balſami vas fermè vacuum miniſtrauit, vt intacto vaſe Eccleſiæ non ſolum caput & manus, ſed brachia, pectus, pedes quoque & totum corpus, non vna ſed ſæpinas repetita vice omni ex parte inungeremus. De hinc more ſummi Pontificis veſtibus eſt ſacris indutus, in oratorium debita cum veneratione delatus.

In craſtino autem cùm ſepulturæ traderetur, ſarcophagum quod illi fuerat pluribus retroactis dieb' præparatum, longitudine quidem & latitudine aptum, ſed profunditate magna ex parte minus habens inuentum eſt. Quod conſiderantes animo deficiebamus, nulla ſcilicet ratione pati valentes, vt ſuperiori lapide preſſus, ſua integritate aliquatenus læſus priuaretur. Cùm itaque in hoc plurimi fluctuarent, & alij vero ſic rem poſſe componi dictitarent, quidam ex conferta multitudine fratrum, accepturi baculum Epiſcopi Roffenſis, qui funeris officium præſens agebat, per tranſuerſum ſarcophagi ſuper corpus Patris aducere cœpit, & iam illud omni ex parte corpori iacentis præminere magna nobis eatenus admiratione permotis inuenit. Ita ergò venerabile corpus Patris Anſelmi Cantuarienſis Archiepiſcopi ac primatis totius Britanniæ, ſepulchro incluſum, quid conditio ſortis humanæ habeat in ſe omnes qui pertranſeunt, ſui exemplo monet attendere. Sanè in obitu & poſt obitum eius, multa à multis viſa narrantur, quæ gloriam eius, quam pro meritis ſuis eum recepiſſe a Deo non dubitamus, oſtentant. Quibus tamen ſcribendis laborem intrare noluimus, magis videlicet eligentes, ſilentio noſtro omnes qui dormiendo ea viderunt pares facere, quam iſta ſcribendo, illa non ſcribendo, vnum alij quaſi potiora videri tanteferre. Vt enim cuncta ſcribantur, infiniti negotij eſt. Aperta denique facta, quæ Deus per ipſum facere dignatus eſt, & nos talium nudi pro poſſe digeſſimus, puto ſufficere ad notitiam retributionis & conuerſationis vitæ eius. Sit itaque DEO omnipotenti & filio, & ſancto ſpiritui laus & gratiarum actio, nunc & per omnia ſeculorum ſecula. Amen.

FINIS VITAE S. ANSELMI.

CATA-

CATALOGVS OPERVM DIVI ANſelmi Archiepiſcopi Cantuarienſis hiſce tribus tomis contentorum.

Tomo Primo.

Vita Diui Anſelmi per F. Edinerum Anglum.
Enarrationes in Euangelium Matthæi.
Explanationes in aliquot Euangelia, lectiones vulgò dictæ, noua acceſſione hic nunc locupletatæ.
Enarrationes in Cantica Canticorum.

Tomo ſecundo.

Commentaria in Epiſtolas Pauli omnes dilucida.
Enarrationes in Apocalypſim S. Ioannis Apoſtoli.

Tomo tertio continentur hæc ſubiecta opuſcula, hiſce acceſſerunt manuſcripta quædam aſteriſco notata, ante hac nunquam in lucem edita.

* *Carmen de contemptu mundi.*	*Quid deceat.*
* *Hymni, & Pſalterium B. Virginis Mariæ.*	*Lux luceat.*
Monologion, id eſt, ſoliloquium, liber vnus	*Si quis.*
Proſologion, id eſt, alloquium, liber vnus	*Eia nunc.*
Pro inſipiente, liber vnus	*Dubitanti.*
Contra inſipientem, liber vnus	*Quoniam non me.*
De incarnatione verbi, liber vnus.	*Domino & Patri.*
Cur Deus homo, libri duo.	*Sæpè.*
De veritate dialogus vnus.	*Quoniam Deum.*
De libero arbitrio dialogus vnus. —	*Cum liberum.*
De caſu Diaboli, dialogus vnus.	*Illud Apoſtoli.*
* *Diſputatio Dialectica de Grammatico dialogus vnus.*	*De Grammatico.*
De conceptu virginali & peccato originali liber vnus.	*Cum in omnibus.*
* *De Sacramento altaris.*	*Lego & relego.*
Annotationes ad eundem Tractatum D. I. Picardi Bellouaci ad S. Victoris Pariſienſis Auguſtinianum Canonici.	*Quoniam, VVicleſus.*
De proceſſione ſpiritus ſancti, liber vnus.	*Negatur à Græcis.*
De ſimilitudinibus, liber vnus.	*Voluntas.*
De voluntate Dei, liber vnus.	*Humana ratio.*
De concordia præſcientiæ & prædeſtinationis nec non gratiæ Dei cum libero arbitrio, liber vnus.	*De tribus illis.*
De Miſeria hominis, liber vnus.	*Terret me.*
De veſtimentis, & membris, & actibus Deo attributis liber vnus.	*Vbicunque.*
De Menſuratione crucis.	*Quoniam.*
Liber Meditationum.	*Domine Deus meus.*
De Meditatione redemptionis generis humani liber vnus.	*Anima Chriſtiana.*
De paſſione Domini, dialogus vnus.	*Beatus Anſelmus.*
Speculum Euangelici ſermonis, ſiue ſtimulus amoris.	*Ieſum Nazarenum.*
Homilia Euangelij ſecundum Lucam.	*Intrauit Ieſus.*
* *Paſſio D. Guigneri ſociorumq;*	*Poſcis fideliter.*
De excellentia glorioſiſſimæ Virginis Mariæ liber vnus.	*Super eminentem.*
De imagine mundi libri duo.	*Mundus.*
Elucidarium ſiue dialogus ſummã totius Chriſtianæ religionis cõplectens.	*Sæpius rogatus.*

Tomo Quarto.

Continentur diuerſæ ad diuerſos exaratæ à D. Anſelmo Epiſtolæ, quæ nunc primum lucem aſpiciunt, ſtudio & opera D. Io. Picardi Bellouaci tribus libris comprehenſæ.

ENARRATIONVM IN EVANGELIVM MATTHÆI, D. ANSELMI ARCHIEPISCOPI CANTVARIENSIS,

CAPVT PRIMVM.

Liber generationis. In ipſo exordio ſatis oſtēdit, quòd de humanitate Chriſti ſit acturus, cùm à carnali generatione incipiat. *Generationem* enim *eius diuinam quis enarrabit?* Notandum quòd ſecundùm materiam exordij libro ſuo etiam nomen poſuit, morem Hebræorum ſecutus, quorum libri ex primordijs intitulantur. Sicut liber primus Moyſi Geneſis vocatur, quia in exordio de genitura mundi agitur: & ſicut Exodus, in cuius principio de exitu filiorum Iſrael de Aegypto tractatur. Bene congruit nouum Teſtamentum veteri: quia illud incipit à generatione primi hominis & creatione mundi, iſtud ſimiliter à generatione ſecundi hominis & reſtauratione mundi. Illud vocatur Geneſis, iſtud *Liber generationis.* Illud agit de præceptis, ſed imperfectis; iſtud verò de inſtitutionibus ſed perfectis. Illud de ſacerdotio & hoſtijs, ſed figuratiuis: iſtud verò de quodam ſacerdote, ſcilicet vero, ſed & quadam hoſtia perfectá cæteras complente. Illud agit de liberatione Aegypti: iſtud de liberatione inferni. Illud agit de introductione in terram promiſsionis: & iſtud de introductione noſtræ captiuitatis in cœlum. Sed hæc generatio eſt oppoſita priori: quia illa duxit nos ad damnationem, iſta ad reparationem. Illa de paradiſo expulit, iſta reduxit. Dicamus ergo: *Liber generationis*, ſcilicet hic eſt, ſicut dicitur, *Viſio Iſaiæ filij Amos*, ſine pronomine hic. Cuius autem ſit generatio, poſteà ſubdit. Non Adæ, nos perdentis, ſed *Ieſu* id eſt, ſaluantis. Non expellentis à paradiſo: ſed *Chriſti*, id eſt, reducentis nos ad paradiſum. Multi fuerunt antiquo tempore, quibus datum eſt hoc nomen, quod eſt Ieſus, ſed in figura iſtius, ſicut Ieſu Naue, id eſt, Ioſue, filius Nun. Ieſus & Ioſue idem ſunt. Naue & Nun idem ſunt. Ieſus Hebraicum eſt, & dicitur Græcè Soter, Latinè Saluator. Ieſus fuit ei proprium nomen, ſicut nunciatum eſt ab angelo, Chriſtus verò nomen officij. Chriſtus enim ſignificat eum vnctum fuiſſe in regem & ſacerdotem. Nota, quòd non ſufficiebat dicere *Ieſu*, niſi diceret & *Chriſti*. Cùm enim vellet fidelibus Iudæis oſtendere generationem illius, qui erat in lege & prophetis promiſſus, nomen vſitatum Iudæis ponere debuit, quod eſt Meſchiah. Sciendum quòd idem eſt Meſchiah apud Hebræos, quod Chriſtus apud Græcos, & vnctus apud nos. Matthæus itaque Hebraicè ſcribens, non dixit *Chriſti*, ſed Meſchiæ, ſed Græci tranſlatores poſuerunt *Chriſti*. Sequitur alia determinatio: *filij Dauid.* Oſtendit enim eum natum eſſe de patribus illis, de quorum ſemine promiſſus fuerat, ſcilicet de ſemine Dauid & Abrahæ, quare dicitur ſpecialiter filius Dauid & Abrahæ. Illis enim duobus tantùm promiſſus fuerat: Abrahæ quidem, vbi dictum eſt: *In ſemine tuo benedicentur omnes gentes.* Et Dauid, *De fructu ventris tui*, &c. Et in Paralipomenon, (quod interpretatur verba dierum): *Et erit*, inquit, *cùm completi fuerint dies tui*, id eſt, dormieris cum patribus tuis, *ſuſcitabo ſemen tuum poſt te*, &c. Quod patet non dici de Salomone, qui viuo patre cœpit regnare. Quæritur quare Dauid ante Abraham ponitur? Quia ſi primùm poſuiſſet Abrahā, & poſtea Dauid, rurſus repetendus eſſet Abraham, vt generationis ſeries texeretur. Ideò etiam Dauid præponitur, qui in multis peccauit, non Abraham, qui in omnibus iuſtus apparuit, vt ex ſola miſericordia, non ex meritis hominum natus probaretur. Ideò etiam Dauid præponitur, quia Dauid etiam euidentiùs promiſſus eſt, quòd de ſtirpe ſua carnem acciperet. Vnde Iudæi infideles, cùm interrogarentur cuius filius eſſet Ieſus, reſponderunt, *Dauid.* Nota, quia alter eorum, quibus facta eſt repromiſſio, eſt primus patriarcharum, alter primus regum. Hi duo, ſunt illæ duæ columnæ, quæ erant ante oſtium templi, inter quas veniebatur ad oſtium: quia per eos duos venitur ad Chriſtum, dum auditur promiſſio facta eis. Quæ ideò dicuntur ligatæ eſſe funiculo triplici duodecim cubitorum, quia duodecim Apoſtoli adhærent eis, cùm prædicatione ſua promiſſionem factam eis confirmant.

Abraham genuit Iſaac. Quæritur quare incipit generationem ab Abraham? Quia illi primùm promiſſus eſt Chriſtus. Quæritur etiam cur Matthæus deſcendendo, Lucas aſcendendo computant generationem? Ideò Matthæus deſcendendo agit, quia humanitatem Chriſti oſtendere intendit, qua Deus ad homines deſcendit. Deſcendendo ergo narrat, vt quomodo Chriſtus, ab illis deſcendendo patribus, ad nos venit, oſtendat. Lucas verò cùm aſcendendo referat, figuram cuiuſdam ſacramenti nobis notificat. Cùm enim de baptiſmate Chriſti egiſſet, in quo multa myſteria ad nos pertinentia ſignificauerat, in ſignum cuiuſdam noſtræ inſtitutionis ſeriem generationis Chriſti adiunxit, incipiendo à Ioſeph, & perueniens vſq; ad Deum. Cùm enim dixiſſet: *factum eſt cùm baptizaretur omnis populus, & Ieſu baptizato, & orante*, &c. ſuppoſuit, *& ipſe Ieſus erat incipiens, quaſi annorum triginta, vt putabatur filius Ioſeph qui fuit Heli, qui fuit Mathat*, &c. & ad vltimum, *qui fuit Adam, qui fuit Dei*: ſignificans per hoc, quòd omnis in baptiſmate regeneratus, aſcendendo de virtute in virtutem, vſque ad hoc quod filius Dei efficiatur debet promoueri: & ideò Chriſtum aſcendendo per ſucceſsionem patrum, eſſe filium Dei comprobauit. Voluit etiam in numero patrum, qui ſunt ſeptuaginta ſeptem, plenariam remiſsionem peccatorum in baptiſmate acquiri, & per hoc filium Dei effici, demonſtrare. Septuaginta enim & ſeptem, numerus eſt remiſsionis. Vnde dicitur Petro, *Non dico tibi ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties.* Quaſi diceret, Omnem tranſgreſsionem dimittes. Septuaginta ſeptē ex vndenario & ſeptenario conficitur. Septies enim vndecim numerum illum complent. Vndenarius, ad tranſgreſsionem mandatorum pertinet,

quia denarius decem legis mandata ſignificat, ſeptenarius ad vniuerſitatem pertinet, propter ſeptem dies, qui vniuerſum tempus complent. Vnde dona ſancti ſpiritus ſeptem dicuntur: non quod tantùm ſeptem ſunt, ſed quia per ſeptem dona vniuerſa dona intelliguntur. Quod ergo ſeptuagies ſepties præcipit dimitti, quaſi vniuerſa delicta iubet condonari. Itaque cum Matthæus carnalem generationem oſtendere intendat, naturales tantum patres ponit. Lucas verò cum baptizatum, filium Dei adoptiuum fieri inſinuare velit, non ſolùm naturales, ſed etiam adoptiuos patres in generatione interſerit, ſicut Heli & omnes interpoſitos vſque ad Dauid. Nota, quòd in ſingulis patribus tria debent notari: hiſtoria, moralitas, & allegoria, in quibus videlicet vnuſquiſque patrum Chriſtum præfiguret. Moralitas in hoc notatur, quòd ex ſingulis patribus, in nobis aliqua virtus, vel per ſignificationem nominis, vel per exemplum ædificatur. Vnde etiam quadraginta duo patres eſſe conſiderâtur. Sicut enim filij Iſrael per quadraginta duas manſiones, ad terram repromiſſionis peruenerunt, ſic & fideles per quadraginta duas virtutes, ad Dominum peruenerunt. Quid autem numerus ille ſignificet, in ſequenti exponetur.

Quæritur, cùm Abraham plures habuiſſet filios, quare ſolùm Iſaac poſuit? Et cum Iſaac genuiſſet Iacob & Eſau, quare de ſolo Iacob mentionem facit, cùm omnes fratres Iudæ cum ipſo in generatione computet? Ideò videlicet, quia Iſmahel & Eſau, non permanſerunt in cultu vnius Dei, fratres verò Iudæ in populo Dei ſunt computati: & figura fuerunt duodecim Apoſtolorum. Cùm autem hiſtoria non dubitetur, quin Abraham Iſaac, & Iſaac Iacob genuerit, & de alijs ſimiliter, moralitatem & allegoriam ſequamur.

Moralitas. Abraham in nobis virtutem fidei per exemplum ſui ſignificat. cum de eo legitur, *Abraham credidit Deo, & reputatum eſt ei ad iuſtitiam.* Ipſe enim fuit prima via credendi, qui quando tres vidit, & vnum adorauit, ſacramentum trinitatis & vnitatis nobis indicauit. Sequitur Iſaac, qui ſignificat ſpem: quia Iſaac interpretatur riſus. qui fuit gaudium parentum, & qui etiam ſpes fuit patris, dum fidem promiſſioni adhibendo, ſe filium habiturum ſperauit, vel dum per eum ſe multiplicandum ſperauit. Spes verò ſimiliter eſt gaudium noſtrum, dum æterna bona ſperare facit, & inde gaudere. Abraham ergo genuit Iſaac: quia fides generat ſpem, iuxta Apoſtolum, qui ait: *Fides eſt ſubſtantia*, id eſt, firmamentum, *rerum ſperandarum.* Fruſtra enim ſperat, qui non credit. Naſcitur Iacob de his duobus parentibus, id eſt, charitas, quæ naſcitur de fide & ſpe. Quòd enim credimus, quod ſperamus, diligimus. Videamus quare Iacob ſignificet charitatem. Iacob binomius eſt: priùs enim dictus eſt Iacob, deinde poſt luctationem cum Angelo quando Deum viderat in Angelo, vocatus eſt Iſrael, id eſt, vir videns Deum. Deinde profectus eſt ad Laban, & ſeruiuit ei ſeptem annis pro Rachel, ſed ſuppoſita eſt ei Lia lippis oculis, quia maior erat. Deinde ſeruiuit ſeptem alijs annis, & habuit Rachel. Multos filios generauit Lia, paucos Rachel. Hoc totum ſignificat charitatem. Dilectio enim habet duos ramos: dilectionem Dei, & proximi. Dilectio Dei, prior eſt natura & dignitate. Dilectio proximi, prior eſt tempore: quod hoc modo oſtenditur: Deus eſt ſummum bonum, & per ſe, non per aliud: cætera ſunt bona, ex ſummo bono. Deus ergo diligendus eſt, quia per ſe bonus: cætera autem diligenda ſunt quia ex ſummo bono bona ſunt: non propter ſe, quia per ſe non ſunt bona. Cùm ergo creaturæ bonæ ſunt per illud ſummum bonum diligendæ ſunt, in quantum ſunt ex ipſa. Sed rationalis creatura, quæ adhæret Deo, & Deo ſeruit, & eum diligit, duplici modo diligenda eſt: tum quia ex Deo, in quantum creatura eſt, tum quia ſponte Deo adhæret & ſeruit. Proximus itaque, quia bonus eſt adhærendo Deo, dupliciter eſt diligendus: tum quia creatura Dei, tum quia bonus eſt. Malus autem proximus tantùm diligendus eſt, quia creatura Dei eſt. Paſce ergo illam ſubſtantiam ſuſtentando, quam Deus fecit: ſed peccatum, quod neque per ſe bonum, neque ex bono Deo, debes odiſſe. Itaque homo diligendus eſt in quantum ex bono eſt, in quantum eſt creatura Dei. Videtur autem eſſe contrarius Ieſus filius Sirach in hoc, quod dicit: *Impio nihil dederis*: ſed hoc præcipitur ideò, ne aliquis foueat eum ad iniquitatem ſuam exercendam. Prohibetur ergo, ne nutriatur impius, ſed non prohibetur vt homo paſcatur. *Bonum faciamus ad omnes, maximè autem ad domeſticos fidei.* Cæteræ autem creaturæ minus diligendæ ſunt: quia non ſunt rationales, quæ tantùm ſunt bonæ, quia factæ à bono, ſed non ſunt adeò ſimiles ſummo bono, ſicut vtentes ratione. Et cùm quædam animalia data ſunt nobis ad pœnam, vt lupus, leo: quia nocent proximo, propter amorem proximi, cui plus debemus, à nobis perſequenda ſunt, ſed non tamen in hoc erimus contrarij diſpoſitioni Dei, quia Deus ſic nos per illa affligit, vt nobis parcendo, concedat etiam interficere illa. Ecce habemus quòd naturaliter amor proximi deſcendat ex amore Dei, quia propter Deum proximum, ex quo eſt, diligimus. Deum autem plus diligere, quia per ſe ſolum bonus eſt, debemus. Sed tamen temporaliter per dilectionem proximi peruenitur ad dilectionem Dei. Non enim cognoſcitur Deus niſi per creaturas. Ergo illa bona, quæ videntur, prius diliguntur, & per ea Creator illorum diligitur. Sed illa perfecta dilectio Dei non erit, donec videamus illum facie ad faciem. Tamen dum eum in præſenti per ænigma & fidem videmus, ſuper omnia diligamus. Ideò Iacob priùs vocatus eſt *Iacob*, & poſtea Iſrael: quia in præſenti prius homo luctari debet contra vitia, & in amore proximi laborare, vt poſtea *Iſrael* dicatur, id eſt, vt poſtea Deum diligat, & diligendo eum videat, in præſenti per fidem, in futuro per rem. Ecce Iacob ſignificat, vt diximus, charitatem. Charitas verò amplectitur duas vitas: Actiuam & Contemplatiuam. Actiua, per Liam: Contemplatiua per Rachel ſignificatur. Lia laborans interpretatur: quia actiua in labore eſt. Rachel, viſum principium: quia ſecundum eam principium, id eſt, Deus videtur. Charitas dum contemplationi vacare deſiderat & eam ſibi copulare. Lia ſupponitur nocte: quia prius diligi debet proximus, cùm illa dilectio prior ſit tempore, in qua vita multi generantur. Meritò Lia lippa dicitur: quia quamdiu ſumus in ſecularibus, clarè Deum videre non poſſumus. Poſtea accipitur Rachel: quia per dilectionem proximi ad contemplationem Dei peruenitur, vbi pauci filij generantur, & quæ claros oculos habere dicitur. Septem annis idem ſeruiuit, dum ſeptem præcepta, quæ ſunt de dilecti-

one [illegible] proximi cuſtodit. Septem etiam annis, tempus præſens, quod ſeptem diebus agitur, ſignificatur. Septenarium ingeminat ſecundùm perfectionem vitæ, ſi modò queat ad illud quod deſiderat peruenire. In his tribus virtutibus eſt tota perfectio vitæ: & nullæ virtutes ſine his ad patriam ducere poſſunt. Vnde dicitur *Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob*, Deus illorum tantùm, qui has virtutes habent. Potius dicitur *Deus Iacob*, quam Iſrael; quia in præſenti homines potius ſunt Iacob, id eſt, vitia ſupplantantes & luctantes, in futuro verò Iſrael.

ALLEGORIA. Præmiſſa verò moralitate horũ trium Patrum, videamus quid præfigurent in Chriſto. Abraham in multis modis & locis figuram Chriſti portat, & præterea in nomine. Abraham enim pater multarum gentium interpretatur: & Chriſtus eſt pater multorum fidelium. Cùm ergo Abraham de cognatione ſua exiuit, & in terra aliena demoratus eſt, hoc eſt, in terra Chanaan, ad quam ex Dei præcepto trãſiuit, Chriſtum ſignificat, qui derelicto Iudaico populo, ad gentes per prædicatores ſuos tranſiuit. Chriſtum ſignificat in hoc iterum, quòd *duos filios habuit, vnum de ancilla*, alterum *de libera*: alterum per naturam, alterum *per repromiſſionem*: perſonam Chriſti gerit, quia duos populos generauit, ſcilicet Iudaicum, qui ſignificatur per Iſmahelem, quem habuit de Agar, hoc eſt, de veteri lege. Iſmahel enim, auditio interpretatur; quia Iudæi auditores legis fuerunt, non factores. Agar enim interpretatur alienatio: lex enim antiqua, carnaliter intellecta, eos alienauit à Deo. Et alterum, ſcilicet gentilem populum, qui per Iſaac deſignatur, qui natus eſt de Sara, hoc eſt, de nouo teſtamento. Iſaac enim riſus interpretatur: quia conuerſio gentilium, gaudium fuit Angelorum, & omnium fidelium credentium. Et Sara, princeps interpretatur: quia noua lex inter omnes leges principatum tenet. Iudaicus populus per naturam generatus eſt, quia per blanda huius mundi in cultu vnius Dei tenebatur: Gentilis verò populus *per repromiſſionem*: quia non pro temporalibus, ſed pro promiſſione inuiſibilium Deo ſeruiuit. Iſaac iterum multis locis perſonam Chriſti geſtauit, & nomine ſuo eum ſignificauit. Chriſtus enim eſt riſus noſter, de quo dicitur: *Gaudium veſtrum nemo tollet à vobis*. Iſaac ab Abraham ductus eſt ad immolandum, comitantibus duobus pueris, quibus Abraham, cùm ad montem perueniſſet in tertio die, in quo monte Deus Iſaac immolari præceperat, dixit: *Expectate hic cum aſino, donec reuertamur ad vos*. Et tunc portauit Iſaac ligna: Abraham verò gladium & ignem: nec tamen immolatus eſt Iſaac, ſed aries hærens cornibus inter vepres. Abraham Deum patrem figurat: filium ſuum paſsioni tradidit. Duo verò pueri, Iudaicum populum in duo regna diuiſum, id eſt, regnum Iuda, & regnum Iſrael. Aſinus, ſtultitiam Iudæorum ſignificat. Iudæi cùm aſino expectant, quia adhuc in ſtultitia ſua perſeuerant. Aries, non Iſaac immolatus eſt: quia caro Chriſti hærens cornibus crucis inter vepres tribulationis, non deitas, quę per Iſaac ſignificatur, paſſa eſt: & hoc tertio die, id eſt, in tempore gratiæ. Tria enim tempora ſunt: ante legem, ſub lege, & ſub gratia. Iſaac ligna portauit, & Chriſtus crucem tulit. Abraham verò ignem & gladium: quia in manu Dei erat gladius mortis Chriſti, & ignis perſecutionum. Iterum in Iſaac, in acceptione Rebeccæ, perſona Chriſti exprimitur. Seruus qui mittitur ad quærendam Rebeccam ad opus Iſaac, ſignificat chorum prædicatorum, ad gentilem plebem conuertendam miſſum. Fons, ad quem ſeruus ſtetit, ſignificat fluenta Euangelicæ ſcripturæ, de qua haurit Rebecca cum hydria: quia de ſcriptura documentum gentilitas conuerſa accipit, cum capacitatis menſura. Rebecca, patientia interpretatur. Gentilis enim Eccleſia multa pro Deo paſſa eſt. Prius hydriam in ſcapula ponit, deinde in vinis: quia prędicationem prius in mente ponit, deinde in opere complet. Ornamenta, quibus ſeruus Rebeccam decorauit, virtutes & præcepta ſunt doctorum. In aures enim, voluntatem audiendi verba Dei ſignificant, quæ cum dilectione ſuſcipi debent: gemina enim præcepta charitatis per pondus duorum ſiclorum intelliguntur. Armillæ, quæ ſunt ornamenta brachiorum, bonã operationem notant, quæ decẽ ſiclos appendebant: quia omnis noſtra operatio, in decem legis præceptis conſiſtit. Quòd Rebecca non ſolum viro potum dedit, verum etiam camelos adaquauit, ſignificat quod Eccleſia gentium conuerſa, omnibus potum prædicationis obtulit, non ſolùm ſapientibus, ſed etiam inſipientibus. Vnde Paulus: *Sapientibus & inſipientibus debitor ſum*. Laban, qui vocat ſeruum in domum, & benedictum Domini appellat, ſignificat quoſque carnales qui ſanctorum doctorum virtutes annuntiant, & eos honorant, nec tamen cum eis ad Iſaac, hoc eſt, ad Chriſtum vadunt. Locus ſpacioſus, quem Rebecca apud ſe eſſe dixit, lex eſt naturalis, quam Eccleſia, antequam ad Chriſtum veniret, habebat. Per hanc ergo legem Chriſti patuit ingreſſus legi Euangelicæ. Puellæ, quę Rebeccam ad Iſaac pergentem ſecutæ ſunt, ſignificat fideles animas, quæ in Eccleſia ſimpliciter verſantur, non tamen ad thalamum contemplationis perueniunt. Inuenit Rebecca Iſaac in via, quæ ducit ad puteũ, cuius nomen eſt viuentis & videntis. Fons ille eſt teſtamentum vetus: quia per ſcripturam viuimus & videmus Deum. Via quæ ducit ad puteũ, eſt paſsio Chriſti, per quam venitur ad antiquam legem intelligendam. In ea enim ſunt omnes hoſtiæ impletæ. In hac via, gentilis populus Chriſtum inuenit: quia eum iam paſſum, cùm ad fidem acceſſit, repperit. Rebecca conſpecto Iſaac de camelo deſcendit: quia Eccleſia cognito Chriſto gentilitatem dimiſit. Cooperit faciem pallio: quia ad Chriſtum veniens, erubuit de ritu præterito. Quod verò inclinato iam die ingreſſus Iſaac in agrum, ſignificabat, quod extremo tempore huius mundi velut in diei fine veniens Chriſtus, quaſi in agrũ foras exijt. Vnde idem Chriſtus in Euangelio ait: *Exiui à patre, & veni in mundum*, quia cùm ſit inuiſibilis, ſe tamen viſibilem in hoc mundo Eccleſiæ de gentibus demonſtrauit. Iterum Iſaac Chriſtum ſignificat, quia duos filios habuit, vel duos populos, Iudaicum videlicet, & Gentilem, & maior ſeruiuit minori: quia Iudaicus populus, diſperſus per orbem, modò ſeruit gentibus, non ſolùm corporali ſeruitute, verùm etiam librorum ſuorum confirmatione. Quòd Iſaac deſiderat venatione filij ſui Eſau veſci, ſignificat, quòd deſiderat Chriſtus bonis operibus Iudaici populi refici. Sed illo negligente, & in exterioribus, quaſi in venationibus occupato, Rebecca, id eſt, mater gratiæ, minorem filium,

um, id eſt, gentilem populum ſuppoſuit, & priori dignitatem præripuit. Quòd autem Iſaac caligans Iacob filio futuram benedictionem prædixit, ſed eum non vidit, ſignificat quòd Chriſtus vocationem gentium per Prophetas multipliciter prædixit, ſed eos non vidit, quia eis in propria perſona non prædicauit. Quòd autem Iacob non de venatione, ſed de domeſtico animali, cibos patri parauit, deſignat quòd populus gentilis in ſeipſo holocauſtum Deo obtulit, iuxta Pſalmiſtam: *In me ſunt, Deus, vota tua, quæ reddam laudationes tibi.* Veſtes Eſau, quibus Rebecca minorem filium veſtiuit, ornamenta ſunt præceptorum veteris legis, quibus Eccleſia gentilis bene interpretando decoratur. Quòd pellibus hœdorum manus & colla teguntur, deſignat quod gentes ad fidem venientes, peccata mentis & corporis confitentur Deo. Acceſſit, & oſculatus eſt eum, quando Chriſtus ſibi gentes reconciliauit, de quo oſculo dicit in Canticis: *Oſculetur me oſculo oris ſui.* Poſtea benedicitur, dum virtutibus multiplicatur. Quòd Eſau verò ad patrem reuertens, tandem benedicitur, ſignificat quòd Iudaicus populus in fine ſeculi conuertetur. Iacob ſimiliter Chriſtum ſignificat vel figurat. Dormitio enim Iacob in itinere, mortem vel paſſionem Chriſti ſignificat in cruce. Lapis ſuppoſitus capiti, humanitatem ſignificat ſuppoſitam diuinitati. Hic eſt ille lapis, qui facit vtraque vnum. Scala verò, quæ terram tangebat, & vſque ad Cælum extenta erat, per quam Angeli aſcendebant & deſcendebant, prædicationem ſignificat ſanctorum; in qua aliquando de cœleſtibus, aliquando de terrenis agitur: in qua aliquando de humanitate Chriſti, aliquando de diuinitate. Paulus ſummus Angelus erat, qui aſcendebat, cùm diceret: *Nos prædicamus Chriſtum, Dei virtutem & Dei ſapientiam.* Deſcendebat, cùm diceret: *Nihil iudicaui me ſcire, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* Quod ſurgens mane, erexit lapidem in titulum, ſignificat Chriſti in diluculo reſurrectionem. Quod oleum fudit deſuper, ſignificat illam reſurrectionem factam eſſe per Spiritus ſancti operationem. Præterea oleum fuſum ſignificauit eum eſſe regem & ſacerdotem: oleo enim reges & ſacerdotes vngebantur. Vnde & Chriſtus vocatur, id eſt, vnctus. Chriſtum etiam ſignificat, dum duas ſorores ſibi copulauit. Duæ enim ſorores, duas Eccleſias ſignificant, actiuorum ſcilicet, & contemplatiuorum: qui ſeptem annis pro vtraque ſeruiuit: quia in præſenti vita pro vtraque acquirenda, Deo militauit. Septenarius enim, præſentem vitam ſignificat: quia per ſeptem dies, omne tempus voluitur. Iacob duodecim filios habuit, & Chriſtus duodecim Apoſtolos per fidem generauit. Iacob ſupplantator interpretatur, & ſignificat Chriſtum, de quo dicitur: *Supplantaſti inſurgentes in me, ſubtus me:* Quia in iſtis patribus ſpecialiter ſignificatur Chriſtus, & *Deus Abraham, Deus Iſaac, Deus Iacob,* multis in locis nominatur. In iſtis tribus omnis modus generationis filiorum Dei notatur. Generat enim multoties Deus de bono prędicatore bonum filium & de malo malum: quod deſignatur per Abraham, qui de libera vxore, fidelem filium habuit; & de ancilla, infidelem genuit. Aliquando verò generat per bonum prædicatorem bonum & malum filium, quod ſignificatur in Iſaac, qui de libera vnum bonum & alterum malum generauit. Aliquando generat bonos per bonum & malum prædicatorem, quòd in Iacob ſignificatur, qui bonos filios & de liberis & de ancillis habuit.

Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudam nominatim ponit, quòd de illo tantum Dominus deſcendit. *Iudas autem genuit Phares,* &c.

HISTORIA: Iudas habuit tres filios, Her, Onan, Sela. Dedit autem vxorem nomine Thamar maiori filio, ſcilicet Her. Sed quia nequiſſimus & nocens erat, occidit eum Deus ſine ſemine. Data eſt ergo ſecundo filio ſuo, ſcilicet Onan, vt ſuſcitaret ſemen fratri ſuo: ſed ille nolens ſuſcitare ſemen fratris ſui, effundebat ſemen ſuum in terram. Mortuus eſt itaq; & ſecundus. Sela verò adhuc paruulus erat. Dixit ergo Iudas Thamar: Vade, & ſede vidua in domo tua, donec filius meus adultus ſit. Illa poſtea conſuluit ſibi. Audiuit enim quòd Iudas iturus erat in Thamna, cum opilione ſuo, Ira ſcilicet, qui erat Odollamites, *ad tondendas oues.* Aſſumpſit ergo ſpeciem meretricis, & velata facie ſedit in biuio, vt hac occaſione concumbens cum ſocero, aliquod ſemen inde haberet. Veniens itaque Iudas, & non cognoſcens eam, promiſit ei hœdum pro concubitu. Cui tamen petenti arrham, dedit annulum, armillam, & baculum. Facto concubitu dixit ei, vt ibi expectaret, donec hœdum mitteret. Miſit ergo per Iram, ſed illa abierat cum arrha. Concepit itaque Thamar geminos, Phares & Zaram. In partu verò Zaram voluit primus exire, & emiſit manum, quam obſtetrix coccino ligauit. Retraxit tamen manum Zara, & natus eſt Phares. Quæ cùm vidiſſet obſtetrix, ait: *Quare per te diuiſa eſt maceria,* vel ſeptum? quaſi diceret. Quare interrupiſti ædificationem naturæ? Vocauit eum ideò Phares, id eſt, diuiſio. *Phares autem genuit Eſrom. Iudas autem genuit Phares & Zaram,* antequam intraret in Aegyptum, in quam ambo poſtea cum patre ſuo tranſierunt. In Aegypto verò *genuit Phares Eſrem, & Eſrem Aram, & Aram Aminadab, & Aminadab Naaſon.* Et ideò Moyſes duxit eos ex Aegypto, & Naaſon fuit dux ſub Moyſe in tribu Iuda per deſertum, in quo genuit Salmon. Iſte Salmon, mortuo patre, fuit princeps in tribu Iuda, qui cum Ioſue in terram repromiſsionis intrauit, qui duxit Raab meretricem: quæ recepit exploratores. Filij enim Iſrael obſederunt Iericho, & per ſeptem dies, clangentes buccinis circuierunt muros. Septimo autem die corruerunt muri in ſeptima tuba. Raab verò meretrix, quę propoſuerat coccinum in feneſtra, ſicut iuſſerant nuntij, ſaluata eſt ipſa, & domus eius tota. Quam poſtea duxit Salmon. Nota, quòd iudices cœperunt à Ioſue, & durauerunt vſque ad Dauid. Iſti autem qui computantur in hac linea à Salmon vſque ad Dauid, tantùm quædam capita fuerunt in tribu Iuda, non principes, non duces: quia poſtquam diuiſi ſunt in terra promiſſionis, non habuerunt principes ſingulæ tribus, ſed tantùm vnum iudicem principalem omnes, qui ſecundùm electionem, non ſecundùm tribum efficiebatur. Iſte *Salmon genuit* in terra repromiſsionis *de* illa *Raab Booz. Booz verò genuit Obeth ex Ruth.* Elimelech fuit quidam de tribu Booz, & pauper, & vxor eius Noemi: qui cum vxore ſua & duobus filijs iuit in terram Moabitarum. Ibi verò filij eius duxerant vxores de terra Gentium. Mortuo itaque patre & filijs eius ſine ſemine, reuerſa eſt Noemi cum Ruth Moabitide, vna de nuribus ſuis in terram

ſuam

ſuam, & ſuaſionė ſocrus ſuæ iuit eadem Ruth in agrum Booz, cauſa metendi. In craſtino perſuaſit ei vt ſe lauaret, & melioribus indumentis indueret, & locum nocte conſideraret, vbi in agro Boox dormiret, & veniens diſcooperiret pallium à parte pedum, & proijciens ſe ibi iaceret. Factumque eſt ita. Boox verò turbatus, quærit quid quærat. Illa verò dixit, quòd ſuſcitare ſemen mariti ſui vellet: quia ipſe propinquus eius erat. Ille verò ait alium eſſe propinquiorem, ad quem prius eundum erat: & ſi ille eam repudiaret, ipſe eam duceret. *Illo* autem repudiante, duxit eam, & inde genuit Obeth. Hanc Gentilem ideò poſuit Euangeliſta, vt Chriſtum non ſolùm oſtendat naſci de Iudæis, ſed etiam de Gentibus: & ſic completam prophetiam, quæ ait: *Emitte agnum tuum, Domine, dominatorem terræ de petra deſerti*, id eſt, de gentilitate, quæ eſt dura vt petra, quia Idololatria plena & deſertum, quia ſine lege. *Obeth genuit Ieſſe.* Pater Dauid binominis eſt, frequentius enim vocatur *Iſai.* Sed quia Propheta eum vocauerat nõ *Iſai*, ſed Ieſſe, dicens: *Egredietur virga de radice Ieſſe*, id eſt, vt oſtenderet illam prophetiam eſſe completam in Chriſto & Maria, poſuit *Ieſſe* Euangeliſta.

Moralitas. Iterum videamus quas virtutes iſti patres in nobis ædificent: quia fides, ſpes, & charitas ſunt omnium fundamenta virtutum: ſequentes virtutes, ſunt quaſi ſuperadditiones. *Iudas*, interpretatur confeſsio, quoniam aliquis poſſet credere, ſperare, & diligere, & tamen apud præſides diceretur ex timore negare, vt Petrus, ideò neceſſaria eſt fidei confeſsio. Duplex confeſsio eſt: altera fidei, altera peccatorũ. Si ergo poſt tres ſupradictas virtutes peccet, neceſſaria eſt non ſolùm fidei, ſed etiam peccatorum confeſsio. Meritò datur quartus locus *Iudæ*, quia & quartum locum in ordine fratrum tenet, vbi & confeſsio, ſecundùm Allegoriam iure quarta ponitur. Primus eſt Ruben, ſecundus Simeon, tertius Leui, quartus Iudas. Ruben, concupiſcentiam ſignificat: quia de eo in benedictionibus dicitur, Ruben effuſus vt aqua, quia quidem fluens in concupiſcentijs fuit. Simeon verò, furor eius pertinax interpretatur, & ideò iram eius ſignificat. Leui verò, quia de tribu illius ſacerdotes electi ſunt, & ſacerdotibus lex commiſſa eſt, rationem ſignificat, quæ lege ſua vtramque vim animæ temperare debet. Si autem illæ tres peccant, debet ſequi confeſsio peccatorum, quæ omnia purgat. Poſt *Iudam* ſequitur Phares & Zaram. Phares diuiſio, Zaram oriens interpretatur, & Thamar amaritudo. Confeſsio enim generat diuiſionem à vitijs, & ortum virtutum, de Thamar, id eſt, amaritudine pœnitentiæ. Poſt Phares ſequitur Eſrom, qui ſagitta interpretatur. Poſtquam enim aliquis diuiſus eſt à vitijs & ſecularibus, debet fieri ſagitta, vt in alijs vitia prędicando puniat, & corda hominum amore Dei pungat. *Sequitur* Aram, qui interpretatur electus vel excelſus, quia poſtquam aliquis à mundo remotus eſt, & alijs proficit, neceſſe eſt vt Deo electus ſublimis & celebris habeatur, & ſit excelſus in virtutibus. Sequitur Aminadab, id eſt, ſpontaneus populus. Oportet enim vt ſpontanea voluntate, & bona non coactione, non timore faciat, quicquid operatur. Sequitur Naaſon, qui interpretatur augurium. Hoc augurium non eſt ſeculare, ſed cœleſte. De hoc gloriabatur *Ioſeph*, qui præcepit ſeruo vt diceret fratribus ſuis deferentibus ſciphum in ſacco: Vos detuliſtis ſciphum domini mei, *in quo ipſe ſolet augurari.* Sciphus enim eſt diuina Scriptura, vbi potus eſt ſapientiæ. *In* hac auguratur ſapiens, quia ibi videt futura, id eſt, cœleſtia. Sic auguratur diuina, qui vtilitati proximi ex bona voluntate intentus eſt. Sequitur Salmon, id eſt, ſenſibilis. Poſtquam enim aliquis ſtudet in diuina ſcriptura fit ſenſibilis, id eſt, diſcernens guſtu rationis, quid bonum, quid malum, quid dulce, quid amarum. Sequitur Boox, id eſt, fortis. *Inſtructus* enim bonis ſcripturis, fit ad omnia aduerſa toleranda fortis. Nota, quia dicitur ſimpliciter fortis, ad differentiam Dauid, qui dicitur manu fortis, quod aliud ſignificat. *Iſte* autem fortis filius eſt Raab, id eſt, Eccleſiæ. *Sequitur* Obeth, id eſt, ſeruitus. Qui enim fortis eſt ſeruus, idoneus poteſt effici: non enim idoneus eſt ad ſeruitutem Dei, niſi qui fortis eſt, quæ ſeruitus generatur de Ruth, id eſt, de feſtinantia. Oportet enim ſeruum eſſe promptum, non pigrum, ſed currentem, ne vlla carnalis voluptas detineat. *Sequitur* Ieſſe, id eſt, incenſum. *Si* enim ſeruimus, ex timore & amore, erit deuotio in corde, quæ ex igne & deſiderio cordis ſuauiſsimum incenſum offert Deo.

Allegoria. Modò videamus quomodo iſti patres Chriſtum præfigurent. Iudas confitens interpretatur. Et de Chriſto dicitur: *Confitebor tibi Pater Domine cæli & terræ.* Secundùm hiſtoriam etiam perſonam Chriſti gerit. Thamar enim ſignificat populum Dei antiquum, cui dati ſunt mariti duo, ſcilicet paſtores, quorum duo genera in his notantur, nocentes & prodeſſe nolentes. Her enim ſignificat illos nequiſsimos paſtores, qui non ſolùm non iuuant, ſed etiam nocent populo Dei. Vnde interpretatur pelliceus, id eſt, obſitus peccatis, quæ ſignificantur per pelles mortuorum animalium. Propterea Adam & Eua poſt peccatum pelliceas tunicas habuerunt, Onan verò, qui effudit ſemen in terram, ſignificat illos paſtores, qui cum poſſunt prodeſſe, nolunt; ſed effundunt ſemen ſuum in terra, id eſt, in terrenis adhærent, & ſtudium fœcunditatis, quod debent populo Dei, ſecularibus adhibent. Vnde Onan dicitur, id eſt, dolor eorum, quia magnum dolorem ingerunt ſubditis inutiles prælati. Quòd Sela non ducit illam, ſignificat illam interruptionem regni, quæ fuit in tempore Herodis. Cùm enim multi filij de tribu *Iuda* eſſent, nullus tamen eorum populum Dei rexit. Vnde Sela dicitur, id eſt, dimiſsio: quia eo tempore dimiſſa eſt tribus *Iuda*, & alienigena ſubijt in regnum. Tunc venit *Iudas*, id eſt, Chriſtus, in tenna, id eſt, in mundum: quia tenna defectio interpretatur, quia totus mundus in defectu erat. Venit, inquam, ad tondendas oues, id eſt, ad auferenda pondera peccatorum, cum ſocio ſuo Hila, id eſt, cum *Iohanne* Baptiſta, qui Hilas interpretatur viſio fratris, quia vidit fratrem ſuum, id eſt, Chriſtum, qui erat de tribu ſua. *Iſte* Hilas erat Odolamites, qui interpretatur habens teſtimonium in aqua, quod bene cõuenit Ioanni. Cupit ira ei ſociari Thamar, id eſt, Eccleſia, ſed mutata facie, id eſt, non iam de Iudæis, immò de Gentibus habens ſpeciem meretricis: quia ſatis prius cum idolis fornicata fuerat, & quaſi ignota Iudæ. Vnde Dauid: *Populus quem non cognoui, ſeruiuit mihi, in auditu auris obediuit mihi.* Sedebat illa in biuio, id eſt, in erroribus huius ſeculi. *Socia*ta ergo Chriſto

accipit annulum, id eſt, fidem, & armillam, quę eſt ornamentum brachij, ſcilicet bonam operationem, & baculum, id eſt, regnum ſui. Vnde vnuſquiſque rex & ſacerdos dicitur. Promiſit enim hędum Chriſtus, id eſt, increpationem peccatorum, quando peccaret, quam ſibi per miniſtros mitteret. Veniens poſtea Hilas, id eſt, Ioannes, in quo omnis ordo prædicatorum, qui quotidie præparant viam Domino, ſignificatur cum hędo, id eſt, cum increpatione peccatorum: quęrit meretricem in biuio, & non inuenit, quia accepta fide Eccleſia deſiuit eſſe meretrix, & non habet locum increpatio in ea. Thamar interpretatur amaritudo, quia intra amara huius ſeculi conuerſatur. In filijs verò eſt aliud ſacramentum per ſe, non continuatum ſuperiori. Zaram, qui primus manum emiſit, ſignificat primum fidelem populum, ſcilicet Abel, Noe, Abraham, Iſaac, Iacob, & alios, qui primi manum bonæ operationis oſtenderunt. Quæ operatio ligata, & cõfirmata eſt coccino, id eſt, paſſione Chriſti, quam credebant & expectabant. Nihil enim ſciebant ſibi valere bona opera ſua ſine redemptione ſanguinis Chriſti. Vnde Zaram oriens interpretatur, quia illi primo populo prius apparuit ſol iuſtitiæ. Sed ille retraxit manum, quia illis decedentibus opus fidei ceſſauit, & populus Iudaicus interuenit, & lex, quæ populis fuit quaſi maceriæ diuiſio, quia primum populum fidelem & vltimum, qui ſub aduentu Chriſti fuit, diuiſit, & quaſi ſe in medio interpoſuit. Vnde Phares dicitur Iudaicus populus, id eſt, diuiſio. Sed Chriſtus illum populum interpoſitum & legem deſtruxit, & maceriam diuiſam vtriuſque populi fidelis cõiunxit, id eſt, ædificationem. Quæritur quare tacitis nominibus ſanctarum mulierum, ſcilicet Saræ & Rebeccæ, & aliarum, notauit in Chriſti generatione notabiles mulieres, ſcilicet Thamar, & Raab & Ruth, & Bethſabe. Hoc ideo fecit Euangeliſta, vt oſtenderet Chriſtum non ſolùm naſci ex Iudæis, ſed etiam ex Gentibus; non de iuſtis ſolùm, ſed & de peccatoribus, vnde agnus paſcalis præcipitur in lege non ſumi de ouili, vbi tantùm ſunt oues, ſed de illo, vbi ſunt oues & capræ, quia naſciturus erat de iuſtis & peccatoribus. Non obeſt naſci de peccatoribus, quia *filius non portabit iniquitatem Patris.* Hoc de illo, qui malitiam patris non fuerit imitatus. Si autẽ imitatus fuerit, etiam pro patris iniquitate punietur, non per corruptionem, ſed per imitationẽ malitiæ cum eo remanens, quaſi idem cum illo puniatur. Vnde: *Viſitabo peccata patrum in filios.* In benedictione etiam ſua, quam recepit à patre ſuo Iacob, Iudas Chriſtum ſignificauit. Ait enim Iacob: *Iuda, te laudabunt fratres tui, manus tua in* viſceribus vel *ceruicibus inimicorum, adorabunt te filij patris tui: ad prædam fili mi aſcendiſti, requieſcens accubuiſti vt leo. quis ſuſcitabit eum? Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fæmore eius donec veniat, qui mittendus eſt, & ipſe erit expectatio Gentium, ligans ad vineam pullum ſuum, & ad vitem aſinam ſuam. Lauabit in vino ſtolam ſuam, & pallium ſuum in ſanguine vuæ. Pulchriores ſunt oculi* tui *vino, & dentes* tui *lacte candidiores.* Hæc enim omnia ad Chriſtum pertinent. Hunc enim laudant fratres ſui. Hæc eſt omnis Sanctorum multitudo. Manus eius in ceruicibus inimicorum eius: quia aduerſarios humiliat, & fidei ſuæ colla eorum ſubdit. Hunc adorant filij patris ſui, quia omnes filij Dei hunc vt Deum venerantur. Chriſtus ad prædam aſcendit, quando contra diabolum ad pugnam venit, vt ſuos, qui in inferno erant, eriperet, quod in die paſsionis completum eſt, quando ad inferos deſcendit. Bene inquit, aſcendit, quia prius in mundo humiliter vixerat, tunc potentiam ſuam declarauit. Requieſcẽs accubuit, quando in ſepulchro iacuit, accubuit velut leo, quia tertia die velut leo, voce Patris excitatus eſt. Et quis ſuſcitauit eum? Nullus niſi Pater. *Non auferetur ſceptrum de Iuda, donec veniat,* & reliqua. Quia omnes reges Iudæorum fuerunt de tribu Iuda, vſque ad tempus Herodis, qui fuit alienigena, ſub quo natus eſt Chriſtus. Ipſe Chriſtus fuit *expectatio Gentium,* quia eas redemit, & ad fidem conuertit. Ligauit pullum ad vineam, quando primitiuæ Eccleſiæ aſſociauit in fide gentilem Eccleſiam. Vineam enim vocat Apoſtolos, & alios à Chriſto vocatos vel conuerſos, quibus ait Chriſtus: *Ego ſum vitis vera, vos autem palmites.* Pullus eſt gentilis populus, qui fuit filius aſinæ ſubiugalis, id eſt: populi Iudaici, qui fuit ſub iugo legis: per eos enim conuerſi ſunt Gentiles ad fidem. Aſinam colligauit ad vitem, quia per ſeipſum, qui vitis eſt, Iudæos conuertit. Lauit in vino ſtolam ſuam, quando ſanguine paſsionis ſuæ carnem ſuam perfudit. Pallium ſuum lauit in ſanguine vuæ, quando Eccleſiam ſuam à peccatis lauit in ſanguine ſuo, quæ eſt veſtimentum Chriſti, iuxta Prophetam: *Ex omnibus his velut veſtimento veſtieris.* Ipſa eſt vua, vnde vinum exiuit, quia ipſe eſt corpus, vnde ſanguis præceſsit. Oculi eius prædicatores ſunt, qui ſubditis ſuis in Eccleſia prouident, qui *pulchriores* ſunt *vino,* id eſt, prædicatoribus veteris legis, quia Euangelica doctrina clarior eſt legali traditione. Prædicatores veteris legis dicuntur vinum, propter auſteritatem comminationum, vbi dictum eſt: *Dentem pro dente, oculum pro oculo,* &cæt. *Dentes* verò dicuntur expoſitores nouæ legis, qui obſcuritatem Scripturæ conterunt & maſticant, vt à ventre, id eſt, ab infirmioribus membris Eccleſiæ poſsit incorporari. *Candidiores* ſunt *lacte,* quia mundiores ſunt Doctoribus veteris legis, quæ lac dicitur, & rudi populo data eſt, vt nutrirentur. Phares ſequitur, quia Chriſtus eſt Phares, id eſt, diuiſio, quia ſeparabit oues à dextris, hædos autem à ſiniſtris, qui etiam diſcretor eſt cordium, & illuminator. Ipſe etiam eſt Eſrom, id eſt, ſagitta vel atrium, quia tanquam ſagitta penetrat corda audientium. Atrium eſt, eò quòd ſignificat latitudinem charitatis, quia ipſe inimicos ſuos dilexit. Aram Chriſtum ſignificat, qui electus vel excelſus interpretatur, quia de eo dicitur per Prophetam: *Ecce puer meus electus, quem elegi.* Et per alium: *Excelſus ſuper omnes Gentes Dominus.* Ipſe item eſt Aminadab, id eſt, voluntarius populus, qui dicit: *Voluntariè ſacrificabo tibi.* Naaſon etiam, qui augurium dicitur, Chriſtum ſignificat, qui nouit omnia, præterita, præſentia, & futura. Naaſon etiam ſerpentinus interpretatur, quia Chriſtus mora ſerpentis omnes cauit inſidias. Ipſe etiam eſt Salmon, id eſt, ſenſibilis, quia omnia ſentit. Ipſe accepit Raab, id eſt, Eccleſiam Gentium, quæ meretricata fuerat cum idolis, quæ oſtendit in feneſtra coccinum, id eſt, amorem per confeſsionem, propalauit Chriſti paſsionem. Raab interpretatur fames, vel latitudo, vel impetus, quia Eccleſiá gentium eſurit, & ſitit iuſtitiam, & dilatata eſt per totum orbem, & impetu doctrinæ Philoſophos & re-

& reges conuertit. Iudæi, qui circumierunt Iericho, per ſeptem dies buccinis clangentes, ſignificant Eccleſiæ prædicatores, qui mundum circumuallant buccinis ſonantes, id eſt, prædicationibus ſuis, prædicatores mundi increpantes, qui per Iericho ſignificantur. Iericho enim luna interpretatur, id eſt, defectus: & paulatim ſecularia deficiunt, ſed in ſeptimo die, hoc eſt, in fine ſeculi funditus deſtruentur. Booz iterum, qui fortitudo interpretatur, ſignificat Chriſtum, de quo dicitur: *Dominus in fortitudine veniet.* Ipſe etiam accipit Ruth, id eſt, gentilem Eccleſiam, quæ videns, vel feſtinans, vel diffiniēs interpretatur, quia Eccleſia videt Deum: feſtinat ad brauium, definit perſeuerare in bona operatione. Ipſe etiam eſt Obeth ſeruiens, quia non venit *miniſtrari, ſed miniſtrare.* Ipſe eſt Ieſſe, qui interpretatur ſacrificium, quia ipſe pro nobis hoſtia factus eſt. *Dauid genuit Salomonem, ex ea quæ fuit Vriæ.*

HISTORIA. Tacet nomen Bethſabeæ, vt nominando Vriam, reducat ad memoriam illud maximum ſcelus, quod fecit Dauid in eum. Tacet etiam, quia cæteræ cum eſſent notabiles, non ſolum culpari, ſed etiam laudari meruerunt. Illa verò adeò culpabilis eſt, quod nomine non eſt digna, Iuſtus verò eſt dignus nomine, in ea tamen maximum eſt ſacramentum. Dicit enim hiſtoria, quòd Dauid in ſolario exiſtens, vidit Bethſabeam lauantem ſe, placuit ei, vocauit, & iacuit cum ea: & facta ea grauida, reuocauit Vriam de expeditione, vt hac occaſione intraret in domum ſuam, & ita partus ei adſcriberetur. Noluit ille intrare, ſed iacuit in veſtibulo dicens: quia dum archa Dei eſſet in tabernaculis, non erat congruum eum intrare in domum ſuam. Acceptis itaque literis mortis ſuæ, redit ad expeditionem, & mortuus eſt, machinante Ioab, ſicut præcepit Dauid. Salomon quaſi Salemon, à ſale, quod eſt pax, genuit Roboam, Roboam Abiam, Abias Aſa, Aſa Ioſaphat, Ioſaphat Ioram, Ioram genuit Oziam. Nota quòd Ioram non genuit Oziam ſecundùm hiſtoriam libri Regum, ſed potius genuit Ocoſiam, & Ocoſias genuit Ioas, & Ioas Amaſiam, & Amaſias Oziam. Sed quia Euangeliſta propoſuerat ab Abraham vſq; ad Chriſtum quadraginta duas generationes in diuerſo ſtatu temporum ponere, & Ioram filius Ioſaphat ſe miſcuerat impiiſſimo generi Iezabel, ducens filiam eius ad idololatriam conuerſus eſt idcirco vſque in tertiam generationem memoria eius tollitur, ne in ordine ſanctæ natiuitatis poneretur. Ioram igitur fornicatus occidit fratres ſuos, vnde & infirmatus eſt dolore vteri, vt viſcera egereret, quem ſecutus filius ſuus Ochoſias, ingreſſus eſt per vias domus Achab. De iſto Ochozia legitur in Paralipomenon, quòd quadraginta duorum annorum erat cum regnare cœpit, & per vnum annum regnauit. Quod eſſe non potuit, quia Ioram pater eius triginta duorum annorum erat, cùm regnare cœpit, & per octo annos regnauit, qui ſimul ſunt quadraginta, & ita iam eſſet filius prior illo duobus annis, ſed deprauatus eſt Liber, qui dicit quadraginta duo, & verius in libro Regum legitur, viginti duorum annorum. Ioas ergo filius Ocoziæ acquieuit adorare ſculptilia, & Zachariam filium Ioiadæ ſacerdotis, qui eum nutrierat, & regem fecerat, & ne occideretur ab Athalia, cuſtodierat, præcepit occidi, quia eum pro idololatria increpabat. Amaſias quoque coluit deos Seir, & ideò hi tres, quamuis regnum quoquo modo obtinuerint, de genealogia ſunt excluſi, ſicut in lege dicitur: *Viſitabo peccata patrum in filios vſque in tertiam & quartam generationem.* Sed ſciendum, hoc eſſe de eis dictum, qui peccata patrum ſequuntur: nam & bonus de malo genitus miſericordia eſt dignus, & malus de bono natus pœna plectitur. Alij qui ponuntur, quamuis mali, vel bonos generant, vel à bonis generantur, vt Ioram filius Ioſaphat viri iuſti. Ozias verò in omnibus penè fuit rectus, niſi quòd ipſe incenſum adolere voluit. Vnde in fronte quaſi in loco velamina lepra percuſſus fuit. Et notandum, quòd ſub Ozia, Ioatham, Achaz, & Ezechia prophetauit Iſaias de Chriſto. Nota de Ezechia quòd cùm eſſet ſine liberis, dictum eſt ei: *Diſpone domui tuæ, quia morieris,* & ideò fleuit, non propter longiorem vitam, cùm ſciret Salomonem Deo placuiſſe, quòd non petiſſet ampliores annos, ſed quia dubitabat, ne non promiſſio Dei impleretur, cùm ſciret ſe eſſe de Dauid, per quem oporteret venire Chriſtum. & ipſe eſſet ſine liberis, vnde & dicebat: *Non videbo Deum, non aſpiciam hominem vltra.* Sed econtra credebat, quia fidelis eſt qui promiſerat. Deus autem ſententiam, quam dederat ad probationem fidei immutat, & generandi ſpacium præſtat: *Ozias genuit Ioatham. Ioatham genuit Achaz. Achaz genuit Ezechiam, Ezechias genuit Manaſſen. Manaſſes genuit Amon, Amon genuit Ioſiam.*

MORALITAS. Conſideremus quid moralitatis iſti patres in nobis generent. Poſtquam aliquis eſt idoneus ſeruus, & ſuauiſsimum Deo ſacrificium factus, ſequitur vt ſit Dauid, id eſt, manu fortis, qui contra hoſtes fortiter dimicauit, & alienigenas Idumæos tributarios fecit. Similiter ipſe debet carnales homines verbo & exemplo Deo ſubiugare, ſicut Paulus, qui gentes conuertit, qui per Idumæos deſignantur, ſequitur Salomon, qui interpretatur pacificus: tunc enim ille fit pacificus, cùm Deo ſeruit, & alios ad Deum conuertit. Tunc enim in eo ſedati ſunt omnes motus illiciti, & quaſi iam in æterna tranquillitate poſitus, poteſt cum Apoſtolo dicere: *Noſtra conuerſatio in cælis eſt.* Qui meritò in quintodecimo loco ponitur, qui numerus ex ſeptem & octo conficitur, quia poſt ſeptem, quæ ad legalia inſtituta permanent, propter ſabbatum, in octaua, id eſt, in æterna requie & reſurrectione futura eſſe videtur, quæ per octonarium figuratur quia in octaua die reſuſcitatus eſt. Sequitur Roboam, id eſt, populi latitudo. Poſtquam enim non habet, quod in ſe videat, amplecti alios debet, & latè populum Dei ad ſuperna ſecum trahere. Sequitur Abia, id eſt, pater dominus: his enim prætermiſsis, poteſt ſe profiteri filium Dei & dicere: Dominus eſt pater meus; & quia talem patrem habet, qui in cœlis eſt, recognoſcens ſe eſſe in peregrinatione huius mundi, debet eſſe Aſa, id eſt, attollens, vt de virtute in virtutem ad patrem aſcendat, ſpernens iſtam peregrinationē, & tunc erit Ioſaphat, id eſt, iudicans. Qui enim attollit ſe ad Deum, ipſe alios iudicat, & à nemine iudicatur, & omnia diſcernit, ne in aliquo decipiatur, & ita fit Ioram, id eſt, excelſus, id eſt, in cœleſtibus habitans, & ſuper omnia aſpiciens nec tamen ideò ſuperbit, ſed fortitudinem ſuam Deo aſcribit. Vnde efficitur Ozias, id eſt, robuſtus Domini, quaſi robur ſuarum virtutum Deo attribuens, & in ſuo propoſito perſeuerans. Sed quia in eodem poſſet perſeuerare, & tamen nunquam creſcere, ſequitur Ioatham, id eſt, perfectus, quia cotidie in maius proficit, & quanto

melius proficit in virtutibus, tanto magis fit Achas, id eſt, comprehendens. Qui enim melius dominica præcepta facit, melius Deum comprehendit. Ex operatione enim melius augmentatur agnitio, vnde Dauid: *Annunciauerunt opera Dei, & facta eius intellexerunt*. Prius enim *annunciauerunt*, deinde intellexerunt. Sequitur Ezechias, id eſt, fortis dominus. Dum enim dominum comprehendit, Deum fortem intelligit, quia omnia fecit, & regit, & diabolum vicit, & ſe vincere facit, & ideo in amorem eius accenſus efficitur Manaſſes, id eſt, obliuioſus, quia omnia temporalia tradit obliuioni pro amore Dei. Qui autem temporalia obliuiſcitur, quod ſolent facere fideles, fit Ammon, id eſt, fidelis. Qui enim temporalia contemnit & obliuiſcitur, neminẽ verè ſuo defraudat. Sequitur Ioſias, qui enim terrena contemuit, & fidelis eſt, & cœlum promeretur, & ſalutem Domini ſecurè expectat. Ioſias autem ſalus Domini interpretatur.

ALLEGORIA: Videndum eſt, in quo Chriſtus in iſtis patribus præfiguretur. Dauid ſignificat Chriſtum, quia ipſe Goliam, & Chriſtus ita diabolum ſuperauit. Dauid manu fortis dicitur, vel viſu deſiderabilis, ipſe eſt enim de quo dicitur: *Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio*. Et iterum: *Specioſus forma præ filiis hominum*. Gerit etiam Dauid perſonam Chriſti in acceptione Bethſabeæ. Chriſtus ſedens in ſolio Patris, vidit Eccleſiam gentilium lauantem peccata ſua, & placuit ei, & ſibi eam copulauit, quę interpretatur puteus ſeptimus, vel puteus ſacietatis, quia Eccleſia continet copioſè profunditatem ſpiritualis gratiæ ſeptiformis. Vrias, id eſt, diabolus interficitur, qui prius erat maritus gentilitatis. Vrias enim interpretatur lux mea Dei, quia diabolus in initio conditus, dixit ſuam lucem eſſe Dei, quia propter eam ſe voluit facere Deum: vel Bethſabee ſignificat legem, in qua continebatur ſub figuris ſeptiformis gratiæ profunditas, quæ copulata erat Vriæ, id eſt, Iudaico populo, qui gloriabatur de luce Dei, id eſt de cognitione legis. Vidit de ſolio, id eſt, de cælo Chriſtus legẽ lauantem, id eſt, exuentem ſuas figuras, & placuit ei. Tunc conuocans Iudaicum populum, voluit introducere in domum, id eſt, in ſpiritualem intellectum legis, ille renuit & dicit, quia archa, id eſt, Eccleſia eſt in tabernaculis, id eſt, ſub figuris. Ideò dicit ſe non intrare in domum, id eſt, ſe accipere alium intellectum. Accepit itaque literas mortis ſuæ, id eſt, literalem intellectum, qui ducit eum ad mortem, dum non vult legem ſpiritualiter intelligere. Chriſtus dicitur Salomon, id eſt, pacificus, quia ipſe eſt pax noſtra, qui fecit vtraque vnum. Ipſe eſt Roboam, id eſt, impetus populi, qui poſt aſcenſionem per Apoſtolos cum velocitate ad fidem conuertit populos. Ipſe eſt iterum Abia, id eſt, pater dominus, quia ipſe eſt, qui dicit: *Ego ero illi in patrem*, quia tanquam Dominus omnia fecit quæcunq; voluit. Chriſtus etiam eſt Aſa, id eſt, attollens, quia ille eſt, qui abſtulit peccata mundi. Ipſe eſt item Ioſaphat, id eſt, iudicans, quia ipſe eſt, qui iudicabit orbem terrę. Chriſtus dicitur Ioran, id eſt, excelſus, quia ipſe eſt, qui ait: *Nemo aſcendit in cælum, niſi qui deſcendit*. Ipſe eſt Ozias, id eſt, robuſtus domini: Ille eſt, de quo dicitur: *Fortitudo mea & laus mea Dominus*. Ipſe eſt Ioathas, id eſt, profectus noſter, quia ipſe cotidie proficit Eccleſię. Ipſe eſt Achaz, id eſt, Deum comprehendens, quia *nemo nouit patrem niſi filius*. Chriſtus eſt Ezechias, id eſt, confortauit me Dominus. Ipſe eſt qui dicit Apoſtolis: *Ego ſum, nolite timere*. Ipſe eſt Manaſſes, id eſt, obliuioſus, qui conuerſo peccatori dicit: *Omnium iniquitatum eius non recordabor*. Ipſe eſt Ammon, id eſt, fidelis vel nutricius, de quo dictum eſt: *Fidelis Dominus in omnibus viis ſuis*. qui conuocat filios, vt gallina pullos ſuos ſub alas. Ipſe eſt Ioſias, id eſt, incenſum Domini, quia ille eſt qui dicit: *Dirigatur oratio mea ſicut incenſum in conſpectu tuo*.

HISTORIA. *Ioſias genuit Iechoniam*. Legitur in libro Regum, quòd Ioſias genuit Ioatham, & Ioachim, & Sedechiam. Ioatham verò ſucceſſit patri in regno, quo capto à rege Aegypti, ſubſtitutus eſt loco eius Ioachim frater eius, ſed Nabuchodonoſor aſcendit in Ieruſalem, & cepit Ioachim, & factus eſt ſeruus tribus annis: & rurſum rebellauit contra eum, & Dominus immiſit ei multa mala per inimicos ſuos, & tandẽ mortuus eſt, & regnauit Ioachim, qui & Iechonias dictus eſt, filius eius pro eo, & captus eſt à rege Babyloniæ, & loco eius Sedechias poſitus eſt, cuius tempore Ieruſalem deſtructa eſt, & ipſe effoſsis oculis cum populo toto in Babyloniam ductus eſt. Sed in triceſimo ſeptimo anno tranſmigrationis eius Merodach rex Babylonis pepercit Ioachim, & faciebat eum comedere panem in conſpectu ſuo cunctis diebus vitæ ſuæ. Quæritur, quare Iechonias dicitur filius Ioſiæ, cùm Ioſias Ioachim, & Ioachim Iechoniam genuiſſet? Si enim mediante Ioachim Iechoniam genuiſſe dicamus, cùm eundem Iechoniam bis numeremus, in fine ſcilicet præcedentis teſſareſcedecadis, & in principio ſequentis, ad hoc vt tres plenæ teſſareſcedecades inueniantur, iam non erunt quadraginta duo patres, nec tres diuerſæ teſſareſcedecades reperientur. Hoc autem diuerſis modis ſoluitur. Hieronymus ait: quod vterque, pater & filius, id eſt, Ioachim, & Ioachim Iechonias vocatur, & ita vnum habemus in fine præcedentis teſſareſcedecadis, & alterum in principio ſequentis, vt cùm dicit Ioſias genuit Iechoniã, Ioachim intelligamus. Cùm verò dicit Iechonias genuit Salathiel, Ioachim accipiamus. Sciendum eſt, nomen prioris Ioachim ſcriptum per c & m, ſequẽtis per c & n, quod vitio ſcriptorum per longum tempus confuſum eſt. Auguſtinus verò dicit eundem Iechoniam debere intelligi, id eſt, Ioachim propter ſignificationem cuiuſdam ſacramenti. Tranſmigratio enim in Babylonem de Ieruſalem, tranſmigrationem Apoſtolorum de Iudæa ad gentes ſignificat, in qua tranſmigratione Chriſtus factus eſt angularis lapis vtrunque populum complectens. Et propterea cum ageret de tranſmigratione, voluit Iechoniam eundẽ quaſi in angulo duarum teſſareſcedecadarum, qui vtrunque complecteretur parietem ponere, qui per perſonam Chriſti vtrunque populum complectentis gereret.

Quæritur: quare filios Ioſias in tranſmigratione genuiſſe dicatur, cùm tranſmigrationem nõ vidiſſet? Quia videlicet Euangeliſta ſciens euentum rei præteritæ, dixit eum filios genuiſſe non in tempore tranſmigrationis, ſed in tranſmigratione, id eſt, ad hoc vt tranſmigrarent: fratres eius ponit, vt quorum eſt communis iniquitas, eorum ſit ſimul miſeria.

Iechonias genuit Salathiel, & Salathiel Zorobabel, & Zorobabel Abiud. Sed hoc videtur eſſe contrarium generationi, quæ legitur in Paralipomenon. Dicitur enim ibi, *Iechonias genuit Salathiel*

& Pha-

& Phadaia, & Phadaia Zorobabel, & Zorobabel Moſollam, & non annumerantur filij Salathiel. Sed ſcimus in Paralipomenon multa vitio ſcriptorum deprauata, vnde multæ & indeterminatæ genealogiarum veniunt quæſtiones, quas iubet Apoſtolus vitari. Vel poteſt dici Salathiel & Phadaia eundem eſſe, quaſi binomium, vel Salathiel & Phadaia fratres eſſe, & filios eiuſdem nominis habuiſſe, & hiſtoriographum fuiſſe ſecutum generationem Zorobabel filij Phadaia, non Zorobabel filij Salathiel. De Abiud vſque ad Ioſeph nulla hiſtoria inuenitur in Paralipomenon. Credendum eſt tamen Apoſtolum à Spiritu ſancto, quod dicit de ſequentibus generationibus, accepiſſe, ſicut cætera quæ dicit. Alij etiam multi annales leguntur fuiſſe apud Hebræos, qui dicebantur *Verba dierum*, ſicut apud Romanos, vbi facta totius anni ponebant, de quibus Herodes rex alienigena dicitur multos combuſſiſſe, vt ordo Regiæ ſtirpis confunderetur. Et forſitan Ioſeph eo tempore nomina parentum ibi legerat, vel aliquos ex ipſis annalibus occultauerat, vel aliquo alio modo retinuerat, per quem Euangeliſta ſeriem huius generationis ſcire potuit: Hoc tamen credendum eſt, quòd Euangeliſta certus erat de illa genealogia, qui ita eam diſpoſuit.

Iacob genuit Ioſeph. Quæritur quare Matthæus dicat Iacob patrem Ioſeph, cùm Lucas eum filium Heli nominet & referat, & Heli filium Mathat? Sed ſciendum eſt, quòd Mathat, qui deſcendit de Dauid per Natham, habuit vxoram, quę dicta eſt Heſta, de qua genuit Heli. Poſt mortem verò Mathat, Mathan qui deſcendit de Dauid per Salomonem, accepit eandem vxorem, & genuit inde Iacob, itaq; vterini fuerunt fratres Heli & Iacob. Heli verò duxit vxorem, & mortuus eſt ſine ſemine. Iacob itaque ſuſcitauit ſemen fratris ſui, & genuit de vxore eadem Ioſeph. Itaque Ioſeph ſecundùm legem dicitur filius Heli, ſecundùm naturam filius Iacob. Non poteſt dicere, Ioſeph autem genuit Chriſtum, quamuis & pater eius nominatur ſecundùm adoptionem, ſed dicit *virum Mariæ*, & ponit in eodem gradu Ioſeph & Mariam. Cùm enim ſecundùm Hebræorum conſuetudinem non ſoleat fieri computatio genealogiæ per mulieres, ponit Ioſeph, qui duxerat Mariam lege cognationis, & ita per Ioſeph probatur Mariam eſſe de genere Dauid, quod alijs locis ſatis probari poteſt, ex hoc ſcilicet, quòd Maria iuit cum Ioſeph in Bethleem, profiteri, quòd de domo & familia Dauid erat, & Angelus fert de Chriſtu teſtimonium, quòd de genere Dauid ſit, vbi ait Mariæ: *Et dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ſui.* De *qua*, ait, *natus eſt Ieſus*, nó de quibus, vt de ſola virgine natum eſſe Meſſiam comprobet, illo modo generationis quàm alios eſſe natum oſtendat, nó ſcilicet per concupiſcentiam carnis, ſed per Spiritum ſanctum.

Moralitas. Sed videamus, quam moralitatem iſti patres in nobis generent. Iechonias, id eſt, præparatio Domini. Poſtquam enim aliquis ſalutem Domini promeritus eſt, nihil aliud reſtat, niſi vt occurrat Domino venienti ad nuptias cum lampade pręparatus, vel ad aduerſitates tolerandas ſi contigerint. Sequitur Salathiel, id eſt, petitio mea Deus. Qui enim præparatus eſt, non petit niſi ſolum Deum. Sed tamē interim fit Zorobabel, id eſt, magiſter Babylonis. Magiſter enim terrenorum hominum fit aliquando ciuis Ieruſalem, tunc ſcilicet, cùm aliquis ſanctus fit prælatus ſuper homines morantes in confuſione, quos verbo & exemplo inſtruit. Sed modò è conuerſo nos miſeri facimus, qui ciuem Babyloniæ facimus magiſtrum Ieruſalem. Et cùm bene inſtruxerit iuſtus prælatus ſubditos, facit recognoſcere de Deo, quod pater meus iſte, quod ſonat Abiud, & tunc ille populus reſurgit à vitiis. Sequitur enim Eliachim, qui reſurrectio Domini interpretatur. Et tunc ad bonum operandum eſt adiutus, quod ſonat Azor, & ita efficitur iuſtus. Sadoch enim interpretatur iuſtus, vnde Sadech iuſtitia dicitur, & inde Melchiſedech, id eſt, rex iuſtitiæ. Sicut enim Chriſtus reſurrexit, & aſcendit, & Spiritum ſanctum miſit, ſic populus Dei prius reſurgit in baptiſmate, adiuuatur à Spiritu ſancto, ad bene operandum in confirmatione, & ſic efficitur iuſtus, & verè iuſtus, quia diligit proximum & Deum, quod habemus per ſequentia nomina. Achim enim dicitur frater meus iſte, & Eliud, Deus meus. Dicit igitur fidelis per dilectionem proximi, iſte eſt frater meus, & per dilectionem Dei recognoſcit Deus meus. Sequitur Eleazar, id eſt, Deus meus adiutor. Componitur enim ex Eliud, & Azur. Eliud enim ſonat Deus meus, & Azur adiutor vel adiutus: & ad quid recognoſcat Deum adiutorem ſuum, oſtendit Mathan, qui donum vel donans dicitur. Per bonam enim operationem expectat Deum daturem, & ſicut luctatus eſt in principio, & vitia ſupplantauit, ſic & in fine vitæ ſuæ oportet iugiter luctari. Vnde Iacob poſtea ſequitur, & ſic peruenitur ad cumulum virtutum, & augmentum, quod per Ioſeph notatur. Ioſeph enim augmentum dicitur. Sed ſuper omnes virtutes neceſſaria eſt incarnatio Chriſti, ſine qua nullus poteſt ſaluari, quæ deſignatur per Mariam. Incarnatio enim Chriſti fuit nobis ſtella in mari, & lux in tenebris, per quam incarnationem natus eſt Ieſus, qui ducet nos in terram repromiſsionis, ille ſcilicet, qui dicitur Chriſtus, hoc ideò dicit, vt oſtendat eum eſſe Meſsiam. Iſte nos ſaluauit, & Reges & Sacerdotes fecit.

Allegoria. Modò veniamus ad allegoriam. Iechonias, id eſt, præparatio Domini, conuenit Chriſto. Ipſe eſt enim qui dicit: *Vado parare vobis locum.* Nota quòd prior Iechonias Domini reſurrectio, ſequens verò Iechonias Domini præparatio dicitur. Vtrumque conuenit Chriſto, qui dicit. *Ego ſum reſurrectio & vita.* Salathiel, id eſt, petitio mea Deus, illi conuenit, qui dicit: *Pater ſancte, ſerua eos, quos dediſti mihi vt ſint vnum, ſicut & nos.* Zorobabel, id eſt, magiſter Babylonis, id eſt, confuſionis, illi conuenit, qui mundum de errore idololatriæ ad vitam veritatis conuertit. Abiud, id eſt, pater meus iſte, illi conuenit, de quo Pater: *Ipſe inuocabit me, Pater meus es tu.* Eliachim, id eſt, Deus reſuſcitans, ille eſt, qui dicit: *Omnis qui videt filium, & credit in eum, habet vitam æternam, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die.* Azor, id eſt, adiutus, ille eſt, qui dicit: *Ecce Deus adiuuat me, & Dominus ſuſceptor eſt animæ meæ.* Sadoch, id eſt, iuſtificatus, ille eſt, de quo dicitur: *Iuſtus Dominus, & iuſtitias dilexit.* Achim, id eſt, frater meus iſte, quis alius quàm ille, qui homo fieri voluit, vt poſſet habere fratres, de quibus ipſe diceret: *Nunciabo nomen tuum fratribus meis.* Eliud, id eſt, Deus meus, conuenit Chriſto, qui dicit: *Deus meus, vt quid dereliquiſti me?* Eleazar, id eſt, Deus meus

adiu-

adiutor, ille eſt, qui ex perſona hominis dicit: *Deus meus adiutor meus, & ſperabo in eum.* Matham, id eſt, donans vel donatus eſt ille, qui dedit dona hominibus, & de quo dicitur: *Sic Deus dilexit mundum, vt filium ſuum vnigenitum daret.* Ioſeph, id eſt, apponens, Chriſto conuenit, quia ipſe Gentes Iudæis appoſuit. Omnes ergo hę generationes diuiduntur in tres teſſareſcedecades. Prima eſt ab Abraham vſque ad Dauid, ita quòd Dauid ibi includitur. Secunda à Dauide vſque ad tranſmigrationem, ita quòd Dauid ibi non includitur, ſed in tranſmigratione ſub ea continetur. Tertia eſt à tranſmigratione vſque ad Chriſtum, in qua ſi dicamus Iechoniam bis numeratum, tranſmigratio incluſa eſt. In prima teſſareſcedecade ſignificantur homines ante legem, in qua quoſdam homines naturalis legis inuenies, ſicut Abraham, Iſaac, & Iacob, & omnes vſq; ad Salomonem. In ſecunda teſſareſcedecade ſignificantur homines ſub lege, & omnes qui in ea inueniuntur, ſub lege fuerunt. In tertia homines gratię, in qua Chriſtus continetur, qui gratię dator fuit. In qua etiã liberatio à captiuitate Babylonię facta eſt, ſignificans liberationem à captiuitate diaboli per Chriſtum factam. Iſti ergo omnes, qui per diſtinctionem diuerſorum temporum ponuntur in hac generatione, omnes vniuerſaliter Chriſti fideles ſignificare dicuntur, tũ propter vitę dignitatem, tum propter nominum ſuorum interpretationẽ. Vnde per quaterdenarium numerum omnes computantur, quia omnes, qui iuſtificantur, oportet vt compleant præcepta veteris teſtamenti, quod habemus per decem, qui decalogum ſignificant: & pręcepta noui, quod habemus per quaternarium, qui quatuor Euangelia ſignificat. Quatuordecim enim conficitur, ex quatuor & decem. Vel in hoc numero ſeptiformis gratia ſancti Spiritus ſignificatur. Ipſe enim ex ſeptem & ſeptem conficitur. Quod autem geminatur, ſignificat gratiam Spiritus ſancti corpori & animæ eſſe neceſſariam, ad hoc, vt ſaluentur. Omnes enim ſimul accepti, quadraginta duo ſunt, ſi duo Iechonię intelligantur, in quibus vniuerſitas fidelium exprimitur. Iſte enim numerus conficitur ex ſenario & ſeptenario, quia ſexies ſeptem quadraginta duo ſunt. Per ſenarium ſex opera miſericordiæ intelliguntur, per ſeptenarium requies ęterna deſignatur, quia in ſeptima die requieuit Deus ab omni opere ſuo, quod patrârat. Omnes enim Sancti per opera miſericordiæ ad requiem æternam perueniunt. Vel per ſeptenarium Præſens vita habetur, qui per ſeptem dies voluitur. Si autem ſecundùm Auguſtinum quadraginta tantùm, remoto Chriſto, connumerẽtur, omnes Sancti ſimiliter per hunc numerum intelliguntur, quia ex quaternario & denario conficitur. Denarius ad decalogum refertur, quaternarius ad præſentem vitã, quæ per quatuor tempora tranſigitur: Verem, æſtatem, autumnum, & hyemem. Omnes enim Sancti præcepta legis in præſenti ſeruare debent. Vel, per decem vetus teſtamentum, per quatuor nouum, vt ſuperius, intelligitur. *Chriſti autem generatio ſic fuit.* Quaſi diceret: Cæterę generationes ſunt ex concupiſcentia carnis. Sed generatio Chriſti fuit diuerſa ab illis, quæ fuit tantùm de Spiritu ſancto. Quia ſic erat, vt dicturus ſum, ab initio mundi in prouidentia conſtituta. Vel aliter: Tales ſunt diſtinctiones per tres teſſareſcedecades: Generatio autem Chriſti tota in maſſa accepta, ſicut diximus, erat.

Cùm eſſet deſponſata. Multa hîc à Matthæo prætermittuntur, quæ à Luca referuntur, annuntiatio videlicet Chriſti per Gabrielem ad Mariam, & qualiter facta annuntiatione, exurgens Maria abijt cum feſtinatione in Montana, in ciuitatem Iudææ, & intrauit in domum Zachariæ, & ſalutauit Elizabet, & qualiter per Spiritum ſanctum Elizabet conceptio Mariæ reuelata eſt, cùm exultaret in gaudio infans in vtero eius, & qualiter ibi manſit tribus menſibus, & reuerſa eſt in domum ſuam. Poſt reuerſionem autem illam, inuenta eſt in vtero habens de Spiritu ſancto, & ab hoc loco incipit Matthæus dicens: *Cùm eſſet deſponſata.* Deſponſata ſiebat per aliquod tempus ante aſſiduam cohabitationem, & interim erat ſub cuſtodia mariti ſui vxor, & frequenti viſitatione, donec ſolennia nuptiarum celebrarentur. Quæritur: quare de deſponſata Chriſtus virgine voluit naſci? Multis ſcilicet de cauſis, vt ſcilicet per Ioſeph generatio texeretur, & Maria ab infamia defenderetur. Cùm enim mulier ſit fragilioris ſexus, & magis pudibundi, voluit matrem ſuam & non ſeipſum ab infamia tueri. Ipſe enim dæmonium habere dicebatur, filius fabri, & potator vini vocabatur, & tamen hæc & alia opprobria libenter patiebatur. Præterea noluit virginibus dare occaſionem excuſationis, eò quòd mater Domini infamata fuiſſet. Propter etiam aliam cauſam voluit de virgine deſponſata naſci, ne de fornicatione damnata, lapidibus obrueretur, & etiam vt haberet, qui eam procuraret, & puerum & eam in Aegyptum duceret & reduceret, & eius nutritius eſſet. Denique eſt & alia principalis cauſa, vt diabolo partus virginis celaretur, vt cùm eam grauidam videret, à ſponſo, cui liceret, etiam in deſponſationis tempore grauidatam eſſe putaret. Significatur etiam per Mariã Eccleſia, quę virgo & ſpõſa eſt. Dicit ergo:

Cùm Maria mater eius. Non quod iam mater eſſet, ſed eam matrem Euangeliſta ſecundùm ſuum tempus vocat.

Deſponſata eſſet Ioſeph, vt iam dictum eſt.

Antequam conuenirent. Id eſt, nuptiarum ſolẽnia celebrarent. Vel, antequam communi cohabitatione conuenirent. Vel, antequam conuenirent ad carnis commixtionem, (non tamen ideò dictum eſt quòd poſtea cõueniſſent) ſed hic modus locutionis ſimilis eſt illi, ac ſi aliquis diceret, antequam pœniteret mortuus eſt: nec tamen ſequitur, quod poſt mortem pœnituiſſet.

Inuenta eſt. A Ioſeph, ſicut à viro curioſo circa vxorem ſuam. *Habens in vtero*, id eſt, grauida poſt tres menſes, ſcilicet cùm de Elizabet rediiſſet. Diuina voluntate factum eſt, quòd virgo noluit annuntiationem Angeli marito ſuo aperire. Si enim puella ei reuelaret, non facilè ſibi crederet, imò aliquam culpam forſitan ſuſpicaretur. Ideò ſibi celandum erat, donec angelica demonſtratione illud ſecretum ſibi detegeretur. Sequitur: *De Spiritu ſancto.* Hoc ex parte ſua Euangeliſta adiunxit, vt cùm diceretur habere in vtero omnis mala remoueretur ſuſpicio à mentibus audientium. Notandum eſt, quòd alio modo natus eſt Chriſtus de Maria, alio modo de Spiritu ſancto. Cùm enim dicitur de Maria natus eſt, de ſubſtantia eius intelligendum eſt, & tunc de, materiale eſt. Cùm autem de Spiritu ſancto natus eſſe dicitur, quaſi ex poteſtate Spiritus ſancti, natiuitas illa fuiſſe intelligitur & tunc de, potentiale eſt. Iuxta illud: *Ex quo*

omnia.

omnia, id eſt, ex poteſtate, cuius non ex ſubſtantia ſunt omnia. Ideò dicitur natus eſſe ex poteſtate Spiritus ſancti, quia Spiritus ſanctus matrem ab omni peccato mundauit. Locum etiam pręparauit in quo diuinitas incarnaretur. Et ſicut concupiſcentia libidinis ſemen à patre ſeparat, ſic operatio Spiritus ſancti carunculam illam à matre ſeparauit, cui verbum Dei conditum eſt, & paulatim creuit in vtero, ſicut & alij pueri, & quando cæteri viuificantur animâ, ipſe Chriſtus animâ viuificatus eſt. Quamuis hæc operatio Spiritui ſancto attribuatur, tamen toti trinitati communis eſt. Sed quæ ex ſola gratia & bonitate Dei fiunt, Spiritus ſancti dona dicuntur, qui bonitas, amor, & concordia Dei vocatur, quia ab vtraque perſona Dei procedit. *Ioſeph autem.* Cùm rem adeò mirabilem inueniat Ioſeph, in dubium ponitur quid faciat. Cùm enim eam caſtam nouiſſet. & vnde malum poſſet ſuſpicari de ea, neſciret, impium eſſet ſi eam diffamaret. Ex altera parte iuſtitia non exigebat, vt rei incognitæ ſe copularet, quia aut bona erat aut mala. Si mala erat, rei malæ ſociari non debebat. Si bona erat, timebat quòd non eſſet dignus. Itaque medium conſilium inuenit, vt occultè eam dimittat, vt eam dimiſſam non videatur dimiſiſſe, ſed ſemper loquatur cum ea, & ſemper procuret eam, & tamen in aſsidua cohabitatione non recipiat; cùm vellet eam dimittere, cùm iuſtus erat occultè, pius nominatur, eam ab infamia defendens, & hoc eſt, *cùm iuſtus eſſet, voluit dimittere* cùm *nollet traducere* in publicum, id eſt, infamare, voluit hoc facere *occultè*. Vbi nos habemus, *traducere*, Græci habent propalare. Vel, cùm noluit *eam traducere* in domum ſuam ad cohabitationem aſsiduam. Itaque diu cogitauit. In quo notatur animus ſapientis, qui nihil temere vult incipere.

Hæc autem eo cogitante meruit diuinum conſilium. Angelus impreſſit imaginem ſuam dormientis animæ, non quòd animus videret aliquod corpus, ſed videbatur videre. Duobus modis fit apparitio angelica: Vigilanti, aſſumendo aëreum corpus: dormienti, imprimendo imaginationem, & tamen angelus qui præſens Ioſeph erat nullum corpus habebat. Hæ viſiones Iudæis erant notę & frequentes. *Angelus Domini* dicitur, nè malignus putetur. Et ait *Ioſeph.* Cùm ex nomine vocat, quaſi notum & familiarem ſibi oſtendit, & attentum reddit cùm dicat: *Fili Dauid.* Quodammodo hortatur, vt ad memoriam reuocet ſe, & Mariam eſſe de ſtirpe Dauid cui promiſſio facta eſt, & ideo nullatenus diffidat illam promiſſionem poſſe implere in Maria, cùm ſubdit: *Noli timere.* Oſtendit quare hoc cogitabat, quia ſcilicet timebat ſe rei incognitæ ſociare. *Accipere Mariam coniugem tuam*, nuptiali conuentu & aſsidua cohabitatione. Cùm vocet eam coniugem ſuam, ſecundum Auguſtinum hoc exemplo magnificè inſinuatur fidelibus coniugatis, etiam ſeruata pari conſenſu continentia poſſe permanere, vocarique coniugium, non permixto corporis ſenſu, ſed cuſtodito mentis affectu *Quod enim in ea, &c.* Quaſi diceret: Noli timere, quia non eſt malum. *Quod enim in ea natum eſt, de Spiritu ſancto eſt.* Aliud eſt naſci in ea aliud ab ea. Naſci ab ea, eſt prodire in lucem: naſci in ea, concipi. *Pariet autem filium.* Et nè videretur ſibi Ioſeph amplius coniugio eſſe neceſſarius, cùm conceptio eſſet facta ſine officio eius, oſtendit quòd quamuis non ſit neceſſarius conceptui, tamen vtilis eſt procurationi, quia ipſa pariet filium, & tunc matri & filio erit neceſſarius. Mari, vt ab infamia defendat: filio, vt eum nutriat & circumcidat: quæ circumciſio notatur vbi dicit:

Et vocabis nomen eius Ieſum. In circumciſione enim ſolet dari nomen. Quòd dicit, *vocabis*, ſed non impones, quia ab æterno impoſitum eſt.

Ipſe enim ſaluum faciet. Cauſam nominis ponit, quia ſaluum faciet non quoſlibet, ſed populum ſuum in fide, non ab hoſtibus corporalibus, ſicut Ioſue & Dauid, ſed *à peccatis eorum*, quod non eſt hominum, ſed ſolius Dei. Hoc autem totum factum eſt, quòd virgo deſponſaretur, quòd caſta ſeruaretur, quòd grauida inueniretur, quòd per Angelum Ioſeph reuelaretur, quòd concepiſſe & paritura eſſe diceretur. Hoc inquam totum factum eſt, vt impleretur, quod dictum eſt à Domino per Prophetam Iſaiam dicentem: *Ecce Virgo.* Non enim hoc impleretur, quòd virgo conciperet & pareret, niſi deſponſata eſſet, ne lapidaretur, & niſi inuenta eſſet grauida, vt poſtea à Ioſeph occultè dimitteretur, & ita propalata non lapidaretur, & niſi ab Angelo ſecretum detegeretur, & ita eam acciperet, ne aliquo modo eam eſſe dimiſſam per aliquam infamiam effluerет, & tunc lapidatione periret. Si ergo ante partum periret, ceſſaretur prophetia, quæ ait: *Pariet filium.* Quod neceſſarium erat impleri. Prophetia alia ex prædeſtinatione Dei, quod neceſſarium eſt omnibus modis euenire, vt ſine noſtro impleatur arbitrio, vt illa, de qua modo agimus. Alia ex præſcientia Dei cui noſtrum admiſcetur arbitrium, & cooperante gratia conſequimur pręmium, vel ab ea iuſtè relicti tormentum. Alia non ex pręſcientia, ſed eſt quaſi quędam comminatio more humano facta. Sicut illud: *Morieris, & non viues.* Et illud: *Adhuc quadraginta dies, & Niniue ſubuertetur.* Quę non implentur iuxta hoc quod verba ſonare videntur, & tamen vera eſt ſecundùm quod intelligitur. Sicut enim comminando ſeruo noſtro dicimus: Interficiam te, tamen intelligendo, niſi te correxeris: ſic Deus loquens more humano ait: *Adhuc quadraginta dies & Niniue ſubuertetur*, intelligēdo, niſi Niniuitæ corrigātur. Et illud: *Morieris, & non viues*, niſi fleueris. Et aliter poteſt intelligi: *Hoc autem totum factum eſt, vt adimpleretur*, &c. *Ecce Virgo concipiet.* Nota quòd ſenſum Iſaiæ ſequitur, non verba, pro *concipiet*, dicit. *In vtero habebit, & vocabunt homines*, pro *vocabitur.* Voluit Propheta ponere hoc nomen quod eſt *Emanuel* ſpecialius, quod vtranque naturam exprimit. Interpretatur enim: *Nobiſcum Deus.* quaſi diceret, Deus eſt nobiſcum, id eſt, in natura noſtra. *Quod eſt interpretatum.* Ne mireris ſi Hebręus loquens cum Hebræis, exponit Hebræum per Hebræum, quia etiam apud Latinos multa ſunt, quæ per alia verba Latina exponuntur. *Exurgens autem Ioſeph.* Fecit non tantùm quod pręcepit Angelus, ſed etiam ſic præcepit.

MORALITAS: Beda: Quiſquis à Deo mouetur, ſoluat moras, ſurgat à ſomno, faciat quod iubetur. *Donec peperit.* Satis certum eſt, quòd poſtquam Chriſtus natus eſt, poſtquam Ioſeph paſtores audiuit, poſtquam magos vidit, poſtquam Simeon & Anna de eo prophetauerunt, eum non audet tangere. Itaque remouet tempus illud, de quo maior ſuſpicio haberetur, ſicut Dauid, qui dicit: Donec ponam, &c.

Filium ſuum primogenitum. *Suum*, id eſt, de ſubſtantia ſua. *Primogenitum*, id eſt, genitum à patre, ante omnia genita. In quibus verbis natura diuinitatis & humanitatis aſſignatur. Vel

dictus

dictus eſt primogenitus ſecundùm vſum locutionis, non reſpiciendo ad ſecundũ, quia omne quod primò naſcitur, primogenitum vocatur. Vel primogenitum reſpectu omnium fidelium: iuxta Paulum, *vt ſit ipſe primogenitus in multis fratribus*, & hoc ſecundùm dignitatem.

Et vocauit. Hic prætermittit multa Matthæus, quę à Luca referuntur. qui oſtendit, & quomodo, & vbi ſit natus, ſcilicet in Bethleem, & qua occaſione illuc Maria & Ioſeph profecti ſunt. Ait enim: *Exijt edictum à Cæſare Auguſto*, &c. & qualiter Angeli apparuerunt paſtoribus. Matthęus verò de die circumciſionis tantùm facit mentionem, dicens Ita *Et vocauit nomen eius Ieſum*, quod Lucas explicatius exequitur.

CAPVT II.

Cvm ergo natus. Quamuis Matthæus natiuitatem Chriſti prætermittat, tamen aduentum Magorum relaturus eam breuiter tangit, notans locum, tempus & tribum. Locum notat vbi ait, *in Bethleem.* Tribum, vbi dicit, *Iuda.* Tempus, cùm ſubiungit: *In diebus Herodis regis. Iuda* apponit, ad differentiam illius, quę eſt in terra Zabulon. Duæ enim Bethleem ſunt, altera quæ eſt in terra Zabulon, altera quæ eſt in tribu Iuda, quæ prius *Effrata*, quæ poſteà in augurium Chriſti venturi *Bethleem* dicta eſt: *Effrata* enim interpretatur videns furorem vel ſpeculum, quia poſtea exercuit Herodes furorē ſuum circa pueros, & quaſi de ſpecula Chriſtum venturũ expectabat. *Bethleem* verò domus panis interpretatur, quia panis angelorum ibi natus eſt, & dignum erat vt in Bethleem Iudæ naſceretur, qui de tribu Iudę proceſſerat. Tempus etiam conuenit. Quia ecce alienigena rex Iſrael factus erat, vt impleretur prophetia, quæ dicit: *Non auferetur ſceptrum de Iuda, & dux de fœmore eius, donec veniat qui mittendus eſt.* Ex quo enim intrauerunt filij Iſrael in terram promiſsionis, iudices habuerunt vſq; ad Saulem, deinde reges vſque ad tranſmigrationem Babylonis. Poſt verò reditum de Babylonia per Pontifices gerebatur ſumma rerum vſq; ad Hircanum ſimul pontificem & regem, quo fratris inuidia vexato, & tãdem ab Herode interempto, regnum Iudææ iuſſo Auguſti traditum eſt Herodi. Prophetia itaque completa eſt, quæ dicit: *Cum venerit ſanctus ſanctorum ceſſabit vnctio veſtra.*

Ecce Magi. Iſti tres Magi non, vt dicitur, malefici, ſed ſapientes aſtrologi fuerunt, de terra Perſarum & Chaldæorum, vbi eſt Sabba fluuius. Vnde Sabæa regio dicitur, iuxta quam Arabia eſt, vnde iſti tres reges fuerunt. Duę enim Arabię ſunt, vna vbi eſt Sina, de qua ait Apoſtolus: *Sina mons eſt in Arabia.* Altera, quæ eſt in zona calida. Vnde Lucanus:

Ignotum vobis Arabes veniſtis in orbem.

Iſti viderunt nouam ſtellam in aere, quæ nouum regem natum fuiſſe deſignabat. Babylonæi enim & Chaldæi ſunt periti aſtrorum. Dubium eſt, vtrũ ſtella orta ſit in oriente, an ipſi ibi poſiti natam circa terram Iſrael ſtellam vidiſſent. Potuit enim eos naſci in oriente, & eos in Ieruſalem perduxiſſe, ſed dum Ieruſalem veniſſent quaſi ad caput regni, & ad Herodem diuertiſſent, eam ad tempus perdiderunt, & cùm ab eo diſcederent:

Ecce ſtella quam viderant in oriente antecesſit eos, vſque dum veniens ſtaret ſupra, vbi puer erat. Potuit etiam illis in oriente poſitis ſtella circa Ieruſalem apparuiſſe, & prophetiæ Balaam, qui de Chaldæa fuit, recordati fuerunt, de qua dicitur: *Orietur ſtella ex Iacob, & vir ex Iſrael*, & prophetia completa eſt, cùm ſtellæ apparitione commoti, & Ieruſalem peruenerunt, & cùm ad Herodem diuerterent, diſparuit donec ab Herode diſceſſerunt, & tunc iterum ſtella eos anteceſſit, & vſque ad Bethleem perduxit. Veritas verò rei ex Euãgello non poteſt percipi. Vbi enim dicunt: *Vidimus ſtellam eius in oriente.* Poteſt intelligi: Vel nos exiſtentes in oriente vidimus ſtellam circa Ieruſalem, vel vidimus ſtellam poſitam eius in oriente. Diuina tamen inſpiratione creduntur incitati, cùm Deum eſſe credant quem adorare poſtulant. Sed Hieronymus ſuper Iſaiam dicit: Magi ab oriente docti à dæmonibus, vel iuxta prophetiam Balaam natum intelligentes filium Dei, qui omnem artis eorum deſtrueret poteſtatem, venerunt Bethleem, & oſtendente ſtella adorauerunt puerum. Docti à dæmonibus dicuntur, quia per aſtronomiam, quam dæmones docuerunt, docti erant. Dæmones enim Chriſti natiuitatem ignorabant. Nec refertur in Euangelio, quot reges fuerunt, ſed numerus eorum ex numero muneris percipitur. Nec ſoli, ſed multis militibus ſtipati veniſſe creditur, ſed tantùm de regibus in Euangelio mentio habetur. Magi enim dicuntur ab oriente veniſſe, eò quòd verè in vero oriente eſſent poſiti, ſed quicquid eſt vltra Ieruſalem verſus orientem, in oriente quantum ad eos dicitur eſſe. A die natiuitatis Domini creditur ſtella tantùm apparuiſſe, & peracto officio, cùm noua eſſet deſinit eſſe. Ait enim Fulgentius: Puer natus nouam ſtellam fabricauit. Nec mireris eos in tredecim diebus veniſſe in Bethleẽ, cùm equos Arabicos & dromedarios habeant, nec multum ſunt à Iudæa remoti. Refert tamen Haymo, & ſtellam ante natiuitatem apparuiſſe Chriſti, & eos iter ſimul incœpiſſe, & peracto officio ſtellam in puteum Bethleem decidiſſe, & aliquando ſolis ibi virginibus apparere, quod friuolum putatur.

Gregorius. Meritò nato Domino Angelus paſtoribus apparuit, Magos autem non Angelus, ſed ſtella perduxit: quia Iudæis tanquam ratione vtẽtibus rationale animal: id eſt, Angelus prædicare debuit. Gentiles verò, quia vti ratione neſciebant, per ſigna ducendi erant. Signa enim data ſunt infidelibus, nõ fidelibus. Dignum etiam erat, vt per ſtellam Chaldæis (qui de ſtellis ſciebant) Chriſtus oſtenderetur. & per Angelos Iudęis, qui Angelos in Prophetis ſatis audierant, & ipſi aliquando viderant. Et tamen vtraque lingua de cęlo erat, & ſtellæ & Angelorum, quia iam ceſſauerat lingua Prophetarum.

Vbi eſt qui natus eſt rex Iudæorum? Videas tali inquiſitione Iudæos confutatos eſſe. Gentilis enim inquirit Deum, natum dicit, regemque Iudęorum aſſerit. Iudæus verò quærere contemnit iuxta ſe, quaſi inuentum non agnoſcit, regem ſuum fateri prorſus refugit, quod totum ſignificat illuminationem gentium. Iudæorum autem excęcationem. Vnde nec meruerunt videre ſtellam: cùm dixerunt, *vbi eſt rex Iudæorum* ne Herodem quærere videantur, determinant dicendo, *qui natus eſt.* Allegoricè ſecundum primitias Gentiũ deſignatur ſalus, gentiliumq; multitudo introdutura eſt ad Chriſtũ, pręcedente ſtella, id eſt, fidei illuminatione, qua Iudæi carentes non veniunt ad Chriſtũ. dum diuertunt ad Iudæos, ſtellam amittunt, quia dum à prauis hominibus & diabolo aliquod conſilium quærunt, veram illuminationem amittunt.

Vidimus enim ſtellam eius in oriente. Rectè dicunt *eius*, quia licet omnes ab eodem creatæ ipſius eſſent,

ſent, hæc tamen propriè Chriſti erat, quia illum modò natum nunciabat. Cæteræ ſtellæ ab initio mundi ſactæ ſunt, vt diſtinguerentur tempora, & operarentur quædam nobis occulte. *Audiens autem Herodes rex*, alium natum regem Iudæorum quàm ſe, *turbatus eſt*, & propter ſe, quia timebat exitium regni ſui, & propter iram Romanorum, quam pateretur, ſi conſentiret. Decreuerāt enim Romani, ne quis rex vel Deus, ſine ſuo cōſilio diceretur. *Turbatus eſt* propter aſtantem multitudinem Magos comitantem, quaſi erubeſcens alium quàm ſe quæri regem. Vnde notandum, quia rex hìc nominatur, vt ex collatione eius, qui quæritur, ipſe extraneus intelligatur. Et vide quia cœli regi nato, rex terrę turbatur: dum enim celſitudo cœleſtis aperitur, altitudo terrena confunditur. Sequitur: *Et omnis Ieroſolyma cum illo*. Volens illi fauere, quem timebat. Populus enim plus iuſto illis fauet, quos crudeles ſuſtinet. Vnde Salomon: *Rex iniuſtus omnes miniſtros habet impios. Et congregans*, &c. Dum inueſtigat Herodes, locum & tempus. Locum à Iudæis, qui cognouerant ex Prophetis. Tempus à Magis, qui cognouerant à ſtella, vt circa locum illum quærere poſsit puerum: & ſi à Magis illudatur, pueros omnes illius temporis interficiat, & illius loci. Scribæ valde ſapientes erant, qui per ſe ſuperaddebant ſuas traditiones alijs traditionibus Moyſi: locum neſciebant Magi, quia Prophetas non legerant.

Scriptum eſt per Prophetam Micheam. *Et tu Bethleem terra Iuda*, &c. Notandum eſt, quòd in teſtimonio Scripturæ vel obliuiſcendo vel inuidendo ſcriptores, aliquando minus ponunt, & quædam aliter dicunt, ſenſum tamen & veritatem Prophetæ exprimunt. Sic enim Hebraicè ſcriptum eſt: *Et tu Bethleem Effrata, parua es in millibus Iuda, ex te egredietur qui ſit dominator in Iſrael, & egreſſus eius ab initio à diebus æternitatis*. Secundùm hæc verba ſenſus eſt talis: O tu Bethleem, quæ prius vocata es Effrata, quamuis ſis paruus vicus inter millia ciuitatum Iuda, tamen ex te naſcetur Chriſtus, qui erit dominator Iſrael, qui non tantùm ex Dauid, ſed etiam egreſſus eius ab initio, quia ab initio natus eſt ex Patre, ſicut ſcriptum eſt: *In principio erat Verbum*: & ne initium videretur habere, determinat cùm dicat, *à diebus æternitatis*. Nec multum differt ſenſus iſte à verbis poſitis in Euangelio: cùm enim dicit, *terra Iuda*, tantundem valet quantum *Effrata*. Quòd autem dicit: *Nequaquam minima es in principibus Iuda*, id eſt, inter principales ciuitates Iudæ, non de quātitate, ſed de dignitate intelligitur. *Tunc Herodes clam vocatis Magis*. Diligentia quærentis, vt ſi inuenerit, faciat quod poſt ſe velle oſtendit: ſin autem, excuſatus ſit à Romanis, explorat etiam ſi rex eorum triſtes faciat Iudæos vel lætos. Ideo clam Iudæis voluit hoc inueſtigare à Magis, quia timebat, ne Iudæi, quaſi ex diuino oraculo promiſſum regem occulerent, ſi ſe eum velle perimere præſentirent. Ideò etiam promiſit ſe adorare, ne dolum eius cognoſcerent, ſed potius ſine ſuſpicione ei de puero renuntiarent. *Mittens erga illos in Bethleem dixit, ite, interrogate diligenter de puero*. Cognito loco & tempore, perſonam pueri non vult ignorare. Nota quòd illud præcepit, quòd abſque præcepto erant facturi. Quòd autem addit, *& cùm inueneritis, renunciate mihi*. Præceptio præſumptuoſa eſt valdè, quia putat quòd omnes debeant ſibi obtemperare. Sed vt ad renunciandum inuitaret, ſubiungit: *Vt & ego veniens adorem eum*. Hìc Herodes gerit perſonam hypocritarum, qui dum fictè quærunt Deum, nunquam inuenire merentur. *Et ecce ſtella*. Dimiſſo conſilio prauorum, ecce redit vera cognitio. Stella enim eſt quælibet exhortatio bona ducens ad Chriſtum, vel potius fides, quæ eſt mentis illuminatio. *Vſque dum veniens*, &c. Hìc apparet quòd in aere poſita erat, quia domui, in qua puer erat, multum fuit vicina. Aliter enim domum non diſcernerent plus quàm aliam. *Videntes autem ſtellam, gauiſi ſunt gaudio*. Gaudet gaudio, qui propter Deum gaudet, qui eſt verum gaudium. Sicut vita viuit, qui in virtutibus viuit; & morte moritur, qui in peccatis eſt. Addit & *magno*, quia de magna re; & *valdè*, quia nihil maius ipſo. *Et intrantes domum*. Diuino nutu factum eſt, quod non aderat Ioſeph, ne aliqua malæ ſuſpicionis occaſio daretur Gentibus. *Et procidentes adorauerunt eum*. Non fecerunt Herodi, quod fecerunt puero, quia credunt Verbum in carne. *Et apertis theſauris ſuis*. Quamuis Arabes morem ſuæ Gentis in donis offerendis ſequantur, qui in auro & thure & diuerſis generibus aromatum abundant, tamen aliquid myſticum in donis intelligunt. Per aurum, regia poteſtas: Per thus, diuinitas & ſacerdotium ſignificatur: Thus enim ſoli Deo, & à ſacerdote offertur: Per myrrham, mortalis humanitas deſignatur. Corpora enim mortuorum myrrha condiuntur, quia ex nimia amaritudine per eam vermes extinguuntur.

Leo Papa: Quæritur an ſinguli ſingula, an vnuſquiſque tria obtulerit. Sed magis fatendum eſt quod congruit myſterio, ſcilicet, quod ſinguli tria. Vnuſquiſque enim regem & Deum, & paſſibilem eum credebant.

MORALITAS: Gregorius: Nato regi aurum offerimus, ſi in conſpectu illius claritate ſupernæ ſapientiæ reſplendemus. Thus offerimus, ſi cogitationes carnis, per ſtudium orationis in ara cordis incendimus. Myrrham offerimus, ſi carnis vitia per abſtinentiam mortificamus.

MYSTICE: Veniunt gentes dimiſſo Herode, id eſt, diabolo, qui pelliceus interpretatur, vel dimiſsis hypocritis, qui verè pellicei ſunt, id eſt, mortuis pellibus induti, id eſt, peccatis. Vnde Adam & Eua pelliceis induti tunicis poſt peccatum fuiſſe leguntur. Veniunt ſtella præcedente, id eſt, fide, & intrant domum, id eſt, Eccleſiam, dum pars Eccleſiæ efficiūtur, & inueniunt Chriſtum cum matre. Mater Chriſti ſunt prædicatores, qui eum in mentibus audientium generant. Aberat Ioſeph, id eſt, populus Iudæorum, qui propter perfidiam & infidelitatem ſuam in conſortio Eccleſiæ locum non habent. Tres ſunt, quia de tribus partibus mundi gentes veniunt, id eſt, Aſia, Europa, & Africa. Vel quia de tribus filijs Noe procreatæ ſunt. Theſauros in domo aperiunt, dum fidem cordis per confeſsionem oris oſtendunt. Bene in domo, non in via theſaurus aperitur, ne à latrunculis fortè rapiatur. Per hoc docemur, ne theſaurum bonæ conſcientiæ, iactando propalemus, ne à ſpiritualibus hoſtibus per inanem gloriam nobis ſubripiatur, ſed ſoli Deo in tuto loco, id eſt, in ſecreto cordium offeramus. Et offerunt tria munera, id eſt, fidem ſanctæ Trinitatis; vel apertis theſauris Scripturarum, hiſtoricum, moralem, & allegoricum ſenſum offerunt, vel Logicam, Phyſicam, Ethicam, dum illa fidei Catholicæ faciunt

ſeruire. Non loquitur puer ad eos, ne diuinitas ante tempus reueletur, & vt vera habeatur humanitas, vnde & mox mittitur in Aegyptum.

Et reſponſo accepto, &c. Mentibus enim quærebant quid vellet diuina voluntas de reuerſione ad Herodem, & ideò diuinum conſilium meruerunt. Sciendum eſt, quòd eandem viſionem vna nocte viderũt omnes. *Per aliã viam*. Legitur quòd Magi intrauerunt mare, & nauibus conductis peruenerunt ad Perſiam, quæ naues cum rediſſent, Herodes putans eos aſſequi, audito tranſitu illorum, naues, quæ eos aſportauerunt, ex furore combuſsit.

MORALITAS. Admonentur fideles, ne inuento Chriſto redeant ad Herodem, id eſt, ad diabolum: ſed per aliam viam, quam per viam diaboli, id eſt, per viam virtutum, redeant ad cæleſtem patriam. *Qui cum receſſiſſent*. Hic prætermittit Matthæus diem purificationis, in qua omnes primogeniti offerebantur in templo, & agnus, vel par turturum vel columbarum. Quamuis timerent Herodẽ, tamen non ſunt auſi tranſgredi legem, quin ad templum puerum deferrent, vbi Simeon accepit eum in vlnis ſuis, & Anna de eo multa prophetauit, quo facto receſſerunt in Nazareth. Cùm itaque rumor de puero iam inciperet dilatari, mittitur Angelus, ſcilicet Gabriel, qui in Aegyptum faciat puerum tranſportari.

Surge, & accipe puerum. Vſus Scripturæ eſt, ſæpe puerum nominare, vt eum agnoſcamus, de quo dictum eſt: *Puer natus eſt nobis*.

MORALITAS. Fuga Chriſti nos docet, vt quotieſcunque habemus, quod rationabiliter faciamus, nõ obijciamus nos periculo. Vnde dicitur: *Si vos perſecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam*. Fugit etiam, quia ſcriptum erat, *Non occides agnum in lacte matris ſuæ*, hoc eſt, in infantia Chriſtus non occidetur. Si enim ante prædicationem ſuam Chriſtus moreretur, aduentus ſuæ incarnationis fruſtraretur. De hac fuga prædixit Iſaias: *Ecce nubem Dominus aſcendet leuem, & ingredietur Aegyptũ, & mouebũtur ſimulachra eius*. Quòd factum eſt, quia Domino intrante Aegyptum, idola templorum corruerunt, & cùm ibi latuiſſet ſeptem annis, in quadam ciuitate diutius habitauit, quæ vocata eſt Eliopolis, id eſt, ciuitas ſolis.

MYSTICE. Ioſeph figurat prædicatores, qui augmentant gentem Domini, vnde & augmentum interpretatur. Hi portauerunt puerum & matrem eius in Aegyptum, dum fidem Chriſti & Eccleſiæ ad gentes tranſtulerunt, relicto Herode, id eſt, infidelitate Iudæorum. In nocte portant, quamdiu ſcilicet Iudæi ſunt in nocte ignorantiæ. Sed tandem mortuo Herode, id eſt, infidelitate Iudæorum per prædicationem Heliæ & Enoch, fides Chriſti ad Iudæos transfertur. Gerit etiam Herodes perſonam perſecutorum, qui tempore Apoſtolorum in Iudæa fuerunt, quando ſcilicet Chriſtus in membris ſuis, id eſt, in Apoſtolis ſuis fugit ad gentes. Nota etiam quòd Mariam matrem pueri, non vxorem Ioſeph dixit, quia deinceps non ſponſus, ſed quaſi cuſtos reputatus eſt eius.

Per Prophetam Ozee. *Tunc Herodes*, & cæt. Tranſlato puero in Aegyptum, permittitur Herodes iraſci & inſanire, & ſe illuſum à Magis animaduertere. Sciendum quia interfectio puerorum non ſtatim facta eſt, ſed per magnum tempus dilata. Cùm enim nihil ſibi renuntiatum eſſet, credidit Magos deceptos eſſe, & ideò ad ſe non reuerſos, vnde tam diu quieuit à pueri inquiſitione. Sed poſtea vulgatis quæ dixit Simeon & Anna de puero, ſe illuſum à Magis ſenſit, & tunc perſecutus eſt illos vſq; ad Tharſum Ciliciæ. Quibus non inuentis, naues, quibus tranſuecti fuerant, deſtruxit. Inde autem rediens, interfectionem puerorum diſtulit. Timebat enim puerum à parentibus occultari, & ideò putabat ſe incautis parentibus, melius poſſe eum poſtea decipere vel interimere. Alij dicunt, ſicut Haymo, eum accuſatum Romę, & Romæ profectum eſſe, & propter has occupationes, necem puerorum per duos annos diſtuliſſe, & ideò pueros à bimatu interfeciſſe. Sed eſt magis veriſimile, poſt annum & quatuor dies Herodem in pueros deſæuiſſe, & forſitan fuit illo anno aliquibus occupationibus præpeditus. Vnde Auguſtinus: Quot & quantis occupationibus regia cura diſtendi potuerit, & per plurimos dies ab illa intentione vel auerti omninò vel impediri. Nec enumerari poſſunt cauſæ, quibus hoc potuerit accidere, & quia timebat, ne puer, cui famulabantur ſidera, ſpeciem ſuã paulò ſuper & infra ætatem occultaret, ideò videtur pueros à bimatu vſque ad pueros vnius diei interfeciſſe. Et ne puer in finibus Bethleem occultaretur, interfecit pueros non ſolum in Bethlẽ, ſed in omnibus finibus eius, vt in tanta multitudine non poſſet euadere, & ideò forſitan eos à bimatu interfecit, vt ſicut addidit loco per tyrãnidem, adderet & tempori. Hi Martyres ad inferos deſcenderunt, quia nondùm paſſus erat Chriſtus, & ideò in ſolennitate eorum etiam tacentur voces gaudij, id eſt, alleluia, & gloria in excelſis Deo. Bimatus computatus eſt à natiuitate Chriſti, quod potuit fieri *ſecundùm tempus ſtellæ, quod exquiſierat à Magis*.

Vox in Rama. Secundùm hiſtoriam hæc prophetia de interfectione, quam fecit Nabuchodonoſor agit, quam præuidens Propheta, ait: *Vox in Rama*: quaſi diceret, tanta interfectio erit in tribu Beniamin, quod vox plorantium & vlulantium audietur in Rama, qui locus diſtat à Bethleem duodecimo miliario, & tunc Rachel, quæ fuit mater Beniamin, plorabit filios ſuos, ſcilicet illos, qui de Tribu eius ſunt, *& noluerunt conſolari*, *quia non* erant, id eſt, quia mortui erant, & loquebatur ad ſimilitudinem illius doloris & interfectionis, de qua legitur in libro Iudicum, quod quidam Leuita venit cum vxore ſua in tribu Beniamin, vbi quidam peſsimi vxorem eius apprehendentes, ex nimia ſtupri aſsiduitate interfecerunt, quam maritus in duodecim partes diuidens, miſit per duodecim tribus Iſrael, nequitiam Beniamin oſtendendo. Quare aliæ tribus in Beniamin inſurgentes, tribum illam deſtruxerunt, præter trecentos viros, & tunc tantus dolor habitus eſt, quod vox dolentium in Rama audita eſt. Sed quamuis Propheta de perſecutione Nabuchodonoſor hoc diceret, tamen ſignificatum illius intelligebat. Nabuchodonoſor enim omnes perſecutores Eccleſię deſignat, qui interficiunt filios Rachel, hoc eſt, Eccleſiæ. Rachel enim ouis vel videns principium interpretatur. Eccleſia verò innocens eſt, & Deum contemplatur, ipſa eſt ouis cẽteſima, quam paſtor in humeris reportauit, & ſic hoc tempore Herodis ſecundùm ſignificationem prophetia illa completa eſt. Herodes enim fuit primitiæ perſecutorum, & pueri primitiæ

dæ Martyrum. Plorat ergo Eccleſia per compaſſionem Martyres interfectos, & vox illa auditur in Rama, id eſt, in excelſo, id eſt, in cœlo. Rama enim excelſum interpretatur. Ideò dicitur, vox in cœlo audiri, quia Deus vindicat ſanguinem Martyrum ſuorum. Et quamuis de tẽporali morte fleat Eccleſia, tamen non vult *conſolari* de hoc, *quia nõ ſunt*, id eſt, quia mortui ſunt, quæ conſolatio eſſet ſi in mundo reuocarentur. Vel non vult conſolari, ita vt reddantur huic ſeculo, quia filij ſui non ſunt, ſcilicet de hoc ſeculo. Vel aliter, filios Eccleſię vocat ipſos perſecutores, qui tamen non ſunt filij, niſi per affectum illius: quia ſcilicet vellet eos eſſe filios ſuos. Illos etiam potius plorat Eccleſia, & non vult conſolari, id eſt, mitigari dolorem ſuum quàm diu viuit: ideò, quia non ſunt, id eſt, quia omnino perierũt. Sed quęritur iuxta literam: Quomodo Rachel plorauerit filios ſuos, cùm tribus Iuda quæ Betthleem tenebat non de Rachel, ſed de ſorore eius Lia fuerit orta? Quod facilè ſoluitur, quia non tantùm in Bethleem, ſed etiam in omnibus finibus eius pueri ſunt trucidati. Tribus autem Beniamin, quæ de Rachel orta eſt, proxima fuit tribui Iudę, vnde credi poteſt, nõ paucos de Beniamin interfectos fuiſſe. Vel ideò quia Rachel iuxta Bethleem ſepulta eſt, voluit Propheta homines illius loci per Rachel deſignare.

Defuncto autem Herode. Mortuus fuit Herodes turpiſsima morte, vt refert Ioſephus: pro eo autem regnauit Archelaus filius eius ſupra totam Iudam & Galilæam, & hic poſtea damnatus à Romanis, Lugduno exilio relegatus eſt, & ibi mortuus. Poſtea diuiſum eſt regnum in quatuor partes, & data eſt Galilæa Herodi filio Herodis Archelai fratri, iuxta Lucam, qui ait: *Anno quintadecimo imperij Tiberij Cæſaris, procurãte Pontio Pilato Iudæam, Tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituraæ & Trachonitidis regionis, & Lyſania Abilinæ Tetrarcha, ſub principibus ſacerdotum Anna & Caypha, factum eſt verbum Domini ſuper Ioannem.* Cùm ergo regnaſſet Archelaus in regreſsione Chriſti de Aegypto, iam in prædicatione Ioannis mutatum eſt regnum. *Et vade in terram Iſrael.* Non determinat Angelus, in quo loco terræ Iſrael, vt dubitante Ioſeph iterum reuertatur, & de frequentiore viſitatione Angeli Ioſeph certior reddatur. Quæritur: quare Ioſeph non timuit ire in Galilæam, ſicut in Iudæam, cùm & ibi regnaret Archelaus tam bene? Sed melius potuit faber ille latere cum puero in Nazareth, quàm in Ieruſalem, vbi erat caput regni & aſsiduus Archelaus.

Defuncti ſunt enim. Ideò dicit pluraliter, defuncti ſunt, quia tam bene Sacerdotes & Scribæ quærebant eum interficere, ſicut & Herodes. Quod reuertitur mortuo Herode Ieſus ad Iudæos, ſignificat quòd mortua infidelitate Iudæorum, tandem in fine ſeculi Iudæi conuertentur ad Chriſtum: non tamen omnes, ſed parum erit, in quibus regnabit Archelaus, id eſt, Antichriſtus. Archelaus enim princeps populi interpretatur. Chriſtus verò ſecedet in Nazareth, id eſt, in ſanctitate, id eſt, in illis, vbi flos ſanctitatis erit, quæ eſt in Galilæa, id eſt, in tranſmigratione, id eſt, vbi fuit tranſmigratio à vitijs ad virtutes. *Nazaræus.* ſanctus interpretatur, vnde Chriſtiani prius Nazaræi vocabantur: ſed apud Antiochiam poſtea in communi concilio à Petro mutatum eſt hoc nomen, & dicti ſunt Chriſtiani.

In diebus. Hic prætermittit Matthæus illud totum tempus, quod fuit à reuerſione de Aegypto vſque ad prædicationem Ioannis: ſed Lucas interſerit illud tantùm, quòd circa duodecimum annum cum parentibus aſcendit in Ieruſalem, & ibi ſolus remanſit. De Ioanne Baptiſta dicit Lucas: *Puer autem creſcebat, & confortabatur ſpiritu, & erat in deſerto vſque in diem oſtenſionis ſuæ in Iſrael.* Vixit enim in deſerto indutus camelino cilicio, & cibis deſerti veſcens, ſic edomans carnem, & prædicationi præparans ſe. Poſtquam verò viſum fuit idoneum tempus, ſcilicet circiter triginta annos, incipiens prædicationem ſuam, & viam Domino præparans, ne Chriſtus de ſe teſtimonium perhiberet. *Fuit homo miſſus à Deo vt teſtimonium perhiberet de lumine.* Ioſeph in Aegypto triginta erat annorum, cùm regnum Aegypti ſuſcepit. Dauid regnum eadem ætate inchoauit. Ezechiel tricenarius prophetare incepit. Chriſtus ſimiliter in eadem ætate prædicauit: quia in perfecta ætate & regnum & ſacerdotium, & prædicatio fieri debet. Ioannes ergo circa eandem ætatem paulo ante Chriſtum, ſicut qui maior natu erat, prædicationem ſuam incepiſſe creditur. Quòd tempus deſignat Lucas per tempora dignitatum ſic: *Anno quintodecimo imperij Tiberij Cæſaris,* &c. non determinat Matthæus, cum ait:

CAPVT III.

In diebus illis venit Ioannes, id eſt, manifeſtauit ſe, qui tam diu prius latuerat. *Venit prædicans,* venit baptizans, vt in vtroque Domino viam præpararet, qui & prædicaturus & baptizaturus erat. Niſi enim homines baptizari conſueſcerẽt, baptiſmum Chriſti abhorrerent. Baptiſmus tamen Ioannis non conferebat remiſsionem peccatorum, quia nondum effuſus erat ſanguis Chriſti, ſed tamen homines lauari conſueſcebant. Quæritur ergo: Si moriebantur, an ſaluabantur baptiſmate Ioannis lauati? Si fidem habebant, in ſinum Abrahæ deſcendebant, in inferno redemptionem expectantes; ſicut Abraham & Iſaac, qui non receperant remiſsionem peccatorum, niſi ſub expectatione. Omnes enim antiqui peccatum originale & ſua actualia retinebant, ſed quaſi dimitti ſibi dicebant, dum effuſione ſanguinis Chriſti ab eis relaxari in futuro ſe credebant. Similiter dum pœnitentiam agerent ſub Ioanne; non remiſsionem peccatorum recipiebant, niſi ſub expectatione: Tantùm ergo proderat & pœnitentia baptizatis à Ioanne; quantum & Dauid pœnitenti, & omnibus antiquis. Oportebat ergo eoſdem rebaptizari in baptiſmate Chriſti, vnde quidam inueniuntur in actibus Apoſtolorum baptizati in baptiſmate Ioannis, rebaptizati à Paulo in baptiſmum Chriſti. Sicut ergo Ioannes fuit præcurſor prædicationis, ita & baptiſmatis. Dicitur ergo:

In diebus illis, id eſt, *anno quintodecimo imperij Tyberij Cæſaris, venit Ioannes,* id eſt, manifeſtauit ſe, & qualis venit, ſubiungit, *Baptiſta & prædicans.* Vtrunque enim faciebat, baptizabat & prædicabat: locum ſubiungit; *in deſerto.* In deſerto prædicat, vt per locum oſtendat quò debeant fugere ad agendam pœnitentiam. Quicunque enim vult agere pœnitentiam; vel mente vel etiam loco, ad deſertum tranſeat. Poteſt enim homo in mente ſibi eremum facere, ſi ſeculi poſtponat tumultum. Ideò *in deſerto Iudææ,* vt oſtendat Iudæam eſſe deſertam à Deo, & ideò

pœnitentiam debere agere, *prædicans & dicens*. Aliud prædicans, & aliud dicens, quia & dicens: *agite pœnitentiam*, quod præſentialiter faciendum erat,& prædicans: *appropinquabit enim regnum cælorum*, quòd futurum erat poſt paſsionem Chriſti, vel ipſe Chriſtus poteſt vocari regnum cœlorum, per quem Sancti regnant: vel Euangelium Chriſti, per quod auditores ad regnum cœlorum inuitantur, quod vtrunq; appropinquabit, quoniam Chriſtus nondum prædicabat. Aliud eſt pœnitere, aliud eſt pœnitentiam agere. Pœnitere eſt anteacta deflere, & deflenda non committere. Agere pœnitentiam, eſt poſt pœnitentiam ſatisfacere, ieiunando, eleemoſynas dando, &cæt.

Hic eſt enim. Verè ſic prædicauit, ſic enim Propheta prædixit: *Vox clamantis*, &c. Aliud eſt verbum, aliud eſt vox. Verbum eſt intelligentia vocis. Ipſum, eſt aliquando in corde, aliquando in ore. Vox eſt vehiculum intellectus, quæ defert intelligentiam ad aures auditorum, & oſtendit quod prius erat abſconditum in corde. Vnde Chriſtus vocatur verbum: *In principio erat Verbum*. Ioannes vox: *Vox clamantis in deſerto*. Chriſtus enim erat Verbum in corde Patris, formatum verbum quaſi in ore, quando Chriſtus natus eſt habuit vocem, quæ illum ad auditorem deferret, id eſt, Ioannem. Erat igitur Ioannes quaſi vox verbi clamantis: verbum enim clamabat in voce, id eſt, Chriſtus in Ioanne. Clamabat in deſerto, vt ait Maximus, ne prædicationi eius inſolens turba perſtreperet, vel infidelis auditor irrideret, qui eum vera prædicantem non animaduerteret. TYPICE autem ſecundùm Bedam deſertum illud ſignificat, Sanctorum vitam, à mundi illecebris ſegregatam.

Parate viam Domini. id eſt, fidem & bona opera accipite, quæ ſunt via ad eum quem prædico, *& rectas facite ſemitas eius*. Aliud eſt via, aliud eſt ſemita. Via eſt lata, quæ ſignificat laxiora præcepta. Semita eſt arcta, quæ ſignificat arctiora, ſicut eſt vita contemplatiua, vel inimicum diligere, vel alia bona facere.

Rectas, id eſt, vt recta intentione fiant, non pro terreno, ſed cœleſti modo, vel ſecundùm Gregorium: Via Domini ad cor dirigitur, cùm ſermo illius diligenter auditur. quaſi diceret, Prædicationi meæ credatis, quatenus ad præcepta Domini recipienda, ſint laxiora, ſiue arctiora, quando prædicauerit, paratiores ſitis. *Ipſe* autem Ioannes quod verbo prædicabat, exemplo oſtendebat. Gerebat enim habitum pœnitentiæ, dum cilicio camelino indutus eſſet, & cibos ſylueſtres comederet, & zonam pelliceam circa lumbos eius. Fecerat autem perizomata de pellibus ſiccis animalium circa lumbos, ad libidinem refrenandam. Locuſtæ ſunt minuta animalia, & ſimiles noſtris, ſed alterius ſaporis, plenę quaſi melle, & dulces ad comedendum, ſed caput habent amarum, volant ſaltando quaſi noſtræ. Mel ſylueſtre inueniebat in truncis ſiue arundinibus. Sunt enim quædam arundines plenæ melle naturaliter. MORALITAS eſt in veſte Ioannis, vt aſperis vtamur veſtibus ad carnem domandam. In cibo, vt aſperis cibis vtamur, & naturalibus, non multum ſolliciti circa extraneos & remotos cibos quærendos.

ALLEGORIA. Aſperis veſtitus eſt, quia vitia non palpauit, ſed aſpera inuectione increpauit peccantes. Zonam pelliceam circa lumbos habuit, quia carnem ſuam crucifixit cum vitijs & concupiſcentijs. Mel edit, quia eius prædicatio dulce turbis ſapuit. Sylueſtre, quia ſua prædicatio ſylueſtris hominibus fuit impenſa. Locuſtas edit, quia in locuſta eſt ala & volatus, & citò deciduus. Similiter Ioannes dum Chriſtus putabatur, ſed citò decidit, dum ab eo quæſitum eſt: *Es tu Chriſtus?* Reſpondit. *Non* Nota quòd cilicium ſiebat de pilis camelorum & caprarum. In eo enim puniebantur peccata, quæ per capram propter fœtorem, & per camelos propter tortuoſitatem intelliguntur. *Tunc exibant*. Patet ſenſus literæ, quia qui viciniores & ſimpliciores erant, primi currebant ad ſuſcipiendum verbum ſalutis. MYSTICE deſignabatur, quod qui venit ad baptiſmum de mundana conuerſatione, exire debet, & venire ad Iordanem, qui deſcenſus interpretatur, id eſt, ad humilitatem confeſsionis, & emendationis: & debent eſſe Ieruſalem, & Iudæa, id eſt, videntes Deum & peccata ſua, *Videns autem*. Duæ hæreſes erant Iudæorum, ſcilicet Phariſæorum & Sadducæorum. Phariſæi nouas traditiones inuenicbant, quas præceptis Moyſi præferebant, & ſe alijs iuſtiores dicebant. Vnde Phariſæi, id eſt, diuiſi ab alijs dicebantur. Sadducæi verò quinque libros Moyſi recipiebant, ſed Prophetas reſpuebant, & reſurrectionem non credebant. Sadducæi iuſti interpretantur. Illi ad baptiſmum Ioannis accedebant, audientes iram venturam, & per ſolum baptiſmum ſine pœnitentia peccatorum eam euadere putabant, quos ita increpat Ioannes. *Progenies viperarum*. Filij viperarum dicuntur, quia filij Iudæorum ſunt, qui parentes ſuos ſpirituales, id eſt, Prophetas interfecerunt. Natura enim eſt viperarum, vt parentes ſuos interficiant. *Quis demonſtrauit vobis*, hoc modo, id eſt, ſine pœnitentia. *Fugere à ventura ira? Facite ergo*. Quandoquidem ſine pœnitentia ſaluari non poteſtis, ergo facite fructus dignos pœnitentię, ſecundùm qualitatem criminis: & nolite confidere in ſemine Abrahæ, propter hoc ſolum ſaluari poſſe credentes, quia carnales eſtis eius filij. Et hoc eſt, *Et ne velitis dicere*, &c. *Dico enim*. Quaſi diceret: Ideò non debetis gloriari de ſemine Abrahæ, quia qui deſcendunt de Abraham carnaliter, non ſunt filij Abrahæ, ſed qui imitantur fidem eius: vnde etiam gentiles, qui imitantur fidem Abrahæ, filij eius dicuntur, & hoc innuit, cùm dicit:

Potens eſt Deus ſuſcitare filios Abrahæ de lapidibus iſtis. Cùm enim iuxta Iordanem eſſet, oſtendit ibi duodecim lapides, qui gentiles præfigurabant. Ioſue enim, dum filios Iſrael in terram promiſsionis introduceret, veniens ad Iordanem, fecit per orationem ſuam ſcindi illum, & ſuperior pars ſtetit, & inferior defluxit in Mare. Cumque tranſiſſent, præcepit duodecim lapides de alueo transferri in ſiccum, & duodecim de ſicco in fluuium, in memoriam tranſitus Iſrael. Fluuius ſignificat fluxum iſtius ſeculi: Duodecim lapides ſignificant gentes, quæ priùs erant in fluxu huius ſeculi, dum idololatriæ ſtudebant. Alij duodecim Iudæos, qui quaſi extra fluxum erant, dum legem & cultum Dei habebant. Significauit ergo Ioſue, quòd Iudæi ſubmergerentur, & gentiles ad eadem venientes, à fluxu ſeculi ſaluarentur, vel retraherentur, & filij Abrahæ efficerentur. Dicit ergo Ioannes: *Potens eſt Deus ſuſcitare filios Abrahæ de lapidibus iſtis*, id eſt, de figuratis iſtis lapidibus.

dibus. *Iam enim ſecuris,* &c. Vt autem citius ad pœnitentiam conuartantur, poſt admonitionem illis comminatur, quaſi diceret: Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, quia iam, id eſt, in proximo, ſecuris poſita eſt, id eſt, Chriſtus. Securis dicitur Chriſtus, qui ex manubrio conſtat & ferro, id eſt, humanitata, qua tenetur; & diuinitate, qua incidit. *Poſita eſt*, quia & ſi per patientiam expectat, tamen ſatis cognoſcitur, quid ſit factura. *Poſita eſt ad radicem arboris*, ideſt, finem regni Iudaici populi. Arbor vocatur totus Iudaicus popnlus præſens. Radicem verò appellat extremos illos, qui fuerunt captiuati ſub Tito & Veſpaſiano. Hos deſtruxit Chriſtus, quia fuit cauſa deſtructionis ipſorum, ſicut ipſe ait: *Non remanebit in te lapis ſuper lapidem, eò quòd non cognoueris tempus viſitationis tua.* Vel arbor vnuſquiſque bomo, qui plantatus eſt in pærſenti vita, de qua vita aradicatur vnuſquiſque quando moritur. Noodum percutit ſecuris, quia nondum homines exciduntur à vita, & nondum in ignem æternum mittuntur, ſed parata eſt, quia citò feriet. Vel radix poteſt vocari voluntas, ex qua bona & mala procedunt, quaſi rami, qui exciduntur in morte vniuſcuiuſque, iuxta Pſalmiſtam: *Exibit ſpiritus eius, & reuertetur in terram ſuam, in illa die peribunt omnes cogitationes eorum.* Vel ſecuris eſt ſententia iudiciaria, vel Euangelicus ſermo, qui alijs datur ad vitam, alijs ad mortem. *Omnis ergo arbor*, &c. Et quandoquidem ſecuris poſita eſt ad radicem arborum. Ergo, *Omnis arbor, qua non* &cæt. Notandum eſt, quòd arbores digno incendio, aliæ ſunt ſiccæ, quæ carent folijs; aliæ, quæ habent folia, ſed carent fructu; Aliæ, quæ habent ſolia & fructum, ſed amarum Hypocritæ habent ſolia, quia ſpeciem pietatis prætendunt, ſed intus vacui ſunt à bono opere. Pagani verò carent & fructu boni operis, & ſpecie religionis. Hæretici verò gerunt ſpeciem religionis, & alijs prædicando fructum faciunt, ſed mortiferum dicitur vel amarum. Dicit ergo: *Omnis arbor*, ſine arida, ſine viridis & infructuoſa, ſiue viridis & mortifera, quæ omnes carent bono fructu, *excidetur* à vita præſenti *&* poſt *mittetur in ignem* æternalem. *Ego quidem.* Quaſi aliquis dicat: Vnde tanta comminaris, vel vnde confidis? Reſpondet; Non de me eſt tanta fiducia & tanta potentia, ſed de Domino meo: Quia *ego* tantùm *baptizo in aqua*, non in ſpiritu, tamen Dominus in ſpiritu & in pœnitentia. Quamuis enim Iohannes in baptiſmate Chriſti omnia peccata poſſe deleri crederet, tamen ante baptiſmum Chriſti ad pœnitentiam inuitabat, quia volebat eos præparare & aptare, quatenus compuncto corde & humiliato, per tantum ſacramentum reciperent, remiſſionem peccatorum. Vnde Beatus Clemens, & quidam alij ſancti viri, illis, qui turpiter vixerant, & conuerſi baptizari volebant, ſeptem dies abſtinentiæ, vel etiam plures, ad præparationem iniungebant. Vnde adhuc in catechumenis aliquod ſpacium ante baptiſma præſtituitur. *Qui autem* &c. Ego tantùm in aqua baptizo, ſed magiſter meus, qui venturus eſt poſt me, non naſcendo, ſed manifeſtaturus ſe baptizando, prædicando, *Fortior me eſt.* Ego enim ſum fortis ad pœnitentiam inuitando, ille *fortior* peccata remittendo. Ego regnum cœlorum prædicando ille *fortior* dando. Ego in aqua baptizando, ille Spiritu ſancto. *Cuius non ſum dignus.* Quæritur, cùm alij Euangeliſtæ dicant, *cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius:* Iſte verò Ioannem dixiſſe, *cuius non ſum dignus calceamenta portare*, quæ horum verborum dixerit Iohannes? Auguſtinus: Vel vtraque dixit diuerſis temporibus, vel vtraque in eadem oratione, vt ita diceret; Cuius non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius, neque calceamenta portare, Calceamentum eſt totum incarnationis myſterium, vel totum Euangelium. Vnde Apoſtoli dicuntur habuiſſe ſandalia, quæ ſubtus ſoleas habent, deſuper verò aperta & ligata corrigijs, quia pedes Apoſtolorum ſunt calceati in præparatione Euangelij pacis. Euangelium enim debet prædicatores munire, ne terrenis adhæreant, ſed debet eſſe apertum audientibus, ad quos eunt. Non fuit igitur Iohannes dignus, qui ad Euangelium portandum per orbem mitteretur, id eſt, qui officio apoſtolatus fungeretur. Iohannes tamen non fuit inferior meritis Apoſtolis, ſed tantùm officio miniſterij. Maius enim myſterium non fuit, quàm apoſtolatus, tamen in Cælo non fuit Iohannes minoris dignitatis quàm Apoſtoli. Quare autem noluit & Iohannem in apoſtolatum eligere, ſed in præcurſorem Dei, ignoramus conſilium. Vnde *non* ſuit *dignus ſoluere corrigiam calceamenti*, id eſt, explanare quomodo diuinitas coniuncta eſt humanitati in vnam perſonam, & ligaturas aliorum ſacramentorum. Vel aliter, *ſoluere corrigiam*: Mos erat in lege, vt ſi aliquis ſuperbus repudiaret vxorem, quę ſibi competeret, alius, qui iure propinquitatis eam ducere vellet, diſcalciaret eum qui repudiauerat illam in media porta, & ipſa ſpueret ei in faciem, & vocaretur ille in æternum opprobrium, vel diſcalceatus in populo. Ieſus verò habet ſponſam, id eſt, Eccleſiam, Ioannes autem amicus eſt ſponſi, & non inuidet ei, nec vult vſurpare officium eius, vt ſponſus dicatur, & hoc eſt, *non ſum dignus ſoluere corrigiam calceamenti eius*, id eſt, ducere ſponſam eius, quaſi diceret, non ſum dignus vocari ſponſus, ſed tantùm amicus ſponſi, quia *qui habet ſponſam ſponſus eſt.*

Ipſe vos. Et quia fortior me eſt ex diuinitate, ideò dabit vobis quod non poſſum dare, ſcilicet remiſſionem peccatorum: *quia ipſe baptizabit vos in Spiritu ſancto*, remittendo peccata in Baptiſmate, & poſtea in igne, ſcilicet, in Confirmatione; Quoniam recipiunt homines Spiritum ſanctum ad corroborationem & inflammationem bonæ operationis. Quamuis enim etiam idem Spiritus in Baptiſmate, & Confirmatione conferatur, tamen diuerſa dona ibi accipiuntur, quia in Baptiſmate datur Spiritus ſanctus ad remiſſionam peccatorum, in Confirmatione autem ad munimentum bonorum operum. Vel deſignantur hæc duo genera purgationum, alterum in aqua, vbi originalia & actualia condonantur per Spiritum,

Alterum verò, quando aliqua poſt baptiſmum ſubrepit macula, quæ vel igne pœnitentiæ, vel alicuius mundanæ perſecutionis, vel denique igne purgatorio, ſi qua leuis macula eſt reſidua, purgatur. Vnde in veteri lege perpetuus ignis iuxta altare poſitus erat, deſignans ſcilicet, vt qui Deo ſemel per fidem & regenerationem oblati ſunt, ſemper habeant ignem paratum, in quo excoquant rubiginem peccatorum. *Cuius ventilabrum.* Præmiſſo beneficio, ſupponit comminationem, vt quos non poterit commouere per dilectionem, commoueat per terrorem. Ventilabrum eſt inſtrumentum, quo grana à paleis in ventum excutiuntur, & tunc grana in area decidunt, & paleæ volando ſeparantur. Hoc ventilabrum ſignificat diſcretionem vltimi iudicij, quando oues ad dextram, hœdos autem ad ſiniſtram ponet. In præſenti Eccleſia, quæ per aream ſignificatur, ſunt grana cum paleis, id eſt, iuſti cum malis permixti. Sed in vltimo iudicio permundabit Dominus aream ſuam, id eſt, Eccleſiam, malos ſeparando à bonis. *Ventilabrum* autem ideo dicitur eſſe *in manu ſua*, quia *Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit Filio.* Et *congregabit triticum*, id eſt, bonos qui non ſunt leues vt palea, ſed ſtabiles in bono propoſito, *in horreum* cœleſtis gloriæ.

Paleas autem, id eſt, leues, qui quamuis cum granis de Sacramentis fidei nati ſunt, tamen in Dominicis præceptis ſolidati non ſunt, *comburet igni* infernali. Nota, quia non iudicabuntur infideles, quia iam iudicati ſunt, qui neque grana, neque paleæ ſunt: quia neque boni, neque cum bonis in fide generati ſunt, ſed ſunt zizania, omnino diuerſi à meſſe triticea. De quibus dicitur in Euangelio: *Qui non credit, iam iudicatus eſt.* Et ideò non fit hic mentio niſi de tritico & paleis eius.

Tunc venit Ieſus. Poſt prædicationem ſui præcurſoris Chriſtus prænuntiatus eſt tandem: qui diu latuerat, hominibus ſe manifeſtare voluit. Et prius homines exemplo, quam verbo. Accadit igitur ad primum ſacramentum noſtræ redemptionis, non accepturus tamen remiſſionem peccatorum, qui immunis erat à peccato, ſed inuitaturus homines ad baptiſmum exemplo. Tricenarius erat cum ſe manifeſtauit, in quo oſtendit nullum vel ſacerdotem vel prædicatorem debere inſtitui, niſi ſit perfectæ ætatis. Ioſeph tricenarius regnum Aegypti ſuſcepit. Dauid regnum ea ætate inchoauit. Ezechiel ſub eodem tempore prophetare meruit. Plures cauſæ ſunt, quare Chriſtus ad baptiſmum acceſsit. Primò, vt exemplo nos inuitaret, ne aliquis fortè ab inferiori baptizari, vel in conſpectu hominum denudari erubeſceret, & ita perfectionem totius iuſtitiæ, ſcilicet baptiſmum, deuitaret. Secundò, vt baptiſmate ſuo baptiſmum Ioannis confirmaret. Tertiò, vt aquas conſecraret, & quod minus erat in baptiſmate Ioannis, efficaciam abluendi peccata eis daret. Quartò, vt operationem Trinitatis per deſcenſum columbæ, per vocem Patris, per præſentiam ſui, & cætera myſteria baptiſmatis declararet. Cùm Ioannes ita prædicaret & baptizaret.

Tunc venit Ieſus. Id eſt, incepit apparere paulatim, qui diu latuerat. *A Galilæa*, ſcilicet à Nazareth, *in Iordanem.* Galilæa, transmigratio interpretatur: Iordanis, deſcenſus. Quiſquis ergo vult baptizari, id eſt, transmigrare à vitijs ad virtutes, veniendo ad baptiſmum ſe humiliet, quod interpretatione Iordanis ſignificatur. *Ad Ioannem.* Venit Dominus ſcilicet ad ſeruum, ſuperior ad inferiorem, ne quantumlibet potens ab inferiori, vel à ſeruo baptizari contemnat. *Ioannes autem*, &c. Quia Domini humillimam diſpenſationem cognouimus, ſerui etiam prudentem obedientiam attendamus. Obedire volebat, ſed cum eum immunem à peccato cognoſceret, cauſam voluit ſcire quare Dominus baptizari poſtularet. Itaque ad tempus prohibebat eum, dicens:

Ego à te debeo baptizari. Quaſi diceret: Ego terrenus à te cœleſti, mortalis ab æterno, peccator à te iuſto debeo baptizari. Ego egeo, & tu non eges. Quare ergo *venis ad me? Reſpondens Ieſus.* Dicit Ioannes quod quærebat. *Ieſus dixit ei: Sine modò*, Id eſt, acquieſce modò voluntati meæ, & me modò ſine baptizari à te. Subdit breuiter rationem, quare velit baptizari: *Sic enim decet nos implere omnem iuſtitiam.* Baptiſmus eſt conſummatio omnis iuſtitiæ. Quantumcunque enim fuerit iuſtus religioſus, eleemoſynarius, ieiunator, caſtus & cæt. tamen ſi baptiſmatis gratia caret, nihil ei proficit. Vnde Cornelius ad Petrum miſſus eſt. Baptiſmus ſine virtutibus aliquando ſolus valet, ſicut in puero, ſed virtutes ſine baptiſmate nunquam. Ex quo dictum eſt: *Niſi quis renatus fuerit ex aqua & ſpiritu*, &c. Vocatur ergo conſummatio iuſtitiæ, ad quam volens homines inuitare, ne ab inferiori dedignentur baptizari, vel in conſpectu hominum denudari, ideò vult exemplo docere quid alios oporteat facere, vt nullus poſt eum erubeſcat, & hoc eſt: *Sic*, id eſt, dum ego ſuperior & non indigens baptizari, à te inferiori baptizabor. *Decet nos.* Scilicet me Dominum baptiſmum ſuſcipientem, & te ſeruum me baptizantem *implere omnem iuſtitiam*, id eſt, docere conſummationem omnis iuſtitiæ, quod eſt ad baptiſmum inuitare. *Tunc dimiſit eum.* Id eſt, conſenſit ei, & nihil amplius interrogauit, quia quod quærebat intellexit.

Baptizatus autem Ieſus, confeſtim aſcendit de aqua. Secundùm ſitum loci, quia in valle erat, dicit Ieſum aſcendiſſe in Ieruſalem. Quòd aſcendit, poſt baptiſmum, ſignificat quòd omnis baptizatus debet de virtute in virtutem aſcendere, ſine dilatione.

Et ecce aperti ſunt cœli, &c. Voluit enim oſtendere quòd cœlum pro peccatis prius obſeratum, poſt baptiſmum per gratiam ſuit ei reſeratum. Quæritur quare in aqua fieri voluit remiſsionis ſacramentum? Scilicet, vt flammeum gladium, id eſt, ignem gehennalem nobis extingueret,

gueret, quia aqua contrarium elementum eſt igni. *Et vidit ſpiritum Dei.* Quæritur vtrum vera columba fuit, & qualiter Spiritus ſanctus in ea apparuit, & quare dicatur Spiritus ſanctus deſcendiſſe, cùm totus ſit vbique? Sciendum eſt, quia Deus, qui inuiſibilis eſt natura, per varias ſpecies & nouas ſe hominibus oſtendit. Sicut Moyſi in ſpecie ignis in rubo. Sicut in Angelis Abrahæ ſub humana ſpecie, & in alijs multis ſpeciebus, quæ peractis officijs vel negotijs deſinebant eſſe. Sic iſta columba vera fuit, & noua creatura, per quam Spiritus ſanctus ſuam præſentiam in Chriſto eſſe oſtendit. Non enim tunc primùm in Chriſto cœpit eſſe, quia tota Trinitas plena fuit in eo. Sed quia homines ignorabant præſentiam Spiritus eſſe in eo, ideò per viſibilem ſpeciem eam voluit hominibus repræſentare. Quæritur præterea, vtrum in illa columba eſſet Spiritus ſanctus, & vtrum propterea dicatur incarnatus? Erat quidem Spiritus in columba, ſicut in cæteris creaturis, quia eum totum vbique confitemur eſſe, ſed non eo modo, quo Filius in dominico homine. Ibi enim diuinitas in vna perſona humanitati erat cognita. Spiritus verò ſanctus non erat cum columba vna perſona, quæ poſtea peracto officio, columba deſijt eſſe. Vox Patris ſimiliter fuit vna de ſpeciebus enuntians, quæ voluit Deus audiri. Non Pater habet os & flatum, quo vocem emitteret. Dicitur autem Spiritus ſanctus ideò deſcendiſſe per ſpeciem, ſicut Dominus aliquem allocutum eſſe per legatum. Dicitur autem Spiritus & aliter deſcendiſſe, quia ſe humiliauit, cùm per tam humilem ſpeciem præſentiam ſuam manifeſtauit. Notandum etiam eſt, quòd ideò columba ſupra caput Chriſti ſedit, ne aliquis putaret vocem Patris ad Ioannem factam, non ad Dominum.

Hic eſt Filius meus. Poſita columba ſuper caput eius, ſecuta eſt vox Patris, dicens: *Hic.* Demonſtratiuè ad homines, vt hac demonſtratione faciat certiores. *Filius meus.* Id eſt, filius ſubſtantialis. *In quo.* Quantum ad humanitatem. *Mihi complacui.* Dictum eſt ad ſimilitudinem pictoris, qui ſibi placet, dum ſuam picturam bonam conſiderat. Quaſi diceret: Adam fuit filius Diaboli, hic meus: in illo mihi diſplicui, quia pœnituit me feciſſe eum, in hoc nunquam, ſed *mihi* in omnibus *complacui.* Ille mihi inuiſus eſt, hic dilectus. Quæritur, cùm Euangeliſtæ diuerſa dicant Patrem nuntiaſſe, Matthæus enim ait: *Hic eſt filius meus dilectus, in quo mihi complacui.* Marcus verò: *Tu es Filius meus dilectus, in te complacui,* Lucas verò: *In te complacuit mihi*, quæritur, inquam, quid horum Pater dixerit? Sed, vt ait Auguſtinus: Si varia dicant Euangeliſtæ de iſta voce, non eſt multum mirandum, dum tantummodò ſit eadem ſumma ſententiæ: ſicut ſi diuerſi legati alicuius verba deferrent, non eadem verba, ſed eandem ſententiam curarent dicere. Hæc omnia plena ſunt ſacramentis. Non enim Chriſtus propter ſe, ſed propter nos ſe manifeſtare voluit, quoniam in his omnibus oſtendit, quòd vnuſquiſque in baptiſmate accipit, quòd vnuſquiſque in baptiſmate accipit. Ideò enim tota Trinitas hic demonſtrata eſt, Pater in voce, Spiritus in columba, Filius in homine, vt tota Trinitas in ſingulis baptizatis operari credatur. Voluit ergo Spiritus ſanctus potius in columbæ ſpecie apparere, vt perfectam ſpeciem ſui doni in baptizatos denotaret. Confert enim in baptiſmate nocentibus innocentiam & ſimplicitatem, quod per innocentem & ſimplicem auem, quæ felle caret, deſignatur. Hæc autem innocentia confertur, cùm remiſsio peccatorum hominibus tribuitur. Voluit ergo pro qualitate chariſmatis deſignanda, ſuper Chriſtum baptizatum in ſpecie columbæ apparere. Super Apoſtolos verò in igne: in tranſmigratione in lucida nube. Dat enim Spiritus, vt dictum eſt, innocentiam baptizatis: ardorem verò prædicationis, & illuminationem ſcientiæ Apoſtolis & diſcipulis: claritatem verò corporis, quod eſt nubes animæ reſurrecturis. Significantur etiam ſeptem virtutes infidelibus per columbam. Columba enim ſecus fluenta habitat, vt viſo accipitre, mergat ſe in aquis, & ſic euadat. Meliora grana eligit. Alienos pullos nutrit. Non lacerat roſtro, felle caret, in cauernis petrarum nidificat. Gemitum habet pro cantu. Ita ſancti prædicatores ſecus diuinæ ſcripturæ fluenta, quibus corda eorum rigantur, inhabitant, vt eorum munimento incurſum diaboli euadant. Meliora grana, id eſt, meliores ſententias, ſcilicet non hæreticas, quibus paſcantur, eligunt. Alienos pullos, id eſt, homines prius à Deo alienatos, qui diaboli pulli, id eſt, imitatores fuerunt, doctrina ſua nutriunt & exemplo. Non roſtro lacerant, id eſt, bonas ſententias morte hæreticorum lacerando non peruertunt. Felle, id eſt, ira irrationabili carent. In cauernis petræ nidificant, id eſt, in plagis mortis Chriſti, qui firma petra eſt, nidum ponunt. Per nidum quippe refugium, & ſpes deſignatur. Columbæ enim adueniente imbre, ad nidum fugiunt, & ſpem prolis in nido ponunt. Gemitum habent pro cantu, id eſt, ſicut alij delectantur in cantu, ita ipſi in tribulatione & gemitu. Dicitur ergo: *Hic eſt filius meus*: quia fideles in baptiſmate filij Dei efficiuntur. Vnicuique enim dicitur: Hic, qui prius erat filius diaboli, modò eſt filius meus; qui prius inuiſus, modò dilectus, in quo mihi prius diſplicui, modò complacui. Hoc tantùm ſacramentum baptiſmatis multis figuris in antiquis temporibus eſt præſignatum. In arca Noe, in mari rubro, in circunciſione, in multis alijs rebus, quod hic tandem completum eſt.

CAPVT IV.

TVNC *ductus eſt Ieſus in deſertum à ſpiritu.* A quo ſpiritu, Lucas apertius ponit.

nit, dicens : *Quia Ieſus plenus Spiritu ſancto regreſſus eſt à Iordane. & deinde ſubdit, Et agebatur à ſpiritu in deſerto.* Non eſt enim putandum, quod violentiam intuliſſet illi immundus ſpiritus, qui Spiritum ſanctum acceperat. Hoc deſertum eſt inter Ieruſalem & Iericho, vbi morabantur latrones. Vnde à Domino dictum eſt : *Homo quidam deſcendebat ab Ieruſalem in Iericho, & incidit inter latrones.* Homo dico, gerens figuram Adæ, qui à dæmonibus victus eſt, & peccatis ſauciatus, & à virtutibus ſpoliatus, qui locus vocatur Damin, id eſt, ſanguinum, propter effuſionam ſanguinis, quam ibi faciebant latrones. Conueniens ergo fuit, vt ibi Chriſtus diabolum ſuperaret, vbi diabolus hominem ſub figura ſuperaſſe dictus eſt. Baptizatus autem Chriſtus, vadit ſtatim in deſertū, ductu ſpititus: quia omnis fidelis poſt baptiſmum debet poſtponere mundū, & aut petat corporaliter eremū, aut vacās à tumultu ſeculi, faciat in mente deſertum, & ductu ſpiritus accingatur ad pugnam contra diabolum. Tunc enim perſequitur hominem, cùm ſe viderit derelictum. Vnde Chriſtus poſt bapiſmum permiſit ſe tentari, non ante, vt tentationes baptizatis doceret immitti. Diabolus enim ante baptiſmum, dum eos ſuos eſſe putat, non eos ita acriter aggreditur. Filij Iſrael poſt maris tranſitum, id eſt, baptiſmum morantur in deſerto, donec venirent ad terram promiſsionis, nec eſt dignus aliquis comedere manna, id eſt, corpus Domini, niſi in deſerto moretur, id eſt, niſi tumultus huius ſeculi & concupiſcentias, ſi non corpore, ſaltem menta deſerat. Et quia tunc imminent tentationes, accingantur ad pugnam. Vide ergo ordinem. Tria ſunt genera tentationum : in concupiſcentia carnis, in concupiſcentia exteriorum, quæ dicitur tentatio oculorum, in ſuperbia vitæ: Omnia autem alia mala ex his proueniunt, ſiue ira, ſiue inuidia, ſiue contentio, ſiue odium, ſiue homicidium, ſiue furtum, ſiue alia genera. Ex gula, luxuria, dormitionis delectatio, & voluptates aliæ. De concupiſcentia carnis ſunt diuitiæ, honores & ſimilia. Concupiſcentia aſt exteriorum. Superbia vitæ, eſt vana gloria de bonis operibus. Naturaliter autem prius tentat diabolus in concupiſcentia carnis, quæ eſt homini vicinior, & quaſi naturalis. Poſtea in exterioribus. Concupiſcentia verò carnis, ſolet incipere à gula, quia ſatur venter loxuriam appetit, & cæteras voluptates. Et ideò debet fidelis prius gulam domare, quæ eſt porta & initium cæterarum voluptatum: & quia contra gulam primitus inſurgit, à ieiunio, quod eſt frænum gulæ, incipit. *Et cùm ieiunaſſet quadraginta diebus & quadraginta noctibus.* Iſte numerus conſecratus eſt ieiuniorum prius à Moyſe, & poſtea ab Helia, vt à lege & prophetis confirmetur. Deinde à Chriſto, qui eſt noui teſtamenti lator. Moyſes ieiunauit quadraginta diebus alloquio Angelico confortatus. Helias ſimiliter in fortitudine cibi Angelici iuit per quadraginta dies vſque ad montem Dei Oreb, dum fugeret Iezabel. Ieſus vero nullum habebat exterius ſolatium, neque ſeruitium Angeli, neque cibum : ſed intus habebat, quod ſuſtentabat ne deficeret per humanam fragilitatem. Illi non leguntur eſuriiſſe, Iſte verò poſt voluit eſurire, vt diabolo potentiam ſuam cælaret, & occaſionem tentandi diabolo conferret. MYSTICE etiam aſurijt Chriſtus, quia ſalutem noſtrā deſiderabat. Quadragenarius ſignificat totum tempus præſentis vitæ, in quo omnes homines collecti de quatuor partibus mundi, decem præceptis armari contra tentationes debent. Vnde ex quaternario & denario fit. Vel quatuor ſignificat omnes illicitos motus corporis, qui proueniunt ex quatuor humoribus, id eſt, quatuor elementis, de quibus caro conſtat, contra quos motus decem præcepta opponi debent. Decem præcepta diuiduntur in tria & ſeptem. Tria pertinent ad Deum, ſeptem ad proximum : quia homo ex anima, quæ habet tres vires; & corpore, quod conſtat ex quatuor elementis. Ideò quadraginta annis filij Iſrael in deſerto fuerunt. De noctibus ideò facit mentionem, ne per dies ieiunaſſe, & per noctes comediſſe, vt hæretici dicunt, credatur. Quadraginta diebus, indigens cibo, dum mortalis viueret, ieiunauit. Quadraginta verò diebus, poſt reſurrectionem, non indigens cibo, cum diſcipulis comedit. In primis enim quadraginta diebus homo in tentatione poſitus, hominem quid faceret in agone docuit, & per quadraginta alios, quòd quandiu pugnarent, & à vanitate ſeculi ieiunarent, cum eis eſſet, & in eis comederet, id eſt, delectaretur, præmonſtrauit. Quadragenarius enim vtranque præſentem & futuram vitam deſignat. Et nota, quòd duæ abſtinentiæ ſunt, alia dum carnem domamus, alia dum motibus ſedatis, ex nimia contemplatione & deſiderio futurę vitę, comedere obliuiſcimur. Itaque abſtinentia alia mœroris, alia gaudij. Voluit autem Dominus ſponte eſurire, vt diabolo tribuatur tentandi occaſio. Chriſtus etiam eſurijt, vt celaretur Deus eſſe: quæ tamen eſuries, noſtræ ſalutis deſiderium, quod habuit deſignat. Helias verò & Moyſes non eſuriunt, vt diuinæ potentiæ eſſent exemplum. Tantum Chriſtus voluit ieiunare, quantum illi duo, qui fuerant homines, ieiunauerant : quia ſi plus quàm homines ieiunaſſet, ſupra homines eum eſſe tentator intelligeret, & ideo tentare non auderet. Si minus, eum eſſe Deum hæreticus negaret, & purum hominem aſſereret: quia nec hoc egiſſet, quod puros homines feciſſe cognoſceret. Ieiunauit autem ideò quadraginta diebus & quadraginta noctibus, vt indicaret nos ab illicitis debere ieiunare, ſiue in tempore proſperitatis, quod per dies deſignatur, ſiue in tempore aduerſitatis, quod per noctes notatur. *Et accedens tentator.* Viſa eſurie, acceſsit tentator, quia non putabat Deum, quem fragilem videbat. Viderat ſtellas, viderat Magos, audierat Ioannem clamantem, *Hic eſt Agnus Dei.* Audierat forſitan de cœlo vocem Patris, ſed putauit eum vocari filium adoptiuum, ſicut & alios Sanctos. Audierat Prophetas ſciebat Chriſtum venturum. Sed quum omnia iſta vidiſſet ſigna, non tamē credidit eſſe Deum, & hoc faciebat eius ſuperbia. Credidit enim, quòd ſicut ipſe nunquam voluit pati infirmitatem, ſed voluit etiam ſuper omnia exaltari, ſic

non credidit Deum velle vllam pati infirmitatem, iudicans eum ex animo ſuo: & ideò viſa infirmitate in Chriſto, eum eſſe Deum nullo modo credidit, & tamen explorat, quum dicit: *Si filius Dei es*. & tentat, cùm dicit: *Dic vt lapides iſti panes fiant*. Volebat enim per panem viſum gulam incitare. Qui enim eſurit, viſo cibo plus cupit. Volebat enim per mutationem tentare potentiam, & tamen ſi miraculum videret, non ideò crederet, quia etiam Prophetas viderat maiora feciſſe, ſed hominem per panem illudere volebat. Satis conuenienter lapides offert, qui durus eſt & impenitens, & quia ſcriptum audierat: *Ipſe dixit, & facta ſunt*, quaſi per potentiam blanditur, dicens: Dic ſolummodò. & fiet. *Si filius Dei es. Qui reſpondens dixit*. Docet nos contra tentationem clypeum Scripturarum opponere. Non vtitur diuina poteſtate, cùm poſſet tamen eum, vt Deus, fugare, quia veritatem ſuæ diuinæ potentiæ noluit oſtendere, vt qui incertus venerat, incertus rediret. *Non in ſolo pane*. Iſta autoritas ſumpta eſt de Deuteronomio: Moyſes enim vidês, quòd homo de gemina ſubſtantia factus eſt, videlicet corpore & anima, & neutrum ſine ſuſtentamento poſſe ſubſiſtere. Corpus enim petit terreno cibo ſuſtentari: anima verò, quæ eſt ſubſtantia ſpiritualis, pane cœleſti, ait: *Non in ſolo pane viuit homo*, &c. Deus eſt panis Angelorum, ſed homo Deum non poteſt comedere, niſi factum lac, ideò per figuras ei oſtenditur, id eſt, per verba, & per alias oſtenſiones, quę omnia verba dicuntur, & ideò dicit, quòd homo viuit, *in omni verbo*, id eſt, in omni genere locutionum *Dei*, id eſt, in quibus Deus oſtenditur. Quæritur, quomodo hæc reſponſio tentationi ſupradictæ repugnet? Solutio, hoc ſonat, quaſi diceret, perſuaſio tua patet, quia tentantis eſt. De cibo enim corporis agis, qui communis eſt cum pecoribus, non de cibo mentis, qui eſt nobis communis cum Angelis. Si enim amicè ageres, de meliori cibo prius me admoneres, ſine quo nemo verè viuere poteſt. *Non enim in ſolo pane*, &c. *Tunc aſſumpſit*. Nota, quòd Lucas ponit iſtam tentationem vltimam, & tentationem de monte ſecundam, quod videtur magis ſecundùm hiſtoriam eſſe. Natura enim exigit, quod diabolus tentet prius de concupiſcentia carnis, deinde de concupiſcentia exteriorum, tandem de ſuperbia bonæ vitæ. Sed Matthęus refert ſecundùm hoc, quod in Adam factæ ſunt, & per eas victus eſt, vt in eodem ordine, quo homo prius eſt victus, ſecundus Adam viciſſe oſtendatur. Dicitur enim Adam prius tentatus per gulam dum dicitur: *Et videns lignum, quòd eſſet pulchrum viſu, & ad veſcendum ſuaue*. Poſtea per inanem gloriam dum dicitur: *Eritis ſicut dij*. Quod ſuperbia erat, tranſire, ſcilicet, vltra ſe, & velle Domino ſuo parificari. Denique per auaritiam, dum dicitur: *Scientes bonum & malum*. Tam bene eſt enim auaritia cupiditas ſcientiæ, ſicut pecuniæ, & iſte ordo factus eſt tunc, ſecundùm hoc, quod diabolo conueniētius viſum eſt. Poſtquam verò corrupta eſt natura, alius ordo ſupradictus à natura conſtitutus eſt. Prius per concupiſcentiam carnis, deinde exteriorum, &c. in Adam enim nullus ordo naturaliter erat, quum nullam concupiſcentiam ſentiret. Quæritur, quomodo hæ tentationes factę ſunt, quum Marcus dicat, quod *quadraginta diebus in deſerto fuit, & tentabatur à Satana*? Videtur enim velle, quòd omnes tentationes in deſerto eſſent. Dicunt igitur quidam, quòd animæ factæ ſunt hæ tentationes à diabolo, non viſibiliter apparente. Suggerebat enim ei diabolus, vt de lapidibus faceret panes, & aſcenderet ſupra pinnam, & inde ſe præcipitaret, vt diabolum adoraret, propter regna mundi. Alij dicunt, quòd viſibiliter ei apparuit, vt homo, quòd verius eſt, & locutus eſt cum eo. Et vocauit Ieruſalem deſertum, id eſt, à Deo derelictum, vt omnes tentationes dicantur in deſerto fuiſſe, ſed hoc non eſt neceſſarium, quoniam litera Marci non cogit, quia tantùm dicit, quod à Satana tentaretur. Verum quidem eſt, quod in deſerto eum tentauit, ſed non dicit tantùm in deſerto. Iterum quæritur, quomodo aſſumpſit? Alij dicunt, quòd eum tranſportauit, & ſtatuit ſupra pinnam: quod non eſt mirum, ſi permiſit ſe tranſportari à diabolo, qui permiſit ſe lauari in cruce à membris diaboli. Alij dicunt, quia duxit eum per viam vſque in Ieruſalem, quod videtur velle Lucas; qui dicit: Et duxit eum in ſanctam ciuitatem, & aſcenderunt ſupra pinnam, ſicut & alij homines. Quæ ſuit vltima tentatio, poſtquam regreſſus eſt à deſarto, & venit in ciuitatem. Iſte creditur eſſe magiſter dæmoniorum, qui Dominum tentauit. Mos architecturæ eſt in Paleſtina, vt tecta deſuper plana, non cacuminata habeantur. Similiter templum Salomonis factum erat planum deſuper, & in gyro cancelli deambulatorij, ne quis incautus inde laberetur: & erat ibi ſedes doctorum, vt inde loquerentur populo infra poſito. Cancelli dicuntur illa in gyro muralia, vnde proſpiciunt homines. Inde Cancellarij dicuntur, qui habent ſermonem ad populum de mandatis regis vel imperatoris, quia iuſſa regis ſolent in cancellis prædicare. Cancelli ſimiliter dicuntur feneſtræ, de quibus proſpicitur: ideò duxit eum ſuper pinnam templi, quum vellet eum de vana gloria tentare, quia ibi in cathedra doctorum multos deceperat in gloria, ideò putauit & iſtum poſitum in cathedra magiſterij, in vanam gloriam extollere poſſe. *Si filius Dei es*. Iterum explorat, quum dicit: *ſi filius Dei*, &c. & tentat, vbi dicit, *Mitte te deorſum*. Stulta fuit perſuaſio, quæ dicit, *Mitte te deorſum*, præſertim filio Dei. Rectius enim diceret: *Si filius Dei es*, aſcende in cœlum: quod ſi faceret, verum ſe eſſe filium Dei comprobaret, ſed diabolo conuenit, vt in præcipitium ire commoneat. *Scriptum eſt enim, quia angelis*, &cæt. Authoritate ſcripturæ Chriſtus ſe defendit, & anthoritate ſcripturæ diabolus perſuadet peccare. Sed notandum, quod ſcripturam peruertit. ait enim ſcriptura de quolibet bono homine, & dicit: quod Dominus Angelis ſuis, ſicut miniſtratorijs ſpiritibus, præcepit, quòd in manibus, id eſt, auxilijs ſuis, extollant bonum hominem, & ita cuſtodiant, ne offendat pedem, id eſt, affectum mentis, ad lapidem, id eſt, veterem legem ſcriptam in lapideis tabulis. Ait illi Ieſus rurſum, *Non tentabis*, &c. Notandum, quòd iſta verba à diabolo non ſunt directa. Sic enim dicta ſua temperauit, quod ſe Deum eſſe non manifeſtauit, ſed à Moyſe ſumpta ſunt, qui dicit in Deuteronomio, cuilibet homini: *Non tentabis Dominum Deum tuum*. Non enim debemus Deum tentare, quandiu habemus quod rationabiliter faciamus, ſicut Abraham de vxore, quam ſororem vocauit. Sed poſtquam neceſsitas ingruit, tunc debemus Deum vocare, & petere quod neceſſarium eſt. ſicut filij Iſrael ad mare rubrum, & quando petimus, non cum tentatione, ſed confidenter. Cum tenta-

tiooe

BIBLIOTECA NAZ. R A VITTORIO EMANUELE

tione peribant filij Iſrael, quum dicerent: *Nunquid poterit Deus parare menſam nobis in deſerto?* & ſi fuerit morte deprehenſus, ponat totum in voluntate Dei, niſi ereptionem ſuam inimicis viderit vtilé, ſicut tres pueri in camino ignis. Tentare Deum eſſet, ſi præcipitem ſedaret, quum deſcendere poſſet, ſicut & cæteri homines. *Iterum aſſumpſit*, &c. Tentaturus de auaritia in montem ducit, quia ſuperbia eſt vermis diuitiarum, & qui ambitio ſemper alta petit. *& oſtendit ei omnia regna mundi*, &c. Vel ſimpliciter illo ſurgente, totus mundus ab eo viſus dicitur: vel vanitatem mundanæ pompæ ſibi expoſuit, dicens: Talia & talia ſunt regna mundi. Nec eſt peccatum concupiſcibilia habere in mente ſine cupiditate, ſicut videre medici ſolent genera morborum ſine labore, vel læſione, quæ omnia promittit mentiendo, quum ea potius Deus donet, ſicut Saul & Dauid, & multis alijs. *Ipſe* enim non poteſt dare aliquid in mundo, niſi quantum Deus permiſerit. *Si cadens*. Verè cadit, qui eum adorat. Ecce ſuperbia diaboli antiqua: ſicut enim in principio voluit ſe Deo ſimilem facere, ita nunc volebat diuinum cultum ſibi vſurpare. *Tunc dixit ei Ieſus: Vade Satana*, qui ſcilicet ſaluti aduerſaris, quum creaturam iubeas adorare. Satanas enim aduerſarius interpretatur. Non autem, vt plerique putant condemnatur Petrus eadem ſententia, qua Satanas. Petro enim dicitur: *Vade retro me Satana*, id eſt, ſequere me, qui es contrarius meæ voluntati. Hic verò audit: *Vade Satana*, & non additur, *Retro me*, vt potius intelligatur in ignem æternum, qui præparatus eſt tibi. Hic iterum eſt authoritas in Deuteronomio, vbi Moyſes clamat omni homini: *Dominum Deum adorabis*, quaſi diceret: Non te debeo adorare: quia Moyſes prohibuit idololatriam. Quæritur, quare quum dicat *ſoli*, an ſeruitus Regis prohibeatur, vel alterius hominis? Nequaquam, quia apud Hebręos & Græcos diſtinguitur quædam ſpecialis ſeruitus Dei, quæ dicitur latria. Nos verò non habemus proprium nomen illius, ſed commune nomen ponimus, ſicut ipſi habent quoddam commune, quod ſignificat quamlibet ſeruitutem, ſcilicet dulia.

Tunc reliquit eum diabolus. Si dicamus vltimam tentationem fuiſſe in ciuitate, ita legendum eſt: *Tunc*, id eſt, peractis omnibus tentationibus, *reliquit eum diabolus*, non habens quid ageret, ſed per omnia victus: quæ relictio ſupra pinnaculum templi intelligenda eſt, ſecundùm Lucam. Si autem dicamus Matthæum ordinem hiſtoriæ ſequi: diabolus reliquit eum in monte. *Et ecce Angeli*, &c. Quaſi à longè agonem Domini Angeli aſpiciebant, ne videretur eorum præſidio eguiſſe vel viciſſe. Vt verò ille victus diſceſsit, parati ad obſequium venerunt, qua in re oſtenditur in agone noſtro victo diabolo, quòd nobis Angeli congaudentes accedant.

Cum autem audiſſet, &c. Quam diu prædicauit ſeruus, expectauit Dominus. Poſito autem eo in vinculis, incepit prædicationem publicam, reliqua autem fecerat priuatim, & ſi locutus fuerat, non tamen ad turbas, ſed quaſi in occulto. Tres Euangeliſtæ incipiunt à publica prædicatione Chriſti, ex quo captus eſt Ioannes. Ioannes verò Euangeliſta refert multa, quæ prætermiſſa fuerant ab illis, quæ facta ſunt antequam Ioannes traditus eſſet. Refert enim Ioannes quòd poſt reuerſionem de deſerto, erat Chriſtus iuxta Iordanem, & venerunt ad eum duo diſcipuli Ioannis, Andreas, & quidam alius, & dixerunt ei: *Magiſter vbi habitas?* &c. Et de Nathanaele etiam refert, quomodo cum eo locutus eſt Dominus. Deinde iuit in Chana Galilææ, & fecit miraculum de vino. Poſtea ſeceſsit in Capharnaum, vbi habitauit cum matre & diſcipulis. Quos diſcipulos vocat Euangeliſta, non quòd diſcipuli eſſent tunc, ſed nomine quod modò habebant, vocauit: ſicut ſi modò diceremus, Paulus Apoſtolus natus eſt in Tharſo: non quod Apoſtolus tunc vocaretur. Et tunc in Paſcha aſcendit in Ieruſalem, & inuenit vendentes & ementes in templo, & expulit eos, quod & alia vice poſtea fecit, ſcilicet circa paſsionem ſuam, vt refert Matthæus. Bis enim, vt ait Auguſtinus, fecit hoc miraculum. In illo aduentu locutus eſt cum eo Nicodemus nocte. Inde venit in Iudæam, & baptizabat, quamuis non ipſe baptizaret, ſed diſcipuli eius. *Erat* enim tunc *Ioannes baptizans in Enon iuxta Salim: nondum enim Ioannes miſſus fuerat in carcerem*. In his verbis datur intelligi, quòd omnia iſta facta ſunt, antequam captus eſſet Ioannes. Tunc diſcipuli Ioannis dixerunt ei: *Rabbi, cui tu teſtimonium perhibuiſti, ecce hic baptizat*, & facit plures diſcipulos, quàm tu. Vt autem cognouit Ieſus, quia audierunt Phariſæi quòd Ieſus baptizabat, & plures diſcipulos faceret, quàm Ioannes, quanquam Ieſus non baptizaret, ſed diſcipuli eius reliquit Iudæam, & abijt iterum in Galilæam. Hic ait Auguſtinus: Tunc intelligimus iam traditum fuiſſe Ioannem. De primo itaque aduentu Chriſti in Galilæam, non agunt tres Euangeliſtæ, ſed incipiunt ab hoc vltimo. Quæritur, quot annis durauerit prędicatio Chriſti & miracula eius? In qua re diuerſi diuerſa ſentiunt. Alij dicunt ſequentes Ioannem, qui tantùm facit mentionem triplicis Paſchæ, quòd per duos annos & dimidium prædicauit, & fecit miracula. Alij quòd per tres & dimidium, quòd magis habet veritas. Primi ita ordinant, quòd poſt baptiſmum ieiunauit Chriſtus, poſtea rediens, fecit illa in eodem anno: quæ refert Ioannes Euangeliſta de duobus diſcipulis Ioannis, & Nathanaele, & de aqua, quam mutauit in vinum de mora facta in Capharnaum, & hæc facta ſunt à tempore theophaniæ. Deinde aſcendit ad Paſcha, & expulit vendentes & ementes de templo, & locutus eſt Nicodemo. Deinde venit in Iudæam, & fuit ibi donec Ioannes traditus eſt, quod fuit intra Paſcha & Calendas Maij, quia tunc legitur Chriſtus incepiſſe prædicationem ſuam, & inuenitur in quibuſdam complutis ſignatum quo die. Quo audito ſeceſſit in Galilæam, & fecit publicam prædicationem ſuam. Circa verò alterum Paſcha occiditur Ioannes: quod poteſt ſciri ex verbis Matthæi & Ioannis. Ait Matthæus, quòd Ioanne mortuo diſcipuli venientes, nuntiauerunt Ieſu. Quod cùm audiſſet Ieſus, ſeceſsit in deſertum, & fecit ibi miraculum de quinque panibus & duobus piſcibus. Ioannes verò ait, quòd quando hoc miraculum fecit, erat proximum Paſcha, & ita paulo ante proximum paſcha, Ioannes occiſus eſſe intelligitur. In ſequenti verò Paſcha eſt paſsio Domini, & ita Chriſtum, per duos annos & dimidium prædicaſſe, & miracula feciſſe oſtendunt. Sed huic ſententiæ contrarium eſt, quòd miraculum de nuptijs, eo die quo baptizatus eſt, anno reuoluto ab vniuerſali Eccle-

ſta canitus & prædicatur. Quod falſum eſt, ſi dicatur eſſe factum inter diem theophaniæ & Paſcha, poſt regreſſum de deſerto, ad quod ſtatim poſt baptiſmum dicitur ductus eſſe, à ſpiritu. Ait enim Marcus: *Et ſtatim ſpiritus miſit eum in deſertum, & erat ibi quadraginta diebus.* Vt ergo ſtare poſsit ſententia, dicendum eſt, vnum Paſcha à Ioanne Euangeliſta eſſe prætermiſſum, & nihil dixiſſe eum de primo anno, qui fuit à primo die baptiſmatis, vſque ad eundem ordinem: niſi hoc tantùm, quod ait de duobus diſcipulis Ioannis, & de Nathanaele. Anno itaque reuoluto in eodem die, quo & baptizatus eſt, fecit miraculum in nuptijs. Poſtea demoratus eſt Capharnaum vſque ad Paſcha. Cætera non mutantur, & ſic habemus à die baptiſmatis vſque ad paſsionem tres annos, & tantum quantum eſt à die theophaniæ vſque ad primum Paſcha. Sed ad litteram veniamus, quaſi diceret: Quandiu Ioannes prædicabat, noluit Dominus publicam prædicationem facere. Sed cùm audiſſet, quia traditus eſſet, ſeceſsit in Galilæam de Iudæa, vt refert Lucas *venit Nazareth, vbi erat nutritus: & intrauit in ſynagogam, & ſurrexit legere,* & accepto libro, *inuenit locum, vbi ſcriptum* eſt in Iſaia: *Spiritus Domini ſuper me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus miſit me, prædicare captiuis remiſsionem, cæcis viſum dimittere confractos in remiſsionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et cum plicuiſſet librum, ſedit,* & ait: *Hodie* completa *eſt hæc ſcriptura in auribus veſtris,* & dixit ibi multa, propter quæ duxerunt illum in montem, & voluerunt præcipitare: ſed *ipſe tranſiens* iuit, & tunc *deſcendit Capharnaum.* Vnde modo ait Matthæus:

Et relicta ciuitate Nazareth, venit & habitauit Capharnaum maritimam in finibus Zabulon & Neptalim, vt adimpleretur. & cæt. In hac vrbe, vt refert Lucas, ſanauit in ſynagoga dæmoniacum, & inde cœpit publicè prædicare.

Nota quòd duæ Galilææ ſunt: vna, quæ dicitur Iudæorum, altera quæ dicitur Gentium. Diuiſa eſt Galilæa à tempore Salomonis. Habuit enim maximam familiaritatem cum Hiram rege Syriæ, quia adiuuit eum de lignis, ad faciendum templum Domini. Propterea Salomon dedit ei viginti ciuitates in Galilæa, remanentibus tamen ibi Iudæis ſub ditione illius regis, quę pars poſtea dicta eſt Galilæa Gentium, reliqua autem Iudæorum. Zabulon eſt in Galilæa Iudæorum, Neptalim in Galilæa Gentium. Capharnaum vero erat in confinio vtriuſque. Rationabiliter igitur incepit ibi prædicationem ſuam, vt quaſi Gentibus & Iudæis eam præponendam ſignificaret. Non tamen prædicabat Gentibus, ſed Iudæis tantùm, niſi per aliquam occaſionem. Ipſe enim dixit: *Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael, & in viam Gentium ne abieritis.* Conueniens præterea fuit, vt ibi primum noſceretur præconium Redemptoris, vbi Iſraelis prima captiuitas facta eſt ab Aſſyrijs. Maritima erat Capharnaum, quia ſita erat iuxta mare, quod vocatur in vno loco mare Galilææ, in alio Tyberiadis, in alio ſtagnū Genezareth; nec tamen mare eſt, ſed collectio maxima aquarum dulcium, ſed mos eſt illius gētis, collectionem huiuſmodi mare vocare. Ait enim Hieronymus ſuper Iſaiam: Mare hic appellat lacum Genezareth, qui Iordane influente efficitur, in cuius littore Capharnaum, & Tyberias, & Thebaida, & Chorozaim ſitæ erant, in qua maximè regione Dominus conuerſatus eſt. Nota in primis, quòd Euangeliſta myſticum potius ſenſum quærens quam hiſtoricum, multa de verbis prophetiæ prætermittit: quia tantùm tendit ad ea verba, quæ pertinent ad prædicationem Domini. In prophetia enim habetur ita: *Primo tempore alleuiata eſt terra Zabulon, & terra Neptalim & nouiſſimo eſt aggrauata via maris trans Iordanem Galilææ Gentium. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam, habitantibus in regione vmbræ mortis, lux orta eſt eis.* Senſus talis eſt: *Primo tempore* prædicationis Chriſti, *terra Zabulon & terra Neptalim* ab onere alleuiata eſt peccatorum, quia primi inde conuerſi ſunt, quia in his tribubus fuerunt vici, de quibus duces noſtri Apoſtoli crediderunt. *Nouiſſimo* autem *aggrauata* eſt fides eorum plurimis Iudæorum in errore permanentibus, & hoc eſt, *nouiſſimo aggrauata eſt via maris,* id eſt, regio illa eadem iuxta mare exiſtens. In Euangelio autem diuerſi nominatiui ad idem verbum reducuntur ita: *Terra Zabulon & terra Neptalim, quæ eſt via maris* id eſt, via iuxta mare, & quæ eſt, *trans Iordanem, ſcilicet populus Gentium Galilææ, qui habitat in tenebris, vidit lucem magnam,* id eſt, prædicationem Chriſti audiuit, & prima miracula eius. Per Zabulon accipitur Iudæa Iudæorum. Per Neptalim Galilæa Gentium. Altera ſcilicet Galilæa Iudæorum, eſt via maris, quę iuxta mare exiſtit. Et altera, id eſt, Galilæa Gentium, eſt trans Iordanem, id eſt, vicina Tyrijs. Sed cum de vtraque faciat mentionem, plus immoratur in Galilæa Gentium, cùm dicat, populus Galilææ Gentium, quod ad myſticum ſenſum maximè pertinet, quod videbitur in ſequenti. *Et lux orta eſt eis,* id eſt, agnitio veritatis, *ſedentibus in regione vmbræ mortis.* Mortem vocat æternalem, vmbram, peccata, quæ ſunt obſcuritas ducens ad mortem. Hieronymus verò dicit, inter mortem & vmbram hoc intereſſe puto, quòd mors eorum eſt, qui cum operibus mortis ad inferos perrexerunt. Anima enim quæ peccauerit, ipſa morietur. Vmbra mortis eſt eorum, qui cum peccent, nondum de vita iſta egreſsi ſunt. Poſſunt enim, ſi voluerint, agere pœnitentiam. Sedent itaque in regione vmbræ mortis, id eſt, in regione Galilææ, vbi primum regnabat vmbra mortis id eſt, peccatum. Poteſt etiam illud Galilææ alio modo diſtingui, vt dicamus, trans Iordanem Galilæę id eſt: trans Iordanem, in quantum ad Galilæam pertinet. Ex altera enim ripa Iudææ eſt, & tunc legitur per ſe, *Gentium populus,* &c.

ALLEGORIA. Ioannes eſt vox præcedens Verbum, & alij Prophetæ, quæ prophetia poſtquam ceſſauit & ligata eſt, acceſsit verbum compiens, quod prædicauit vox & prophetia, & ſeceſsit in Galilæam, id eſt, in tranſmigrationem, de figuris ad veritatem, de vmbra ad corpus. Vel in Galilæam, id eſt, in Eccleſiā, vbi eſt tranſmigratio de vitijs ad virtutes. Verè facta eſt tranſmigratio, quia relicta Nazareth, venit in Capharnaum, Nazareth interpretatur flos Capharnaum villa pulcherrima. Reliquit ergo florem figurarum, quæ deſignabant fructum, Euangelij, vt flos prænuntiat fructum venturum, & venit in Eccleſiam, quæ eſt Chriſti, villa pulcherrima virtutibus & miraculis Chriſti, quę eſt maritima, quia iuxta mare, id eſt, iuxta fluctuationem huius ſeculi ſita eſt, & tunditur procellis tribulationum, vel perſecutionum. Quæ

Eccleſia

Eccleſia eſt in terra Zabulon & Neptalim ſita, id eſt, Iudæis & Gentibus communis: & conſtituta eſt ex eis. Zabulon habitaculum fortitudinis dicitur, quia Apoſtoli, qui de Iudęa electi ſunt, fortes fuerunt. Neptalim dilatatio dicitur, quia Gentium Eccleſia dilatata eſt per orbem: quod ſignificauit Iſaias, quia *terra Zabulon*, id eſt, Iudæorum, *& terra Neptalim*, id eſt, Gentilium, quæ eſt *via maris*. quia & iuxta eſt mare, vt dictum eſt, & tantùm via, quia per eam poteſt iri ad patriam vitæ, & eſt *trans Iordanem*, id eſt, trans baptiſmũ, quia ſcilicet baptizata eſt. *Terra Zabulon & terra Neptalim vidit lucem magnam*, ſed præcipuè populus *Galilææ Gentiũ*, id eſt, populus gentilis, poſitus in transmigratione, qui ambulat in tenebris propter idololatriam, *vidit lucem magnam*, cætera nõ mutantur.

Ambulans autem. Incepta prædicatione Chriſti, congruum eſt vt habeat coadiutores, quos mittat ad prædicandum. Elegit itaque Apoſtolos, ſed viles, ignobiles, & idiotas, vt Euangelium ex vi ſua, non ex nobilitate vel ſapientia hominum receptum eſſe oſtenderet. Noluit igitur Nathanaelem, qui ſapiens erat, quanuis ſanctiſsimus, Apoſtolum facere. Oſtenſo autem in primis prędicatoribus, quia fides Chriſti recepta eſt ex vi ipſius Chriſti, cùm idiotæ coruſcarent miraculis, & homines non in ſapientia verbi conuerterentur, tunc additus eſt tandem Paulus & alij ſapientes, vt Cyprianus, Auguſtinus. De hac vocatione videntur tres Euangeliſtę diſſentire. Ioannes enim ait, quòd in principio poſt baptiſmum duo diſcipuli Ioannis, quorum vnus erat Andreas, venerunt ad Ieſum, & interrogauerunt eum: *Rabbi, vbi habitas?* Ipſe autem dixit: *venite, & videte. Venerũt ergo & manſerunt apud eum die* vno, Andreas *inuenit fratrem ſuum Simonem*, & dixit ei: *Inuenimus Meſsiam, & adduxit* fratrem ſuum *ad Ieſum: Ieſus autem eum* intuens, *dixit: Tu es Simon filius Iohanna, tu vocaberis Cephas, quod* eſt *Petrus.* Non dixit ei, cù vocaris iam, ſed quod futurum erat, nuntiat ei. In craſtino die vidit Philippum, & dixit ei: *Sequere me. Philippus inuenit Nathanael, &* dixit *ei: Inuenimus* Meſsiam, *filium Ioſeph à Nazareth.* Miratus autem Nathanael, quòd de Galilæa ſurgeret Propheta, præſertim de Nazareth, qui erat viculus, quum omnes Prophetæ de Iudæa innuerent ait: *A Nazareth aliquid boni poteſt eſſe?* id eſt, poteſt credi, quòd de Nazareth veniat aliquid boni? id eſt, aliquis Propheta? & cætera, quæ ſequuntur. Lucas verò narrat: *Factum eſt autem, cùm turba irrueret in eum, vt audirent verbum Dei, & ipſe ſtabat ſecus ſtagnum Genezareth, & vidit duas naues ſtantes: aſcendens autem in vnam nauim, quæ erat Simonis, docebat turbas. Vt autem ceſſauit loqui, dixit Simoni: Duc in altum, & laxate retia veſtra in capturam, & reſpondens Simon, dixit: Præceptor, per totam noctem laborantes, nihil cepimus: in verbo autem tuo laxabo rete, & impleuerunt ambas* naues piſcibus. Stupente autem Petro, *ait Ieſus: Noli timere, ex hoc enim eris capiens homines, & relictis omnibus, ſubductis nauibus ad terram, ſecuti ſunt eum.* Erant autem ſocij Simonis Iacobus & Ioannes *in alia naui*. Matthæus autem refert, quòd *ambulans Ieſus iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres*, & vocauit eos, & non inuenit in ſimul Iacobum & Ioannem, ſed *procedens inde, vidit alios duos fratres*, quos & vocauit. Sed ſciendum eſt, quòd quando Andreas venit ad Ieſum, & adduxit fratrem, tunc non eſt facta vocatio eorum, ſed tantùm prædixit Petro, de nomine ſuo, quòd futurum erat, & poſtea reuerſi ſunt ad propria. De illo iterum quòd Lucas refert, intelligendum eſt, vt ait Auguſtinus quòd primum factum eſt ante iſtam vocationem, nec tunc eos à Domino fuiſſe vocatos, ſed tantùm Petro fuiſſe prædictum, quòd homines eſſet capturus, quod non ita dictum eſt, quaſi iam piſces nunquam eſſet capturus. Nam poſt reſurrectionem legimus eos fuiſſe piſcatores, ſed ad cibum, non ad lucrum. Vnde datur locus intelligere, eos ad capturam piſcium ex more remeaſſe, quanuis dicatur, *relictis omnibus*: non enim reliquerunt tunc niſi ad horam. Sed hæc vocatio fuit vltima, quam refert Matthæus, & tunc reliquerunt & res, & vxores, & patres. Itaque nunquam amplius redierunt ad propria: & quanuis Lucas referat illud quaſi poſt prędicationem factam in Capharnaum, tamen non tunc factum eſt, ſed quod tunc prætermiſerat, rememoratur. Similiter de hac vocatione, quam Matthęus refert, ignoratur, vt ait Auguſtinus, vtrum ante vel poſt prædicationem publicam facta eſt. Vtroque enim modo poteſt legi, vt dicamus: ita Chriſtus incepit prædicationem, & ad hanc prædicationem iam elegerat diſcipulos, vel poſtea elegit.

Qui *ambulans iuxta mare*, vel ad myſterium *vidit*, &c. Quamuis duodecim elegiſſet, tamen vocationem quatuor tantùm refert. Matthæus tamen vocationem ſuam refert poſtea inter miracula. Magnum enim miraculum fuit, quòd Publicanus factus eſt Apoſtolus, & quòd quatuor tantùm, valet ad myſterium. *Et ait illis: Venite poſt me*, &c. Non tam pedibus, quàm affectu mutationis. *Et faciam vos*, &c. Qui prius eratis piſcatores piſcium *fieri piſcatores hominum*. Bene dicit, *faciã vos fieri*: aliter enim homo fruſtra laborat, niſi Deus faciat, vt perficiat, & tamen ita vt liberum arbitrium non pereat: Quando fit huiuſmodi ingeminatio, *faciam vos fieri*, certans certaui, aſsiduitatem ſignificat, quaſi diceret: ita faciã, quòd in hoc facto perſeuerabitis. *At illi continuò*, &c. Parum habebant, ſed illud parum reliquerunt. Qua in re innuitur, quòd plus affectus quàm ſenſus quæritur de relicto. *Et procedens inde*, &c. Hic datum eſt exemplum illorum, qui ſolùm ſenſum pro amore Chriſti deſerunt: hic autem ponitur exemplum illorum, qui non ſolùm ſenſum, ſed etiam carnales affectus pro Deo poſtponunt. Et nota quòd alij mittebant retia in mare, alij reficiebant, quod ad figuram valet, ſenſus literæ ſatis patet.

ALLEGORIA *talis eſt*: Ambulauit *Ieſus* iuxta mare, dum ad nos per incarnationem venit, qui ſecundùm diuinitatem immobilis eſt. *Iuxta mare*, & non in mari, quia nulla carnali voluptate immerſus eſt. Et *ambulans* vidit ſpirituales piſcatores: viderat enim eos ab æterno, ſed quantum ad nos, tunc viſus eſt ſpiritualiter vidiſſe, cùm eos vocauit. *Mittentes* retia vidit, id eſt, ſecularibus negotijs intentos, & vocauit. Nota quòd vidit binos & binos, ſicut alibi legitur, quòd *binos & binos miſit ante faciem ſuam ad prædicandum*. Quicunque enim ad prædicandum mittitur, fraterno amore neceſſe eſt cum proximo ſuo colligetur, vt non pro terreno commodo, ſed ex dilectione prædicare inueniatur, & ideò *vidit duos fratres*. Nomina etiam myſterio congruunt. Simon enim obediens interpretatur, qui enim prædicat, præceptis Dominicis obedire debet. Poſtea debet eſſe Petrus, id eſt, firmus, vt perſeueret in propoſito, ne cùm prædicauerit, ipſe reprobus efficiatur. Deinde fit Andreas, id eſt, virilis, vt viriliter

liter alijs prædicet, ne formidine, ne aliquo amore turbetur: & prædicando alijs fiat Iacobus, id eſt, ſupplantator vitiorum. Sed cum in omnibus erit perfectus, tunc neceſſaria erit humilitas, ne ſibi, ſed ſoli gratiæ Dei aſcribat, & ideò fit Ioannes, qui gratia Dei interpretatur. Iſti reficiebant *retia ſua*, quia terrena curabant, & damna ſecularium reparare volebant, & erant *cum patre Zebedæo*, id eſt, cum diabolo. Zebedæus enim fugitiuus interpretatur, diabolus verò à Deo fugit. Quatuor tantum voluit ponere in vocatione, quia per eos prædicatores omnes de quatuor mundi partibus vocatos ſignificat.

Et circuibat, &c. Aſſociatis ſibi coadiutoribus, inſiſtit prædicationi, & docet, quia non debet otioſus eſſe prædicator, ſed circuire *Galilæam*, id eſt, Eccleſiam, & docere *in Synagogis*, id eſt, in congregationibus, quia communis debet eſſe prædicatio. Congregatio dicitur Synagoga. Hic apertè oſtendit, quia Gentibus non prædicauit, quum in ſynagogis prædicare dicitur, quæ Iudæorum ſunt: & prædicauit non temporalia, non fabolas, ſed Euangelium, quod pertinet ad regnum Dei. *Docens & prædicans*, &c. Dicitur *docens* in conſtitutione morum, *prædicans* retributionē regni Dei, quod nondum videtur. *Et ſanans*, &c. Languor eſt diuturnus morbus, infirmitas quælibet vel momentanea, vel non: & Deus myſticè *ſanauit languores noſtros*, id eſt, peccata inueterata; *& infirmitates noſtras*, id eſt, peccata recentia. MORALITAS eſt, quod prædicator non ſolùm verba, ſed quæcunque etiam beneficia poterit, dare debet.

Et abijt opinio eius in totam Syriam, & obtulerunt ei omnes malè habentes, varijs, &cæt. MORALITAS eſt, quia prædicator debet habere *bonum ab his, qui foris ſunt, teſtimonium*. Nam cuiuſcunque vita contemptibilis eſt, reſtat, vt prædicatio eius contemnatur. ALLEGORICE. Debet bona fama eius tendere vſque ad ſuperbos huius ſeculi, qui per Syriam, quæ dicitur elatio, ſignificatur. Et poſtquam ſanctitas eius cognoſcetur, offerent & detegent ei ſe malè habentes, & alios varijs vitijs occupatos. Languor eſt diuturnus morbus, tormentum acutus morbus: vt dolor dentium, lateris, & alij morbi vexantes acriter homines. Annumerat per partes dæmoniacos, lunaticos. Lunatici ſunt, qui vexantur à dæmonibus circa lunationes, vt homines blaſphement creaturam Dei, credentes ſe hoc a luna habere.

ALLEGORIA *eſt*: Dæmoniaci ſunt Idololatræ. Lunatici inſtabiles, qui modò credunt, modò recedūt. Paralytici ſunt homines pigri & diſſoluti, qui nihil faciunt. *Et ſecuta ſunt eum turbæ multæ*. De Eccleſia, quæ multis nominibus deſignatur. Ipſa eſt enim Galilæa. Ipſa Decapolis, id eſt, decem ciuitatum regio, quæ ſignificant decalogum. Ipſa eſt Ieruſalem, id eſt, viſio pacis, quia aſsiduè contemplatur ſupernam pacem. Ipſa eſt Iudæa, id eſt, confeſsio. Ipſa eſt de trans Iordanem, quia omnes fideles receperunt baptiſmum.

CAPVT V.

VIdens autem turbas. De hoc ſermone videntur diſſentire Lucas & Matthæus. Lucas enim refert, quòd Dominus *exijt orare in montem, pernoctans in oratione. Et cùm dies factus eſſet, vocauit diſcipulos ſuos & elegit duodecim ex ipſis, quos & Apoſtolos nominauit, & deſcendens cum eis, ſtetit in campeſtri loco, & turba diſcipulorum, & multitudo plebis: & eleuatis oculis in diſcipulos dicebat: Beati pauperes* ſpiritu, & multa ponit, quę poſuit Matthæus, multa etiam prætermittit, multa quoque alia interſerit. Matthæus verò narrat Ieſum turbas vitaſſe, & ideò in montem aſcendiſſe cum diſcipulis, & ibi ad eos ſermonem habuiſſe ſedendo, non ſtando, ſicut Lucas ait. Poteſt autem, vt ait Auguſtinus, & idem ſermo, & alius intelligi. Si idem eſt, tunc diceretur, quod & Dominus & diſcipuli & turbę aſcenderunt in montem, in quendam locum campeſtrem & planum, qui erat in montis latere, qui multum populum capere poterat: ſed poſtea aſcendit in cacumen mōtis cum ſolis diſcipulis, & ibi elegit Apoſtolos, quibus electis, deſcendit ad locum campeſtrem, & ibi ſtetit, donec ad eum congregatæ ſunt turbæ, & poſtea ſedit, quod tacet Lucas, *& quum ſediſſet, acceſſerunt* propinquius *diſcipuli eius*, vt familiares, & ita habuit ſermonem principaliter, & ad diſcipulos, & ad turbas. Tunc igitur dicemus, quod Matthæus facit mentionem de aſcenſione Domini in cacumen montis, vitando turbas, quia volebat diſcipulos eligere. Quomodo verò elegit Apoſtolos, quomodo de cacumine mōtis deſcendit, & quomodo ſtetit poſtea, Matthęus tacet & de aſcenſione incipit. Sed melius videtur, quòd duo ſermones ſint, vnus quem familiariter & priuatim fecit diſcipulis, quibus volebat nouum tradere teſtamentum, quod & portaturi erant, quia non omnia omnibus ſunt dicenda, & alius quem facit in imo loco coram omnibus, in quo & multa recapitulauit, quę in alio dixerat. Et tunc ſciendum eſt, quòd multa præterijt Matthęus, quæ dixit Lucas in aſcenſione montis, ſcilicet quod pernoctauit in oratione, quando Apoſtolos elegit. Ad literam veniamus. Miſſurus Chriſtus Apoſtolos ad prędicandum, tradit eis nouū Teſtamentum, & quia profunda & ſublimia erat traditurus, in montem aſcendit, vt altitudinem myſteriorum ſignificaret. Populum verò in imo docet, quia non habebat altam intelligentiam. Receperunt autem Apoſtoli in ordinatione ſua non ſolùm nomen apoſtolatus, ſed & ſpiritū maioris intelligentię. Itaque illis electis, alta dicit. Moyſes verò in monte ſimiliter legem accepit, quia totum legis myſterium intellexit. Populum verò in imo docuit, quia rudis & minoris capacitatis erat. Pręcepta veteris legis initialia & imperfecta erant ad iuſtitiam. Pręcepta verò quę daturus erat, illud imperfectionis, quod illa habebant, ſublatura ſunt, & in iſtis iuſtitia conſummenda eſt. Vnde dicturus eſt: *Niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quam Scribarum*, &cæt.

CONTINVATIO: *Turba ſecuta ſunt eum, Videns autem Ieſus turbas, aſcendit in montem*. vt vitaret eas, quia coram eis tam alta non erant prædicanda. In his ergo docet, quòd prædicator debet dicere iuxta capacitatem audientium. *Et cùm ſediſſet, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius*. Ideò ſedit, vt doceret ſe eſſe magiſtrum. Magiſtrorum enim, & docentium eſt ſedere. Accedunt diſcipuli, vt vicinius audiant, quę adimplanda properant.

Et aperiens os ſuum. Per hoc quod dicit aperiens, ſignificat quòd non pauca, ſed multa; non humilia, ſed profunda, quaſi theſaurum aperiens dicturus erat.

ALLEGORIA: Chriſtus *aſcendit in montem*, id eſt, in Eccleſiam, vt impleretur quod dictum

erat per Dauid: *Ego autem conſtitutus ſum Rex ab eo ſuper Sion montem*, &c. Quod ſignificat ibi Sion, hic & mons iſte. Sedere, eſt humiliari per humanitatem aſſumptam. Aliter non doceret nos, niſi formá noſtram aſſumendo ſederet, id eſt, ſe nobis inclinaret, & viſa ſeſsione eius humilitatis, potuerunt eum diſcipuli accedere, quia quandiu erat in throno maieſtatis ſuæ, non poterant eum homines, comprehendere. Vnde dicitur: *In mundo erat, & mundus eum non cognouit.* Et qui prius nobis erat locutus in Prophetis, in Filio ſuo locutus eſt, & proprium os Filius nobis modò aperuit. Alia lex data eſt in terrore, quia fumus, & turbæ, & procellæ fuerunt circa montem. In datione verò noui Teſtamenti nihil horum, ſed totum in tranquillitate fuit factum, vt doceret hãc legem non timore, ſed amore complendam eſſe. Alia lex ſcripta eſt in lapidibus, iſta in cordibus Aliter enim nouum à veteri Teſtamento nõ diſtaret. Vnde Apoſtolus: *Multo melioris Teſtamenti mediator eſt.* Et per Prophetam ait Dominus: *Hoc eſt Teſtamentum, quod diſponam domui Iſrael, poſt dies illos, dando leges meas in mentes eorum, & in corde eorum ſuperſcribam eas*, &cæt.

Beati, &c. Sicut Moyſes dedit legem in decem præcepta, quæ omnia alia continebant, ſimiliter Chriſtus tribuit nouum Teſtamentum in ſeptem. Et ſicut Moyſes explicatius tractauit, poſtea de illis faciendo plus quam trecenta mandata, ſimiliter Chriſtus de ipſis eiſdem per partes prolixius poſtea tractat. Septem ſunt dona ſancti Spiritus, ſeptem ſunt petitiones in Dominica oratione, ſeptem iſta ſunt mandata, quæ omnia conueniunt. In Propheta computantur dona, à ſuperiori deſcendentia ad imum, dicendo: *Spiritus ſapientiæ & intellectus, ſpiritus conſilij & fortitudinis, ſpiritus ſcientiæ & pietatis, & replebit eum ſpiritus timoris Domini*, quia de Chriſto aſcendente ad terras agebat. Chriſtus autem ſequens morem boni doctoris, ab inferiori incipit, tendens ad ſuperiora, & ideò incipit à paupertate, id eſt, à remotione mali, & à timore. Quicunque enim vult accedere ad Deum, debet prius mala remouere, mundum abdicare, Deum timere. Nota quòd in oratione Dominica ſeptem petitiones ſunt, tres de cœleſtibus, ſcilicet priores: tres inferiores de terrenis: & media, eſt quaſi confinium, adhærens tamen plus cœleſtibus. Et prius ponuntur altiores, deinde inferiores, & tamen, *Libera nos à malo*, eſt prima naturaliter, ſicut timor in ſeptem donis, dicente Scriptura: *Initium ſapientiæ timor Domini*, & iſta duo conueniunt cum paupertate, à qua incepit. Agamus prius de paupertate, & poſtea de alijs duobus cohærentibus. Paupertas iſta eſt abdicare ſe & ſua. Duo enim ſunt abdicanda, exteriora & interiora. Exteriora ſunt nobilitas, diuitiæ, & aliæ poſſeſsiones. Interiora, ingenium, fortitudo, pulchritudo, velocitas, & ſimilia. Abdicare igitur debemus iſta, ne confidamus in diuitijs, in nobilitate, in ingenio noſtro, & cæteris, ſed in ſolo Deo ponamus ſpem noſtram. Cætera verò ita habeamus, quaſi non haberemus. Iſta paupertas etiam in diuitijs eſſe poteſt. vnde Dauid: *Diuitiæ ſi affluant, nolite cor apponere.* Sed ſecurius eſt eas non poſſidere. Vnde Dominus: *Vende omnia quæ habes*, &cæt. quia vix ſine amore poſſunt haberi. Et hoc idem poſtulatur, vbi dicitur: *Sed libera nos à malo.* Liberari enim à malo, eſt à ſeculo nequam nunquam illici, ſed expediri à deſiderio huius mundi, qui præſentia bona oſtendens, inuiſibilia deridens, homines ad ſe attrahit, Hæc omnia non poſſumus facere, niſi per ſpiritum timoris. Audiamus enim Deum gehennam minantem, & per hoc exterriti, mundo renunciabimus, & Deo ſeruire cum dilectione incipiemus. Nota quòd timores quatuor ſunt, duo terreni, & duo diuini. Vnus eſt, quando homines timemus, ne nobis noſtra auferant, & ideò peccamus: vel quotieſcunque propter aliquem timorem peccamus, ne viles ſimus, ne derideamur, ſicut quando ſectatores efficimur, quod prohibet Dominus, dicens: *Nolite timere eos, qui corpus occidunt.* & iſte vocatur humanus timor. Eſt & alius timor, qui vocatur ſeruilis, quando pœnam timemus, & ideò non peccamus, & tamen voluntatem peccandi non amittimus. Sic Iudæi pro ſola formidine à malo abſtinebant, nec aliquam dilectionem in bono faciendo habebant, nec Deum diligebant. Hi duo timores nihil faciunt ad ſalutem, ſed nocent. Sunt alij duo. Vnus eſt, quando Deum timemus propter gehennam, & ideò à malo abſtinemus, ſed tamen cum dilectione boni eſt, & ſine voluntate peccandi, & ita Deum diligere incipimus. Hunc timorem iubet Dominus, quum dicit: *Potius timete illum, qui habet poteſtatem corpus & animam mittere in gehennam ignis.* De hoc timore dicitur. *Initium ſapientiæ timor Domini.* Tunc enim Deum timemus, quum eum per timorem diligimus. Tunc tantum pœnam timemus, quum Deum non diligimus, & tamen à malo propter pœnam abſtinemus. Iſte tertius timor eſt imperfectorum, & tamen ſaluandorum, quamuis non habeant perfectam charitatem. *Perfecta enim charitas foras mittit* hunc *timorem* tertium. Qui enim habet perfectam charitatem, etiamſi nullam pœnam eſſe ſciret, tamen Deo ſolùm ex dilectione ſeruiret, & eum offendere timeret. Vt bona coniunx, quæ adeò diligit virũ, quòd eum offendere veretur, licet etiamſi peccaret, ſe verberandam non eſſe cognoſceret, & ita eſt ex imperfecta charitate, timor reuerentiæ, non pœnarum. Quæritur ergo, quomodo in Chriſto fuit timor, qui eſt initium ſapientiæ, in quo fuit ſemper perfecta Charitas? quum Iſaias dicat: *Et repleuit eum ſpiritu timoris Domini.* Sed ſicut voluit pauere, tædere, & timere pœnas paſſionis, ſicut & timuit pęnas gehennales, non propter ſe, ſed propter nos, & tamen ex perfecta charitate, quã in conſcientia habebat, quòd ſi omnes pęnę deeſſent, Deum tamen non offenderet. Notandum quod de ſingulis virtutibus prouenit beatitudo. Ait enim:

Beati pauperes Spiritu. Id eſt, voluntate, non coactione. *Beati mites.* De paupertate naſcitur manſuetudo. Mitis eſt, qui propter nullam iniuriam vel damnum commoueri poteſt. Qui enim amat terrena, de amiſsis non poteſt non commoueri. Sed nec verus pauper ſicut nec habita amauit, ita nec propter amiſſa doluit. Hæc eſt enim iſta virtus, quæ laudatur in Moyſe. Si autem percutiebat, tamen mitis erat, & ex zelo iuſtitiæ, non recedens à charitate. De hac autem ait Dominus: *Diſcite à me, quia mitis ſum & humilis corde.* Hoc oratur, quum dicitur: *Et ne nos inducas in tentationem.* Aliud eſt tentari, aliud in tentationem induci. Primum non abnuit, ſcilicet tentari, & non abrogat: ſed induci, id eſt, tentationi ſuccumbere, timet fidelis: & illud orat, ne contingat. Tentatur fidelis, dum in-

iuriatur,

iuriatur, dum ſibi ſua auferuntur. In tentationem inducitur, ſi doleat, & dolore afficiatur. Iſtam manſuetudinem dat ſpiritus pietatis. *Si* enim plus eſt, & mitem eſſe neceſſe eſt. Sed quæritur quomodo pauper ſine iſtis poteſt ſaluari, quum ſingulæ virtutes dicantur beatitudinem conferre. Sed notandum, quòd aliud eſt habere virtutem, aliud exercitium virtutis. *Pau*per ergo habet manſuetudinem in mente, ſed non habet eam aliquando in exercitio, quia fuit forſitan in eremo, vbi eum nemo iniuriauit, tamen beatus eſt. Si enim vnam habet virtutem in exercitio tantùm; tamen ideò non habet contrarium aliarum. Nam ſi haberet contrarium alius virtutis, illud contingeret, quòd dicitur: *Qui offendit in vno, reus eſt omnium. Beati qui lugent.* Quamuis fidelis res mundi abdicauit, quamuis de iniurijs non doluit, tamen in multa incidit aliquando, & ideò neceſſariæ ſunt lachrymæ, quæ ſemper abluant, quia ſemper peccamus, & in miſerijs huius mundi nos eſſe videmus. Dolemus etiam de peccatis proximorum. Duo ſunt genera compunctionis, quando pro miſerijs huius mundi & peccatis noſtris gemimus, & pro deſiderio cœleſtium. Vnde filia Caleph petiuit à patre *irriguum ſuperius, & irriguum inferius*, quia anima petit compunctionem à Deo, & pro peccatis, & pro deſiderio patriæ cœleſtis. Luctum autem pro miſerijs huius vitæ & deſiderio ſupernæ patriæ, non habet niſi ſolus pauper & mitis, qui mundum non diligit, ſed miſerum ſe recognoſcit, & ideò cœlum concupiſcit. His lugentibus pro ſuis & aliorum peccatis conuenit poſtulare, *Debita noſtra nobis dimitte, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris:* Hæc virtus, quæ mundi miſeriam ſentit, & à cœleſti patria diſcernit, deſcendit à ſpiritu ſcientiæ. *S*cientia enim de terrenis eſt, vt ſciamus quæ ſit iſta habitatio terrena, quàm grauis, quàm miſera. Quod autem cogitamus de cœleſti patria, hoc ideò fit, vt per comparationem miſeriam huius vitæ intelligamus.

Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam, quoniam ipſi ſaturabuntur. Hæ tres virtutes præcedentes de terrenis tantùm ſunt, & quaſi ſeparatio à nequam ſeculo poteſt vocari. His enim modis mundus contemnitur: Abdicando terrena, non dolendo ex iniuria, lachrymis tergendo peccata, & cogitando de miſeria mundi. Modò incipiunt virtutes, quæ ad cæleſtia pertinent, & prima eſt iuſtitia. *I*uſtitia eſt reddere vnicuique quod ſuum eſt, id eſt, Deo, & ſibi, & proximo. Deo cultum proprium & dilectionem ex toto corde. Nobis debemus creationem Dei in nobis ſeruare per victum & veſtitum, carnem animæ ſubiugare. Proximo, vt ei faciamus quod nobis fieri volumus, quod tamen à bono non deuiet. Sed hæc noſtra iuſtitia, non dicitur iuſtitia, ſed deſiderium iuſtitiæ. Sicut iuſtitia in præſenti perfectè haberi non poteſt, donec in cœleſti patria habitemus, vbi *erit Deus omnia in omnibus*. & ideò noſtra iuſtitia non dicitur iuſtitia, ſed deſiderium verè iuſtitiæ. *S*icut Pythagoras, qui ſapientiam hominum vocauit non ſophiam, ſed philoſophiam. Dum enim in præſenti iuſtitiam non poſſumus exercere, deſiderium ſaltem oſtendimus. *I*llud deſiderium per eſuriem & ſitim ſignificatur. Tantundem ergo valet: *Beati qui eſuriunt & ſitiunt iuſtitiam*, quantum ſi diceretur: Beati qui exercent iuſtitiam in præſenti tempore, quę hic imperfecta eſt, ſed quaſi eſuries verę iuſtitię, ſed in cælo perfecta erit. Et quia eſuriunt, nec ſufficit eis quòd iuſti ſunt, poſtulant: *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie.* Panis enim fidelium, per quem iuſtitia datur & corroboratur in eis, gratia Dei eſt, verbum Dei, & Angelus miniſtratorius, & omnia quę valent ad iuſtitiam corroborandam, quòd totum dicitur gratia Dei. Hic eſt cibus ille iuſtitiæ, in cuius fortitudine iuit Helias per quadraginta dies vſq; ad montem Dei Oreb, & ideò ex ſpiritu fortitudinis iuſtitia deſcendere dicitur: qui ſuſtentat iuſtum, ne deficiat in via. *H*ęc iuſtitia in mente fundari non poteſt, niſi mundo renunciando per virtutes ſupradictas.

Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur, &c. Quia per ſolam iuſtitiam nullus ad alta aſcendere poteſt, niſi iter faciat nobis Deus, plus quàm iuſtum ſit, per miſericordiam ſuam, ideò miſericordia Dei acquirenda eſt, quæ ſuppleat quod noſtra iuſtitia non poteſt adipiſci. Quomodo autem illa acquiri poſſit, dat conſilium, cùm dicit: *Eſtote miſericordes, quia Pater veſter miſericors eſt.*

Ecce via, qua ad miſericordiam Dei peruenitur, ſi miſericordes efficimur. Oportet ergo miſericordiam addere iuſtitiæ, vt non ſolum faciamus proximo quod iuſtum eſt, ſed etiam plus quàm iuſtum. Miſericordia habet duas partes, dare & dimittere. Vnde dicitur. *Date, & dabitur vobis; dimittite, & dimittetur vobis.* Hæ duę virtutes ita coniunctæ ſunt, vt altera ab altera contemperari debeat. *I*uſtitia ſine miſericordia crudelitas eſt: Miſericordia ſine iuſtitia diſſolutio eſt. Rebelles corrigere ex iuſtitia, pœnitentibus condonare debemus ex miſericordia: ſed quia alij plus quàm alij exercentur in iuſtitia, quàm in miſericordia; alij plus in miſericordia, quàm in iuſtitia, ideò illi dicuntur beati propter miſericordiam, illi propter iuſtitiam, quùm tamen nō diſſocientur. Hæc miſericordia poſtulatur, cùm dicitur: *Fiat voluntas tua* in nobis, ſcilicet, vt miſericordes ſimus, vt alijs condonemus. Nam hæc eſt voluntas Dei, hæc deſcendit ex ſpiritu conſilij. Hoc enim eſt conſilium, quod nobis datur, ſi miſericordiam Dei adipiſci volumus, miſericordiam alijs faciamus.

Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt, &cæt. Munditia cordis ſexto loco ponitur, quia ſexto die homo conditus eſt ad imaginem Dei. Hæc enim munditia eſt imago Dei qua clarè Deum omnibus perturbationibus, & omni caligine vitiorum remotis videmus: quoniam illi dicuntur mundi corde, qui exutis omnibus nebulis ſecularium rerum intuitum mentis in ſolo Deo contemplando figunt. Hæc imago obtenebrata erat in homine per culpam, ſed modò reformata eſt per gratiam Dei, & nunc in ſexta die, id eſt, ſexta ætate iterum factus eſt homo ad imaginem Dei. Hæc contemplatio imago Dei eſt, quia per eam nobis Deum imaginamur, & quaſi per imaginem Deum videmus, quæ meritò poſt alia ſequitur, quia niſi illæ præcedant, mundum cor in homine non creatur. *I*n hoc mundo corde Dominus regnat, quia ibi plus cognoſcitur & amatur. Vnde poſtulatur: *Adueniat regnum tuum* in nobis, id eſt, vt in nobis per munditiam cordis regnet. Hæc munditia cordis deſcendit ex ſpiritu intellectus. Nihil enim aliud eſt imago Dei, quàm intelligere Deum.

Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur. Poſtquam omnes ſupradictas virtutes habet homo nihil aliud reſtat, niſi vt Deum, qui eſt vera pax, præmium habeat. Deus in tanta pace, quod neque in perſonis eſt diſſenſio aliqua, ſed perfecta concordia, neque in ſeipſo variatur, quamuis res in quibus eſt, variantur. Suos verò ſimiles ſibi faciet, quia erunt incorruptibiles, & impaſsibiles, & incommutabiles, & ita ſunt concordes, quòd de bonis aliorum gaudebunt, tanquam de ſuis. Septimo loco ponitur, quia in ſabbato verò requiei dabitur illa pax tranſactis ſeptem ętatibus, quam Adam nondum habebat, ſed quam transferendus in cœlum completa obedientia accepturus erat. Hæc eſt pax illa, de qua Apoſtolus dicit: *Et pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum.* Hæc eſt illa, de qua Chriſtus dicit: *Pacem meam do vobis, pacem relinquo vobis.* Illic do, hic relinquo, quia illa pax non poteſt haberi, niſi in futuro, ſed tamen aliquæ reliquiæ dantur in præſenti, quod poteſt videri in illis, qui ita habent ſedatos illicitos motus corporis, quod nullum ciuile bellum patiuntur in ſe, ſed habet anima requiem ſuam in hac vita, nec etiam conturbari poſſet quolibet modo, vel quantumcunque verberentur, ſed in ſe quieti ſunt, & alios reconciliare laborant. Vnde dicitur: *Pax multa diligentibus legem tuam,* non tamen perfecta. Illa perfecta pax & ſpiritus ſapientiæ non differunt. Aliud eſt intelligentia, aliud ſapientia. Intelligentia eſt, quando res inueſtigatur & diſcutitur. Sapientia eſt, quando non inueſtigamus, ſed iam ſapientes ſumus, & in ipſo bono ſapientiæ delectamur. Hæc eadem eſt illa pax, quando Deum ſcrutari non laborabimus, ſed in eo tamen cognito delectabimur, & tunc erimus filij Dei, quia ſimiles ei efficiemur. Quod oratur, qnum dicitur: *Sanctificetur nomen tuum,* id eſt, detur nomen tuum ſanctum in nobis, quòd filij tui & dij appellemur.

Septem ſunt virtutes, quæ faciunt beatos. Octaua verò, quæ agit de perſecutione, communis eſt. Nihil eſt enim niſi probatio ſupradictarum. Verus enim pauper in hac ſornace probatur, & verus mitis, & verus iuſtus, & verus miſericors, & alij ſi ſint veri, fortiores & puriores fiét in igne. Si falſi, deficiunt & reſiliunt. & de ſingulis poteſt dici. Alij qui patiuntur, alij quí non patiuntur, & in ſingulis gradibus, qui patiuntur, meliores fiunt.

Octaua nihil eſt, niſi prima repetita. Vnde & eandem remunerationem habet cum prima. Sed agamus nunc de remunerationibus. Pauperibus promittitur regnum cœlorum, quia maius non poteſt haberi quàm illud, qnod eſt commune & generale præminm. Sed quum in octaua eadem retributio repetatur, differre tamen intelligendum eſt. Sic enim intelligitur: *Beati pauperes ſpiritu, quoniam ipſorum eſt regnum cœlorum.* Qui abdicant terrena, eorum eſt iam regnum cœlorum in ſpe, etſi in purgatorio igne quidã horum ad horam purgantur, tamen non ambigunt ſe recepturos regnum cœlorum. Qui autem patiuntur perſecutionem, habent regnum cœlorum, non tantùm in ſpe, ſed etiam in re. Qui enim moriuntur pro Chriſto, ſtatim aſcendunt in cœlũ. Hoc ideó ita legitur, non quod vtriq; non recipiant in re regnum cœlorum, ſed vt deſignetur quanta differentia eſt inter illum, qui habet in ſpe, & illum qui habet in re, tanta differentia eſt retributionis illius qui non patitur, & illius qui patitur.

Mitibus congruit poſsidere terram, quod poteſt videri per contrarium. Immites non poſſident ſeipſos, præſertim nec res ſuas, ſed ſemper litigant, & ſemper diſsident. Sed mites, qui ſeipſos poſſederunt & tentarunt, hæreditatem patris in futuro poſsidebunt. Plus eſt poſſidere, quàm habere. Multa habemus, quæ in craſtino amittimus. Sed maior eſt retributio mitis, quàm pauperis tantùm. Nota etiam, quòd meritò promittitur pauperi regnum cœlorum exuenti terram, ſicut diabolo exuenti cœlum data ſunt ima.

Lugentibus conuenienter promittitur conſolatio, vt qui triſtatus eſt in præſenti, gaudeat in futuro, & ſicut plus eſt gaudere in regno habito, quàm habere ad horam, vel poſsidere regnum. Multa enim poſsidemus cum dolore: ſic maior retributio dolentis eſt, quàm pauperis & mitis. Nam qui habet ſequentes virtutes, habet & præcedentes. Sed qui non habet præcedentes, habet ſemper, non dico meritò, ſed in exercitio ſequentes. Iure reſpondetur eſurientibus iuſtitiam, iuſtitiæ ſaturatio, quia ſicut plus eſt ſaturari in palatio, quàm conſolari à luctu, ſic maior eſt merces iuſti, quàm à malo ſeparari, quæ ſeparatio, vt diximus, in tribus præcedentibus notatur. Meritò miſericordibus miſericordia impenditur, vt plus recipiant, quàm meruiſſent. Sicut in palatio alicuius regis, quum ſatur aliquis ſit in tribus vel quatuor ferculis, tamen ſuperadduntur multa alia. Similiter quidam beati, quum minor beatitudo ſufficere poſſet, centuplum tamen recipiunt. & ſicut plus recipit, qui vltra ſaturitatem, quàm ille, qui ad ſaturitatem tantùm habet: ſic maior eſt gloria miſericordium, quam præcedentium. Congrua merces datur mundis corde, vt qui habent clarum oculum mentis, clarè Deum videant & intelligant. Maiorem habent iſti retributionem, quàm primi, ſicut ille, qui in curia regis nõ ſolùm prandet, ſed etiam faciem regis videt. Sed ille eſt ſummus, qui filius regis dicitur: quam dignitatem habent pacifici, & tamen omnes beati. Beatus enim eſt, qui nihil mali deſiderat, & habet quicquid optat. Nollet autem in cœlo inferior ſuperioris gloriam habere, quia iniuſtum optaret, ſed per charitatem omnia habebit, dum in ſuperiori, quantum in ſe illam altitudinem diliget. *Beati eſtis.* Breuiter ſeptem generalibus præceptis præmiſsis, à quibus omnia pendent, latius exequitur, & quum generaliter dixiſſet: *Beati,* ecce conuertit ſe ad diſcipulos, qui illa præcepta delaturi, prius in eiſdem imbuendi erant, vt quod prædicarent verbo, oſtenderent exemplo. Et quia mala paſſuri erant, & quaſi oues inter lupos mittendi, in patientia erant prius confirmandi, & in humilitate, quæ eſt cuſtodia virtutum, & poſtea auditis triſtibus, læta nuntiantur ad conſolationem. Incipit itaque ab octaua, latius eam per partes exequendo.

CONTINVATIO: Dixi qnod omnes qui patiuntur, erunt beati, & vos ſpecialiter, quorum eſt præcipuè pati, & vicariorum. Nota tres partes perſequutionis, cordis, oris, & manus. Sed eſt præpoſterus ordo ibi. Sciendum etiam eſt quod in alia tranſlatione, vbi habemus: *Maledixerint,* habetur. *Oderint,* ſed iſte tranſlator poſuit ſignificationem odij pro odio, id eſt, maledictionem pro maledicto. Magnum enim odium eſt, cùm homini ipſi alius maledicit. Perſequi ſignificat omnem perſecutionem manus,

& dico

& dicere malum, oris perſecutio eſt. In alia verò tranſlatione, vbi habemus, *Perſecuti fuerint*, habetur, *Expulerint*, & quia ſi dicerent malum, quod eſſet verum, non eſſent beati: addidit, *mentientes*. Et quia propter dominum terrenum pati opprobria poſſent, vel propter aliud, vt hæretici martyres, addidit: *Propter me*. Non enim pœna facit Martyrem, ſed cauſa. Et quia hoc in initio poſſet eos contriſtari, dicit: *Gaudete* mente, & *exultate* corpore, *quia merces veſtra*, non tantùm magna, ſicut aliorum, ſed etiam *copioſa eſt in cælis*, non ſolùm in materialibus, ſed etiã in ſpiritualibus, id eſt, in incorruptione, in immortalitate, in impaſſibilitate, in quibus cœlis Deus eſt. *Sic enim*, &c. Nolite mirari ſi ſerui mei patiuntur, quia non eſt pręter ſolitum, quia & Prophetę prius paſſi ſunt. *Sic*, id eſt, eaſdem pœnas, & propter eandem cauſam, id eſt, *propter me, qui fuerunt ante vos*, quaſi diceret: Si illi paſſi ſunt, qui non habuerunt exemplum, tunc etiam vos debetis pati, & poteſtis, quia habetis exemplum.

Vos eſtis ſal terræ. Cauſa eſt, quare in tribulatione deſiſtere non debetis: quaſi diceret: Neceſſe eſt vt tribulationes conſtanter patiamini, quia *vos eſtis ſal terræ*, hoc eſt, fortitudo terrenorum, & ideò defectus veſter eſſet defectus aliorum. Nota quòd ipſi vocantur *ſal & lux mundi*. Duo enim ſunt neceſſaria fidelibus, illuminatio mentis, & fortitudo operationis. Sunt quidem Apoſtoli *lux*, per quos alij illuminantur, & à tenebris ignorantiæ purgantur, & dicuntur *ſal* quaſi ſalus, quia ijdem ſeruantur à corruptione mentis & corporis. Sicut enim ſal carnem à corruptione ſeruat, & vermes ibi extinguit, & fluidos humores ſiccat; ſic & Apoſtoli, poſtquam aliquos illuminauerint, eos in bono propoſito debent ſeruare, & vermes vitiorum extinguere, & omnem exiccare carnalitatem. Vnde in Pſalmo: *Dominus illuminatio mea, & ſalus*. Si enim aliquis Deum cognoſcit, & firmitatem propoſiti nõ habeat, non prodeſt: & alibi dicitur per Prophetam: *Poſui te in lucem Gentium, vt ſis ſalus mea vſque in extremum terræ*. Sal quidem facit ſterilem terram, quæ enim ſalſa eſt, ſterilis eſt. Propterea deſtructis vrbibus, victores ſupra fundamenta arabant, & ſal ſupra ſeminabant, vt ſignificarent ſterilitatem & vaſtationem. Propterea dicuntur Apoſtoli ſal, quia prædicatio eorum, eſt condimentum aliorum. Nulla enim prædicatio valet, niſi condimento Apoſtolicæ doctrinæ ſit ſuffulta. *Quod ſi ſal euanuerit*, id eſt, fortitudo veſtra defecerit, in tribulatione, *in quo ſalietur?* id eſt, in quibus populus infirmior confirmabitur? *Ad nihilum valet*. Quaſi diceret: Poſtquam illi, qui capita & exempla aliorum ſunt, defecerunt, nulli vſui apta ſunt, niſi ad hoc vt mittantur foras, ab officio docendi, & conculcentur ab hominibus, id eſt, vilificentur à carnalibus. Vel aliter: *Quòd ſi ſal*, id eſt, illi qui condimentum dicuntur, *ſi ſal euanuerit*, id eſt, defecerit, vt peccent incidendo in aliquem errorem, *in quo ſalietur?* quaſi diceret: Apoſtoli ſunt principium doctrinæ, nec habent ſuper ſe alios doctores: ſi ergo defecerint, quis ſaliet eos? id eſt, quis inſtruet eos? Similiter de Papa dicendum eſt: *ad nihilum valet vltra*, poſtquam prædicatio hæreſim ſapit, *niſi* ad hoc *vt mittatur foras* ab Eccleſia, & deſpiciatur ab hominibus. Sal vocantur propriè illi ſummi paſtores, qui non poſſunt ab alijs deponi. Vel ſi volumus alios prælatos accipere, tunc ita legitur, In quo ſale terra, id eſt, terreni ſibi ſubditi ſalientur. Nota quòd quilibet prælatus, ſi exorbitauerit à fide, reijciẽdus eſt, & accuſandus ab hominibus. Si in vita ſua mala euanuerint, & prædicatio fuerit bona tolerandus eſt ab hominibus, iuxta illud: *Quod dicunt facite: quod autem faciunt, nolite facere*. Sed ſi vita paſtoris corrumpat vitam ouium, decreuerunt Gregorius & alij Sancti, eum expellendum.

Vos eſtis ſimiliter *lux mundi*. Etſi non illuminetur per eam aliquando mundus, non remanet tamen in ea. *Non poteſt ciuitas*, &cæt. Nonne poſſent (dicet aliquis) latere in angulo, & ibi boni eſſe? Reſpondetur: Non, quia vos eſtis ciuitas muniens Eccleſiã, pugnans contra mundũ. *Poſita ſupra montem*, id eſt, Chriſtũ, hoc eſt, *nõ poteſt*, &c.

Neque accendunt lucernam, & ponunt eam ſub modio, ſed ſuper candelabrum, &cæt. Alia ſimilitudo: Chriſtus fuit lucerna, id eſt, lux in vaſe humanitatis. Non latuit pro timore præſentium vel amore, vel non latuit in figuris veteris legis, vt ritus illos ſemper ſeruare vellet. Similiter Apoſtoli non latuerunt ſub modio timoris vel ſpei temporalis, vel in ritibus Iudaicis, ſed coram omnibus veritatem prædicauerunt. Candelabrum eſt Eccleſia, *in domo*, id eſt, in Eccleſia. *Et glorificent Patrem veſtrum* &c. Remouet finẽ humanę laudis, & ſic vt glorificent Deum in vobis, non ea intentione vt vos laudemini.

Nolite putare, quoniam veni ſoluere legem aut prophetas, &cæt. Quaſi Apoſtoli dicerent: Quid eſt quòd noua donas præcepta, vis deſtruere veterem legem, & aliam conſtituere? Reſponſio, Nolite me putare legem ſoluere, ſed adimplere. Tria ſunt in veteri lege: Moralia præcepta, figuræ in ſacrificijs, promiſſiones, vt: *Ecce virgo concipiet*. Præcepta erant initialia & imperfecta, & quædam propter fragilitatem hominum permittentia. Illa impleuit Chriſtus, dũ imperfectionem ſuſtulit, & promiſſiones deſtruxit. Vt eſt dilectio proximi, quæ præcipitur in lege, ſed non perfectè, quia inimicus odio haberi permittitur. Ecce illud malum, quod tolerabatur, deſtruitur, & omnis proximus diligi præcipitur. *Oculum pro oculo, dentem pro dente* lex auferri permittit, dum iram hominum ſaltem parum temperat, ne reddant malum plus quam acceperant. Ecce omnino deſtruit iram, cùm dicit: *Omnis enim qui iraſcitur fratri*, &c. & vindictam prohibet. Figuras verò implet, dum facit quod ſignificabant: tum enim ſolutæ eſſent, ſi ſine ſignificatis remanerent. Implet etiam promiſſiones, dum facit quod promittunt.

Amen dico vobis, &c. Verè implebuntur, quia dico vobis, *amen*, id eſt, verè, quòd nõ præteribit à lege, non dico vnum verbum, ſed nec etiam vna minima figura, quæ non operetur aliquid in lege. Iod eſt apud Hebræos minima litera, ſed tamẽ eã non nominauit Hebraico nomine Euãgeliſta, ſed Græco, quod eſt *Iota*, quia Dominus ſimiliter quũ haberet ſermonẽ ad diſcipulos, pronuntiauit *Iota*, nõ Iod: non tamen ſine cauſa, quæ dicetur poſt. Et nec *præteribit* etiam *vnus apex à lege*, quin operetur aliquid. Hebræi ſignificãt eadẽ figura diuerſa elementa, per Aleph ſignificant A & E, ſed per quoſdã punctos diſtinguunt, ſupra poſitos vel infra. Apices dicũtur ſuprapoſitæ diſtinctiones literarum, de quibus ſolis agit propter ſignificationem myſterij, quaſi diceret: Non præteribit aliqua figura literarum, nec pars figuræ, quin habeat aliquid operari in lege.

Donec tranſeat cælum & terra. Non enim omnia in aduentu Chriſti completa ſunt, ſed paulatim

complentur adhuc quædam, ſed in conſummatione ſeculi omnia erunt completa, quaſi diceret: Nec minimũ præceptum, nec pars præcepti euacuabitur, quin compleantur vel in capite, vel in membris, quia quæ minima putantur in lege, ſicut: *Nõ arabis in boue & in aſino*, plena ſunt magnis ſacramentis. Quæ tamẽ euacuabant, & faciebant irrita Phariſæi propter traditiones ſuas. Ideò verò poſuit *Iota*, non *Iod*, quia *Iota* apud Græcos eſt nona litera, & ſignificat decem, & per hunc numerum decalogus intelligitur: quaſi diceret: *Nõ præteribit vnum iota*, id eſt, vnum de decem præceptis, per quæ cætera præcepta, quæ ex eis pendẽt, intelliguntur. Neque *vnus apex*, id eſt, vnum ſignificatum figurarum vel promiſsionum legis. Ad Iota referimus moralia præcepta, ad apicem figuras & promiſsiones. Per apicem ideò ſignificatum accepimus, quia oſtendit ſignificatum literæ, quid habeat ſignificare A vel E. Ideò verò poſuit apices non inferiores diſtinctiones literarum, quia per eum allegoricũ ſenſum continet. Allegoricus verò altior eſt, qui per apicem, quæ eſt altitudo, ſignificatur.

Donec cælum & terra tranſeat. Hæc nõ tranſibũt materialiter, ſed ſecundùm formã. Corruptibilia enim mutabuntur, vt terra, aer, in meliorẽ naturam. Cœleſtia verò mutabuntur, quia clariora erũt, vt Sol, Luna, cælum, nec amplius volubilia. Iudicium fiat, antequã illa mutentur. Quo facto, erit finis omnium ſeculorũ, & tunc mutabuntur, & ideo benedixit, donec illa mutentur. *Qui ergo ſoluerit vnum de mandatis iſtis minimis*, quis igitur? Poſtquã ſe dixit non velle ſoluere legẽ, ſed omnia eſſe complenda, dat ſententiã ſupra ſolutores & adimpletores. Solutores dicuntur, qui nõ volunt facere, quod moralia præcepta iubẽt, & qui figuras legis malè interpretantur vel promiſsiones, & negant in eis eſſe ſignificatum, vt Iudæi. Horum duæ ſunt differentiæ. Alij ſoluunt, & alios ſoluere docent. Alij ſoluunt, & non docent. Illi qui ſoluunt & docent, peiores ſunt. Iterum adimpletores ſunt diuerſi, quia alij faciunt & non docent, qui ſibi & non alijs proficiunt. Alij qui faciunt & docẽt, qui ſibi & alijs proficiunt, & iſti maximi ſunt. Eſt quoddam tertium genus, qui nec adimpletores debent dici, qui docent & non faciunt, qui alijs & non ſibi proficiunt, qui minimi ſunt. Hic autem dat ſententiam ſuper peiores ſolutores, qui ſoluunt & docent, & ſuper maximos adimpletores, qui faciunt & docent.

CONTINVATIO. Quando quidẽ neceſſe eſt adimpleri, *ergo qui ſoluerit*, vt dictum eſt, *vnum de mandatis iſtis*, id eſt, legis, nõ dico maximis tantũ, ſed etiã *minimis*, & nõ ſolùm ſoluerit, ſed etiã *docuerit ſic*, id eſt, ſoluere quãuis inter ſuos magnus dicatur, tamẽ *in regno cælorum minimus* iudicabitur eſſe, & ita ibi iudicabitur, nõ quòd ibi ſit ille minimus, vbi nõ ſunt niſi magni, ſed ita in curia cæli, id eſt, inter Sanctos iudicabitur. Iudæi enim qui ſciunt malè figuras interpretari, vt non de Chriſto intelligantur, ſapientes inter ſuos vocantur, ſed in cœlo ſtulti reputãtur, & minimi, id eſt, peiores quam illi, qui ſoluunt, & non docent. Quod in cœlo non ſunt niſi magni, ſignificauit piſcatio Petri poſt reſurrectionem, quando *impletum eſt rete centum quinquaginta tribus magnis piſcibus*: & omnes magni dicuntur, quia in reſurrectione non colliguntur, niſi magni in Eccleſia cœleſti, præſenti verò boni & mali colliguntur ſimul. Quod præfiguratum eſt in prima piſcatione, quando completum eſt rete magnis & paruis bonis & malis piſcibus, & rete diſciſſum eſt, quia in præſenti Eccleſia indiſcretè boni & mali habẽtur. *Qui autem fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cælorũ*, licet hic abiectus ſit.

Dico autẽ vobis. Data ſententia ſolutorum & adimpletorum, docet quomodo debent adimpleri mandata legis, ſcilicet, vt quod minus eſt, in lege ſuppleamus. Vetus lex nõ punit niſi actualia peccata, non cordialia. Nullus enim interficiebatur pro adulterio mentis, vel homicidio. In nouo Teſtamento promittit pœnam, non tantùm pro actualibus, ſed etiam pro voluntatibus.

CONTINVATIO. Dixit, qui impleuerit, & docuerit, magnus erit in cœlo, hoc autem modo debetis implere. *Dico autem vobis*. Per hoc reddit eos attentos *Quia niſi abundauerit iuſtitia veſtra plus quàm Scribarum & Phariſæorum*, &c. Ideo ponit iuſtitiã Scribarum & Phariſæorũ, quia iſti iuſtiores in lege eſſe videbantur, quia non ſolùm faciebãt præcepta Moyſi, ſed etiam faciebant traditiones nouas. Scribæ erant Cancellarij, qui legem exponebant, & nouas traditiones ſcribebant. Dominus autem præcepit, quod abundantior ſit Apoſtolorum iuſtitia, quàm Phariſæorum, quia Iudæi ſequebantur tantùm initialia præcepta Moyſi & imperfecta. Chriſtus præcepit ſequi illa, ſed perfecta & conſummata, & perfectionem & impletionem mandatorum illorum docet. Sed vt lex ſua grauior ſit, pœnam addit, quia aliter *non intrabitis in regnum cælorum*.

Audiſtis, quod *dictum*, &c. Ponit iuſtitiam Phariſæorum, & ſuã adimpletionẽ exponit. Quum enim lex prohibeat occidi manu, Chriſtus occidere voluntate, iubens nõ iraſci. Videamus ergo quam irã prohibeat. Primùm, eſt ſuggeſtio in homine & illa aut eſt exterior à diabolo, aut eſt interior ab ipſa carnis fragilitate, quæ vtraque non eſt peccatum, ſed materia pugnandi & victoriæ. Poſt ſuggeſtionẽ propaſsio eſt, id eſt, ſubitus motus eſt, qui eſt aliqua culpa, ſed venialis ſine aliqua deliberatione boni & mali. Deinde ſequitur paſsio, quando non ſolùm habet motum, ſed etiam deliberat quomodo faciat, & iſta eſt mors in domo, hęc paſsio duplex eſt. Alius enim in ea cogitatione delectatur, & bonum eſt ei ibi immorari, & tamen nollet perficere, etſi haberet oportunitatem. Alius non ſolùm delectatur, ſed quęrit etiam opportunitatem, quæ aliquãdo deficit, nec vt vellet contingit, hæc ab actu occulto non differt. Prima paſsio dicitur delectatio. Secunda conſenſus: aliquando etiam nomina alternantur. Deinde ſequitur actus, qui eſt mors in porta. Tãdem cõſuetudo, quæ eſt mors quatriduani. Cùm ergo prohibeat iram, videtur contrarius eſſe ei, qui dicit: *Iraſcimini*, & *nolite peccare*. Sed qui dicit, *Iraſcimini*, de paſsione dicit, quæ auferri non poteſt, & non eſt criminalis, imò naturalis. Deus autem prohibet paſsionis iram, quæ eſt ex deliberatione, quæ eſt criminalis quæ eſt mors, iram prohibet ideò & ipſam voluntatem mœchandi, per quæ duo intelliguntur omnes motus ad nocendum fratri, & omnes motus ad concupiſcendas carnales voluptates. Qui duo motus vocantur ira & concupiſcentia, ex quibus omnes naſcuntur actus. Et ſciendum eſt, quòd omnes motus ad nocendum fratri, inter genera homicidij computantur, id eſt, detractio, quæ eſt effectus odij & iræ, & homicidium dicitur, vnde Apoſtolus Ioannes: *Qui odit fratrem ſuum, homicida eſt*. Dicit itaque: *Omnis qui iraſcitur*, &c. *Sine cauſa*, quo-

duo

dunt quidam codices,ſed in Græco non additur, nec eſt opus. Idem enim ſenſus eſt,ſi quid ſit iraſci fratri attendatur. *Qui fratri*,non peccato fratris *iraſcitur*,ille *ſine cauſa*,iraſcitur. Si enim aliquis iraſcatur ad correctionem fratris, nó contra fratrem,ſed contra peccatum iraſcitur.Si autem aliquis propter contumeliam ſuam fratrem odit, ille ſine cauſa debita iraſcitur.Non enim propterea iraſci debet.Et bene dixit *fratri*, omnis enim homo frater eſt, per primam generationem, & ſpiritualiter fidelis per ſecundam,id eſt, per regenerationem.Quum dicit *fratri*, remouet propaſsionem, nondum enim illa dirigitur in fratrem.*Qui dixerit fratri ſuo Racha*,&c. *Racha* eſt interiectio,& ſignificat affectum iræ.q. d. Qui non tantùm iratus fuerit,ſed etiam in vocem indignationis proruperit,maiorem pœnam promeretur.*Qui autem dixerit fatue*,id eſt, conuitio fratrẽ deturpauerit,quod plus eſt,deteriorem pœnam recipiet.Nota quia & iudicium, & concilium,& gehenna pœnam ſignificãt infernalem. Sed quia ſecundùm qualitatem culpæ, qualitas pœnæ variatur, voluit Dominus per hæc nomina ſignificare illas differentias. Minus eſt enim iudicium, quando ſcilicet cum reo agitur, & locum defenſionis habet,quam conciliũ.Concilium enim vocatur,quando iudices congregati ſunt nó ad cauſam audiendam,ſed ad dandam ſententiam. Et grauius eſt iam ponere in pœna, quàm ſententiã dare.Similiter maior pœna erit,ſecundùm maioritatem peccati, & gradus tantùm pœnæ per illa nomina ſignificantur. Gehenna eſt primum inuentum in Euãgelio,& ſumptum eſt ab hiſtoria. Vallis enim eſt, quæ erat valde amœna & delectabilis,in qua, relicto templo Domini, Iudæi ſolebant idolis ſacrificare. Sed Ieremias videns deſtructionem Ieruſalem à Nabugodonoſor futuram,prædixit locum illum in quo ſacrificauerunt eo tempore, mortuorum cadaueribus implẽdum,quod tempore captiuitatis completum eſt.Tanta enim interfectio fuit Iudæorum facta, quòd locus ille impletus mortuis, verſus eſt in maximum fœtorem. Cui fœtori Dominus pœnam infernalem comparans, vocat infernum, terram hennon,quod eſt,gehenna.Ge, enim terra,henna hennon dicitur.Si enim præcipit Deus non iraſci,non lædere verbo. Si autem læſerit aliquo modo fratrem ſuum, docet Dominus & quid ſibi contingat, & quomodo medeatur ſibi, hoc malum ſibi eueniet,quod & Caim,quod ſcilicet Dominus non reſpiciet ad eum, neque ad munera eius,ſicut nec Caim,qui fratri inuidebat & eum odio habebat. Hanc autem medicinam donat ei vt fratri ſuo reconcilietur, & tunc Domino munera eius placebũt. Dilectio enim proximi ſemper tempore præcedit, & dilectio Dei ſequitur.Prius ergo diligit proximum, & poſt dilectionem Dei acquirit.

CONTINVATIO.Præcepit,ne læſeris fratrẽ nec mente nec opere, ergo ſi læſeris & volueris offerre munus tuum anta altare, &c. quaſi diceret:*Si offers munus tuum*,ſiue corporale, vt candelam:ſiue ſpirituale,vt orationem. *Ad altare*, ſiue materiale,ſiue ſpirituale,id eſt,Chriſtum.*Et tunc recordatus fueris,quia frater tuus habet aliquid aduerſum te* id eſt,aliquam querelam contra te, non tu aduerſus fratrem tuum, noli offerre munus tuũ tunc,neq; tamen orationẽ poſtponere, quia Dauid dicit:*Redde altiſsimo vota tua*, *ſed relinque*, id eſt,,differ offerre:*ibi*, id eſt, poſtquam recordatus fueris,*ante*,id eſt,antequam offeras ad altare, *& vade prius reconciliari fratri tuo*,ſi præſens eſt, & humiliare ei, & fac quod ad te attinet. Si autem abſens eſt,promitte, & habeas bonam voluntatẽ, vt quàm citius inuenies,humiliabis te illi,& bene pœniteas in corde tuo.& tunc reuertere ad oblationem tuam.*Eſto conſentiens*. Dicet ille: Et ſi noluerit mihi condonare,quid faciam?*Eſto*, inquit, ei *conſentiens*,id eſt,beneuolus, & ſis ei amicus,& ora pro eo,ſed non differendum eſt, ſed citò debes ei reconciliari,& eum diligere, & pœnitere de læſione.*Dum es in via*,id eſt,in hoc ſeculo,*cum eo*.Si autẽ mortuus fuerit antequã concilieris,periculoſius erit tibi.Sed tamẽ ſi pœniteas,tũc quoque poteris ſaluari, licet cum maiori pœnitẽtia.

Ne fortè. Ideò *dum es in via* debes reconciliari. *Ne forte tradat te aduerſarius*.Id eſt, ſit cauſa quare tradaris.*Iudici*,id eſt,Deo.*Et iudex miniſtro*, id eſt, Angelo meſſori,&c. Vel aliter: Aduerſarius eſt diuinus ſermo, qui noſtræ carnis voluptatibus aduerſatur:& quàm diu eſt ille aduerſarius noſter quem læſimus,& diuinus ſermo.Iubet ergo, vt ſit conſentiens ille,qui læſit, diuino ſermoni, qui præcipit diligere aduerſarios noſtros,& eis reconciliari,ne ſimiliter ſit cauſa, quare tradatur iudici:*quadrãtem* vocat minima peccata, quia quadrans genus eſt nummi qui habet duo minuta.Quaſi diceret:donec perſoluat,id eſt, luat etiã minima peccata, quod nunquam erit. Vel nouiſſimus quadrans dicitur terra, quia quatuor ſunt elementa:inferior quadrans eſt terra & deterior. Ignis enim ſignificat charitatem, aer vitam noſtram,aqua baptiſmum, terra omnem corruptionem,& hoc eſt:*donec* perſoluat *nouiſsimũ quadrantem*,id eſt,omnia peccata,quę per terram deſignantur.

Audiſtis. &c. Egit huc vſque de omni motu ad nocendum,modò agit de omni motu ad concupiſcendum, qui per mœchationem intelligitur:quaſi diceret:Adhuc oſtendo quomodo ſit abundantior iuſtitia veſtra iuſtitiã Scribarum. Lex prohibet actualem furnicationem.ergo etiã mechiam cordis.Si autem obijcit aliquis, quòd lex præcipit, *non concupiſces vxorem proximi tui*, non videbatur Iudæis hoc eſſe dictum,niſi de ablatione alienæ vxoris,vt nullus ſcilicet vellet auferre vxorem alterius,& non credebant eſſe adulterium deſiderare concubitum alterius vxoris, & ideò ait Dominus:

Ego autem dico vobis, quoniam omnis qui viderit mulierem, non viſu corporeo, ſed *ad concupiſcendum eam*,id eſt,oculis concupiſcentiæ.Hi ſunt oculi, qui aperti ſunt in Adam & in Eua: Erat enim clauſa in eis concupiſcentia exteriorum & carnalium voluptatum.Sed corruptã naturã hominis,cœpit aperiri,& diffluere huc & illuc concupiſcentia ad omnes carnales voluptates. Iſta verò apertio mala fuit. Mulier enim hic accepit omnem carnalem voluptatem & fornicationem largè,Homo enim eſſe debet ſponſa Chriſti, & adhærere ei quaſi æterno bono.Si quis ergo relicto æterno bono,adhæret alicui inferiori, ſiue idolis, ſiue auro, ſiue mulieri, vel alij voluptati,à Deo fornicatur. Quòd ſi ponit finem præcepti,addens etiam de operatiune. Quaſi diceret per ſingula: Omnem malam intelligentiam & operationem à te remoue. Per oculum enim intelligentiam accipit, per manum operationem.Per hæc enim duo ſoli peccant homines: ſed prius de oculis agit. *Oculus* iſte ita largè accipitur,vt ſignificet quicquid pertinet ad intelligentiam. In primis dicitur *oculus* aliquis ho-

rius doctor, qui intelligentiam illuminat docendo ſcripturas. Si iſte docet ſecularia, ſiniſter eſt: ſi docet cœleſtia, dexter eſt. *Si ergo* doctor ille etiam qui *dexter* eſt, id eſt, qui diuina exponit, *ſcandalizat te*, aliquam hæreſim interſerendo, *erue eum* à te, & etiam ſepara longè. Iterum *oculus* eſt ratio, & exercitium noſtrum in ſcripturis. Si ergo exercitatio noſtra in diuina ſcriptura, per ingenij noſtri ſubtilitatem in aliquem errorem nos inducat, ante debemus exercitationem illarum ſcripturarum dimittere, & ante ruſticè viuere, quàm ſapientes hæretici pereamus. Rurſus *oculus* noſter eſt vita contemplatiua. Si ergo illa ſcandalizat nos in deſidiam mittendo, vt plores monachos facit, deſeramus eam, & ad actiuam tranſeamus, & aliquem laborem faciamus, vt ſaluemur in ea potius, quàm ibi lugendo pereamus, & ita de cæteris: quia potius *expedit*, id eſt, conuenit, vt pereat vnum membrorum, id eſt, amicus noſter, vel alia, quæ dicũtur membra noſtra, quæ iuuant nos & ſuſtentant, *quàm totum corpus*, id eſt, ego & amicus pereamus. *Et ſi dextra, &c.* Dextera manus ſimiliter dicitur aliquis cooperator mecũ in bonis operibus. Siniſtra manus, aliquis cooperator mecum in malis rebus. *Et ſi dextera*, id eſt, dexter cooperator *ſcandalizat te*, aliquod peccatum monendo facere, nec aliter poſsis euadere, debes eum dimittere, ſicut multi Eremitæ ſocios ſuos dimiſerunt. Vel manus ſimiliter poteſt ſignificare aliquam bonam operationem, vel actiuam vitam, quæ ſi noceat, deſeramus eam. Si enim viſitarem aliquam pauperculam & eam paſcerem, & diabolus me tentaret in ea, illam eleemoſynam deberem potius dimittere. Vel ſi Abbas meus me ad contraria opera mitteret, & ibi non poſſem me ſaluare, excuſare me debeo. Si autem ſæpius me coegerit, nec aliter euadere poſſem, eum potius aufugere debeo. *Dictum eſt autem &c.* Iterum oſtendit abundantiorem iuſtitiam. Moyſes propter duritiam cordis Iudæorum permiſit, non præcepit, dimittere vxores, ſi diſplicerent, quia eſſent litigioſæ, vel fœdæ, vel propter multas alias cauſas, potius quàm eas interficerẽt. Leuius enim erat dimittere, quam interficere, & tunc qui eas dimittebant peccabant, nec ſaluabãt. Multa enim permittuntur propter grauiora vitanda, & quaſi conſulitur, cùm alterum ſit neceſſe, vel leuius, vel grauius peccare, quãdo in inferno puniantur leuius, & tunc ille, qui dimittebat, libellum repudij tradebat, in quo libello quod ſcriptum erat ignoratur, niſi fortè cauſa repudij, & vineæ & terræ redditus, vnde vxor viueret.

Ego autem dico non dimitti vxorem, *quia omnis, qui dimittit vxorem, facit eam mœchari.* Quantum in ſe eſt, licet aliquando illa nolit mœchari. Videtur ſibi eſſe contrarius, cùm dicat alibi: *Qui non odit patrem, vel matrem, &c. non eſt me dignus.* Et alibi: *Qui non reliquerit patrem, vel matrem, vel vxorem propter me, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Vel: *Qui non odit patrem, vel matrem*, & cæt. *non eſt me dignus.* Et alibi: *Qui non reliquerit patrem, vel matrem, aut vxorem propter me non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Sed non eſt. Hoc enim modo intelligitur: Homo debet diligere ſummum bonum, & reſpectu eius debet odiſſe & contemnere omnes miſerias huius mundi, & velle non eſſe; & omnes conditiones mundanas, ſicut eſt naſci quod habemus à patre, & concumbere quamuis cum vxore, &c.

Perſonas autem nobiſcum in cœlo velle eſſe debemus, & hoc eſt odiſſe patrem vel matrem, & cæt. & tamen illas conditiones debemus pati, quia nobis datæ ſunt ad pœnam, & ad humiliationem. *Si* autem pater & vxor in aliquod peccatum nos trahant, tunc dimittere eos debemus propter Deum, quia nihil contra Deum eis debemus. Hic autem præcipit non dimittere vxorem, niſi tantùm *exceptâ cauſâ fornicationis. Si* enim ipſa ruperit legem coniugij poteſt eam homo à ſe ſeparare, vt commixtionem illam auferat ſibi, quam violauit. Sed tamen Sacramentum coniugij remanet, vt non aliam ducat: licitum eſt eam retinere ſi voluerit, iuxta Apoſtolum, qui iubet aut abſtinere, aut reconciliari, vtrunq; enim licitum eſt. Tamen ſcriptum inuenitur, *qui adulteram retinet, ſtultus & improbus eſt.* Sed de illa dicitur, quæ aſsiduè peccat, ne ſit ſocius eius adulterij, ſi eam conſcius toleret. Accipitur hic fornicatio largè, vt ſi illa peruertit cor mariti in idololatriam, vel in aliud criminale, vt non poſſet cum ea ſaluari, dimittat eam. Ecce cauſa fornicationis vxoris debet eam dimittere, & cauſa fornicationis ſpiritualis, ne ipſa ſcilicet fornicetur, ſed ſi pari conſenſu voluerint abſtinere, poſſunt ſeparari, vt iſte monachus, illa monialis fiat, & tunc non ſeparat eos homo, ſed Deus. Quod non eſt contrarium illi, qui dixit: *Quos Deus coniunxit, homo non ſeparet.* Item ſi aliquis acciperat vxoris ſuæ mortuæ cognatam vel ſuam, dimittat eam, & ducat aliam, quia non fuit ſua vxor. Similiter ſi accipiat ancillam inſciens, poſtquam ſciet, laboret vt eam liberet, vel eam dimittat, quia non fuit coniugium, ſed ſuppoſitio. Non enim lex Dei facit iniuriam dominis mundi, vt eis ſeruos auferat vel ancillas. Si frigidæ naturæ eſt vir, non perfectum eſt coniugium, dimittat ipſa eum, & nubat alteri. *Iterum* autem *audiſtis, quia dictum eſt antiquis: Non periurabis.* Moyſes videns ſe non poſſe auferre iuramentum, auſert periurium, & iterum, quia illa per quæ iurant homines, habent in magna reuerentia, ne creaturas facerent ſibi deos, præcepit Deo reddere iuramenta, & nõ iurare per creaturas. Dominus autem perfectius eos à periurio remouet, cùm omnino iurare prohibet. Iuramentum tamen neque bonum, neque malum per ſe, quia etiam præcipitur & prohibetur cum additamento. Sunt quædam petenda per ſe, & quædam vitãda per ſe, vt fornicatio; & quædam vitanda propter aliud, vt clericum habitare cum muliere, vitandũ eſt, ſcilicet propter ſuſpitionem & tentationem. Alia facienda ſunt propter aliud, vt iurare propter incredulitatem hominum, ne peccent in nobis proximi malè ſuſpicando de nobis, quia crudelitas eſt famam contemnere, in qua proximus occiditur. Iuramentum enim eſt de iſtis vltimis, quia per ſe non eſt malum, quia ſi eſſet malum, non aliquando præciperetur, nec bonum eſt quod prohibetur. Iubetur tamen propter neceſsitatem, prohibetur ſi otioſum ſit, quia tunc malũ eſt. Eſt etiam otioſum & ſuperfluum, & generat periurium, ſi ſæpius frequentetur. *Neque per cœlum.* Quia prohibuerat omnino iurare abſolutè, ne putaretis quod iurare per Deũ ſolum prohibuiſſet, & nullum eſſet peccatum iurare per creaturas, & periurare eas, addit: *Neque per cœlum* id eſt, per creaturas ſuperiores. *Neque per terram*, id eſt, inferiores. Non dicitur cœlum *thronus*, neque terra *ſcabellum*, ideò quòd Deus huiuſmodi poſitionem habeat, qui totus eſt vbiq;, ſed voluit ſignificare dignitatem cœli, quia maiorem pulchritudinem

habet

habet cælum quàm terra, & plus admiramur Deum in cœli creatione, quàm in terræ. Vnde dicitur ſedere in cœlo, & dicitur terra eſſe ſub pedibus, quia vilior eſſe videtur, ſicut illa quæ pedibus conculcantur, & in hoc tamen Deus vtrunq; poſsidere ſignificatur, hoc vt dignius, hoc autem vt vilius. Tria ſunt, quare non debemus periurare per creaturas: tum quia bonæ ſunt factæ à ſummo bono; tum quia Deus habitat in eis, & qui iuraret per creaturas, iuraret per inhabitantem: tum quia ſunt ſacramentorum magnorum ſigna. Cœlum enim ſignificat animas iuſtorum, in quibus regnat Deus & iudicat: terra autem terrenos homines, quos habet ſub pedibus, id eſt, ſub poteſtate. Ieruſalem verò Eccleſiam, quæ eſt verè ciuitas Dei, & ideò propter ſignificata figuræ ſunt venerandæ, ne iurando per figuras violet ſignificata. *Neque per caput tuum.* Caput ſignificat Chriſtum, quaſi dicat: ideò non debes iurare per caput, quia non eſt opus tuum, ſed Dei: & verè non tuum, quia non potes nec vnum capillum creare, ſed nec etiam colorem dare. Nota quòd qui mentitur, peccat, qui autem per Deum affirmat, & poſtea fallit, dupliciter peccat, & in mentiendo, & in falſitate affirmationis per iuramentum quod periurium eſt. *Si autem,* &cæt. Quomodo ergo loquemur dicent illi, qui ſemper iurare conſueuimus? Sic reſpondetur: Si aliquis dixerit, eſt? reſpondete, *eſt*, ſi affirmare vultis. Si verò aliquis dixerit non eſt? reſpondete, *non*, ſi negare vultis. Vel *ſermo veſter ſit eſt eſt*, vt & verbo & ſigno affirmatio ſit, vel *non non*, ne aliud ſermo dicat, & aliud ſigna vel opera. *Quod autem*, &cæt. Prohibuit iuramentum otioſum, ſi autem neceſſarium eſt, non prohibet, quia Paulus iurauit in epiſtolis, vbi dicit: *Teſtis eſt mihi Deus*: & Deus iurauit, *Per memetipſum iuraui*, & ideò addit, *quod abundantius eſt* extra hunc ſermonem, id eſt, *eſt eſt, non non, à malo eſt*, quaſi dicat: Si iurare cogaris, *à malo eſt*, id eſt, ab incredulitate audientis, non dicit malum eſt, ſed *à malo*, id eſt, à ſuſpicione cogentis procedit iurare. Si enim aliquis innocens accuſatur, vt ſatisfaciat audientibus de eo malè ſuſpicantibus iuret, non enim negligenda eſt fama, in qua proximus occidatur. *Audiſtis*, &cæt. Docet iterum abundantiorem iuſtitiam. Moyſes dedit quoddam præceptum, & pro læſis, & pro temerarijs lædentibus. Ne enim omnes temerarij eſſent in læſionibus aliorum, poſuit pœnam vt refrænarentur. Item quia non potuit omnino retrahere manus læſorum à vindicta, ſaltem voluit iram eorum contemperare, ne ſuper iniuriam vindicarent ſe, pro pari parem redderent talionem. Solent etiam iniuriati grauius iniuriam vindicare quàm eſſent, quia etiam pro verbo interficere hominem. Chriſtus autem perfectiorem iuſtitiam docet, id eſt, omnino *non reſiſtere malo*, id eſt, lædenti, ſed pati iniuriam, non referre, vindicta tamen non omnino prohibetur. Dominus enim punit malos, cùm dicit: *Diſcedite à me maledicti*, &cæt. & qui dedit maxillas percutienti, & Dauid qui dicebat: *Si reddidi retribuentibus mihi mala*, hæc & hæc eueniant mihi, multos puniuit. Sunt enim vicarij Dei ſeculares poteſtates, quæ vice Dei malos damnant, & ad vtilitatem eorum & ad terrorem aliorum. Licet enim illis vindictas de malefactis accipere, ſed zelo iuſtitiæ, non delectatione pœnæ, ſicut Deus facit, hoc modo puniebat Dauid. Suas etiam iniurias poteſt vindicare, non ſicut homo, ſed ſicut iudex. Cæteris autem hominibus accipere vindictam prohibetur, læſi enim non pro amore iuſtitiæ hoc facerent, ſed in odium. Vnde Dominus ait: *Mihi vindictam, ego retribuam*, vel in perſona mea, vel per vicarium, qui non ferit hominem, ſed peccatum, vt homo corrigatur. Tres iniurias ponit, læſionem in perſonas, rerum ablationem: & angarias in ſeruitium, quas omnes iubet tolerare. De læſione enim perſonæ agit, cùm dicit: *Si quis percuſſerit te in maxillam*, &cæt. Quamuis ad literam non abſurdum ſit accipere, tamen Dominus non legitur hoc feciſſe, ſed percuſſus in maxillam, reſpondiſſe: *Si malè locutus ſum, teſtimonium perhibe de malo*, &cæt. Nec Apoſtoli ſimiliter. Per *maxillam* igitur *dexteram* accipitur læſio aperta in re digna. Per *maxillam*, apertio: per *dexteram*, res digna intelligitur, quaſi dicat: Si quis improperauerit tibi quod Chriſtianus es, vel religioſus, vel aliquid dignum huiuſmodi, quę læſio aperta eſt, & in re digna, *præbe ei & alteram*, non dicit ſiniſtram, ſed *alteram* dexteram, ſubaudis: Bonus enim homo nihil habet in ſe ſiniſtrum, ſed omnia dextra, vnde legitur in libro Iudicum: Aod ſiniſtra vſus fuiſſe pro dextra, quaſi dicat: *præbe ei & alteram*, id eſt, patere etiam in læſione alterius dexteræ operationis ſicut opus fuit. Si enim improperat quod tu es Chriſtianus, & ſis etiam paratus pati, & vocet te ideò hypocritam, quia religioſus es. *Et ei*, &cæt. Agit de iniuria ablationis rerum: non prohibet enim nos repetere noſtra ſi auferantur, ſi ſine contentione hoc facere poſſumus: ſin autem, vt ait Apoſtolus, potius debemus pati fraudem, quàm in iudicio cum fratre contendere, & ideò Dominus ait: *Et ei, qui vult tecum in iudicio contendere*, &c. Si enim velit contendere, potius dimittamus res noſtras. Per tunicam, quæ carni propinquior eſt, neceſſaria intelliguntur, per *pallium* ſuperflua. Lucas meliori ordine vſus eſt, qui dicit: *Quod ſi quis tulerit pallium, dimitte & tunicam*, id eſt, ſi quis tulerit ſuperflua, dimitte ei & neceſſaria, ſi opus fuerit. *Et quicunque*, &cæt. Ecce tertia iniuria de angaria, ſicut ſi aliquis, non dico læſerit fidelem, vel res abſtulerit, ſed ſi eum ſeruire ſibi coegerit, quod in captiuitate ſolet fieri, patiatur & ſeruiat, & etiam plus quàm præcepit. Sed ſi angariauerit eum aliquid illicitum facere, vt peccatum, potius patiatur ſe interfici, quod in hac metaphora intelligitur. *Quicunque angariauerit te, mille paſſus*, id eſt, aliquod licitum opus. Mille enim paſſus ſunt iter Sabbati, in quo ſeruilia opera prohibentur: ergo mille paſſus non eſt ſeruile opus, ſed licitum, quod & numerus millenarius deſignat, qui perfectionem ſignificat, quaſi dicat: Si *angariauerit* te ad aliquod ſeruile opus, id eſt, peccatum quod facit ſeruus, noli facere. Sed ſi *mille paſſus*, id eſt, aliquod licitum coegerit, ſicut fodere in vinea ſua, *vade*, id eſt, perfice quod cogit, & non ſolùm *mille paſſus*, ſed etiam duo milia. Ter ponit mille, quia tribus modis iubet ſeruire, corpore, animo, ſpiritu; vt & toto corpore operetur, & ſpiritu, id eſt, voluntate, & animo, id eſt, ratione, ſcilicet pro Deo, non pro timore, non pro cupiditate, ſed quia Deum remuneratorem expectat. MYSTICE etiam quędam intelliguntur: vt ſi hęreticus dextrum dogma violare voluerit, oppone aliud teſtimonium ſcripturę, & iterum prębe alterum donec laſſeſcat. Spiritualiter doctor *tunicam* tollit, cùm interiora facit

conſi-

ſum, niſi clauſo oſtio, ne intret turba phantaſmatum. Oſtia ſunt quinque ſenſus corporis, & præcipuè timor, & amor terrenus. Per hęc enim duo oſtia intrant omnia phantaſmata peccatorum, quæ claudenda ſunt. *Orantes.* Oſtenſo vbi ſit orandum, docet quomodo ſit orandum, remouendo falſam intentionem gentilium ab orationibus noſtris Gentiles, qui ſeruiebant dæmonijs, non credebant, ſicut nec erant, in diuerſis locis, deos ſuos eſſe, & ideò faciebant longas orationes in multiloquio, confidentes, vt per eas ab alijs locis reuocarent. Præterea dæmones non poſſunt cogitationes intelligere, niſi aliquibus ſignis indicentur. Erant igitur omnia verbis ſuis indicanda. Credebant etiam gentiles verborum compoſitione deos ad compaſſionem moueri, ſicut & homines, faciebant igitur lõgas orationes *in multiloquio* confidentes. Hoc remouet Chriſtus, non quòd prohibeat longas orationes, quia pernoctaſſe in oratione legitur, & paſſione imminente prolixius oraſſe dicitur, & Apoſtolus ait: *Orantes ſine intermiſſione*: ſed hac intentione longas fieri prohibet, vt quaſi in multiloquio tantùm confidant, & non in propria conſcientia. Vnde ait: *Nolite multum loqui. multum* dico, *ſicut*, id eſt, eadẽ intentione, qua *ethnici*, id eſt, gentiles *Putant enim.* Exponit intentionem eorum, *quod in multiloquio exaudiantur. Scit* nanque &c. Quaſi dicat, non eſt talis, quales ſunt dij eorum, qui neſciunt voluntatem hominum, niſi verba audiant. Quęritur ergo, quare verba promuntur in ſecretis orationibus, vt videlicet Deo, opere, voce, corde ſeruiamus, & potius propter nos, vt incitemur orando per verba, ne deſipiamus, & vt quædam verba audita à nobis, nos ad compunctionem moueant. *Sic ergo* &c. Docuit orandum, & vbi & quomodo. Docet quæ ſunt oranda, ponendo breuiter ſummam omnium quę debent poſtulari à Deo. Et ſicut ſuperius docuit ſeptem virtutes, quibus homines efficiantur beati, de quibus omnes alię dependent, ſic materiam petitionum ponit, ne errent homines in petitionibus, & ne aliquid quod non includatur in aliqua iſtarum, petatur. Pauca verba & plena myſterijs ponit, vt & idiota poſſit retinere, & ſummatim intelligere, & ſapiens ibi inueniat profunda myſteria, in quibus ſe poſſet diu exercere: & quæcunque in orationibus diffusè petuntur, hic omnia breuiter inueniuntur. *Pater noſter:* Septem ſunt petitiones, ſicut ſeptem dona Spiritus, & ſeptem virtutes ſuperius expoſitæ. Per petitiones venitur ad dona, & per dona ad virtutes, per virtutes ad beatitudinem. Iſtæ petitiones diſtinctæ ſunt ſecundùm duas vitas, quia vita alia temporalis, alia cæleſtis. Per temporalem tranſitur ad cæleſtem, ſi bene & rectè vtatur temporali viator, ita quòd non adhæreat huic mundo, imò liberetur ab eo. Tres vltimæ petitiones pertinent ad temporalem vitam, & tres primæ conſummabuntur in cœleſti vita. Media verò, quamuis de cœleſtibus *ſit*, hic tamen completur, quia panis ſpiritualis ideò petitur, vt in pręſenti eo fruamur, & per eum confortemur. Sed antequam ad petitiones veniatur, captatio beneuolentiæ more orantis præmittitur, cùm dicat: *Pater noſter*, inducitur vnuſquiſque fidelis orans, non ſibi, ſed communi ſaluti hominum, vt charitas & vnitas Eccleſię deſignetur, in qua tam bene deſiderat frater ſalutem fratris ſicut & ſuam. Dicit ergo, *Pater noſter*. Cùm vocet enim patrem, debet eſſe filius, neque degenerare à tanto patre, affectu & beneuolentia eſt pater. Cùm vocamus patrem, ſignificamus quòd iam non ſumus ſerui, ſed filij. Cùm dicit *noſter*, ſignificat quòd multorum eſt, non vnius tantùm. Qui enim habebat vnum Filium naturaliter per gratiam ſuam, voluit & alios adoptionis filios addere. Ecce communis eſt pater omnium noſtrum, per quod admonentur omnes eiuſdem fraternitatis & vnanimitatis. Non applaudat ſibi diues, vel nobilis, ſiue dominus, quia ſimiliter filius Dei eſt pauper, ignobilis & ſeruus. Omnes itaq; fratres ſumus. Cùm dicitur: *Qui es in cœlis*, videtur orare ille qui eſt in imo, vt ad patrem ſuum, qui eſt in cœlis, id eſt, in immutabilitate, æternitate, impaſſibilitate, poſſit aſcendere, vt cum eo fiat immutabilis, impaſſibilis. Præmiſſa captatione beneuolentiæ, accedit ad petitiones. Sed alio modo ordinantur, quam in hominibus cõplentur. Præmittuntur enim illæ petitiones, quæ in futuro erunt conſummatæ, quia digniores ſunt. Poſtea ponuntur illæ, quæ ad præſentem vitam pertinent, quia indigniores ſunt. Sicut Iſaias fecit, qui dona Spiritus ſancti digniora præmiſit deſcendendo in minimis: & Moyſes, qui dilectionem proximi, dilectioni Dei præmiſit, quãuis ſit poſterior tempore. Vt ergo melius & dignitatem, & quomodo aliud ex alio naſcitur videamus, naturalem ordinem, ſicut in nobis completur, ſequamur prius, & poſtea ad iſtum ordinem redeamus. Vltima petitio eſt: *Sed libera nos à malo*, quæ tamen prima eſt in nobis. Homo enim, qui vult aſcendere in cœlum, videns quia non poteſt aliter aſcendere, niſi à malis huius mundi liberetur, clamat: *Libera nos à malo*, id eſt, à peccato originali & actuali, & à deſiderio huius mundi, vt & temporalia & meipſum abijcere queã, & fiam pauper ſpiritu. Quod totum fit per ſpiritum timoris, ſicut ſuperius expoſitum eſt planius in tractatu virtutũ. *Et ne nos inducas*, &c. Abdicatis omnibus terrenis, neceſſe eſt inſtare tentationes interiores & exteriores. Neceſſaria eſt ergo manſuetudo, vt mitis ſit & humilis omnibus nocentibus, & nulla ira, nec rancor, id eſt, ſuperbia eum moueat, quod fit per ſpiritum pietatis, & non orat quòd non eueniãt, ſed vt non inducatur. Ille inducitur in tentationem, qui ſuccumbit tentationi, & mergitur in ea.

Et dimitte, &c. Quamuis ſit liberatus à malo, quamuis non frangatur tentationibus, adhuc tamen non poteſt mutari, quin in multis Deum offendat. Et nauis tranſiens per mare, per rimas recipit aquas, & ideò neceſſarius eſt luctus, quo peccata abluat, & vt ſibi dimittatur, alijs dimittat, & de miſerijs huius ſeculi doleat, quod totum fit per ſpiritum ſcientiæ. Scientia de terrenis eſt, & ſpiritus ſcientiæ facit lugere hominem, qui quanta ſit miſeria in præſenti facit cognoſcere, & peccatis cognitis facit clamare, *Dimitte nobis debita noſtra.* Id eſt, peccata, quæ debemus lugere. *Sicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, Debitores ſunt, qui debent nobis pecuniã, & qui fecerunt nobis aliquam iniuriam. Si debẽt pecuniã & perfectus es, dimitte. Si imperfectus es, licitè requirere potes, ſi ille habeat vnde reddat: ſin autem, debes dimittere. *Si* fecit iniuriam, & ſe tibi humiliauerit, dimitte: ſi non vult humiliari, paratus ſis ad condonandum, & hac quantum in te eſt. Illi autem nihil prodeit quod tu facis, niſi rogauerit, ſed tu te expediſti. *Panem noſtrũ quotidianum*, &c. Hæ tres petitiones ad terrenam vitam

vitam pertinent, quia liberatio à malo, tentatio, lugere pro peccatis, in præſenti eſt, & à mundo ſeparatio vocatur: modò tranſit ad cœleſtia, & in primis petit ſibi dari panem cæleſtem, quo bene operetur, & in via conſortetur ne deficiat. De cœlo quidem panis petitur, ſed vt hic comedatur, & ita petitio iſta confinium eſt de temporali ad cœleſtem vitam, quia res cœleſtis inclinari poſtulatur, vt in præſenti habeatur. Panis iſte eſt Deus, qui paſcit Angelos, & ſicut panis, qui à matre comeditur, in lac in matre conuertitur, vt puer illo fruatur, ſic Deus, quo fruuntur Angeli ſicuti eſt, nobis verſus eſt in lac, vt eo poſſemus frui. Aſſumpſit enim viſibilem formam, vt doceret homines, & ſic ſaltem eum cognoſceremus. Comedimus ergo eum ſemper ſub aliqua ſpecie, in Sacramento altaris, in ſcripturis, & in verbo prædicationis, & in omnibus modis, quibus modis nobis reuelatur. Fruimur etiam in illo pane, quando pane terreno veſcimur, vt ei, fortius ſuſtentati, ſeruiamus. *Panem* iſtum vocat *ſuperſubſtantialem*, quia ſuper omnes ſubſtantias eſt, & *quotidianum* eum vocat Lucas, quia eum quotidie aliquo ſupradictorum modorum comedimus, *hodie* vocat præſens tempus. Per iſtum panem eſurimus & ſitimus iuſtitiam futuram. Iuſtitia enim præſens eſt imperfecta, & quaſi eſuriens, de hac eſurie dicitur: *Satiabor cum apparuerit gloria tua*, & deſiderium cœleſtis iuſtitię, quæ imperfecta eſt, & iſte panis habetur per donum fortitudinis.

Fiat voluntas tua, &c. Iſtę tres, quæ reſtant, non poſſunt impleri perfectè niſi in cœlo. Paſtus illo pane, petit quòd *voluntas* Dei *fiat*, *in terra ſicut in cælo*. Duæ ſunt voluntates in Deo: vna miſericordiæ, quæ non eſt cogens, nec aliquid liberó arbitrio aufert, qua *omnes homines vult ſaluos fieri*, quod tamē in libera voluntate illorum poſitum eſt. Eſt alia, quæ eſt de effectibus rerum, de qua dicitur: *Omnia quæcunque voluit fecit*, huic nemo poteſt reſiſtere, de qua dicitur: *Voluntati eius quis reſiſtet?* hæc prouidentiæ concordat ſemper; alia verò non ſemper. Si enim velit per miſericordiam de aliquo prauo quod ſit iuſtus, & conferat ei gratiam ſuam, & tamen ille per liberum arbitrium contradicat, nec gratiæ Dei conſentiat. Hæc voluntas Dei non concordat prouidentiæ, quia quamuis per dulcedinem gratiā conſerat, tamē ſcit non conſenſurum. Quæ autem de effectibus eſt, alia eſt permittens, alia approbans. Permittēs eſt, quòd efficiat malum, quandocunque vult, Approbans autem eſt quòd faciat bonum quandocunque vult, & vtraque eſt ex iuſtitia. Itaque homines reſiſtunt voluntati miſericordiæ, & non reſiſtunt voluntati iuſtitiæ. In Paulo tamen videtur cogens voluntas Dei, ſed non eſt, quia licet ſit percuſſus, tamen voluntas erat libera, vt reſiſteret ſi vellet. In cœlo ſunt omnes Dei voluntates, & nullus ibi voluntati Dei reſiſtit, ſed in terra multi contradicunt voluntati Dei, illi ſcilicet, quæ eſt ex miſericordia. Cùm enim vellet prauos etiam ſaluare, ſi vellent, tamen ipſi contradicunt operibus huic voluntati. Orat ergo iſte, quòd ſicut voluntas Dei eſt in omnibus ciuibus cœli, ita faciat ſe & alios terrenos tales, qui nullo modo voluntati Dei reſiſtant, quod in nullo perfectè completur niſi in cœleſti vita, & tamen aliquo modo in hac vita completur in Sanctis, etſi non per omnia, quia nullus ſine macula viuere poteſt.

Sicut in cælo & in terra. Diuerſis modis variari poteſt, vt dicamus, *ſicut in cælo*, id eſt, in Chriſto, in quo Dominico homine deitas ſedet, & ſuę voluntati tanquam ille homo contradixit, ita *in terra*, id eſt, in Eccleſia fiat. Vel *ſicut in cælo*, id eſt, in Angelis, ita *& in terra*, id eſt, in hominibus. Vel *ſicut in cælo*, id eſt, in anima iuſti, ita *in terra*, id eſt, in carne, vt nullo modo caro contradicat ſpiritui, ſed in eadem voluntate conſentiat cum eo. Vel *ſicut in cælo*, id eſt, in ſanctis viris, ita *in terra*, id eſt, in peccatoribus. Quod totum eſt per ſpiritum conſilij, qui dat nobis conſilium bonum, quo illam miſericordiam adipiſci poſſumus, vt ſimus ſcilicet miſericordes. *Beati* enim *miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur.*

Adueniat regnum tuum. Poſtquam aſſecutus eſt illam miſericordiam, vt voluntati Dei non reſiſtat, poſtulat altius donum vt Deum videat, ſcilicet clarè remotis omnibus nebulis phantaſmatum, quod non erit perfectè completum niſi in futuro. Et quamuis illa in cælo non dentur ordine, tamen ſecundùm ordinem dignitatis poſtulantur, quia quamuis nō ſint plenariè data, tamē ordine ſunt in terra à ſanctis recepta. Hęc poſtulatio ſexta eſt, quia homo in ſexta die, id eſt, in perfectione, quæ per ſenarium ſignatur, ad imaginem Dei factus eſt, quæ imago poſtea per peccatum corrupta eſt. Modò in ęandem imaginem ſe reformari petit perfactam, id eſt, in eundem intellectum, vt Deum apertè intelligat. Quæ imago regnum Dei dicitur. Videre enim ſummū bonum, eſt regnum cælorum. Reformatio huius imaginis eſt idem quod munditia cordis. Vnde dicitur: *Beati mundo corde*, &c. Quæ aliquatenus in præſenti habetur. Hæc petitio per ſpiritum intelligentiæ completur,

Sanctificetur nomen tuum. Hæc eſt ſeptima petitio, vltra quam nulla habetur, quæ meritò ſequitur poſt Dei viſionem. Nihil enim valeret Deum videre, niſi delectaretur homo in illa viſione. Hæc requies & delectatio præfigurata eſt in die ſeptima, in qua dicitur Deus requieuiſſe. Vnde & dicitur: *Sanctificauit Deus diem ſabbati*, quia in futura requie verè ſancti erunt fideles. Hæc eſt illa pax, de qua dicitur: *Beati pacifici, quoniam filij Dei vocabuntur*. Quando enim ſimiles erunt Deo impaſsibiles, immortales, incorruptibiles, nulla inquietudine moti, ſed in æterna pace, in qua eſt Deus, viuentes, tunc erunt filij Dei, & etiam dij participatione vocati. Quod orat iſte: *Sanctificetur nomen tuum* in nobis, vt tu dicaris pater, & nos filij tui, & etiam dij. Ac ſi diceret Sanctitas noſtra non erit noſtra, vel dignitas noſtra non erit noſtra, ſed tua in nobis, & ideo *ſanctificetur*, id eſt, ſanctitas tua fiat & appareat in nobis, & tuum ſanctum nomen in filiorum appareat dignitate. Hæc petitio completur per ſpiritum ſapientiæ. Differunt ſapientia & intelligentia, ſicut inter nos poſſumus videre. Intelligentia enim intra nos eſt ipſum exercitium inueſtigandi ſcripturas. Sapientia verò ipſa delectatio cognitionis, quia iam nihil inueſtigamus, ſed quaſi omnia ſcimus, & in cognitis delectamur, ita per ſimile in cœlo intelligere, & ipſum videre, non quod in cœlo ſit labor aliquis. Sapientia verò eſt in cognitis delectari. Ita aſcendit ille, qui eſt in terra, ad cœlum, & hoc ordine complentur petitiones iſtæ ſeptem. Modò eas legamus ſecundùm hoc quod deſcendendo ſunt ordinatæ. Quia ille, qui petit, vocauerat eum patrem in cælis regnantem, petitionē illam præmiſit quæ patri illi vicinior eſt, de pace illa, qua homines filij Dei efficiuntur, quaſi diceret:

Pater noſter, qui es in cœlis, da vt *tuum nomen ſanctificetur* in nobis. Id eſt, vt in cœlo tecum maneamus, & filij tui efficiamur. Quam delectationē, quia niſi *adueniat regnum tuum*, non poſſumus habere, id eſt, niſi reformes in nobis imaginem quæ corrupta eſt. Ideo *adueniat regnum tuū*. Quæ imago & immunditia cordis, quia reſtitui non poteſt, donec voluntati tuæ conſentiamus, *Fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra*. Et qui voluntati Dei obedire non poſſumus per omnia, niſi pane corroboremur, *Panem noſtrum quotidianum da nobis hodie*. Et quia corpore Chriſti digni non ſumus, quàm diu peccatis fœdamur, ideo *dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*. Vt autem peccata noſtra intelligamus, & deplorare valeamus, orandum eſt nobis, ne tentationes Inimici nos ſibi ſubdant, & ideo dicendum eſt: *Et ne nos inducas in tentationem*. Quibus tentationibus reſiſtere non poſſumus, niſi terrena abdicemus: Ideo petendum eſt. *Sed libera nos à malo*.

Si enim dimiſeritis hominibus peccata eorum, &c. Quia quandam conditionem poſuerat, quæ grauis erat, ſcilicet, *Dimitte nobis debita noſtra ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris*, vt ad eam nos inuitet, eam nobis commendat, dicens, eam quaſi medicinam peccatorum noſtrorum, vt ſi condonare volumus alijs ſua peccata, quę nobis fecerūt, & Deus noſtra nobis condonabit. Sin autem, nec ipſe noſtra. Nota quòd dicit hominibus, & non dicit, nos homines, quia illi, quibus condonandū eſt, ſunt peccatores.

Cùm autem ieiunatis, nolite fieri, &cęt. Dixerat de eleemoſyna & oratione, quòd ſi humani fauoris appetitu afficeretur, &c. Similiter modò admonet de ieiunio. Non prohibet triſtitiam pœnitētiæ, quia *cor contritum & humiliatum Deus non deſpiciet*, ſed triſtitiam per hypocriſim. Si enim lupus induit pellem ouis, non tamen ideo ouis ſua pelle debet priuari. *Exterminant*, id eſt, deſtruunt per pallorem ac maciem faciei ſuæ.

Exterminant enim facies ſuas, &c. Ab exulibus ſumptum eſt, id eſt, extra terminum aliorum verè pœnitentium faciunt pallere & macreſcere facies ſuas, ſed hac intentione, vt appareant hominibus iuſti.

Tu autem cùm ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam, &c. Docuit quod non eſt faciendum, modò docet quod eſt faciendum. *Vnge caput tuum*. Conuiuatores, vt dicit Horatius, ſolent vngere facies ſuas. Et mos Palæſtinorum erat vngere caput, & faciem lauare in feſtiuis diebus, vt dierum lætitiam repræſentarent, & oleo ſolent fouere carnem & hilarem facere. Non eſt ergo credendum, Deum præcepiſſe ieiunantibus, quod eſt luxuriantium & amantium, ſed metaphoricè locutus eſt. Falſi igitur ſunt illi moleſti expoſitores, in vtroque vehementes, qui nihil volunt in veteri Teſtamento accipere ad literam, & nihil allegoricè in nouo. Hic notantur duo ieiunia, aliud gaudij, aliud triſtitiæ. Ieiunium triſtitiæ propter peccata. Ieiunium gaudij eſt, quando contemplatiuus in Deo cogitando adeò delectatur, quod temporalium etiam eſus obliuiſcitur. Præcipit ergo.

Cùm ieiunaueris, *laua faciem tuam*. Id eſt, conſcientiam tuam, in qua Deus te cognoſcit ieiunādo propter peccata. Vel, *vnge* oleo Spiritus ſancti *caput tuum*, id eſt, mentem tuam, delectando in Deo & gaudendo. Præpoſterus ordo ibi eſt. Ideo *laua faciem, vnge caput*, ne cum ieiunaueris, ad laudem hominum ieiunare videaris. *Qui eſt in abſcondito*, id eſt, in æternitate ſua inuiſibilis. *Videt in abſcondito*, id eſt, in conſcientia.

Nolite theſaurizare vobis theſauros, &cæt. Dixi, quia neque eleemoſynam, neque orationem, neque ieiunium, propter laudem hominum faciaris, vel terrenam. Et quid dicerem per ſingula? Iubeo vt nihil propter temporalia velitis facere. Et hoc eſt: *Nolite theſaurizare*, id eſt, congregare & facere theſauros veſtros *in terra*, id eſt, in terrenis: *Vbi ærugo & tinea demolitur, & fures effodiunt & furantur*. Tria ponit ſecundùm tres diuerſitates diuitiarum. Metalla ęrugine, veſtes à tinea demoliuntur. Sunt alia, quæ neque æruginē, nec tineam timent, ſicut lapides pretioſi, & ideo ponit generale detrimentum, ſcilicet *fures*, qui omnes diuitias rapere poſſunt. Poteſt etiam prohibitio non ſolùm de pecunia, ſed etiam de omnibus terrenis intelligi. Quiſquis enim amorem ſuum in aliqua terrena applicat, *in terra* theſaurizat, & ſi aliquid, ſicut gulam, vel libidinem, vel aliquid terrenum diligit, vel ſi bonum mala intentione faciat, iſte theſaurum in terra ponit, & illa *ærugo & tinea demolitur*. *Ærugo* obfuſcat, & comedit, & videtur. *Tinea* verò comedit, ſed non videtur. *Aerugo* igitur ſignificat carnalia peccata, quæ videntur. *Tinea* ſpiritualia animæ, quæ non videntur, ſicut eſt ira, inuidia, ſures, dæmones. *Aerugo* comedit theſaurum temporalium, & *tinea*, dum ex amore gulæ, vel inanis gloriæ, rubigo luxuriæ naſcitur, & dormitionis, & aliarum voluptatum, quæ illum gulæ amorem obfuſcant, & dum ex inani gloria naſcitur, inuidiæ tinea, & timor, & cura, quæ conſumunt illam gloriam. Si autem, vt diximus, propter laudem faciunt bona, illa *fures*, id eſt, dæmones auferunt. Probat quòd neque ieiunium, neque eleemoſyna ſub hypocriſi facta aliquid proficiant. In cœlo verò nulla ſunt iſtorum. *Vbi enim eſt theſaurus*, &cæt. Ideò non debes in terra theſaurizare, ſed in cœlo: quia quicquid eſt quod potiſsimum eſt, illi ſeruis, in illa cor tuum infigis, id eſt, intentionem tuam. Si cor eſt in cœlo, mundum eſt, quia munda ſunt cœleſtia. Si autem in terra volutatur, quomodo mundum eſt? quoniam ſordeſcit res dignior, dum inferiori miſcetur, ſicut aurum argento. *Lucerna*, &cæt. Superius inſinuauit, quòd nulla bona mala intentione debent fieri, & hoc in proximo, vbi dixit: *Vbi eſt theſaurus tuus, ibi eſt & cor tuum*. Quod ita probatur. Ideo pura intentione omnia debetis facere, quia *oculus tuus*, id eſt, bona intentio, *eſt lucerna*, id eſt, illuminatio *corporis tui*, id eſt, congeri ei bonarum actionum. *Si* enim *oculus tuus*, &c. Determinat quomodo *oculus eſt lucerna*, ſcilicet, ſi *ſimplex* eſt intentio, id eſt, pura, non duplex, id eſt, partim propter temporalia, partim propter cœleſtia, *totum corpus lucidum* eſt, id eſt, tota actio erit bona. Non tamen intelligendum eſt de malis, ſi bona intentione fiant, quod ideo bona ſint. Nullum enim per ſe malum bonum poteſt eſſe, etiamſi bona intentione fiat. Furtum enim facere, vt darem pauperibus, non eſſet bonum. Sed quædam ſunt quæ in differentia exiſtunt, quæ poſſunt flecti ad bona per intentionem & ad mala. Sicut leuare lapidem, vt ponam in ædificio templi; & leuare lapidem, vt feriam hominem, etſi dum bonum facio bona intentione, malum tamen inde contingat alicui, non eſt imputandum mihi pro peccato, ſicut ſi dum leuo lapidem in ædificium Eccleſiæ, lapis ſuper hominem caderet, & eum interficeret. Sed bona, ſi mala intē-

tione fiant, mala ſunt. Sicut ſi ieiuno propter laudem. Vnde ſequitur: *Si oculus*, id eſt, intentio, eſt *nequam*, id eſt, praua, & *totum corpus*, id eſt, tota actio eſt mala. *Si ergo*, &c. Et quandoquidem propter malam intentionem bona fiunt mala, ergo mala, per ſe facta mala intentione quanta erunt? Et hoc eſt: *Ergo ſi lumen*, id eſt, intentio, quæ debet eſſe lumen operum. *Quod in te eſt*, id eſt, in tua manu. *Tenebræ ſunt*, id eſt, praua, & mala per ſe mala intentione facta, *tenebræ quantæ erunt?* poſtquam malæ intentioni vnitæ erunt? Vel aliter: Lumen eſt intentio dicta, quia nota eſt illi, qui intendit. Exitus verò rei, quia incertus eſt, *tenebræ* dicitur. Ille enim qui intendit, licet cognoſcat quid intendat, neſcit tamen quid de facto eueniat, ſiue bonum ſiue malum. Vt cum alicui aliquid do, vel ago, neſcio vtrum bono cedat illi, an malo. Dicit ergo: Si intentio, qua facis, quæ tibi nota eſt, appetitu temporalium ſordidatur, quanto magis ipſum factum, cuius exitus dubius eſt? Quod etſi bene cedat alicui, quod non bona intentione facis, nihil tibi prodeſt, quia quomodo feceris tibi imputatur, non quomodo illi euenit.

Non poteſtis *duobus dominis ſeruire*, &cæt. Adhuc diceret ille, vel aliquis: Si propter intentionem temporalium bona ſunt mala, ego etiam faciam bona, & propter Eccleſiam, & propter temporalia. Ad hoc Dominus ait: *Non poteſtis duobus dominis ſeruire*. Videlicet contrarijs, quaſi vni domino. Per hos duos dominos intelligitur Deus & diabolus. *Aut enim vnum*, &c. Reddit cauſam, quare diabolum, qui *aut odio habebit vnum*, id eſt, diabolũ, quẽ naturaliter homo habet odio, *& alterum diliget*, id eſt, Deũ. *Aut vnum ſuſtinebit*, id eſt, diabolum. Non dicit, aut diabolum diliget. Nullus eſt enim adeò nequam, qui diabolum diligat, ſed aliquid diligit, propter quod imperiũ eius patitur. Sicut ſi aliquis diligeret ancillam alicuius nequiſsimi, & propter eam ſuſtineret imperium praui domini. Non dicit odit, ſed cõtemnit. Nullus enim naturaliter odit Deum, ſed propter voluntatem eius præcepta contemnit. *Non poteſtis*, &c. Exponit qui ſunt duo domini. Mammona Syriaca lingua ſunt diuitiæ. Per diuitias intelligimus diabolum, qui præeſt diuitijs, non quòd poſsit eas dare, niſi quantum Deus permittit, ſed quia per eas hominem fallit.

Ideo dico vobis: Ne ſoliciti ſitis, &c. Et quia *non poteſtis Deo ſeruire & mammonæ*, ideo nolite eſſe ſoliciti de diuitijs temporalibus cauſa victus & veſtitus. Duæ enim ſunt ſollicitudines, alia eſt rerum, alia ex vitio hominum. Ex rebus ipſis oritur ſolicitudo, quia panem habere non poſſumus niſi ſeminemus, laboremus, & ſimilia. Hanc ſolicitudinem non prohibet, quia Dominus ait: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*. Conceditur ergo nobis prouidentia & labor. Sed eſt quædam ſolicitudo ex vitio hominum ſuperflua, quando ipſi deſperantes de bonitate Dei frumẽtum pluſquam eſt neceſſarium, & pecuniam reſeruant, & dimi his ſpiritualibus illis inienti ſunt. Hoc prohibetur hic, dum dicitur: Non *ſitis animæ veſtræ ſoliciti*, id eſt, vitæ veſtræ, ſcilicet cibo veſtro, per quem vita ſeruatur, &c.

Nonne anima plus eſt, &c. Verè non debetis eſſe ſoliciti vltra modum, quia qui dedit maius, ſcilicet vitam: dabit minus, ſcilicet eſcam. *Reſpicite volatilia cæli* &c. Simile eſt à minori. Si Deus prouidet auibus, multò magis hominibus. *Nonne vos pluris eſtis*, &c. Hic eſt comparatiuus pro poſitiuo. *Quis autem*, &c. Ita conſtrue, vt melius videas. *Et de veſtimẽto quid ſoliciti eſtis?* Quod ad corpus pertinet, pro nihilo: quia totum corpus in meo opere eſt, ita quòd nullus veſtrum poteſt addere aliquid, & hoc eſt: *Quis autem veſtrum*, &c. Et ſi in corpore nihil addere poteſtis, ſed ſolus Deus totum facit, tunc nolite ſoliciti eſſe pro indumento corporis, quia qui corpus fecit, veſtiet corpus, mediante tamen prouidentia hominum poſtquam operatur, & dat quando vult, & quando non vult, & quantum vult. *Conſiderate lilia agri*, &c. Iterum alia ſimilitudo, ſcilicet de indumẽto. Prior enim fuit de cibo, lilia induta ſunt coloribus ſuis. *Clibanus* vocat furnum. Gentes, quæ de Deo non habent notitiam, nec in eo confidunt, nec de futuris cogitant, iſta ſi procurent, non eſt mirãdum. *Quærite ergo*, &c. De temporalibus non debetis eſſe ſolicitι, ſed de cœleſtibus. Et hoc eſt, *quærite regnũ Dei* ſicut principale, ſicut illud quod finis eſt, ad quem tenditur. *Quærite* dico, & hoc *primùm*, id eſt, præponite cæteris rebus *regnum Dei*, *&* quærite *iuſtitiam*, non Phariſæorum, ſed *eius*, id eſt, regni Dei, quia alia non regit ad regnum Dei, vel *eius*, Dei, id eſt, quam Deus dat. Dixit, *primùm quærite regnum Dei*, & non poſtea, ſubinfert temporalia quęrenda eſſe, ſed ait: *Adijcientur vobis*. Quia, vt ait, *ſcit Pater veſter, quia omnibus his indigetis*, & ideo ipſe ſponte adijciet. Nota quod dicit *adijcientur*, id eſt, ſuperapponentur, quia non ſunt munus principale, ſed ſuperadditamentũ. Non tamen prohibet iſta peti, ſicut illa quæ neceſſaria ſunt, & ipſe neceſſaria dixit, vbi ait: quia *Pater veſter ſcit, quia his indigetis*, ſed ne petantur vt principalia, ſed vt viaticum, quo ſuſtentantur homines in via. *Nolite ergo*, &c. Prohibuerat ſolicitudinem præſentium rerum temporalium, modò prohibet ſolicitudinem ex vitio hominũ prouenientem, non ex rebus. Sed ſi quis Abbas prouidens ſibi & Monachis ſuis colligeret annonam ad annum præſentẽ ſufficientem hoc eſſet prouidentia, non ſolicitudo vana. Sed ſi eſſet timens vel deſperans de bonitate Dei, & ideo ad vſum reliquorum annorũ vellet eam reſeruare, hæc eſſet vana ſolicitudo, & hoc eſſet cogitare de craſtino. Præſentem enim diem vocat, ſcilicet hoc tẽpus, quod prouidentia noſtra debet obſeruare. Non metimus in anno niſi ſemel, & ideo quantũ ad meſſes vnus annus eſt, quaſi præſens tempus. Craſtinum enim tempus eſt annus alius, & ita in alijs ſecundùm qualitatem rerum. Et quòd prouidentiam nobis non negat ipſe oſtendit, qui loculos, quibus ſe & diſcipulos paſceret, habuit, & Iudæ tradidit.

Craſtinus enim dies, &c. Duo dies ſunt, dies Adæ, & dies Domini, de quo ait Dauid: *Hæc dies quam fecit Dominus*. Dies Adæ plena eſt miſerijs. Poſt peccatum enim in miſeria & labore poſitus eſt. Vnde dictum eſt Adæ: *In ſudore vultus tui veſceris pane tuo*. Dicitur ergo pro nihilo tu haberes ſolicitudinem vanam de futuro, quia certè futurum tempus ex ſe ſatis afferet ſolicitudinem & laborem, & hoc eſt, *craſtinus dies ſolicitus erit ſibi*, & ipſe afferet ſolicitudinem ſuam ſecum. *Sufficit dies, &c.* Pro nihilo ſuperadderes tuam ſolicitudinem ex tuo vitio, ſollicitudini rerum, & ita cùm *malitia*, id eſt, labor & anguſtia temporis ſatis ſufficiet *dies*, nõ oportet vt ex tua parte ſuperaddas. Iſti diei Adæ maledixit Iob. *Maledictus dies, in qua natus ſum*. & Ieremias: *Maledictus vir*, &cæt. Vellent enim Sancti hanc miſeriam non eſſe, & nihil eſt maledicere eorum, niſi velle non eſſe.

CA

CAPVT VII.

N*olite iudicare*, &c. Remouit ſollicitudinem, modò remouet etiam illud quod ſequitur ex ſollicitudine, ſcilicet temeraria iudicia. Qui enim diligit terrena, facilè habet ſuſpiciones malas de factis aliorum. Inde inuidiæ, detractiones, odia, temeraria iudicia oriuntur. Qui enim diligunt mundum, ſi viderint aliquem iuſtũ nummos ad vtilitatem ſuam reſeruare, auarum vocant, hypocritam appellant, & à ſe abijciunt, quia de conſcientia ſua alios iudicant. Illa temeraria iudicia prohibet Dominus. Et notandum quòd non agit hic de temerarijs iudicijs, niſi quæ fiunt à paribus, non à prælatis. Sunt enim quędã iudicia, quę in Eccleſia conceduntur, quando ſcilicet vicarius Chriſti, id eſt, prælatus, aliquem vice Chriſti iudicat, ſed confeſſum vel conuictum, quia aliter eſſet temerarium iudicium. Si autem aliquis iudicat fratrem ſuum, ſiue conuictum ſiue peccatorem, manifeſtum temerarium iudicium eſt. Non aufertur correctio fratri in fratrem, ſed iudicium. Hoc iudicare eſt, quando nec loquitur cum eo nec comedit, immò alios à conſortio eius ſubtrahit.

CONTINVATIO. Et per hoc: *Nolite iudicare* temerè fratrem, quia forſitan eras bonus erit. Vel ita forſitan peior vel es, vel eris, vel ſimilis: & propterea nó eſt tuum, *& non iudicabimini*. Propterea, id eſt, propter temerarium iudicium, nó damnabimini in futuro, quia certè iudicabimini, id eſt, damnabimini in eo iudicio, id eſt, propter illud iudicium, propter quod iudicabitis eum temerariè. *Et in qua menſura*, &c. Id eſt, ſecundùm menſuram culpæ, erit menſura pœnæ veſtræ. Secundùm hoc enim quod magis temerariè & grauius iudicabitis fratrem, ſecundùm eandem mẽſuram pœnæ qualitas tibi in inferno menſurabitur. *Quid autem vides feſtucam in oculo fratris tui*, & cæt. Ecce agit de correctione. Iudicium omnino abſtulit paribus, non prælatis. Correctionem autem annuit, ſed mundis tantùm. Si enim immundus corrigit, non amore correctionis facit, ſed amore inuidiæ, vel hypocriſis, vt iuſtus videatur. Si enim amorem correctionis haberet, certè in ſe prius vitia mundaret, & poſtea in fratre. Et tunc cum lenitate & dilectione & pura intentione iuſtitiæ. Quoniam in omni re eſt gradus, prius videat, ne ſint in eo peccata, & tunc mittat in alium lapidem, deinde ne foueat peccatum alterius adulando. Tertiò, ne ſit negligens de peccato alterius, quin corrigat eum, quia aliter conſentire eſſet. Vnde Ambroſius: Conſentire eſt nó redarguere, cùm poſſes. Non ſolùm debes ceſſare à temerario iudicio, ſed etiam ab illicita correctione, hoc eſt: *Quid autem vides feſtucam*, id eſt, notas *feſtucam*, id eſt, leue peccatum de ſecularibus obſtans *oculo*, id eſt, menti *fratris tui*, *& non vides*, id eſt, notas *trabem in oculo tuo*, id eſt, adulterium in conſcientia tua. Et non ſolùm notas, ſed etiam *dicis*, id eſt, corrigis eum dicendo: *Sine*, &c. Hic datur licentia corrigendi, ſed mundis tantùm. *Nolite*, &c. Correctionem permitto omnibus, vt communem, ſed profunda Dei myſteria non omnibus dare iubeo, immò prohibeo *dare ſanctum canibus*, id eſt, hæreticis oblatrantibus & dilacerantibus, & porcis, id eſt, in luto vitiorum viuentibus, & verbum Domini vilipendentibus. Non enim de corpore & ſanguine Domini agendum eſt cum hæreticis dilacerantibus, nec porcis, id eſt, meretricibus, & ebrioſis, & quibuslibet laicis contemnentibus, vel etiam clericis vilipendentibus exponendum eſt. *Sanctum* dicitur illa ſcriptura, quę inuiolabilis eſt & inexpugnabilis eſt, & ſancita. Margaritę dicuntur lapides inuenti in conchis, qui politi pretioſi ſunt. Similiter allegoriæ de concha figurarum ſumptæ & bene politę pretioſæ ſunt. *Ne fortè*, &c. Per ſimile dicitur quaſi vilificent, & ne canes ab illo ſancto recipiendo *conuerſi*, diſrumpant. Non dico illud ſanctum, quod inuiolabile eſt in natura ſui, ſed vos rumpant clamore. *Petite*, &c. Dicerent aliqui: Quomodo tot & tanta poterimus obſeruare. Reſpondet Chriſtus: *Petite* à Deo facultatem bene operandi. *quærite* vbi ſit hoc quod vultis, & eo inuento: poſtea *pulſate, & aperietur vobis*. Duo ſunt quæ ſunt neceſſaria homini, operatio & intelligentia, & prius oportet nos operari, quã perfectè intelligamus. Vnde Dauid: *Annuntiauerunt opera Dei*. & poſtea *intellexerunt*, & ideo pręcipitur prius petere operationẽ. Duo ſubdit quæ pertinent ad intelligentiam, vt prius quærant in qua authoritate, ſit quod inueſtigant, & inuenta authoritate, ſi non intelligant, pulſent & inueſtigent, & Deus aperiet eis. Faciant admodum infirmi, qui prius quęrit vires vt eat, deinde viam qua eat, & tandem cùm illuc venerit, vt aperiatur pulſat. *Aut quis ex vobis*, &c. Dixi, vobis, ſine determinatione, *omnis qui petit*, &c. Hoc vt melius credatis, audite: Si patres carnales dant bona filijs, multo magis pater cæleſtis. Duo ponit, panem & piſcem; Lucas tertium, *ouum*, ſcilicet. Panis qui eſt communis cibus, charitatem ſignificat, ſine qua aliæ virtutes in nobis non valent. Piſcis, fidem, quæ ex aqua baptiſmatis orta eſt, & in medijs fluctibus huius mundi pulſatur, & tamen viuit. Ouum quidem, quod eſt ſpes animalis, ſed nondum animal ſpem deſignat. Contra charitatem ponit *lapidem*, id eſt, odij duritiam. Contra fidem *ſerpentem* ponit, id eſt. perfidiæ venenum. Contra ouum, id eſt, ſpem, *ſcorpionem* ponit, id eſt, deſperationem, quæ retro pungit, ſicut ſcorpius. Cùm enim ſpes in anteriora ſe extendat, deſperatio retro aſpicit.

Omnia ergo quæcunque vultis vt faciant vobis homines, &c. Dabit Spiritum bonum, & dato ſpiritu, procedent inde virtutes omnes. Sed cùm deberet virtutes ponere omnes, ponit dilectionem proximi, quia ipſa eſt adimpletio legis. Qui enim habet dilectionem proximi, peruenit ad dilectionem Dei, & qui iterum habet dilectionem proximi, habet dilectionem ſui. Præcipitur enim homini diligere proximum ſicut ſeipſum. Se autem diligere non poteſt in malo, cùm ſcriptum ſit; *Qui diligit iniquitatem, odit animam ſuam*. Si ergo pari amore iubetur proximum diligere, cùm ſe in malo non diligat, nec proximum in malo poteſt diligere. Qui igitur habet dilectionem proximi, nullum malum operatur, neq; in ſe, neq; in proximum, neq; etiam in Deum. Vnde Apoſtolus: *Dilectio proximi malum non operatur*. Ecce prohibitiones maiorum, quæ in lege ſunt, in dilectione proximi complentur. Ex dilectione ſimiliter Dei erga Deum & erga proximum bene agit. Sic ergo dilectio Dei & proximi eſt impletio legis. Ad hanc ergo accepto Spiritu homines inuitat, quaſi dicat: Quandoquidem dat ſpiritum bonum, ergo petite illum, & illo impetrato, ſtudete in dilectione proximi. Et hoc eſt. *Omnia quæcunque vultis*, &c. Si vultis bene fieri vobis, benefacite alijs. Si vultis corrigi, corrigite & alios. *Hæc eſt enim lex*, id eſt, impletio legis, *& Prophetæ*, id eſt, impletio Prophetarum.

rum. Per legem & Prophetas moralitatem librorum Moyſi & Prophetarum accepit. *Intrate per angustam portam*, &c. Quaſi dicat: Dura videntur vobis quæ præcipio, & anguſta. ſed per hanc duritiam & anguſtiam intrandum eſt vobis ad vitã, & verè *per angustam portam*, quia non per latam viam, per latam enim viam intratur ad mortem, & hoc eſt quod dicit: *Porta* verò *quæ ducit ad vitam*, non ſolùm *eſt anguſta*, ſed etiam *arcta*, quia per labores & ieiunia panditur. Conſiderandum eſt quòd competentur de vtraque via locutus eſt. Per latam multi ambulant, anguſtam pauci inueniunt: latam non quæramus, nec inueſtigatione opus eſt, ſponte ſe offert erranti in via, anguſtam verò nec omnes inueniunt, nec qui inueniunt, ſtatim ingrediuntur per eam. Multi enim, inuenta veritatis via, capti ſeculi voluptatibus, de medio itinere reuertuntur.

Attendite à falſis Prophetis, &cæt. *Pauci inueniunt*, & hoc faciunt multa impedimenta, quorum tria ponit, ſcilicet hæreticos, qui ſub ſpecie religionis ſerunt errores. Aliud impedimentum ponit, ſcilicet falſos fratres, qui bene loquuntur, ſed malè viuunt, & moribus ſuis alios corrumpunt. Tertium ponit, ſcilicet quoſdam, à quibus vix poſſunt ſibi homines cauere, qui in nomine Domini prædicant, & miracula in nomine Domini faciunt. Sunt & alia impedimenta, ſed iſta ponit, quia in his maior diligentia eſt adhibenda.

CONTINVATIO. Et quia *pauci ſunt qui inueniunt*, & multi qui impediunt, cauete vobis ab impedimentis, & inter alia, *attendite*, id eſt, diligenter cauete ab hæreticis, non dico manifeſtis, quia illud facilè eſt, ſed qui ſunt Prophetæ, id eſt, prædicatores, ſcilicet falſi & occulti, quia *veniunt in veſtimentis*, id eſt, in ieiunijs & orationibus & alijs operibus *ouium*, id eſt, fidelium, &c. *A fructibus*, &cæt. Si non ab omnibus, ſaltem ab aliquibus *cognoſcetis eos*. *Nunquid*, &cæt. Spinæ & tribuli ſunt hęretici, qui lacerant & pungunt mentes hominum. Vua eſt feruor dilectionis, ficus dulcedo bonæ conuerſationis. Sicut ergo *de ſpinis* non naſcuntur vuæ, neque *de tribulis ficus*, ſic nec hæretici feruent in dilectione, nec ſtudent in bona operatione. *Sic omnis arbor*, &cæt. Quæritur quomodo dicat de bona arbore non procedere fructum malum, cum Dauid, qui bonus erat, peccaſſe in adulterio & homicidio legatur, & ſimilia? Sed hic per malam arborem mala voluntas, per bonam arborem bona voluntas intelligitur. De mala ergo voluntate nunquam bona actio procedit, neque bona voluntas malam actionem generat. Sed vt melius poſsimus exequi literam quę exequitur: *Omnis arbor, quæ non facit fructum bonum, excidetur, & in ignem mittetur*, quod non poteſt propriè de bona voluntate legi. Ideò per bonam arborem non ſolùm bona voluntas, ſed & homo habens bonam voluntatem: & per malam arborem, homo habens malam voluntatem debet intelligi.

Non omnis, &cæt. Poſuit vnum impedimentum ad viam vitæ, ſcilicet hæreticos, ecce quomodo & aliud oſtendit, ſcilicet fratres falſos, qui verbo Deum profitentur, factis autem negant, & pendet ex ſuperiori ita. Ideo dico quod à fructibus cognoſcetis eos: quia in verbis non ſemper cognoſcuntur homines, quia *non omnis qui dicit mihi*, &cæt. Huic videtur contrarium quod dicitur: *Omnis qui inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit.* Et illud: *Nemo poteſt dicere, Dominus Ieſus, niſi in Spiritu ſancto*. Sed illud Inuocare, atque illud dicere, non verbotenus accipiendum eſt, ſed ponderoſius intelligendum, iuxta illud Pſalmiſtæ: *Prope eſt Dominus omnibus inuocantibus eum in veritate*. Verè inuocat Dominum, qui facit ſe idoneum ſeruum. Similiter non poteſt verè dicere: Ieſus eſt Dominus meus, niſi ſit ipſe ſeruus eius idoneus. Cùm autem ait: *Non omnis, qui dicit mihi Domine Domine, intrabit in regnum cælorum*, dicere verbotenus accipitur.

Multi dicent, &c. Ponit & tertium impedimentum, ſcilicet falſos alios fratres, qui prædicant bene, & etiam inuocatione nominis Domini miracula faciunt, à quibus ſimiliter cauendum eſt: qua in re oſtéditur, Dæmonia eijcere, & alias virtutes facere, interdum non eſſe meriti illius qui operatur, ſed inuocationis nominis Domini, ad facientis damnationem, & vidétium vtilitatem, vt licet contemnatur inuocans, tamen glorificetur Deus, qui talia operatur. Et quod falſi quidam fratres in nomine Domini prophetant, & miracula faciunt profeſsionem illorum comprobat, quam in vltimo iudicio facient, in quo mentiri non poterunt, & hoc eſt: *Multi dicent mihi in illa die*, id eſt, in die iudicij, quam non oportet determinari, quia ſatis eſt famoſa & nota, &c. *Et tunc confitebor, quia non noui vos*, id eſt, non approbaui vos in hoc, quòd falſi fratres erant.

Diſcedite à me, qui operamini iniquitatem. Non dicit qui operati eſtis, quia licet modò non habeant facultatem peccandi, tamẽ adhuc peccare vellent, ſi adhuc viuerent. *Omnis ergo qui audit*, &c. Poſiturus Dominus finem ſermoni ſuo, commẽdat illum, dando ſententiam ſuper obſeruatores & contemptores.

CONTINVATIO: Quandoquidem illi, qui operantur iniquitatem, à Deo diſcedant, facite ea quæ præcepi, quia *omnis qui audit verba mea, & facit ea, aſsimilabitur viro ſapienti*, &c. In primis Chriſtus ille homo ſapiens, *qui ædificauit* Eccleſiam ſuam *ſuper petram*, id eſt, ſuper ſemetipſum, & tunc omnia genera tentationum impulerunt eã, nec tamen *cecidit*. *Pluuia*, quæ paulatim creſcit, eſt carnalis concupiſcentia, vel leuior tentatio diaboli. *Flumina* ſunt impiorum perſecutiones. *Venti* ſunt maiores dęmonum impugnationes. Huic poteſt comparari, vt diximus, *qui audit verba* Dei, *& facit ea*, quia *domum ſuam*, id eſt, collectionem virtutum, *ædificauit ſuper petram*, id eſt, Chriſtum, quia nulla perſecutione deſtrui poteſt, cætera nõ mutantur. *Et omnis*, &c. Ponit ſententiam ſuper contemptores, contrariam ſuperiori, dicens: *Omnis qui audit & non facit, ſimilis* eſt *ſtulto, qui domum ſuam*, id eſt, ſummum bonum, in alia arena, id eſt, in temporalibus, quæ inſtabilia & infructuoſa ſunt, ædificauit, quod bonum perſecutiones auferunt in præſenti, & in futuro erit magna ruina, quando dicetur: *Ite maledicti*, &c.

Et factum eſt, &c. Duobus modis poteſt iſte verſus intelligi. Si enim dicamus eſſe eundem ſermonem, quem Matthæus & Lucas referunt, tunc euidens eſt litera: quòd cùm conſummaſſet Ieſus hæc verba, admiratæ ſunt turbæ, quas tunc huic ſermoni interfuiſſe non ambiguntur. Si autem duo ſermones eſſe dicuntur, tunc intelligendum eſt prius ad ſolos diſcipulos Ieſum in cacumine montis ſermonem habuiſſe, poſtea ad locum campeſtrem, qui erat in latere montis deſcendiſſe, & ibi eundem ſermonem populo recapitulaſſe, quædam tamen noua intermiſcendo, & quædam iam dicta prætermittẽ-

do,

do, quem vltimum Matthæus prætermittit, & tamen quodam modo innuit, cùm dicit: *Cùm conſummaſſet verba hæc*, &c. quaſi diceret: *Cùm* hęc diſcipulis ſemel protuliſſet, & eadem repetendo in ſecundo ſermone *conſummaſſet*, quæ conſummatio in loco campeſtri facta eſt, &cæt. *Erat enim docens eos, ſicut poteſtatem habens*, &cæt. *Scribæ & Phariſæi* tantummodò infirma & rudibus à Moyſe data prædicabant; Chriſtus verò docebat perfecta mandata, *ſicut poteſtatem habens*, addendi quæ volebat, & commutãdi figuras in ſpiritualem intellectum.

CAPVT VIII.

CVM *autem de monte*, &cæt. Cùm Chriſtus conſummaſſet ſermonem, voluit confirmare miraculis prædicationem, iuxta hoc, quod alibi dicitur: *Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.* Matthæus etiam ad confirmationem ſermonis inter miracula multa ſigna annumerat, quæ tamen ante ſermonem facta ſunt. Vnde & conuerſionem ſuam Matthæus inter miracula refert, quæ ante ſermonem non dubitatur fuiſſe, cùm ipſe in monte cum alijs diſcipulis in Apoſtolum ordinatus ſit. De curatione leproſi diſſentiunt Lucas & Matthæus. Matthęus enim hanc ante introitum in Capharnaum narrat. Lucas verò poſt introitum. Sed Matthæus præcipuè videtur hiſtoriam ſequi, cùm dicat: *Et ecce.* Lucas non curans ordinem, hoc miraculum inter cæteras virtutes annumerat, dicit ergo: *Cùm deſcendiſſet de monte*, id eſt, de loco campeſtri, qui erat in latere montis, *ſecuta ſunt eum turba multa.* Multi ſequebantur diuerſis de cauſis, alij propter inſidias vt Phariſæi, alij propter charitatem, alij propter doctrinam eius audiendam, alij propter admirationem miraculorum, alij propter curationem, quia ægroti erant. *Et ecce*, in proximo, *leproſus veniens*, tam paſsibus bonæ deuotionis, quàm paſsibus corporis *eum adorabat*, id eſt, humili flagitione venerabatur, dicens. Hoc eſt, mentis deuotionem & vultus humilitatem oſtẽdens, exterius per oris confeſsionem: *Domine, ſi vis, potes me mundare*, quia eum Dominum vocat, ad ſe curandum potentem non dubitat. Dum verò *ſi vis* ſubiungit, quodammodo de voluntate & miſericordia eius diffidit. Non diffidit quid de miſericordia quantum ad eum quem adorabat, ſed potius quantum ad ſeipſum, qui ſe indignum miſericordia eſſe iudicabat. Vnde Auguſtinus: Oſtendens vulnus, remedium poſtulat, & ipſa confeſsio religionis & fidei plena eſt. *Si vis*, inquit, *potes me mundare.* Voluntati Dei attribuit poteſtatem. De voluntate autem Domini non quaſi incredulus pietatis dubitauit, ſed quaſi colluuionis ſuæ conſcius, non præſumpſit curare. Venit ergo ad eum, antequam peteret, adorare cœpit; antequam rogaret, culturam oſtendit. Venit credendo, adorat colendo, dicit confitendo: *Domine*, &cæt. Dominum cognoſcit verè, cuius voluntatem, potentiam, ſequi confitetur, cùm dicat: *Si vis, potes. Et extendens manum, tetigit eum*, &cæt. Cùm lex prohibeat tangere leproſum, ipſe ſoluit legem, vt Dominum ſe legis oſtendat, qui eam facit, & ſoluere poteſt. Erat enim in lege permiſsio, non præceptum, propter humanam fragilitatem non tangere leproſum, & eſt figura, ne aliquis communicaret alienis peccatis. Ille qui perfectionem humilitatis & miſericordię docet, deſtruit permiſsionem, & docet perfectionem ne horreamus in paupere infirmam carnem. Tetigit etiam propter aliam cauſam, vt humilitatem videlicet demonſtraret, & doceret nullum eſſe ſpernendum propter quamlibet corporis læſionem, quæ à Deo immittitur. Cùm extendit manum, ſignificat ſe affectum miſericordiæ in eum habere. Cùm tangit, ſignificat ſe affectum per operationem complere, & quod factis oſtenderat, verbis manifeſtius poſtea declarat, cùm dicat: *Volo, mundare.* Per *volo* notatur miſericordia, quam per extenſionem manus ſignificauerat; cùm dicit, *mundare*, notatur actus miſericordiæ, quod poſtea figuratum eſt, per tactum lepræ.

Et confeſtim, &cæt. Nihil medium eſt inter opus diuinum & eius præceptum, quia in præcepto eſt opus Dei, qui *dixit & facta ſunt. Et ait illi Ieſus: Vide nemini*, &cæt. Marcus dicit, *at ille cœpit prædicare, & diffamare.* Quare præcipitur nemini dicere, cùm reuera ſciret illud miraculum ab eo manifeſtandum eſſe, niſi propterea, vt doceret non vulganda eſſe noſtra beneficia, ſed potius premenda, vt non ſolùm à mercede pecuniæ abſtineamus, ſed etiam gratiæ, ergo non propter ſe, ſed propter nos prohibuit. Diuerſis de cauſis mittit ad ſacerdotem leproſum, videlicet propter humilitatem, vt ille deferat honorem, cui lex iubet mundatos munera deferre, vt etiam videntes credant ei, vel ſi non credant, inexcuſabiles ſint, & ne etiam legem frangere videretur, & vt etiam ſacerdotes intelligerent, non legis ordine, ſed Dei gratia ſupra legem illum curatum eſſe. Offerre autem ſacrificium præcipit, vt oſtenderet quòd non legem ſolueret, ſed impleret, qui ſecundùm legem gradiens, ſupra legem eos ſanaret quos remedia legis non ſanauerant. Quod ſi aliquem mouet, quomodo Dominus Moſaycum videtur approbare ſacrificium, cùm id non recepit Eccleſia, meminiſſe debet mundum cœpiſſe ſacrificium ſanctum ſanctorum, quod Chriſti corpus eſt. Chriſtus enim nondum paſſus erat, & vmbram oportebat tenere, donec veritas veniret ſacrificij. *In teſtimonium illis.* Quaſi dicat: ideo præcepit Moyſes offerre *munus* leproſi, vt eſſent *in teſtimonium* curationis leproſi illis ſacerdotibus, quorum erat leproſos à templo eijcere, & ſanatos recipere. *In teſtimonium* etiam erat eis, vt per ipſa ſcilicet munera legale ſacerdotium eſſe venerandum teſtificaretur, cùm per ipſum leproſi, & alij tam mirabiliter ſanarentur. vel aliter: *In teſtimonium illis*, vt ſcilicet ipſa curatio & ipſa munera figuraliter oblata, aliam curationem, aliamque oblationem teſtificarentur.

TYPICE, quòd deſcenſio illius de monte incarnationem illius ſignificet, quia *ſemetipſum exinaniuit, formam ſerui accipiens.* Et poſt hæc *ſecutæ ſunt eum turba multa*, quia poſtquam *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*, qui tantùm *in Iudæa* ante *notus* erat, & in vno populo *nomen illius magnum* habebatur, per hoc admirabilis eſt factus in vniuerſa terra. Leproſus, genus humanum deſignat: lepra, peccata fœdantia, qui ad Ieſum venit credendo, adorat colendo, dicit confitendo: *Domine, ſi vis, potes me mundare.* Extendit manum ſuam, id eſt, auxilium ſuum, dum ad homines venit. Tangit lepram, dum carnis noſtræ infirmitatem ſuſcipit, & nos à peccatis mundat. Cùm dicit: *vade, oſtende te ſacerdoti*, officium Eccleſiæ miniſtrorum innuit, per quorum miniſterium debent homines mundari, & à peccatis abſolui.

Cùm autem introiſſet Capharnaum, &cæt. Lucas refert quòd Centurio non venit ad eum, ſed *miſit ſeniores Iudæorum* ad eum, quia gentilis per ſe impetrare diffidebat, & ideo dixerunt ſeniores, multa bona fecit noſtræ genti, & ſynagogam nobis conſtituit, ſed Matthæus dicit per fidem eum acceſsiſſe. Itaque Centurio acceſsit paſsibus fidei, rogat per internuntios, dicens: *Domine, puer meus*, &cæt. Multi in illo tempore rogabant pro diuerſis infirmitatibus, alius pro filio, alius pro alio aliquo, & nullus pro ſeruo, niſi iſte ſolus, & hoc ei ad augmentum beatitudinis, & ad coronam gloriæ erat, quòd pro ſeruo tam humiliter Dominum interpellat, dicens: *Domine*, &c. Singulas miſerias ſerui ita diligenter exprimit, ſcilicet *iacet*, cuius rei aſsiduitas grauat hominem infirmum, *in domo*. vbi aſsiduè eum video, *paralyticus*, id eſt, membris diſſolutus *& malè torquetur*, acuta paſsione infirmitatis, vt Chriſtum ad compaſsionem commoneat.

MORALITAS. Sic debent homines, qui famulos habent & famulas, cogitare, ſic miſereri, ſic condolere eis, ſic ſupplicare, ſic curam habere de ſeruis ſuis vel ancillis, ſicut ille beatus Centurio fecit. *Et ait illi Ieſus: Ego veniam*, &cæt.

MORALITAS. Ad ſanandum reguli filium venire noluit, ne diuitias honoraſſe videretur. Hic ne conditionem ſpreuiſſe ſeruilem, ad Centurionis famulum mox ire conſenſit. Hæc promiſsio impleta fuit, dum per auxilium venit, & corporaliter etiam cœpit venire. *Et reſpondens*, &c. Hęc reſponſio, vt ait Lucas, erat per internuntios. Ait enim Lucas: *Ieſus autem ibat cum illis, & cùm iam non longè eſſet à domo, miſit ad eum Centurio amicos, dicens: Domine, noli vexari, non enim ſum dignus vt intres ſub tectum meum*, & alia quæ ſequuntur. Notatur in hac reſponſione humilitas Centurionis, qui ſe indignum vilitatione tanti hoſpitis recognoſcit, & ait: *Domine, non ſum dignus*, &c. Notatur & magna fides, cùm ſupponat, *ſed tantùm dic verbo*, &cæt.

MORALITAS. Credit enim iuſsione eum omnia poſſe, nec eius præſentiam corpoream neceſſariam eſſe.

MORALITAS. Similiter accedens ad Sacramentum Dominici Corporis, dicat vnuſquiſque fidelis, humiliando ſe: *Domine non ſum dignus vt intres ſub tectum meum*. Oſtenſa humilitate & fide Centurionis, ponit & prudentiam eius. Reſpondit enim quaſi antipophoræ alicuius obijcientis, & vnde hoc noſcis quòd omnia verbo Chriſti obtemperent? Reſponſio: Quia ſi mihi ſubiecti obediunt mihi, tunc omnia tibi ſubiecta tibi obedient, & hoc eſt: *Nam ego ſum* purus *homo*, tu Deus, *ego ſub poteſtate* Domini, tu Deus omnium, *habens ſub me milites* tu Angelos, vel omnia. *Dico huic, vade, & vadit*. Tu huic infirmitati dic, vade, & ibit: *& alij, veni, & venit*, & tu dic ſanitati, veni, & veniet: *& ſeruo meo fac hoc, & facit*. Tu dic Angelo, ſanaeum, & ſanabit.

Audiens autem Ieſus, miratus eſt; & ſequentibus ſe dixit. Non propter ſe miratus eſt, qui omnia nouit, ſed vt nos ad admirationem fidei Centurionis inuitaret. *Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Iſrael*. Non de omnibus Patriarchis & Prophetis hoc dixit, ſed de omnibus præſentis temporis, quibus prædicabat, quibus ideo fides Centurionis antefertur, quia ipſi legis & Prophetarum monitis docti erant, hic autem nemine docente in eum credidit, quia nec etiam Apoſtoli erant tantæ fidei eo tempore.

Dico autem. Oſtendit ſignificationem huius figuræ, quòd Centurio gerit perſonam omnium gentilium, quaſi diceret: vt credatis illum hominem magnæ fidei eſſe, & populi gentilis conuertendi figuram gerere, *dico vobis*, teſtor, prædico, quia multi *venient ab Oriente, & Occidente*, id eſt, ex omni gente, quæ eſt ſub Sole, eunte ab Oriente in Occidentē, & qui veniēt, ſicut ſunt illi, quibus dictum eſt, vt *& filij, qui diſperſi ſunt, congregentur in vnum*. Vel, *ab Oriente venient* hi, qui ſtatim illuminati tranſeunt ab Occidente in Orientem, id eſt, qui paſsiones tolerauerunt vſque ad mortem pro fide. *Venient* quidem, *& recumbent cum Abraham, Iſaac, & Iacob in regno cælorum. Recumbent* dico, non temporaliter potentes, ſed etiam feliciter epulantes: non carnaliter iacentes, ſed ſpiritualiter quieſcentes cum patribus ſanctis, qui crediderunt in Filium Creatoris. Sequitur: *Filij autem regni eijcientur in tenebras exteriores*, &c. *Filij autem regni* ſignificant Iudæos, in quibus antea regnauit Deus: *exteriores*, non quòd ſint extra Deum, qui omnia continet, ſed ſicut cæcus ſub ſole extra ſolem dicitur eſſe, quem non videt, quamuis ſol videat eum, ſic poſiti in pœnis, Deū non videbunt, quamuis ſit præſens. *Fletus*, qui venit ex affectu mentis, anguſtiam mentis ſignificat. *Stridor dentium* anguſtiam corporis. In membro quo plus peccauit peccator, plus cruciabitur. *Et dixit Ieſus Centurioni: Vade*, &c. Secundùm menſuram fidei dat vnicuiq; : credebat quòd verbo poterat curare etiam abſens, verbo curauit. MYSTICE. Centurio ſignificat primitias gentium, qui centum militibus ſtipatus erat, quia fideles gentiles virtutibus tendentes ad cœleſtia ſtipati ſunt. Hoc ideo dicitur, quia in ſiniſtra numeratur vſq; ad nonagintanouem, & centenarius eſt in dextra, & ideo per hunc numerum virtutes tendentes ad cœleſtia deſignātur. Iſti pro alijs orant, qui adhuc ſerui idololatriæ iacent inutiles, diſſoluti, & à diabolo vexati, illis dicit Dominus: *Ego veniam*, per Apoſtolos, *& curabo eum*, à peccatis. Et gentiles dicunt, quòd non ſunt digni, vt in perſona ſua tranſeat ad idololatras, & ideo ſanet eos per verba prædicationis Apoſtolorum, quod ita factum eſt. *Et cum veniſſet*, &c. Iſta miracula, quæ ſequuntur, facta ſunt ante ſermonem Domini in monte, ſicut Lucas refert, quod poteſt videri etiam in vocatione Matthæi, quam ponit inter miracula. Matthæus enim voluit prius oſtendere ſermonē noui Teſtamenti, & ad autoritatē tanti magiſtri ſupponit multa miracula quoquo tempore facta & tamen conuenienter ordinauit. Cùm autē deſcendiſſet de monte quaſi deitatis, prius oſtendit per leproſum totū genus humanū ſanatum, quod diuidit per partes, per gentilem, ſcilicet populū, qui ſignificatur in ſeruo; & per ſynagogā, quę ſignificatur per ſocrū Petri, & quia maior gratia fuit in gentili conuerſo, & maius miraculum, prius narrat de ſeruo, vel quia in fine ſæculi ſynagoga plenariè conuertenda eſt, cùm plenitudo gentiū ſubintrauerit, non dicit: Et poſtquā intrauit Capharnaū, vel *ecce*, vel tūc, vel aliquid ſimile, quia ſecundùm hiſtoriā nō continuatur ſuperiori: Domus Petri erat in Bethſaida. Sed quæritur quare ſecundùm ſignificationē ſynagoga dicitur ſocrus Petri. Petrus enim fuit doctor circumciſionis, & poſt aſcenſionem Chriſti primitiuam Eccleſiam Iudæorum ad Chriſtum conuertit, quę fuit quaſi vxor Petri. Infidelis verò ſynagoga, de qua Eccleſia Iudæorum carnaliter orta eſt mater,

vnde

vnde & ſocrus Petri poteſt vocari. Quã Dominus tamen in principio partim conuertit ad fidem, tunc per Apoſtolos, tunc per alios, ex maxima verò parte in fine ſæculi per Heliam & Enoch à morte infidelitatis reuocabit.

Veſpere autem facto, obtulerunt ei multos dæmonia habentes, &cæt. Solis occubitus paſsionem mortemque deſignat illius qui dixit. *Quamdiu in mundo ſum, lux ſum mundi,* & ſole occidente plures dæmoniaci quàm ante, & plures ſanantur ægroti, & qui temporaliter viuens in carne, paucos Iudęorum docuit, calcato mortis regno, omnibus per orbem gentibus fidei dona tranſmiſit, cuius miniſtris, tanquam vitæ luciſque præconibus, Pſalmiſta dicit: *Iter facite ei qui aſcendit ſuper occaſum. Aſcendit ſuper Occaſum,* quando in paſsione occubuit, maiorem reſurgendo ſuam gloriam manifeſtauit.

Ipſe infirmitates noſtras, ad literam ſecundùm præſentem locum, *ipſe infirmitates noſtras,* id eſt, leuiores infirmitates hominum, ſicut febres & ſimiles *accepit,* id eſt, ſanando abſtulit, & *ægrotationes,* id eſt, diuturnas infirmitates *portauit,* quaſi aſportauit, id eſt, remouit. Secundùm MYSTICVM ſenſum in cruce infirmitates noſtras accepit, & ægrotationes noſtras, id eſt, diuturnas, portauit: quia paſsionem & mortem pro minoribus & maioribus peccatis noſtris ſuſtinuit.

Videns autem Ieſus turbas multas, &cæt. In craſtino poſt ſanationem ſocrus Petri, iuit Ieſus in deſertum, vt vitaret turbas, poſtea in alio die, cùm eum illuc ſecutæ eſſent turbæ, *iuſſit diſcipulos ire trans fretum.* De illo die, quo iuit in deſertum, tacet Matthæus, ſed alij referunt, & in via, dum irent ad mare, contigit de iſto ſcriba vt vellet Chriſtum ſequi, & addiſcere aliquid à tam bono magiſtro, de ſcripturis, de miraculis faciendis, non vt bonus eſſe vellet, ſed vt inde aliquid lucraretur, vel gloriaretur, hoc idem deſiderans quod Simon Magus à Petro emere voluit. Talis ergo fides iuxta Domini ſententiam damnatur, & ei dicitur: Quid me propter diuitias ſæculi lucrandas vis ſequi, cùm tantæ paupertatis ſim, vt nec hoſpitium habeam, nec mea vtar domo? Vel aliter; *Vulpes,* quod eſt fraudulentum animal, fraudem ſignificat. *Volucres cœli,* elationem & ſuperbiam. Quaſi dicat: Nolo vt me ſequaris, quia *vulpes,* id eſt, fraudulentia, in te habeat foueam ſuam, quia fraudulenter vis ſequi me, ſimulando obſequium diſcipuli, *& volucres cœli,* id eſt, elatio, in te habet nidum ſuum, ſed *filius hominis,* id eſt, ego, *non habet* in te *vbi caput ſuum,* id eſt, diuinitatem ſuam reclinet. Caput enim Chriſti Deus eſt. Elatio erat in eo, qui propter inanem gloriam eum ſequi volebat.

Alius autem, &cæt. Illum qui rogabat repudiauit, & eum qui non petebat vocauit, ſed vtriuſque mentem bene nouerat, qui ſcrutatur renes & corda. Nouerat enim iſtum malum, illum autem gratia ſubminiſtrata futurum bonum. *Domine.* Non diſcipulatum reſpuit, ſed expleta prius paterni funeris pietate, poſt vult eum liberior ſequi. *Ieſus autem* dixit illi: *Sequere me. & dimitte mortuos ſepelire mortuos ſuos.* Duplicem neceſſe eſt mortem nos intelligere, alteram corporis, & alteram animæ, quaſi dicat: *Dimitte mortuos* in peccatis *ſepelire mortuos,* in corpore, non ideo prohibet ſepelire patrem, quòd non ſit magnæ humanitatis ſepelire mortuos, ſed quia melius officium eſt prædicare Euangelium, & reſuſcitare in anima mortuos, & minora bona pro maioribus ſunt aliquando poſtponẽda. Aliter, ſecundùm Gregorium, quod tamen non pertinet ad præſentem locum: Mortui mortuos ſepeliunt, quando adulatores fouent in peccatis peccatores, vnde dicitur, linguæ adulantium alligant animas in peccatis, & ſepeliunt, quia cùm laudant peccatum, quaſi negant peccatum, & ſic peccatorem tegunt. Notandum eſt, quòd nuntiat patrem mortuum, ſed quoniã non rogatur Chriſtus pro illo, non reſuſcitat illum. Sic non reſuſcitat mortuum in peccatis, poſtquam nec ipſe, nec alius orat pro eo.

Et Aſcendente Ieſu &cæt. Sicut miracula fecerat in terra, ita voluit & in mari, vt ſe maris & terræ Dominum comprobaret eſſe. Ingreſſus ergo nauiculam, fecit mare turbari, & mouit ventos, & fluctus concitauit. Cur hoc? Vt diſcipulos mitteret in timorem & ſuum auxilium poſtularent, ſuamque potentiam rogantibus monſtraret. Illa verò tempeſtas non ex ſe orta eſt, ſed poteſtati paruit imperantis, eius *qui eduxit ventos de theſauris ſuis.* Facta eſt verò magna, & non puſilla tempeſtas, vt magnum opus, & non puſillum oſtenderet.

Ipſe verò dormiebat corpore, qui non dormit in deitate, iuxta Pſalmiſtam, qui ait: *Ecce non dormitabit, neque dormiet qui cuſtodit Iſrael.*

Orta eſt autem tempeſtas, *acceſſerunt diſcipuli* & excitauerunt eum, dicentes: *Domine,* ſalua nos, *perimus.* Tanto fuerunt metu perterriti, & penè animo alienati, vt irruerent in eum, & non leuiter aut modeſtè ſuggererent, ſed illũ turbulenter excitarent, dicentes: *Domine, ſalua nos, perimus.* Diſcipuli, qui adhuc paruuli & infirmi erant, necdũ plenariè robuſti, nondum enim eos confirmauerat paſſio Domini, reſurrectio, & aſcenſio, nec deſcenſio Spiritus paracleti, ideo fragilitatem timebant. *& dicit eis; Quid timidi?* Quaſi dicat: vita vobiſcum eſt, & de morte ſolliciti eſtis? Si potentem ſuper terram me eſſe cognouiſtis, quare me non potentem in mari creditis? Qui puſillum credit, arguitur, & qui non credit contemnitur, fragiles in fide corripiuntur, omnino à fide alieni ponuntur, vt pagani, hæretici.

Porrò homines mirati ſunt: Homines hic videtur intelligere, alios quàm diſcipulos, nautas ſcilicet, & alios aliquot, qui in mari erant, qui diuinã potentiã mirãtur tantùm, non glorificant. Vel eoſdẽ intelligamus diſcipulos, qui nondum Spiritu ſancto roborati, nondum ad plenam diuinam attendebant potentiam, dicentes: *Qualis eſt hic, quia mare & venti obediunt ei.* TYPICÈ quidem mare, quod Dominus cum diſcipulis trãſire deſiderat, amarus pręſẽtis ſeculi ſtatus accipitur, Nauicula verò, quam aſcendit, intelligitur arbor beatæ paſſionis. cuius auxilio fideles adiuti, tranſcenſis mundi fluctibus, quaſi ad ſtabilitatem, ad habitationem patrię cœleſtis perueniunt ſecuri littoris. Cùm ergo Chriſtus poſitus fuiſſet in cruce. *motus magnus factus eſt,* quia commotę ſunt mentes diſcipulorum de eius paſſione, & nauicula operta eſt *fluctibus,* quia tota vis perſecutionis circa Chriſti crucem fuit, vbi ſcilicet in morte occubuit. Vnde dictum eſt: *Ipſe verò dormiebat.* Suum dormire, mori eſt. Excitant diſcipuli Dominum, dum turbati morte, maximis votis reſurrectionem quęrunt, *dicentes: Domine, ſalua nos,* reſurgendo, *perimus* turbatione tuæ mortis. Ipſe verò exurgens in die reſurrectionis

increpat illos, *& duritiam cordis eorum*, quæ increpatio legitur poſt reſurrectionem multis modis fuiſſe, ſicut illud: *Exprobauit incredulitatem eorum, & duritiam cordis, quia his, qui viderant eum reſurrexiſſe, non credebant*, & cùm iterum dicit: *O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti ſunt Prophetæ. Nonne hæc oportuit Chriſtum pati, & ita intrare in gloriam ſuam?* Nonne in his verbis dicit: *Quid timidi eſtis modicæ fidei?* Exurgens *imperauit ventis*, quia diaboli ſuperbiam ſtrauit. *Imperauit mari*, quia veſaniam Iudæorum deiecit, *& facta eſt magna* pax, quia ſedatæ ſunt mentes Apoſtolorum viſa reſurrectione. Poſſumus etiam per nauiculam generalem Eccleſiam intelligere, quę in fluctibus huius ſęculi vexatur, & magnis perſecutionibus. Et tunc dicitur Deus dormire, cùm tribulationes ſuis permittit accidere. Sed fideles orant, *Domine, ſalua nos*, quia *perimus*. Ipſe verò exurgens ad auxilium, reſtituit pacem Eccleſiæ

Et cùm veniſſet Ieſus *trans fretum in regionem Geraſenorum* Geraſa eſt vrbs Arabiæ trans Iordanem, iuncta monti Galaad, quem tenuit tribus Manaſſe, non longè à ſtagno Tyberiadis, in quo porci præcipitati ſunt. Significat autem natione Gentium, quam poſt ſomnum paſſionis & reſurrectionis ſuæ gloriam miſsis prædicatoribus Saluator dignatus eſt viſitare Vnde bene Geraſa dicitur. Geraſa enim, vt quidam legunt, colonum eijciens, ſiue aduena appropinquans interpretatur, videlicet inſinuans, quià Gentium populus, & diabolum, à quo incolebatur, de ſuo corde repulerit, & qui erat longè, factus eſt ſic prope in ſanguine Chriſti.

Occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumentis exeuntes, ſæui nimis, &cæt. Matthæus duos dæmoniacos dicit fuiſſe, qui legionem illam dæmonum patiebãtur, quæ in porcos ire permiſſa eſt. Marcus verò & Lucas vnum commemorant. Intelligas ergo vnum eorum fuiſſe clarioris perſonæ, quam regio illa colebat, & pro cuius ſalute plurimum ſatagebat. Hoc volentes ſignificare duo Euangeliſtæ ſolum commemorandum iudicauerunt, de quo facta huius ſama latius effluxerat. Vel Marcus & Lucas ſcribentes gentibus, cùm vellent gentilem populum ſignificare, de vno tantùm dæmoniaco ſcripſerunt. Matthæus verò duos poſuit, vt non ſolùm Gentilem, ſed etiam Iudaicum populum ſignificaret. Iudæis ſcribens: Vterq; enim populus dæmonibus deditus erat, Alter idola colendo, alter mandata legis tranſgrediendo. Vel quod notatur per vnum, ſignificatur etiam per duos, ſcilicet gentilis populus, qui de duobus filijs Noe proceſsit, ſcilicet ex Cham & Iaphet. De Sem enim exiuit iudaicus populus. Senſus literæ ſatis patet. *Et ecce clamauerũt, dicentes: Quid nobis & tibi fili Dei Ieſu?* &c. Quæritur quare vocauerunt eum filium Dei. Si enim credunt eſſe filium Dei, quare crucifigi faciunt? Si non credunt eſſe, quare filium Dei vocant? Sed credendum eſt, illos nequaquam Chriſtum Deum eſſe cognouiſſe, ſed ſuſpicati tantùm pro ſignorum magnitudine, & ex ſuſpicione & timore talia dixiſſe. Cùm ergo Deum illum ſuſpicarentur, præſentiam eius timebant, & ad iudicandos ſe veniſſe credebant. Poſtea verò cùm paſsibilem & egentem viderent, eum Deum eſſe deſperabant. Hilarius tamen dicit dæmones cognouiſſe Chriſtum, his verbis: Non voluntatis iſta confeſsio eſt, ſed neceſsitatis extorſio, quæ cogit inuitos. Velut ſerui fugitiui poſt multum temporis dominum ſuum videntes, non aliud niſi de verberibus deprecantur: ſic & dæmones Dominum cernentes in terris, repentè territi ad iudicandos ſe veniſſe credebant. Præſentia enim Saluatoris Dæmonum ſunt tormenta. Ambroſius etiam videtur huic ſententiæ conuenire, cùm dicit: Tantum eis innotuit, quantum Deus voluit: tantum autem voluit, quantum oportuit. Sed innotuit non ſicut Angelis ſanctis, qui eius ęternitate, ſecundùm quã Verbum eſt Dei, perfruũtur: ſed ſicut eis terrendis innoteſcendũ fuit, ex quorum tyrannica poteſtate fuerat liberaturus prædeſtinatos ad regnum. Innotuit ergo dęmonibus non per id, quod eſt vita æterna lumen, quo illuminat pios, quibus videndo per fidẽ, quę in illo eſt, corda mũdantur, ſed per quædã tẽporalia ſuę virtutis effecta, & occultiſſimæ pręſentię ſigna, quæ Angelicis ſpiritibus etiam malignis potius quàm infirmitati hominum poſſunt eſſe perſpicua. Si autem obijciatur quod Apoſtolus dicit. *Si enim cognouiſſent nunquam Deum gloriæ crucifixiſſent*, reſpondit Beda huic obiectioni. Non ideo Iudæis eum crucifigere perſuaſit, quia Chriſtum ſiue filium Dei eſſe putauit, ſed quia ſe morte illius non pręuidit eſſe damnandum. *V*erè enim de hoc myſterio à ſeculis abſcondito dicit Apoſtolus, quòd nemo principum huius ſeculi cognouit. *Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent*. Dicunt ergo, vel eum intelligendo eſſe Chriſtum, vel ſuſpicãdo. *Quid nobis & tibi fili Dei?* Subaudis eſt commune. quaſi dicant: Qui habent intra ſe aliquod commune, debent ſe viſitare. Sed tu quare venis ad nos?

Veniſti torquere nos ante tempus iudicij, &cæt. Quæritur, quare dæmones petant intrare porcos, ſcilicet ex iniquitate ſua, vt cùm non poſſẽt hominum nocere corporibus, noceant rebus exterioribus. Petunt autem ideo licentiam à Deo, quia nec rebus hominum nocere poſſunt niſi à permiſſione Dei. Deus autem permiſit in porcos intrare, vt per damnum homines corrigeret, & viſo miraculo diuinæ potentiæ eos ad fidem conuerteret. Sed miſeri noluntconuerti, immò cœ. petunt rogare vt diſcederet à finibus eorum, non tamen hoc ex ſuperbia faciebant, ſed conſcij fragilitatis ſuæ, præſentia Dei ſe iudicabant indignos, & propter peccata ſua putabant præſentiam tanti viri potius grauare, quàm iuuare. Sicut mulier, quæ propter Heliam, quem hoſpitata fuerat, credebat Deum peccata ſua rememoraſſe, & ideo filium ſuum amiſiſſe. Quæ inquit: *Quid mihi & tibi vir Dei? Ingreſſus es ad me vt rememorarentur iniquitates meæ & interficeres filium meum?* MYSTICE venit Ieſus in regionem Geraſenorum, quia venit in mundum, in quo habitant Geraſeni, id eſt, homines tam Iudæi quàm Gentiles, qui prius à dæmonio incolebantur, alij propter idololatriam, alij propter transgreſſionem legis, ſed veniente Chriſto, fuerunt eijcientes colonum, id eſt, diabolum, & aduenę appropinquantes ad Dominum, tunc *occurrerunt ei* per liberum arbitrium credendo *duo* dęmoniaci, id eſt, duo populi *de monumentis*, id eſt, de operibus, mortui corporis. Corpora enim perfidorum ſunt quædam defunctorum ſepulchra, in quibus animę mortuę iacent in peccatis. *Sæui nimis:* Quia neque legibus diuinis, neque humanis à furore concupiſcentiæ poterant retineri. Vnde Marcus eos catenas & compedes narrat dirupiſſe.

Per viam illam nemo poterat *tranſire*. Via illa Chriſtus eſt, qui dixit: *Ego ſum Via, Veritas, & Vita*. In hac via, id eſt, in ipſa vera fide Saluatoris,

uatoris, quando adhuc erat incredulus vterque populus diabolo in ſe furente, rectè gradientibus, id eſt, rectè credentibus & fidem prædicantibus obſiſtebant. Legitur in Marco legionem in eis fuiſſe, quia genus humanum multis erroribus & idolorum cultibus erat mancipatũ. Quod eiecti ab obſeſſis corporibus dæmones introeunt in porcos, ſignificat quòd eiecti à mentibus fidelium, tranſeunt ad alios infideles immundè viuentes, & præcipitant eos in fluxum ſæculi, & eos in eo interficiunt. Quòd *paſtores fugerunt, & nunciauerunt* ea *omnia* quæ viderant, ſignificat quoſdam primates impiorum, qui quanquam Chriſtianam fidem vel legem fugiant, potentiam tamen Chriſti ſtupendo & admirando prædicant. Quòd *tota ciuitas* exit *obuiam*, ſignificat, quia alij infideles admirantur miracula Chriſti, & tamen volunt vt tranſeat *à finibus eorum*, id eſt, à ſeipſis, ne habeat in eis manſionem.

CAPVT IX.

E*T aſcendens in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatem ſuam*, &cæt. Poteſt nos monere, quod de iſto paralytico Matthæus ita narrat eſſe factum in ciuitate Domini. Marcus vero dicit non hoc in eius ciuitate factum eſſe, quæ vtiq; Nazareth vocatur, ſed potius in Capharnaum. Remanet ergo quæſtio inter Marcum & Matthęum, quę facilius ſolueretur, ſi Matthęus Nazareth nominaret, nunc verò cùm poterit ipſa Galilæa dicere ciuitas Chriſti, quia Galilęa erat Nazareth, ſicut vniuerſum regnum in tot ciuitatibus conſtitutum dicitur Romana ciuitas. Et ſimiliter cùm inter tot gentes conſtituta ſit ciuitas, de qua ſcriptum eſt. *Glorioſa dicta ſunt de te ciuitas Dei*. Cùm igitur populus Dei inter tot ciuitates habitans, etiam vna domus dicta ſit domus Iſrael, quis dubitauerit in ciuitate ſua hoc feciſſe Dominum? Cùm enim fecerit in Capharnaum ciuitate Galilęę, in qua transfretauerat de regione Gerazenorum, & veniens in Galilæam, diceretur veniſſe in ciuitatem ſuam, in quocumque oppido eſſet Galilææ, præſertim cùm Capharnaum eſſet metropolis, vbi *offerebant paralyticum iacentem in lecto*.

Auguſtinus dicit eſſe mendacium, quando aliquid dicitũr aliter, quàm animo ſentitur. Vnde homo mendax dicitur habere duplex cor. Dolus eſt, quando agitur, & aliud ſimulatur. Iuſtitia eſt habitus animi, reddens vnicuique quod ſuum eſt, ſcilicet vt ſe veſtiat ſecundùm menſuram, & comedat, & procuret ſe ſecundùm menſuram. Si enim ſe fame, nec alio aliquo vltra modum facto labore perimeret, homicida eſſet. Item eſt iuſtũ, vt tantum amet proximum, quantum & ſe. Item eſt iuſtum, vt Deum toto affectu animi diligat, & ſeipſum ei reddat. Prudentia eſt in mundanis rebus. Fortitudo eſt, vt ne nimis aduerſis frangamur, & ne vltra modum proſperis tollamur. Temperantia eſt, vt ſciat vnuſquiſque ſe temperare per omnia. Iſtis quatuor virtutibus ſunt alia quatuor vitia contraria. *Videns* autem &cæt. Paralyticus infirmitate grauatus, nullius diſcretionis erat, ſed Chriſtus *videns fidem* offerentium, peccata remiſit, & eum ſanauit. Quantum ergo propria cuiuſque fides apud Deum valet, vbi tãtum valuit aliena? *Confide fili, remittuntur tibi peccata tua*. Curaturus hominem Dominus, primò peccatorum vincula diſſoluit, vt oſtenderet eum propter culpas diſſolutionem membrorum meruiſſe. Mira humilitas. Filium vocat, quem ſacerdotes non dignabantur tangere: aut rectè ideò filium, quia dimittuntur ei peccata. Cùm ergo peccata cauſa eſſent infirmitatis, remouet cauſam, vt infirmitas remoueatur. Quinque ſiquidem ſunt differentię cauſarum, pro quibus in hac vita moleſtijs corporalibus affligimur. Aut enim ad merita augenda, propter patientiam iuſti corporis infirmitate grauantur, vt beati patres, Iob, & Tobias, & innumeri Martyres in vtroque Teſtamento. Aut ad cuſtodiam virtutum perceptarum, ne ſuperbia tentati diſpereant. Sicut Apoſtolus Paulus, cui ne *magnitudo reuelationum extolleret, datus eſt* ei *ſtimulus carnis* ſuæ, qui eum colaphizet. Aut ad intelligenda & corrigenda peccata noſtra. Sicut Maria ſoror Aaron in heremo, ob verba temeritatis & ſuperbiæ percuſſa eſt lepra. Sicut paralyticus, de quo tractamus, qui non niſi primò dimiſſis peccatis, potuit ab infirmitate curari. Aut ad gloriam Dei ſaluantis, ſiue per ſeipſum, ſiue per famulos ſuos, ſicut cæcus natus in Euangelio, qui *neque ipſe peccauit, neque parentes eius, ſed vt manifeſtentur opera Dei in illo*. Et ſicut Lazarus, cuius *infirmitas non fuit ad mortem, ſed pro gloria Dei, vt glorificaretur filius Dei per eum*. Aut ad inchoationem damnationis luæ æternæ, quæ reproborum eſt proprium. Sicut Antiochus & Herodes, qui vterque ſuo tempore aduerſus Deum repugnantes, quod tormẽtorum ſuorum pœnas in gehenna perpetuò paſſuri eſſent, pręſentium afflictione miſeriam cunctis oſtendebant. Quibus congruit illud Prophetæ: *& duplici contritione contere eos*. *Et ecce quidam*, &cæt. Cùm audiunt Chriſtum dimittere peccata, quod eſt ſolius Dei, eum blaſphemare dicebant, quia eum eſſe Deum non credebant. Blaſphemare eſt aliquid diuinæ potentiæ detrahere, quod videbatur eis Chriſtus facere, dum quod erat Dei officium, vſurpabat. Vnde appertius ab eis in Marco dicitur: *Quis poteſt dimittere peccata, niſi ſolus Deus?* Verum dicabant, quia nemo niſi ſolus Deus hoc poteſt, ſed errant dum Chriſtum Deum eſſe negant. *Et cùm vidiſſet Ieſus*, &c. Quia dubitabant eum eſſe Deum, ſe Deum euidẽti ſigno oſtendit, dum eorũ cogitationes aperit, quaſi eis diceret: Potentia, qua veſtras cogitationes intueor, poſſum & delicta dimittere. *Quid eſt facilius: dimittuntur tibi peccata tua, an dicere, ſurge & ambula?* Vtrunq; æquè facile eſt mihi, quia ea potentia qua ſano, etiam peccata dimitto. *Vt ſciatis autem*. &c. Facit carnale ſignum, vt probetur ſpirituale. Hęc verba poſſunt eſſe Chriſti vel Euangeliſtæ, quaſi Euangeliſta diceret: Ipſi dubitabãt eum poſſe dimittere peccata, ſed, *vt ſciatis, quod filius hominis habet poteſtatem, ait paralytico*, &c. Si autem dicatur Chriſtum pronuntiaſſe hæc verba, ita legitur: Vos dubitatis me poſſe dimittere peccata, ſed *vt ſciatis, quia filius hominis*. id eſt, ego, poteſt. *Tunc ait paralytico*: Actus rei eſt conſequens illius orationis, quæ imperfecta eſt. Iſte paralyticus gerit perſonam baptizatorum ſub aliena fide, quorum anima diſſoluta eſt in peccatis, & iacet in lecto corporis, hoc eſt, voluptatibus eius. Offerentes ſunt doctores Eccleſiæ, qui rogãt pro infirmo in peccatis, cui dimittit peccata, & dicit: *Surge* à vitijs, *& tolle grabatum*, id eſt, carnem per frena continentiæ correctam rege, vt anima corpori dominetur, quæ prius ſeruiebat ei, & ab eo regebatur. *Et vade in domum tuam*, id eſt, ad paradiſum redi. *Videntes autem turba, timuerunt, & glorificauerunt Deum, quia*, &c. Quia conuerſo peccatore ad fidem, vniuerſa Eccleſia lætatur.

Et cum tranſiret inde, vidit hominem ſedentẽ in Telonio, &c. Hinc poteſt percipi hæc miracula ante

ſermo-

ſermonem Domini in monte fuiſſe facta, cum inter ea conuerſionem ſuam referat Euangeliſta. Nota, quia Matthæus binominis erat. Vocabatur enim Matthæus, & Leui. Marcus autem & Lucas eum vocant Leui, vt caueant quaſi pudori Euangeliſtæ, ne vocando eum vſitato nomine, de priſtina conuerſatione eum notabilem facerent palam. Porrò ipſe Matthæus, quaſi accuſator ſui ipſius, vulgari nomine ſe appellat, & in catalogo Apoſtolorum ſe etiam publicanum cognominat, quatenus per hoc publicanis & peccatoribus confidentiam ſalutis præbeat, & nemo legens cóuerſionem ipſius, de miſericordia Dei diffidat, cum de Teloniario Euangeliſtam videat. Non eſt mirandum, quòd publicanus ad primam vocem iubentis Domini terrena lucra reliquerit, & comitatui eius, quam diuitijs carere videbat, adhæſerit. Ipſe enim qui vocabat exterius, verbo intus inuiſibiliter docebat, vt ſequeretur obediendo, infundans illius menti, quia ſi deſareret theſauros in terris, incorruptibiles theſauros in cœlis haberet, perſectamq; abrenuntiationis formam nobis ille dedit, quia non ſolùm lucra reliquit, & curam vectigalium, ſed & periculum contempſit, quod euenire poterat à principibus ſeculi, qui vectigalium rationes inordinatas, & abſque ratione reliquerit, nimiam habens cupiditatem ſequendi Dominum. Sed reuertamur ad literam. *Vidit hominem ſedentem*, &c. id eſt, humanis lucris inhiantem, *in Telonio*, id aſt, in domo, vbi ſcilicet vectigalia congregabantur, id eſt, publici redditus comportabantur. Erat enim ille Teloniarius dictus à Græco, quod eſt telon, id eſt, vectigal.

Et factum eſt, &cæt. Hic Matthæus non expreſſit, in cuius domo diſcubuit, niſi Marcus & Lucas, qui hoc conuiuium ſimiliter narrant, dicentes in domo Leui eum diſcubuiſſe. Cùm ergo dicit in domo illius, exprimit illum, de quo loquebatur ſuperius. Notandum, quia diſcubuit cum publicanis & peccatoribus. Vnius quippe publicani conuerſio, multis fuit exemplum pœnitentiæ & indulgentiæ. Qui enim cum Ieſu & diſcipulis eius diſcumbebant, iã publicani & peccatores eſſe deſierant, nec ſi in peccatis eſſe, & perſeuerare decernerent, ei, qui ſine peccato eſt, conueſci auderent, nec forſitan Deus cum eis. Publicani vocantur, qui publicis ſceleribus fœdantur, vel publicis negotijs implicantur, quæ ſine peccato aut vix, aut nunquã tractari poſſunt. Et pulchrum fuit præſagium, quia qui Apoſtolus & doctor Gentium futurus erat, in prima ſua conuerſione, peccantium gregem poſt ſe trahit ad ſalutem, officiumque euangelizandi, quod proficiente merito virtutum expleturus erat, à primis iam fidei ſuæ incipit rudimentis, vt iam proficeret exemplo, qui proficere debebat & verbo. Et notandum eſt, quia ſecundùm quod Lucas dicit, Matthæus Chriſto magnum conuiuium in domo ſua parauit, congruam beneficijs cœleſtibus vicem rependens, vt illi commodaret ſua temporalia, à quo expectabat perpetua bona. Sequitur.

Et videntes Phariſæi, dixerunt *diſcipulis eius, quare cum publicanis & peccatoribus manducat magiſter veſter?* Duplici errore tenentur Phariſæi, cùm magiſtro veritatis de ſuſceptione peccatorum detrahant, arbitrantes ſe eſſe iuſtos, qui à iuſtitia longè erant, & eos criminantur iniuſtos, qui reſipiſcendo à peccatis non parum iuſtitiæ appropinquabant. Errabant ergo Phariſæi, qui nec aliena, nec ſua nouerant corda, ſed Deus, qui nouit occulta cordis, eos, quos iam pœnitentes ſuſceperat, amplius in fide conſortat; & illos, quos adhuc ſuperbos tolerat & impios, ad humilitatis ac pietatis gratiam prouocat. Nam *Ieſus audiens*, & prauas eorum cogitationes attendens *ait:*

Non eſt opus valentibus medico, ſed male habentibus. Tangit hic Scribas & Phariſæos, qui iuſtos putãtes ſe, conſortia aliorum declinabant. Seipſum verò medicum dicit, qui miro medicandi genere propter iniquitates noſtras vulneratus eſt, vt vulnus peccatorum noſtrorum ſanaret; ſanos quidẽ appellans eos, qui ſuam volentes ſtatuere iuſtitiam, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti. Malè habentes vocat eos, qui ſuæ fragilitatis conſcientia deuicti, nec per legem videntes ſe iuſtificare, pœnitendo ſubmittunt ſe gratiæ.

Euntes autem, diſcite quid eſt, Miſericordiam volo, & non ſacrificium. Phariſæis de falſa iuſtitia tumidis, dat conſilium correctionis. Faciebant ſæpe ſacrificia in templo, vt iuſti apparerent coram populo, ſed non exercebant opera miſericordiæ, vbi comprobatur vera iuſtitia. Si enim verè iuſti eſſent, peccatoribus condeſcenderent, & de ſalute illorum, ſicut de ſua laborarent, quaſi dicat: Vos æſtimatis vos eſſe iuſtos, ſed *euntes* ad Prophetas, *diſcite, quid eſt* vera iuſtitia, *diſcite* quod ait Dominus per Prophetam. Ait enim: *Miſericordiam volo, & non ſacrificium*, tamen non deſpicit Deus ſacrificium, ſed ſacrificium ſine miſericordia.

Non enim veni vocare iuſtos, ſed peccatores. Hic eſt duplex intellectus, quaſi dicat: Ideo frequento peccatores, vt ad pœnitentiam inuitem.

Non enim veni in mundum *vocare iuſtos*, ſubaudi *ad pœnitentiam*, quod dicit Lucas, *ſed peccatores.* Qui enim iuſtus eſt, vt Nathanael, cui teſtimonium perhibuit Chriſtus; vel Ioannes Baptiſta, non erat ad pœnitentiam inuitandus. Vel aliter: *Non enim veni vocare* falſos *iuſtos*, qui erant de iuſtitia ſua gloriantes, ſicut Phariſæos, qui *ignorantes Dei iuſtitiam, & ſuam volentes ſtatuere, iuſtitia Dei non ſunt ſubiecti. Sed* illos, qui ſe *peccatores* recognoſcunt, & gratiæ Dei colla ſubmittunt. Quamdiu enim iuſti in oculis ſuis erunt ſapientes, ad fidem conuerti non poterunt, ſed poſtquam ſua peccata recognoſcunt, ipſi idem peccatores, non iuſti ad fidem vocari poterunt.

MYSTICE. Matthæus ſignificat *hominem* terrenis lucris inhiantem, & *ſedentem in Telonio*, id eſt, ſedulum in ſecularibus negotijs. Quem videt Ieſus, dum eum oculo miſericordiæ reſpicit, & bonæ conuerſationis voluntatem imprimit, & *ait illi*, vel per prædicationem, vel per Scripturæ admonitionem, vel per internam inſpirationem. *Sequere me*, id eſt, poſtpoſitis ſeculi cupiditatibus, imitare me. At ille *ſurgens* à vitijs, ſequitur *eum*, viam veritatis, qui meritò dicitur Leui vel Matthęus. Leui enim aſſumptus, Matthęus donatus interpretatur. Tũc enim pœnitẽs à maſſa perditorum aſſumitur, & gratia Dei Eccleſiæ donatur. Et tunc peccator Deo conuiuium in domo ſua præparat, quando Deum in pectore ſuo bonorum operũ ſpirituali conuiuio delectat. Cuius conſiderata pœnitentia alij peccatores conuertuntur, & eodem conuiuio reficiuntur. *Tunc acceſſerunt*, &c. Alij Euangeliſtæ ſatis euidenter oſtendunt, non ſolos diſcipulos Ioannis, ſed etiã Phariſæos hanc quæſtionem feciſſe. Cum enim de conuiuio peccatorum & participatione eis reſpondiſſet, de comeſtione aggrediuntur eũ, quę-

rentes

rentes: *Quare diſcipuli tui* quaſi comeſtioni vacantes non ieiunant? Cui obiectioni reſpondet.

Nunquid poſſunt filij ſponſi ieiunare? &c. Sponſum vocat ſe ipſum, qui eſt ſponſus Eccleſiæ. Filios ſponſi Apoſtolos nominat, quos ipſe in fide genuerat. Diſcipuli Ioannis habebant ieiunare ad domandam carnem, ne ſpiritui rebellaret. Diſcipuli autem Chriſti non habebant opus ieiunio, quia pręſentia Chriſti ſponſi illam fortitudinem dabat ad carnem comprimendam, & etiam maiorem, quàm illi haberent per ieiunium. Propterea paulatim nutriendi erant, nõ auſteritate præceptorum grauandi, ad tempus confirmationis habendæ per Spiritum ſanctum.

Et notãdum eſt, quòd ſunt duo genera ieiunij, Vnum triſtitiæ, propter peccata, Aliud gaudij, ex nimia contemplatione, quando in ſolo bono æterno contemplando delectatur animus, obliuiſcitur eſum. Ieiunium triſtitiæ non poſſunt habere, quia non debent dolere, quamdiu cum eis eſt ſponſus. Ieiunium gaudij nõ poſſunt habere, quia adhuc carnales ſunt, nec cœleſtibus adhuc inhiant, nec contemplationi cœleſtium vacant, donec ſponſus ſubtractus ſit ab eis, aſcendens in cœlum, & tunc cæleſtia deſiderent, & eis inhient paracleto promiſſo confortati. Ieiunium triſtitiæ habuerunt, non tamen pro peccatis in paſsione Chriſti, ita quòd Iacobus frater Domini vouit ſe non comeſturũ, donec videret filiũ hominis reſurrexiſſe à mortuis. Ieiuniũ gaudij poſt Pentecoſten, quãdo ſcilicet intenti cœleſtibus fuerunt.

Nemo autem, &c. Oſtendit, quia ieiunium gaudij non erat eis imponendum, quia pars eſt inſeparabilis nouæ vitæ. Noua vita eſt, ſcilicet cœleſtibus intẽdere, & temporalibus abſtinere. Apoſtoli verò, qui carnales erant, Chriſtum in regno ſeculari dominaturum credebant. Vnde Ioannes & Iacobus per matrem ſuam à Dominu petierũt, vt vnus ad dexteram, alter ad ſiniſtram ſederet, & ideo ad cęleſtia nõ inhiabant, ſed terrena poſtpoſuerant, quia Dominus præceperat, tamẽ nondum ſcientes erant quod præmium reciperent. Vnde etiam Petrus à Domino quæſiuit. *Nos reliquimus omnia*, &c. & ideo adhuc veſtimentum vetus erant. Sunt ergo nouum veſtimentum efficiẽdi viſa paſsione & reſurrectione & aſcenſione, & Spiritus ſancti confirmatione, non nouus pannus aſſuendus eſt veteri. Nam qui ponit nouum pannum in veteri, tollit plenitudinẽ noui veſtimenti à veteri veſtimento, ſed non dat nouę vitæ plenitudinem homini, ſed auſert vt non habeat quis partem. Sicut qui vult ieiunare à cibis, vult ponere nouam vitam in homine adhuc veteri, quaſi dicat: Noua vita illa non poteſt dari per partes, ſed prius animi intentio ad alta ſubleuanda eſt, & tunc grauia onera poſſunt imponi. Qui enim aliquod graue pondus illius vitæ vult veteri imponere, peior ſciſſura fit, quia homo inde deterioratur, & totum bonum poſtponit.

Tollit enim, &c. Ideo rudis pannus, id eſt, nouus, nõ debet poni in veſtimento veteri, quia *tollit* ſępe *à veſtimento plenitudinem eius*, id eſt, perfectionem, *& tunc fit peior ſciſſura*. Graue enim onus rudi iniunctum, illud boni, quod prius ei inerat, ſępe deſtruit, quod etiam noſtris temporibus contingere videmus. Dum enim clericis continentia carnalis imponitur, ablato coniugio, quod peius eſt, per fornicationes euagantur.

Neque uetum vinum. Quod eſt auſteritas nouæ vitæ, *in vtres veteres*, qui ſunt Apoſtoli, qui quamuis omnia quæ poſsidebant poſtpoſuerant, tamẽ adhuc noui non erãt, ſed veteres, id eſt, carnales. Si ergo ſæuiora mandata eis traderentur, rumperentur, & totam doctrinam effunderẽt. Sed poſtquam ſuſcepto Spiritu ſancto noui, id eſt, apti ad auſteritatem nouæ vitæ ſuſcipiendam efficientur, tunc *nouum vinum*, id eſt, muſtum, nouis vtribus ſecretè committetur.

MORALITAS: Gregorius: Ergo doctori cauendum eſt, ne ſimpliciũ & carnalium humeris grauia imponat. Cùm datæ ſint diuerſæ ſimilitudines ad idem, tamen differunt *vinum nouum, & veſtimentum*. Vino intus reficimur, veſte foris tegimur. Veſtis ergo ſunt opera bona, quæ foris agimus, quibus coram hominibus lucemus. Vinum, feruor fidei & pietatis & charitatis, quo in conſpectu Dei, in nouitate ſenſus intus reformemur.

Hæc illo loquente, &c. Matthęus archiſynagogum narrat Domino nuntiaſſe, filiam ſuam omnino defunctam eſſe. Alij verò duo Euangeliſtę morti proximam, nondum tamen mortuam vſq; adeò vt dicant poſtea veniſſe nuntios, qui mortuã eſſe nuntiarent, & ob hoc iam non debere vexari magiſtrum. Intelligendum eſt ergo Iairum archiſynagogum, cùm ad Dominum veniſſet, dubitare de filia, vtrum adhuc viueret, aut iam mortua eſſet, & ideò vtrumq; poſtulaſſe dicendo: *Filia mea in extremis eſt vitę, Veni, impone manum ſuper eam, vt ſalua ſit*. vel: *defuncta eſt filia mea, ſed veni, & impone manum, & viuet*. Cùm ergo vtrumq; Iairus dixiſſet, Matthęus cauſa breuitatis, reſpiciens ad rei effectum, dicit defunctam, vnam partem tantum modò aſſumens dubitationis, alij verò partem alteram aſſumpſerunt. litera ſatis patet.

Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur, &c. Dum tendit ad puellam reſuſcitandam, in turba acceſſit ad eum mulier, fluxum ſanguinis per duodecim annos patiens, quæ, vt alij Euangeliſtę referunt, *medicis erogauerat omnem ſubſtantiam ſuam*, nec ab vllo poterat curari, quæ *tetigit fimbriam veſtimenti eius*, & ſanata eſt. *Nota quòd filia Iairi duodecennis* erat, vt refert Lucas.

At Ieſus, &c. Hic pętermittit quædã Matthęus, quæ referuntur ab alijs duobus. Referunt enim, quòd *ait Ieſus, Quis me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor turba te comprimunt & affligunt, & dicis, quis me tetigit? Et dixit Ieſus: Tetigit me aliquis, nam & ego noui virtutem de me exiſſe. Videns autem mulier quia non latuit, tremens venit, & procedit ante pedes eius, & ob quam cauſam tetigit eum indicauit coram omni populo, & quemadmodum confeſtim ſanata eſt*. Poſtea factum eſt quod narrat Matthæus.

At Ieſus conuerſus &c. Quòd autem ait: Et ſalua facta eſt ex illa hora, ex qua *Ieſus conuerſus* eſt ad eum, intelligendum eſt ex ea hora, ex qua veſtimentum tetigit, non ex illa hora, ex qua Ieſus cõuerſus eſt. Cùm enim Ieſus conuertit ſe ad illam, iam ſalua facta erat, quod & alij Euãgeliſtę manifeſtè oſtendunt, & ex verbis Ieſu poteſt perpendi, vbi ait: *Fides tua te ſaluam fecit*, non dicit, te ſaluam faciat, ſed te *ſaluam fecit*. Reuertamur ad ALLEGORIAM, quia litera ſatis plana eſt. Princeps itaq; ſynagogę nullus melius quàm ipſe Moyſes intelligitur, vnde bene Iai. i. Illuminãs ſiue illuminatus vocatur, quia qui accipit verba vitę dare nobis, & per hoc cęteros illuminat, & ipſe à Spiritu ſancto, quo vitalia monita ſcribere, & docere poſſit, illuminatur, quia iuxta Euangelium Lucę videns Ieſum, procidit ad pedes eius, quia pręuidens in ſpiritu, in carne venturum Dominũ, humili corde ſe eius potentiæ, ſubdidit, quem ita

circa

circa finem ſeculi hominem incarnandum eſſe cognouit, vt ante tempora æternum non dubitaret. *Si* enim caput Chriſti Deus eſt, pedes eius quid apertius quam aſſumpta humanitas, qua terram noſtræ mortalitatis tetigit, accipiendi ſunt? Et procidere ante pedes Ieſu archiſynagogum, eſt legiſlatorem cum tota progenie patrum mediatorem Dei & hominum longè ſibi dignitatis gloria præferendum cognoſcere, & confiteri cum Apoſtolo, quia *quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Filia ergo archiſynagogi eſt ipſa ſynagoga, quæ ſola legali inſtitutione compoſita fuerat, quaſi vnica filia Moyſi, & hoc velut duodecimo ætatis anno, quę tempore propinquante pubertatis moriebatur, quia nobiliter à Prophetis educata, poſtquã ad intelligibiles annos peruenerat, poſtquam ſpiritualẽ ſobolem Deo generare debebat, errorum languore conſternata eſt, ſpiritalis vitæ vias ingredi deſperabiliter contempſit, & niſi à Chriſto ſuſcitaretur, horrẽdam corruiſſet in mortem. Ad puellam pergens ſanandam Dominus, à turba comprimitur, quia genti Iudææ ſalutaria monita præbens, quibus eorum conſcientiam à vitijs erigeret, noxia carnalium populorum eſt grauatus conſuetudine.

Et ecce mulier, quæ ſanguinis fluxum patiebatur duodecim annis. Mulier ſanguine fluens, ſed à Domino curata, eſt Eccleſia de gentibus congregata, quæ ingenti delectationum carnalium fluxu polluta, atq; à cœtu fidelium iam fuerat conſeparata. Sed cùm verbum Chriſti Iudęam ſaluare decerneret, illa paratam & promiſſam alijs ſalutem ſpe certa præripuit. Notandum quòd archiſynagogi Filia ſit duodecennis, & mulier hæc ab annis duodecim ſanguine fluxit, hoc eſt eodem, quo hæc nata fuit, tempore, illa cœpit infirmari. Vna enim penè, eademque ſeculi huius ætate, & ſynagoga patriarchis cœpit naſci, & gentium exterarum natio per orbem idololatriæ ſanie fœdari. Nam & in fluxu ſanguinis biſariam rectè poteſt intelligi, hoc eſt, ſub idololatriæ pollutione, & ſuper his, quæ carnis & ſanguinis delectatione geruntur. Ergo quamdiu ſynagoga viguit, Eccleſia laborauit, defectus illius, eſt virtus iſtius. Illorum delicto, ſalus facta eſt gentibus. quæ, iuxta Lucæ Euãgelium, *erogauerat omnem ſubſtantiam medicis, nec ab vllo poterat curari.* Medicos intellige falſos Theologos, ſiue Philoſophos, legumque doctores ſecularium. Sed hæc vbi populum Iudæorum ægrotaſſe, verumque de cœlo cognouit adeſſe medicum, cœpit & ipſa languoris ſui ſperare pariter & quærere medicum. Quare *acceſſit retrò, & tetigit fimbriam veſtimenti eius, dicebat enim intra ſe: Si tetigero fimbriam veſtimenti eius, ſalua ero.* Hæc mulier ſanguine fluens, non in domo, non in vrbe acceſſit ad Dominum, vt ſanguinis vitium curaretur. Accedit, & tangit Dominum Eccleſia, cùm ei per fidei veritatem virtutemque appropinquat. Accedit autem *retrò*, iuxta hoc, quod ipſe ait: *Si quis mihi miniſtrat, me ſequatur.* & alibi pręcipitur: *Poſt Dominum Deum tuum ambulabis*, quia præſentem Dominum in carne non videns, peractis iam ſacramentis illius incarnationis, ad fidei & agnitionis eius gratiam peruenit. *S*icque dum participatione Sacramentorum eius ſaluari à peccatis meruit, quaſi tactu veſtimentorum eius, ſui ſanguinis fluxus, id eſt, immundæ cogitationis, primordium, ex quo naſcitur omne peccatum, ceſſauit. Veſtimentum dicitur myſterium incarnationis Chriſti, qua diuinitas veſtita eſt. Fimbrię veſtimenti ſunt verba de incarnatione Ieſu dependentia. Gentilis verò populus tangit *fimbriam veſtimenti* Chriſti, quia cùm Chriſtum in carne non vidiſſet, verba tamen eius incarnationis recepit. *At Ieſus conuerſus, & videns eam, dixit*, &c. Non dedignatur Dominus intueri ſperãtes in ſe, ſed omnes, qui ſaluari merentur, ſuo intuitu dignos iudicat ac miſeratione, dicens. *Confide filia*, ideo dico *filia*, quia *fides tua te ſaluam fecit.* Non dixit, ſaluam factura eſt, ſed iam *ſaluam fecit* in eo, quod credidit. Conuerſa Eccleſia gentium, venit ad filiam archiſynagogi reſuſcitãdam, quia cùm intrauerit plenitudo gentium, tandem in fine ſeculi Iſrael ſaluabitur. Domus principis eſt Iudæa, in qua iacet ſynagoga filia Moyſi & patriarcharum mortua. *Et cum veniſſet Ieſus*, &c. Tibicines, praui doctores, qui Iudæos non docent, niſi figuras, quæ ſunt lugubre carmen, id eſt, delectatio ducens ad luctum & ad mortem. Turba tumultuans, ſunt illi, qui aduerſus doctrinã Chriſti recalcitrauerunt & murmurauerunt. Iſti in fine ſeculi recedunt, quando ſynagoga fidẽ Chriſti recipiet, & perſuaſionibus illorum amplius non acquieſcit, & tunc Chriſtus tenebit *manum*, quia per operationes illorum mundabit, & ſuſcitabit eam, & tunc exibit inde *fama* per mundum, & multi per eos conuertentur. Nota quòd dicit, *puella dormit*, quia qui peccant in præſenti, nondum mortui ſunt, ſed dormiunt, quia adhuc per pœnitentiam ſuſcitari poſſunt. Similiter ad literam, *dormit puella* quantum ad Chriſtum, quia ſic eſt ei facile mortuum reſuſcitare, ſicut alicui dormientem excitare. Tenet *manum* puellæ, & ſuſcitat eam, quia niſi prius fuerint mundatæ manus Iudæorum, quæ ſanguine plenæ ſunt, reſuſcitari nõ poterunt. Iuxta MORALITATEM, tres mortui à Domino reſuſcitati, tria genera mortuorum ſignificant in peccato. Qui enim peccant, Alius in cogitatione, non perducendo ad actum, qui per filiam iſtam in domo iſta mortuam ſignificatur, qui ſecreta pœnitẽtia poteſt delere peccata. Vnde pauci arbitri in reſuſcitatione puellæ ſunt adhibiti, quibus vehementer, vt nemini id manifeſtarent, præcipit. Alius peruenit vſque ad operationẽ peccati, & tunc non tantùm in domo mortuus eſt, ſed iam quaſi extra portam effertur, qui per filium viduæ ſignificatur: & quia publica noxa publico eget remedio, in conſpectu populi filius viduæ reſuſcitatur. Alius in conſuetudine iã poſitus eſt, qui per Lazarum intelligitur. In eiſdem etiam leuiores aliæ alijs pœnitentiæ pro qualitate criminis notantur. Facili enim voce ſuſcitat puellam, cùm dicit: *Puella ſurge.* In reſuſcitatione verò iuuenis vtitur pluribus verbis, dicens: *Tibi dico ſurge.* Super Lazarum verò lachrymatus eſt, infremuit ſpiritu, magna voce clamauit: *Lazare, veni* foras. Sic ergo poteſt notari, quòd alij difficilius, alij leuius à morte peccatorum ſuſcitantur.

MORALITAS. Ergo puella mortua in domo, eſt anima mortua in cogitatione. Tibicines, adulatores qui fouent mortuam. Turba murmurantium, eſt turba inſtãtium cogitationum. Eiecta turba phantaſmatum, reſuſcitat animam, tamen cum paucis arbitris, id eſt, non per publicã pœnitentiam, ſed per priuatam, præſente miniſtro Eccleſiæ.

Et tranſeunte inde Ieſu, &c. Hęc de duobus cæcis & muto dæmoniaco, ſolus Matthæus ponit. Illi enim duo cæci, de quibus alij narrant, non ſunt iſti: nam & Matthæus de eiſdem ait in ſequenti. Vnde poteſt percipi, quędã facta eſſe conſimilia,

cùm

cùm idem Euangeliſta aliquando vtraque commemoret. Nota igitur vt ſi aliquando ſingula talia apud ſingulos inueneris, atque in eis contrarium, quòd non poſſet ſolui, occurrat, dices, hoc non eſſe factum idem cum facto relato ab alio Euangeliſta, ſed diuerſum. Ieſu recedente de domo principis prædicti, *ſecuti ſunt eum duo cæci clamantes & dicentes: Miſerere noſtri* Domine *fili Dauid.* Duo cæci duo populi ſunt, quia qui lumen æternitatis in primo parente amiſerunt, rectè cæci vocati ſunt. Quia ergo in diuinitate nõ eſt mutabilitas, atque hoc ipſum tranſire mutare eſt, profectò iſte tranſitus Domini ex carne eſt, non ex diuinitate. Per diuinitatem enim ſemper aſtare eſt, quia vbique præſens eſt, huic ergo Deo incarnato proclamant cæci, & dicunt: *Miſerere noſtri fili Dauid,* quaſi dicant: Per gratiã incarnationis redde lumen nobis cæcis. Filius enim Dauid dictus eſt ſecundùm carnem.

Cùm autem veniſſet domum, acceſſerunt ad eum cæci, & dixit ad eos: *Creditis quia hoc poſſum facere vobis? Dicunt ei, Vtique Domine. Tunc* Dominus fide eorum cognita, *tetigit oculos eorum, & aperti ſunt.* MYSTICE domus illa, in qua illuminati ſunt cæci, Eccleſia eſt, in qua per fidem, lumen viſionis Dei percipimus, quod per peccatũ primi parentis amiſimus. Quod autem Dominus cæcos interrogat, non vtique ignorabat, quid vel quantum ipſi crederent, ſed ad hoc interrogat, vt fides noſtra orando remuneratior inueniatur, vt quæ ille paratus eſt concedere per gratiam præuenientem, nos quæramus per liberi arbitrij voluntatem, & illis illuminatis *comminatus eſt Ieſus* ne notificarent, ipſi tamen per totam terram *diffamauerunt.* Dominus, licet eos ſicut res erat eſſe notificaturos cognoſceret, propter humilitatem tamen, fugiens iactantiam gloriæ, hoc præcepit. Illi verò propter memoriæ gloriam non poſſunt beneficium tacere. *Egreſſis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. Et* dæmone *eiecto, locutus eſt mutus.* Qui obtulerunt hominem iſtum, nulli melius quàm ſancti prædicatores intelliguntur, qui genus humanum non in vno loco, ſed in vna fide, conſpectibus Dei, non tantùm corpore, ſed anima ſanandum præſentant. Sicut enim in duobus cæcis ſignificatus eſt vterq; populus, Iudæorum & gentium, ita in homine muto & dæmoniaco ſignificatum eſt generaliter omne genus humanum, quod quaſi mutum ad confeſsionem veræ fidei, nec os aperiebat in laudem Dei Creatoris ſui, & dæmonium habebat, dum pro Deo ſalſa figmenta colebat, ſed veniente Domino in carne, eiectus eſt dæmon, & *locutus eſt mutus, &* mirantur *turba, dicentes: Nunquam apparuit ſic in Iſrael,* id eſt, nunquam eſt viſum hoc in Iſrael: *apparuit,* impersonaliter poteſt legi. Turbæ mirantur, ſed Phariſæi iniqui calumniantur, dicentes, hoc eum facere *in principe dæmoniorum.* In turba, quæ confitetur & miratur, nationum fides exprimitur. Phariſæi autem, quia virtutem negare non poterant, opera calumniantur, ſed per ſuam calumniam Iudæorum vſque hodie demonſtrant infidelitatem.

Et circuibat Ieſus ciuitates omnes, & caſtella, docens in ſynagogis eorum, &cæt. Notandum quòd æqualiter in villis, & caſtellis, & vrbibus, id eſt, paruis, & magnis, abſque diſcretione perſonarum prædicauerit Euangelium, non attendens potentiam nobilium, ſed ſalutem credentium, & poſt prædicationem curabat *omnem infirmitatem* eorum, vt quibus ſermo non ſuaſerat, operum magnitudo ſuaderet. *Languorem* vocat diuturnã infirmitatem, *& omnem infirmitatem,* leues morbos. Huc vſq; dicitur Euangeliſta miracula ſcripſiſſe, quæ fuerunt ante ſermonem in monte, à ſanatione ſocrus Petri, quæ omnia continuauit prouide, vel per conſimile, modò redit ad alia, quæ facta ſunt poſt ſermonem.

Videns autem turbas, &c. Vult habere coadiutores in prædicatione, & ideo quos elegerat, mittit ad prædicandum: & quare hoc? Præmittit, quia *miſertus* eſt hominum, qui *vexati* erant per varios errores, *&* erant *iacentes,* id eſt, torpentes, & non enitentes ſurgere, & cùm haberent paſtores erant quaſi *non habentes* paſtores. *Meſſis* dicuntur homines, qui poſſunt meti à prædicatoribus, ſi non omnes, ſaltem pars de maſſa, & de collectione perditorum, ſeparari poſſunt, vt grana excuſſa à paleis, poſtea in horreis reponantur.

Rogate ergo Dominum meſſis, &c. Quaſi dicat: Videtis quòd homines habiles ſunt ad conuertendum. *Rogate ergo Dominum, vt mittat operarios in meſſem ſuam.* Rogandus eſt enim Dominus, vt ex miſericordia ſua per inſpirationem internam, vel per miniſtros ſuos mittat prędicatores in Eccleſiam ſuam. Non enim prædicatores veniunt ad prædicandum, niſi mittantur. Et bene dicit, *mittat,* homines enim quieſcere volentes ad prædicationem, quaſi ire cogantur, dum Deus inſpirat, vel à ſuperioribus mittuntur.

CAPVT X.

E*T conuocatis,* &cæt. Cùm diſcipulos ad prædicationem mittit, dat *poteſtatem* miracula faciendi, vt prędicationem ſuam ſequentibus ſignis poſſent confirmare. *Duodecim nomina Apoſtolorum* ponit in catalogo ſuo, ne pſeudoapoſtoli ſe de numero Apoſtolorum pręſumerent gloriari. Numerus Apoſtolorum non vacat à myſterio. Duodenarius enim qui conficitur ex ternario & quaternario, deſignat eos per quatuor mũdi climata fidem ſanctæ Trinitatis eſſe prædicaturos. Iſte numerus per multas figuras in veteri Teſtamento præfiguratus eſt. Per duodecim filios Iacob. Per duodecim principes filiorum Iſrael. Per duodecim fontes inuentos in Helim, qui locus eſt in deſerto. Per duodecim lapides in rationali Aaron. Per duodecim panes propoſitionis. Per duodecim exploratores à Moyſe miſſos. Per duodecim lapides ſublatos à Iordane, vnde factum eſt altare. Per duodecim boues, qui ſuſtinebant mare æneum. Per duodecim ſtellas, quę ponebantur in corona alicuius ſponſæ. In nouo etiam Teſtamento deſignantur per duodecim fundamenta Ieruſalem, quæ vidit Ioannes, & per duodecim portas.

Simon qui dicitur Petrus, &c. Hoc dicit ad differentiam alterius Simonis, qui dicitur *Chananeus.*

Rabanus: Quamuis hoc loco dicat Marcus, *impoſuit Simoni nomen Petrus.* Sciendum eſt, quia non nunc primùm Simoni datum eſt hoc nomen Petrus, verùm longè antè, cùm à fratre Andrea ad ſe adductus eſſet. *Intuitus eum Ieſus, dixit: Tu es Simon filius Iohanna, qui vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus.* Sed cùm Marcus volens nomina duodecim Apoſtolorum enumerare, neceſſe haberet Petrum dicere, breuiter intimare curauit, quia non hoc ante vocaretur, ſed ita eum Dominus cognominauit, nõ tunc, ſed quando Ioannes ipſa verba Domini

poſuit. Idem Gręcè ſiue Latinè ſignificat Perrus, qui Syriacè Cephas, & in vtraque lingua nomen hoc à petra dertuatum eſſe, haud dubium, quin illa de qua Paulus ait: *Petra autem erat Chriſtus. Iacobus Zebedæi.* Ad differentiam alterius Iacobi ponit, qui dicitur Alphæi. *Et Ioannes frater eius.* His *impoſuit*, vt refert Marcus, Chriſtus nomen *Boanarges, quod eſt* filius *tonitrui.* Aptè *filij tonitrui* ſunt cognominati, quorum vnus cœleſtibus vocem intonans, illam theologicam, quam nemo prius edere nouerat, emiſit. *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum,* &c.

Iacobus Alphæi, & Thadæus. Iacobum *Alphæi* cum additamento poſuit, ad differentiam Iacobi *Zebedæi.* Ipſe eſt, qui in Euangelijs nominatur, *frater Domini*, & in Epiſtola ad Galatas. Quia Maria vxor Alphæi, ſoror fuit Mariæ, Matris Domini, quam & Mariam *Cleophæ* Ioannes Euangeliſta cognominat: fortaſſe ideo, quia Alphæus etiam Cleophas dictos eſt, vel ipſa Maria, defuncto Alphæo poſt natum Iacobum, nupſit Cleophæ. Quòd verò Iacobus meritò filius Alphæi, id eſt, doctus ſit cognominatus, ipſi teſtantur Apoſtoli, qui eum poſt paſſionem Domini, ſtatim in Ieruſalem ordinauerunt Epiſcopum. *Thadæus* autem ipſe eſt, quem Lucas & in Euangelio ſuo, & in Actibus Apoſtolorum Iudam Iacobi nominat. Erat enim frater Iacobi fratris Domini, vt ipſe in Epiſtola ſua ſcribit, vnde etiam frater Domini ipſe vocabatur, teſtantibus ciuibus ipſius de virtutibus eius, ſtupentes aiebant: *Nonne iſte eſt filius Mariæ, frater Iacobi, & Ioſeph, & Iudæ, & Simonis?* Ille idem Thadæus à nonnullis vocatus eſt Lebæus. *Simon Chananæus, & Iudas Scariotes, qui tradidit eum,* hos quoque cum additamento poſuit, ad diſtinctionem Simonis Petri, & Iudæ, fratris Iacobi. *Simon* autem *Cananæus* à Cana, vico Galilææ cognomen accepit, quem Euangeliſta Lucas cum interpretatione poſuit, *Simon Zelotes.* Cana enim zelus, *Cananæus Zelotes,* id eſt, æmulator. Iudas eligitur, vt domeſticum inimicum haberet Dominus, quia perfectus eſt, qui nequaquam familiarem non timet, & ideo vt doceret nos pati malos inter nos, & nullum niſi conuictum abijcere, & vt oſtenderet Apoſtolatum non eſſe meritum, ſed miniſterium, cùm tam bene operaretur, per illum malum, ſicut per Petrum, miracula & ſacramenta. Iſta nomina ad prædicatorum ſignificationem conueniunt. Omnis enim prædicator debet eſſe *Petrus*, id eſt, firmus in fide, & Simon, id eſt, obediens, Simon enim obediens interpretatur. Debet eſſe etiam *Andreas*, id eſt, fortis in patientia, *Andreas* enim virilis interpretatur. Debet etiam eſſe *Iacobus*, id eſt, ſupplantator vitiorum. Et *Ioannes*, id eſt, omnia aſcribens gratiæ Dei, *Ioannes* enim gratia Dei interpretatur. *Sit* etiam *Philippus*, qui dicitur os lampadis. Omnis enim prędicator, agnitionem & claritatem mentis ore debet confiteri, vt lampadem, quam habet in mente, habeat etiam in ore. Nec minus ſit Bartholomæus, qui interpretatur filius ſuſpendentis aquas, qui euidenter filium Dei ſonat, quod prædicatorum ſuorum mentes, ad cęleſtia contemplanda, erigit & ſuſpendit, vt quo celſa liberius perſonat, eò terrenorum corda veracius dictorum ſuorum guttis inebriet. Debet eſſe etiam *Thomas*, qui interpretatur geminus vel abyſſus. Prima interpretatio ad propriam eius perſonam pertinet, qui geminus, id eſt, dubius in reſurrectione fuit. *Secunda* verò omni prædicatori conuenit, qui altitudinem myſteriorum Dei nouit. *Matthæus* etiam debet eſſe, id eſt, donatus vel aſſumptus, donatus gratia *Dei*, aſſumptus de maſſa perditorum. *Thadæus* corculus interpretatur, quaſi cor colens, quia omnis prædicator cultor cordis, non corporis debet eſſe. Debet eſſe *Chananæus*, id eſt, *Zelotes*, id eſt, Dei æmulator. Conuenit etiam vt ſit *Iudas*, id eſt, confeſſor, & *Scariotes* id eſt, memor Dominicę paſſionis. *Scariotes* enim memoria *mortis* interpretatur.

Rabanus: *Iudas* autem *Scariotes* aut à vico, in quo natus eſt, aut ex tribu Iſachar præſagium ſuæ damnationis vocabulum ſumpſit. Iſachar quippe, qui dicitur merces, pretium proditionis inſinuat. *Scarioth* autem, quod memoria mortis interpretatur, arguit eum non repente perſuaſum, ſed meditatum diutius dominicę traditionis patraſſe flagitium.

In viam gentium ne abieritis, &c. Bis miſit Dominus Apoſtolos ſuos ad prædicandum. Hic videlicet ad Iudæos, quibus debuit prius offerri prædicatio, quia eis facta erat promiſſio, vt cùm illi repudiarent eam, Apoſtoli ſe ad gentes transferrent. Secundò ad gentes, vbi dictum eſt: *Ite prædicate Euangelium omni creaturæ.* In quibus miſſionibus quædam ſunt communia, quædam ſpecialia. In hac miſſione, hoc eſt ſpeciale. *In viam gentium ne abieritis*, ſcilicet, ne gentibus prædicarent, neque Samaritanis, quod hic præcipitur. Samaritani fuerunt gentiles dimiſſi in terram Iſrael à Nabuchodonoſor poſt captiuitatem ab eo factam, & multis periculis coacti ad Iudaiſmum ſunt conuerſi, circuncisionem & quinque libros Moyſi recipientes, cætera verò omnino abhorrentes. Vnde Iudæi Samaritanis non coutebantur. Miſſuris, prius docentur quo eant, & quem locum deuitent.

Euntes autem, &cæt. Poſtquam docuit, quo eant, & quid vitare debeant, inſinuat quid prædicent, & quid faciant. Ecce quid prædicent. *Euntes prædicate,* &c. Ecce quid faciant: *Infirmos curate, mortuos ſuſcitate,* &cæt. *Gratis accepiſtis, gratis date.* Quia præſciebat nonnullos hoc accepti ſpiritus donum in vſum negotiationis inflectere, vt Simon magus, vult venalitatem illam prohibere.

Nolite poſſidere aurum, neque argentum, &cæt. Quia alios ad contemptum ſecularium debent inuitare, præcepit vt neque aurum, neque argentum, vel nummos in zonis poſſideant. Qui enim videret eos abſcondere nummos & habere, putaret eos cauſa lucri prædicare. Per *aurum* & *argentum* accipit omnes diuitias. Per *pecuniam in zona* & per *peram* accipit omne viaticum. Viaticum habet duas partes, vel vnde emantur neceſſaria, vel ipſa neceſſaria. Per *pecuniam* accipitur illud viaticum, vnde emuntur neceſſaria. In pera verò ſolent poni caſei, panes, piper, candela, vel conſimilia neceſſaria, & ideo per eam accipitur omne neceſſarium in via. Per hæc igitur duo, omne viaticum prohibetur. Qui in hac miſſione prohibet deferri neceſſarios nummos, diſcipulis in paſſione præcipit, vt *qui habet peram, tollat*, id eſt, deferat eam. Quam diu enim fuit in mundo, fuit procurator eorum, & habuit loculos, vt eos paſceret, & ideo noluit vt curam haberent in ſumptibus, quàm diu in procuratione eius erant. Mittebat ergo eos ſine ſumptu, quia ipſe prouidebat vnde viuerent, inſpirando mentibus recipientium. Poſtquam verò ſub-

tractus

tractus eſt à conſpectibus eorum, permiſit eis vicem ſuam, vt loculos habere liceret, ſicut & habuit ipſe, etſi vellent viuere de bonis ſubditorum, quod etiam fecit Paulus, qui multoties etiam labore acquirebat vnde viueret. *Neque duas tunicas, neque calceamenta, neque virgam.* Non quòd in locis Schytiæ rigentibus glaciali niue debeat eſſe contentus aliquis vna tunica, ſed ideo hoc præcipit, ne aliud veſtimentum induti, aliud nobis futurorum timore ſeruemus. *Neque calceamenta*, duplicia eodem modo. *Virgam* etiam non ferre præcipiuntur, vt qui habet ſemper auxilium Domini, baculi non quærat ſubſidium. Et quia quodammodo nudos & expeditos ad prædicandum Apoſtolos miſerat, & dura videbatur hæc conditio, ſeueritatem præcepti ſequentia ſententia téperauit, dicens:

Dignus eſt operarius cibo ſuo. Tantum ſcilicet ab eis accipite, quantum in victum & veſtitum vobis eſt neceſſarium.

MYSTICE autem: Non licet magiſtris Eccleſiæ, *aurum*, & *argentum*, & *pecuniam*, quæ *in zonis* eſt, poſsidere, ſcilicet nó debent ſapientiam, quæ per *aurum* ſignificatur, & eloquentiam, quæ per *argentum* exprimitur, quaſi propria, vel ab alio, quàm à Deo accepta, poſsidere: & hoc dicitur propter priuatas & hæreticas doctrinas. Vel aliter: *Aurum* & *argentum* myſticè acceptum, non debent poſsidere, id eſt, ſibi ſeruare, ſed potius talentum ſibi commiſſum multiplicare. Non debét ferre *peram*, id eſt, pondere ſeculi prægrauari & impediri, neque duplices animo eſſe, quod ſignificatur per duplex veſtimentum, ne ſcilicet aliter Deo, aliter nos præſentemus mundo. Prohibet etiam *calceamenta* ferre, ne ſcilicet pedes, id eſt, eorum affectiones mortiferis vinculis alligarentur, ſed potius ſanctam terram ingredientes, ſenſus habeant nudos, & à malorum exemplis ſemper alienos. Non debet aliquis *calceamenta* ferre, id eſt, non debet ſtultorum operum exempla cóſpicere, ne ſua opera, quaſi ex mortuis pellibus credat muniri. Sunt etenim multi, qui prauitatem ſuam ex prauitatibus alienis tuentur, vt dum alios talia feciſſe conſiderant, ſe hoc facere licenter putant. Item Plato dicit duas corporum ſummitates non eſſe velandas, nec aſſuetam debere fieri molliciem capitis & pedum, quia cùm hanc habuerint infirmitatem, cætera ſunt robuſtiora. *Neque virgam.*

Auguſtinus: Quæritur quomodo Matthæus & Lucas commemorant dixiſſe Dominum diſcipulis, ne *virgam* ferrent, cùm Marcus dicat, *& præcepit eis ne quid tollerent in via, niſi virgam tantùm*; ſed intelligendum eſt, ſub alia ſignificatione dictam *virgam*, quæ ſecundùm Marcum ferenda eſt; & ſub alia illam, quæ ſecundùm Matthæum & Lucam non eſt ferenda: ſicut ſub alia ſignificatione intelligitur tentatio, de qua dictum eſt. *Deus neminem tentat*; ſub alia, de qua dicitur: *Tentat vos Dominus, vt ſciat, ſi diligatis eum.* Illa ſeductionis eſt, iſta probationis. Ita quoque dictum eſt, vt *virgam* ferrent, & non ferrent *virgam*. Cùm enim diceret ſecundùm Matthæum, *nolite poſsidere aurum*, & mox ſubdit: *Dignus eſt operarius cibo ſuo.* Ideo ergo præcepit nec *virgam* ferri, oſtendens à fidelibus ſuis deberi neceſſaria miniſtris ſuis. Hanc quoque poteſtatem, virgæ nomine alius Euangeliſta ſignauit, cùm dicit, *ne quid tollerent in via, niſi virgam tantùm*, vt intelligatur, quia per poteſtatem à Domino acceptam, quæ virgæ nómine ſignificatur, etiam quæ non portantur, non deerunt. Sequitur:

In quamcumque ciuitatem aut caſtellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit hoſpes? Apoſtoli introeuntes vrbem, ſcire non poterant, quis & qualis eſſet. Fama populi eligenda eſt, & iudicio vicinorum, ne prædicationis dignitas deturpetur ſuſcipientis infamia. Cùm vniuerſis debeant prædicare, hoſpes vnus eligitur, non tribuens beneficium ei, qui apud eum remanſurus eſt, ſed accipiens: ideo dicitur, *quis in ea dignus ſit*, vt magis ſe nouerit gratiam accipere, quàm dare.

Intrantes domum dicite: *Pax huic domui*, &c. Pax, quæ ab ore prædicatoris offertur, aut requieſcit in domo, ſi in illa fuerit filius pacis; aut ad eundé prædicatorem reuertitur, quia aut erit quicunq; eſt prædeſtinatus ad vitam, & ſequitur cœleſte verbum quod audit, aut ſi nullus fuerit qui audiat, tamen ipſe prædicator ſine fructu nó erit, quia ad eum pax reuertetur, dum ei à Domino pro labore merces operis ſui recompenſabitur.

Et quicunque non receperit vos, &cæt. Hic dat ſententiam ſuper non recipientes. *Excutite.* Non ſunt ſacramenta viliſicanda. In ſacramentum enim puluis præcipitur excuti in teſtimonium illis. Puluis enim in pedibus ſignum eſt laboris viæ. Excutiant ergo in eos, vt oſtendant ſe inaniter recepiſſe viæ laborem pro eis, & quod inaniter ſuſceperunt, in eos retorquédum & puniendum. Excuſsio enim pulueris ſignificat, quod nihil ab eis recipi debet terrenum, etiamſi offeratur, poſtquam ſpiritualia audire nolunt. Puluis quoq; in pedibus, venialia illa ſignificat peccata, quæ adhærent prædicatoribus tranſeuntibus per mundum. Quæ tamen propter charitatem proximi condonantur. Quod ſignificat ablutio pedum in cœna, & ablutio ſanctarum mulierum, quę pedes ſanctorum ſolent abluere, quia & Dominus condonat, & amor fidelium animarum, quarum cauſa pedes fuerant fœdati, abluit, ita quòd in nullo puniuntur illa peccata. Si autem in caſſum aſſumpta ſunt illa peccata, non tamen puniuntur in Apoſtolis, ſed in illis, qui eos laborare in caſſum fecerint, & in hoc ſignum puluis excutitur in eis. Vel ideo puluis excutitur in faciem illorum, vt prædicatores planè oſtendant, nihil terrenum ab illis quærendum, cùm puluerem de terra eorum non patiuntur ſibi adhærere.

Amen dico vobis, &c. Quaſi dicat: In tantùm dánabiles erunt, quòd deterius patientur in inferno Sodomitis & Gomorrhæis, eò quòd Euangelium audierunt, & credere Euangelio noluerunt. Sodomitæ verò ſine Euangelio perierunt.

Ecce ego mitto vos, &cæt. Quia multa aduerſa eis imminebant, ne fortè quando acciderent: deſperarent, ideo prænuntiat mala ventura, quia tela præuiſa minus lædunt. Quaſi dicat: Ipſi vos contemnent, ſed vos exhibete omnem patientiam. Quia *ecce ego mitto vos, ſicut oues* inter lupos, &c. Pater miſit Filium ſuum ad paſsionem, non tamen contempſit illius amorem, ſic diſcipuli à Domino mittuntur. Sed quia prius nominauerat oues, propter ſimplicitatem & patientiam, præcepit eoſdem eſſe ſerpétes, propter aſtutiam. Serpens habet cor iuxta caput, & ideo ſeruato capite, cætera percuſſori exponit, quia non moritur ſine capite læſo. Caput noſtrum eſt fides, quæ operatur per dilectionem, quæ ſi moriatur, cætera omnia moriuntur. Ea ergo ſeruata, debet prædicator omnia ſecularia, & corpus etiam perſecutori exponere, & auferri ſibi tolerare. Solet etiá ſerpens erigere ſtrictas rimas, per quas tranſiens

E a vete-

veterem pellem exuat. Similiter prædicator, trãſiens per anguſtam viam, veterem hominem omnino deponat, in hoc differt ouis à columba, quia ouis tantùm mitis eſt, & non recalcitrat cùm interficitur: columba autem, cùm iram non habeat, quia felle caret, tamen iram videtur habere, cùm roſtro percutit. Similiter & Prædicator & mitis debet eſſe interficiẽri, & correctionis amore, quaſi iram debet oſtendere fratri.

Cauete autem, &cæt. Oſtendit, qui ſint lupi, homines videlicet, quaſi dicat: Iſti lupi ſunt rationales, & ideo contra aſtutiam debent eſſe *ſerpentes*, id eſt, aſtuti. *Tradent enim vos in concilijs*, &cæt. Conſuetudo Iudæorum erat, vt ſi quis contraria legi prædicaret, concilium faciebant, & vocato illo, qui legi eorum cõtrarius erat, primùm prohibebant, ne vlterius talia prædicaret. Si autem propter prohibitionem non ceſſabat, in ſynagoga cum flagellis corrigebatur, ſicut de Paulo legimus. Sed ſi nec ſic acquieſcere volebat, tunc præſidibus aut regibus ad damnationem tradebatur, ſicut Iacobus Herodi. Et hoc eſt: Ideo neceſſarium, vt ſitis *ſerpentes*, id eſt, aſtuti. Nam *tradent vos*, primùm *in concilijs*, prohibendo, ne prædicetis in nomine meo, deinde incorrectos *flagellabunt*, tandem *ad reges & præſides ducemini*, in damnationẽ; *in teſtimonium illis & Gentibus*, quia tormenta Sanctorum erunt teſtimonia dignę damnationis impiorum. Redduntur enim inexcuſabiles, qui interfecerunt ſuos prædicatores. Notantum eſt, quòd omnes iſtæ malorum prænuntiationes nõ ſolùm ad primam miſsionem, ſed etiam ad ſecũdam pertinent.

Cùm autem tradent vos, &c. Quia auditis tot erroribus poſſent perturbari corda infirmorum, ideo conſolationem ſupponit, cùm dicat: *Cùm autem tradent vos, nolite cogitare quid loquamini, aut quomodo*, id eſt, quibus coloribus retoricis, & quo ornatu verborum, quaſi dicat: Vos ad certamen veniſtis, ſed ego prælior: vos verba eijcitis, ſed ego ſum qui loquor. *Tradent autem*, &c. Præmiſſa conſolatione ſubdit grauiora pericula. Grauiorem enim dolorem ingerunt, quæ à parentibus inſeruntur, & ideo conuenienter poſt conſolationem, vt læuius lædant, ponuntur. Hæc mala non ſolùm prædicuntur Apoſtolis, ſed etiam omnibus Martyribus.

Qui autem perſeuerauerit, &c. Non enim maxima virtus eſt cœpiſſe, ſed perfeciſſe, vnde cauda hoſtiæ iubetur poni in ſacrificio. Cauda finis operis eſt in ſacrificio. Caudam ponere, eſt bonum opus ad finem perducere.

Cùm autem perſequentur vos in ciuitate iſta, &c. Quia inuitauerat eos ad patientiam, ne viderentur non debere fugere, præcepit eos ad horam cedere, ne moriantur, cùm adhuc poſsint prodeſſe. Fugit ergo Paulus de Damaſco, vt multas Gentes Domino conuerteret. Bene poſt perſeuerantiam ſupponit de fuga. Fuga enim perſeuerantiæ non eſt contraria. *Amen dico vobis*, &cæt. Et quia forſitan illi dicerent, terra Iudæorum parua eſt, & ideo citò poterimus conuertere, cùm ergo fuerit conuerſa, ad quos ibimus? Illi antipophoræ reſpondet: *Amen dico vobis non conſummabitis*, id eſt, ad conſummationem non ducetis *ciuitates Iſrael*, id eſt, omnes Iudæos, *donec veniat filius hominis*, id eſt, reſurgat à mortuis. Quaſi dicat: Nolite putare Iudæos, in hac prima miſsione, labore veſtro non ſufficere, quia certè in eis ſatis reſtabit vobis opus vſque ad aliam miſsionem, quoniam tranſmittam vos ad Gentes. Quod erit poſt reſurrectionem, cùm eis præcipitur: *Ite prædicate Euangelium omni creaturæ*. Non ideo dicit, *donec filius hominis*, quod tunc poſſet eos conuertere, ſed quia tunc eos ad Gentes miſſurus. Vel aliter: Vos non conuertetis filios Iſrael plenariè ad fidem, *donec filius hominis* venerit, id eſt, donec appropinquat ſecundus aduentus. Tunc enim conuertetur plenitudo Iudæorum, prædicatione Enoch & Heliæ, & tunc hęc oratio non ſolis Apoſtolis, ſed omnibus fidelibus dirigetur.

MYSTICE poſſumus dicere: *Cùm perſecuti vos* fuerint in vnam ciuitatem, hoc eſt, in vno libro Scripturarum, vel teſtimonio, fugite ad alias ciuitates, id eſt, ad alia librorũ volumina, quamuis enim contentioſus fuerit perſecutor, tamen antea veniet præſidium Saluatoris, quamuis concedatur victoria aduerſarijs.

Non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum &cæt. Se ipſum proponit exemplum patientię, vt quod Dominus patitur, non ſit graue ſeruis tolerare, quaſi dicat: Nolite mirari, ſi ita vos perſequuntur, me enim Dominum tractabunt ſimiliter. Non ſit ergo turpe pati quod ego patior, *quia non eſt diſcipulus ſuper magiſtrum*, id eſt, non eſt maioris meriti meus diſcipulus, quàm ego magiſter. *Sufficit* ergo *diſcipulo meo*, id eſt, ſufficere debet. *Vt ſit ſicut magiſter eius*, id eſt, vt eum imitetur, & in quo imitetur, ſupponit. *Si patremfamilias*, id eſt, me, *vocauerunt Beelzebub*, id eſt, principem dæmoniorum, *quanto magis* vos? hoc eſt: Si me conuitijs aggreſſi ſunt, qui ſum DEVS, multo magis vos, qui puri homines eſtis. *Nihil apertum*, &cæt. Quaſi illi dicerent: Cùm pleni ſint iniquitate, & nobis conuitia inferant, vos autem religioſi, dignum eſt vt vicem eis reddamus & mala eorum detegamus, & bona noſtra prædicemus. Ad hoc reſpondet: Nolite vicem reddere conuitijs, quia ſi mala modò eorum ſunt operta, veniet dies iudicij, in quo reuelabuntur. Et nolite de bonis veſtris gloriari, quia tunc manifeſtabuntur, & hoc eſt:

Nihil mali modò *eſt opertum* quod non reueletur, & nihil boni *occultum quod non ſcietur*. *Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine*, &cæt. Nolite gloriari de bonis veſtris, ſed inuictam prædicationem omnibus propalate, & hoc eſt: *Quod dico vobis in tenebris*, id eſt, in figuris & obſcuritatibus, *dicite in lumine*, hoc eſt apertè: *& quod in aure auditis*, id eſt, priuatim, *prædicate ſuper tecta*, id eſt, publicè. Mos enim erat in Palæſtina regione, vbi non ſunt tecta cacuminata, ſed deſuper plana, ſuper tecta ſermonem habere ad populum, & ideo prædicare *ſuper tecta*, pro publicè verba dicere accipiamus. Vel *quod vobis dico in tenebris*, id eſt, dum adhuc in timore carnali eſtis, *dicite in lumine*, id eſt, in fiducia veritatis, cùm à Spiritu ſancto eritis illuminati. *Et quod in aure auditis*, id eſt, ſolo auditu percipitis, *prædicate*, opere complendo, *ſuper tecta* exiſtentes, id eſt, corpora veſtra, quæ ſunt domicilia animarum. Et prædicantes: *Nolite timere eos, qui occidunt corpus, animam non poſſunt occidere: Sed potius eum timete, qui poteſt & animam & corpus perdere in gehennam.* Nomen gehennæ in veteribus libris non inuenitur, ſed primùm à Saluatore ponitur, nec abſque ratione. Idolum enim Baal legitur fuiſſe ad radicem montis iuxta Ieruſalem, vbi fuit Siloa. Hæc vallis irrigua fuit & nemoroſa, plenaque delitijs, & lucus in ea idolo conſecratus. In tantam ergo dementiam populus Iſrael deuenerat,

vt deſerto templo, ibi hoſtias immolaret, & filios ſuos dæmonijs incenderet. Et appellabatur locus gehennon, id eſt, vallis filiorum Ennon. Et hoc legitur in Paralippomenon, & in libro Regum, & in Iſaia, & minatus eſt Dominus implere illum locum cadaueribus mortuorum, vt nequaquam vocetur Baal, ſed Polyandrium, id eſt, tumulus mortuorũ. Futura ergo ſupplicia, & pœnę perpetuę, quibus cruciandi ſunt peccatores, huius loci vocabulo denotantur. Sequitur:

Nonne duo paſſeres, &c. Quaſi dicat: Non debetis timere, quia ſi minutiſſima animalia, quæ videntur per aëra quaſi vagari, Deus non obliuiſcitur. Vos, qui ad imaginem Dei facti eſtis, ab his, qui occidunt corpus, non terreamini, quia nec vos obliuiſcetur.

Quærit fortaſſe aliquis, quomodo dicat Apoſtolus: *Nunquid de bobus cura eſt Deo?* Cùm vtique bos pretioſior ſit paſſere. Sed aliud cura, aliud ſcientia. Non ſolùm dico, quòd Deus vos non obliuiſcitur, ſed nec etiam numerum capillorum veſtrorum. Et hoc eſt: *Veſtri autem & capilli capitis numerati ſunt omnes*, non in actu computationis, ſed in facultate cognitionis. Quæ ſeruare volumus, bene numeramus, quaſi dicat: Tam immenſa eſt apud homines Dei gratia, vt nihil noſtrum lateat ipſum. *Nolite ergo timere*, quia *vos eſtis meliores*, id eſt, maioris meriti & dignitatis cunctis volatilibus cœli.

Omnis ergo, qui confitebitur me coram hominibus, &cæt. Dixit ſuperius: *Nolite timere*, quia non eſt timendum, & quandoquidem nihil eſt timendum, ergo audacter confitemini me, & ſupponit cauſam, ſcilicet, quia *omnis qui confitebitur me coram hominibus*, vt non timeat mortem pati propter me, *& ego confitebor eum coram patre meo* dicẽs: *Venite benedicti patris mei percipite regnum.* Et quia ſuperius præmiſit: *Ecce ego mitto vos, ſicut oues in medio luporum* iterum *tradent vos in concilijs*, &cęt. ne aliquis perſecutionibus territus diceret, apud memetipſum fidem meam, quam ſoli Deo debeo, ſeruabo, & quam diu cognitam ſcio, etſi inter homines mihi pronuntiare non licet, tamen eam illi in corde ſeruabo, quam propter rabiem perſecutorum proferre non audeo. Huic infirmæ cogitationi Dominus reſpondet: *Qui autem negauerit me coram hominibus*, id eſt, natũ, paſſum, mortuum, *negabo eum & ego*, &cæt. Negare quod Deus non ſit, nec pagani poſſunt, tamen quòd ſit filius Dei, & ſit & pater, negari ab infidelibus poteſt. Negatur verò vnuſquiſque à filio apud patrem, cui manifeſtatur in diuinitatis potentia filius & pater. Confitebitur à filio apud patrem, qui per filium acceſſum habebit ad patrem. Sequitur:

Nolite arbitrari, quòd *venerim pacem mittere in terram*, &c. Quaſi dicat: Non tantum volo, vt timore mortis non ceſſetis à confeſſione mei nominis, ſed etiam volo, vt propter me omnes affectus parentum & amicorum rumpatis, vt nec timor *mortis*, nec amor carnalis vos ſeparet à me.

Non enim veni *mittere pacem, ſed gladium*. Totus mundus ad fidem Chriſti diuiſus eſt contra ſe. Vnaquæque domus & infideles habuit, & credentes, & propter hoc bellum miſſum eſt bonum, vt rumperetur pax mala, quam Iſaias ſub typo Aegypti prophetico ſpiritu cecinit dicens: *Ecce Dominus aſcendet nubem leuem, & ingredietur Aegyptum, & mouebuntur ſimulachra Aegypti à facie eius, & concurrere faciam Aegyptios contra Aegyptios*, his ſcilicet contra fidem, illis pro fide dimicantibus. Sequitur:

Veni enim ſeparare hominem aduerſus patrem ſuum &c. Quaſi dicat: Per diuini verbi gladium diuidere faciam omnem affectum carnalem. Poſſumus per patrem diabolum intelligere, cuius aliquando filij eramus, non illo creante, ſed nobis imitantibus, ſicut Dominus Iudæis improperabat: *Vos ex diabolo eſtis*: ſed poſtquam vocem monentis audiuimus. *Obliuiſcere populum tuum & domum patris tui*, Venit gladius, verbum Dei, ſeparans nos ab inuicem, & oſtendit alterum patrem, cui diceremus: *Pater noſter, qui es in cælis. Et filiam aduerſus matrem ſuam.* Mater eſt ſynagoga, filia verò Eccleſia primitiua. *Et nurum aduerſus ſocrum ſuam.* Socrus ſynagoga eſt, nurus eſt Eccleſia de Gentibus & gentilitate, & ſponſus Eccleſiæ Chriſtus filius ſynagogæ, dicente Apoſtolo, *quorum patres, & ex quibus Chriſtus ſecundùm carnem.* Socrus igitur, id eſt mater ſponſi, & in nurum, ſicut prædiximus, ſuam, & in filiam diuiſa eſt. Synagoga carnalis, ſiue de circumciſione, ſiue de præputio credentes, perſequi non ceſſat, ſed ipſę in ſocrum & matrem diuiſæ ſunt, nolentes recipere circumciſionem carnalem, vt actus Apoſtolorum docent. In hoc loco Lucas ait: *Erunt quinque in vna domo diuiſi, tres in duo, & duo in tres diuidentur.* Quomodo ergo quinque? Hæc perſonarum nomina ſubijcit: Patris & filij, matris & filiæ, ſocrus & nurus. Sed mater filij, ipſa eſt ſocrus vxoris eius, ideoque illa ipſa in filiam ſuam, & in nurum dicitur eſſe diuiſa. Sequitur:

Et inimici hominis, domeſtici eius, &cęt. Cum quibus erat implicita anima conſuetudine. Nulla enim pacis iura apud eos cuſtodiri poſſunt, inter quos eſt fidei bellum. *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus*, &cæt. Quod ante promiſerat, non veni *pacem mittere, ſed gladium*, id eſt, diuidere complexionem carnalium affectuum, ne quis pietatem parentum religioni anteferret, ſubijcit dicens: *Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus*, &cæt. Vnde legimus in Canticis: *Ordinauit in me charitatem. Et qui non accipit crucem ſuam, & ſequitur me, non eſt me dignus.* Crux à cruciatu corporis nomen accepit, quę duobus modis portatur. Cùm aut per abſtinentiam corpus affligitur, aut per compaſſionem proximi afficitur animus. Crucem ergo ferre debemus, ita tamen, vt non mundum, ſed Chriſtum ſequamur. Sunt enim nonnulli, qui per hypocriſim crucem portauerunt, ſed Chriſtum non ſunt ſecuti. Sequitur: *Qui inuenit animam ſuam perdet illam*, &c. Quaſi dicat: Verè debet ſeipſum homo deſerere, vt poſſit me habere, quia qui ſeipſum non deſerit, ſeipſum perdit. Vnde apertè ſubditur: *Et qui perdiderit animam ſuam propter me, inueniet eam*, &cæt. *Perdiderit* dico, vt propter me mortem ſubeat temporalem. Ne igitur vltra modum deſolati reddantur, confortat. Et nota ordinem pulcherrimum. Mittit ad prædicationem, pericula non timere docuit, affectus non prætulit religioni, aurum & argentum abſtulit, æs de zona excuſſit. O quàm dura Euangeliſtarum conditio? Vnde ergo neceſſaria? Auſteritatem mandatorum temperat ſpe promiſſionum, cùm dicitur:

Qui vos recipit, me recipit, & qui me recipit, ille patrem meum recipit, &cæt. Vt quantæ dignitatis ſint, oſtenderet, & eos taliter confortaret, & vt in recipiendis Apoſtolis vnuſquiſque credentium arbitraretur Chriſtum ſuſcepiſſe, ait:

Et *qui recipit Prophetam in nomine Prophetæ, mercedem Prophetæ accipiet: & qui recipit iuſtum*, &cæt. In his verbis notandum eſt, quia non ait, mercedem de Propheta accipiet, vel de iuſto; ſed *mercedem Prophetæ & iuſti* accipiet. Quid eſt enim, *mercedem Prophetæ accipiet*, niſi quia is, qui Prophetam ſua largitate ſuſtentat, quamuis ipſe Prophetiam non habeat, apud Deum tamen mercedem Prophetæ habebit. Iſte enim fortaſſe iuſtus eſt, & quanto in hoc mundo nihil poſſidet, tanto loquendi pro iuſtitia fiduciam maiorem habet. Hunc talem dum ſuſtentat, qui in hoc mundo aliquid poſſidet, qui etiam fortaſſe, quia pro iuſtitia adhuc libere loqui non præſumit, iuſtitiæ ſe participem facit illius, vt cum eo pariter iuſtitiæ præmia accipiat, quem ſuſcipiendo iuuat. Si enim Propheta non reficitur, certum eſt, quod vox ipſa ſubtrahetur. Poterat eſſe occulta credentium reſponſio, ergo & Pſeudoprophetas, & Iudam traditorem recipere debemus. Hoc Dominus ante præuidens, dicit non perſonas eſſe ſuſcipiendas, ſed nomina, & mercedem non perdere ſuſcipientem, licet indignus ſit, qui recipiatur. Sequitur: *Et quicunque potum dederit aqua frigida vni ex minimis iſtis*, &cæt. Quia aliquis poterat dicere & cauſari, paupertate prohibeor, & tenuitas me retinet, hoſpitalis eſſe non poſſum, huius vulneri medicatus eſt Ieſus leui præcepto, dicens: Vt *calicem aquæ frigidæ* bono animo porrigamus. *Frigida*, inquit, *aqua*, non calidæ, ne etiam in calida paupertatis penuria, & lignorum occaſio quæreretur.

CAPVT XI.

ET *factum eſt*, &cæt. Poſtquam diſcipulos ſuos Dominus mittens ad prædicationem, huiuſmodi verbis inſtituit, ipſe etiam quod docuerat verbis, factis impleuit, offerens primam prædicationem Iudæis.

Ioannes autem cùm vidiſſet, &cæt. De hoc autem Euangelio, diuerſi authores diuerſo modo ſentiunt. Hilarius enim Pictauienſis ait, Ioannem ſibi non dubitaſſe, ſed diſcipulorum ignorantiæ conſuluiſſe. Neque enim debet credi, ſancti Spiritus gratiam in carcere poſito defuiſſe, & illum cui, dixerat: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, & iterum: *Non ſum dignus, vt ſoluam calceamenta eius*, & iterum: *illum oportet creſcere, me autem minui*, ignoraſſe. Sed videns mortem ſuam proximam, voluit diſcipulos ſuos Chriſto adiungere, antequam diſcederet. Et quia diſcipuli ſui adhuc dubitabant eum eſſe Meſsiam, cui tamen perhibuerat teſtimonium, mittit eos ad Ieſum, quaſi ſub ſpecie ſua, eis interrogaret, non ſibi, & *duos* mittit, quia *in ore duorum teſtium ſtat omne verbum*. Mittit ergo diſcipulos, quaſi diſcipulis diceret: Si vos dubitatis illum Meſsiam fuiſſe, cui teſtimonium perhibui, ite ad eum, & quærite ſub nomine meo: *Tu es qui venturus es*, id eſt, quem Prophetæ venturum prænuntiant, *an alium* venturum *expectamus*? Gregorius autem refert Ioannem dubitaſſe: quamuis enim non dubitaret, eum in propria perſona in mundum veniſſe, baptizatum eſſe, alijs prædicaſſe, tamen ignorabat, vtrum eſſet moriturus, & ad inferos, ad ſuorum liberationem deſcenſurus. Cùm ergo mortem ſuam Ioannes imminere videret, & ſe ad inferos deſcenſurum cognoſceret, voluit ſcire eius aduentum ad inferos, vt qui fuerat præcurſor natiuitatis, eſſet nuntiator eius ad inferos deſcenſionis. Quærit ergo Ioannes per diſcipulos: *Tu qui venturus* in mundo naſcendo, *es tu venturus* ad inferos moriendo, *an alium expectamus*, demorantes in inferno? *Et reſpondens Ieſus, ait illis: Euntes renuntiate Ioanni, quæ audiſtis & vidiſtis*. &c. Sicut Ioannes ſub perſona ſua, quaſi ſibi dubius quæſierat, ita Chriſtus non diſcipulis, ſed quaſi dubitationi Ioannis reſpondet, & in reſponſione ſua diſcipulorum dubitationem remouet, & operibus, & prædicatione ſua, corda diſcipulorum confirmat. Audierant enim diſcipuli verba prædicationis eius, & viderant miracula virtutis eius, dicit ergo: *Ite renuntiate Ioanni quæ audiſtis*, quantum ad prædicationem; *& vidiſtis*, quantum ad miracula. Miracula verò eis enumerat.

Cæci vident, &cæt. *Pauperes Euangelizantur*, id eſt, Euangelio conuertuntur. Non enim amant cœleſtia, niſi qui contemnunt terrena. Quod ipſe per Prophetam de ſe ait: *Euangelizare pauperibus miſit me. Et beatus eſt*, &cæt. Relatis miraculis, poſtea remouet dubitationem, dicens: *Et beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me*, id eſt, qui non dubitauerit de aduentu meo. Secundùm verò Gregorium, reſpondet Ioanni, non diſcipulis, *& beatus eſt, qui non fuerit ſcandalizatus in me*, id eſt, in morte mea. Dubitabat enim Ioannes, vt dictum eſt, de morte illius.

MYSTICE Ioannes veterém legem ſignificat. Sicut enim Ioannes Chriſtum annuntiauit, remiſsionem peccatorum prædicauit, regnum cœlorum promiſit; ita & lex antiqua hæc omnia prædixit. Sed ſicut Ioannes vinculis tenetur, ne Chriſtus annuntietur; ita lex mala interpretatione Iudæorum conſtringitur, ne annúciare Chriſtum videatur, tamen lex diſcipulos ſuos mittit ad intuenda opera Chriſti, vt conſiderent in eo completum, quidquid continetur in ipſa.

Illis autem abeuntibus, &cæt. Quia turbæ audierant Ioannem hoc quæſiſſe, ne videretur hoc feciſſe ex leuitate, cùm eum eſſe Chriſtum modò perhibuiſſet, modò iterum dubitaret, ideò ab eo leuitatem remouet, dicens: *Quid exiſtis in deſertum videre*? quaſi diceret: Quid eum putatis eſſe, quem toties in deſertum exiſtis videre? *Exiſtis videre arundinem*, id eſt, leuem, qui omni vento vel proſperitatis vel aduerſitatis, huc & illuc flectatur? *Sed* iterum, *quid exiſtis videre*? Ne iterum commotum eum aliqua cupiditate vanæ gloriæ credant, vt videlicet Chriſtum ſe velle facere, vel aliquid huiuſmodi, ideo ab eo vanam gloriam remouet, quaſi dicat: Nó eſt inanis gloriæ cupidus, quia non quærit frequentiam hominum, ſed deſertum: non molles veſtes, ſed cilicium: non delicatos cibos, ſed locuſtas. Et hoc eſt: *Ecce qui mollibus* &cæt. Quaſi dicat: Si gloriam quæreret, pretioſa veſtimenta amaret, & inter ſummos viros habitaret. *Sed* tamen *quid exiſtis videre? Prophetam*, &cæt. Poſtquam leuitatem & inanem gloriam, quæ de Ioanne poterat ſuſpicari, ab eo remouit, deinceps in commendatione Ioannis immoratur, quia confirmata eius autoritate, qui Chriſtum prædicabat, Chriſti autoritas confirmatur. Dicit ergo eum non ſolùm Prophetam, ſed etiam plus quam Prophetam, quia digito oſtendit, quod Prophetarum non eſt. Prophetarum enim eſt futura prædicere, non etiam demonſtrare prædicta. Hoc autem ideo dicit, vt eum recipiant, cui teſtimonium Ioannes perhibuerat.

Hic eſt enim, &cæt. Adhuc commendat eum autoritate *Malachiæ Prophetæ* introducentis

patrem

patrem loquentem ad filium, quaſi dicat: Verè plus eſt quàm Propheta, qnia eſt præcurſur aduentus filij Dei, de quo ait pater filio:

Ecce, mitto angelum meum. Id eſt, nnntium meum, *ante faciem tnam,* id eſt, ante manifeſtationem tuam, *qui præparabit viam tuam ante te,* prædicando & baptizando. *Amen dico vobis,* & quid dicerem per ſingula de commendatione eius? *inter natos mulierum, non ſurrexit maior Ioanne Baptiſta. Inter natos,* inquit, *mulierum,* non virginum: mulieres enim propriè vocantur corruptæ. Non ideo ergo Chriſtus maior eſſe negatur, qui non natus mulieris, ſed virginis eſſe cognoſcitur. Si autem Maria mulier aliquando in Euangelio nuncupetur, ſciendum eſt interpretem mulierem pro ſœmina poſuiſſe, ſicut ibi: *Mulier, ecce filim tuum.* Et ibi: *Quid mihi & tibi eſt mulier?* Ex his verbis habemus, quòd nullus veterum maior Ioanne fuit, nec tamen inde probatur, Ioannem antiquis maiorem eſſe, quoniam tantùm minor eſſe negabatur: non enim Ioannem alijs prætulit, ſed Ioanni cæteros adæquauit. Qui aurem minor eſt in regno cælorum, maior eſt illo, quaſi dicat: Non eſt minor Sanctis, ſed tamen minor eſt Angelis. Dum enim aliquis in mortali vita, paſſibilitati ſubiacet, minor Angelis, qui immortales ſunt, eſſe apparet. Vnde etiam Chriſtus *paulo minus ab Angelis minoratus* dicitur eſſe. Et hoc eſt: *Qui autem minor eſt,* id eſt, minimus Angelus, qui eſt in regno cælorum, *maior eſt illo.* Vel aliter, regnum cœlorum præſens Eccleſia vocatur. Minor in præſenti Eccleſia eſt Chriſtus, hoc eſt humilior, qui non venit miniſtrari, ſed miniſtrare, & qui humiliauit ſe vſque ad mortem. Cùm ergo *inter natos mulierum* non eum maiorem dixiſſet, ne per hoc maior Chriſto videretur, addit:

Qui autem, &c. Vel aliter: Ita Chriſtus, qui minor eſt Ioanne, opinione Iudæorum, maior eſt ipſo, non tamen inter homines, ſed in regno cælorum, id eſt, in Eccleſia ſanctorum.

A diebus autem, &cæt. Adhuc immoratur in commendatione Ioannis, narrans mirabilia, quæ euenerunt in temporibus Ioannis, quæ non acciderunt in temporibus aliorum Prophetarum. Et hoc eſt: *A diebus eius,* prædicationis Ioannis, *vſque nunc,* id eſt, vſque ad prædicationem meam, *regnum cælorum vim patitur,* id eſt, videtur pati vim, & dictum eſt per ſimile. Si enim aliquod regnum extraneis daretur, & filijs regni auferretur, violentia eſſe videretur. Similiter Phariſæi & Scribæ, qui in conſpectu hominum iuſti apparebant, filij regni cælorum videbantur, publicani verò & peccatores, quaſi à regno longe erant; dicit ergo, *regnum cælorum patitur vim.* Cùm enim Iudæi iuſti, in lege, filij huius regni viderentur, illi eijciuntur foras, & meretrices & publicani, qui regno tanto indigni videntur, per peccatorum confeſſionem, intrant locum alienum, & in terra generati, ſedem cælorum poſſident per virtutem, quo non poterant intrare per naturam *Et violenti,* id eſt, qui violenter domant carnem ſuam, *rapiunt* cœlum, quamuis alieni. Vel de Gentibus poteſt intelligi eſſe dictum, quia cùm gloria Iſrael, patribus debita, à Prophetis nuntiata, à Gentibus credentibus occupetur, *regnum cælorum,* quaſi vim *patitur,* id eſt, pati videtur. *Omnes enim Prophetæ,* &cæt. Dictum eſt ſuperius, quia *regnum cælorum vim patitur,* quando à peccatoribus bene operantibus rapitur, & vobis, ô Iudæi, auſertur nec immeritò, quia lumen reſpuiſtis, & in vmbra verſari vultis, quare penitus inexcuſabiles eſtis. Quia *omnes Prophetæ & lex.* id eſt, quinque libri Moyſi, *vſque ad Ioannem Prophetauerunt,* id eſt, ſtatus veteris Teſtamenti, vſque ad Ioannem durauit. A Ioanne enim noua incipit gratia, & præmiſſæ vmbræ veritas. Non intelligitur quod Ioannes Prophetarum finis ſit, ſed ille, qui Ioannis teſtimonio prædictus eſt, intelligitur, neque quòd poſt Ioannem Prophetas excludit, cùm legamus in actibus Apoſtolorum, & Agabum prophetaſſe, & quatuor virgines filias Philippi, ſed quòd lex & Prophetæ, quos ſcriptos legimus, quicquid prophetauerunt de Domino venturo, vaticinati ſunt. Quando ergo dicitur: *Omnes Prophetæ vſque ad Ioannem Prophetauerunt,* Chriſti tempus oſtenditur, vt quem illi dixerunt venturum, Ioannes veniſſe oſtendit, in quo etiam ipſe Ioannes commendatur, & vt adhuc commendabilior appareat, ſubiungit: *Ipſe eſt Helias, qui venturus eſt,* non quòd eadem anima, vt philoſophi & hæretici ſuſpicantur, & in Helia, & in Ioanne fuerit, ſed quòd eandem habuerunt Spiritus ſancti gratiam, vel eandem ſpiritus menſuram. Sed & vitæ auſteritas, rigorque mentis Heliæ & Ioannis, pares ſunt, ille in eremo, iſte in eremo. Ille zona pellicea cingebatur, & iſte ſimile habuiſſe cingulum perhibetur. Ille quia regem Achab & Iezabel impietatis arguit, fugere compulſus eſt. Iſte quia Herodis & Herodiadis illicitas arguit nuptias, capite truncatur. Sunt qui propterea Ioannem Heliam vocari putant, quia quomodo in ſecundo aduentu Saluatoris iuxta Malachiam præcurſurus eſt Helias, & venturum iudicem nuntiaturus eſt, ſicut Ioannes in primo aduentu fecerat, & ita vterque ſit nuntius: iſte aduentus primi, ille aduentus ſecundi, vnde merito ſubditur:

Qui habet aures audiendi, audiat. Si enim planus eſſet ſenſus, & manifeſta ſententia, quid neceſſe fuit, nos ad illius intelligentiam inuitari, niſi vt nos moneret, ea quæ de Helia Dominus dixit, non carnaliter, ſed ſpiritualiter debere intelligere.

Cui autem ſimilem æſtimabo generationem iſtam? Similes ſunt pueris ſedentibus in foro, &cæt. Tantus eſt Ioannes, ſed vos nec ei, nec mihi voluiſtis credere, & ideo, cui vos ſimiles æſtimabo? Per *generationem* accipit communiter & Iudæos, & ſe etiam cum Ioanne, quia aliter non diceret: *Similis eſt pueris,* &cæt. cùm non ſolùm Iudæi, ſed ipſe etiam Ioannes & Ieſus pueris comparentur. Pueri dicunt ſocijs in ludo: vos non eſtis ſocij noſtri, quia quando *cecinimus* modo in ludo, vos non ſaltauiſtis; & quando plorauimus in ludo, vos noluiſtis nobiſcum plorare. Similiter ſunt duo ſtatus in Sanctis, luctus pro peccatis, gaudium pro redemptione noſtra, quæ vtraque Prophetauerunt antiqui Prophetę. Alius enim dicit: *Conuertimini in toto corde veſtro,* &cæt. Dauid verò ad gaudium nos inuitat, cùm ait: *Hæc eſt dies quam fecit Dominus, exultate & lætate in ea.* Similiter Chriſtus & Ioannes nos inuitauerunt, alius ad luctum, ſicut Ioannes, qui ieiunauit, & ad pœnitentiam inuitauit. Alius ad gaudium, ſicut Chriſtus, qui in ſignum æternæ refectionis non ieiunabat cum Apoſtolis, ſed comedebat, & ad gaudium noſtræ redemptionis inuitabat, quaſi dicat: Ego, & ſequaces mei Apoſtoli & Prophetæ cecinimus in foro, id eſt, in Ieruſalem, vbi omnes conueniebant, id eſt, gau-

dium veſtræ redemptionis prędicauimus,& vos, qui eratis nobis coæquales, quia de eadem gente & promiſsione,noluiſtis ſaltare, id eſt, mente & corpore,de redemptione veſtra congaudere. Ioannes & alij Prophetæ lamentauerunt, id eſt, ad luctum pœnitentiæ inuitauerunt, & vos noluiſtis cum eis plangere. Imò vocaſtis Ioannem dæmoniacum, qui tantum poteſt ieiunare; me autem voracem,qui in ſignum veſtri gaudij,& ęternæ refectionis manduco.Sed ego, quicquid vos dicatis,qui ſum ſapientia patris, iuſtificor à filijs meis,id eſt,iuſtè agere dicor ab Apoſtolis.Vel *ſapientia* iuſtificatur *à filijs ſuis*,id eſt,ab operibus ſuis,id eſt,opera, quæ ipſe facit & generat,oſtendunt ſapientiam iuſtam eſſe.

Tunc cœpit exprobrare, &cæt. Qui hùc vſque communiter increpauerat Iudæos, nunc nominatim quaſdam ciuitates increpare incœpit, quibus ſpecialiter prædicauerat,nec tamen conuerti volebant, dicens:*Væ tibi Corozaim væ tibi Bethſaida*. *Corozaim* oppidum Galilææ eſt, eſt autem nunc deſertum. *Bethſaida* eſt ciuitas Galilææ, Petri,& Andreæ,& Philippi,quæ eſt prope ſtagnum Genezareth, & non longè ab iſtis Capharnaum,quæ ciuitates idololatriæ & vitijs deditæ. Præferuntur autem ideo, quòd Tyrus & Sidon naturalem legem tantùm contempſerunt. Iſtæ verò poſt tranſgreſsionem legis naturalis & ſcriptæ,etiam ſigna, quæ apud eos facta ſunt, contempſerunt. Quæritur vbi ſcriptum eſt, quòd in Corozaim & Bethſaida Dominus fecit ſigna, ſed ſuperius legimus, quia circuibat ciuitates omnes, & vicos, curans omnem infirmitatem. Inter cæteras ergo vrbes & vicos exiſtimandum eſt,Dominum in iſtis ſigna feciſſe. Auguſtinus: Sed oritur quæſtio, qua ratione Dominus illis imprecatur,cùm alibi præcipiat diligere inimicos noſtros. Et Apoſtolus: *Benefacite, & nolite maledicere*. Sed facilè ſoluitur, non enim voto optantis dicuntur talia, ſed præuidentis ſpiritu. Non enim, quod ait Dominus, *væ tibi*, aliud ſonat, quàm aliquid mali euenturum, merito infidelitatis. *Corozaim*, myſterium meum interpretatur, quæ nominis interpretatio ſumma eſt eius confuſio: quanto magis enim myſteria & opera Dei nouit, tanto magis damnanda, quia non credidit. *Bethſaida* domus fructuum vel venatorum interpretatur.Hac quoque interpretatione damnabilem iſtam poſſumus oſtendere, dicit itaque:*Væ tibi Corozaim*, quæ myſteria mea nouiſti, & tamen credere noluiſti. *Væ tibi Bethſaida*,quæ mihi fructificare debuiſti, & non fructificaſti,*quia ſi in Sidone & Tyro facta fuiſſent virtutes,quæ in te facta ſunt*, id eſt, ſi in gentilibus populis, diabolicis tentationibus anguſtiatis & vexatis,id eſt,deceptis,tot ſigna feciſſem, *olim egiſſent pœnitentiam in cinere*: Conditionem memorando,& cilicio,id eſt, ieiunijs carnem domando. Tyrus enim anguſtia, Sidon verò venatio interpretatur. Ideo Tyro & Sidoni prius non prædicauit,nec ſigna fecit,quod poſtmodum tamen fecit, quia tunc apud illos erant qui ſaluandi non erant,nec ad vitam reparari merebantur. Subtili ergo occultoque iudicio, à quorundam auribus prædicatio ſancta ſubtrahitur,quia ſuſcitari per gratiam non merentur. Impletum ergo videmus hodie dictum Saluatoris, quia ſcilicet *Corozaim* & *Bethſaida* præſente Domino credere noluerunt. Tyrus autem & Sidon poſtea euangelizantibus diſcipulis crediderunt,tantaque fide & deuotione fuerunt, vt Paulum Tyro abeuntem, cuncti ciues cum vxoribus & filijs foras ciuitatem proſequerentur,pulcherrimoque ſpectaculo,tanta hominum multitudo pauciſsimos hoſpites,ſed ſibi chariſsimos ad naues vſque valedictura perduceret. Quamuis præuidebat Deus illos habiles eſſe ad conuerſionem,tamen non fuit iniuſtitia, ſed eos. qui peccatores erant,& ideo indigni,noluit vocare,quia *cui vult miſeretur & quem vult indurat*, hunc per miſericordiam,illum per iuſtitiam. Propoſuerat Dominus,vt ſalus non offerretur Gentibus, donec Iudæis eſſet oblata,& ab eis repudiata. Tyrus verò & Sidon, erant ciuitates gentium, quæ poſtea per Apoſtolos conuerſæ ſunt.Sed quare Deus negat gratiam libenter ſuſcepturis, & gratiæ conſenſuris, non eſt noſtrum ſcire, ſed hoc ſolùm audemus affirmare,quòd iuſtè agit, ſi peccatores reſpuit. Sed quare hunc eligit, non conſenſurum gratiæ, illum autem tam bene conſenſurum gratiæ negligit,ſoli Deo notum eſt, & quibus Deus vult reuelare Non ſuſcepturis igitur offertur gratia, vt inexcuſabiles reddantur, & vt prædicatio prius oblata Iudæis,& ab eis repudiata, ad Gentes opportuno tempore transferatur. *Veruntamen Tyro & Sidoni*. Quamuis illis non ſit facta prædicatio, & non ſint conuerſi ad fidem,tamen *remiſſius erit eis in die iudicij,quã vobis*. Dignius eſt enim,vt illi puniantur,qui prædicationem receperunt & tamen ei non conſenſerunt;quàm illi,qui prædicationem non audierunt.*Et tu Capharnaum*,&c. Nõ ſolùm Bethſaidæ & Corozaim væ erit, ſed & tibi Capharnaum,quia tu nunquam *exaltaberis vſque in cœlum*,&c.Hic duplex eſt intellectus, quaſi dicat:quia contra me in cœlum, & contra meam prædicationem inſurrexiſti, per ſuperbiam ad inferna *deſcendes*, vel aliter: Tu vſque ad cœlum per laudem fidelium exaltaberis propter prædicationem meam in te incœptam, & propter miracula mea in te oſtenſa, nonne vſque ad inferna deſcendes,quæ neque prædicationi meæ, neque miraculis credere voluiſti? *quia ſi in Sodomis*,&c. Sodomitæ peccatores erant,& ideo indigni quibus gratia offerretur Dei,ſed tamen habiles conſentire,ſi offerretur, ſed tamen Dominus ex iuſtitia damnauit eos, nec miſit prædicatores, nec fecit in eis huiuſmodi virtutes, quia nondũ tempus erat prædicationis, nec aduentus Chriſti. Quare autem noluit gratiam offerre eis,qui conſenſuri erant,ipſe nouit,qui omnia nouit. Sciendum eſt,quia Capharnaum pulcherrima villa interpretatur, quæ miraculis Domini coruſcauit, ſed nomen ſuum in contrarium ſibi ceſsit,dum in infidelitate permanſit. *In illo tempore*, &cæt. Quia ſciebat multos de hac quæſtione dubitaturos, reſpondit cogitationibus eorum, dicens: *Confitebor tibi pater*,id eſt,gratias ago tibi, & in te exulto Domine cœli & terrę,quaſi dicat:Qui potes facere cœlos quoſque vis, id eſt, qui potes,reuelare cuius occulta conſilia tua, & eadem potes alijs occultare, vt iam cœlum non dicantur, ſed terra. *Confiteor* dico, *quia abſcondiſti hæc à ſapientibus*, ſcilicet quare his non fuit prædicandum, & quare illis fuit, & cætera huiuſmodi *à ſapientibus & prudentibus*, id eſt, à Phariſæis, nec non etiam ab alijs, qui videntur ſibi ſapientes in diuinis & prudentes,id eſt,aſtuti in humanis, & ea quæ alijs ſunt occulta, *reuelaſti paruulis*, id eſt, humilibus. *Reuelaſti* dico in parte, & ſi non ex toto,& ne aliquis iterum inſiſtet, & quærat cur hoc ſit, ſubiungit: *Ita ſit pater, quoniam ſic placitum* eſt *ante te*, id eſt, in conſpectu tuo,

nec

nec tamen ſine ratione placet tibi hoc, quidquid enim agis, aut iuſtè, aut miſericorditer.

Auguſtinus: Confeſſio dupliciter intelligitur: Confeſſio de peccatis, confeſſio de laude, quæ Chriſto tantùm conuenit. Confeſſionem vocat Scriptura generaliter, quicquid manifeſtè, ſicut cernitur, enuntiatur. Quod autem dixit: *Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti paruulis*, ideo dixit, vt probaret ſe tumorem damnare. Quod verò ſubdit. *Ita Pater, quoniam ſic placitum* eſt tibi, blandientis affectu loquitur ad patrem, vt cœptum in Apoſtolis beneficium compleatur. Hoc enim placet illi, vt humilis redeat, qui ſuperbiēdo receſſit ab illo, vnde ſequitur: *Omnia ſunt mihi tradita à patre meo*, quaſi diceret: Paruulis, qui de ſe non præſumunt, reuelantur, quia per me reuelātur. Et verè per me reuelātur, & reuelari poſſunt, quia *omnia tradita ſunt mihi à patre meo, & nemo nouit filium, niſi pater*, &c. Quaſi dicat: Non ſolùm pater dedit mihi illos, qui per me habent acceſſum ad illum, ſed & quod notificatum eſt nomen meum, hoc eſt per patrem. Pater dicitur tantùm noſcere filium, quia quod filius noſcitur, hoc gratiæ patris tantùm aſcribitur, & intellige filium hic incarnatum. Et econuerſo, nemo *nouit patrem niſi filius*. Incarnatio enim Verbi Dei patris, & diuinę maieſtatis notificatio fuit, vt oſtendatur quędam familiaritas, & quaſi quędam coniunctio inter caput & membra, id eſt, inter Chriſtum & fideles, ſubiungit: *& cui voluerit filius reuelare*. Oſtenditur enim quædam identitas notitię, inter patrem & filium, & familiaritas filij ad patrem; non enim dixit, cui voluerit pater reuelare, ſed dixit, *cui voluerit filius reuelare*. Nota, quòd quando dicit, *niſi filius* per vnam perſonam, intelligi totam Trinitatem.

Venite, &c. Et quia per me eſt reuelatio, & *omnia mihi ſunt tradita*, ergo *venite ad me*, ſicut ſubmonuit Ioannes. Ad hoc enim tendebat cōmendatio iſta Ioannis, & ad hoc iterū commendatio ſua, vt ad eum omnes venirent. Et hoc eſt: *Venite*, paſsibus fidei, *qui laboratis* in lege, id eſt, in iugo legis, quod neq; vos, neque patres veſtri portare potuiſtis *& onerati eſtis*, pondere peccatorum, *& ego reficiam vos*, id eſt, non ſolùm exonerabo, ſed etiam in æternæ vitæ refectione ſaturabo.

Tollite ſuper vos, id eſt, in ſuperiori veſtro, in anima ſcilicet, *iugum meum*, id eſt, iugum præceptorum meorum, *&* tollendo *diſcite à me*, id eſt, exemplo meo, eſſe mites, vt non murmuretis, & humiles, vt aduerſa patienter tolleretis. *Et* hoc modo quietem mentis habendo, *inuenietis* tandē, *requiem* ſempiternam *animabus veſtris*. Et ne abhorreatis ferre iugum meum: ſcitote, quia *ſuaue* ſcilicet *eſt iugum* fidei, *& onus* præceptorum meorum *leue* eſt. Quid iugi ipſius ſuauius? quid onere leuius? probabilem Deo fieri, abſtinere à ſcelere, bonum velle, malum nolle, amare omnes, odiſſe nullum, æterna conſequi, præſentibus non capi, nolle inferre, quod ſibijpſi moleſtum eſt perpeti, hæc leuia ſunt.

CAPVT XII.

IN *illo tempore*. Iſta quæ ſequuntur poſt mortem Ioannis facta eſſe creduntur. Videntur enim omnia ſequentia intra ſe continuari, quibus relatis, poſtea ſupponit. *Audiuit Herodes tetrarcha famam Ieſu, & ait: Hic eſt Ioannes Baptiſta, & ipſe ſurrexit à mortuis*. Vnde concipitur, iſta omnia poſt mortem Ioannis eſſe completa. Cùm enim Iohannes diſcipulos ſuos ad Ieſum miſiſſet, creditur poſt paululum decollatus fuiſſe, vnde cum dicat: *In illo tempore*, inde terminatum tempus poni videtur, ſed ad literam redeamus.

Abijt Ieſus ſabbato per ſata, & diſcipuli illius *cœperunt vellere ſpicas, & manducare*. Legimus in ſequentibus, quia multi erant qui veniebant & redibant, nec manducandi ſpatium diſcipuli habebant, & ideo vt homines eſuriebant, quod autem ſpicas ſegetum manibus fricant, & inediam conſolantur, vitæ auſterioris indicium eſt, quod ſcilicet non præparatas epulas, ſed ſimplices cibos quærebant.

Phariſæi autem videntes, dixerunt ei, &c. De ſabbato iudicabant Apoſtolos, & non de auulſione frugis alienæ, quia Moyſes in lege præcepit: *Si introieris in vineā aut in ſegetem amici tui, comede quantum vult anima tua, falce autem non metas, neque foras eijcias*: & idcirco de ſolo ſabbato calumniantur, & non de frugibus. MYSTICE diſcipuli per ſata tranſeunt, cum doctores ſancti, quos verbo veritatis inſtruere quærunt, cura piæ ſolicitudinis inſpiciunt, & qualiter vnumquemque, & quo ordine ad ſalutem attrahere debeant, ſedula conſideratione perpendunt, & ſalutem hominum eſuriunt. Vellere ſpicas, eſt homines à terrena intentione, qua radicem cordis infixerant, eruere. Fricare verò ſpicas, quod alij Euangeliſtæ referunt, eſt exuere homines, quaſi grana à paleis vitiorum cum manibus virtutum. Manducare, eſt mundos corpori Eccleſiæ incorporare.

At ille, & cæt. Dominus defendit diſcipulos ſuos per neceſsitatem famis, & oſtendit ſimiliter Dauid neceſsitate violaſſe legem, comedendo eo die panes propoſitionis, quos ſoli ſacerdotes debent comedere, & tamen Dauid non vituperatur, per quod liquidò apparet, Moyſen nunquam intellexiſſe, cùm præcepit nullum opus ſeruile in ſabbato fieri, quòd aliquis non faceret aliquod opuſculum propter neceſsitatem. Ille enim proprie dicitur facere ſeruile opus, qui peccatum committit, faciunt itaque Apoſtoli contra literam, ſed non contra ſententiam. In illo enim facto præfigurauit Dauid figuras illas deſtruendas tandem, ſicut Samuel deſtructionem ſacerdotij præfigurauit. Dauid fugiens Saulem, venit in Nobe, & ab Abimelech ſacerdote ſuſceptus, poſtulauit cibos, qui dum panes laicos non haberet, dedit conſecratos, quibus non licebat veſci, niſi ſolis ſacerdotibus & leuitis, & hoc tantùm interrogauit, ſi mundi eſſent pueri à mulieribus: & illo reſpondente, ab heri & nudiuſtertius, non dubitauit panes dare, melius arbitratus Propheta dicente *miſericordiam volo, & non ſacrificium*, de famis periculo homines liberare, quam Deo ſacrificare. Hoſtia enim Deo placabilis, ſalus hominum eſt, figuratè autem, quod Dauid & pueri eius panes acceperunt ſanctificatos, oſtendit ſacerdotalem cibum ad vſum eſſe tranſiturum populorum, ſiue quòd omnes ſacerdotalem vitam debemus imitari, ſiue quod omnes filij Eccleſiæ ſacerdotes ſunt. *Aut*, & cæt. Defenderat Apoſtolos per neceſsitatem, adducit etiam exemplum, vbi Iudæi violant legem ſine neceſsitate, quando ſcilicet ſacerdotes violant ſabbatum, hoſtias eo die interficiendo, excoriando, & ſimilia. *Dico autem vobis* &c. Quia illi poſſent dicere, quòd miniſterium templi eos excuſat. Reſpondetur: Quia, ſi miniſterium templi eos excuſat, tunc miniſterium Chriſti debet illos Apoſtolos excuſare, quia ipſe *maior eſt templo*. Dum enim ſunt intenti prædicationi Chriſti, nō poſſunt quærere cibos, & ideo ſpicas euellunt. Si

autem

autem vellent excuſare Dauid, & ſuos per regiam poteſtatem; Chriſtus ſimiliter rex eſt, & ſuos excuſare poteſt per regiam poteſtatem.

Si autem &c. Non ſolùm propter neceſſitatem parcere eis debuiſſetis, ſed etiam propter miſericordiā. Sed quia immiſericordes eſtis, ideo parcere neſcitis. Et hoc eſt: *Si ſciretis*, &c. Authoritatem Prophetæ de miſericordia ſuperius expoſitam adducit: *Dominus enim eſt*, &c. Eſt & alia cauſa, quare poſſunt legem violare, quia ſunt ſerui illius, qui eſt Dominus ſabbati, & ideo poteſt legem mutare pro voluntate ſua, qui fecit eam. *Et cùm inde tranſiſſet*, &c. Hoc videretur in eodem Sabbato factum fuiſſe, niſi Lucas diceret: *Factum eſt autem in alio ſabbato, vt intraret in ſynagogam & doceret. Et erat* ibi *homo* &c. *Et interrogabant eum.* Matthęus refert illos interrogaſſe, ſi licet ſabbatis curare? cùm Marcus & Lucas referant, Chriſtum hoc interrogaſſe, ſi licet ſabbatis benefacere? Sed ſciendum eſt, vtranque interrogationem factam fuiſſe. Cùm autem quæſiſſent, an liceret ſabbato curare? Reſpondit Chriſtus: Nonne licet benefacere ſabbato?

Quis erit ex vobis, &cæt. Sic ſoluit propoſitam quæſtionem, non vt interrogantes auaritiæ condemnaret. Si vos, inquit, in ſabbato ouem, aut aliud quodlibet animal in foueam decidens, eripere feſtinatis, non animali, ſed veſtræ auaritiæ conſulentes, quanto magis ego hominem, qui multo melior eſt oue, debeo liberare? Itaq; licet ſabbatis benefacere.

ALLEGORIA: *Homo*, qui manum habebat aridam, humanum genus ſignificat, infœcunditate boni operis arefactum, ſed Domini miſeratione curatum. Cuius dextera, quæ in primo parēte aruerat, dum vetitæ arboris poma decerperet, per redemptionis gratiam, dum inſontes manus, in crucis arbore extenderet, bonorum operum ſuccis eſt reſtituta ſaluti. Et bene in ſynagoga manus erat arida, quia vbi ſcientiæ donum eſt maius, ibi grauius eſt inexcuſabilis noxæ periculum. Sananda manus arida iubetur extendi, quia infructuoſæ animæ debilitas nullo melius ordine, quàm eleemoſynarum largitate curatur. Vnde Ioannes Baptiſta, turbis ſciſcitantibus quid facerent, vt non velut arbores aridæ mitterentur in ignem, hoc ſolùm præcipit: *Qui habet duas tunicas det non habenti, & qui habet eſcas, faciat ſimiliter.* Et in Eccleſiaſtico dicitur: *Fili, non ſit manus tua ad accipiendum porrecta, & ad dandum collecta.* Fruſtra enim manus ad Deum pro peccatis rogaturus expandit, qui non has ad inopem rogantem beneficium laturus extendit.

Et reſtituta eſt, ſicut altera ſanitati, & cæt. Per ſiniſtram manum, mala operatio intelligitur, & per dexteram, bona. Sicut ergo mala operatio in eis prius vigebat, ſic & bona in eiſdem cœpit vigere.

Exeuntes autem Phariſæi, conſilium faciebant aduerſus eum, &cæt. Cùm neque verbis, neque factis poſſent eum deprehendere, dolo volunt eum aggredi, & mortem eius machinantur. Meritò ergo dicuntur exire, qui à præſentia diuinæ gratiæ remoti erant.

Ieſus autem ſciens, receſſit inde, & ſecuti, &c. Seceſſit Ieſus, quia parcebat veſaniæ eorum, ne eos peioraret, ſi ſe periculo obijceret, & nondum venerat hora paſſionis, cuius locus extra Ieruſalem non erat, & acceſſit, vbi plures inuenit, ſeſe per timorem ſequentes. *Et præcepit eis*, &cæt. Hanc mortalitatem in nobis generat, ne cùm magnum aliquod fecerimus, laudem humanam quæramus. Spiritualiter autem receſſit ab eis, cùm eos deſerit gratiam ſubtrahendo, & ad Gentes tranſiuit, in quibus *ſecuti ſunt multi eum*, per fidem & bonam operationem; *& curauit eos*, per remiſſionem peccatorum.

Vt adimpleretur &cæt. Oſtendit per auctoritatem Iſaiæ, quod Chriſtus quærebat Iudæorum ſalutem, non eorum deſtructionem, & ideo eis inſultantibus non reclamauit, ſed omnia æquanimiter pertulit, vſque ad diem reſurrectionis. Multa autem in hac authoritate ponuntur, quæ ad rei præſentis confirmationem non pertinent, ſed totus locus illius ſcripturę gratia partis inducitur. Verba authoritatis ſic exponuntur. *Dictum eſt per Iſaiam Prophetam, dicentem* in perſona patris: *Ecce puer meus*, qui formam ſerui accipiens, minor me factus eſt, *quem elegi*, ad opus, cui non erat alius idoneus, *dilectus meus* ſpecialiter, *in quo bene complacuit animæ meæ*, quia per ipſum genus humanum perditum voluit reſtaurare. *Ponam ergo ſpiritum meum ſuper eum*, ſcilicet ſpiritum ſapientiæ, & intelligentiæ, & fortitudinis & ſcientię, & pietatis, & timoris, & conſilij. Spiritus iſte ſuper eum, in ſpecie columbæ perhibetur deſcendiſſe, non ſuper Dei verbum, & vnigenitum, qui de ſinu patris exijt, ſed ſuper eum, de quo dictum eſt: *Ecce puer meus, & iudicium* meum *gentibus nunciabit.* Vnde Pſalmiſta: *Deus iudicium tuum regi da, & iuſtitiam tuam filio regis.* Et in Euangelio: *Pater non iudicat quenquam, ſed omne iudicium dedit filio.* Et hic talis *non contendet*, quia *oblatus eſt, ſicut ipſe voluit*, quando manibus perſequentium ſe vltro tradididit. *Neque clamabit*, quia *ſicut ouis ad occiſionem ductus eſt, & ſicut agnus coram tondente ſe obmuteſcet. ſic non aperuit os ſuum, neq; audiet* quiſquam *in plateis vocem eius*: quia *arcta & anguſta eſt via, quæ ducit ad vitam, lata & ſpacioſa, quæ ducit ad perditionem, & multi ingrediuntur per eam.* Illi ſunt, qui vocem non audiunt Saluatoris, quia non ſunt in arcta via, ſed ſpacioſa. Vnde his, qui foris erant, non ſua voce, ſed per parabolas loquebatur. Sequitur:

Arundinem quaſſatam non confringet, *Arundinem* vocat Iudæos, quos & à vento agitatos, & quaſi ab inuicem diſſipatos, non ſtatim condemnabit, ſed patienter ſupportabit. *Et linum fumigans non extinguet.* Id eſt, populum de gentibus congregatum, qui extincto naturalis legis ardore fumi amariſſimi & oculis noxij, tenebroſæque caliginis inuoluebatur erroribus, quem non ſolùm non extinxit, & redegit in cinerem, ſed econtrario de parua ſcintilla, & penè moriente, maxima exuſcitauit incendia, ita vt totus orbis arderet igne Domini Saluatoris, quem venit mittere ſuper terram, & qui modicam fidei ſcintillam contemnit in paruulis, hic linum fumigans extinguit, quod Chriſtus non fecit. Ad hoc enim venit, vt ſaluum faceret quod perierat, *non confringet* dico, neque *extinguet, donec iudicem*, ſcilicet huius mundi principem, qui iam *iudicatus eſt, eyciat* de mundo *ad victoriam* ſuam. Vnde alibi: *Nunc princeps mundi eycietur foras.* Vel donec occultum Dei iudicium manifeſtetur, *& in nomine eius Gentes ſperabunt* Vnde Iſaias: *Erit radix Ieſſe, & qui exurget regere Gentes, in eum Gentes ſperabunt.* Vel *linum* poſſunt eſſe Iudęi, qui in ſe aliquam ſcintillam veritatis per legem habebant, ſed amariſſimas ſententias emittebant. Non peiorauit Chriſtus quantum ad ſe non extinxit illum ignem, ſed voluit prędicationem

& corre-

& correctionem augmentare. Tamdio ſcilicet noluit eos deſtruere, nec damnare, ſed omnia pati, *donec iudicium*, quod factum eſt, in eum *eijciat ad victoriam* ſuam, quod fuit in die aſcenſionis. Poſt aſcẽtionem enim eius eos per Titum & Veſpaſianum deſtruxit. Vel *donec ſuum iudiciũ*, quod prius occultum erat, quamdiu illis parcebat, *eijciat*, id eſt, manifeſtat, quod fecit in die captiuitatis, & in tempore aliarum vltionum.

Tunc oblatus eſt ei homo dæmonium habens, &c. Dæmoniacus iſte, non ſolùm mutus, ſed etiam cæcus eſſe monſtratur, curatusque fuit à dæmonio, ita vt loqueretur & videret. quod tunc carnaliter factum, quotidie completur in conuerſione credentium, vt expulſo prius dæmone, fidei, lumen aſpiciant, deinde ad laudes Dei ora prius tacentia relaxentur.

Quo facto *ſtupebant omnes turba, & dicebant*: Nunquid *hic eſt filius Dauid?* &cæt. *Turba ſtupebant*, & confitebantur eſſe Deum, qui tanta ſigna faciebat; ſed Phariſæi calumniabantur opera Dei, dicentes: *Hic nõ eijcit dæmonia niſi in Beelzebub principe dæmoniorum*. Et non hæc aliqui de turba, ſed Phariſæi & Scribæ calomniabantur. Turbis enim, quæ minus eruditæ videbantur, facta Domini ſemper mirantibus, alij contra, vel hæc negare, vel quæ negare nequiuerant, ſiniſtra interpretatione peruertere laborabant, quaſi hæc non diuini, ſed immundi ſpiritus opera fuiſſent, id eſt Beel, qui Deus erat Accaron illius loci. Vnde Accaronitæ dicuntur. Nam Beel quidem ipſe eſt Baal, Zebub autem muſca vocatur. Beelzebub ergo Baal muſcarum, id eſt, vir muſcarum, ſiue habens muſcas interpretatur, propter ſordes ſcilicet immolatitij cruoris, ex cuius ſpurciſsimo ritu, vel nomine principem dæmoniorum nominabant.

Sciens Ieſus cogitationes eorum, &cæt. Non ad dicta, ſed ad cogitata reſpondet, vt vel ſic compellerentur credere potentiam eius. Vel: Hæc argumentatio plus dicta eſt ad ædificationem fidelium, & ſcripta, quàm ad correctionem Phariſæorum. Hæc argumentatio per diſcretam ratiocinationem facta, partem aduerſarij ad falſum ducit. Cùm enim eum dicerent in poteſtate Beelzebub dæmonia eijcere, hanc ſententiam ad hoc inconueniens ducit, quod ſi per dæmones eijceret, tunc dæmones deſtructionem ſui regni quærerent, quæ argumentatio ſic ordinatur. *Si ego eijcio dæmonia in Beelzebub, tunc ſatanas ſatanam eijcit, & ſi ſatanas ſatanam eijcit*, tunc ſatanas ſatanæ contrarius eſt, & ita à ſe *diuiſus*. Hanc conſequentiam habemus, vbi ait:

Et ſi ſatanas ſatanam eijcit, & ſi ſatanas à ſatana *diuiſus eſt, quomodo ſtabit regnu eius?* Et hoc ponit ſub interrogatione dicens: *Quomodo ſtabit regnum eius?* Hanc autem vltimam conſequẽtiam probat per vniuerſales præmiſſas, quaſi dicat: Verè ſi eſt à ſe diuiſus, deſolabitur regnum eius. Quia *omne regnum diuiſum contra ſe deſolabitur*, & verè *omne regnum*, quia *omnis ciuitas*: & verè *omnis ciuitas*, quia omnis *domus*, iterum à minori. Cùm ergo ſecundum hoc, quod ſatanas ſatanam eijceret, deſolatio regni eius ſequeretur, tunc ſatanas deſolationem ſui regni quæreret, ſi alius alij repugnaret. Eligant ergo Phariſæi quòd voluerint. *Si ſatanas ſatanam* non poteſt eijcere, nihil contra Dominum, quod dicerent, inuenire potuerunt: ſi autem poteſt, multo magis ſibi proſpiciant, & recedant de regno eius, quod *aduerſum ſe diuiſum*, ſtare non poteſt.

Et ſi ego in Beelzebub eijcio dæmones, filij veſtri in quo eijciunt? Iterum alia argumentatio. Apud Iudæos erant exorciſtę, qui per exorciſmos à Salomone inuentos, ſæpe dæmonia ab obſeſsis corporibus eijciebant. Verè ego eijcio potentia diuina ab hominibus dæmones, quia filij veſtri eijciunt in virtute Dei.

Si ergo expulſio dæmonum in filijs veſtris, Deo, non dæmonibus deputatur, quare in me idem opus non eandem habeat cauſam? cùm & mea opera non videantur, niſi bona, & cùm ad inuocationem Dei, ſicut & illi, dæmones eijciam? Et hoc eſt:

Et ſi ego in Beelzebub eijcio dæmonia, filij veſtri, id eſt, exorciſtæ veſtri, *in quo eijciunt?* Vel etiam filij poſſunt vocari Apoſtoli, de quibus certum erat, quòd nullius conſcij erant maleficij, cùm idiotæ & illiterati eſſent, & tamen miraculis eos quotidie coruſcare videbant, & dæmonia eijcere. *Si* ergo diſcipuli eius per Spiritum ſanctum dęmonia eijciunt, multo magis hoc de magiſtro eorum credendum eſt.

Ideo ipſi, &c. Hoc de exorciſtis, vel diſcipulis poteſt legi. Quia exorciſtæ per inuocationẽ Dei dæmonia eijciebant, erunt cauſa damnationis Iudæorum, cùm Iudæi videant puros homines, & minoris meriti, poſſe diuina virtute dæmones eijcere, & tamen hoc de filio Dei præſumunt dubitare. *Erunt* ergo *iudices* non poteſtate, ſed cauſa. De Apoſtolis quoque dicitur ita: Quia Apoſtoli, qui ſub diſcipulatu meo miracula facientes, meæ virtutis ſunt teſtes, & veſtram nequitiam damnantes, *ideo iudices veſtri erunt*, quia cùm ſuper duodecim tribus ſedentes iudicabunt, vos etiam cum impijs damnabunt.

Si autem, &cæt. Ecce altera pars complexionis, quaſi dicat: Aut ego eijcio dæmonia per Spiritũ ſanctum, aut per ſatanam; ſed ſi per ſatanam, quæ ſunt prædicta, ſequuntur. *Si autem in ſpiritu*. Hæc eſt vtilitas veſtra, quia per hoc *peruenit in vos*, hoc eſt, intra vos, *regnum Dei*. Diminutio autem regnĩ diaboli eſt augmentatio regni Dei.

Aut quomodo, &c. Alia probatio. Verè ego eijcio dæmonia in Beelzebub, quia contrarius ſum ei. Et verè contrarius ſum ei, quia intraui in domum illius, hoc eſt, in mundum, & diripui vaſa illius, hoc eſt, homines, in quibus habitabat, per fidem, ſubtraxi, & vt poſſem ei illos diripere, eum prius alligaui, id eſt, poteſtatem hominibus nocendi eripui ei, quia *quomodo poteſt* aliquis *intrare in domum fortis, & vaſa eius diripere, niſi prius alligauerit fortem*, &c. *Qui non eſt mecum, contra me eſt*, &c. Ego ſum contrarius ei, quia ipſe eſt contrarius mihi. Et hoc eſt: *Qui non eſt mecum, contra me eſt*, & verè eſt contrarius mihi, quia ego congrego, & ipſe ſpargit. Ille enim ad multa bona ſeculatia, ego ad ſummum bonum ſingulare. Ille ad diſcordiam, ego ad dilectionem.

Ideo dico vobis: Omne peccatum & blaſphemia, remittetur hominibus, ſpiritus autem blaſphemia non remittetur, &cæt. Oſtenſo per rationes, quòd in Beelzebub non eijcit dæmonia, vult dare ſententiam ſuper Iudæos, qui peccant in Spiritum ſanctum. Hanc ſcilicet, quòd hoc peccatum eſt eis irremiſsibile. Sed videamus, quid eſt peccare in Spiritum ſanctum. Angelus in fortitudine ſcientiæ & ſubſtantiæ conditus eſt, ita quòd & profundam cognitionem habuit, & facultatem exequendi ex fortitudine ſubſtantiæ. Cùm ergo in tanto bono abundaret, videns diuinam eſſentiam præſtantiorem multo ſe con-

ſe, contra conſcientam ſuam, non ex aliqua infirmitate cœpit Deo inuidere, & voluit ſe ei pariſicare. Non ergo ex infirmitate ignorantiæ neque ſubſtantiæ contra Deum peccauit, ſed ex ſua prauitate, cognoſcens tamen eum eſſe Deum, & conditorem ſuum, & tamen contra conſcientiam ſuam, inuidit ei. Deus ergo iuſtus iudex, ſubtracta gratia ſua, noluit eum viſitare, ſed permiſit eum excęcari omnino, & in obſtinatione eadem cadere. Homo verò conditus eſt in minori intelligentia, & infirmiori ſubſtantia, quia non habuit tantam capacitatem intelligentiæ, nec tantam facultatem exequendi. Potuit ergo falli alio ſuadente, & cùm peccauit Adam, putauit facile Deum poſſe reconciliare ſibi, & ideo noluit vxorem ſuam ſcandalizare. Quoniam ergo ex infirmitate cognitionis & ſubſtantię peccauit alio ſuadente, remiſſibilis fuit ei culpa, quia viſitante gratia Dei humiliauit ſe homo & pœnituit. Similiter alij, cùm peccant in adulterio, gula & ſimilibus ex infirmitate carnis, & humiliant ſe, recognoſcentes infirmitatem ſuam, & ſi nondum reuertentes, Deus per miſericordiam viſitat eos, & ad pœnitentiam inuitat & ſanat. Iterum infirmitates ſunt peccata, peccare in patrem, in filium, & ex ignorantia vel infirmitate credere, vel Deum non habere filium vel filium minorem patre. Et quia ſunt ex infirmitate, vel ignorantia, ſunt remiſsibilia. Non dico quod ſemper remittantur, quia ſi non pœniteant homines, moriuntur, & ita damnantur. Sed poſſibile eſt eos ad pœnitentiam venire, & ita peccata remitti. Quidam verò recognoſcunt veritatem, & tamen ex inuidia & prauitate animi, contra conſcientiam ſuam bonitati Dei reſiſtunt, & ideo bonum odio habent, & detrahunt, vt Iudæi, qui intelligentes Prophetas, & ſigna completionis videntes, & nihil mali in operibus Chriſti notare valentes, tamen ex inuidia Chriſto detrahebant, & contra conſcientiam ſuam bonitati Dei reſiſtebant, potius ſe nunquam ſaluari, quàm Chriſtum recipere, & legem ſuam dimittere volentes. Iſti tales in diabolicum peccatum cadunt, & Deus deſerit eos ſicut Iudam, ita quòd non poſſunt pœnitere, nec humiliare ſe, ſed per obſtinationem detenti ſunt, & illud peccatum eſt irremiſſibile, & hoc vocatur peccare in Spiritum ſanctum. Spiritus ſanctus enim eſt bonitas Dei, & qui ita reſiſtit bonitati Dei, contra Spiritum ſanctum peccat. Solet autem & aliter exponi. Dicitur enim peccare in Spiritũ ſanctum eſſe impœnitentem. Remiſſio enim peccatorum, propriè Spiritui ſancto attribuitur. Legitur ergo ita.

Qui peccat in patrem, ſupplendum eſt, & non peccat in Spiritum, hoc enim non eſt impęnitens remittetur ei. Similiter qui peccat in Filium, & non peccat in ſpiritum ſanctum, id eſt, non eſt impœnitẽs, iterum remittetur ei: qui autem peccat in Spiritum ſanctum, id eſt, qui non pęnitens perſeuerat, nunquam remittetur ei. Neque enim venia, niſi pœnitenti promittitur. In hac authoritate, hæreſis Origenis extinguitur, qui aſſerit poſt iudicium vniuerſale, poſt multa ſęcula, omnes peccatores veniam conſequuturos, quę refellitur, cùm dicitur: *Qui autem dixerit in Spiritum ſanctum, non remittetur ei; neque in* præſenti *neq; in futuro.* Confirmatur etiam ex hac anthoritate purgatorius ignis eſſe. Dicit enim Gregorius, datur ex hoc intelligi, quaſdam culpas in hoc ſęculo, quaſdã verò in futuro relaxari. Quod enim de vno negatur, conſequens intellectus patet, quia de quibuſdam conceditur: ſed tamen hoc de paruis minimiſque peccatis fieri poſſe credendum eſt, ſicut eſt aſſiduus otioſus ſermo, immoderatus riſus; vel peccatum curę rei familiaris, quę vix ſine culpa, vel ab ipſis agitur, qui culpam, qualiter declinari debeant, ſciunt. Aut etiam in grauibus culpis errore ignorantiæ, quæ cuncta etiam poſt mortem grauant, ſi adhuc in hac vita poſitis, minimè fuerint relaxata. Hoc tamen ſciendum eſt, quòd illic ſaltem de minimis, nil quiſquam purgationis obtinebit, niſi hic bonis actibus in hac adhuc vita poſitus, vt illic obtineat, promeretur.

Aut facite arborem bonam, &cæt. Alia probatio. quaſi dicat: Si me ex merito blaſphematis, oſtendite mea opera eſſe mala. Et hoc eſt: *Aut facite arborem bonam*, id eſt, recognoſcite me eſſe bonum, quia fructum meum bonum eſſe videtis.

Aut facite arborem malam. Id eſt, oſtendite me eſſe malum, per malum fructum. Ideo dico ad fructum eſſe reſpiciendum, quia *ex fructu arbor* cognoſcitur, id eſt, ex operibus vita hominis iudicatur. *Progenies viperarum, quomodo poteſtis bona loqui, cum ſitis mali*, &cæt. Quaſi dicat: Verè ex fructu arbor cognoſcitur, quia ex verbis veſtris nequitia veſtra patet. Progeniem *viperarum*, id eſt, filios & imitatores diaboli appellat eos, qui cùm ſint malę arbores, fructuque inuidiæ redundantes, ſcienter peccant, ſcienter bonis operibus detrahunt, quod diabolicum eſt. Vnde ſequitur.

Ex abundantia enim cordis os loquitur. Auguſtinus: Ille homo *ex abundantia cordis loquitur*, qui ignorat, ex qua intentione verba promantur. Quod apertius oſtendere volens, ſubiungit: *Bonus homo de bono theſauro profert bona, & malus mala.* Theſaurus cordis, intentio eſt cognitionis, ex qua internus arbiter iudicat prouentum operis. Vnde fit plerunque, vt minora bona nonnulli operentur maiora cœleſtis gratiæ mercede, propter intentionem cordis, ſcilicet quòd maiora voluerant patrare, ſi poſſent; & alij maiora virtutum opera oſtendentes, ob incuriam cordis tepidi, minora à Domino pręmia ſortiantur, & ſuperiori ſententiæ videtur competenter hæc adhærere. Quomodo enim bonus homo non poſsit proferre mala, nec malus bona, ſic non poſsit Chriſtus mala, nec diabolus bona opera facere. Sequitur:

Dico autem vobis, quoniam omne verbum otioſum, &c. Hoc quoque bene adhæret ſuperiori ſententiæ, quaſi dicat: Si *otioſum verbum*, quod nunquam ædificat audientes, non eſt abſque periculo eius, qui loquitur, & *in die iudicij* inde *rationem* redditurus eſt, quanto magis vos, qui opera Spiritus ſancti calumniamini, redditurι eſtis rationem calumniæ veſtræ? Otioſum quidem verbum eſt, quod ſine vtilitate loquentis vel audientis profertur, ad quod probandum ſubiungit.

Ex verbis enim tuis iuſtificaberis: & ex verbis tuis condemnaberis. Et ex præcedentibus adhuc pendet ſententia, vbi ait: *Ex abundantia cordis os loquitur.* Non eſt enim dubium, quin damnetur homo ex verbis quæ protulerit, ſi mala ſunt, cùm etiã nullo modo poterit iuſtificari ex bonis verbis, niſi ea ex intima cordis bona intentione protulerit, ſicut nec Caiphas prophetando iuſtificatus eſt.

Tunc reſponderunt ei quidam de Scribis & Phariſæis, &cæt. Poſtquam eius verba nullatenus valent improbare, quærunt adhuc illum in operibus tentare, & quaſi non fuerint ſigna, quæ viderant, ſigna poſtulant. Reſpondent ergo Phariſæi illi &

Scribæ

Scribæ, quorum nequiſsima erat aſtutia, & dicunt: *Magiſter, volumus à te ſignum videre.* Sed in alio Euangeliſta quid petant, plenius explicatur. Determinat enim, quia *quærebant ſignum de cœlo.* Vel in morem Heliæ, ſignum de ſublimi venire cupiebant. Vel in ſimilitudinem Samuelis, tempore æſtiuo contra naturam loci mugire tonitrua, choruſcare fulgura, & quaſi non poſſent imbres ruere, illa calumniari & dicere ex occultis cœlis prodijſſe, & varijs aeris paſsionibus accidiſſe. Nam qui calumniantur illa, quæ oculis vident, manu tenent, vtilitate ſentiunt, quid acturi ſunt de his, quæ de cœlo veniunt? Vtique reſpondebunt & magos in Aegypto multa ſigna feciſſe de cœlo.

Reſpondens ergo Dominus, *ait illis: Generatio mala & adultera ſignum quærit: & ſignum non dabitur ei, niſi ſignum Ionæ Prophetæ,* &c. Bene dixit *adultera*, quia dimiſerat virum, & iuxta Ezechielē multis amatoribus ſe copulauerat.

Sed notandum, quòd duplici quæſtione fuerat pulſatus. Quidam enim calumniabantur eum in Beelzebub eieciſſe dæmonia, quibus ante reſponſum eſt. Et alij tentantes, ſignum de cœlo quærebant, quibus amodo reſpondet, dicens ſe non de cœlo ſignum dare, quod indigni erant videre, ſed de profundo inferni, quale eſt: Ionas Propheta à ceto voratus, hoc eſt, Chriſtus de abyſſo, & mortis fauce liberatus. Hoc tale ſignum accipient, & per hoc dedit illis ſignum incarnationis, non dignitatis, paſsionis, non glorificationis. Diſcipulis autem ſuis, qui digni erant, ſignum de cœlo dedit, quibus æternæ beatitudinis gloriam prius figuraliter in monte transformatus, & poſtea veraciter in cœlum ſubleuatus oſtendit. Sequitur:

Sicut enim Ionas fuit in ventre ceti tribus diebus, & tribus noctibus, &c. Ipſum triduum non totum fuiſſe plenum, Scriptura teſtis eſt. Sed primus dies à parte extrema totus annumeratus eſt. Dies verò tertius à parte prima, & ipſe totus. Medius autem inter eos, id eſt, ſecundus dies, abſolutè totus ex viginti quatuor horis, ſcilicet duodecim diurnis, & duodecim nocturnis compoſitus. Sextæ quidem feriæ diei partem, qua ſepultus eſt, cum parte noctis, pro nocte & die accipiens, hoc eſt, pro toto die. Sabbatum cum nocte & die, noctem Dominicam cum eadem die illuceſcente pro toto ſimiliter die accipiens. Itaque habes triduum & tres noctes, & hoc triduum in Scripturis repertum eſt ſignare mortem Domini ſimplam, & reſurrectionem ſimplam. Mors enim Domini Ieſu non fuit in anima, ſed in carne ſola. Mors verò noſtra non ſolùm in carne, ſed etiam in anima eſt. In anima propter peccatum, in carne propter pœnam peccati. Ille verò, qui peccatum non habuit in anima, non eſt mortuus, niſi tantùm in carne, & hoc propter ſimilitudinem carnis peccati, quam de Adam traxit. Mors autem eius fuit in carne, & reſurrectio. Non enim reſurrexit anima, ſed tantùm carne. Sicut nec mortuus eſt anima, ſed carne tantùm. Tamen ſimpla eius mors & reſurrectio, noſtræ duplici morti & reſurrectioni profuit. Per mortem enim eius, mors infernalis, & mors peccatorum nobis ſublata eſt. Et ſimiliter per reſurrectionem eius ſimplicem, quæ tantùm in carne, non in anima fuit, nobis vtraque reſurrectio, hoc eſt, animæ in baptiſmate, & corporis in reſurrectione communi dabitur. Cùm ergo in computatione prædicta ſit vnus dies, id eſt, ſabbatum, & duæ noctes, nox videlicet ſabbati & dominicæ diei, accipitur per diē, mors ſimpla Chriſti; per noctes verò, mors vtraque hominum intelligitur. Sicut ergo dies duabus noctibus opponitur, ſic Chriſtus ſimplam ſuam duplæ noſtræ oppoſuit, & duplam noſtram moriens ſubegit. Si autem horas computemus ab hora mortis vſque ad horam, qua reſurrectio eius declarata eſt, quadraginta horæ inueniuntur. In primo enim die, ab hora nona quatuor horæ inueniũtur. In ſequenti verò duodecim nocturnæ, & duodecim diurnæ. Poſt ſabbatum verò duodecim nocturnæ computantur, quæ omnes in ſimul collectæ, quadraginta reperiuntur. Conuenienter ergo Dominus pro quadraginta horis triſtitiæ, quadraginta dies lætitię reſtaurauit: vel in tribus diebus & noctibus maius ſpacium poteſt intelligi. Poteſt enim ſic legi illud quod dicitur: *Sic erit filius hominis in corde terræ,* hoc eſt: In corde terrenorum, id eſt, in poteſtate eorum, vt ſuper eum cor ſuum expleant *tribus diebus & tribus noctibus.* A nocte enim, qua traditus eſt, vſque ad diluculum reſurrectionis, fuit in poteſtate eorum. Sic ergo inueniuntur duo primi dies integri, in tertio verò nox tantùm ſicut prius inuenitur. Et notandum bene eſt, quia nox vſque ad diluculum, quo Dominus reſurrexit, ad tertiam diem pertinet, quia Dominus, qui iuſſit de tenebris lumen ſplendeſcere, vt per gratiam noui Teſtamenti & participatione reſurrectionis Chriſti audiremus: *Fuiſtis enim aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino,* inſinuat nobis quodammodo quòd à nocte ſumat etiam dies initium. Sicut enim primus dies propter futurum hominis lapſum à luce in noctem, ita iſti propter hominis reparationem à tenebris ad lucem computantur. Reuertamur ad literam. *Sicut Ionas* ille hiſtorialis *fuit in ventre ceti tribus diebus & tribus noctibus, ita filius hominis,* ſcilicet Chriſtus verus Ionas, id eſt, dolens, & dolores noſtros ferens per tres dies & tres noctes, ſicut expoſitum eſt, fuit *in corde terræ,* id eſt, in corde terrenorum iam deſperātium & dicentium, *nos ſperabamus quòd eſſet redempturus Iſrael.* Sic enim erat Chriſtus quorundam corde humano, quaſi quilibet iacens in ſepulchro, vel in corde terrenorum, hoc eſt, in poteſtate eorum. Poteſt etiam Chriſtus Ionæ ad omnia adaptari. Nautę enim ſunt Iudęi, piſcis mors. Nautæ tradunt Ionam piſci, & Iudæi Chriſtum morti. Piſcis tertia die Ionam in portu euomuit, & mors in tertia die Chriſtũ firmitati vitæ reſtituit. Ionas Niniuitis prædicauit, & Chriſtus per Apoſtolos Gentibus poſt reſurrectionem, veritatem annunciauit. *Viri Niniuitæ* &c. Quia generatio iſta opera & ſigna Chriſti vidit, & tamen credere noluit, ideo *Niniuitæ*, qui Gentiles ſunt, *ſurgent in iudicio cum generatione iſta,* non vt eos iudicent poteſtate, ſed comparatione. *Niniuitæ* enim ſine ſignis ad pœnitentiam conuerſi ſunt, Iudæi verò nec per ſigna voluerunt conuerti, quam comparationem ponit, cùm ſubdit: *Quia pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Et ecce* &cæt. Hòc eſt inter Iudæos eſt quidam *plus quàm Ionas,* id eſt, Chriſtus Deus & homo, cuius prædicationi noluNT credere.

Regina auſtri, &cæt. Legitur in Paralippomenon, & libro Regum quòd regina Sabba per multas difficultates, relicto ſuo imperio, venit in Iudæam audire ſapientiam Salomonis, & ei multa munera deferens, ab eo plura recepit.

CONTINVATIO: Non ſolùm Niniuitę con-

demnabunt eam comparatione, ſed etiam *regina auſtri, quia ab* vltimis *terræ finibus venit audire ſapientiam Salomonis* ſine lege, ſine Prophetis. Iudaica verò plebs habet legem, habet Prophetas, videt Chriſtum, videt opera, & tamen ſapientiam eius non vult audire. *Condemnabit* igitur eam ſimiliter comparatione, quia *ecce hic*, hoc eſt, inter Iudæos eſt *plus quàm Salomon*, id eſt, Chriſtus. MYSTICE verò per Niniuitas & reginam, totus gentilis populus ad fidem conuerſus ſignificatur. *Niniuitæ* enim ſignificant eos, qui peccare deſiſtuot *Regina* verò eos, qui peccare neſciunt. Pœnitentia enim peccatum aboiet, ſapientia cauet Nec ideo dicitur, quòd regioa non peccauiſſet, quia de peccatis eius Scriptura nihil dicit, imò eam ſapientiæ ſtuduiſſe aſſerit. *Cùm immundus ſpiritus*, &c. Gentiles comparauerat Niniuitis & reginæ auſtri, modò ſupponit cui Iudæi debeant comparari. Homini videlicet, à quo immundus ſpiritus exijt, & ad quem poſtea reuertens, cùm etiam *vacantem* inueniat, cum alijs nequioribus ſpiritibus eum ſubintrans, deterius eum quàm prius vexat. Homo ille, cui comparatur Iudaicus populus, eſt quilibet ad fidem conuerſus, à quo eiectus eſt diabolus per baptiſmum. Qui eiectus inde, ad alios fideles vadit, & noo inueniens ibi locum, redit ad eum, vnde exierat, & videt *vacantem*, id eſt, negligentem, per qood habet ſpem iterum poſſidendi, ſed tamen mundatum à vitijs, *ſcopis*, id eſt, doctrinis & ſacramentis, & ornatum talis virtutibus. Videt tamen ibi ſpiritum ſeptiformem inhabitantem, non tamē quòd ſint in illo homine ſeptem dona in actu, ſed habilitate. Ideo timens quęrit *ſpiritus ſeptem nequiores*, id eſt, ſeptem vitia contraria illis virtutibus ſeptē, quas dat ſpiritus, & per eam inhabitat intus. *Nequiores* dicuntur, quia grauiora ſunt peccata poſt baptiſmum quàm ante. Homini huiuſmodi eſt Iudaicus populus per ſingula adaptandus. Ait enim in fine parabolę: *Sic erit & generationi huic peſſima.* Ante legem regnabat diabolus in populo Iudaico, dum legis naturalis trāſgreſſores erant, ad cuius tranſgreſſionis reformationem, hæc lex ſcripta à Moyſe data eſt. Tum ergo & timore legis præceptis legalibuſque obſeruatis, & in ſacramentorum antiquorum, ſcilicet circuncißionis & hoſtiarum & in cultu vnius Dei, Iudęis magnitudine beneficiorum confirmatis, *immundus ſpiritus* ab illo pnpulo receſſit, oon habens in eo tantam nocendi poteſtatem, quantam & ante legem, tamen ſciendum eſt, quia noo ab omnibus receſſit, ſed hic de Iudaico populo indiſcretè agitur, qoidam enim inter eos ſummè boni ſemper inuenti ſunt. Exiens itaque diabolus, ad gentes trāſiuit, apud quas vſque ad prędicationem Apoſtolorum demoratus eſt. Qui cùm prius eſſent humidi, & in carnalibus voluptabus fluitantes, facti ſūt aridi, id eſt, firmi, & ſolidi igne Spiritus ſancti. Tunc ergo ambulans *per loca arida*, id eſt, ſorria corda gentilium circuiens, & non inueniens ſibi *requiem*, ad antiquum populum Iudaicum reuertitur, & poſt aduentum Chriſti omnino excęcauit (dato enim Euangelio, nullus per ſtatum veteris legis poteſt amplius ſaluari) inueniensque illam *domum vacantem*, id eſt, populum negligentem, & non in ſcripturis bene ſibi prouidentem, cùm aduentum Chriſti noluit intelligere, & *ſcopis mundatam*, id eſt, carnalibus obſeruantijs, quaſi à vitijs purgatum, & ornatom falſis virtutibus, ſicut Phariſęus ille, qui in templo gloriabatur, *aſſumit ſeptem ſpiritus nequiores ſe*, & habitat *ibi*. Per *ſeptem ſpiritus* omnia vitia intelliguntur. Septenarius enim vniuerſitatem ſignificat, qui meritò *nequiores* dicuntur, quia poſt aduentum Chriſti, Iudæi in grauiora peccata præcipitati ſunt, ſcilicet ioblaſphemiam Chriſti, & oppugnationem veritatis, & contemptum fidei, & ita *nouiſſima ſunt peiora prioribus* Litera verò ſic continuatur. *Niniuitæ pœnitentiam egerunt*, & *regina auſtri ſapientiam Salomonis* audiuit, Iudaicus autem populus ſimilis eſt homini, à quo exiuit *immundus ſpiritus*, & cùm exierat, &c.

Adhuc eo loquente, &c. Hæc prædicatin in domo erat, ſicut ſequentia declarabunt. *Mater* verò *& fratres eius*, extra domum eum expectabant, *quærentes eu loqui.* Beda, *Fratres Domini*, non filij beatæ, ſemperque virginis Mariæ, iuxta Heluidium: nec filij Ioſeph ex alia vxore, iuxta quoſdam, putandi ſunt, ſed eius potius intelligendi ſunt cognati eſſe. Sanè quòd Dominus ad matrē, fratreſque rogatus ab officio verbi diſſimulat egredi, non maternæ refutat obſequia pietatis, cuius prius præceptum eſt: *Honora patrem & matrem tuam*, ſed paternis ſe miniſterijs amplius quàm maternis debere monſtrat affectibus, idem nobis exemplo & veibo commendans, cùm ait: *Quì amat patrem aut matrem plus quàm me, non eſt me dignus.* Non iniurioſè fratres contemnit, ſed opus ſpirituale carnis cognationi præferens, religioſiorem cordium copulam docet eſſe, quàm corporum. MYSTICE autem *mater & fratres* Ieſu eſt ſynagoga, ex cuius carne eſt editus & populus Iudęorum, qui Saluatore intus docente, venientes intrare nequeunt, cuius ſpiritualiter dicta intelligere oegliguot. Præoccupans enim turba eius, ingreditur domum eius, auſcultat ſermonem, vt Euangeliſta Matthęus declarat, quia differente Iudæa, gentilitas confluxit ad Chriſtum, atq; interna vitæ myſteria quanto fide vicinior, tantò mēnte capacior hauſit, iuxta quòd Propheta ait: *Accedite ad eum, & illuminamini. Et dixit ei quidam: Ecce mater & fratres*, &c. Intus eſt verbum, intus eſt lumen, vnde alibi: *Vt intrantes*, inquit, *lumen videant.* Si ergo *foris* ſtantes, oec ipſi agnoſcuntur parentes, & propter noſtrum fortaſſe exemplū oon cognoſcuntur, quemadmodum nos agnoſceremur, ſi *foris* ſtaremus. *Foris* enim ſtantes, volunt Dominum videre cognati ipſius. cùm Iudęi ſpiritualem in lege ſenſum non quęrentes, ſeſe ad cuſtodiam literę foris fixerunt, & quaſi Chriſtū potius ad carnalia docenda cogunt exire, quàm ſe ad diſcenda ſpiritualia conſentiant ingredi.

Extendens manum in diſcipulos ait: *Ecce mater, & fratres*, &c. Cùm is, qui voluntatem Dei fecerit, *ſoror & frater* Domini dicitur, propter vtrumque ſexum, qui ad fidem colligitur, mirum non eſt. Mirandū enim valde eſt, quomodo & *mater* dicatur. Fideles etenim diſcipulos fratres vocare dignatus eſt, dicēs: *Ite, nunciate fratribus meis.* Qui ergo frater Domini veniendo ad fidem fieri potuerit, quęrendum eſt quomodo & *mater* poteſt eſſe? Sed ſciendum nobis eſt, quia qui eſt *frater & ſoror* Ieſu credendo, *mater* efficitur prędicādo, quaſi enim parit Dominum, qui eum cordi audientis infuderit. & *mater* eius efficitur, ſi per eius vocem amor Dei in mente proximi generatur.

CAPVT XIII.

I*N illo die, exiens Ieſus de domo, ſedebat ſecus mare, & congregata ſunt ad eum turbæ multa, ita*, &c. Non ſolum autem facta & verba Domini, verùm etiam itinera & loca, in quibus virtutes operatur & prædicat, cœleſtibus plena ſuot ſacramentis.

Poſt ſermonem quippe in domo habitum, vbi nefanda blaſphemia *dæmonium* habere dictus eſt, egrediens, docebat ad mare, vt oſtenderet ſe relicta ob culpam perfidiæ Iudęa, ad gentes ſaluandas eſſe tranſiturum. Gentilium enim corda diu ſuperbia & incredula, meritò tumidis amariſque fluctibus maris aſſimulantur, domum verò Domini per fidem fuiſſe Iudæam quis neſciat? Sed relicta domo, in qua perpeſſus eſt blaſphemias impiorum, cępit docere ad mare, quia derelicta ob incredulitatem ſynagoga, ad colligẽdam per Apoſtolos populi gentilis *multitudinem* venit, vnde aptè *præmittitur*, quòd eo in domo prędicante, *mater & fratres* eius *foris* ſteterunt, quaſi ab eo agniti non ſunt, ac ſic *de domo exiens* ad mare ducturus tranſierit. Quia poſtquam ſynagoga ad cuſtodiam literę ſe foras fixit, internisq; dominicę fidei arcanis figuras legis anteponere maluit, Dominus ſacramenta ſalutis, quę illa ſpreuerat, externis per orbem nationibus contulit.

Et congregata ſunt, &c. Turba multa ad Dominum docentem congregata, ſignificat frequentiam populorum, prędicantibus Apoſtolis, *ad Chriſtum confluentium*. Quòd *aſcendens nauim*, ſedebat in mari, ſignificat quòd Chriſtus per fidẽ aſcenſurus erat in mentes Gentilium & Eccleſiam collecturus in mari, id eſt, in medio nationum contradicentiũ, in qua Eccleſia dicitur *ſedere*, hoc eſt, regnare & dominari. *Turba* verò quę *ſtabat in littore*, quę neq; in mari, neq; in naui erat, gerit figuram recipientiũ verbum Dei, & iam fide à mari, id eſt, à reprobis ſeparatorum, ſed necdũ per gratiam baptiſmatis in Eccleſia intromiſſorum.

Et locutus eſt eis multa, &c. Legitur in Euãgelijs, Chriſtum locutum fuiſſe in *parabolis*, aliquando ad vltionem, quia qui audiebant myſteria Dei, indigni cognoſcere erãt. Sicut de his legitur, quibus modò prædicatur, ait enim in ſequenti: *Vobis datum eſt noſſe myſterium regni* Dei, alijs autem in *parabolis*. Aliquando ad euidentiam *in parabolis* loquebatur, vt per res cognitas ad ignotas mentes rudium promoueret, dum per ſimilitudinem inuiſibilia oſtenderet. Quanuis Dominus in ſequẽtibus hanc parabolam exponat, tamen ſingula euidentius explicanda ſunt. Seminator ergo eſt Chriſtus, qui exiens de ſinu Patris, venit in mundum, ad ſeminandum verbum Dei, vel *exijt* ad ſeminandum, cùm relicta Iudæa per Apoſtolos ad gentes tranſiuit.

Et aliud cecidit ſecus viam, &c. Cùm verbum Dei ab illis hominibus receptum eſt, qui nondum in via bonę operationis erant, ſed per voluntatem, iam quaſi *ſecus viam* ſtabant, ſed & venerunt *volucres*, hoc eſt, dęmones, qui ſecundum Lucam *volucres cæli* vocãtur, vel quia ſpirituales naturę ſunt, vel quia in aere morantur. *Et comederunt illud*, id eſt, à mentibus hominum illud ſubripuerunt, & ſecundùm Lucam ab hominibus illud *conculcatum eſt*, quia praua perſuaſione impiorum ſubiatum eſt.

Aliud cecidit in petroſa, &c. Petra ſignificat duritiam proteruę mentis: terra, lenitatem obedientis animę: ſol feruorem perſecutionis. *Cecidit* ergo verbum Dei ſuper *petroſa*, quando in duris mentibus receptum eſt ad horam, in quibus eſt parum tarræ, quoniam ad horam emolliuntur, ad deſiderium cæleſtis vitę. Sed iſti veniente perſecutione, *in tempore tentationis recedunt*. Qui radicem *non habent*, quia nullis diſciplinæ ſtudijs ſunt eruditi, nullis tentationum probationibus emolliti, nec in charitate radicati.

Aliud autem cecidit inter ſpinas, &c. Spinæ ſunt diuitiæ, quæ multis ſollicitudinibus mentes hominum pungunt, quæ nimia cupiditate à bono opere retrahunt. *Aliud verò cecidit in terram bonam*. Terra bona fidelis electorum cõſcientia eſt, quæ commendatum ſemen verbi libenter excipit, & ad fructum perducit, & *aliud* reddit *centeſimum*, &c. Tres ordines Eccleſiæ hic deſignantur, ſcilicet coniugati & continentes, in actiua vita & contemplatiua. Debet autem eſſe principalis diuiſio iuſti, alij contemplatiui, alij actiui. Actiui verò ſubdiuiduntur, alij coniugati, alij continentes. Tricenarius & ſexagenarius fructus actiuis datur; cẽtenarius verò contẽplatiuis, quia, vt Beda refert, in ſiniſtra vſq; ad *centenarium* numerum antiqui ſolebant computare. Centenarius verò in dexteram transferebatur, vnde Iuuenalis: *Iam dextera computat annos*. Cùm ergo ſiniſtra bona temporalia ſignificet, dextera verò cœleſtia, iuxta illud: *Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me*. Meritò actiuis, licitè temporalibus vtentibus, numerus ſiniſtræ deputatur. Contemplatiuis verò, ſolis cœleſtibus vacantibus, numerus dexteræ addicitur. Centenarius enim, quia perfectus eſt, & cœleſtia ſignificat, contemplatiuis conuenit. Tricenarius verò, qui ex ternario & denario conficitur, & feruentis ætatis numerus eſt, coniugatis deputatur. Qui adhuc in feruore pugnæ ſunt, dum feruorem libidinis omnino refrænare non poſſunt, & tamẽ in fide ſunt, quod per ternarium intelligitur, & præcepta legis obſeruant, quod per denarium denotatur. Sexagenarius autem continentibus actiuis congruit, qui ex ſenario & denario conficitur, & numerus maturæ & frigeſcentis ætatis eſt. Senarius perfectionem exprimit, quia in ſex diebus Dominus omnia compleuit, & ſenarius ex ſuis diuidentibus conficitur, denarius verò, vt dictum eſt, decalogũ ſignificat. Meritò igitur continentibus datur, qui iam carnem edomuerunt, & à tentationibus deſerbuerunt, & in operibus legis, quam coniugati, perfectiores inueniuntur.

Qui habet aures, &c. Beda: Quoties hæc admonitiuncula, vel in Euangelio, vel in Apocalypſi Ioannis interponitur, myſticum eſſe quod dicitur inſinuatur. *Aures audiendi*, aures ſunt cordis.

Et accedentes, &c. Diſcipuli intelligentes hæc eſſe obſcura quæ populo dicebantur, voluerunt Domino intimare, ne loqueretur parabolicè: cũ dicit, *accedentes*, notat quòd quamuis eſſent in eadem naui, tamen erant aliquantulum ab eo remoti. *Qui reſpondens, ait illis: quia vobis datum eſt*, &c. Turbis *in parabolis* loquebatur, ad maiorem cæcitatem eorum, quia quamuis ſequerentur eum propter verba eius audienda, vel miracula videnda, tamen duri erant, & conuerti ad fidem nolebant. Ex occulto ergo iudicio, Dominus in maiorem cæcitatem eos præcipitabat, & myſteria Dei indignis obtegebat.

Qui enim habet, dabitur ei, &c. Quaſi dicat: Vobis quidem reuelanda ſunt myſteria regni Dei, ſcilicet abdita ſcripturarum vobis reſeranda ſunt, quia ea diligitis, & illis, quæ dicuntur, vobis fidem adhibetis, & hoc eſt quod dicit: *Qui habet*, ſubaudis fidem vel amorem diuini verbi, *dabitur ei* abundanter ſenſus intelligendi. Ille verò, *qui non habet* amorem diuini verbi, fides, qua debet ſaluari, etiam vt videtur, quam habet naturali ingenio, vel ſtudio ſcripturarum, aufertur ab eo, vt nihil ei proſit. Nihil enim aliquis patenter poteſt intelligere, qui non habet caput ſapientiæ.

Ideo in parabolis loquor eis. Reddit cauſam Apoſtolis, quare turbis illis parabolicè loquebatur, quia cùm viderent Chriſti miracula, & etiam audirent prędicationem eius, tamen in eum credere nolebant. Et hoc eſt.

Quia videntes miracula, &cæt. *non vident* oculo cordis, hoc eſt, non intelligunt me eſſe Deum, *& audientes* prædicationem meam exteriore auditu *non audiunt*, hoc eſt, non concipiunt interiori intellectu, quod exponit, cùm ſubdit: *Neque intelligunt*, quod autoritate *Iſaiæ* confirmatur, qui de eis conuenienter prophetauit, *dicens: Auditu* exteriori audientes prædicationem Chriſti, *non intelligetis, & videntes* miracula eius, *videbitis* exteriori viſu, *& non videbitis* interiori.

Incraſſatum eſt, &cæt. Reddit cauſam, quare non intelligunt, quia ſcilicet *incraſſatum* ſuperbia & induratum eſt inuidia *cor* eorum *& ideo auribus grauiter audierunt. Grauiter* audiunt illi, qui ea, quæ audiunt contemnunt, & ideo ſunt eis moleſta quæ enuntiantur, *& oculos ſuos clauſerũt*, quaſi dicat: Neque ab alio audire voluerunt, & diſcere ea, quæ neſciebant, neque ex proprio ingenio, neque ex propria animi aduerſione, oculos cordis ſui aperuerunt, vt intelligerent quę videbãt. Ideo *clauſerunt*, ne aliquando *oculis videant*. Singula ſingulis refert, & ideo *grauiter audierunt*, ne aliquando *auribus audiant*, & quid ſit oculis videre, & auribus audire, poſtea exponit, cùm dicit: *Et corde intelligant.* Aure audit, qui ab alio diſcit; oculo videt, qui per ſe intelligit. & vtrunque ſub intellectu cordis comprehenditur, & ne *conuertantur* ad pœnitentiam, *& ſanem eos*, ita per remiſsionem peccatorum. Quæritur, quare cùm alius Euangeliſta dicat: *Dominus excæcauit oculos eorum*, an ita, vt nunquam videant, an ita, vt aliquando videant, & quæ audiunt contemnant, & de cæcitate ſua doleant, & ex hoc humiliati pœniteant, & Deum quærant? Sed dubium eſt, an Dominus prouideret eos ita eſſe excæcatos, vt nunquam amplius pœniteant? an quod Marcus dicit de eis, *ne quando conuertantur, & dimittantur eis peccata*, ſit ita intelligendum, eos peccatis ſuis meruiſſe, vt non ex propria virtute poſsint intelligere & pœnitere? ſed tamen hoc ipſum miſericordia Dei ſactum eſt, vt ſua peccata cognoſcerent, & veniam mererentur.

Veſtri autem beati oculi, &c. Quaſi dicat: Oculi illorum, qui vident, & nolunt credere, ſunt miſeri, *veſtri autem beati oculi, & aures* beatæ, nec tamẽ de exteriori viſu tantùm hoc intelligendum eſt. Oculi enim ſcribarum & Phariſæorum non ſunt beati, qui corpus Domini tantùm viderunt, ſed illi tantùm beati ſunt, qui ſacramenta eius agnouerunt, de quibus dicitur: *Et reuelaſti ea paruulis.*

Amen quippe dico vobis, quia multi Prophetæ & iuſti cupierunt videre, quæ vos videtis, & non, &c. Probatio eſt, quia ſunt beati hi, qui præſentialiter videre & audire meruerunt, quod nullus priorum quantiuis meriti videre meruit, quamuis multum deſiderauit. *Abraham exultauit vt videret diem* Chriſti, *& audiuit, & gauiſus eſt.* Iſaias quoque, & Michæas, & multi alij Prophetæ, viderunt gloriam Domini, qui etiam propterea *videntes* ſunt appellati. Sed à longè aſpicientes, & quaſi ſalutantes *per ſpeculum, & in ænigmate* viderunt. Apoſtoli verò in præſentia habentes Dominum, *conueſcenteſque ei*, & quæcunq; voluiſſent interrogando diſcentes, nequaquam per Angelos aut varias ſpecies viſionum opus habebant doceri.

Vos ergo, &c. Quaſi dicat, quia illis talibus non eſt datum noſſe regnum Dei, vos intelligite parabolam, quibus committuntur myſteria cœli.

Omnis qui audit verbum regni, & non intelligit, &c. Sic conſtruendum eſt: *Omnis qui audit verbum regni*. id eſt, prædicationem meam, quæ ad regnum cœlorum adipiſcendum valet, *& non intelligit.* Quomodo autem non intelligat, ſupponit per parenteſim: *Venit enim malus*, id eſt, diabolus, *& rapit quod ſeminatum eſt in corde* eorum. *Omnis* ille qui talis eſt, *hic eſt qui ſeminatus ſecus viam eſt.* Notandum eſt, quia *ſeminatum* diuerſis modis accipitur. Dicitur enim, & ſemen ſeminatum, & ager ſeminatus, quod vtrunque hic inuenitur: vbi enim ait, *rapit quod ſeminatum eſt*, de ſemine intelligendum eſt. Vbi autem ſequitur, *ſecus viam ſeminatum eſt*, non de ſemine, ſed de loco ſeminis intelligendum eſt, id eſt, de homine, qui eſt quaſi ager ſemine diuini verbi ſeminatus & fœcundatus, cætera quæ ſequuntur, ſuperius expoſita ſunt.

Aliam parabolam propoſuit illis, dicens: Simile factum eſt regnum, &c. Sciendum eſt, quia tunc iterũ, expoſita ſuperiori parabola Apoſtolis, ad turbas ſe conuertit, quod in ſequenti notatur: *Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas.* Litera plana eſt. MORALITAS vero talis: Per hanc enim parabolam nobis ſuadetur, ſi diligentiam adhibeamus, vt bonam voluntatem cautelam, patientiam, diſcretionem, longanimitatem, iuſtitiam, habere laboremus, quæ omnia in ſuis locis in parabola diſtinctè inueniuntur. Vbi enim dicit: *Seminauit bonum ſemen*, vocat bonam voluntatem, quæ in electis eſt. Vbi verò dicit: *Venit inimicus, & superſeminauit zizania in medio tritici, & abijt*, cautelam habendam intimare voluit. Quando autem audito verbo decreſcẽtibus zizanijs, non exarſit in iram, ſed quaſi patienter ferens ait: *Inimicus homo hoc fecit*, patientiam nobis commendauit. Vbi etiam ſeruis volentibus colligere ad cõbuſtionem, *ait, non, ne fortè colligentes, eradicetis ſimul triticum*: donauit nobis exemplum diſcretionis, quando autem ſubiunxit: *Sinite vtraque creſcere vſque ad meſſem*, commendare voluit longanimitatem. Ad vltimum verò iuſtitiam commendauit, cùm dixit: *In tempore meſsis dicam meſſoribus: Colligite zizania, & alligate in faſciculos ad comburendum.*

ALLEGORIA autem talis eſt: Auguſtinus: *Cùm autem dormirent homines, venit inimicus* &cæt. Cùm ſcilicet negligenter agerent præpoſiti Eccleſiæ, aut cùm dormitionem mortis acciperent Apoſtoli, *inimicus venit, & superſeminauit* eos, quos Dominus malos interpretatur filios. Sed rectè quęritur, vtrù hæretici ſint, an malè viuentes Catholici? Poſſunt enim dici filij mali etiam hæretici, quia ex eodem Euangelij ſemine, & Chriſti nomine procreati, prauis opinionibus ad falſa dogmata cõuertũtur. Sed quod dicit, eos *in medio tritici* ſeminatos, videntur illi ſignificari, qui vnius communionis ſunt. Veruntamen quod Dominus agrũ ipſum, non Eccleſiam, ſed hunc mundum interpretatus eſt, bene intelliguntur hęretici, qui nõ ſocietate vnius Eccleſię vel vnius fidei, ſed ſocietate ſolius nomine Chriſtiani in hoc mũdo permiſcẽtur bonis; at illi, qui in eadẽ fide ſunt mali, palea potius, quàm zizania deputẽtur, quia palea etiã fundamentũ ipſum habet cũ frumento radicemque communem. In illa quippe ſagena, qua concluduntur & boni & mali piſces, non ab-

ſurdè

ſurdè mali Catholici intelliguntur. Aliud eſt enim mare, quòd magis mundũ iſtum ſignificat, aliud ſagena, quæ vnius fidei, vel vnius Eccleſiæ communionem videtur oſtendere. Inter hæreticos & malè catholicos hoc intereſt, quòd hęretici falſa credunt, illi autem vera credentes, non viuunt ita vt credũt. Sed de his hactenus. Sequitur:

Cùm autem herba creuiſſet, & fructum feciſſet, tunc apparuerunt zizania, &cæt. Cùm enim ſpiritualis homo eſſe cœperit, dijudicans omnia, tunc ei poſſunt errores apparere, & praua dogmata hæreticorum patere, quibus apparentibus, *ſerui dixerunt ei:*

Domine, nonne bonum ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo zizania? Videndum eſt, vtrum ipſi ſint ſerui, quos poſt meſſores appellat. Sed quis auderet dicere meſſores Angelos, ſcilicet, neſciſſe quis zizania ſeminauerit? & eis tunc apparuiſſe illa, cùm herba fructum feciſſet? Magis ergo oportet intelligi homines ipſos fideles ſeruorum nomine ſignificatos, quos etiam *bonum ſemen* dicit. Non enim dicit: *In tempore meſſis dicam* vobis. *Colligite primùm zizania*, ſed dixit: *Dicam meſſoribus*. Vnde intelliguntur alia eſſe officia ſeruorum, alia meſſorum. *Serui* enim non tantæ diſcretionis ſunt, quantæ illi. Hinc eſt etiam quod ſerui dicunt: *Vis tamen imus, &* colligimus ea? quibus ipſa veritas, quæ patienter omnes ſupportat, reſpondet *non, ne fortè cum zizania eradicetis ſimul & triticum*. In quo docet, non ita hominem conſtitutum in hac vita, vt certus eſſe poſſit, qualis quiſque poſtea futurus ſit, cuius errorem in præſenti cernit, vel quid etiam error eius conſerat ad prouentum bonorum. Dicit ergo, non adhuc tales auferendos de hac vita, ne dum malos interficere conarentur, bonos interficerent, qui fortè futuri ſunt, aut bonis obſint, quibus etiam inuiti fortè vtiles ſunt, ſed tunc opportunè fieri, cùm iam in fine non reſtat, vel tempus mundanæ vitæ, vel proficiendi ad virtutem ex alieni erroris occaſione. Quęritur ergo, cur quidam hęretici ab Epiſcopis excommunicantur, & ab Eccleſia ſeparantur, quidam etiam à poteſtatibus ſęcularibus interficiuntur? Sed non agitur hic de excommunicatione, quia illa data eſt ad correctionem hominum, ſed de communi ſeparatione ab agro, id eſt, à mundo, quia non debent Epiſcopi interficere, id eſt, ſeparare à mundo, ſicut Petrus, & alij Apoſtoli non recepti in quadam ciuitate, quæſierunt à Domino, an poſtularent ignem de cœlo, & deſtruerent? Et Dominus dixit: *Neſcitis cuius ſpiritus eſtis*. Et ſi quidam iam iudicati & conuicti & ſubuerſi occiduntur à ſæculari poteſtate ad correctionem aliorum, tamen non eſt communis ſeparatio malorum facienda, quia pauci boni remanerent, & hoc eſt tempus immutationis, & qui hodie ſunt mali, cras boni erunt. Quęri etiam poteſt, cur dixit in ſequentibus, *alligate faſciculos*, & non vnum faſcem, aut vnum aceruum zizaniorum? ſed fortaſſe propter varietatem hæreticorum, non ſolùm à tritico, ſed etiam à ſeipſis diſcrepantium dictum eſt hoc, quapropter alligatio faſciculorum in fine futura eſt, vt non confuſè, ſed pro modo ſuæ peruerſitatis puniatur quiſque. Quod autem ſequitur: *Triticum congregate in horreum*, ſic eſt intelligendum, vt punitis illis, qui diuerſitates & ſciſmata ſecuti ſunt, in cæleſte horreum, recipiantur & ſeruentur, qui charitatis vnitatem amauerunt.

Aliam parabolam, &cæt. Parabola, eſt comparatio ex diſſimilibus, id eſt, comparatiua ſimilitudo, eo quòd in ipſa comparatiua ſimilitudine figuras verborum & imagines veritatis oſtendit. Parabolas parabolis accumulat, vt ex *multitudine* figurarum in eis maiorem excęcationẽ generet.

Simile eſt regnum cælorum, &c. Regnum cęlorum pręſens Eccleſia dicitur, quę diuerſis figuris non ſecundùm ſe totam, ſed ſecundùm aliquam partem ſui comparatur. Hic autẽ *grano ſinapis* ſecundùm fidem aſſimulatur, *quod homo*, id eſt, Chriſtus *ſeminauit in agro*, id eſt, in cordibus credentium, *quod minimum eſt omnibus ſeminibus*. Fides enim noſtra vilior omnibus doctrinis philoſophicis videtur. Quid enim ſtultius ſapientibus huius mũdi ęſtimabatur, quàm in occiſum & ſepultum credere, viſibilia contemnere, & inuiſibilibus inhiare? Cętera autem ſemina, ſcilicet libri philoſophorum excellere videntur, quia de maximarũ rerum agunt ſubtilitate, & ornati ſunt rhetorica compoſitione. Sed, vt ait Apoſtolus, *quod infirmũ eſt Dei, fortius eſt hominibus*, ideo cùm creſcit in mẽte recipientis, & in toto mundo exaltatur, *maius* apparet *omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt* &c. Scientię philoſophię enim ſunt olera, ſed ad nullius vtilitatis robur perueniunt, & ideo facilè ex vanitate ſua areſcunt. Rami verò huius arboris ſunt partes fidei multiplices, in quibus habitant *volucres cæli*, id eſt, animæ fidelium delectãtur & paſcuntur, quæ pennis virtutum ad cæleſtia volant. Vnde dictum eſt: *Quis dabit mihi pennas ſicut columbæ, & volabo & requieſcam. Aliam parabolam locutus eſt eis. Simile eſt regnum cælorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farina ſatis tribus*, &c. Hic Eccleſia ſecundùm partem, id eſt, ſecundùm feruorẽ charitatis *fermento* comparatur, *quod acceptũ mulier abſcondit in ſatis farinæ*. Satum eſt genus menſuræ, iuxta morem prouinciæ Palæſtinæ, vnum & dimidium capiẽs modium. Tria ſata, tres ſunt virtutes, quæ deſignantur, vbi dictũ eſt: *Diliges Dominum Deum ex toto corde, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua*,. Vel tria genera hominũ ſignificant, quę ſuperius per centeſimum ſexageſimũ, & triceſimũ fructũ exprimũtur. Vel omnes fideles ex tribus partibus mundi collectos, Aſia, Africa, & Europa. Vel ex tribus filijs Noe natos ſignificant. *Mulier* verò eſt ſapientia Dei, quæ abſcondit in nobis fermentũ, id eſt, feruorẽ charitatis, & gratiã ſuam in nobis reponit, quo corda noſtra fermẽtantur, id eſt, ad amorẽ Dei accẽdãtur.

Hæc omnia locutus eſt Ieſus in parabolis ad turbas, &c. *Vt impleretur quod dictum eſt per Prophetam* Dauid: *Aperiam in parabolis os meum*, quaſi dicat: Qui prius locutus ſum per Prophetas, modò in propria perſona *aperiam os meum in parabolis, & eructabo*, id eſt, de theſauro ſecreti mei emittam in prædicatione mea, myſteria quæ *abſcondita* erant *à conſtitutione mundi*. Cætera, quæ ſequuntur de interpretatione zizaniorum ſuperius expoſita ſunt. Tranſeamus ergo ad alias parabolas. *Simile eſt regnum cælorum*, &c. Qui ſuperius turbis parabolicè loquebatur ad excæcationem illorum, loquitur & Apoſtolis in parabolis, non ad excæcationem, ſed ad ædificationem, & vt eos loqui in parabolis doceret. Vnde Gregorius: *Regnum cælorum* idcirco terrenis rebus *ſimile* dicitur, vt ex his, quæ animus nouit, ſurgat ad incognita, quæ non nouit, quatenus exemplo viſibilium rapiatur ad inuiſibilia. Qua in re notandum eſt, quòd mentis theſaurus abſconditur vt ſeruetur, quia ſtudium cœleſtis deſiderij à malignis ſpiritibus cuſtodire non ſufficit, qui hoc ab humanis laudibus non *abſcondit*. In præſenti enim vita ſumus,

quaſi in via, qua ad patriā pergimus. Maligni autem ſpiritus iter noſtrū, quaſi quidam latrunculi obſident. Deprædari ergo deſiderat, qui theſaurum publicè in via portat. Hoc autem dico, nō vt proximi opera noſtra non videant, cùm ſcriptū ſit: *Videant opera veſtra bona*, ſed vt per hoc quidē agimus, laudes exterius non quæramus, & ſic ſit opus in publico, vt tamen intentio maneat in occulto. Theſaurus ergo, vt diximus, cæleſte eſt deſiderium, ager verò, in quo theſaurus abſconditur, diſciplina cœleſtis ſtudij eſt, quem profectò agrum venditis omnibus cōparat, qui voluptatibus carnis renuntians, terrena deſideria, per cuſtodiā cœleſtis diſciplinæ, calcat. Vel aliter: Theſaurus iſte verbū Dei eſt, *in quo ſunt omnes theſauri ſapientiæ*, qui eſt abſconditus in humana carne. Aliter: Theſaurus abſconditus *in agro*, duo ſunt Teſtamenta legis in Eccleſia, quæ quis cum ex parte intellecta attingit, illic magna latêre ſentit, & *vadit & omnia ſua vendit & illum emit*, id eſt, per contemptum temporalium comparat ſibi otiū.

Iterum ſimile eſt regnum cælorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas, &cæt. Quaſi dicat: Quæſtio eſt, an numerus pluralis ad ſingularem tranſierit? vt cùm quærat homo *bonas margaritas* vnam inueniat pretioſam, quam venditis omnibus quæ habet, emat. Aut ergo homo iſte bonos quærens, cum quibus vtiliter viuat, & vnum præ omnibus inuenit ſine peccato mediatorem Dei, & hominum Chriſtum Ieſum, aut præcepta quærens, quibus ſeruiens cum hominibus rectè conuerſetur, inuenit dilectionem proximi, in quo vno dicit Apoſtolus omnia contineri. Singulæ margaritæ ſunt: *Non mœchaberis, non furaberis*, & cætera talia, quæ in hoc ſermone continentur: *Diliges proximum tuum ſicut teipſum*. Vel aliter: Hos intellectus quærit homo, & inuenit illum, quo cuncti continentur, ſcilicet: *In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum*. Rurſum cœleſte *regnum homini negotiatori ſimile* dicit, qui *bonas margaritas* quærit, ſed vnā pretioſam inuenit, quam inuentam *omnia* vendens *emit*, quia qui cœleſtis vitæ dulcedinem, in quantum poteſt, perfectè cognouerit, ea quæ in terris amauerat, libenter relinquit, & comparatione illius omnia vileſcunt. Deſerit habita, congregata diſpergit, ſolis cœleſtibus eius animus inardeſcit.

Iterum ſimile eſt regnum cælorum ſagenæ miſſæ in mari, &c. Sagena, eſt Eccleſia commiſſa piſcatoribus, id eſt, prædicatoribus, quæ piſces de mari, id eſt, homines de mundo extrahit, & hoc *ex omni genere*, id eſt, liberos & ſeruos, diuites & pauperes, fortes & infirmos: Vnde Pſalmiſta: *Ad te omnis caro veniet. Quam cùm impleta eſſet, educentes & ſecus littus ſedentes*. Sicut mare ſæculum, ita littus finē ſęculi deſignat. Tūc impleta erit cùm omnes electi in prędeſtinatione Dei conſummabuntur. *Educentes* & eligentes ſunt Angeli, quæ educunt *bonos* per reſuſcitationem, & eligunt ſeparando à malis, & ponent in vaſis, id eſt, in æternis tabernaculis, *malos autem foras* mittent. Sedere autem dicuntur, quia ſedere iudicantis eſt, & quodammodo iudicabunt, dum totum myſterium exercebunt iudicij, malos in pœnis tradendo, & bonos ad regnum introducendo. *Ideò, omnis Scriba*, &c. Quaſi dicat: Quia intelligentes eſtis myſteria, quæ vobis reuelo, ideo faciam vos prædicatores, & eritis mihi ſimiles, qui ſum paterfamilias, hoc eſt, Dominus Sabaoth, id eſt, exercituum, videlicet hominum & Angelorū, qui profero *de theſauro* ſcientiæ meę, *noua & vetera*, id eſt, ſententias noui Teſtamenti & veteris. Similiter etiam prædicabitis proferendo vtriuſque Teſtamenti ſententias. Vel *noua & vetera* vocat comminationem pœnæ, & promiſſionū cœleſtis gloriæ, quia antiquum erat ad inferos deſcendere, nouum verò ad cælos aſcendere. Vetus ergo prędicat, qui pœnam infernalem minatur, nouum verò annuntiat, qui regnum cœleſte pollicetur. Et hoc eſt quod dicit: *Ideo*, quia intelligentes eſtis, *omnis* qui inter vos erit doctus *ſcriba*, id eſt, ſapiens prædicator *in regno cælorum*, id eſt, in præſenti Eccleſia, erit *ſimilis* mihi *patrifamilias*, &cæt.

Et factum eſt, cùm conſummaſſet, venit *in patriam ſuam*, id eſt, in Galilæam, vel ſpecialiter in Nazareth. *Vnde huic ſapientia*, quantum ad doctrinam, *& virtutes*, quantum ad miracula? *Nonne hic eſt filius fabri?* Beda: Paternæ artis opprobrio eum laceſſunt, qui reuera filius erat fabri, quem ſummus fabricator omnium genuerat, & qui homines igne decoquit, dum eos in ſpiritu ſancto & igne baptizat, qui etiam diuerſi generis vaſa fabricat, & vaſa iræ ſpiritus igne molliendo in miſericordiæ vaſa commutat.

Nonne mater eius dicitur Maria? & fratres eius, Iacobus & Ioſeph, & Simon, & Iudas? Fratres Domini, non filij beatæ Marię, iuxta Heluidium, nec filios Ioſeph ex alia vxore iuxta quoſdam ſunt putandi, ſed potius ſunt filij illius Mariæ, quæ dicitur mater Iacobi minoris, & Ioſeph, & *Iudæ*. Fratres autem apud Iudæos ſolent dici cognati, non ſolùm ex gradu cognationis, ſicut fratrum & ſororum, qui etiam vſitatiſsimè apud nos fratres dicuntur, ſed etiam auunculus & ſororis filius, ſicut erant Iacob & Laban, fratres appellari inueniuntur. *Ieſus autem dixit: Non eſt Propheta ſine honore, niſi in patria ſua*. Prophetam dici in Scripturis ſanctis Dominū Ieſum & Moyſes teſtis eſt, qui futuram eius incarnationem prædicens filijs Iſrael, ait: *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus veſter de fratribus veſtris quem tanquā me ipſum audietis*. Nō ſolùm autē ipſe qui caput & Dominus eſt Prophetarū, ſed & Helias, & Ieremias, cæterique Prophetę minoris honoris in patria ſua, quàm in externis ciuitatibus habiti ſunt, quia propemodum naturale eſt, ciues ſemper ciuibus inuidere.

Et non fecit ibi virtutes multas propter illorum incredulitatem. Non quòd ipſis incredulis facere non potuerit virtutes, ſed quomodo non multa faciens ciues incredulos magis condemnaret.

Beda: Poteſt & aliter intelligi. Quòd Dominus deſpicitur in domo, & in patria ſua hoc eſt, in populo Iudæorum, & ideo ibi pauca ſigna fecit, ne penitus inexcuſabiles fierent. Et quòd aliqua feciſſet ibi miracula, hoc habemus ex Marco, qui dicit: *Et non poterat ibi virtutem vllam facere niſi paucos infirmos impoſitis manibus curauit*.

CAPVT XIV.

IN illo tempore, Audiuit Herodes Tetrarcha famam Ieſu, &cæt. Præcedentia facta, quæ narrauit poſt ſermonem habitum de Ioanne ad populum, fecit Chriſtus poſt mortem Ioannis in vltimo anno ſuę prędicationis, & ideo narrat mortem Ioannis, quam prætermiſerat, vt alia facta continuet, quæ fuerunt facta poſt mortem Ioannis. Conſtat Ioannem eſſe decollatum prope Paſcha, quia ſtatim nuntiata Ieſu morte Ioannis, trāſiuit mare, & fecit miraculum de quinque panibus & duobus piſcibus, quod reuera fuit prope Paſcha. Ait enim Ioannes Euangeliſta referens illud miraculum: *Erat prope paſcha Iudæorum*.

rum. Et ait pueris ſuis,&cæt.In his verbis videntur differre Matthæus & Lucas.Matthæus enim dicit Herodem iſtum,qui fuit filius alterius Herodis, qui occidit pueros,dixiſſe Ioannem reſurrexiſſe à mortuis.Lucas verò de his ita ſcribit: *Audiebat autem Herodes Tetrarcha omnia, quæ fiebant ab eo,& haſitabat,eò quòd diceretur à quibuſdam. Quia Ioannes reſurrexit à mortuis, à quibuſdam verò Helias apparuit*,&c.intelligendum eſt ergo, aut poſt hanc hæſitationem confirmaſſe eum in animo ſuo, quod ab alijs dicebatur,cùm ait:*Quem ego decollaui Ioannem, hic à mortuis reſurrexit.* Aut ita pronuntianda ſunt hæc verba, vt hæſitantem adhuc indicent. Si enim diceret: Nunquid nam hic eſt, aut nunquid fortè hic eſt Ioannes Baptiſta, non opus eſſet admonere aliquid de pronuntiatione, qua dubitans atque hæſitans intelligatur. Nunc quia illa verba deſunt,vtroque modo pronunciari poteſt, vt aut confirmatum eſſe ex aliorum verbis credentem accipiamus dixiſſe; aut adhuc, ſicut Lucas commemorat, hæſitantem.

Et ideo,&c.Bene omni modo de reſurrectionis virtute ſenſerunt,quòd maioris potentiæ futuri ſint ſancti, cùm à mortuis reſurrexerint, quàm fuerunt,cùm carnis adhuc infirmitate grauarentur,ſed & ipſum reſurrectionis miraculum non eſſe incredibile docuerunt.

Herodes enim tenuit Ioannem & alligauit eum, & poſuit in carcerem,propter,&cæt Quia dixerat de opinione reſurrectionis Ioãnis,cùm nihil de morte dixiſſet,ideo reuertitur,& narrat, qualiter obierat. Vetus narrat hiſtoria , Philippum Herodis maioris filium,ſub quo Dominus fugit in Aegyptum,fratrem huius Herodis, ſub quo paſſus eſt Dominus, duxiſſe Herodiadem vxorem filiam regis Arethę.poſtea verò ſocerum eius, exortis quibuſdam contra generum ſimultatibus, tuliſſe filiam ſuam,& in dolorem mariti prioris inimici eius nuptijs copulaſſe.Quis ſit autem hic Philippus, Euangeliſta Lucas plenius docet.*Anno quinto decimo imperij Tiberij Cæſaris,procurante Pontio Pilato Iudeam, Tetrarcha autem Galileæ Herode, Philippo autem fratre eius Tetrarcha Ituræ & Trachonitidis regionis.* Ergo Ioannes Baptiſta, qui *venit in ſpiritu & virtute Heliæ*,eadem auctoritate, qua ille Achab corripuerat, & Iezabel, arguit Herodem & Herodiadem,quòd illicitas nuptias fecerint, & non liceat fratrem viuente germano illius vxorem ducere,maléſ periclitari apud regẽ quàm propter adulationem eſſe immemor pręceptorum Domini.*Et volens illum occidere, timuit populum,quia ſicut Prophetam eum habebant*,&c. Hic videntur differre Matthæus& Marcus. Marcus enim refert,quòd *libenter eum audiebat. Herodes enim metuebat Ioannem,ſciens eum virum iuſtum.* Sed ſciendum,quòd aliud volebat,& aliud ſimulabat. Cùm enim vellet occidere,metuit populum.Frequentabat igitur eum tentans, ſi aliquo modo poſſet eum à reprehenſione ſui reuocare.

Die autem natalis,&c.Non excuſatur Herôdes, quòd inuitus & nolens,propter iuramentum homicidiũ fecerit, quia ad hoc fortè iurauit, vt futuræ occaſioni machinas præpararet. Alioquin ſi ob hoc iuſiurandum feciſſe ſe dicit, ſi patris, ſi matris poſtulaſſet interitum,facturus fuerat, an non quod in ſe repudiaturus fuerit, contemnere debuit in Propheta.

Quæ cùm exiſſet,dixit matri ſuæ,&c. Herodias timens,ne fortè Herodes reſipiſceret aliquando, vel Philippo fratri ſuo amicus fieret,atq; illicitę nuptię repudiando ſoluerentur, monet filiam, vt in ipſo ſtatim conuiuio caput Ioãnis poſtulet. Digno opere ſaltationis,dignũ ſanguinis pręmiũ.

Et contriſtatus eſt rex:propter iuramentum autem & eos qui pariter recumbebãt,iuſſit dari. Beda: Conſuetudinis ſcripturarum eſt, vt opinionem multorum ſic narret hiſtoricus, quomodo eo tempore ab hominibus credebatur, ſicut Ioſeph ab ipſa quoq; Maria appellatur pater Ieſu,ita & nũc Herodes dicitur *contriſtatus*, quia hoc diſcumbentes putabant. Diſſimulator enim mentis ſuæ & artifex homicida triſtitiam pręferebat in facie,dum lætitiam haberet in mente,ſcelusq; excuſat iuramento,vt ſub occaſione pietatis impius fieret Quòd autem ſubiecit,& propter ſimul diſcumbentes,vult omnes ſceleris ſui conſortes eſſe, ne in luxurioſo impuroque conuiuio, cruentæ epulæ deferrentur.Ioannes figuram tenet legis. Herodes ſignificat populum Iudæorum, qui ſibi velut vxorem gentilis populi de eodem parentẽ progeniti ſociauit infidelitatem, quam quia vetat Ioannes tanquam lex,clauſa tenetur, & vocẽ dare non permittitur. Ad vltimum in natali Herodis,id eſt, in expletione naturalis voluptatis, ſaltat filia,id eſt,exultat voluptas praua infidelitate orta,& poſtulat addi ad delitias ſuas caput Ioannis,id eſt,Chriſtum auferri de intellectu legis.Defertur itaq; per filiam matri,quia per prauam voluntatem ſatis fit infidelitati. Quo facto *diſcipuli* Ioannis,id eſt,auditores legis, corpus Ioannis *ſepelierunt*,id eſt carnales obſeruantias in ſe extinguunt,& ita à lege ad Euangelium venientes,verbi Dei ſoliciti auditores fiunt. Nos autem vſque hodie cernimus in capite Ioannis prophetæ Iudæos,Chriſtum,qui caput eſt Iudæorum & Prophetarum,perdidiſſe. Aliter: Decollatio Ioannis minorationem famæ illius, qua Chriſtus à populo credebatur, inſinuat, ſicut exaltatio Domini in cruce deſignat profectum fidei noſtræ. Minutus eſt ergo capite Ioannes, exaltatus eſt in cruce Dominus,quia ſicut idem Ioannes ait:*Illum oportet creſcere, me autem minui.* Narrat Ioſephus vinctum Ioannem in caſtellum Macheronta adductum,ibiq; truncatum. Narrat hiſtoria Eccleſiaſtica,ſepultum eum eſſe in Sebaſte vrbe Palæſtinæ,quæ quondam Samaria dicta eſt,& tempore Iuliani Principis inuidentis Chriſtianis, qui ſepulchrum eius pia ſollicitudine frequentabant, paganos in vie inuaſiſſe monumentum, oſſa diſperſiſſe per campos,& rurſum collecta igne cremaſſe,ac denuo ſparſiſſe per agros, adfuiſſe tunc temporis ibidem ab Ieroſolymis monachos, qui mixti paganis oſſa colligentes,maximam eorum partem congregauerunt,& ad patrem ſuum Philippum Ieroſolymam detulerunt. At ille miſerit ea beato Athanaſio Alexandrinæ vrbis Epiſcopo,ibique ſeruata ſunt vſque ad tempora Theophili,eiuſdem vrbis Epiſcopi. Quando iubente Theodoſio Principe omnium Gentium fana deſtructa ſunt, tunc expurgato à ſordibus templo Serapis,ibidem illatam baſilicam, pro ædicula Serapis, in honore ſancti Ioannis conſecratam, lege vndecimum Eccleſiaſticæ hiſtoriæ librum.

Quod cùm audiſſet Ieſus ſeceßit inde in nauicula,in locum deſertum ſeorſum. &c. Saluator audita nece ſui Baptiſtæ,*ſeceſſit in locum deſertum*.Non,vt quidam dicunt,timore mortis, ſed parcens inimicis ſuis, ne homicidium homicidio iungerent, vt præberet nobis exemplum vitandi temeritatem tradentium, quia non omnes eadem conſtantia perſeuerant in tormentis, qui ſe torquendos offerunt. Vnde alibi præcipit:*Cùm vos perſecuti fue-*

rint in vna ciuitate fugite in aliam. Poſtquam verò à Iudæis,& à regibus Iudæorum, Prophetæ truncatum eſt caput, & linguam & vocem apud eos perdidit Propheta. *Ieſus* tempus congruum expectans, *ſeceſsit in locum deſertum, ſeorſum* docens, quia derelicta Iudæa, ad deſertum gentilitatis tranſiuit.

Et cùm audiſſent turbæ, ſecutæ ſunt eum pedeſtres de ciuitatibus, &c. Non in iumentis & vehiculis, ſed proprio labore pedum, vt ardorem mentis oſtẽderent. MYSTICE, cùm gentiles audirent prædicationem Chriſti, ſecuti ſunt eum paſsibus fidei, & relictis vetuſtatibus priſtinæ conuerſationis, quaſi *de ciuitatibus* exierunt.

Et exiens, vidit turbam, &c. Exitus ille ſignificat, quòd turbæ habuerunt eundi voluntatem, ſed nõ vires perueniendi. Ideo Saluator egreditur obuiam, quaſi votis eorum occurrens. *Et miſertus eſt eis.* Miſeretur Dominus, cùm gratiam ſuam fidelibus inſpirat, & per prædicatores eos vocat. *Languidos* ſanat, dum peccata in anima infirmantium remittit. *Veſpere autem facto, acceſſerunt ad eum diſcipuli dicentes: Deſertus eſt locus, & hora iam præterijt* &c. Patet diſcipulos, dum talia dicunt, futuri miraculi fuiſſe ignaros. MYSTICA venit à Iudæa *in deſertum* gentilitatis, vt dictum eſt, & hoc *veſpere facto*, id eſt, in fine ſeculorum. Tempus enim gratiæ, finis mundi dicitur, quia cùm ſint tria tẽpora, ante legem, ſub lege, ſub gratia, tempus gratiæ vltimum computatur. Vel *facto veſpere*, id eſt, peracta Dominica paſsione, quando videlicet ſol iuſtitiæ per mortem occubuit, tranſiuit Chriſtus per prædicatores ad Gentes. Notandum eſt, quod Ioannes quædam verba hic interſerit. Ait enim eum dixiſſe ad Philippum: *Vnde ememus panes, vt manducent hi?* Intelligendum autem eſt, diſcipulos prius ad Dominum acceſsiſſe, & rogaſſe, vt dimitteret turbas. quod Matthæus refert. & poſtea Chriſtum turbas inſpexiſſe, & deinde ad Philippum locutum fuiſſe, quod Ioannes commemorat, & iſti prætermittunt. Quod autem Philippus reſpondet apud Ioannem, *ducentorum denariorum panes non ſufficiunt eis*, hoc Marcus à diſcipulis reſponſum eſſe commemorat, volens hoc intelligi ex ore omnium cæterorum diſcipulorum reſpondiſſe Philippum. MYSTICE autem diſcipuli ad Ieſum accedunt, & dicunt: *Deſertus eſt locus*, cum prædicatores in primitiua Eccleſia admirantur de conuerſione Gentium, quaſi deſperãtes ſe poſſe eos, qui tam diu in idololatria permanſerant, & ſine lege erant, deinceps ad fidem conuertere. Et ideo dicunt: *deſertus eſt locus*, quia gentilitas ſine lege eſt, ſine aliqua Dei cognitione, & ideo *iam hora præterijt*, quia vſque ad finem ſeculi in cæcitate perſtiterunt. *Dimitte* ergo *turbas*, noli incaſſum eis annuntiare verbum veritatis, *vt eunt in caſtella*, id eſt, ad munimenta philoſophicarum ſententiarum, quę quaſi multis rationibus munitæ ſunt. *Emant* pretio ſtudij & laboris *eſcas*, id eſt, doctrinas, quarũ paſtu delectãtur. *Ieſus autem dixit eis, non habent neceſſe ire*, id eſt, nõ habent neceſſe diuerſos cibos quærere, vt me cœleſtẽ panẽ dimittãt, & ignotos panes quærant.

Date vos eis potius *manducare*, &cæt. Prouocat Apoſtolos ad fractionem panis, id eſt, ad apertionem ſcripturarum. *Reſponderunt ei*, &c. *Non habemus hic, niſi quinque panes, & duos piſces. Quinque panes*, quinque libros Moyſis ſignificant, qui bene ab alio Euangeliſta hordeacei dicuntur, quia hordeum eſt cibus iumentorum. Rudibus enim Iudæis tantùm groſſa & aſpera erant danda præcepta. *Animalis enim homo non percipit ea quæ Dei ſunt.* In hordeo tamen latet medulla ſuauiſsimi ſenſus, quæ perfectis eſt danda fidelibus. *Per duos piſces*, Prophetias & Pſalmos habemus. Totum enim vetus Teſtamentum in his tribus completur. Vnde poſt reſurrectionem ait Dominus, quia *oportebat impleri omnia, quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, & Prophetis, & Pſalmis de me. Qui ait* illis: *Afferte huc illos mihi.* Quaſi myſticè dicat, legis intellectum, Prophetarum, & Pſalmorum, ſciatis ad me referendum.

Et iuſsit *turbam diſcumbere ſuper fœnum*, &c. *Super fœnum* iuſsit *turbam diſcumbere*, id eſt, calcandam carnem eſſe ſtudio abſtinentię myſticè docuit. *Omnis enim caro, fœnum; & omnis gloria eius, quaſi flos agri.* Quòd autem ait alius Euangeliſta, *diſcubuerunt alij quinquageni, alij centeni*. diuerſos Eccleſiaſticorum conuentus ſignificari voluit, qui tamen vnam faciunt Catholicam Eccleſiam. Iubilæi quippe requies, myſterium quinquagenarij numeri ſignificat. Et quinquagenarius bis ducitur, vt ad centenarium perueniatur. Quia ergo prius à malo quieſcitur opere, vt poſt anima plenius quieſcat in cogitatione. *Alij quinquageni, alij* autem *centeni* diſcumbunt, quia ſunt nõnulli, qui à prauis actibus habent requiem operis; & ſunt nonnulli, qui à peruarſis cogitationibus habent iam requiem mentis.

Acceptis quinque panibus, &cæt. Turbis eſurientibus, Saluator non noua creat cibaria, ſed *acceptis* eis quę habuerunt diſcipuli benedicit, quia veniens in carne, non alia quàm prædicta ſunt, prædicat, ſed legis & Prophetarũ ſcripta, quàm ſint myſterijs gratiæ grauida, demonſtrat. Intuetur *in cœlum*, vt illic dirigendam mentis aciem, ibi lucem ſcientiæ doceat eſſe quærendam. Frangit, & ante turbas ponenda diſtribuit diſcipulis, quia ſacramenta prophetiæ ſanctis doctoribus, qui hæc toto corde prædicent, patefecit, & illis miniſtrantibus, *manducauerunt omnes, & ſaturati ſunt. Manducauerunt*, dum intellexerunt: *ſaturati ſunt*, dum perfectè in his pro ſuo modo intellectum habuerunt.

Et tulerunt reliquias, duodecim cophinos fragmentorum plenos. Quid ſunt illa fragmenta, niſi quæ populus non potuit manducare? Intelligũtur ergo quædam ſecretiora intelligentiæ, quæ multitudo non poteſt capere. Quid ergo reſtat, niſi vt illa ſecretiora intelligentiæ, quæ populus non poteſt capere, illis credantur & committantur, qui idonei ſunt intelligentiæ, & alios docere, ſicut erant Apoſtoli. Vnde duodecim cophini ſunt impleti, quia duodenario numero ſolet perfectionis cuiuſlibet ſumma ſignari. Rectè per *duodecim cophinos fragmentorum plenos*, omnis doctorum ſpiritualium chorus exprimitur, quia obſcura Scripturarum, quæ per ſe turbæ nequeunt intelligere, iubentur meditando colligere, & meditata ac mandata literis ſuo & turbarum vſui conſeruare. Foris quidem deſpecti, ſed intus ſalutari cibo ad alenda humilium corda cumulari. Quare dicuntur cophini pleni fragmẽtis? conſtat enim cophino ſeruilia opera ſolere geri. Chriſtus, qui cophinos fragmentis repleuit, qui *infirma mundi elegit, vt confunderet fortia. Manducantium autem numerus fuit quinque millia.* Notandũ eſt, quòd duę in Matthęo leguntur quęſtiones, iſta videlicet, in qua quinq; millia hominum, quinq; panibus refici perhibentur, & alia, in qua quatuor millia ſeptem panibus ſatiari aſſeruntur. Sunt enim duo genera hominũ in Eccleſia,

ctiſa, actiui videlicet, & contemplatiui. Hæc verò paſtio adactiuos, illa ad contemplatiuos pertinere videtur: vnde meritò hic *quinq; milia* hominum fuiſſe leguntur. Datur enim eis ex conceſſione rebus exterioribus licitè vti, quę quinq; ſenſibus ſubiacent, ſi tamen bene & perfectè ſecularibus vtuntur, quę perfectio per *quinq; millia* deſignatur. Quoniam ergo in veteri lege licentia poſſidendi ſecularia conceditur, ideo per quinq; libros Moyſi, quaſi per legalia pręcepta hi manducantes inſtituuntur. Secundùm quem intellectum meritò in fœno diſcumbere leguntur, vt per fœnum diuitiæ intelligantur, quibus quaſi ſub ſe poſitis, poſſidendo dominentur. Quatuor verò milia hominum ſeptem panibus refecti ſunt, quia quaſi Euangelicis præceptis imbuti, vendere omnia quæ habent, & dare pauperibus, & temporalia negligere ſtudent. Septem panibus Euangalica doctrina deſignatur, quia ſeptiformis Spiritus ſancti gratia ibi continetur. Ibi fœnum eſſe non legitur, quia rebus ſecularibus omnino renuntiauerunt, quæ omnia ibi melius diſcutientur, Hic autem quare quinque milia fuiſſent, ſufficiat oſtendiſſe.

Exceptis mulieribus & paruulis. &c. Quaſi dicat: Refecti ſunt parfecti actiui, & cum eis alij etiam infirmiores, quorum alij ſunt mulieres, id aſt, molles, & vitijs dediti, alij verò paruuli, id eſt, in fide infirmi, nec adhuc pugnæ idonei, & tamen communiter verba prædicationis audiunt.

Et ſtatim iuſſit diſcipulos aſcendere in nauiculam, &c. Refert Ioannes, quia populus viſo miraculo panum, voluit rapere Chriſtum in regem, vnde Chriſtus diſcipulis præcepit transfretare, ipſe verò *fugit in montem ſolus orare*. Qua in re exemplum nobis præbuit, vt in bonis, quę agimus, humani fauoris retributionem vitemus, & proſperitatem oblatam recuſantes, ad orationam recurramus, & in alto ſpem noſtram figamus. Non omnis qui orat, aſcendit in montem. Eſt enim oratio, quæ peccatum facit, ſed qui bene orat, qui Deum orando quærit, hic à terrenis ad ſuperiora progrediens, in montem aſcendit. Qui verò de diuitijs, aut de morte inimici ſolicitus orat, ille in infimis iacens, viles ad Deum preces mittit. Orat Dominus, non vt pro ſe obſecret, ſed vt pro nobis impetret. Sed quæritur, quomodo Matthęus referat diſcipulos transfretaſſa in terram Genezareth? & Marcus determinatius loquens, dicit eos Bethſaidam transfretaſſe, quæ eſt iuxta ſtagnum Genezareth, cùm videatur dicere Lucas, quòd in locis Bethſaidæ factum fuerit miraculum illud memorabile, & raſectio cœleſtis. Ait enim: *Aſſumptis illis, ſeceſſit ſeorſum in locum deſertum, qui eſt Bethſaida. Quòd cùm cognouiſſent turbæ, ſecutæ ſunt illum, & excepit illos*, & cætera quæ ſequuntur, vſque ad completam illam ſacræ refectionis hiſtoriam. Sed fortè intelligamus in eo, quòd Lucas ait, *in locum deſertum*, qui eſt Bethſaida, non ipſius viciniæ ciuitatis ſed loca deſerta ad eam pertinentia, eſſe deſignata. Marcus enim dicit apertè, quod pręcederent eum in Bethſaidam, vbi ipſius fines ciuitatis conſtat eſſe notatos. Lucas verò qui non dicit, in locum deſertum qui eſt Bethſaida, ſed, qui eſt Bethſaidæ, poteſt, ni ſallor, rectè intelligi, quia non ipſam ciuitatem voluerit intelligi, ſed locum deſertum ipſius, id eſt, ad eius confinia pertinentem. Narrat autem Euangeliſta Ioannes, manducaſſe turbas panem iuxta Tyberiadem, & aſcendentes nauem, diſcipulos veniſſe trans *mare in Capharnaum*, quæ ambæ ſunt ciuitates in Galilæa, iuxta ſtagnum Genezareth, quæ etiam Tyberiadis à ciuitate Tyberiade vocatur.

Veſpere autem facto, &c. Labor diſcipulorum, laborem Eccleſiæ ſignificat. Motus fluctuum, motum perſecutionum: mare, mundum: ventus, flatum diabolicum: nauicula Eccleſiam ſignificat. *Solus* dicitur eſſe Chriſtus, hoc eſt, ſeparatus ab Eccleſia: videtur & eam deſeruiſſe, cùm eam permittit in tribulatione eſſe. Meritò dicitur eſſe tempeſtas in veſpere, quia dum Eccleſia eſt in tribulatione, dicitur eſſe quaſi in nocte, & ſol iuſtitiæ ſe ab ea abſcondiſſe.

Quarta autem vigilia noctis, &cæt. Stationes & vigiliæ militares, in terna horarum ſpacia diuiduntur. Quando ergo dicit, in quarta vigilia noctis veniſſe ad eos dominum oſtendit tota nocte periclitatos, & extemo noctis tempore, eis auxilium datum. Appropinquante autem die, venit Dominus *ambulans ſuper mare*, quoniam cùm humana fragilitas puſillanimitatem virium ſuarum conſiderat, nihil erga ſe quàm tenebras, & hoſtium cernit anguſtias. Cùm verò mentem ad diuinum præſidium erigit, quaſi inter tenebras ortum luminis in die cernit, Nota, quia prima vigilia conticinium, ſecunda intempeſtum, tertia gallicinium, quarta lucifer. *Venit ad eos* Dominus, ſignificans, quia poſt multam tribulationem viſitat Eccleſiam ſuam: *ſuper mare* ambulat, dum mundi perſecutiones ſedat.

Et videntes eum &c. *turbati ſunt, dicentes: Quia phantaſma eſt*. Dicunt heretici, quia ſi virgo peperit, phantaſma fuit. Si phantaſticum corpus habuit Chriſtus, cur diſcipuli eum eſſe phantaſma metuunt? *Et præ timore clamauerunt*. Sępe enim Eccleſia in tanto labore poſita eſt, quòd clamat ad Dominum: *Quare me dereliquiſti? & quare triſtis incedo, dum affligit me inimicus meus*? Ipſe autem conſolatur eos, dicens: *Habete fiduciam*, quia *ego ſum*. Cùm enim in principio tranquillitatis nondum creditur à timentibus vera liberatio, quòd per phãtaſma ſignificatur, & ideo clamant, tandem indicatur eis, quia verè liberati ſunt, quod dicere eſt, *ego ſum*. Ad literam, ideo dicit, *ego ſum*, vt deſperationem, & phantaſiæ opinionem remoueret. Nec ſubiungit *qui ſum*, quia ex voce ſatis nota poterant eum agnoſcere, vel quia ipſe eſt qui dicit: *Qui eſt, miſit me ad vos*, & de ao dicitur. *Ego ſum qui ſum. Reſpondens autem Petrus, dixit*, & cætera. Aliud eſt ſacramentum de Petro per ſe, & alia figura. Eadam enim res multoties diuerſis figuris exprimitur. Eandem ergo perſonam gerit hic Petrus, quam & nauicula ſuperius, perſonam videlicet laborantis Eccleſiæ. Dicit ergo Eccleſia: *Si tu es* ille verus liberator, ſicut reuera es, *iube me venire ad te*, optat enim Eccleſia ſemper venire ad Dominum: addit *ſuper aquas*, quaſi dicat: Fac me ad exemplum tuum mundi ſuperare preſſuras. Optanti venire dicit: *veni*, quia ſemper affert auxilium omni petenti. *Et deſcendens* &cęt. Qui putat non eſſe corpus dominicũ verum quia ſuper aquas inceſſit, reſpondeat quomodo *ambulauerit* Petrus, *quem verum hominem eſſe negare non poſſunt*. MYSTICA nauicula, quę ſuperius ſignificabat Eccleſiam, deſignat humanum auxiliũ, quia nauis eſt hominis inſtrumentum ad gentes transfretandas. Deſcendit *Petrus de nauicula*, cùm Eccleſia poſtpoſito omni humano auxilio, humiliando ſe ad Deum ſolum refugit, & *per hoc datur ei calcare* tribulatiooes huius mundi, vt veniat *ad Ieſum*,

Ieſum, id eſt, fit ei conformis. *Videns verò ventum validum, timuit*. Ecce Petrus ad literam ne ſuperbiret, quaſi æqualis Domino, immiſit ei Dominus ventum, qui eum terreat, & humanam fragilitatem recognoſcere faciat. Permittitur timere & mergi, vt gratius ſit auxilium poſt timorē. Sicut etiam permittit Eccleſiā titubare in perſecutione, vt ei infirmitatē ſuam oſtendat, & vehemētius ipſe ab ea inuocetur. Cui clamanti, extendit *manum* auxilij, & de tribulatione increpat dicēs: *Modicæ fidei. Et cùm aſcendiſſet in nauiculā*, &c. Modò redit ad priorē figurā, quia hoc totum de Petro fuit, quaſi alia figura interpoſita. Cùm ſuperius dixiſſet, *ego ſum*, id eſt, cùm Eccleſiā ſuam conſolatus fuiſſet, aſcendit *in nauiculā*, hoc eſt, in Eccleſiā. Quamdiu enim patiebatur Eccleſiā ſuam vexari, quaſi abſens videbatur eſſe, ſed data tranquillitate Eccleſiæ, videtur acceſſiſſe, & tunc *ceſſauit ventus* tribulationis. *Qui autē in nauicula erant*. De nautis intelligendū eſt, vel de Apoſtolis. Eodem modo Eccleſia, pace ſibi reddita, gratiarum actione Deū adorat. *Et cùm transfretaſſent*, &c. *Genezar* enim hortus interpretatur, & ideo paradyſum ſignificat. Meritò poſt naufragiū & nauigationem maris ad littus *Genezar* perueniunt, quia Eccleſia poſt perſecutiones mundi, & curſū præſentis vitæ ad iucunditatē perueniet paradyſi. *Et cùm cognouiſſent eum*, &c. Beda: Cognouerūt eum rumore, non facie. Vel certe pro ſignorū magnitudine, quę patrabat in populis, & notus erāt pluribus vultu. Sed vide quanta ſit fides hominum terræ Genezaret, vt non præſentiū tantùm ſalute contenti ſint, ſed mittuntur ad alias per circuitū ciuitates, quò omnes currant ad medicum. Homines Genezaret, gentiles ſignificare dicuntur. Genezaret enim alia interpretatione, quaſi generans auram dicitur. Gentilitas autem multiplicium errorum nebulam generauit. Illi audita prædicatione, adducunt *omnes malè habentes*, id eſt, varijs criminibus irretitos. *Et rogabant eum, vt vel fimbriam veſtimenti eius tangerent*, &c. Veſtimentū incarnationem Chriſti, qua diuinitas induta eſt, ſignificat. Fimbria verò, prædicationem de incarnatione Chriſti pendentem deſignat. Gentiles verò non veſtimentum tangunt, quia pręſentiam carnis non viderunt. Fimbriam verò tangunt, quia prædicationem incarnationis ſuſceperunt, & per fidem ſaluati ſunt.

CAPVT XV.

TVNC *acceſſerunt ad* Ieſum, &cæt. Homines Genezar minus docti credunt, ſed qui ſapientes videntur, ad pugnam veniunt, iuxta illud: *Abſcondiſti hæc à ſapientibus, & reuelaſti ea paruulis. Quare diſcipuli tui*, &c. Mira Scribarum & Phariſęorum ſtultitia, quæ Dei filium putat ſuis traditionibus eſſe ſubiectum.

Non enim lauant, &c. Beda: Multa baptiſmata erant Iudæorum, quæ non erant in lege, ſed ſpiritualia Prophetarum verba carnaliter accipientes, quæ illi de caſtigatione cordis & operis præcipiebant, dicentes: *Lauamini, mundi eſtote, & mundamini, qui fertis vaſa Domini*, illi de corpore ſolo lauando ſeruabant. Fruſtra omnes Iudæi lauant manus, & ſua baptiſmata obſeruant, quàm diu cōtemnunt fonte Saluatoris ablui. Intelligentes ergo carnaliter illam ſaluationem Prophetæ, ſeruabant in manibus & corpore abluendo illam præceptionem, & ideo ſtatuerunt non niſi lotis manibus manducandum eſſe, ille *autem reſpondēs, ait illis*:

Quare & vos transgredimini? &c. Beda: Falſam calumniam vera reſponſione Dominus confutat, cùm vos propter traditiones hominum præcepta Domini contemnatis, quare diſcipulos meos arguendos creditis, quòd ſeniorum iuſſa paruipendant, vt Dei ſcita cuſtodiant, dum implendo ſpiritualiter ablutionem Prophetæ, operum & cogitationum maculam deleant? *Nam Deus dixit*. In quo præceptum Domini traditione ſua tranſgrediantur, oſtendit: Deus præceperat in lege honorare *patrem & matrem*: Phariſæi verò auaritiæ ſeruientes, vt homines offerrent munera in templo, quæ in ſuos vſus peruenirent, patrē honorandum, Deum eſſe muneribus venerandum interpretabantur, & ita carnales patres ſub nomine pietatis eſſe poſtponendos dicebant. Et hoc eſt quod *Deus dixit*:

Honora patrem & matrem. Honor iſte in ſcripturis, non tantum in ſalutationibus & officijs deferendis, quantum in eleemoſyna & munerum collatione ſentitur, vnde Apoſtolus: *Honora viduas, quæ verè viduæ ſunt*. Hic honor donum intelligitur. Et alibi: *Presbyteri duplici honore ſunt honorandi*, quaſi dicat: Non ſolùm officijs, ſed etiam muneribus ſunt donandi. *Qui maledixerit patri aut matri*, ſubtrahendo eis beneficia debita, *morte moriatur. Vos autem dicitis* filijs aliquorum parentum: O iuuenes, vouete, quantumcunque ſitis pauperes, oblationes de rebus. Et ſi non poteſtis paſcere parentes, & Deo offerre, contēptis parentibus, res veſtras Deo vouete: & ſi pater veſter voluerit res veſtras accipere, dicite, quia Deo vouiſtis eas. Et hoc eſt: *Quicunq;*, id eſt, quiſquis veſtrum ò iuuenes *dixerit*, id eſt, dicere poterit, vel dicat *patri vel matri*, res veſtras ſumere volenti: O pater, *munus*, quod *eſt* Deo *ex me* iam deuotum, *proderit tibi* admirando, id eſt, cederet in tuus vſus? certè non debes ſumere, ne ſis reus ſacrilegij. Vel ita: *Munus*, quod ego offero Deo, & mihi & *tibi proderit*, & ideo non debes ſumere res meas in tuos vſus, ſed pati vt Deo offeram, vel, per eclipſin. *Quicunq; dixerit patri*, &c. Subaudis faciet Dei mandatum, vel complebit legem, vel erit dignus vita æterna, & ſic propter iſtas perſuaſiones auaritiæ veſtræ, iuuenis ille *non honorificabit patrem aut matrem. Irritum* ergo *feciſtis mandatum Dei propter* traditiones veſtras. Sequitur:

Et non honorificabit patrem ſuum, aut matrem. Quaſi dicat: Vos tamen filijs perſuaſiſtis peſsima, & quia hoc perſuaſiſtis, filius poſtea *patrem aut matrem non* honorificauit. *Et* ideo *Dei mandatū* de ſuſtinentis parentibus *feciſtis irritum, propter traditionem veſtram*, veſtræ ſcilicet auaritiæ ſeruientes. *Hypocritæ*. Peſsimi ſcilicet ſimulatores, qui ſimulatis quod non eſtis, more perſonæ theatralis, *bene* & conuenienter moribus veſtris *Prophetauit Iſaias de vobis, dicens: Populus hic labijs me honorat*, &c. Pręuidit quidem Iſaias ſimulationem Iudæorum, quòd in dolo repugnarent Euangelio. Honorabat etiam labijs eum, dum dicebat: *Magiſter, ſcimus quia verax es*, &c. Vel etiam commeodādo exteriorem munditiam, illum honorabat: ſed dum interiori, quæ vera eſt, carebat, *cor eorum longè* erat, & ille talis honor inutilis eſt eis. Vnde ſequitur: *Sine cauſa autem colunt me*, quia non habebunt mercedem cum veris doctoribus, *docentes doctrinas & mandata hominum*, contemptis pręceptionibus diuinis.

Et conuocatis ad ſe turbis, dixit eis: Audite, &c. *Nō quod intrat in os, coinquinat hominem*: Nec etiam idolothitum, in quantum eſt Dei creatura, *ſed* potius illud *coinquinat, quod procedit ex ore*, id eſt, verbum

bum exprimens immunditiam,& nequitiam ſuę prauæ mentis. Vnde Auguſtinus: Non timeo immunditiam obſonij,ſed cupiditatis.

Tunc accedentes diſcipuli eius,&cæt. Phariſæorum magna eſt religio in cibis,qui *audito hoc verbo,ſcandalizati ſunt*,id eſt, indignati ſunt. Scandalum quidem Græcè,nos offendiculum vel ruinam, vel pedis impactionem poſſumus dicere, vnde dicitur: *Qui ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis*,id eſt,qui occaſionem dederit ruinæ,&c. *At ille reſpondens,ait:*

Omnis plantatio,quam non plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur. Plantatio iſta Doctores legis ſignificat,cum ſequacibus ſuis, qui Chriſtum nõ habebant fundamentum, quare ſunt eradicandi. Sequitur:*Sinite illos*. Quaſi dicat: Permittite eos ſuo libero arbitrio, vt eant ſecundùm deſideria cordis ſui,quia irreuocabiles ſunt. Vnde Paulus: *Hæreticum hominem poſt primam & ſecundam correptionem deuita. Cæci ſunt*,id eſt, luce mandatorum Dei priuati pro traditionibus ſuis, *& ſunt duces cæcorum*,qui non ſolùm ſibi non proſpiciunt,ſed etiam alios in præcipitium trahunt errantes, & in errorem mittentes. *Reſpondens autem Petrus, dixit ei: Ediſſere nobis parabolam iſtam.* Quod apertè dictum fuerat,Petrus parabolicè dictum putat,& in verba manifeſta myſticam quærit intelligentiam,vnde corripitur à Domino, dum dicitur: *Adhuc & vos ſine intellectu eſtis?* Ex quo animaduertimus,vitioſum eſſe auditorem, qui aut obſcura manifeſtè,aut manifeſta dicta obſcurè vult intelligere. Dicit ergo:*Sine intellectu eſtis*, qui putatis myſticum quod eſt prædictum. Sequitur:*Non intelligitis quia omne quod intrat in os*, &c. Apertius inſinuat,quod ſuperius dixit,*non quod in os intrat*, &c. Quod autem dixit, *de corde exeunt cogitationes malæ*. Notandum eſt,quod principalis ſedes animæ,non iuxta Platonem,in cerebro, ſed iuxta Chriſtum in corde eſt. Sunt etiam arguendi hac ſententia,qui cogitationes à diabolo immitti putant,& non ex propria voluntate naſci. Diabolus enim adiutor & incentor malarum cogitationum poteſt eſſe,non author,quia nec interiora, niſi per quoſdam habitus & geſtus exteriores nouit. Verbi gratia: Si pulchram mulierem vos crebrò inſpicere viderit,cor amoris iaculo vulneratum intelligit.

Et egreſſus inde Ieſus,ſeceſſit in partes Tyri & Sidonis. Scribis & Phariſæis relictis,intrat fines *Tyri & Sidonis*,vt filiam Syrophœniſſæ à dæmonio liberaret, vt per fidem gentilis fœminæ Scribarum perfidiam argueret, ſignificans per hoc, quòd relictis calumniatoribus poſt reſurrectionem per prædicatores iret ad gentilitatem. Tyrus enim & Sidon, ciuitates ſunt gentium. Sequitur: *Et ecce mulier Chananea*,&c. Hic videtur Marcus à Matthæo diſſentire, dicit enim Matthæus,quòd mulier clamabat poſt Apoſtolos,cùm dicant: *Dimitte eam,quia clamat poſt nos*. Vnde poſſe intelligi videtur, quia in via ſequebatur eos, & omnia illa verba in via eſſe completa, quia in hoc Euãgelio leguntur. Marcus verò refert, Chriſtum in fines Tyri & Sidonis veniſſe,& tunc domũ quandam ingreſſum fuiſſe,& ibi Chananęam pro filia ſua eum rogaſſe,& verba quæ ſequuntur, ibi dicta fuiſſe. Quapropter intelligendum eſt, cùm Chriſtus in partes Tyri & Sidonis ingrederetur, Chananæam egreſſam fuiſſe,& clamauiſſe in via: *Miſerere mei* Domine,& tunc eum in via non reſpondiſſe, ſed Chriſtum & mulierem cum ſilentio domum ingreſſos fuiſſe,deinceps diſcipulos pro ea rogaſſe,*dimitte eam*, &c. In alijs verò omnibus conueniunt. *Domine miſerere*,&c. Magna fides Chananeæ hîc notatur. Credit Deum, vbi vocat Dominum hominem, vbi Filium Dauid nominat. Credit,quia iam egreſſa eſt de finibus gentilitatis,id eſt,de erroribus illius. Nihil ex merito poſtulat,ſed ſolam Dei miſericordiam efflagitat, cùm dicit,*miſerere*. Non dicit: *Miſerere* filiæ, ſed *miſerere mei*,quia dolor filię eſt matris,ſed vt magis eum ad compaſsionem moueat, totum dolorem enarrat, dicendo:

Filia mea malè à dæmonio vexatur. Vulnera medico detegit,& qualitatem & magnitudinẽ morbi oſtendit. Magnitudinem cùm dicit,*malè vexatur*:qualitatem cum ſubiungit, *à dæmonio*.

Qui non reſpondit ei verbum. Multæ cauſæ ſunt, quare non reſponderet, vt ſcilicet differendo & non reſpondendo,patientiam mulieris,& perſeuerantiam nobis oſtenderet. Cùm enim toties deſpecta eſſet, & etiam canibus comparata,tamẽ cum patientia & humilitate omnia libenter accepit. Ideo iterum non reſpondit, vt diſcipuli pro ea rogarent, oſtendens per hoc neceſſarias eſſe preces eorum, vel ſanctorum ad aliquid impetrandum. Non reſpondet, ne videretur eſſe contrarius ſuæ ſententiæ,qua dixerat: *In viam gentiũ*, &cæt. Differt ſanare,vt ſalutem gentium differendam,poſt reſurrectionem præfiguraret. *Mulier* enim *Chananea*, gentilium Eccleſiam ſignificat, quæ *egreſſa de finibus Tyri & Sidonis*, id eſt, de ritibus gentilitatis, quæ erat pondere peccatorum anguſtiata, & venatio diaboli. Tyrus enim anguſtia,Sidon verò venatio interpretatur. Orat pro filia ſua,id eſt,pro populis nondum credentibus,& à dæmonio vexatis. Differt autem mulierem audire, quæ erat figura gentilium, ſignificans gentilium ſalutem differendam. Similiter ſub perſona huius mulieris, fides humilitas,patientia Eccleſiæ deſignatur: fides, qua credidit poſſe ſaluari filiam. Patientia,qua toties contẽpta, in precibus perſeuerat. Humilitas, qua ſe non canibus,ſed catellis comparat.

Et accedentes diſcipuli eius, &cæt. Ecce diuinum ſilentium effectum habet: quia Matthæus Apoſtolus dicit,*Ipſe reſpondens ait: Non ſum miſſus, niſi ad oues quæ perierunt domus Iſrael*. Primò vt prius prædicem Iudęis,poſtea Gentibus. Prius enim prædicatio offerenda erat Iudæis, quibus facta erat promiſsio,deinceps cùm eſſet repudiata ab eis,ad gentes transferenda. Dicitur ergo: *Non ſum miſſus* in propria perſona, & principaliter, *niſi ad oues*, Iudæos. Sed tamen aliquando in præfiguratione conuerſionis gentium, aliquos eorum ſub aliqua occaſione curabat. *At illa*,&cæt. *Non eſt bonum*,&c. Filij ſunt Iudæi generati, & nutriti ſub cultu vnius Dei,per legem. Panis eſt Euangelium,miracula,& alia, quæ ad ſalutem pertinent noſtram. Non eſt ergo conueniens vt à filijs auferantur, & dentur gentibus, qui ſunt canes, donec Iudæi repudient,quaſi dicat: Vos gentiles indigni eſtis, vt vobis prædicem, & vobis faciam miracula,hæc omnia dicit vt exploret fidem mulieris. *At illa reſpondet: Etiam Domine*, id eſt, verum eſt *Domine,non eſt bonum* vt dones nobis panem, nam micæ nobis ſufficiunt. Et hoc eſt: *Nam & catelli* non *edunt* panem, ſed micas, id eſt, reliquias *dominorum*, quaſi dicat: Domini noſtri ſunt Iudæi, qui ſedent ad menſam ſcripturarum. Nos non ſumus digni ſedere ad menſam, quia canes ſumus, ſed ſub eis exiſtentes, talem aliquas reliquias vellemus habere, ſicut eſt

curatio filiæ meæ. MYSTICE canes, id eſt, gentiles comedunt micas, id eſt, interna myſteria; Iudæi verò cruſtas, id eſt, figuras exteriores.

Tunc reſpondens Ieſus, ait illi: O mulier, magna eſt fides tua, fiat tibi ſicut vis. Magna prædicatur à Domino fides mulieris, quæ primùm Saluatorem filium Dauid, deinde Dominum vocat, extremò vt Deum adorat. Meruit ergo, vt ei diceretur: *Fiat tibi ſicut vis.* Quòd puerum Centurionis, & filiam Chananææ, non veniens ad domos eorum ſanat, ſignificat Gentes, ad quas non venit ſanandas per præſentiam corporis, ſed per verbum ſuum. Quod ipſis rogantibus, filia ſanatur, intelligenda eſt Eccleſiæ perſona, quæ ſibi eſt mater & filia. Nam ſimul omnes, quibus conſtat Eccleſia, mater dicitur, ſinguli autem ijdem filij ipſius appellantur. *Et ſanata eſt filia eius ex illa hora.* Propter humilem, ſermonemque fidelem, filiam deſeruit dæmonium, vbi datur exemplum catechizandi & baptizandi infantes, quia per fidem ſcilicet & confeſsionem parentum, in baptiſmo liberantur à diabolo paruuli, qui necdum per ſe capere, vel aliquid boni vel mali poſſunt facere. *Et cùm tranſiſſet inde Ieſus.* Exiens de finibus gentilium, venit in Iudæam, quia cùm plenitudo gentium intrauerit, tunc omnis Iſrael ſaluus erit. MYSTICE autem *mare*, iuxta quod *venit Ieſus*, turbida & tumentia huius ſeculi volumina ſignificat, in quibus praui delectantur, quaſi piſces in mari, ſed illud *mare* factum eſt *Galilææ*, cùm à vitijs ad virtutes tranſmigrare cœperunt.

Et aſcendens in montem &c. Quia in montem aſcendit, auditores ſuos ad altiora inuitat Dominus enim in monte, verbum eſt in alto. Notandū eſt, quia ipſe non ſtans, ſed ſedens loquitur, quia ſe humiliauit, vt nobis loqueretur. Non enim illum intelligerent homines in ſua maieſtate fulgentem. Vel in monte dicitur ſedere, quia in cœleſtibus docuit ſeſsionem, id eſt, requiem eſſe quærendam.

Et acceſſerunt, &cæt. Cùm enim ſe in mundo ita humiliaret, multi ad fidem illius conuerſi ſunt. *Muti* ſunt, qui Deum non laudant, nec fidem confitentur. *Cæci* ſunt, qui non intelligunt viam vitę, nec animaduertuntur. *Surdi* ſunt, qui non obtemperant, quamuis intelligant. *Claudi* ſunt, qui præcepta partim implent, partim non implent. Vel qui valentes in carnali intellectu, claudicant in ſpirituali. Qui autem projciunt eos *ad pedes eius*, ſunt Doctores Eccleſiæ, qui infideles humiliant ſub pedibus Domini. Vnde Zacharias: *Ad dirigendos pedes noſtros in viam pacis.*

Ieſus autem conuocatis diſcipulis, &c. Notandum eſt, quòd prius aufert debilitates, & poſtea cibat, quia prius remouenda ſunt peccata, poſtea anima verbo Dei nutrienda & paſcenda eſt. Conuocat diſcipulos, & quod facturus eſt, enarrat, vt doceat magiſtros Eccleſiæ debere minoribus ſua conſilia communicare. Dicit itaque *diſcipulis: Miſereor turba*, &c. Miſeretur vt homo, vult paſcere vt Deus. Turba MYSTICE *triduo* Deum expectat, quia quamuis ſit in fide ſanctæ Trinitatis, tamen pane verbi deſiderat paſci. Miſeretur autem, cùm prædicatores mittit. Vel *triduo* Dominum ſuſtinere dicitur, quia iam in luce trinæ operationis bene poſita eſt, id eſt, cogitationis, locutionis, & bonæ actionis. Et tamen in varbo diuino enutriri & ſatiari deſiderat.

Et non habent quod manducent, &c. Quaſi dicat: Ideo neceſſarium eſt, vt eos paſcam doctrina cœleſti, qui ſine mea paſtione nihil poſſunt facere, quia non habent vnde confortentur: & ideo *nolo eos dimittere ieiunos* à cibo meæ prædicationis, & admonitionis, *ne deficiant in via* huius peregrinationis. Vel *triduo* ſuſtinent me homines, hoc eſt, in præſenti vita, quę tribus temporibus conſtat, ſcilicet ante legem, ſub lege, ſub gratia. Quartum tempus reſtat in futuro, vbi erit dies ſine nocte. In præſenti ergo Dominus expectatur, donec ad quartum perueniatur.

Dicunt ei: Vnde nobis in deſerto panes tanti, vt ſaturemus turbam tantam? Patet his verbis diſcipulos adhuc eſſe rudes, qui non recordantur quinque millia hominum quinque panibus eſſe ſatiata.

MYSTICA: Prædicatores poſiti in deſerto iſtius mundi, & videntes Eccleſiam magis ac magis dilatari quotidie, mirantur, vbi tot ſententiæ poſſunt inueniri, vnde tot millia poſſunt ſatiari. *Quot panes habetis?* Quęrit non ignarus, ſed docendo reſponſurus. *At illi dixerunt: Septem, & paucos piſciculos.* MYSTICE Dominus reſpondet prædicatoribus ſuis, qui verbū prædicationis timent deficere. Quaſi dicat: Vos miramini, vnde tot millia poſſunt ſatiari, ſed nolite mirari, quia prædicatio Euangelij, & exempla beatorum virorum, ſatis ſufficient ad eos reficiendos. Bene *ſeptem panes* in myſterio noui Teſtamenti ponuntur, in quo ſeptiformis Spiritus ſancti gratia, plenius fidelibus cunctis, & credenda reuelatur, & credita datur. Neque hordeacei eſſe produntur, ſicut illi quinque, de quibus ſunt quinque milia hominū ſaturata, iterum ſicut in lege vitale alimentū corporalibus ſacramentis obtegeretur. Hordei etenim medulla tenacißima palea tegitur. Pauci verò piſces, ſignificant alias ſcripturas, quas habemus, præter nouum Teſtamentum ad ædificationem noſtram. Vel paucos fideles perfectos noui Teſtamenti, qui de fluctibus huius ſeculi erepti, ſuo exemplo nos inſtruendo reficiunt, ne in via deficiamus. *Et præcepit turbæ, vt diſcumberent ſuper terram*, &c. Quia per Scripturam noui Teſtamenti non ſolùm carnis deſideria calcare, ſed & facultates temporales, quæ per terram ſignificantur, derelinquere præcipimur.

Et accipiens ſeptem panes, gratias agens. Gratias agit, vt oſtendat ſe congaudere de ſalute hominū, & nos ad agendas gratias informaret in temporalibus. *Panes fregit*, cùm ſacramenta figurarum aperuit, quibus nutriendus erat populus fidelium, *dedit diſcipulis, & diſcipuli populo*, quia per prędicatores Euangelica doctrina populo miniſtratur. *Et comederunt*, cum verbum diuinum audierunt, & mente ſuſceperunt. *Et ſaturati ſunt*, quando audita opere compleuerunt. *Et quod ſuperfuit de fragmentis, tulerunt ſeptem ſportas plenas*, &c. Sportę ſunt prædicatores, quia ſportæ ſunt de iunco, & de folijs palmarum ſolent contexi. Iuncus verò ſuper aquas ſolet naſci. Palma verò victoribus datur. Iunceis ergo vaſis meritò comparantur electi, qui radicem cordis in fontem vitæ collocant, ne à bonis operibus areſcant.

Aſsimulantur & palmis, quia victores huius mundi exiſtunt. *Septem* fuiſſe memorantur, propter ſeptiformem gratiam, qua complentur. *Fragmenta* ſubtilitatem myſteriorum Dei ſignificāt, quæ non poteſt capere populus, & ideo ſportis traduntur, id eſt, doctoribus Eccleſiæ reſeruantur.

Erant autem, &c. Meritò *quatuor millia* ſunt *hominum* refectorum, propter quatuor partes mundi, de quibus collecti ſunt. Vel per quatuor Euāgelia, quibus refecti ſunt. *Extra paruulos & mulie-*

res,

ros, &c. In quatuor millibus perfectos intelligimus, quia millenarius perfectus eſt numerus. *Paruuli* verò paruos in fide ſignificant. *Mulieres* verò molles vitijs effluentes deſignant, qui tamen prę dicationem inter bonos recipiunt. Notandum eſt, quia duæ paſtiones in Euangelio leguntur, vna ad actiuos, altera ad contemplatiuos pertinet. In alia, *quinque panes* ſub figura veteris Teſtamenti, in quo licentia temporalium datur, miniſtrati ſunt. In hac, *ſeptem panes* ſub figura noui Teſtamenti, in quo præcipitur, *Vade, vende omnia quæ habes, & da pauperibus*, populo appoſiti ſunt. Vtraque refectio in monte eſt celebrata, quia vtriuſq; Teſtamenti ſcriptura rectè intellecta, altitudinē nubis cœleſtium præceptorum mandat, & præmiorum. In alia, ſederunt *ſuper fœnum*, in hac autem *ſuper terram*. *Fœnum* enim carnem & carnalia deſideria ſignificat, iuxta illud: *Omnis caro fœnum, & omnis gloria eius quaſi flos agri*. *Terra* verò temporalia bona exprimit. Præcipitur ergo actiuis, vt *fœnum* calcent, id eſt, deſideria carnis. Contemplatiuis verò *terram*, id eſt, terrenas facultates relinquere, & conculcare præcipitur. Ibi *quinque millia*, hic *quatuor* paſcuntur, quia actiui quinque ſenſibus corporis ſubiacent, dum vacant exterioribus bonis. Contemplatiui verò à temporalibus poſſeſsionibus denudati ſunt, iuxta hoc quod Euangelium præcipit, & ideo quatuor ſunt, quaſi doctrina quatuor Euangeliorum refecti, vel quatuor principalibus virtutibus ornati.

Et dimiſſa turba, aſcendit in nauiculam, & venit in fines Magedan, &c. Hic docet, quia prædicatores miniſtrato verbo vitæ populo, ipſi intra cubiculum cordis virtutum pomis debent refici. Vnde meritò *in fines Magedan* tendere dicuntur. Quæ, quæ poma vel nuncia interpretatur.

CAPVT XVI.

ET acceſſerunt ad eum Phariſæi & Saducæi, quærentes *ſignum de cœlo*, &cæt. Petebant enim tentando, vt more Heliæ ignem de ſublimi venire, vel in ſimilitudinem Samuelis tempore æſtiuo mugire tonitrua faceret, vel qui paucis panibus multos ſatiauit, nec in exemplum Moyſi de cœlo mitteret. Aliter enim non videretur eſſe perfectus, & à Deo miſſus, niſi ſigna *de cœlo oſtenderet*, quaſi non poſſent & illa calumniari, & dicere ex occultis & varijs aeris paſsionibus accidere.

At ille reſpondens, ait illis, &cæt. Increpat eos, qui cum videbantur legis doctores, & Prophetarum vaticinio non potuerunt intelligere aduentum Chriſti, & cùm qualitatem temporis futuri ex ſignis præcedentibus cognoſcerent, rem tam neceſſariam ex ſignis ſuis cognoſcere negligebant. Et hoc eſt: Vos *dicitis* craſtiuum *ſerenum* fore, quia *cœlum rubicundum* videtis *facto veſpere*, *& dicitis mane, hodie* erit *tempeſtas*, nam *rutilat cœlum triſte*, id eſt, ſol rubicundus apparet. Itaque *faciem cœli* cognouiſtis diſcernere, *ſigna autem temporum* aduentus mei *non poteſtis* animaduertere. MYSTICE quidem veſperum, in quo *cœlum rubicundum* eſt, paſsionem Chriſti, qua proprio ſanguine rubicundatus eſt, deſignat. Craſtina verò ſerenitas, quæ veſperum ſubſequitur, lætitiam dominicæ reſurrectionis inſinuat. Vnde Dauid: *Ad veſperum demorabitur fletus, & ad matutinum lætitia*. Quòd verò dicendo ſubdit: *Mane* quidem *dicitis hodie* erit *tempeſtas*, quia *rutilat triſte cœlum*, ſubtiliter edocet, poſt reſurrectionis Dominicæ gaudium per *manè* deſignatum, ſubſequi tribulationes fidelium ſuorum, quibus etiam quodammodo potuit intelligi, & præuideri iudicium vniuerſale futurum. *Generatio mala & adultera ſignum quærit*, &cæt. *Mala* erat in vitijs ſuis. *Adultera*, per infidelitatem à Chriſto recedens, qui verus ſponſus eſt, & diabolo, quaſi alieno viro adhærens. *Generatio* carnalis *ſignum quærit de cœlo*, & iuxta meritum illius *ſignum de cœlo non* offertur. Qui enim cœleſtes fuerunt, *ſignum de cœlo* meruerunt, ſicut Apoſtoli, qui transfigurationem in monte viderunt, & eum aſcendentem in cœlum aſpexerunt. Eis autem, qui eum interfecturi erant, ſignum interfectionis oſtendere voluit, Ionas enim Chriſtum ſignificat, qui ſimplicitate innocentiæ columbinus erat. Ionas enim columba interpretatur. Nautæ ſignificant Iudæos, qui dederunt eum ceto & morti. Tempeſtas verò flatum immundorum ſpirituum deſignat. Cetus tertio die Ionam euomuit, & mors Chriſtum tertio die vitæ reddidit. *Et relictis illis, abijt*, &cæt. Nota quòd nō ſicut in alijs locis legitur, dimiſsis turbis abijt, ſed quia infidelitatis error inſolentium animos obtinebat, non dimiſit eos, ſed reliquit. Per quod iterum ſignificat ſe Iudæos relinquere, & ad Gentes tranſire. *Et cùm veniſſent diſcipuli eius trans fretum, obliti ſunt panes accipere*. Quærat aliquis quomodo panes non habebant? qui ſtatim impletis ſeptem ſportis aſcenderunt *in nauiculam, &* venerunt *in fines Magedan*. vbi quoque audiunt nauigantes, quòd cauere debeant *à fermento Phariſæorum*, Sed ſcriptura dicit: *obliti ſunt eos ſecum tollere*. Quod indicium eſt, quòd modicam carnis curam haberent in reliquis, quibus ipſa reficiendi corporis neceſsitas, quæ naturaliter cunctis ineſt, intētione dominici comitatus, & dulcedine veri panis, qui cum eis erat, mente exciderat. *Qui dixit illis: intuemini, & cauete à fermento Phariſæorum*, &c. *Fermentum Phariſæorum*, eſt decreta legis diuinæ traditionibus hominū poſtponere, vel etiam legem verbis prædicare, & factis impugnare, Dominum tentare, nec doctrinę aut operibus eius credere. Ab huiuſmodi *fermento* præcepit eis cauere. *At illi cogitabant inter ſe dicentes, quia panes non accepimus*, ideo non vult, vt de panibus eorum comedamus, & fortaſsis ieiunantes deficiemus.

Sciens autem Ieſus, dixit: Quid cogitatis inter vos? &c. Quaſi dicat: Quare vos non intelligitis, quòd aliquid myſticè ſignificatur per *quinque panes & quinque millia*, & per *ſeptem panes, & quatuor millia*, & per *duodecim cophinos & ſeptem ſportas*, vt cùm per *panes* doctrinæ ſpirituales ſignificentur, per *fermentum Phariſæorum*, traditiones eorum peruerſas ſignificari intelligatis.

Venit autem Ieſus in partes Cæſareæ Philippi, &cęt. Quia mortem ſuam Apoſtolis reuelare volebat, prius in fide ſua eos vult confirmare, ne audita infirmitate ſuæ paſsionis titubent. Confirmaturus ergo eos in fide, prius opinionem & errorem aliorum à mētibus eorum voluit remouere. Veniens ergo *in partes* Cæſareæ *Philippi*, interrogat *diſcipulos*. Iſte locus eſt, vbi Iordanis oritur ad radices Lybani montis, ex Ior & dan duobus fontibus. Vbi etiam Philippus fratar Herodis extruxit Cæſaream in honorem Tiberij Cæſaris, imitatus patrem ſuum Herodem, qui in honorē Auguſti Cæſaris, Cæſaream appellauit illam, quæ prius turris Stratonis vocabatur. Sequitur:

Quem dicunt homines eſſe filium hominis? Se vocat *filium hominis*, & de ſe filio hominis quærit, *quem*

eum *eſſe dicunt homines?* Pulchrè qui de Domino diuerſam ſententiam ferunt, dicuntur homines. De Apoſtolis autem dicit:

Vos autem, quem me eſſe dicitis? Quaſi à numero hominum eos ſegregans. Quaſi dicat: *Vos autem*, qui non eſtis homines, ſed filij Dei: & ideo dij, *quem me eſſe dicitis?* Propter humilitatem ſe vocat *filium hominis* potius, quàm filium Dei. Vel quia homines eum æſtimabant *filium hominis*, non filium Dei.

Alij Ioannem Baptiſtam, &c. Errare potuerunt in Heliam, & in Ieremiam, quomodo Herodes errauit in Ioannem, dicens: *Quem ego decollaui Ioannem, ipſe ſurrexit à mortuis, & virtutes in illo operantur*,. *Reſpondens Petrus*, quamuis eadem voluntas eſſet omnium Apoſtolorum, tamen Petrus pro omnibus reſpondit: *Tu es Chriſtus filius Dei viui*. Complexus eſt omnia, quia naturam & nomen expreſſit, in quo ſumma virtutum eſt. Deum viuum appellat ad diſtinctionem falſorum Deorum. Notandum eſt, quia cùm Dominus aſſumptæ humanitatis humilitatem profitetur, de ſe intimauit quod minus eſt, diſcipulus verò de eo intimat quod maius eſt. Dominus de ſe intimat, quòd factus eſt propter nos; diſcipulus verò, quia ipſe eſt qui fecit nos *Reſpondens autem Ieſus dixit ei*, &c. Quandoquidem tam perfecta fidei confeſſione polles, *ego*, cuius dicere facere eſt, *dico tibi*: O *Simon beatus es*, *Simon* dico *Bariona*, id eſt, qui tali confeſſione ac pia ſimplicitate, vocari debes filius colnmbę, vel filius diuinę gratiæ, qui in ſpecie columbæ dicitur ſuper ipſum deſcendiſſe. *Bariona* Syriacè, Latinè dicitur filius columbæ, quod nomen illi à Domino rectè impoſitum eſt, quia columba multum ſimplex animal eſt, ac ipſe prudenti, ac pia ſimplicitate Dominum ſequebatur, memor illius pręcepti: *Eſtote prudentes ſicut ſerpentes, & ſimplices ſicut columbæ.* Filius quidem Spiritus ſancti fuit ab eo tempore, quo ab ipſo illuminatus gratiam diuinæ cognitionis accepit, & quia vna eſt voluntas, eademque operatio ſanctæ Trinitatis, rectè cùm dixiſſet: *Beatus es Simon Bariona*, id eſt, filius gratiæ ſpiritualis, protinus adiunxit, quia caro & ſanguis non reuelauit tibi, ſed Pater meus qui in cælis eſt. Pater mittit Spiritum, Filius mittit Spiritum. Spiritus vbi vult ſpirat, quia profectò vna eſt voluntas, vt diximus, & operatio Patris, & Filij, & Spiritus ſancti, & propterea conuenienter dicitur, quia *Pater reuelauit filio columbæ myſterium fidei*, quod ei *caro & ſanguis* reuelare nequibant *Caro* autem *& ſanguis* rectè intelliguntur paternum & maternum genus, vel homines ſapientia carnali inflati, & columbinę ſimplicitatis neſcij, quales fuerunt illi, qui dicebant Chriſtum Ioannem vel Heliam. Vel certè per carnem & ſanguinem Iudęos propriè ſignificat: quod ei non per doctrinam Phariſęorum, ſed per Dei gratiam reuelatum eſt, Chriſtum hominem eſſe Dei filium. Vnde Paulus: *Continuo non acquieui carni & ſanguini*, Iudæos deſignans. Sequitur:

Ego dico tibi, quia tu es Petrus, &c. Non eſt intelligendum, tunc accepiſſe hoc nomen, ſed potius tunc, quando dictum eſt: *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, vt eum Dominus poſtea hoc nomine appellaret dicens: *Tu es Petrus.* Non dixit, tu vocaberis Petrus, ſed dixit, iam *es Petrus*. Vel quando Andreas dixit Petrum fratrem ſuum videre Meſſiam, cùm dixit petro Dominus, vel cùm dictum ſit: *Tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus*, poſſumus dicere, hoc nomen tunc ei eſſe promiſſum, modò autem eſſe completum: & ideo tunc dictum eſt, *tu vocaberis*. modò autem *tu es Petrus*, ob fortitudinem fidei, & tuæ confeſſionis, *Petrus* dico, dictus à me petra.

Et ſuper hanc petram, id eſt, ſuper me, *ædificabo Eccleſiam meam*. Quaſi dicat: Sic es Petrus à me petra, vt tamen mihi reſeruetur fundamenti dignitas: Sed *tu*, cui ego vt amatori & confeſſori meo participium mei nominis dedi, ſuper me fundamentum, mundos lapides ordinabis, & reprobos remouebis, *& portæ inferi*, id eſt, peccata, vel hæretici, vel blandimenta, vel quęlibet talia *non præualebunt aduerſus eam* Eccleſiam. Qui enim intimo amore cordis fidem Chriſti perceperit, facilè quicquid extra ingruerit, vincet.

Et tibi dabo claues regni cælorum, &cæt. Qui regem cælorum tanta deuotione confeſſus eſt, meritò collatis clauibus regni cæleſtis donatus eſt, vt omnibus conſtaret, quia abſque fide & confeſſione nullus regnum cœlorum poſſet intrare. Claues autem regni cælorum ipſam diſcernendi ſententiam & potentiam nominat. Potentiam, qua liget vel ſoluat. Diſcretionem, qua dignos vel indignos diſcernat. Qui enim aliquid indignè ſoluit vel ligat, vt ait Gregorius, à propria poteſtate ſe priuat. Si ſcientiam diſcernendi habet, nec tamen potentiam ſuſcepit ligandi atque ſoluendi, neminem ligat neque ſoluit. Si autem poteſtatem accepit, nec tamen bene diſcernit, ſi quem ligat vel ſoluit, quamuis in conſpectu hominum, tamen in conſpectu Dei, qui ligatur, immeritò vel ſoluitur, nec ligatus nec ſolutus habetur. Et ideo, quod ſequitur, ita exponendum eſt. *Quodcunque ligaueris*, ſubaudi his clauibus, id eſt, ex potentia & diſcretione *ſuper terram*, *erit ligatum & in cœlis*, &cæt. Notandum, quòd dicit, *ſuper terram*. Non enim data eſt hominibus poteſtas ligandi vel ſoluendi mortuos, ſed viuos. Mortuos enim ſoluendi vel ligandi poteſtas ſoli Deo reſeruata eſt. Vnde dicitur: Deus, cui ſoli competit medicinam præſtare poſt mortem. Ligare & ſoluere eſt *ſuper terram* viuos excommunicare, vel abſoluere. Qui autem mortuum abſolueret, vel ligaret, non *ſuper terram*, ſed poſt terram hoc faceret. Notandum eſt, quòd hæc poteſtas non ſolùm Petro data eſt, ſed ſicut Petrus vnus pro omnibus reſpondit, ſic in Petro omnibus hanc poteſtatem dedit. Vnde poſt paſſionem dictum eſt: *Quorum remiſeritis peccata*, &cæt. Nec ſolis Apoſtolis, ſed etiam omnibus Epiſcopis & preſbyteris hæc poteſtas conceſſa eſt. Sed ideo, quaſi vni Petro eam conceſſit ſpecialiter, vt ad vnitatem nos inuitaret. Ideo enim eum principem Apoſtolorum inſtituit, vt Eccleſia quaſi vnum principalem vicarium Chriſti haberet, ad quem diuerſa Eccleſiæ membra recurrerent, ſi fortè inter ſe diſſentirent, quoniam ſi diuerſa eſſent capita in Eccleſia, vnitatis vinculum rumperetur per diuerſa ſciſmata.

Tunc præcepit diſcipulis ſuis vt nemini dicerent, &cæt. Quæritur cum in ſuperiori miſſione præcepiſſet eis annuntiare, regnum cœlorum appropinquare: Appropinquatio autem illa erat per aduentum eius: Cur modo prohibeat oſtendere eos, qui Ieſus Chriſtus eſt ipſe? Reſpodit: Cùm ſuæ paſſioni appropinquaret, ſciens quia paſſio eius ſcandalum in mentibus credentium generaret, voluit deinceps ante paſſionem ſuam Chriſtum non prędicari, ne nouiter conuerſi ad fidem, videntes eum mori, retrorſum abeũtes peius aber-

ius aberrarent. In miſſione verò non prohibuit, cùm homines adhuc in fide poſſent confirmari. Exinde confirmatis animis Apoſtolorum, in fide tandem paſſionem ſuam eis reuelauit, ſed eos per reſurrectionis prænuntiationem confortauit. Litera ſatis patet. *Et aſſumens*, &c. Nimij ardoris erat Petrus in Dominum, & ita audita paſſione, ex affectu amãtis eum ſeparatim apprehẽſum increpat: ſeparatim ideo, ne magiſtrum arguere videretur. *Qui conuerſus, dixit Petro, vade poſt me ſatana*, &c. Satanas interpretatur aduerſatius, ſiue contrarius, quia contraria, inquit, loqueris voluntati meæ, debes aduerſarius appellari. Diabolo dictum eſt. *Vade Satana.* Petro verò: *Vade poſt me Satana.* Quaſi dicat: Noli præcedere, inſinuando quid debeam facere. Immò *vade poſt me*, id eſt, *ſequere me*, & voluntatem meam addiſce. Multi putant, quòd Petrus non ſit correptus, ſed aduerſarius ſpiritus, qui hoc dicere Apoſtolo ſuggerebat. Sed error Aopſtolicus, & de pietatis affectu veniens, nunquam incentiuum diaboli debet videri. *Scandalum mihi es*, id eſt, me offendis, dum vis præire, *quia non ſapis ea, quæ Dei ſunt.* Meæ enim voluntatis eſt, & Patris, cuius veni facere voluntatem, vt pro hominum ſalute moriar, tu autem tantùm conſiderans tuam voluntatem, nó vis granum tritici in terram cadere, vt multum fructum afferat.

Tunc Ieſus dixit diſcipulis, &cæt. Poſtquam diſcipulis myſterium ſuæ paſſionis & reſurrectionis oſtendit, hortatur eos ad ſuæ paſſionis exemplum, vt per patientiam idem recipiant præmium, dicens ita:

Si quis vult venire poſt me, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam, &cæt. Quaſi dicat: Ego patiar, & *ſi quis vult venire poſt me, abneget ſe.* Alibi, vbi dicitur: *Niſi quis renuntiauerit omnibus quæ poſſidet, non poteſt meus eſſe diſcipulus.* Præcipimur abnegáre noſtra ibi, hic autem nos præcipimur. Tunc autem nos ipſos abnegàmus, cùm vitamus, quòd per vetuſtatem fuimus; & ad hoc nitimur, quò per nouitatem vocamur. Penſemus quomodò Paulus ſe abnegauerat, qui dicebat, *viuo autem iam non ego.* Extinctus quippe fuerat ſæuiſſimus ille perſecutor, viuere cœpit ille prius prædicator. Si enim ipſe eſſet, pius profectò non eſſet: Sed qui ſe viuere denegat, dicat vnde eſt, quòd ſancta verba per doctrinam veritatis clamant, *viuit verò in me Chriſtus.* Ac ſi apertè dicat: Ego quidem à me ipſo extinctus ſum, qui carnaliter non viuo, ſed tamen eſſentialiter mortuus non ſum, qui in Chriſto ſpiritualiter viuo. Dicat ergo veritas, dicat: Si quis vult me ſequi, deneget ſelpſum, quia niſi quis à ſemetipſo deficiat, ad eum, qui ſuper ipſum eſt, non appropinquat, nec valet apprehendere quod vltra ipſum eſt, ſi neſcierit mactáre, quod eſt, ſed iam qui ſed vitijs abnegat, exquirendæ ſunt ei virtutes, in quibus creſcat. Nam cùm dictum eſt: Si quis vult me ſequi, deneget *ſemetipſum*, protinus adiungitur.

Et tollat crucem ſuam, & ſequatur me. Duobus etenim modis crux tollitur. Cùm aut per abſtinentiam affligitur corpus, aut per compaſſionem proximi affligitur animus. Penſemus qualiter vtroque modo Paulus ſuam crucem tulerit, qui ait: *Caſtigo corpus meum, & in ſeruitutem redigo, ne fortè cum alijs prædicauerim, ipſe reprobus efficiar.* Ecce in afflictione corporis audiuimus crucem carnis, nunc in compaſſione proximi audiamus crucem mentis. Ait enim: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis ſcandalizatur, & ego non vror?* Perfectus quippe prædicator, vt exemplum daret abſtinentiæ, crucem portabat in corpore: & quia in ſe trahebat damna infirmitatis alienę, crucem portabat in corde.

Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam, &cæt. Ideo debet ſe abnegare, & crucem portare, quia qui voluerit vitam ſuam ſeruare in mundo, ſi tempus fuerit martyrij, *perdet eam*, hoc eſt, vitam in futuro, quaſi dicat: Qui vitam temporalem noluerit pro Chriſto perdere; non ambigat vitam æternam ſe amittere, & poſtea addit oppoſitum.

Qui autem perdiderit animam ſuam, id eſt, deſtruxerit vitam temporalem, *propter me*, in futuro *inueniet eam*, non videlicet eandem, ſed vitam pro vita, æternam pro momentanea. Hæc omnia de tempore perſecutionis ſunt intelligenda; quia quæ ſequuntur temporibus pacis conueniunt, cùm ait:

Quid enim prodeſt homini, ſi vniuerſum mundum lucretur, &c. Notantur hic duo martyria, aliud in effuſione ſanguinis, quod euenit tempore perſecutionis; aliud in mortificãdis deſiderijs, quod in tempore pacis ad idem continuatur. Vere debet tollere crucem, omnia mala damna patiendo. Nam *quid prodeſt homini* habere proſperitatem in mundo, & temporalia bona obtinere & diligere, ſi per hoc *patiatur detrimentum animæ?* Melius eſt aduerſitates & damna pati in mundo, quàm pœnam pati in inferno. Et hoc eſt: *Quid enim prodeſt*, &cæt.

Aut quam dabit, &cæt. Hoc duobus modis poteſt intelligi, *quam dabit homo commutationem pro anima?* id eſt, quam retributionem poteſt ſoluere Domino *pro anima* ſua redempta & ſaluata? Certè *non ſunt condignæ paſſiones huius temporis*, &cæt. Aut *pro anima* perdita in inferno, quæ commutatio, id eſt, redemptio, poteſt dari? Certè ſi parentes totam pecuniam mundi darent pro anima damnati, nihil proficerent, quia Dominus dabit vnicuique ſecundùm quod meruit, non ſecundùm merita parentum. Et hoc eſt: *Filius enim hominis*, &c. Secundùm priorem ſententiam ita continuatur. Nulla retributio poteſt Chriſto ſolui *pro anima* ſaluata, quia gloria tanta eſt, quòd Filius cum Angelis in gloria veniet. *Amen dico vobis*, &cæt. Voluit pius magiſter aliquibus diſcipulorum ſuorum adhuc in terra degentibus, æternæ promiſſionis gáudia monſtrare, quatenus & ipſi, qui vidiſſent, & omnes, qui audire poſſent, leuius aduerſa præſentia tolerarent, reducto ſæpius ad mentem futuræ retributionis munere quod expectarent. Et hoc innuit in his verbis, quaſi dicat: Dixi quia venturus eſt in gloria Patris. Vultis autem ſcire quanta ſit gloria? *Amen dico vobis*, quòd *ſunt quidam de hic ſtantibus*, id eſt, Petrus, & Ioannes, & Iacobus, *qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis in regno venientem*, id eſt, apparentem in claritate, quam habiturus erat *in regno*, quod completum eſt in transfiguratione, de qua ſtatim ait Euangeliſta.

CAPVT XVII.

ET *poſt dies ſex*, &cæt. Matthæus & Marcus dicunt, *poſt dies ſex* hoc eſſe factum; Lucas verò *poſt octo*. Dicendum eſt ergo Matthæum & Marcum medios tantùm dies poſuiſſe, & primum & poſtremum non connumeraſſe, & ideo dicunt *poſt dies ſex*, id eſt, tranſactis ſex diebus integris, qui futuri erant poſt illum diem, in quo hæc dicta ſunt. Lucas verò primum & po-

ſtremum cum medijs numerat, ad eandem ergo ſententiam conueniunt. Meritò *poſt ſex dies* gloriam ſuā oſtendit, & octauo die, quia poſt ſex ætates mundi, eſt futura reſurrectio, & in octauo die, id eſt, finito tempore mundi, quod per ſeptem dies agitur, venturus eſt in ineffabili gloria ſua. Tres *aſſumpſit*, vt fideles tantùm, qui fide ſanctæ Trinitatis imbuti ſunt, in claritate futuræ reſurrectionis aſſumendos ſignificaret. Nomina etiam conueniunt. Vnuſquiſque enim fidelis debet eſſe Petrus, id eſt, firmus in fide. Poſtea Iacobus, id eſt, ſupplantator vitiorum. Poſtea Ioannes, id eſt, aſcribens omnia gratiæ Dei contra ſuperbiam vitæ, quæ ſolet oriri ex virtutibus.

Et ducit illos in montem, &c. Significans illos, qui reſurrecturi ſunt ad gloriam, id eſt, id cœlum aſcenſuros. Vel ideo *in montem*, vt doceat omnes, qui hanc gratiam videre deſiderent, non in infimis iacere voluptatibus, ſed potius ad ſuperna erigi, iuxta illud: *Noſtra conuerſatio in cælis eſt. Seorſum illos* ideo *ducit*, vt per hoc ſignificaret iuſtos à malis in iudicio ſeparandos.

Et transfiguratus eſt. Non ſubſtantiam carnis amittendo, ſed gloriam futuræ reſurrectionis oſtendendo. *Et reſplenduit facies eius ſicut ſol*, id eſt, in exemplum futuræ claritatis, quam iuſti recipient ſublatis impijs. Soli faciem ſuam comparauit, quia clarius in mundo nihil inueniri potuit. *Veſtimenta autē eius facta ſunt alba ſicut nix. Veſtimenta* Chriſti Sanctos ſignificāt, de quibus Iſaias: *Omnibus his velut indumento veſtieris. Veſtimenta* niui comparantur, quia & candidi erant virtutibus, & omnis æſtus vitiorum ab eis remotus eſt. *Veſtimenta*, ſecundùm Marcum, *fuerunt ſplendida, ſicut nix*, qualia fullo ſuper terram non poteſt candida facere, quia nemo eſt qui ſine contagione alicuius peccati viuere poſſit ſuper terram. Sed quod fullo, id eſt, doctor animarum, ſiue aliquis mundator ſui corporis eximius ſuper tarram nō poteſt, Dominus in cœlo faciet, mundans Eccleſiam, id eſt, veſtem ſuam, ab omni inquinamanto huius carnis ac ſpiritus. *Et ecce, apparuerunt illis Moyſes, & Elias, cum eo loquentes. Moyſes & Helias*, quorum vnum in cælum raptum legimus, alium mortuum in maieſtate cum Deo, vt Lucas ſcribit, futuram illis omnium Sanctorum gloriam ſignificat, qui ſcilicet tempore iudicij, vel viui ſunt in carne reperiendi, vel olim guſtata morte reſuſcitandi, & pariter cum illo ſunt regnaturi, dicente Apoſtolo: *Mortui qui in Chriſto ſunt, reſurgent primi, deinde nos qui viuimus*, &cæt. *Moyſes ergo & Helias*, omnes cum Chriſto regnaturos ſignificant. *Moyſes* mortuus mortuos, *Helias* viuus eos omnes, qui viui inuenientur. Aliter: *Moyſes & Helias*, hoc eſt, legiſlator & Prophetarum eximius apperant, & loquuntur cum Domino de paſſione & reſurrectione eius, vt oſtendent ipſum eſſe, quem cuncta legis & Prophetarum oracula promiſerunt. Apparent autem non in infimis, ſed in monte cum illo, qui nimirum ſoli illi qui mente deſideria terrena tranſcendunt, maieſtatem ſanctæ Scripturæ, quæ in Domino eſt adimpleta, proſpiciunt. *Cùm eo* etiam loquebantur, quia referebant quod vera fuerūt verba Prophetarum de aduentu ipſius & ſalute hominum. Significant etiam duas regenerationes, quarum vna eſt in baptiſmate, vbi anima reſuſcitatur. Altera eſt in reſurrectione, vbi caro reſuſcitabitur, de qua dicitur: *In regeneratione, cum ſederit filius hominis*, &cæt. *Moyſes*, qui aquaticus interpretatur, reſurrectionem baptiſmatis ſignificat primam. *Helias*, qui ſol interpretatur, *Helios* enim Græcè dicitur ſol, regenerationem ſecundam ſignificat, in qua *iuſti fulgebunt ſicut ſol*. Meritò ergo duo viri tales apparuerunt, qui ſignificant fideles primæ regenerationis participes, & ſecundam per eam expectantes.

Reſpondens autem Petrus, dixit ad Ieſum: Domine, bonum eſt, &cæt. Quia guſtata cœleſti dulcedine viléſcunt infima, Petrus viſa Domini & Sanctorum maieſtate, ſolis his perpetuò vult adhærere, dicens: *Domine bonum eſt nos hic eſſe.* O quanta felicitas eſt viſionis Deitatis inter Angelorum choros, ſi tantum transfigurata Chriſti humanitas, & duorum Sanctorum ſocietas, ad punctum viſa delectet. Neſciebat Petrus, ſecundùm alium Euāgeliſtam, *quid diceret*, qui oblitus eſt regnum Sanctis à Domino non alicubi terrorum, ſed in cœlis eſſe promiſſum, & qui in gloria cœleſti tabernacula quærit, vbi nulla aduerſitatis aura eſt timenda, quia Deus omnipotens templum eius eſt & Agnus, ſed in hoc tamen ſciebat, quod dicit, *bonum eſt nos hic eſſe*, quia verè ſolum & perfectum hominis bonum eſt intrare in gaudium Domini ſui, & permanere. Fulgentius: Quòd ſi Petrus, videns glorificatam humanitatem, tanto afficitur gaudio, vt nunquam velit ab huius intuitu ſecerni, quid putandum eſt de his, qui diuinitatem merebuntur videre? Et notandum, quia in hoc etiam Petrus peccat, quòd Dominū & ſeruos parificat, dicens:

Faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moyſi vnum & Eliæ vnum. Simul etiam videndum, quia reſponſionem Domini non meruit, eò quòd imprudenter quæſiuit. Sed figuræ cuiuſdam rei myſterium accepit. Quæſiuit enim tabernaculum materiale, & vmbraculum nubis accepit, vt diſcat in reſurrectione mortuorum, non domorum tegmine, ſed Spiritus ſancti gloria Sanctos protegendos eſſe. Vnde Sequitur:

Adhuc eo loquente, &c. *Et ecce vox*, &cæt. Notandum eſt, quia bene conuenit myſterium ſecundæ regenerationis, cum myſterio primæ. In baptiſmate enim Chriſti, operatio totius Trinitatis oſtenſa eſt. Fuit enim Filius ibi incarnatus. Apparuit in ſpecie columbæ Spiritus ſanctus, & Pater in voce fuit ibi declaratus. In transfiguratione enim, quæ ſacramentum fuit ſecundæ regenerationis, ſimiliter tota Trinitas apparuit, quia in voce Pater, in nube Spiritus, in carne Filius. Quæritur autem, quare ibi Spiritus in columba, hic autem in nube declaratus eſt? Dona enim ſua per ſpecies declarare ſolet. Innocentia enim in baptiſmate datur, quæ per auem ſimplicitatis deſignatur. Daturus eſt autem claritatem & refrigerium omnis voluptatis, & carnalis ſomitis in reſurrectione. In nube refrigerium. In fulgore nubis, claritas reſurgentium corporum figuratur. Cùm dicat, *ipſum audite*, concordat verbis Moyſi, in quibus teſtimonium incarnationis dominicæ ferens aiebat: *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus de fratribus veſtris, tanquam me ipſum audietis, iuxta omnia quæ locutus fuerit vobis. Omnis autem anima, quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe.* Quem ergo Moyſes cùm veniret in carne, audiendum ab omni anima, quæ ſaluari vellet, prędixit: hunc iam venientem in carne, Deus Pater audiendum diſcipulis oſtendit, & ſuum eſſe Filium, cœleſti voce ſignauit.

Et audientes diſcipuli, ceciderunt, &cæt. Triplicem verò ob cauſam terrentur, vel quia ſe errare cognouerant, vel quia nubes lucida operuerat

eos, aut quia Dei Patris vocem audierāt. Humana enim fragilitas conſpectum maioris gloriæ ferre non poteſt. Toto itaque corpore & animo contremiſcentes, ad terram cadunt, quia quanto quis ampliora quæſierit, tanto magis ad inferiora delabitur, ſi menſuram ſuam ignorauerit. *Et acceſſit Ieſus*, &c. Quia illi iacebant, & ſurgere non poterant, ipſe clementer accedit & tangit, vt tactu mēbra timore debilitata ſolidentur: & verbo conſolatur, dicens: *Surgite, nolite timere. Leuantes autem oculos*, &c. Vbi Filius cœpit deſignari, mox diſceſſerunt ſerui, ne ad illos vox paterna emiſſa videretur. Viderunt autem Ieſum ſtantem ablata nube, & Moyſen & Heliam euanuiſſe, quia poſtquā Legis & Prophetarum vmbra diſceſsit, quæ velamento ſuo Apoſtolos texerat, verum lumen Euangelij reperitur. Aliter, cùm fieret, vox ſuper Filium, inuentus eſt ipſe ſolus, quia cùm manifeſtauerit ſeipſum electis, erit *Deus omnia in omnibus*. Imò ipſe cum ſuis *vnus per omnia Chriſtus*, id eſt, caput cum corpore ſplendebit, propter quam vnitatem dicitur: *Nemo aſcendit in cœlum*, &cæt. Notandum quòd ad vocem Patris, Moyſes in locum ſuum, Helias verò diſceſsit in regionē ſuam.

Et deſcendentibus illis, &c. Non vult hoc in populis prædicari, ne incredibile eſſet pro magnitudine rei, & poſt gloriam tantam apud rudes animos ſequens crux ſcandalum faceret.

Et interrogauerunt, &c. Traditio Phariſæorum eſt iuxta Malachiam Prophetam, qui eſt nouiſsimus in duodecim, quod Helias veniat ante aduētum Saluatoris, & reducat corda patrum ad filios, & filiorum ad patres, & reſtituet omnia in antiquum ſtatum. Exiſtimabant Apoſtoli transformationem illam eſſe gloriæ vltimam, quam viderant in monte, & dicunt: Si iam veniſti in gloria, quomodo præcurſor non apparet? Maximè hoc dicunt, quia Heliam tam citò receſsiſſe viderant. Et hoc eſt: *Quid ergo dicunt Scribæ, quòd Eliam primùm oporteat venire?* quandoquidem videmus te iam in regno gloriæ tuæ, vbi eſt Helias, qui debet pręcedere? *At ille reſpondens, ait eis: Elias quidem venturus eſt*, vt reſtauret *omnia*, quę Malachias prophetauit, dicens: *Ecce ego mittam vobis Eliam Prophetam, antequam veniat dies Domini*, &c. Vbi dicit, *Elias venturus eſt*, oſtendit iſtum non eſſe ſecundùm aduentum, & ſic remouet prauam opinionem eorum. *Dico autem*, &c. Quaſi dicat: Non ſolùm dixi Heliam venturum, vt probarem iſtum aduentum non eſſe ſecundum, ſed etiam ad comprobandum primum aduentum dico, Heliā iam veniſſe, ſed *non cognouerunt eum*, nec amauerunt eum. Iſte ſcilicet, qui venturus eſt in ſecundo Saluatoris aduentu, iuxta corporis fidem, *iam venit* in ſpiritu, & virtute per Ioannem, mei aduentus primi pręcurſorem. *Et non cognouerunt eum, ſed* potius *fecerunt in eo quæcunq; voluerunt*, & eum ad vltimum decollauerunt, Phariſæis cōſentientibus. *Sic & filius hominis paſſurus eſt ab eis.* Sicut enim in nece Ioannis factio Phariſæorum conſenſit, ita & in occiſionem Domini Herodes voluntatem ſuam iunxit, quia *indutum veſte alba atque illuſum, remiſit ad Pilatum*. Et notandū quia Chriſtus ab eis mortē paſſurus *filius hominis* appellatur, quia Chriſto in carne paſſo diuinitas impaſsibilis manſit.

Tunc intellexerunt diſcipuli, &c. *intellexerunt* dico per indicium ſuæ paſsionis, de qua ſæpe prædixerat illis, & per indicium paſsionis ſui præcurſoris, quam completam viderant.

Et cùm veniſſet ad turbam, &cæt. Loca ipſa rebus congruunt. In monte Dominus orat, & transformatur, coram diſcipulis oſtendēs arcana ſuæ maieſtatis. in inferiora verò deſcendens, turbæ occurſu excipitur, & miſeros audit, caſtigat, docet, confortat. Surſum ſpiritualem vocem Patris perfectis pandit, deorſum ſpiritus malos ab his, qui vexabantur, expellit. Pro qualitate enim meritorum, alijs aſcendit, alijs deſcendit. Marcus hunc dicit ſurdum & mutū, quem Matthæus vocat lunaticum, non quòd luna dæmonibus ſeruiat; ſed dæmon curſum lunæ obſeruans, homines vexat, vt per creaturam infamet Creatorem. TYPICE quidem lunaticus eſt, qui per horarum momēta mutatur ad vitia, nec perſtat in propoſito, ſed creſcit & decreſcit, & nunc in ignem libidinis fertur, quo corda adulterātium ſuccenſa ſunt; vel in ignem iræ, quo videntur alta petere; nūc in aquas voluptatis carnalis, quæ molliant & reſoluant rebus mentes. de quibus aquis dicitur: *Aquæ multæ non potuerunt extinguere charitatem*.

Et obtuli eum, &c. Latenter hoc dicto accuſat Apoſtolos, cùm poſsibilitas curandi interdum nō ad imbecillitatem curantium, ſed ad eorum fidē referatur, qui curandi ſunt, dicente Domino: *Fiat tibi ſecundùm fidem tuam. Reſpondens autem Ieſus, dixit*, &c. Non quaſi tædio ſuperatus ac furibundus in hęc verba prorupit, qui vt agnus mitis eſt, ſed quantum ad ſimilitudinem medici, qui, ſi ægrotum videat contra ſua præcepta gerentem; dicit: Vſquequò ad domum tuam accedam? vſquequò artis meæ in te perdam induſtriam? me aliud iubente, & te aliud faciente. Ita igitur Dominus non homini iratus, ſed vitio, vt per vnum hominem & Iudæos arguat infidelitatis, ſtatim intulit: *Afferte illum ad me. Et* eum allatum *increpauit Ieſus*, non dæmonium, vt oſtenderet, peccato ſuo vel parentum ſuorum, immundo ſpiritui illum eſſe traditum: vel quod melius eſt, non puerum, qui vim patiebatur, ſed dæmonem qui inferebat, increpabat. Quia qui peccantem emendare deſiderat, vitium vtique arguendo, & odiendo depellere, & hominem debet amando refouere. *Et exijt ab eo*, &c. Marcus de iſto dicit, quòd *cum vidiſſet* Dominum, *ſtatim ſpiritus* turbauit eum, *& eliſus in terram volutabatur*, & Domino iubente vt exeat, exclamat, & *diſcerpens* exijt, quia ſæpe cum conuerti ad Dominum volumus poſt peccata, à diabolo impugnamur magis, vt vel odium virtutis incutiat, vel expulſionis ſuæ iniuriam vindicet. Exiturus diſcerpit, & furenti clamore intuentes terruit; quia plerunque dum corde expellitur, acriores tentationes excitat, qui prius quietus poſsidebat. *Et curatus eſt puer ex illa hora*, quia nullus præualet morbus, vbi Omnipotentis interuenit manus.

Tunc acceſſerunt diſcipuli ad Ieſum ſecretò, & dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illum? Dixit illis: Propter incredulitatem veſtram. Hic planè datur intelligi, quia quando quis orans non exauditur, non eſt impoſsibilitas præſtantis, ſed culpa deprecantis.

Amen quippe dico vobis, ſi habueritis fidem ſicut granum ſinapis, dicetis monti huic tranſi hinc, & tranſibit, & nihil impoſsibile erit vobis. Fidem perfectam grano ſinapis comparat, quæ ſcilicet ſit in facie humilis, & feruens in abſcondito pectoris, vilis quidem paſsim intuentibus, nullarumq; virium apparens, ſed preſſuris attritum, quid perfectionis intus gerat oſtendens.

Notandum eſt etiam, quòd granum ſinapis ad purgationem capitis ſalubarrimè prodeſt. Nam

ſi optimè tritum & cribratum tepido & pingui mulſo permiſceat, & hoc ieiunus contra ſolem calidum, vel in balneo gargarizes, omnē humorem noxium, etiam ſi craſsior fuerit, de capite purgat, & imminentium imbecillitatum pericula facit vitari. Sic perfecta fides tentationis piſtillo probata, & ab omni ſuperficie leuium cogitationum cribro diſcretionis caſtigata, & perfectæ dilectionis melle dulcorata, omnes de corde, quod eſt interioris hominis caput, vitiorum ſentinas exhaurit, non ſolùm ad præſens, ſed etiam in futurum ne colligantur munit. Ad literam veniamus.

Si habueritis fidem, dico exiſtentem. *ſicut granū ſinapis*, id eſt, quæ comparabilis eſt grano ſinapis ſecundùm naturam ipſius, ſi diceretis *monti huic, tranſi hinc, & tranſibit*, realiter poteſt intelligi, ſicut legitur beatus Benedictus lapidem hortum ſuum occupantem verbo tranſtuliſſe. Vel diceretis *monti huic*, id eſt, diabolo, *tranſi hinc* de iſto obſeſſo corpore, *& tranſibit* in alium, vel in maris profundum.

Et nihil impoſsibile, &c. Id eſt, nulla incommoditas erit inſanabilis.

Hoc autem genus non eycitur, niſi per orationem & ieiunium. Dum docet Apoſtolos, quomodo dæmon nequiſsimus debet expelli, omnes ad vitam inſinuat, vt ſcilicet nouerimus grauiora quæque vel dæmonum vel hominum tentamenta ieiuniis & orationibus eſſe ſuperanda. Iram etiam Dei, cùm in vltione noſtrorum ſcelerum fuerit accēſa, hoc ſingulari remedio poſſe placari. Ieiunium autem generale eſt, non ſolùm ab eſcis, ſed etiam à cunctis illecebris carnis, imò ab omnium vitiorum paſsionibus abſtinere: ſicut & oratio generalis non in verbis ſolùm eſt, verùm etiam in omnibus, quæ in obſequium noſtræ conditoris fide deuota gerimus, teſte Apoſtolo: *Semper gaudete, ſine intermiſsione orate. Hoc* igitur *genus* dæmonij, id eſt, iſta voluptatum mutabilitas, *non eycitur, niſi per orationem*, non tantùm verborum, ſed etiā deuotionis, *& ieiunium*, non tantùm cibi, ſed & vitij.

Conuerſantibus in Galilæa, &c. Frequēter voluit Dominus paſsionem ſuam denuntiare, quia cognouerat eos per hoc multum eſſe conturbandos, ſed poſt nuntium triſtitiæ, ad conſolationem, reſurrectionem ſuam ſupponebat.

Et cum veniſſent Capharnaum, &c. Per Auguſtum Cæſarem facta eſt Iudæa tributaria, vnde Ioſeph & Maria in Bethleem profeſsi ſunt ſoluendo tributa, ait enim Lucas: *Aſcendit autem Ioſeph in Bethleem, vt profiteretur cum Maria deſponſata.* Quæritur ergo tributum à Domino: & quia nutritus eſt Nazareth, quod eſt oppidū Galilęæ, vrbi Capharnaum ſubiacens, ideo cum veniſſet in maiorem ciuitatem, ibi tributum ab eo poſtulatum eſt. Sed ſignorum magnitudine, non audent ipſum petere, ſed conueniunt diſcipulos malitioſè inueſtigando, vtrum tribum ſolueret, an non.

Magiſter veſter non ſoluit didrachma? & cæt. Et Petrus reſpondit, *etiam*, ita eſt quod non ſoluit. *Et cùm* Petrus *intraſſet in domum*, volens Petrus Domino intimare, quod Herodiani peterent tributum, ſed Dominus *preuenit eum*, dicens: *Quid tibi videtur Simon? Reges terræ à quibus accipiunt tributū vel cenſum? à filijs ſuis, an ab alienis?* &c. Chriſtus filius erat regis omnipotentis, & ex Dauid ſtirpe genitus, ergo quia filius regis erat, non debebat tributa, ſed quia exemplum omnis humilitatis oſtēdere volebat, ne homines ſcandalizaret, maluit tributum ſoluere, ſed noluit ſoluere de communi, docens moraliter, vt nemo de communitate fratrum, ſed quod proprietati ſuæ pertinet, expendat. mitte ergo ad mare. Miranda eſt præſentia Domini Saluatoris, & magnitudo virtutum Chriſti. Præſcientia, quod nouerat ſtaterē in ore piſcis. Magnitudo virtutis, ſi ad verbū illius creatus eſt ſtater, vt quod futurum erat, ipſe fecerit loquendo. Conſuetudo enim erat, vt vnuſquiſq; pro ſe didrachma redderet. Stater verò pondus eſt duorum didrachmatum, aliquid tamē MYSTICI in hac re poteſt intelligi. Piſcis eſt Chriſtus. Mare mundus. Hamus mors. Chriſtus gerebat pretium noſtræ redemptionis. Quod autem pretium in ore piſcis inuentum eſt, ſignificat redemptionem noſtram ore Chriſti prænuntiatam eſſe hominibus. Datur pro Chriſto & pro Petro, ſed diuerſis modis. Petrus gerit hic perſonam Eccleſiæ. Chriſtus ſoluit pretium pro ſe, quia paſsio ſua fuit ſibi pretium exaltationis, iuxta illud: *Propterea exaltauit illum Deus, & dedit illi nomen, quod eſt ſuper omne nomen*, &c. Et pro Petro, id eſt, pro Eccleſia, vt eam à captiuitate liberaret.

CAPVT XVIII.

IN *illa hora acceſſerunt*, &c. Quia ſoluerat Chriſtus tributum pro ſolo Petro, indignati alij & putantes Petrum præferri. Quæritur igitur, quis ſit *maior in regno cœlorum?* volens ſuperbiam eorū cōtundere, proponit exemplū humilitatis, ne alij alijs velint præferri. Et ideo *ſtatuit in medio* puerū, vt innocentiū paruuli, quā ex natura habebat, & induſtria & virtute imitentur. Multi dicunt illum *paruulum* fuiſſe ſanctum Martialem Lemouicenſem. Multi etiam hoc credunt, dictum eſſe de ſeipſo, qui puer erat malitia & non ætate, & verus humilis, qui nō venit miniſtrari, ſed miniſtrare. Litera ſic legitur: *Amen dico vobis, niſi conuerſi fueritis*, &c. Ab hac elatione & in indignatione, in qua nunc eſtis, *& efficiamini* ita innocentes & humiles per virtutem, *ſicut paruuli* ſunt per ætatem, *non intrabitis in regnum cœlorum.*

Quicunq; ergo humiliauerit ſe, &c. Quandoquidem aliter non intratur, *ergo quicunque humiliauerit ſe, ſicut paruulus iſte*, qui videns pulchram mulierem, non delectatur, qui non aliud cogitat, & aliud loquitur, intrabit *in regnum cœlorum*. Et quāto humilior erit, tanto maior efficietur.

Et qui ſuſceperit vnum paruulum, &c. Quia Apoſtoli de ambitione inuicem murmurantes, per exemplum ſuum infirmos & ſimplices ad ambitionem poſſent incitare, ideo pręcipit ſuſcipi infirmos, & ſcandalizantibus eos pœnā comminatur. Et hoc eſt: *Qui ſuſceperit vnum paruulū talē in nomine meo*, attrahendo ad eruditionem dulciter, iuxta Apoſtolum, *ſuſcipite infirmos, me ſuſcipit*, vel qui ſuſceperit hoſpitando, benefaciendo, *me ſuſcipit.*

Qui autem ſcandalizauerit vnum de puſillis iſtis, & cæt. Vel malè inſtruendo, vel malo exemplo, ſicut vos modò facitis, qui malo exemplo ambitionis veſtræ alios corrumpitis, *expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria in collo eius, & demergatur*, & cęt. Ad literam ſic exponitur: Hæc pœna turpiſsima erat, & erat criminoſorum, quaſi dicat: *Expedit*, hoc eſt, melius eſſet ei tam turpiſsima morte perire, quàm fratrem ſcandalizare, quia fratrē ſcandalizare, peccatum eſt; mori verò, non eſt peccatum. Vel aliter: Seculares homines dicuntur eſſe deditii rotæ huius mundi, iuxta illud, *in circuitu impij ambulant.* Per *molam* ergo *aſinariam* ſecularis vitæ circuitus, & labor exprimitur: & per *profundum maris*, extrema damnatio deſignatur.

Dicit

Dicit ergo: Melius eſſet alicui contemplatiuo, vt volueret molam aſinorum, id eſt, ſecularis eſſet, voluens ſollicitudinem mundanorum, & per hoc demergeretur in profundum inferni, quàm eſſet contemplatiuus ſcandalizans fratres ſuos: leuior enim pœna eſſet ſibi in inferno. Vel aliter: In ſcripturis aſinus figuram gentilis populi deſignat, qui eſt alligatus ad molam, hoc eſt, ad lapideos deos, quos cæcis oculis frequenti errore circumeunt, & ſic in profundum inferni demergitur. Ac ſi diceret: Melius eſſet ei quòd eſſet gentilis, ligatus ad lapideos deos, & periret in inferno, quàm eſſet fidelis ſcandalizans fratres ſuos. Melius eſt enim non cognoſcere veritatem, quàm poſt agnitam retro ire.

Væ mundo à ſcandalis. Ideo *expedit ei, vt ſuſpendatur mola aſinaria*, id eſt, vt eſſet gentilis vel ſecularis, quia maximum væ erit mundo, id eſt, hominibus, ab ſcandalis, id eſt, propter ſcandala, quę ipſe infert fratribus.

Neceſſe eſt enim, &cæt. Quaſi aliquis quæreret: Erunt in mundo ſcandala? erunt vtique, quia ſunt neceſſaria, vt qui probati ſunt, per hoc manifeſti fiant, ſed tamen ideo non carebit pœna ille, per quem veniunt ſcandala. Et hoc eſt: *Veruntamē væ homini, per quem ſcandalum venit. Si autem manus tua*, &cæt. Præcepit ſuperius, ne credentes ſcandalizarent alios, nunc verò docet, quantum debeamus cauere ab eis, qui ſcandalizant nos, dicens ita: Si quis tibi adeò coniunctus eſt, vt *manus tua*, cuius opus & auxilium tibi neceſſarium eſt, *vel vt pes*, cuius diſcurſione vel diſpenſatione indigens, poſsit vocari, & tamen lædat te aliquo modo in cauſa animæ, excludas illum à tua ſocietate potius, quàm cum illo pereas in gehennali igne.

Bonum eſt tibi, &c. *Væ*, ne ſcandalizaueris in fide: omnem affectum amicorum debes abrumpere, quia *bonum eſt tibi ad vitam ingredi debilem vel claudum*. id eſt, contemptum vno pede, id eſt, propria diſcurſione, & carere diſcurſione proximi, *quàm habentem duas manus*, id eſt, duos cooperatores, id eſt, te & amicū, *vel duos pedes*. id eſt, duos diſcurſores, *mitti in ignem* gehennę, ſimiliter lege de oculo. Oculum vocat aliquem prouiſorem ſuum. *Videte*. Quaſi dicat: Quia tantum malum prouenit ex ſcandalizandis fratribus, dico *videte, ne contemnatis vnum ex his puſillis. Dico enim vobis, quia Angeli eorum*. &c. Ideo non ſunt contemnendi, quia adeò chari ſunt Deo, quia Angeli ſunt eis deputati ad cuſtodiam, quod innuit, cùm dicit:

Dico enim vobis, quia Angeli eorum vident faciem, &c. Nota, quia quāuis mittantur Angeli, tamen vident patrem. Hoc ideo euenit, quia Deus vbiq; eſt, & iuxta ipſum currunt. *Venit enim:* alia cauſa, quare non ſunt contemnendi, quia ego adeò dilexi eos, quòd veni ſaluare eos.

Quid vobis videtur? &c. Oſtendit per quandam ſimilitudinem, quòd Deus omnes venit ſaluare homines qui perierant. Ipſe eſt paſtor, qui habet *centum* oues. *Centum oues*, ſunt ordines Angelorum & hominum in ſua perfectione perſeuerantes: vna errauit, quando homo peccauit, & dum minutus eſt numerus, factus eſt imperfectus. Deſeruit Chriſtus *nonaginta nouem in montibus*, hoc eſt, in cœleſtibus, quando *Verbum caro factum eſt, & habitauit in nobis*. Ouem inuenit, quando hominem reſtaurauit, *& ſuper eam* inuentam maius gaudium eſt in cælo, *quàm ſuper nonaginta nouem*, quia maior gloria, & maior materia laudis fuit ei in reſtauratione hominum, quàm in creatione Angelorum. Mirabiliter enim homines creauit, ſed mirabilius reſtaurauit. Nihil enim fuit mirabilius, quàm quòd filius Dei *exinaniuit ſe, formam ſerui accipiens, & humiliauit ſe vſque ad mortem*. Vel aliter: Ouis perdita, ſignificat tantùm peccatores, qui per pœnitentiam reconciliantur Deo, quàm iuxta alium Euangeliſtam; humeris ſuis reportauit, quia ſe humiliando tales etexit. Ideo autem illas *nonaginta nouem* dixit, quas *in montibus* dereliquit, quia ſuperbos ſignificant, tanquam tumorem vel ſolitudinem gerentes in animo, dum ſolos volunt videri ſe, quibus etiam ad perfectionem vnitas deeſt. Cùm enim quiſque à vera vnitate per ſuperbiam diuellitur, ſuæ poteſtatis eſſe cupiens, non ſequitur vnum quòd Deus eſt. *Ideo nonaginta nouem* ouibus earum ſignificatione de ſe pręſumentes, peccatoribus ad ſalutem redeuntibus ſe pręponunt. Et cùm inuenerit peccatorem, gaudebit ſuper eum, id eſt, facit gaudere ſuos magis; *quàm ſuper nonaginta nouem*, id eſt, quàm ſupra falſos iuſtos. In Luca verò ſcriptum eſt, quia maius *gaudium* eſt *ſuper vno peccatore pœnitentiam agente, quàm ſuper nonaginta nouem iuſtos, qui nō indigent pœnitentia*. quia, vt quotidie experimur, qui illicita commiſerunt, in rebus licitis ſæpe ſibi vsū præbent, & ad cœleſtia anxiè non anhelant, & quia ſecuri ſunt, ad bona agenda pigri remanent. E contra autem peccator plerumque facit maius gaudium de eo, quàm de ſtante iuſto, vti Dux in prælio plus eum militem diligit, qui poſt fugam reuerſus, hoſtem fortiter premit, quàm eum qui nunquam fugit, nec vnquam fortiter egit. Sed quidam ſunt iuſti, de quibus tantum gaudium eſt, vt eis nullus pœnitens præponi poſsit, qui etſi non ſunt malorum conſcij, tamen licita deſpiciunt, & in omnibus ſe humiliant. Quātum ergo gaudiū eſt, ſi humiliter plangit, iuſtus, quum gaudiū ſit, ſi quod malè geſsit, damnat iniuſtus. *Sic non eſt voluntas*. Redit ad ſuperius propoſitum, de quo dixerat: *Videte, ne contemnatis*, &c. Docens idcirco parabolam iſtam propoſitam, vt puſillium non contemnant. Quod autem dicit, *non eſt voluntas* patris, *vt pereat* aliquis: Nota nullum perire patris voluntate. *Si autem peccauerit in te frater tuus*, &c. Quaſi dicat: Noli contemnere puſillum, ſed ſi peccauerit in te, faciendo tibi iniuriam, labora adeò de ſalute illius, quòd prìus corripias per te, poſtea per alios, deinde per totam Eccleſiam, deniq; per excommunicationem non tam cupidus vindictæ, quàm correctionis fraternæ. Quidam volunt hoc intelligere de omni peccato, non tantum de iniuria, & dicitur ita: *Si peccauerit frater tuus in te*, id eſt, publicè. Omne enim publicum peccatū contra vnumquemq; dicitur fieri: quia publicè peccans, proximū ſuum corrūpit, corrige priuatim, ne potius videaris alieni criminis proditor, quàm corrector. Si autēm nec ſic corrigi voluerit, vel dixerit non eſſe peccatū, *adhibe* alios *tecum*, vt coram multis erubeſcat, vel probent illud eſſe peccatum. *Si autem* nec ſic corrigi voluerit, *dic* toti *Eccleſiæ*, vt maiorem erubeſcentiam patiatur. Poſt hæc omnia ſequitur excommunicatio, quę tantum fieri debet per os Eccleſię, id eſt, per ſacerdotem. Sacerdote enim excommunicante, totum corpus Eccleſiæ operatur. *Amen dico vobis*, &c. Et ne aliquis ſuperbus excommunicationem contemneret, dicens: ſi me contemnis, & ego te contemno, ſi me condemnas, & ego te condemno, propterea confirmat ſententiam excommunicationis, dicens:

Quæcunque alligaueritis, & cæt. Et non ſolùm de excommunicatione, ſed etiam de omni petitione, quæ fiet à conſentientibus in vnitate Eccleſiæ dat confirmationem, dicens: *Iterum dico vobis, quia ſi duo ex vobis conſenſerint ſuper terram*, vel pœnitentem recipiendo, vel ſuperbum abijciendo, vel *de alia re*, quam *petierint*, quæ non ſit contrariâ vnitati Eccleſiæ, *fiet illis à patre meo, qui in cælis eſt*. Non vacat, quod dicit: *qui in cælis eſt*. Per hoc enim oſtendit eum ſuper omnia eſſe, & per hoc complere poſſe. Vel in ſanctis eſt, quod valet ad probandum, quòd reuera fiet illis, quicquid petierint quod dignum ſit, quia illum, in ſe habent, à quo petunt.

Vbi enim ſunt duo, & cæt. Quaſi dicat: Ideo rata eſt ſententia conſentientium, quia Deus habitat cum eis.

Tunc accedens Petrus, & cæt. Dixit ſuperius, vt frater fratrem corriperet: modò quærit Petrus, ſi frater correptus pœniteat, quoties ei dimittatur? & viſum eſt ei ſatis ſufficere ſeptenam dimiſſionem. Et ideo quærit, vtrum dimittat *vſque ſepties?* Hoc autem intelligitur dupliciter, vel de iniuria, vel de omni peccato, ſecundùm duplicem ſupradictam ſententiam, vt dicatur. Si peccauerit frater meus in me, faciendo mihi iniuriam, vel in contumelijs, vel in damno, *dimittam ei vſque ſepties?* Vel de omni peccato ſic intelligitur, vel legitur. Petrus gerit hic perſonam Eccleſiæ, & dicit: Si *frater meus* peccauerit in me, id eſt, Eccleſiam, ſcilicet, ſi peccat criminaliter, quia qui peccat criminaliter, peccat in Eccleſiam, à qua meretur ſeparari per criminalia, *dimittam vſque ſepties?* Hoc autem ita exponitur contra illos, qui volunt vnam tantùm pœnitentiam in Eccleſia.

Dicit illi Ieſus: Non dico tibi vſque ſepties, ſed vſque ſeptuagies ſepties, &c. Hieronymus ita exponit hunc numerum, vt dicatur quadringentis nonaginta vicibus, vt videlicet toties peccanti dimittere præcipiatur in die, quoties ille in die peccare non poſſet. Auguſtinus verò ſic accipit, *ſeptuagies ſepties*, id eſt, ſeptuaginta & ſeptem vicibus, & per hunc numerum omnem tranſgreſsionem intelligens. Numerus enim ille conficitur ex vndenario & ſeptenario. Septies enim vndecim ſunt ſeptuaginta & ſeptem. Vndenarius enim tranſgreſsionem ſignificat, quia tranſcendit denariũ, per quem decalogus intelligitur. Septenarius verò vniuerſitatem deſignat, quia vniuerſum mũdi tempus continet. Pręcipit ergo dimittere *ſeptuagies ſepties*, id eſt, vniuerſam tranſgreſsionem. Sed ſequens parabula innuere videtur, quòd hęc ſupradicta non de quolibet peccato, ſed de iniuria tantùm ſint intelligenda.

Ideo aſsimulatum eſt regnum cælorum homini regi, & cæt. Oſtendit per quandam ſimilitudinem, cõdonandum eſſe fratribus, & niſi cõdonetur quod periculum ſequatur. Morem ſequitur Syrorum, & maximè Palæſtinorum, qui ad omnem ſermonem ſuum parabolas iungunt, vt quod ſimplex præceptum teneri non poteſt, ab auditoribus, ſimilitudine exempli teneatur. Litera ſatis patet, ſed ſententia terribilis eſt, cùm dicit: *Sic & pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris*. Si enim parua fratribus non dimittimus, magna nobis à Deo non dimittuntur, & etiam illud à nobis exigitur, quod iam nobis per pœnitentiam dimiſſum fuiſſe gaudebamus. Cautè tamen intuendum eſt, quòd non paſsim peccata dimittere ſed pœnitentiam agenti iubemur, & primo quidem vbi dictum eſt, peccantem miſericorditer increpare, vt ſit, cui poſtmodum iuſtè debeamus dimittere. MYSTICE quidem ille vnus, qui debebat decem millia talenta, populum deſignat Iudaicum, quia reus multarum tranſgreſsionum legis, expletionem debuit decalogi, ſed *cùm non haberet vnde redderet*, ſcilicet cum viribus ſuis explere decalogum non poſſet, *iuſsit eum Dominus venundari*, id eſt, iuſto iudicio permiſit ſeruum malignorum ſpirituum fieri, *& iuſsit vendi vxorem, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi*, id eſt, iuſsit pro cupiditate & operibus, quaſi pro vxore & filijs pœnas ſoluere.

Procidens autem ſeruus ille, & cæt. Cùm ſpontè nollet malus, coactus pœnitens *orabat eum, dicens:*

Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi, id eſt, peccatis meis parce, *& omnia reddam tibi*, id eſt: perſoluam credendo & pœnitendo, quæ deliqui pręcepta tua tranſgrediendo. *Miſertus autem Dominus ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei*, quia Dominus miſericors, ſcilicet non ſolum captiuitatem Iudaicam, qua quaſi captiui tenebantur abſoluit, ſed etiam veniam omnium peccatorum promiſit ſe dare, ſi vellent in cœpto perſiſtere. Vel aliter: *Dimiſit eum*, quia pondere carnalium obſeruationum abſoluit, & dimiſit, quando priores tranſgreſsiones condonauit.

Egreſſus autem ſeruus, & cæt. Id eſt, *ille* ſupradictus de captiuitate liberatus, vel ad libertatem fidei promotus, *inuenit vnum de conſeruis ſuis*, gentilem ſcilicet populum, *qui debebat ei centum denarios*, id eſt, recognoſcere ſibi ab eo ſalutem præſtitam, vel præſtandam, *& tenens ſuffocabat eum*, quaſi ſibi debitorem, & *dicens* gratiam Chriſti non eſſe ſufficientem ad ſalutem, carnales obſeruantias non modò perſuaſionibus, ſed etiam tormẽtis exigebat grauioribus, & dicebat: *Redde quod debes*, id eſt, obſeruantias carnales obſerua. At ille humilis adorabat, *dicens*: *Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi*, adimplebo ſpiritualiter, quicquid lex præcipit. *Ille autem noluit*, id eſt, carnalis ſpiritualia recuſauit, *ſed* potius *abijt*, id eſt, à ſpirituali intellectu receſsit, *& miſit eum in carcerem*, id eſt, arctam tribulationem, *donec redderet debitum*, id eſt, donec legem carnaliter impleret, quod videbatur illi, vt quod deberet. *Videntes autem conſerui eius*, &c. Scilicet prædicatores Euangelij, *quæ fiebant*, perſecutionem Chriſtianæ Eccleſiæ à Iudæis illatam, *contriſtati ſunt, &* compatiendo *venerunt & narrauerunt domino ſuo*, implorantes auxilium contra dolum perſecutorum.

Tunc vocauit illum, &c. Vocatio hæc intus eſt in conſcientia illis: *Et ait: Serue nequã, omne debitum*, id eſt, omnes legis præuaricationes, quibus mihi pœnas ſoluere debuiſti, quia in anguſtijs rogaſti me, *dimiſi tibi*: modò liberatus compaſsionem nõ habuiſti, quin potius Prophetas & Apoſtolos meos perſequeris, & ingratus de iuſtitia præſumens, ſpernis Gentes, iudicans illas in Chriſto ſocietate indignas.

Nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum? Tunc *iratus Dominus eius*, &c. iuxta animaduerſionem *tradidit eum tortoribus*, qui poſsint intelligi Romani principes, Titus & Veſpaſianus, vel tartarij miniſtri, quibus tandẽ tradendi ſunt Iudæi. *Tradidit* dico, *quoadúſque vniuerſum redderet debitum*, id eſt, quoadúſque ſpiritualiter intelligeret decalogum, vel *quoadúſque*

ſolue-

ſoluerat pęnas, patiendo ſemper, id eſt, nunquam à pœnis ceſſando.

CAPVT XIX.

ET factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus ſermones iſtos, &c. Poſtquam Euangeliſta narrauit ea, quæ fecit & docuit in Galilæa, accedit ad ea, quæ fecit, & docuit, & paſſus eſt in Iudæa. Tranſitus iſte, ſignificat Chriſtum tranſmigraturum per fidem in fine ſæculi ad Iudæos, & primùm *trans Iordanem* ad orientem. Poſt citra Iordanẽ, quando venit Iericho & Ieruſalem. Nam cùm omnis Iudæorum prouincia generaliter ad diſtinctionem aliarum Gentium Iudæa dicta ſit, tamen ſpecialiter meridiana eius plaga appellatur Iudæa, ad diſtinctionem Samariæ, Galilææ, Decapolis, & cęterarum in eadẽ prouincia regionum.

Et ſecutæ ſunt eum turbæ, &c. Quia in fine ſæculi, quando omnis Iſrael ſaluus erit, multi conuertentur ad fidem, quos à peccatis ſuis ſanabat.

Et acceſſerunt ad eum Phariſæi, &cæt. *Turbæ* accedunt, vt doceantur & ſanentur. *Phariſæi* verò vt doctorem veritatis decipere conentur: hos deuotio pietatis, illos adduxit ſtimulus liuoris. Interrogant ergo, *ſi liceat dimittere vxorem* ex qualibet *cauſa?* vt cornuto capiatur ſyllogiſmo. Quãcunque enim partem elegerit, concludere parant illi. Si enim dixerit dimittendam eſſe, & aliam ducendam, prædicator pudicitiæ iam contraria pudicitiæ videtur docere. Si autem reſponderit, non propter omnem cauſam debere dimitti, tenebitur reus mandati, & dicetur facere aduerſus legem Moyſi. Sed reſponſionem temperat, vt decipula tranſeat, quia ſanctam Scripturam adducit in teſtimonium, & naturalem legem, & primam Dei ſententiam ſecundæ opponens, quæ non voluntate Dei, ſed peccantium neceſſitate conceſſa eſt. Et hoc eſt. *Qui reſpondens, ait eis: Non legiſtis, quia qui fecit ab initio, maſculum & fœminam fecit eos?* Non dicit fœminas, ſed *fœminam*, multiplicationem coniugij excludens, & ad idem adhuc confirmandum dicit: *Propter hoc* quidem, id eſt, propter hanc vnam coniunctionem, *dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori ſuæ,* non vxoribus. *Et erunt duo in carne vna,* non tres, id eſt, in carnali copula. Itaque quia vnum facit carnalis coniunctio, iam non ſunt duo, ſed vna caro, quod facit coniunctio carnalis.

Quod ergo coniunxit Deus, faciendo vnam carnem, *homo non ſeparet.* Si coniugia ſunt legitima, tunc Deus coniunxit, ſi autem non ſunt legitima, tunc Deus non coniunxit, & illa poteſt homo ſeparare. Legitima verò homo non poteſt ſeparare, ſed Deus poteſt. Fiunt enim aliquando propter Deum continentes, vt alter monachus, altera monacha efficiantur.

Dicunt illi: Quid ergo Moyſes, &cæt. Cùm Deus reſpondiſſet verba auctoritatis, authoritati opponunt, cùm non poſſunt perſonæ opponere, quaſi dicant: Quandoquidem hoc Deus præcepit in principio, quare *ergo* Moyſes poſtea præcepit mutari coniugia, & *dare libellum repudij* in ſignum derelictionis? *Ait illis: Quoniam Moyſes ad duritiam cordis veſtri permiſit vobis dimittere vxores veſtras,* &c. Moyſes non pręcepit *dimittere vxores*, ſed *permiſit.* Permiſſio enim fuit, non præceptum, & hoc *propter duritiam cordis veſtri.* Videbat enim tantam duritiam *cordis* in Iudæis Moyſes, quòd cùm propter aliquam cauſam vxores odio haberent, ſi non liceret dimittere, interficerent. *Permiſit* ergo, quod leuius erat, vt grauius vitaretur. *Ab initio autem non fuit ſic.* Id eſt, ſic non habuit lex naturalis. *Dico autem vobis* Seruus coactus infirmitate hominum pręcipit, ſed ego Dominus & magiſter dico & præcipio vobis, vt veterem hominem exuàtis, & præcepta nouæ legis teneatis. *Dico autem vobis, quia quicunque dimiſerit vxorem ſuam, niſi ob fornicationem, & aliam duxerit, mœchatur.* Sola fornicatio eſt cauſa ſeparationis. Poſtquam enim mulier, quæ eſt viro iũcta, & vna erat in carnali copula, in aliam carnem illam vnitatem transmiſerit, & fornicationem illam diuiſerit, non amittet quidem vinculum coniugij, ſed meretur nõ amplius carnaliter cum viro ſuo copulari, qui contra copulationem peccauit. Et quia vinculum coniugij remanet, ideò addit: *Et qui dimiſſam duxerit, mœchatur.* Accipientem terret, quia adultera non timet opprobrium. Similiter de viro intelligendum eſt, nec tamen prohibetur reconciliari viro poſt ſeparationem.

Dicunt ei diſcipuli: Si ita eſt cauſa cum vxore, id eſt, ſi tali vinculo conſtrictus eſt cum ea, vt non poſſit eam dimittere, tunc *non expedit nubere,* id eſt, bonum eſt continere. *Qui dixit: Non omnes capiunt verbum iſtud.* Id eſt, non omnes ſeruant *verbũ iſtud*, quod bonum ſit continere. Non dixit, non poſſunt capere, id eſt, ſeruare, quia bene poſſent, ſi vellent vincere carnis infirmitatem. Sed dixit, *non omnes capiunt*, id eſt, non continent omnes, *ſed quibus datum eſt* diuina gratia. In his verbis oſtendit, quia niſi auxilium gratiæ acceperimus, nihil ex nobis valemus. *Sunt enim Eunuchi.* Ideò dixi, *quibus datum eſt:* Bonum eſt continere: non enim omnibus bonum eſt continere. *Sunt enim* quidam *Eunuchi*, qui à natiuitate eunuchi ſunt, qui videlicet frigidæ naturæ exiſtentes, nihil libidinis appetunt. Sunt iterum alij, qui ab hominibus eunuchiſati ſunt, & his vtriſque non eſt abſtinentia virtus. Non enim ex voluntate abſtinent, ſed ex coactione & neceſſitate. *Et ſunt Eunuchi, qui ſeipſos caſtrauerunt propter regnum cælorum,* illi videlicet, qui continentes ſunt ex voluntate, vt regnum cælorum acquirant, his ſolis eſt continentia virtus.

Qui poteſt capere, capiat. Vox hortantis ad continentiam, quaſi dicat: *Qui poteſt capere, capiat* hoc verbum, id eſt, abſtinere, abſtineat. *Tunc oblati,* & cęt. Cùm Chriſtus de continentibus loqueretur, oblati ſunt ei pueri, qui quamuis non eſſent continentes virtute, tamen in figura verorum continentium, voluit in eis oſtendere, quid in veris continentibus impletur. Impoſuit enim *eis manus*, vt veris continentibus, & veris humilibus gratiam ſui auxilij conferendam ſignificaret, & eos ſua benedictione & gratia dignos oſtendaret. Et hoc eſt, quod modo ingreditur. *Tunc oblati ſunt ei paruuli, vt eis manus imponeret, & oraret.* Quaſi dicat, vt manu & voce illis benediceret. *Diſcipuli autem increpabant eos.* Non quòd nollent eos manu & voce Saluatoris benedici, ſed quia quaſi adhuc rudes & ſimplices putarent magiſtrum ſuum, ad ſimilitudinem reliquorum hominum laſſari, importunitate offerentium.

Ieſus verò ait eis: Sinite paruulos venire ad me, &c. Significans per hoc, quod verè humiles & continentes ad Deum veniunt, & quia iſti ſunt figura verorum continentium, ideo addit:

Talium eſt regnum cælorum. Talium dicit, non iſtorum, vt oſtenderet non ætatem regnare, ſed mores, & his, qui ſimiles ſunt pueris innocẽtia & ſimplicitate, præmium promitti, de quibus Apoſtolus: *Nolite pueri effici ſenſibus, ſed malitia*

paruuli

paruuli eſtote. Nec erat cauſa, quare remouerentur, Si enim ſancti fuerant futuri, cur vetant filios ad patrem venire? Si peccatores futuri ſunt, quare ſententia ante culpam datur? *Et accedens vnus, ait illi,* &c. Audierat homo iſte forſitan à Domino, tantùm eos, qui paruulis volunt eſſe ſimiles, dignos introitu regni cœleſtis, & ideo certior cupiens eſſe non per parabolas, ſed apertè poſtulat exponi, quibus meritis vitam æternam poſsit conſequi. Notandum eſt, quòd, ſecundùm Hieronymum, iſte adoleſcens & diues & ſuperbus erat. Alij dicunt, non voto tentantis, ſed diſcentis interrogaſſe, cùm dicat: *Magiſter bone,* &c. *Quid me interrogas de bono? Vnus eſt bonus Deus,* &c. Increpat eum Dominus, quia putabat eum purum hominem, & non Deum, & ex ſe tantum bonum: Vnde redarguit ita: *Quid me interrogas de bono?* ſubaudis magiſtro, id eſt, quærendo à bono magiſtro. Quod ita ſit intelligendum, docet alius Euangeliſta, cùm dicit: *Quid me dicis bonum?* Non ſum ita bonus vt putas, id eſt, ex me bonus ſecundùm hominem. Ex ſe enim bonus non eſt, niſi vnus bonus, Deus Pater, & Filius, & Spiritus ſanctus. *Si autem vis ad vitam ingredi,* &c. De mala interrogatione vituperat eum, vbi dixerat, *magiſter bone,* ad quæſtionem verò ſanam reſpondet, ſoluendo dicens: *Si vis ad vitam ingredi, ſerua mandata.* Non dicit diſce, ſed *ſerua.* peritus enim erat in mandatis: *Dicit illi* Quaſi diceret: Quia multa ſunt, ideo dicit: *Quæ? Ieſus autem dixit: Nõ homicidium facies,* &c. Hic duę vitæ proponuntur, actiua & contemplatiua. Prius actiua proponitur, quàm cùm aſſerat adoleſcens ſe compleſſe, poſtea ad contemplatiuam hortatur, cùm dicat:

Si vis perfectus eſſe, Vade & vende omnia quæ habes, &cæt. Perfectus enim omnia debet vendere, non ex parte, ſicut Ananias fecit & Saphira, & cùm vendiderit, dare pauperibus. Nec hoc ad perfectionem ſufficit, niſi poſt contemptas diuitias, Saluatorem ſequatur. Facilius enim ſacculus contemnitur quàm voluntas: & multi diuitias relinquentes, Dominum non ſequuntur. *Cùm audiſſet autem adoleſcens verbum, abijt triſtis,* &c. Notandum quòd ex diuerſis verbis huius Euangelij de adoleſcente, diuerſis modis ſentitur. Cùm enim ſuperius dixiſſet, *Omnia hæc cuſtodiui,* poſtea ſuppoſuit Marcus: *Ieſus autem intuitus eum, dilexit eum.* Ex his verbis conatur Beda, eum non voto tentantis veniſſe. Dicit enim: Non eſt putandus homo iſte vel voto tentantis veniſſe, vt quidam putauêre Dominum interrogaſſe, vel de ſua vita eſſe mentitus, cùm ſe legis mandata cuſtodiſſe dicebat, ſed ſimpliciter vt vixerit eſſe confeſſus, quia ſi mendacij aut ſimulationis noxa teneretur, nequaquam *intuitus* arcana cordis eius diligere diceretur *Ieſus.* Iſta verò quæ ſequuntur, *abijt triſtis,* negant eum bonum fuiſſe. Vnde Hieronymus ex voto eum tentantis aſſerit veniſſe. Et ſecundùm hanc ſententiam illa intuitio non fuit de præſenti, ſed de ſequenti, quia credendum eſt poſtea eũ fuiſſe conuerſum. Cùm autem de eo dicatur, *abijt triſtis,* non eſt credendũ bonam conſcientiam eũ habuiſſe, ſed mentitum, quando ſe dilectionem proximi confeſſus eſt habuiſſe. Non enim verè diligebat proximum, qui doluit de hoc, quòd ſua dare proximis præcipiebatur. Vnde accepta occaſione, ait vix poſſe hominem ſaluari diuitem.

Ieſus autem dixit diſcipulis ſuis: Amen dico vobis, quia diues difficilè intrabit in regnum cœlorum, &cæt. Hilarius: Occaſione huius auari, habuit ſermonẽ de auaro. Et notandum eſt, quòd diues hic accipitur, poſsidens diuitias cum amore. Multi enim poſsident, qui non amant. Non dicit, impoſsibile eſt intrare diuitem in regnum cœlorum, ſed *difficile* eſt. Quod enim impoſsibile eſt, omnino fieri non poteſt. Quod *difficilè* eſt, cum labore poteſt. Poteſt etenim fieri, ſed cum maximo labore, iuuante Dei gratia, vt pecunias habentes, vel in pecunijs confidentes, exutis philargiriæ retinaculis, ianuam intrent regni cœleſtis. *Et iterum dico vobis: Facilius eſt camelum,* &c. Camelus iſte eſt Chriſtus, qui ſponte humiliatus, infirmitatis noſtræ onera ſuſtulit. Acus eſt punctio, per quam anguſtiæ ſignificantur paſsionis, qua paſsione, velut acu noſtræ naturæ, quaſi ſciſſa veſtimenta reſarcire dignatus eſt, id eſt, reparare poſt lapſum. Dicitur ergo: *Facilius eſt* intrare *camelum per foramen acus,* id eſt, facilius eſt pati Chriſtum pro dilectoribus mundanorum, quam dilectores mundanorum ad Chriſtum conuerti. Aliter: Facilius eſt Gentilem populum gibbo peccatorum deformem, per anguſtam viam vitæ ingredi, quàm Iudæum de multis gloriantem, & ad ſubeundum leue onus Chriſti, ſe humiliare nolentem. Aliter dicitur, quia Ieroſolymis quædam porta erat, quę foramen acus dicebatur, per quam camelus, nõ niſi depoſito onere & flexis genibus tranſire non poterat, per quam ſignificantur diuites, non poſſe intrare viam arctam, *quæ ducit ad vitam,* niſi diuitijs ſaltem non amando depoſitis, & ſordibus peccatorum renuntiatis, & cordibus per humilitatem contritis.

Auditis autem his, diſcipuli mirabantur valde, dicentes: Quis ergo poterit ſaluus eſſe? Quò pertinet hæc interrogatio, cùm incomparabiliter maior ſit turba pauperum, quæ perditis diuitibus, poterat ſaluari, niſi quia intellexerunt cunctos, qui diuitias amant, etſi non habeant, in diuitum numero computari. *Aſpiciens autem Ieſus dixit,* &c. Nota quia ipſe aſpectu ſuo reddit attentos. *Apud homines hoc impoſsibile eſt, apud Deum autem omnia poſsibilia ſunt.* Non ita accipiendum eſt, quòd cupidi & ſuperbi, qui nomine illius diuitis ſunt ſignificati, in regnum cœlorum ſint intraturi, cum ſuis cupiditatibus & ſuperbia, ſed poſsibile eſt Deo, vt per verbum eius, ſicut etiam factum eſt, & quotidie fieri videmus, à cupiditate temporalium, ad claritatem æternorum; & à pernicioſa ſuperbia, ad humilitatem ſaluberrimam conuertantur. *Tunc reſpondens Petrus.* Cùm audiret Petrus, difficilè eſſe diuitem intrare in regnum cœlorum, voluit ſcire meritum diuitias relinquentium, dicens ita: *Ecce nos reliquimus omnia.* Grandis fiducia. Petrus piſcator erat, diues non fuerat, cibos arte & manu quærebat, & tamen loquitur confidenter, dicẽs. Dimiſimus *omnia,* & quia non ſufficit tantùm dimittere, adiungit quod perfectum eſt: *Et ſecuti ſumus te,* &cæt. Fecimus quod iuſsiſti, quid ergo dabis nobis in præmium, vel quid præmij? Multum reliquit, qui ſibi nihil retinuit. Tãtum quiſque menta poſsidet, quantum deſiderat. Multa ergo deſerit, qui omnem cupiditatem poſtponit: *Ieſus autem dixit:*

Amen dico vobis, quòd vos qui ſecuti eſtis me, &c. Non dixit, qui reliquiſtis omnia. Hoc enim fecit Socrates, & multi alij Philoſophi, qui diuitias contempſerunt, ſed potius ait, *qui ſecuti eſtis me,* quod propriè eſt credentium.

In regeneratione, &cæt. Duæ ſunt regenerationes, duæ adoptiones, duæ reſurrectiones.

Vna

Vna regeneratio eſt, de qua dicitur: *Niſi quis regeneratus fuerit ex aqua & Spiritu ſancto.* Altera, de qua nunc dicit. Prima iterum adoptio, de qua dicit Apoſtolus: *Non accepiſtis ſpiritum ſeruitutis in timore, ſed ſpiritum adoptionis filiorum.* Secunda, de qua idem Apoſtolus: *Ingemiſcimus adoptionem filiorum, expectantes redemptionem corporis noſtri.* Quæ prima, quæ verò ſecunda ſit reſurrectio, ſatis patet.

In regeneratione dico: *Cùm ſederit filius hominis in ſede maieſtatis ſuæ*, id eſt, cùm ille, qui in forma ſerui apparuit, iudiciariam exercebit poteſtatem. *Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim*, &c. Id eſt, *Iudicantes*, quia vobis credentibus, illi credere noluerunt. Per *duodecim ſedes*, vniuerſitas iudicantium: Per *duodecim tribus*, vniuerſitas iudicatorum intelligitur, propter duas partes ſeptenarij, per quem ſignificatur plerunque vniuerſitas. Quæ duæ partes, id eſt, & tria & quatuor, altera per alteram partem multiplicata, duodecim faciunt. Vnuſquiſque enim fidelium, interiore & exteriore homine hoc ſeptenario numero completur. In interiori memoria, intellectu, & voluntate. In exteriori carne, humore, flatu, & calore, id eſt, frigido, ſicco, humido, calido. Quicunque ergo talis per diuinam extiterit gratiam, vt vnum Deum, qui Trinitas eſt, diligat, ex toto corde, intellectu, & voluntate, & omnes affectiones quadripartiti corporis per prudentiam, iuſtitiam, temperantiam, fortitudinem nouerit regere, & vt vnum Deum, qui trinus eſt, alij vt ſimiliter credant, & vt prudentes, iuſti, fortes & temperantes ſint, non ceſſant annuntiare, in hoc ſeptenario numero, & duodenario continetur. Alioquin cùm in loco Iudæ traditoris, Matthiam legimus ordinatum, Apoſtolus Paulus, qui plus omnibus laborauit, vbi ſedeat, non habebit ad iudicandum, cùm tamen ipſe dicat, *neſcitis quoniam Angelos iudicabimus.* De ipſis quoque iudicandis, ſimul cauſa eſt in hoc duodenario numero. Non enim quia dictum eſt, *iudicantes duodecim tribus Iſrael*, alia tribus, id eſt, Leui, quæ tertiadecima eſt ab eis, iudicanda non erit, ſi non ita vt dictum eſt, intelligamus, vel alio modo competenter.

Et omnis qui reliquerit domum, &cæt. Non ſolùm ad Apoſtolos ſupradicta ſententia pertinere videtur, ait, *omnis*, &c. Per *fratres, ſorores, patrem, matrem*, carnales affectus intelliguntur. Per *agros*, omnes temporales diuitiæ ſignificantur.

Centuplum accipiet, &cæt. Quidam ex occaſione huius ſententiæ, Iudaicam mille annorum fabulam, poſt reſurrectionem iuſtorum dogmatizant, quando omnia, quæ propter Deum dimiſimus, multiplici ſunt nobis fœnore reddenda, inſuper & vita æterna donanda. Nec vident inepti, quòd & ſi in cæteris digna ſit repromiſſio, in vxoribus tamen, iuxta alios Euangeliſtas, centenis appareat turpitudo, præſertim cùm Deus & in reſurrectione nubendum non eſſe teſtatur, & ea quæ dimiſſa fuerint, propter ſe recipienda non eſſe in hoc tempore, etiam cum perſecutionibus aſſeueret. Sed ſic illud *centuplum* intelligendum eſt, *qui reliquerit* carnalia, recipiet ſpiritualia. Centenarius enim numerus ad cœleſtia pertinet, quia centenarius de leua in dexteram tranſlatus eſt in computatione: ſicut autem leua ad temporalia, ſic dextera ad cœleſtia refertur. Cùm ergo Centenarius dexteræ accidat, meritò cœleſtia ſignificat. Quod autem ſubdit, *& vitam æternam poſſidebit*, expoſitio eſt & determinatio: vel *centuplum accipiet*, id eſt, voluntatem nihil habendi.

Multi autem erunt, &cæt. Sed quia non omnes in eodem propoſito bono perſeuerant, & ad vitia relabuntur, terribilis ſententia ſubditur: *Multi autem primi erunt nouiſſimi.* Vide Iudam ab Apoſtolatu in apoſtatam verſum, & dicito, quia *multi primi erunt nouiſſimi.* Vide latronem in cruce factum confeſſorem, eodemque die, quo pro ſuis crucifixus eſt peccatis, gratia fidei cum Chriſto in paradiſo gaudentem, & dicito, quia *nouiſſimi erunt primi*: Sed & quotidie videmus multos in laico habitu conſtitutos, magnis vitæ meritis & præmijs excellere, & alios à prima ætate ſpirituali ſtudio feruentes, ad extremum vitæ otio torpentes laceſſere, atque inerti ſtultitia, quod ſpiritu cœperunt carne conſummare.

CAPVT XX.

Simile eſt regnum cælorum homini patrifamilias, &c. Oſtendit parabolicè, qui *primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi.* Paterfamilias iſte conditor noſter eſt, qui regit quos condidit, & electos ſuos ſic in hoc mundo poſſidet, quaſi ſubiectos dominus in domo: qui habet *vineam* vniuerſalem, ſcilicet Eccleſiam, quæ ab Abel iuſto, vſque ad vltimum electum, qui in fine mundi naſciturus eſt, quot Sanctos protulit, quaſi tot palmites miſit. Hic pater ad excolendam vineam ſuam *manè* tertia hora, ſexta, nona, vndecima, operarios conducit, quia à mundi huius initio, vſque in finem, ad erudiendam fidelium plebem, prædicatores mittere non deſtitit.

Conuentione autem facta cum operarijs ex denario diurno, &cæt. Denarius imaginem Regis habet, dictus denarius eſt ab hoc, quia pro decem nummis apud antiquos computabatur. Idcirco igitur vnuſquiſque accedit ad cultum diuini nominis, vt in Chriſto recipiat imaginem Deitatis, quam in paradiſo perdiderat, liuore ſerpentis, & quanto magis ſtuduerit decalogum implere, tanto amplius reformatur ad imaginem eius qui creauit eum.

Et egreſſus circa horam tertiam, &c. Prima hora fuit ab Adam vſque ad Noe. Tertia verò à Noe vſque ad Abraham. In qua tertia *vidit alios ſtantes in foro*, quaſi vendibiles, & à bono opere ceſſantes, & hoc eſt quod dicit *otioſos*, quos miſit in vineam. *Iterum fecit ſimiliter circa horam ſextam*, quæ eſt ab Abraham vſque ad Moyſen. *Et circa horam nonam ſimiliter*, quæ eſt à Moyſe vſque ad aduentum Domini. *Circa vndecimam verò*, quæ eſt ab aduentu Domini vſque in finem mundi *exijt* ipſe, id eſt, per ſeipſum apparuit, qui per Prophetas & Angelos prius innotuit, *& inuenit alios ſtantes* gentiles populos, ſcilicet à bono opere torpentes. *& dicit illis: Quid hic ſtatis tota die otioſi?* Qui enim tranſacto tam longo mundi tempore, pro vita ſua laborare neglexerant, quaſi *tota die otioſi* ſtabant: & penſandum quid iſti reſpoderint.

Quia nemo nos, &c. Nullus quippe ad eos Patriarcha, nullus Propheta venerat: quid eſt ergo dicere, *quia nemo nos conduxit*, niſi quia vitæ vias nullus nobis demonſtrauit? Poſſumus etiam & eaſdem diuerſitates horarum ad vnumquemque hominem per ætatis momenta diſtinguere. *Manè* quippe intellectus noſtri pueritia eſt. *Hora tertia* eſt adoleſcentia, quia quaſi ſol iam in altum proficit, dum calor ætatis creſcit. *Sexta* iuuentus eſt, cùm plenitudo roboris ſolidatur. *Nona*

ſenectus

ſenectus eſt, quãdo ſol, id eſt, calor ætatis deſcendit. *Vndecima* verò decrepita ætas, vel veterana vocatur. In his omnibus aliqui ad bonam vitam perducuntur. Qui verò vſq; ad ætatem vltimam Deo viuere neglexit, quaſi vſque ad vndecimam otioſus ſtetit, vnde illis bene dicitur: *Quid hic ſtatis tota die otioſi*? &c. Saltem in vltimis reſipiſcite, & ad vias vitæ iam non multum laboraturi venite. Et hoc eſt, quod dicit:

Ite & vos in vineam meam. Cùm serò factum eſſet, id eſt, cùm finis vniuſcuiuſque, vel finis mundi, id eſt, vltima ætas mundi veniſſet, de quo fine dicit Ioannes: *Filioli, nouiſſima hora eſt*. Et Apoſtolus: *Nos ſumus, in quos fines ſæculorum deuenerunt*.

Dicit Dominus vineæ procuratori ſuo, id eſt, dicit pater filio ſuo, cui omnia dedit in manus. *Voca operarios* ante tribunal, *& redde illis mercedem*, prout quiſque geſſit, *incipiens à nouiſſimis vſque ad primos*, id eſt, à tempore nouiſſimorum. Tempus nouiſſimorum eſt paſsio Chriſti, vſque ad finem ſæculi, primi dicuntur omnes à principio mundi vſque ad paſſionem Chriſti. Vſque enim ad paſſionem prædicauit Chriſtus Iudæis tantùm, ſecundùm hoc, quod dicit: *Non ſum miſſus*, &cæt. Accedens autem ad paſſionem Chriſtus dixit: *Alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili, & illas oportet me adducere, & fiet vnum ouile & vnus paſtor*. In paſsione etiam ſignificauit ſecundam miſsionem, cùm ait: *Nunc autem qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram*. Duæ enim fuerunt miſſiones Apoſtolorum. Prima ſpecialis ad Iudæos, quando dictum eſt eis: *In viam gentium ne abieritis*, in qua & ſacculus & pera prohibita ſunt. Secunda fuit communis, tam ad Iudæos quàm ad gentiles, in qua & ſacculus & pera conceſſa ſunt, quæ in multis verbis ſupradictis ſignificauit. In his ſcilicet, *qui habet ſacculum, tollat ſimiliter & peram*. Quaſi dicat: Nunc, id eſt, in iſta alia miſſione, *qui habet ſacculum, tollat* eum, id eſt, portet eum. Quam miſſionem manifeſtius declarauit poſt paſſionem, dicens: *Ite, prædicate Euangelium omni creaturæ*. Primum itaque tempus fuit, quamdiu niſi ſolis Iudæis prædicare non licuit. Peracta verò obedientia, quia ad prædicationem Chriſti Iudæi noluerunt conuerti, dedit poteſtatem offerendi verbum Dei omnibus hominibus. Incipit ergo reddere retributionem in tempore nouiſſimorum, dum latronem in paſſione ſaluauit, antiquos patres de inferno abſtractos, in die aſcenſionis in cœlum introduxit. Et ſic completum eſt, quod & prius nouiſſimis dare cœpit, ſicut latroni, & in tempore nouiſſimorum, cœpit ſoluere retributionem omnibus, quia vſque ad tempus paſſionis, omnes ad inferos deſcendebant.

Cùm veniſſent ergo, &cæt. Ipſa vita æterna pariter erit omnibus æqualis, & vnus denarius omnibus attributis. Ibi tamen ſunt multæ diſtinctiones, iuxta illud: *In domo patris mei multæ manſiones ſunt*. Itaque vnus denarius & ſinguli denarij.

Venientes autem primi arbitrati ſunt, &c. Quæritur autem quomodo dicantur inuidere, murmurare, cùm in præmio ſuſcipiendo nulla inuidia, nulla erit murmuratio? Sed conſuetudo eſt in diuina pagina multos in collectione accipere, & quędam verba quibuſdam perſonis congruere, & quædam alijs, non toti collectioni. Cùm igitur primi dicantur murmuraſſe, & tamen mercedem recepiſſe, in alijs & in alijs perſonis intelligendum eſt. Iudæi ſunt illi, qui murmurabant, qui in initio Eccleſiæ, fidelibus vocatis ex gentibus ſe præponebant, dicentes ſe populum Dei eſſe ab initio, quem Deus dilexit & fouit, qui & in cęremonijs legalibus pondus portauit & ęſtus. Dicebant etiam populum gentilem canes eſſe potius, quam homines, indignum eſſe iudicantes, vt qui idolis ſeruierant, ſibi comparabiles exiſterent. Sed Dominus qui non venit vocare iuſtos, ſed humiles pœnitentes, cui placet ex malis operibus humilis confeſſio, potius quàm de bonis ſuperba gloriatio, ſubdit: *Amice, non facio tibi iniuriam*. Murmuratio iſta fuit in Iudæis, & in mundo *arbitrati ſunt, quòd plus eſſent accepturi* in futuro. Et iſti non acceperunt mercedem, ſed perfecti, qui non murmurauerunt. Legitur igitur ſic in collectione. *Primi*, id eſt, Iudæi, qui in primo tempore conuerſi ſunt, *arbitrati ſunt* in quibuſdam membris, *quòd plus eſſent accepturi in futuro, quàm gentiles. Acceperunt autem ipſi primi ſingulos denarios*, in alijs perſonis, *& ita accipientes* in quibuſdam perſonis, *murmurabant* in alijs perſonis, *hæc eſt conqueſtio* Iudæorum aduerſus Dominum.

Hi nouiſſimi, id eſt, gentiles, *vna hora fecerunt*, id eſt, laborauerunt. Nos autem Iudæi laborauimus toto tempore, quod fuit ſub lege. Et *portauimus pondus diei & æſtus*, id eſt, diu ſub onere legis ſudauimus, vel longiora carnis tentamenta ſuſtinuimus, quibus Dominus reſpondebat per ſuos ſcilicet perfectiores: *Amice*, per fidem, & non amice per operationem, *nonne ex denario diurno*. id eſt, vita æterna, *conueniſti mecum*? id eſt, fidem meam recepiſti? ſed quia incœpiſti inuidere & murmurare, ideo *tolle quod tuum eſt*, id eſt, quod meruiſti, ſcilicet damnationem *& vade*, id eſt, diſcede à me. *Volo autem & huic nouiſſimo*, id eſt, gentili populo, *dare* ſecundùm meritum, *ſicut do tibi* per meritum. Talis eſt mea voluntas.

Aut non licet mihi facere quod volo? Ego ago ſecundùm bonitatem meæ miſericordiæ: *an oculus tuus nequam eſt*, id eſt, inuidus, de hoc, quòd *ego bonus ſum*? *Sic* ergo *erunt primi nouiſſimi, & nouiſſimi primi*, quaſi dicat: Sicut vides Iudęos, qui *primi* videbantur, id eſt, maximi, fieri nouiſsimos, id eſt, viliſſimos per damnationem: & gentiles, qui prius erant *nouiſſimi*, id eſt, damnabiles per idololatriã, fieri primos, id eſt, per fidem exaltatos: ſic accidet in multis alijs. Alij dicunt neminem murmuraſſe, ſed id dominũ interpoſuiſſe, vt oſtenderet neminẽ poſſe iuſtè conqueri de ſua operatione.

Multi enim Primi fient *nouiſſimi*, id eſt, damnabiles. Nam non omnes vocati ad fidem ſaluabuntur. Et hoc eſt: *Multi enim*, &c.

Et aſcendens Ieſus, &c. Chriſtus aſcenſurus Ieruſalem, vt pateretur, iterum intimando eis mortẽ, præparat eos ad tentationem, ne turbarẽtur cùm viderent morientem. Nuntiat & reſurrectionem ad eorum conſolationem. *Aſcendimus* dicit, ſecùndùm ſitum loci litera plana eſt.

Tunc acceſſit ad eum. Quæritur, vnde filij Zebedæi habent opinionem regni? De hac cauſa, vt reor, qui audierant tertia die reſurrecturum. Putabant ergo poſt reſurrectionem in mundo regnaturum: & ideo cupidi honoris, deſiderant apud eum primum locum tenere. Sed cùm non audeant hoc per ſe poſtulare, per matrem poſtulant.

Qui dixit ei, &c. Non interrogat quaſi neſciens quid velit, ſed vt illa exponẽte, manifeſtã facere irrationabilem eſſe petitionem. Petebant enim quaſi irreligioſi & gloriæ amatores, non habentes vtilium poſtulationum diſcretionem. Et noto, quòd frequenter patitur Dominus diſcipulos ſuos, aliquid non rectè aut dicere, aut agere, aut

cogi-

cogitare, vt ex illorum culpa inueniat occaſiones docendi, & exponendi regulam pietetis.

At illi, &c. Poſtulat mater filiorum Zebedæi, errore muliebri, & affectu pietatis, neſciens quid peteret. Nec mirum, ſi iſta arguitur imperitiæ, cùm de Petro dicatur, quando facere vult tria tabernacula, *neſciens quid diceret*. Et notandum, quia Matthæus ſcribit matrem poſtulaſſe hoc pro filiis. Mercus ipſorum deſiderium & conſilium aperire volens legentibus, tacet de matre, & ipſos dicit potius poſtulere, quod ipſorum rogatu nouerat per mstrem poſtulatum. Et nota hoc bonum quidem fuiſſe deſiderium, ſed inconſideratam petitionem. ideo etſi impetrare non debebant, ſimplicitas petitionis eorum non tamen confundi merebatur, quia de amore Domini neſcebatur. Propterea non voluntatem, neque propoſitum eorum culpabat, ſed ſolam ignorantiam eorum repræhendit, dicens:

Neſcitis quid petatis. Et notandum, quia Dominus vtrique Euangeliſtæ ſatisfaciens, non matri, ſed ipſis, quorum erat petitio, reſpondit: Neſciunt quid petant, qui ſedem gloriæ à Domino, quam nondum merentur, inquirunt. Eos quidē delectabat culmen honoris, ſed prius debebant exercere viem laboris. Deſiderabant ſublimiter regnare cum Chriſto, ſed prius erat pati humiliter pro Chriſto.

Poteſtis bibere calicem, &c. Quaſi dicat: Quia ergo vultis mecum exaltari, poteſtis mecum per paſsionem humiliari? Nomine calicis paſsionem deſignat martyrij, qua & ſeipſum, & illos decebat conſummari. Non ignorabat quidem Dominus, quia per paſsionem eius poterāt imitari, ſed ideo dixit hoc illis, vt Domino interrogante, & eis reſpondentibus, omnes nos audiamus, quia nemo poteſt cum Chriſto regnare, niſi paſsionem eius fuerit imitatus.

Dicunt ei: Poſſumus Non tantum confidētia cordis ſui, quantum ignorantia paſsionis reſponderunt: Neſcientibus enim deſiderabile eſt bellum, ſic inexpertis leuis videtur eſſe tentatio paſsionis & mortis. Si enim Dominus potuit dicere: *Pater ſi fieri poteſt, tranſeat à me calix iſte*: quāto magis non fuerint dicturi, quia *poſſumus*, ſi ſcirēt qualis eſſet tentatio mortis? Magnum enim dolorem habet paſsio, tamen mors maiorem habet timorem.

Ait illis: Calicem quidem meum bibetis, &c. Iacobus ab Herode truncatus eſt: Ioannes in feruentis olei dolio miſſus, & in Pathmos relegatus, animo non defuit martyrio. Sic & multi alij *Calicem Domini* biberunt, licet perſecutor ſanguinem non fuderit. Quod autem ſubiungit:

Sedere autem non eſt meum dare vobis, ſed quibus paratum eſt à patre meo, &cæt. Sic eſt intelligendū: Regnum cœlorum non eſt dantis, ſed accipientis. Non eſt enim acceptio perſonarum apud Deum, ſed quicunque talem ſe præbuerit, vt regno cælorum dignus ſit, hic accipiet, quod non perſonæ, ſed vitæ paratum eſt. Si itaque tales eſtis, qui regnum cælorum conſequamini, quod triumphantibus & victoribus pater meus parauit, vos accipietis. Vel aliter: *Non eſt meum dare vobis*, id eſt, ſuperbis, quod adhuc eſtis, ſed alijs paratū eſt: ergo & vos nolite eſſe ſuperbi, ſed eſtote alij, id eſt, humiliamini, qui iam vultis exaltari, & tunc paratum eſt vobis.

Et audientes decem, &cæt Decem Apoſtoli non indignantur mulieri, nec ad mulierem referunt audaciam petitionis, ſed ad filios, qui ignorantes menſuram ſuā, immodica capacitate vel cupiditate exarſerant. Quemadmodū enim, vt Ioannes ait, illi carnaliter petierunt, ſic iſti carnaliter cōtriſtati ſunt. Si enim vtrique ſaperent, & intelligerent, nec iſti tale quid peterent, nec illi de tali petitione dolerent. Iſti ergo ambitioſi, illi inuidioſi, vtrique tamen nobis profuerunt.

Ieſus autem, &c. *Ieſus autem* humilis magiſter & mitis, nec immoderatæ cupiditatis duos arguit poſtulantes, nec decem reliquos indignationis increpat & liuoris, ſed tale ponit exemplū, quo doceat illū maiorem eſſe, qui minor fuerit; & illum dominū fieri, qui omniū ſeruus erit. Fruſtrà igitur, aut illi immoderate quæſierūt, aut iſti dolēt cū ad ſummū culmē non potentia, ſed humilitate veniāt. Quiſquis ergo, vt ait, maximus, diuinitatis cupit maxima tenere faſtigia, humilitatis ſectetur ima. Et qui vult fratrem præuenire regnādo, prius illū præueniat obſequendo. Dicit itaq;:

Scitis quia principes gentium, &c Quaſi dicat: Vos more ſæcularium per prælationem vultis peruenire ad regni poſſeſsionem, ſed nō ita erit, quia potius peruenitur ad ſublimitatem per humilitatem. Et hoc eſt quod ſequitur:

Non ita erit inter vos, ſed quicunque, &c. *Sicut filius hominis*, &c. Proponit exemplum, vt ſi dicta paruipenderent, ad opera ſaltem erubeſcerent, dicens: *Sicut filius hominis non venit miniſtrari*, id eſt, temporaliter dominari, *ſed miniſtrare*, non tantùm prædicando, vel miraculis admonendo, ſed *animam*, quam pro nobis accepit, impendendo, non pro omnibus, ſed *pro multis*, id eſt, pro his, qui credere voluerunt. *Et egredientibus illis* Lucas refert, Dominum, cùm appropinquaſſet Iericho, vnum cæcum illuminaſſe. Matthæus verò perhibet, Chriſtum cum de Iericho egrederetur, duos cæcos illuminaſſe. Marcus verò vnum, qua in re nemo exiſtimet, Euangeliſtas contraria ſibi ſcribere, ſed Lucam ſuppleſſe illuminationem vnius cæci in ingreſſu Iericho, quod Matthæus prætermiſerat. Quòd autem Marcus narrat, vnum illuminatum eſſe egreſsione Iericho, & Matthęus duos, ſic intelligendum eſt, quòd vnus eorum famoſus erat, de quo Marcus facit mentionem, alter verò nullius nominis erat. Vnde & Marcus illius nomen ponit, & nomen patris, dicens ita: *Filius Timæi, Bartimæus cæcus ſedebat iuxta viam mendicans.* Sed quæritur ſi nobilis, quare mendicus? Sed ex aliqua magna felicitate delectus, notiſsimæ & famoſiſſimæ miſeriæ erat, propterea ipſum ſolum voluit memorare Marcus, cuius illuminatio tam claram famam huic miraculo comparauit, quam illius nota calamitas fuit. MYSTICA autem Iericho luna interpretatur, & per eam noſtræ mortalitatis defectus ſignificatur. Appropinquans ergo Iericho, cæco lumen reddidit, quia ante paſsionem, cùm morti appropinquaret, Iudaicum populum conuertit. Bene Dominus prope mortem Iudaicum populū conuertiſſe dicitur, quia paucis annis ante paſsionem aſſerunt Euangelium eum prędicaſſe. De Iericho exiens duos illuminauit, quia poſt mortem & reſurrectionem Euangelium Iudæis & gentibus prædicari fecit. Quòd verò Marcus vnum illuminatum ſcribit, ad gentium ſalutē reſpicit, quarum cæcitas notiſsima erat. Præterea Marcus, qui gentibus ſcribebat, meritò vnum commemorat, vt figura congrueret ſaluationi eorum, quos ad fidem inſtituebat. Matthæus verò, qui Hebræis ſcribebat Euangelium, quod in Gentium quoq; notitiam peruenturum erat, rectè dicit duos illu-

minatos, vt ad vtrunq; populum gratiã fidei pertinere doceret. *Duo cæci* ſedebant *ſecus viam*, quia vterq; populus qui cæcus erat, non in via, ſed *ſecus viam* ſedebat, dum iã fidei Chriſtianę per deſiderium adhærebat, & à Deo illuminari cupiebat.

Audierunt quia Ieſus tranſiret. Tranſitus ille, myſterium incarnationis ſignificat. Dum enim natus eſt, paſſus eſt, reſurrexit, aſcendit, tunc quaſi tranſitum fecit, hoc myſterium vterque populus audiuit prædicatione Apoſtolorum, & cùm audiſſet, volens illuminari, per fidem clamauit:

Domine fili Dauid. Deum & hominem recognoſcunt, cùm dicunt, *Domine*, Deum: cùm dicunt, *fili Dauid*, hominem confitentur.

Turba autem, &c. Turba iſta ſunt carnalia deſideria, quæ bonum ſolent impedire affectum: vel etiam perſecutores, qui ad fidem venire volentibus, minis vel blanditijs ſolent obſiſtere. *At illi* pulſando, orando, *magis* inſtant, donec ſtrepitum turbæ vincerent, *dicentes*:

Domine miſerere. Et ſtetit Ieſus, &c. Tranſiens audit, ſtans illuminat, quia per humilitatem miſertus eſt quando tranſijt, & per verbi æternitatem, quod nunquam mouetur, lumen reddit.

Et ait illis: Quid vultis vt faciam vobis? Quid vellet cæcus non ignorabat: ſed peti vult hoc, quod nos petere, & ſe concedere prænoſcit. Importunè nãque ad orationem nos admonet, & tamen dicit: *Scit nanque pater veſter quid opus ſit vobis, antequam petatis eum*: ad hoc ergo requirit vt petatur. *Dicunt illi, Domine vt aperiantur*, &c. Cæci à Domino non aurum, ſed lucem quærunt. Paruipendentes extra lucẽ aliquid quærere, quia & ſi habere cæci quidlibet poſſent, ſine luce non poſſent videre quicquam. Imitemur ergo eos, non falſas diuitias, nõ terrena dona, non fugitiuos honores, à Domino, ſed lucem quæramus. *Miſertus autem eorum Ieſus, tetigit oculos eorum.* Quia ſuo lumine corda eorum illuminauit, *& confeſtim viderunt*, quia crediderunt, & illuminati ſunt, *& ſecuti ſunt eum*, quia ad imitandum ſeſe parauerunt. Videt & ſequitur, qui bonum quod intelligit, operatur.

CAPVT XXI.

ET *cùm appropinquaſſent Ieroſolymis*, &cæt. In hac figura totius Eccleſiæ vocatio figuratur, quod in expoſitione huius Euangelij intelligitur. Ad literam verò, qui toties Ieruſalem venerat ſine laudibus, modò cum ramis palmarum, & frondibus, & voce puerorum recipi voluit, quia in alijs temporibus nondum venerat hora eius, & ideo cùm vellent eum capere, abſcondit ſe ab eis.

Ioannes Chryſoſtomus: Modò verò appropinquante tempore paſsionis, paſsioni ſponte acceſsit, ſponte ſeipſum obtulit, & ad maiorem inuidiam per honorificam ſuſceptionem inuitauit. Hoc enim nequitia eorum exigebat, vt qui corrigi nolebant, deteriores efficerentur. Miraculum verò auditum de Lazaro, ad hanc honorificam obuiationem commouit. Vnde ait Ioannes: *Propterea quia ſuſcitauit Lazarum à mortuis, obuiam venit ei turba.* Nec ſine ratione in hac die venit Ieruſalem. Decima enim erat dies menſis, quod habemus ex Euangelio Ioannis. Ait enim: *Ante ſex dies Paſcha venit Bethaniam*, vbi facta eſt cœna, *& Martha* miniſtrauit. *Lazarus verò vnus ex diſcumbentibus erat, & tunc Maria vnxit pedes Ieſu. In craſtinum* verò *venit Ieroſolymam, & acceperunt* eum cum ramis palmarum. Vnde habemus, quia quinto die ante Paſcha venit Ieruſalem, qui eſt decimus dies menſis. Paſcha enim celebrabatur in quarta decima die. Decimo autem die ideo voluit ingredi, quia ita præfiguratum erat in lege vbi præcipitur: *Decima die menſis huius tollat vnuſquiſq; agnum per familias, & domos ſuas.* Et paulo poſt ait: *Et ſeruabitis eum vſque ad quartam decimam diem menſis huius, immolabitq; eum vniuerſa multitudo filiorum Iſrael ad veſperam.* Decima ergo die mẽſis primi, agnus, quem in Paſcha immolarent, domum introduci iuſſus eſt, quia Dominus decima die eiuſdem menſis, hoc eſt, ante quinq; dies Paſchæ in ciuitatem, in qua pateretur, erat ingreſſurus. Modò ad MYSTERIVM redeamus. Bethphage eſt viculus ſacerdotum in monte *Oliueti*, & domus Buccæ interpretatur. Significat ergo primos prædicatores, qui fuerunt domus Buccæ, ad quos primùm venit Chriſtus, quia primùm Apoſtolos & alios condiſcipulos eorũ conuertit. Mõs verò *Oliueti*, eandẽ etiam Eccleſiam primitiuam ſignificat. Oliua enim ſomentum gignit luminis, ſcilicet oleum, quod etiam carnem fouet & lætificat, & in ſacramento baptiſmatis ponitur. Præterea eſt etiã arbor pacis, quæ omnia Eccleſiæ cõueniunt. Eccleſia enim pacifica, & alijs pacẽ nuntiat, & eã Chriſtus vnctione ſpiritualiũ chariſmatum ſanctificat, & luce ſcientiæ illuminat, & oleo exultationis, id eſt, gratia ſpirituali impinguat. Vel aliter: Mons *Oliueti* celſitudinem ſignificat dominicæ dilectionis, & miſericordiæ, quæ oleo meritò comparatur. Quia ſicut oleum ſupernatat omnibus alijs liquoribus, ſic miſericordia & dilectio excellunt omnes alias virtutes.

Tunc miſit duos diſcipulos, &c. Cùm ergo primitiuam Eccleſiam Dominus conuertiſſet, voluit & alios per eos conuertere, quos ad cœleſtem Ieruſalẽ poſſet perducere. *Miſit ergo duos diſcipulos*, id eſt, duo genera prędicatorum: alios ad Gentes, alios ad Iudæos. Quidam dicunt hos fuiſſe Petrum & Philippum, quia Petrus Cornelium primum gentilem conuerſum baptizauit: Philippus verò Samariæ prædicauit, quæ aſina interpretatur. Adduxit itaque Philippus aſinam, Petrus verò Cornelium, quaſi aſinæ pullum. Vel duos miſit, vt eos de doctrina & operatione perfectos eſſe moneret. Seu duos propter ſacramenta dilectionis.

Dicens eis: Ite in caſtellum, &c. Id eſt, *ite* contra mundum, qui multis ſententijs Philoſophorum munitus eſt. *Caſtellum* mundum ſignificat, qui ſemper nobis contrarius eſt. Duo diſcipuli, doctores Eccleſiæ ſunt, qui ſemper debent ſoluere & prædicare populo per orationes & confeſsiones, & pœnitentiam & ieiunium. Aſina Eccleſiam ſignificat, vel Synagogam, quæ alligata in veteri lege, & nunc ſoluta in noua lege. Populus humilis & manſuetus per pullũ ſignificatur, in quo ſedet & requieſcit, & ille populus, proſternens ramos in via, ſignificat omnes fideles, qui ponunt fidem in Chriſto, & portãt fructum boni operis.

Et ſtatim inuenietis aſinam alligatam & pullum cum ea, &cæt. Ioannes: Aſina, quæ ſubiugalis fuit & domita ſynagogam, quæ iugo legis preſſa fuerat deſignat. Pullus aſinæ laſciuus & liber, populum ſignificat nationum, qui pullus ab alio Euãgeliſta alligatus fuiſſe dicit. Vterque enim populus funibus peccatorum erat conſtrictus, & ſolutione indigebat. Ille enim legem, quam acceperat, vtendo malè: iſte verò peccauerat nunquam accipiendo. *Omnes* igitur *peccauerunt, & egent gratia Dei.* Alij Euangeliſtæ, qui Gentibus ſcripſerunt, pullum ſolummodò adductum Domino memorant. Matthæus verò, qui Hebræus

ex Hebræis, Hebræo ſermone ſcripſit Euangelium, etiam aſinæ facit mentionem; prouida vtique diſpenſatione, vt quorum ſalutem ſcribēdo quæſierunt, hos ſaluandos à Domino myſticè docerent eſſe præfiguratos. Et nota, quòd dicit Marcus pullum aſinæ ante ianuam in biuio inuenium: Ianua Chriſtus eſt, extra quod Gentium populus ſtabat ligatus, non in vna fidei via, ſed in diuerſis erroribus.

Et ſi quis vobis aliquid dixerit, &c. Id eſt, *ſi quis* obedientiam eorum negare voluerit, *dicite, quia Dominus his opus habet.*

Dicite, id eſt, prædicare non deſiſtite, *quia Dominus* ſimpliciter omnium rerum Dominus, cui debet omnis creatura ſeruire, *his opus habet*, vt ſeruiant ei.

Præcipitur Apoſtolis, & doctoribus alijs, vt ſi quid aduerſitatis obſtiterit: ſi quis peccatores à laqueo diaboli ſolui prohibuerit, & per confeſsionem adduci Domino, non tantum prædicare deſiſtant, ſed conſtanter inſinuent, quia *Dominus* ad ædificandam Eccleſiam ſuam talibus *opus habet*. Quamuis enim ſæuus ſit perſecutor, non tamen poteſt obſiſtere ſaluationi eorum, quos *nouit Dominus, qui ſunt eius.*

Dominus his opus habet, &cęt. Iuſtum eſt enim, vt qui ſeruiunt creaturæ, ſeruiant Creatori: quandoque enim Gētes Deus in poteſtate diaboli pro tempore reliquit, vt tentaret; non in æternum contempſit, vt perderet.

Et confeſtim dimittet eos. In Domini ſcilicet ſeruitio mancipandos. Vel, vt legitur, animal quidem, quod poſtquam ingreſſum eſt Ieruſalem, ad dominum ſuum remiſſum eſt. Animal autem Prophetia in Eccleſia remanſit. De animali etiam illo, non quod videbatur, erat neceſſarium Chriſto, ſed illud quod intelligebatur, id eſt, non caro, ſed ratio. Ideoq́; caro remiſſa eſt, ratio autem retenta eſt. Quod ait: *& confeſtim dimittet eos.* Nota quod non dixit ad diabolum, quia prius tenebat eos, ſed in arbitrio ſuo adiuto dono gratiæ.

Hoc autem totum *factum eſt, vt adimpleretur, quod dictum eſt per Prophetam*, &c. Adhibetur huic facto teſtimonium Prophetiæ, vt appareat Dominum omnia, quæ de ipſo ſcripta erant compleſſe, ſed inuidia cæcatos Scribas & Phariſæos, ea quæ ipſi legebant, intelligere noluiſſe.

Dicite filiæ Sion. Filia Sion Eccleſia eſt fidelium, pertinens ad ſupernam Ieruſalem, quæ eſt mater omnium noſtrum, cuius portio tunc minima erat in populo Iſrael. Præcepit itaque Dominus prædicatoribus ſuis: *Dicite filiæ Sion*, ad literam Iudaico populo. Myſticè autem, Eccleſiæ.

Ecce rex tuus, &c. Ioannes: *Ecce* eſt aduerbium oſtendentis, quaſi dicat: Videte non carnali aſpectu, ſed ſpirituali intellectu, opera virtutum eius aſpicite. Nec dicatis, non habemus regem niſi Cęſarem, quia reuera iſte eſt *rex tuus*, & *venit tibi*, ſi credis: contra te, ſi non credis.

Manſuetus &c. Quia primus aduentus fuit humilis. Secundus erit terribilis, quia *ſedens ſuper aſinam & pullum*, non in curru aureo, ſed ſuper beſtiam pacis amicam. Myſticè autem ſuper vtrūq; populum, ſub Domino eius humiliatum. Quòd autem dicit *ſuper pullum & aſinam*, non eſt ad literam intelligendum, quòd ſuper vtrunq; ſediſſet, ſed in præcordijs vtriuſque populi per illa duo ſignificari.

Euntes autem diſcipuli, &c. Magna erat virtus Chriſti, qui ſic cor domini ad donandum animal præparauit. *Et adduxerunt* ad Ieſum, *& impoſuerunt*, &c. Quia doctores virtute Chriſti vtrunque populum ad fidem vocauerunt.

Et impoſuerunt ſuper eum veſtimenta ſua. Id eſt, bonis ſanctorum Patrum exemplis & dictis ornauerunt eos. Non enim Dominus aſinam nudam; non nudum debuit aſcendere pullum, quia ſiue Gentilis, ſiue Iudæus ſit, niſi fuerit nuper dictis ſanctorum ornatus & factis, Dominum ſeſſorem ſuum habere non poteſt. Veſtes Apoſtolorum ſunt diuina præcepta & gratia ſpiritualis, quibus turpitudo carnis noſtræ tegitur. His prius erant populi nudi, ſed modo per Apoſtolos ornati, Chriſtum habent ſeſſorem. Minor verò turba non potuit veſtes ſuper aſinam ponere, ſed in via, quia ſancti Martyres carnem exuentes, quæ quaſi animæ tegumentum eſt, ſimplicioribus per exemplum, viam ſanguine ſuo parant, ne dubitent ibi ponere, vbi viderint eos in bello martyrij præceſſiſſe. Aliter: *Veſtimenta* ſunt legis mandata carnalia, quæ Chriſtianis fuerant in via, id eſt, in Chriſto conculcanda: & etiam vide, quia ſuper iumentum Apoſtoli ponunt *veſtimenta*, ſed ſub pedibus iumenti cætera *turba* Iudaica ponit *veſtimenta*; quia mandatis quidem Apoſtolorum Chriſtiani inſtruuntur & ornantur: Legis autem mandata conculcantur, quod eſt, dum carnales conſuetudines omnes, & circumciſionem reprobamus.

MORALITAS. Saluator noſter ſuper iumentum ſedet, & Ieruſalem tendit, cùm vnuſquiſque fidelis animam ſuam, ſcilicet iumentum ſuum regens, ad pacis intimæ viſionem ducit. Qui verò veſtes *ſtrauerunt in via*, ſignificant eos, qui corpora ſua per abſtinentiam domant, vt ei iter ad mētem præparent, vel exempla bona ſequentibus præbeant.

Alij autem cædebant ramos de arboribus. Ramos vel frondes cędunt, qui verba & ſententias bonas de libris patrum excerpunt, per quas ſimplicium corda Chriſtianorum ædificantur, ne errent in via veritatis. *Turba autem* & cæt. Illi qui *præcedebant*, ſignificant eos, qui fuerunt ante aduentum Chriſti, *&* qui *ſequebantur*, ſignificant eos, qui fuerunt poſt aduentum eius. Vtrique autem in eadem voce confeſsionis conueniūt, qui omnes *clamabant, dicentes:*

Hoſanna filio Dauid, &c. Gregorius: *Hoſanna* verbum Hebraicum eſt, compoſitum ex corrupto & integro. Dicitur enim *hoſanna*, quaſi oſi anna. Oſi interpretatur ſalua, vel ſaluifica, vel ſaluum fac. Anna eſt interiectio deprecantis, ſicut apud nos obſecro. Vnde Hieronymus ita interpretatur. *Hoſanna*, id eſt, ſalua obſecro. Et verſus iſte ſumptus eſt ex Pſalmo centeſimo decimo ſeptimo, vbi dicitur: *O Domine ſaluum me fac, o Domine bene proſperare. benedictus qui venit in nomine Domini*: & hoc dicitur in tranſlatione Septuaginta interpretum. In Hebraica autem veritate tantùm dicitur. Obſecro Domine, ſalua obſecro. Sequitur: *Benedictus*, id eſt, glorioſus, *qui* incarnatus eſt *in nomine*, non ſuo, ſicut Antichriſtus, ſed *in nomine Domini*, id eſt, patris ſui glorificando. Iterum repetunt *hoſanna*, id eſt, ſalua obſecro, & annuntiant vbi velint ſaluari, ſcilicet *in altiſsimis*, id eſt, in cœleſtibus, non in terrenis.

Et cùm intraſſet Ieroſolymam, commota eſt vniuerſa ciuitas, &c. Mirans frequentiam, neſciens veritatem. Et quærunt: *Quis eſt hic*, cui ita occurrūt obuiam cum laudibus? *Populi autem dicebant: Hic eſt Ieſus Propheta à Nazareth Galilææ.* Plebecula Ieſum confitetur, vt confeſsio ſui nominis à minoribus

incipiens, ad maiores perueniat. *Et intrauit*, &cæt. Quia vrbem ingreſſus, primò templum adijt, formam religionis, quam ſequamur, nobis demonſtrauit, vt quocunque venerimus domum orationis, ſi ibi eſt, primùm adeamus, & per orationem Deo commendati, ſic ad agenda negotia ſecutius accedamus. *Intrauit* etiam propter aliam cauſam, quia refert Lucas, quòd Ieſus cum appropinquaſſet, *videns ciuitatem fleuit*, & deſtructionem ciuitatis prænuntiauit, deinde *templum ingreſſus, cœpit eijcere vendentes*, vt cauſam deſtructionis ciuitatis ex iniquitate ſacerdotum maximè pendere oſtenderet.

Et eijciebat, &cæt. Excogitauerant ſacerdotes, quomodo prędam de populo facerent, vt animalia & cętera, quę offerenda erant, vēderent quàm carius poſſent, & oblata rurſus haberent, & quod conſumere non poſſent, iterum venderent. Et quia fortaſſe aliqui eſſent, qui paratos non haberent nummos, vnde emerent, conſtituerunt etiam nummularios ſuos, qui nummos accommodarent. Et quia lex vetat accipere vſuram, pro illa accommodatione leuia munuſcula, poma ſcilicet & vuas, & legumina accipiebant, quaſi hoc peccatum non precauiſſet Ezechiel, dicens: *Vſuram & ſuperabundantiam non accipietis*. Hanc igitur negotiationem Dominus in templo cernens, dolore latrocinij, ſeu ardore ſpiritus cōcitatur. Vnde Pſalmiſta: *Zelus domus tuæ comedit me*, & eiecit eos. Eiecerat iam alia vice, quod ſolus Ioannes dicit, ſed de vltima eiectione dicunt alij, quando facto flagello *de funiculis, omnes eiecit*. Notandum, quòd ea tantùm vēndi, vel emi, repperit in templo, quæ ad miniſterium templi neceſſaria erant. Si ergo nec ea voluit in templo venundari, quæ in templo volebat offerri, propter ſtudium videlicet auaritiæ vel fraudis, quantum puniret, ſi inueniſſet ibi aliquos riſui vel vaniloquio vacantes, aut alio vitio mancipatos. Aliud tamen ſpiritualiter intelligendum eſt. Damnatur enim in hac figura Simoniaca hæreſis. Simon enim magus voluit emere à beato Petro dona Spiritus ſancti, cui talis ſententia data eſt damnationis ab Apoſtolo: *Pecunia tua tecum ſit in perditionem*. Nec ſolùm *ementes*, ſed etiam *vendētes* damnabiles ſunt. Vnde Dominus *eiecit omnes vendentes & ementes de templo*. Omnes enim Simoniaci à templo Dei, vel ſententia hominum, vel ante oculos Dei priuantur.

Et menſas nummulariorum euertit, &c. Menſæ iſtę, altaria ſignificant: Nummularij, ſacerdotes, qui nummis plus quàm diuino ſeruitio ſunt intenti. Altaria *euertit*, dum ea multoties occulto iudicio euerti permittit.

Et cathedras vendentium columbas, &c. Quia Spiritus ſanctus in columba ſuper Dominum apparuit, rectè per columbam Spiritus ſancti chariſmata ſignificantur. Qui autem ſunt in templo Dei hodie, qui *columbas* vendunt, niſi qui in Eccleſia pretium de impoſitione manus accipiunt, per quam videlicet impoſitionem Spiritus cœlitus datur. Columba igitur venditur, cùm manus impoſitio, per quam Spiritus ſanctus accipitur, ad pretium præbetur.

Gregorius: Sed Redemptor noſter *cathedras vendentium columbas euertit*, quia talium negotiatorum ſacerdotium deſtruit. Notandum eſt etiam, quòd pretium aliud à manu, aliud à lingua; aliud ab officio. Munus à manu, pecunia: munus à lingua, fauor: munus ab officio, ſeruitium. Qui autem Spiritus ſancti dona alicui, propter aliquid horum tribuit, pretium de cuiubis accipit. Propterea ait Propheta: Beatus, *qui excutit manus ſuas ab omni munere*. Cùm dicit omni, diuerſitatem munerum voluit ſignificare.

Et dicit eis: Scriptum eſt: Domus mea, domus orationis vocabitur. Quaſi dicat: *Domus mea* oratorium dicitur, nemo in oratorio aliquid agat, niſi ad quod factum eſt, vnde & nomen habet.

Vos autem feciſtis illam ſpeluncam latronum. Qui enim ad accipienda munera in templo reſidebāt, profectò quin quibuſdam non dantibus læſiones exquirerent, dubium non erat. *Domus* ergo *orationis* ſpelunca *latronum* facta fuerat, quia ad hoc in templo aſsiſtere nouerant, vt aut non dantes munera, ſtuderent corporaliter perſequi, aut dantes, ſpiritualiter necare. Nam etſi templum quoque & *domus* Dei, eſt ipſa mens & conſcientia fidelium, quæ ſi quando è læſione proximi peruerſas cogitationes profert, quaſi in ſpelunca latrones reſident.

Et acceſſerunt cæci & claudi ad eum, &c. Et ingreſſus in templum infirmos ſanabat, vt quod pueri verbis teſtificabantur, ipſe confirmaret miraculis. MYSTICE autem: Cùm eieciſſet indignos ſacerdotes de templo, ſimplices peccatores ad ſe per pœnitentiam accedentes, prius cæcos in cognitione, & claudos in operatione illuminando, & in viam rectitudinis dirigendo, quotidie ſanat.

Videntes autem Principes ſacerdotum, &cęt. Scribæ dolentes & indignantes de tam manifeſta eius potentia, & eius laude, per pueros celebrata, laborant quęrendo, ſi eum poſſent principes capere in aliquo verbo, dicentes: *Audis, quid* pueri *iſti dicunt*? Quaſi dicerēt: Aſſcribis tibi hanc laudem? Ieſus autem moderatè ſententiam temperat & reſponſionem. Non enim ait: Benefaciunt pueri, quia mihi teſtimonium perhibent, quod Scribæ audire nollent. Nec rurſum ait, errant pueri. Parcite eorum ætati, ſed quaſi ſe tacente verba illorum puerorum confirmat, teſtimonio Dauid dicentis:

Nunquam legiſtis, ex ore infantium & lactentium perfeciſti laudem? Teſtes miraculorum Chriſti Infantes dicuntur, nō ętate ſed ſimplicitate cordis lactentes, quaſi lacte, id eſt, ſuauitate miraculorū, quę dicuntur lac: panis verò perfecta doctrina.

Et relictis illis, quaſi incredulis & contradictoribus, *abijt foras extra ciuitatem in Bethaniam*. In domum ſcilicet obedientiæ, præfigurans iam tunc Gentium vocationem. Vnde dicitur: *Populus, quem non cognoui ſeruiuit mihi*, &cæt. Et nota, quia Chriſtus pauper verus, nulli vnquam adulatus, nullum inuenit hoſpitem in vrbe, ſed apud Lazarum ſororeſq; eius receptus eſt hoſpitio in quodam oppidulo. *Manè autem reuertens in ciuitatem, eſurijt*. Nota morem ſtudioſi operatoris, dum dicitur, *manè* reuerſum fuiſſe *in ciuitatem*, vt prędicaret, & vt aliquos Deo Patri acquireret. Per hoc verò, quòd dicit, *eſurijt*, notatur veritas carnis. Vel dicitur, quia *eſurijt* ſalutem credentium. Poſſumus etiam notare per iſtam matutinam reuerſionem factam in Ieruſalem ipſius reſurrectionem, quando ſcilicet diſcuſsis noctis tenebris, damnatoque diabolo, matutina reſurrectione radiante, illuſtrauit vniuerſum orbem. *Eſurijt*, vel veritatem humanæ carnis oſtendens, vel eſuriens ſalutem credentium, æſtuans ad credulitatem Iſraelis.

Et videns fici arborem, &cæt. Deus prædicat aliquando verbis, aliquando factis. Quid enim erat

cauſa

cauſæ, vt eſuriens fructum in ficulnea quæreret, cuius non erat tempus (quia erat prope Paſcha Iudæorum) arboremque maledictione damnaret, niſi quia plebem, quod verbo docebat, facto terrere volebat? Ficus enim eſt ſynagoga, quæ non in via, ſed *ſecus viam* erat, id eſt, non in ſpiritu, qui ducit ad Chriſtum, qui eſt vera via, ſed in litera legis, quæ extra veram viam ducit. *Et venit ad eam, & nihil inuenit in ea, niſi folia tantùm*, &c. Venit per incarnationem. *Folia*, ſunt verba legis & Prophetarum. Verba inuenit in eis, non fructum bonæ operationis. Damnatur ergo, quia Iudæa, quæ verba ſcripturæ ſine operibus ſonabat, digna eſt vltione punita. Hæc autem dixerim, non quòd tota ſynagoga fuerit abiecta, ex qua, vt conſtat, quòd fuerit primitiua Eccleſia conſtructa, ſed illa nimirum portio ſynagogæ damnari meruit, quæ eſurientem Chriſtum paſcere bene operando recuſauit, quæ folijs verborum ſpiritualium magis obumbrari, quàm fructibus ſpiritus voluit onuſtari.

Et videntes diſcipuli, mirati ſunt dicentes: Quomodo continuò aruit? &c. Dominus ſcandalum crucis portaturus, diſcipulorum animos voluit aliquo ſigno anticipari, vt viderent, quod ea virtute, qua ficus aruit, eadem virtute inimicos ſiccaret, niſi eorum ſalutem per patientiam expectaret.

Reſpondens autem Ieſus, ait eis: &c. Solent Gentiles quidam contra Eccleſiam maledicta ſcribere, & improperare noſtris, quia non habuerunt plenam fidem Dei, quia nunquam montes transferre potuerunt, quibus eſt reſpondendum: Nõ omnia eſſe ſcripta, quę in Eccleſia ſunt geſta. Sicut etiam de factis ipſius Chriſti Dei, & Domini noſtri Scriptura teſtatur. Vnde & hoc quoque fieri potuiſſet, vt mons ablatus de terra mitteretur in mare, ſi neceſſitas id fieri popoſciſſet, quomodo factum legimus precibus beati patris noſtri Gregorij Neocæſareæ Ponti antiſtitis viri meritis & virtutibus eximij, vt mons in terra tantum loco cederet, quantum incolę ciuitatis opus habebant. Cùm enim volens ædificare Eccleſiam in loco apto, videret eum anguſtiorem eſſe, quàm res exigebat, eò quòd ex vna parte rupa maris, ex alia monte proximo coarctaretur: Venit nocte ad locum, & flexis genibus admonuit Dominum promiſſionis ſuæ, vt montem longius petentis iuxta fidem ageret, & manè facto reuerſus, inuenit mõtem tantum ſpacij reliquiſſe ſtructoribus Eccleſiæ, quantum opus habuerant.

Mystica autem complentur hæc miracula in Sanctis. Diabolus enim verè eſt mons ſuperbiæ, qui per prædicationem ſanctorum de cordibus infidelium repellitur, & in mare proijcitur, id eſt, maiorem veſaniã in prædeſtinatis ad mortem exercere permittitur. Ambroſius verò dicit aliter: Quia per Apoſtolos prædicatum eſt Euangelium, ipſe Dominus, qui mons eſt appellatus, à Iudæis eſt ablatus, vt inter Gentes per Apoſtolorum prædicationem, tanquam in mare iactaretur. *Et omnia quæcunque*, &c. Notanda eſt diſtinctio deprecantium, qui perfectam fidem habet, quæ per dilectionem operatur, ille orando, vel etiam iubendo poteſt impetrare, quæ petierit.

Et cùm veniſſet in templum, acceſſerunt &cæt. Non tam fide quàm corpore, quod apparet ex verbis eorum, quibus eum tentabant, *dicentes: In qua poteſtate hæc facis? & quis tibi dedit hanc poteſtatẽ.* Diuerſis modis eandem quam ſupra calumniã ſtruunt, quando dixerunt, *in Beelzebub principe dæmoniorum eijcit* hic *dæmonia*. Quando enim dicunt, *in qua poteſtate hæc facis?* de Dei dubitant poteſtate, & ſubintelligi volunt diaboli eſſe, quæ faciat: addentes quoque. *Quis dedit tibi hanc poteſtatem?* manifeſtiſſimè Dei Filium negant, quem putant non ſuis, ſed alienis viribus ſigna facere.

Reſpondens Ieſus dixit, &c. Poterat Dominus aperta reſponſione tentatorum calumniam confutare, ſed prudenter interrogat, vt ipſi vel ſuo ſilentio in ſententia damnentur, ſecundùm illud: *Dominus confregit dentes eorum in ore ipſorum.* Si enim reſpondiſſent baptiſmum Ioannis fuiſſe de cælo; conſequens erat reſponſio, quare ergo non eſtis baptizati à Ioanne? Si verò dixiſſent, humana deceptione eſſe compoſitum, & nihil habuiſſe diuinum, ſeditionem populi formidabãt. Omnes enim congregatæ multitudines Ioannis receperant baptiſmum, *& habebant*, eum, vt *Prophetam*. Reſpondit itaque impijſſima conflictio humilitatis.

Neſcimus. Verbo quo neſcire dixit, vſa eſt ad ipſas inſidias captandas.

Ait ergo illis Ieſus: Nec ego dico vobis, in qua poteſtate hæc facio, &c. Illi in eo, quod ſe neſcire reſponderũt, mentiti ſunt. Conſequẽs ergo ſecundũ reſponſionẽ illorũ, Dominũ quoque dicere, nec ego ſcio: ſed mentiri veritas non poteſt, quare ait: *Nec ego dico vobis.* Vnde oſtendit & illos ſcire, ſed nolle reſpondere, & ſe bene noſſe: & ideo non dicere, quia illi quod ſciebant, non dicebant. Iuſtè ergo confuſi, turpiter abſceſſerunt. Et nota, quòd de duabus cauſis occultatur veritas. Vel quia non ſunt capaces auditores. Vnde dicitur: *Multa habeo vobis dicere, ſed non poteſtis portare modò.* Vel quia ſunt contemptores. Vnde dicitur: *Nolite ſanctum dare canibus*

Quid autem vobis videtur? Homo quidam, &c. Confutatis ſacerdotibus cauta reſponſione, ſtatim infert parabolam, qua & illos impietatis arguat, & ad Gentes regnum Dei transferendum doceat. Vel ſimpliciter hęc parabola non de Gentibus & Iudæis eſt, ſed de peccatoribus & iuſtis, vt poſtea Dominus dixit: *Amen dico vobis, quia publicani & meretrices præcedunt vos in regnum Dei.* Videndum eſt, quis fuit *homo* iſte. *Homo* iſte Deus eſt, qui omnes, quos creauit paterno affectu diligit, qui cùm ſit natura Dominus, tamen mauult diligi vt pater, quàm timeri vt Dominus. Vnde in principio mandatorum legis non dixit: Time *Dominum Deum tuum*, ſed dixit: *Diliges Dominum Deum tuum*, &cæt.

Iſte talis pater *duos* habuit *filios*, Gentilem & Iudæum. *Et accedens ad primum*, id eſt, Gentilem populum, *dixit: Fili vade hodie*, id eſt, in præſenti hoc tempore, *operare in vinea mea*, id eſt, fac voluntatem meam. Hoc eſt, quòd tibi fieri non vis, nõ facias alij. Sed videndum eſt, quomodo Deus hanc naturalem legem locutus eſt filijs. Non enim in facie, vt homo, ſed in corde locutus eſt, vt Deus. Non in auribus verbum ſonans, ſed in cordibus intellectum. Sequitur:

Ille autem reſpondens ait: Nolo, &c. In cogitatione quidem dixit, *nolo*. Qui enim habens notitiam boni & mali, relinquit bonum, & ſequitur malũ, videtur Deo perſuadenti reſpondere, *nolo*.

Poſtea autem pœnitentia motus, &cæt. *Abijt*, & ſermonis contumaciam labore correxit, & hoc fuit in aduentu Saluatoris. Deinde *accedens ad alterum, dixit ſimiliter. At ille* reſpondit ſe ire, & tamen non iuit. Iudaicus enim populus in Moyſe Domino reſpondit: *Omnia quæcunque dixeris, faciemus*, & tamen non fecit, ſcilicet vineam

non excoluit. Potius Dominum vineæ extra vineam interfecit.

Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei: Primus. Ecce videndum eſt, quomodo proprio iudicio damnantur. Volens ergo Dominus, ne lateret eos ſenſus parabolæ, qui maximè ad eos pertinere videbatur:

Dicit illis Ieſus: Amen dico vobis, quia publicani, &c. Vti Matthæus, & meretrices, vt Maria, *præcedunt vos in regnum Dei*, in Eccleſia ſcilicet in præſenti, vel in futura, ſcilicet cœleſti Ieruſalem, & reddit cauſam quare. *Venit enim Ioannes*, &c. Litera plana eſt. *Aliam parabolam audite:*

Homo erat Paterfamilias, &c. Principes ſacerdotum, qui Dominum interrogauerant *in qua poteſtate hæc* faceret, & voluerunt eum in verbo capere, qui erat fons totius ſapientiæ, ſuperantur ipſi modò ſua arte, & audiunt in parabolis, quod apertè non merebantur audire. *Paterfamilias* Deus intelligitur, *qui plantauit vineam*, de qua Iſaias: *Vinea Domini Sabaoth*. Et Dauid: *Vineam de Ægypto transtuliſti.*

Et ſepem circumdedit ei, id eſt, Angelorum cuſtodiã deputauit illi. *Et fodit in ea torcular*, id eſt, impoſuit ei legalia tormenta, per quæ cogerentur ad bene viuendum. Aut torcularia illa, id eſt, martyres, titulo quorum tres Pſalmi intitulantur, cùm dicitur: *Pſalmus pro torcularibus*, ſcilicet, poſuit in ea tales viros, qui parati eſſent torqueri pro nomine Chriſti, vt per eos efflueret quędam vbertas Spiritus ſancti.

Et ædificauit turrim, id eſt, templum, de quo dicitur per Michæam: *Et tu turris nebuloſa filia Sion.*

Et locauit eam agricolis. Quos alibi operarios vineæ appellauit. *Et peregrè profectus eſt.* Non mutatione loci, ſed relinquens arbitrium liberum bene operandi. Deus enim, quo complentur omnia, vnde abeſſe poteſt?

Cùm autem tempus fructuum appropinquaſſet, &c. Bene *tempus fructuum*, non prouentuũ poſuit. Nullus enim fructus fuit populi contumacis, propter quem tamen fructum accipiendum *miſit ſeruos*, quos illi apprehenſos, vel *ceciderunt*, vt Ieremiam; vel *occiderunt*, vt Iſaiam; vel *lapidauerunt*, vt Naboth & Zachariam, quem mactauerunt *inter templum & altare.*

Iterum miſit alios ſeruos, &c. Scilicet miſit Prophetarum choros, per ſingulas generationes, pręcipuè tempore captiuitatis factę per Babylonios. Per ſingulos tamen gradus diuinæ miſericordiæ eis exhibitæ, creſcebat cumulus Iudaicę malitiæ, & contra Dei clementiam certabat humana malignitas.

Nouiſſimè autem miſit ad eos filium ſuum. Filium ſuum dico, nõ quaſi ad noxios & promeritos pœnæ ſententiam baiulantem, ſed patiẽti venia poſt tot ſecula adhuc eis locum miſericordiæ reſeruantem. Quod autem ait: *Verebuntur filium meum*, non de ignorantia venit, ſed ſemper quaſi ambigere dicitur, vt libera voluntas homini reſeruetur. Et nota, quia miſit confundere illos, non punire, quia bono domino & benigno pro tantis iniurijs ſufficiebat ſola vindicta pudoris.

Agricolæ autem videntes filium, dixerunt intra ſe: Hic eſt hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Manifeſtè probat Dominus Principes Iudæorum, nõ per ignorantiã ſed per inuidiã crucifixiſſe Filium Dei. Intellexerunt enim hũc eſſe, cui dictum eſt: *Poſtula à me, & dabo tibi gentes hæreditatem tuam, & poſſeſsionem tuam*, & propterea, quaſi ſibi conſulentes, apud ſe dicebant: *Ecce mundus totus poſt eum abijt. ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum.* Hæreditas ergo Chriſti eſt, quam reſurgens ipſe poſſedit. Eccleſia (quam moliebantur rumpere) primitius, dum fide eius extincta, iuſtitiam, quæ ex lege eſt, gentibus perſuadere conabantur.

Et apprehenſum eum, eiecerunt extra vineam, & occiderunt. Marcus mutat hunc ordinem, dicens: *Occiderunt, & eiecerunt extra vineam*, quaſi vile cadauer. In quo notat eorum pertinaciam, quia occiſo Domino, & reſuſcitato à ſuis finibus eum excluſerunt, & quantum in ſe erat, gentibus ad ſuſcipiendum dederunt. Nota iterum quòd *extra vineam* eiectus eſt, qui extra portam paſſus, vel prius à cordibus incredulorum expulſus deinde crucifigitur.

Cùm ergo venerit Dominus vineæ, id eſt, cùm ad iudicandum venerit, *quid faciet agricolis illis?* Interrogat Dominus, non quòd ignoret, quid reſpõſuri ſint, ſed vt propria reſpõſione ſua dãnẽtur.

Aiunt illi: Malos malè perdet, &c. Quidam eſſe videntes hoc contra ſe dictum, dixerunt: ſecundùm Lucam, abſit, cum etiam ſecundùm Marcum Dominus dixiſſet: *Malos malè perdet, & vineam ſuam locabit alijs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus ſuis.* MYSTICE vinea cuique locatur colenda, cùm myſterium baptizandi datur, quia operando exerceat. Mittitur ſeruus vnus & alter, cũ lex, Pſalmus, & prophetia legitur, quorum monitu bene operetur. Sed miſſus cæditur vel eijcitur, cùm ſermo contemnitur, vel quod peius eſt, blaſphematur. Hæredem quantum ad ſe occidit, qui filium Dei conculcauerit, & ſpiritui gratiæ contumeliam fecerit. Perdito malo, alij vinea datur, cùm donum gratiæ, quod ſuperbus perdidit, humilis accipit. Quòd autem vinea alijs locabitur, prophetico confirmet exemplo, dicens eis:

Nunquam legiſtis in Scripturis. Lapidem quem reprobauerunt, & cæt. Lapis iſte Chriſtum ſignificat, *quem* Iudæi *ædificantes* ſuas traditiones, & quaſi domum propriam de ſubdita ſibi plebe ſtatuere volentes *reprobauerunt*, & ſicut ante inuentores mali, ſic etiam facti cementarij peſſimi, auditoribus ſuis conabantur arripere fidem Chriſti, quæ quaſi lapis electus debuit poni in ædificio Dei, iungens in ſe duos parietes, id eſt, populos. Hic eſt enim lapis ille, de quo Iſaias: *Immittam in fundamentis Sion lapidem electum, pretioſum, angularem, & qui crediderit in eum, non confundetur.*

Ideo dico vobis, quia auferetur, & cæt. Quaſi dicat: Ecce ex veſtra conceſsione, & prophetica etiam auctoritate concludo vobis, quia *auferetur* à vobis Iudæis *regnum Dei*, id eſt, vt iam non ſitis, quod eſſe præſumebatis. *Et dabitur genti*, ſcilicet, populo gentili, *facienti fructus eius.* Diximus aliquoties regnum Dei Scripturas ſanctas intelligi, quas abſtulit Dominus à Iudæis, & tradidit nobis, vt faciamus fructus eorum, & iſta eſt vinea, quam tradidit agricolis & vineæ cultoribus. In qua, qui operati non fuerint, nomẽ tantùm habentes ſcripturarum, vineæ fructum ſunt perdituri.

Et qui ceciderit ſuper lapidem iſtum, &c. Aliud eſt oſtendere Chriſtum per opera mala, aliud negare. Qui peccat, & tamen in Chriſtum credit, cadit ſuper lapidem, & confringitur; ſed non omnino conteritur. Reſeruatur enim ad ſalutem per patientiam, vel pœnitentiam.

Super quem verò ceciderit, &c. Hoc eſt, quẽ lapis ille

ille obuerit, id eſt, qui Chriſtum penitus negauerit, veniet illi deſuper in iudicio cum pœna perditionis, & interim cóteret omnia bona, quia nullum bonum ſine fide.

Et cùm audiſſent principes ſacerdotum & Phariſæi parabolas eius, cognouerunt quòd de ipſis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas, &c. Quamuis duro corda eſſent & infideles, intelligebant tamen omnes ſententias Domini contra ſe dirigi. Intelligebant enim eum eſſe heredem, ſe verò prauos colonos, & ſolo humano terrebantur timore, quòd non audebant eum interficere, donec veniret hora eius. MYSTICE quidem hoc quotidie geritur in Eccleſia, cum quilibet ſolo nomine frater, fidei & pacis vnitatem, quam non diligit, propter bonos cohabitantes, vel erubeſcit, vel timet impugnare, qui tamen ſicut de ſtultiſſima auium ſtruthione Dominus ait: *Cùm tempus fuerit, in altum alas erigit*, quia perſequendo Eccleſiam quaſi Dominum cruci addicere, & oſtentui gaudebit habere.

CAPVT XXII.

E*T reſpondens Ieſus, dixit eis iterum in parabolis: Simile factum eſt*, &c. Domino de vinea parabolam proponẽte, & dicente: Quoniam iuſtitia Dei à Iudæis auferenda erat, non ſunt territi, ſed magis exaſperati. Et volebant in eum manus mittere, quod intelligens Dominus nõ tacuit. Sed prauæ cogitationi eorum, quam habebant, de morte ſua occurrens, Dei grauiorem iram per aliam parabolam prænuntiat illis venturam. Nam ſi illi qui timere deberent, non timuerunt, ſed potius exaſperati ſunt, quanto magis Chriſtus tacere nõ debuit, quem timere non oportuit. Illos facit audaces ſua malitia, iſtum propria poteſtas. *Regnum cælorum*, quod *homini regi* aſsimilatum eſt, in hoc loco præſens Eccleſia eſt ſanctorum iuſtorum, ſcilicet quos regit Deus, quæ ideo regnum cœlorum dicitur, quia dum ſanctorũ corda nihil ambiunt in terra, per hoc quod iam ſuſpirant ad ſuperna, iam in eis regnat Dominus, quaſi in cœleſtibus. Homo verò iſte, cui *regnum cælorum* aſsimilatur, Deus eſt Pater, qui licet homo dicatur, humanam tamen naturam non ſuſcepit, ſed propter cauſam parabolicè homo dicitur.

Qui fecit nuptias filio ſuo. Tunc enim Deus Pater Deo filio nuptias fecit, quando hunc in vtero Virginis humanæ naturæ coniunxit, quem Deum ante ſecula genuit.

Gregorius: Sed quia ex duabus perſonis ſolet fieri iſta coniunctio, abſit hoc ab intellectibus noſtris, vt perſonam Dei & hominis ex duabus perſonis credamus eſſe vnitam. Ex duabus enim atque in duabus hunc naturis exiſtere dicimus, ſed ex duabus perſonis compoſitum credi, vt nephas vitamus. Apertius igitur atque ſecurius dici poteſt, quia in hoc Pater regi Filio nuptias fecit, quo ei per incarnationis myſterium ſanctam Eccleſiam copulauit. Vterus autem Virginis huius ſponſi thalamus fuit nuptiarũ. Vnde Dauid: *Tanquam ſponſus Dominus procedens de thalamo ſuo.*

Et miſit ſeruos ſuos vocare inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Quando miſit ſeruos iam inuitati erant. Populus enim Iſrael in gloriam æternitatis per legem inuitatus fuit, vel per Patriarcharum admonitiones, quod melius eſt. Qui ergo mittuntur poſtea inuitatos vocare, procul dubio Moyſes, Dauid, Nathan, Salomon, cæteriq; Prophetæ fuerunt, quibus inuitati credere noluerunt. Iterum miſit alios ſeruos, Apoſtolos ſcilicet. Bis itaque ad inuitandum ſeruos miſit, qui incarnationem Filij per Prophetas futuram prædixit, & per Apoſtolos nuntiauit factam; per quos in inuitatione iam dicitur:

Ecce prandium meum paraui, &cæt. *Prandium* eſt doctrina iuſtitiæ, & verba cœleſtium myſteriorum de Filio Dei, quaſi dicat: Ecce menſam ex omni lege & ex omnibus Prophetis & ſcripturis ordinaui.

Tauri mei, & altilia occiſa, & omnia parata, id eſt, exempla Patrum veteris & noui Teſtamenti ſunt appoſita. *Tauri* ſunt Patres veteris Teſtamenti, qui dum ex permiſsione legis acceperant, vt ſuos aduerſarios odio retributionis percuterent, quid aliud quàm tauri erant, qui inimicos ſuos corporeæ virtutis cornu feriebant? *Altilia* verò ſunt Patres noui Teſtamenti, qui dum gratiam internæ pinguedinis percipiunt, ſubleuantur ad ſublimia, contemplationis ſuæ penna. Et non ſufficit eos amicos tantum diligere; ſed etiam feruent inimicorum ſuorum dilectione. Quòd autem dicuntur *occiſa tauri & altilia*; intelligendum eſt vel ab eo, quòd fuerant occiſa; vel iam per mortem carnis in requie poſita. Et notandum, quòd in priori inuitatione nihil de tauris & altilibus dicitur. In ſecunda autem *tauri & altilia* iam mactata memorantur. Quia Omnipotens Deus, cùm verba eius audire nolumus, ſicut nec illi in priori inuitatione, adiungit exempla, vt quod impoſsibile credimus, per exempla ad credendum fiat facilius. Sequitur: *Venite ad nuptias*. Quaſi concluſio eſt, quia videtis tot & tales viros præceſsiſſe, participes nuptiarum & mẽſæ, qui habuerunt fidem incarnationis dominicæ: ergo *venite* & in hanc fidem cum cæteris concordate.

Illi autem neglexerunt. Talem, vt diximus, admonitioné habuerunt, ſed illi admoniti, venire noluerunt, imò *neglexerunt* ſuæ ſalutis præconiũ.

Et abierunt, alius in villam ſuam, alius verò in negotiationem ſuam. In villam ire, eſt terreno labore immoderatè incumbere. Negotiari verò eſt terrenis inhiare.

Reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, & contumelia affectos occiderunt. Non ſolùm vocantis gratiam reſpuerunt, ſed & illum in ſeruis ſuis perſecuti ſunt. Et hoc eſt: *Reliqui verò tenuerunt ſeruos eius, & contumelia affectos* ceciderunt, ac poſtea *occiderunt*. Et nota quòd hîc ſiletur occiſio ſponſi, ſed per mortem ſeruorum oſtenditur contemptus nuptiarum. Notandum etiam quòd de morte ſua tacet, de qua iam in alia parabola dixerat, ſed mortem diſcipulorum oſtandit, quos poſt aſcenſum eius occiderunt Iudæi, maximè ſacerdotes, quapropter Ieruſalem poſtea à Romanis deſtructa eſt, quod exequitur litera. *Rex autem cùm audiſſet iratus eſt.* Quando ad nuptias inuitabat, & opera miſericordiæ agebat, *homo* tantùm vocabatur. Nunc verò quando ad vltionem venit, *homo* ſiletur, & *rex* tantummodò dicitur. Sequitur: *Et miſsis exercitibus ſuis perdidit homicidas illos, & ciuitates illorum ſuccendit.* Romanus exercitus Dei dicitur eſſe, quia Domini eſt terra & plenitudo eius. Non enim veniſſent Romani Ieruſalem, niſi eos Dominus excitaſſet ſub duce Veſpaſiano & Tito, qui occiſis Iudæis præuaricatricem ſuccenderunt ciuitatem. Myſticè miſsis Angelis, homicidas perdidit, quia perſequentes interemit, ciuitatem igne ſuccendit; quia illorum non ſolùm animæ, ſed etiam caro in qua habitauerant, gehennali igne cruciatur. *Tunc ait ſeruis ſuis:*

Nuptiæ quidem paratæ ſunt,&c. Quia rex in quibuſdam ſe inuitantem contemni ſe conſpicit, filij ſui nuptias nolens eſſe vacuas, ad alios mittit, quia etſi apud aliquos laboratur, quandoque tamen vbi ſermo Dei requieſcat, inuenitur. Dicit itaque:

Nuptiæ paratæ ſunt, &cæt. Quaſi dicat: Omne ſacramentum humanæ diſpenſationis, natiuitatis, paſsionis, reſurrectionis, aſcenſionis peractum eſt.

Sed qui inuitati erant, id eſt, Iudæi, *non fuerunt digni*, qui iuſtitiam ſuam ſtatuere volentes, iuſtitiæ Dei noluerunt eſſe ſubiecti.

Ite ergo ad exitus viarum, id eſt, ad diuerſas nationes gentium, *& quoſcunq; inueneritis*, id eſt, cuiuſcunq; conditionis homines, *vocate*, *ad* Chriſtianitatem, id eſt, fidem Chriſtianam, per *nuptias* ſignificatam. Viæ quidem intelliguntur errores, & varia gentium dogmata, ſed ex omnibus aliqui *ad nuptias* veniunt, id eſt, Chriſto credunt.

Et quoſcunque inueneritis, &cęt. Sicut non eſt diſtinctio in natura creationis hominum, ſic non fit differentia in vocatione ſalutis eorum *Et egreſſi ſerui eius in vias, congregauerunt omnes quos inuenerunt, bonos & malos*, &c. Gẽtilis populus, ad quẽ de Iudæa *egreſſi* ſunt *ſerui eius*, non erant quidem in vijs, ſed in exitibus *viarum*, non erant in doctrinis, quæ eſſent viæ ad Chriſtum, ſed erant tantùm in exitibus *viarum*, quia per naturalem legẽ, quidam erant prope veram legem diuinarum doctrinarum: qui enim in exitibus *viarum* eſt, neq; ex toto remotus à via, neque eſt in via. Et nota quòd præcipiuntur congregare *bonos & malos*, id eſt, & eos, qui per naturalem legem, & morũ honeſtatem quodammodo boni erant; & eos, qui poſtpoſita naturali lege malè viuebant, & abſque diſcretione boni & mali antea extiterant. Vel *bonos & malos*, id ęſt, prędeſtinatos ad vitam, & prędeſtinatos ad mortẽ, qui indiſcretè vtuntur præſentis Eccleſiæ conuerſatione. Aliter etiam viæ ſignificant actiones. *Exitus viarum* defectus ſignificant actionum, quia plerunque facilè conuertuntur, quos in terrenis actibus proſpera nulla ſequuntur vel comitantur.

Et impletæ ſunt nuptiæ diſcumbentium. Ecce iam ipſa qualitate conuiuantium apertè oſtenditur, quia per has regis nuptias præſens Eccleſia deſignatur, in qua mali cum bonis conuerſantur. Sic enim Deus omnes ad fidem generat, vt tamen omnes per innouationem vitæ ad libertatem ſpiritualis gratiæ, culpis exigentibus, non perducat. Hæc autem vita, quæ inter cœlum & infernum ſita eſt, ſicut in medio ſubſiſtit, ita vtrarumq; partium ciues communiter recipit, quos tamen ſancta Eccleſia nunc indiſcretè ſuſcipit, poſtmodum in egreſsione diſcernit, vnde protinus horrenda ſententia ſubditur:

Intrauit autem rex vt videret diſcumbentes. *Rex* ipſe eſt Chriſtus, qui *intrauit* videre *diſcumbentes*, non quòd eſt aliquid, vbi ipſe non ſit, ſed quia vbi vult aſpicere, fit præſens: vbi non vult, abſens videtur. *Intrauit* ergo vt videat *diſcumbentes*, id eſt, fidelium turmas, quaſi in fide Domini quieſcentes. Et rectè *diſcumbentes* dicuntur, quaſi quieſcentes, id eſt, per ipſam fidem, quam tenent, requiem æternam expectantes. *Et vidit ibi hominem non veſtitum*, &cæt. id eſt, non ornatum charitate, quæ maximè veſtis Dei dicitur. Intrat quidem ad nuptias, non cum *veſte nuptiali*, qui in ſancta Eccleſia aſsiſtens, fidem habet, ſed charitate caret, quæ rectè nuptialis veſtis dicitur. Sola enim dilectione Dei actum eſt, vt Conditor noſter ad ſociandam ſibi Eccleſiam carnem ſumeret, & mentes electorum inhabitaret, vnde ipſe ait: *Sic Deus dilexit mundum, vt Filium ſuum vnigenitum daret* pro mundo. Quia ergo hominem charitate ornatum non inuenit, protinus ei quaſi iratus ait: *Amice, quomodo huc intraſt, non habens veſtem nuptialem?* &cæt Mirandum, quia hunc & amicum vocat, & tamen reprobat: Ac ſi diceret: *Amice*, & non amice. *Amice* per fidem, & non amice per operationem, vel per charitatem. Vel amicum ideo vocat, quia ad nuptias inuitatus fuerat. Et nota quia impudentiæ eum arguit, quòd veſte illa carendo, nuptiales munditias polluerit. *At ille obmutuit*. Quia argumentum excuſationis malè ſibi conſcius non habuit. Sed tamen ſciendum eſt, quia quiſquis hanc veſtem nuptialem perfectè non habet, non ideo tamen de venia & ingreſſu nuptiarum deſperare debet, quia ipſe quoque ſpem nobis per Pſalmiſtam dedit, dicens: *Imperfectum meum viderunt oculi tui*. Sed quia hoc in conſolatione habentis & infirmantis diximus: nunc ad eum, qui modò hanc non habet, vertamur, de quo ſequitur:

Tunc dixit rex miniſtris, ligatis pedibus & manibus, &c. Ligantur tunc pedes & manus, per diſtrictionem ſententiæ, illis, qui modò à prauis operibus ligari noluerunt, per meliorationẽ vitæ. Vel certè tunc ligat pœna, quos modò à bonis operibus ligauit culpa. Pedes enim, qui viſitare egenũ negligunt; manus, quę indigentibus nihil tribuunt, à bono opere iam ex voluntate ligatæ ſunt. Qui enim nunc ſponte ligantur in vitio, tunc inuiti ligantur in ſupplicio. Bene autem dicitur, quòd *in exteriores tenebras* proijciatur. Interiores quidem tenebras cæcitatem cordis dicimus, *exteriores* verò æternam noctem damnationis.

Ibi erit fletus & ſtridor dentium, &c. Vt ſcilicet illic dentes ſtrideant, qui hic de edacitate gaudebant, & oculi defleant & doleant, qui hîc per illicitas concupiſcentias verſabantur, quatenus ſingula membra ſupplicio ſubiaceant, qui hîc ſingulis quibuſque vitijs ſubiecta ſeruiebant. Sequitur:

Multi enim ſunt vocati, pauci verò electi. Repulſo igitur vno, in quo ſcilicet omne malorũ corpus exprimitur, generalis protinus ſententia ſubinfertur, cùm dicitur: *Multi vocati*, &c. Quaſi dicat: Quod de vno dixi, de multis intelligatis. Et notandum, quia ſententiola breuis parabolas omnes comprehendit, quòd ſcilicet in operatione vineæ, & in ædificatione domus, & in conuiuio nuptiali non initium quæritur, ſed finis.

Tunc abeuntes Phariſæi, conſilium inierunt, vt caperent eum in ſermone, & mittunt ei diſcipulos ſuos cum Herodianis, &cæt. Scribæ quærentes Ieſum comprehendere, timuerunt populum. Atque ideo quod per ſe non poterant, præſidum manibus attentabant, vt vel ipſi à morte eius viderentur immunes, vnde quidem *mittunt ei diſcipulos ſuos*, ſed *cum Herodianis*. *Diſcipulos* dico, quaſi minus notos, & minus ſuſpectos, vt vel abſconditè, facilè eum deciperent, aut reprehenſi minus apud eum erubeſcerent. Malo enim conſilio deprehenſo, tanto minor naſcitur confuſio, quanto fuerit perſona deterior. Sed diſcipuli talium magiſtrorum, ætate quidem minores, ſed malitia erant pares. *Cum Herodianis* dicit, id eſt, cum militibus Herodis. Sub Auguſto Cæſare, quando deſcriptio facta eſt, Iudæa tributaria facta eſt, his tributis præpoſitus Antipatris filius Herodes alienigena & proſelitus, Iudæis ſub

Auguſto

Auguſto rex eſt conſtitutus. erat ergo ſeditio in populo. Alijs dicentibus, tributa debere dari pro ſecuritate & quiete, cùm Romani pro omnibus militent: Phariſæis contra nitentibus, non debere populum dare tributum, qui decimas ſoluit, & cætera, quæ lex præcipit, nec humanis legibus ſubiacere. *Mittunt* ergo *Phariſæi* ſi poſſent decipere illum. Et notandum Iudæos humiliatos pro peccatis tributum reddere, ſicut illis prædictum erat in lege. Sequitur:

Magiſter, ſcimus quia verax es, & viam, &cæt. Hæc ſunt verba diſcipulorum ad Ieſum, quia diſcipuli eum magiſtrum vocant, & veracem, vt quaſi honoratus & laudatus, myſterium ſui cordis ſimpliciter aperiat illis, tanquam volens habere diſcipulos. Et nota fraudulentam interrogationem, qua illuc prouocat reſpondentem, vt magis Deum quam Cæſarem timeat, & dicat tributa non debere perſolui, vt ſtatim audientes Herodiani ſeditionis contra Romanos auctorem teneant. Et nota quòd dicũt, *nõ eſt tibi cura de aliquo*, quaſi dicant: *Non* times prælatam perſonam, nec *reſpicis perſonam hominum*, id eſt, indiſcretè dicis veritatem, & maioribus & minoribus. *Cognitâ autem nequitiâ* & dolnſitate *eorum*, *Ieſus ait: Quid me tentatis hypocritæ?* &cæt. Non ſecundùm verba eorum blanda, ſed ſecundùm conſcientiam ipſorum aſperam reſpondat aſperè, loquens ad animam, non ad corpus; non verbis, ſed voluntatibus. Prima quidem & maxima virtus eſt reſpondentis, interrogantium mentes cognoſcere, & non diſcipulos ſed tentatores vocare. Aliud enim erant, & aliud ſimulabant.

Dicit ergo ais: *Oſtendite mihi numiſma cenſus. Denarium* ſcilicet, qui pro decem nummis computabatur, & habebat imaginem Cæſaris, & illis oſtendentibus *denarium*, *Ait Ieſus: Cuius eſt imago hæc, & ſuperſcriptio?* Patet quia non de ignorantia interrogat, ſed vt competenter ad verba eorum reſpondeat. *Dicunt ei, Cæſaris. Cæſaris* quidem Tiberij priuigni Auguſti, ſub quo & dominus paſſus eſt. *Tunc ait illis: Reddite ergo quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Reddite Cæſari* tributum, pecuniam, *Deo* decimas & victimas. Vel aliter: *Reddite Cæſari* ſua, *& quæ ſunt Dei, Deo*. Sicut enim Cæſar exigit impreſsionem ſuæ imaginis, ſic & Deus animam vultus lumine ſui ſignatam. Vnde Pſalmiſta: *Signatum eſt ſuper nos lumen vultus tui Domine. Et audientes mirati ſunt.* Qui ad tantam ſapientiam credere debuerunt, *mirati ſunt*, quia tentandi locum non habuerunt.

Et relicto eo abierunt, & infidelitatem reportauerunt. *In illo die*, In quo ſcilicet Phariſæi diſceſſerunt, *acceſſerunt Sadducæi*, qui interpretantur iuſti, quod non erant: vnus dies fuit, ſed multa certamina. Frequentabant enim fortè tali conſilio, vt eum, quem ratione ſuperare non poterant, frequentia & tædio ſuperarent, vel ſubuerterent omnibus reſpondentem. Et nota, quia duæ hæreſes erãt in Iudæis, vna Phariſæorum, & altera Sadducæorum. *Phariſæi* iuſtitiam traditionum & obſeruationum, quas illi Deuteronomium vocant, id eſt, ſecundam legem præferebant, vnde & diuiſi vocantur à populo. *Sadducæi* autem reſurrectionem corporum non credebant, & animam interire cum corpore putabant. Turpitudinem fabulæ fingentes, quę deliramenti arguat eos, qui reſurrectionem corporum aſſerunt.

Et interrogauerunt eum, dicentes: Magiſter, Moyſes dixit, ſi quis mortuus fuerit, &cæt. vſque, *Reſpondens autem Ieſus*. Nota quòd hi *ſeptem fratres*, quos proponunt *Sadducæi*, reprobi ſunt in hac vita, quæ ſeptem diebus agitur, qui ſteriles ſunt ab omni bono, quibus miſerè mortuis ad vltimum mundana conuerſatio, vt vxor infœcunda, quæ ſine fructu eſt, tranſibit. Sequitur: *Reſpondens autem Ieſus, ait illis: Erratis, neſcientes*, &c. Scilicet quæ reſurrectionem aſſerunt, *neque virtutem Dei*, quæ corpora ſuſcitare poterit. *In reſurrectione enim neque nubent* viri, *neque nubentur* fœminæ, *ſed ſunt ſicut Angeli Dei in cælo*, fruentes viſione Dei ſine corruptionis labe. Hæc quidem de reſurrectionis conditionibus propoſitæ reddit quæſtioni. De ipſa verò reſurrectione contra infidelitatem eorum ita ait:

De reſurrectione autem mortuorum non legiſtis, quod dictum eſt à Deo, dicente vobis, &cæt. Nota quia ponit teſtimonium, quod videtur ſatis ambiguum, vel non ſatis pertinens ad reſurrectionis veritatem, ſed hoc ideo facit, quia Prophetas, vbi ſunt aperta teſtimonia reſurrectionis hominum, non recipiunt, ſed tantùm quinque libros Moyſi. Et notandum, quòd hîc de reſurrectione, & alibi de diuinitate, quædam coram tentatoribus Dominus inuenitur dixiſſe, non vt daret *ſanctum canibus*, & *margaritas* porcis, ſed quia inter eos, qui tentabant, erant aliqui, qui vtiliter audiebant, quos pro aliorum immunditia negligi nõ oportebat. Et notandum etiam eſt, quia vbi dicit *Deus Abraham*, probat bene æternitatem animarum, & ſtatim inſert: *Non eſt Deus mortuorum, ſed viuentium*, vt cùm probauerit animas manere poſt mortem, conſequenter etiam introducatur & corporum reſurrectio, quæ cùm animabus bona vel mala geſſerunt,

Et audientes turba, mirabãtur in doctrina eius, &c. Quaſi dicat: Simpliciter gradientes vel miracula venerantes, doctrinam eius ſequuntur. *Phariſæi* verò non. Et hoc eſt, quod ſequitur:

Phariſæi autem audientes, quod ſilentium impoſuiſſet Ieſus Sadducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentans eum, &c. Qui iam fuerant in oſtenſione denarij confutati, debuerunt exemplo moueri, ne vltro molirentur inſidias, ſed maleuolentia & liuor nutrit impudentiam. Conueniunt ergo, vt vincant ſaltem multitudine, quem non poſſunt vincere ratione. Et dicunt apud ſe: Loquatur vnus pro omnibus, & omnes loquamur per vnum. Vt ſiquidem vincit, omnes videamur viciſſe. Si autem victus fuerit, vel ſolus videatur confuſus. Et nota, quia ſicut legimus Herodem & Pilatum in nece Domini feciſſe concordiam, ita & nunc de Phariſæis & Sadducæis factum eſſe cernimus, qui inter ſe ante contrarij, pari mente ad Dominum tentandũ conuenerunt. Dicunt omnes ergo ore vnius: *Magiſter, quod eſt mandatum magnum in Lege?* &c. Magiſtrum vocat, cuius non vult eſſe diſcipulus, & non ſcire deſiderans, ſed *tentans*.

Ait illi Ieſus: Diliges Dominum Deum tuum, &cæt. Nota quòd primo reſpondens, percutit fictã conſcientiam interrogantis, dicens: *Diliges Dominum Deum tuum, ex toto corde tuo*, id eſt, intellectu perfecto, vt in confeſsione diuinitatis nullum relinquas errori locum. *Et in tota anima tua* Id eſt, totã voluntate tua, vt ſcilicet nihil velis illi contrarium. *Et in tota mente tua.* Id eſt, tota memoria tua, nihil reminiſcens, quò minus de eo ſentias. *Hoc eſt maximum* dignitate, *& primum* in ordine.

Primum & maximum mandatum dicimus, quantum ad dignitatem mandatorum, non quantum ad vtilitatem. Vtilitas mandatorum vna eſt, & omnia mandata ſibi ita cohærent, vt alterum ſine altero eſſe non poſſit. *Primum* verò *& maximum mandatum* dicitur, quia ante omnia debemus illud, quaſi vnicum pietatis fundamentum in intimo corda collocare. Sequitur: *Secundum autem ſimile eſt huic. Diliges proximum tuum ſicut teipſum.* Vide quia *diliges Dominum, & primum & maximum mandatum eſt. Diliges* autem *proximum*, magnum quidem eſt, ſed primum non eſt: Et ideo dixit *ſimile eſt*, non minimum eſt. *Simile* quidem *eſt*, quia de dilectione, ſed tamen non par in dignitate. *In his duobus mandatis vniuerſa lex* &cęt. Id eſt, ad hæc duo mandata refertur decalogus totus, & monita Prophetarum ibi habent finem: Notandum, quia duæ tabulæ legis datæ ſunt, in quibus erant decem præcepta, quæ ſunt decacordum Pſalterium. In vna tabula tria, quæ ſunt ad Deum. In altera ſeptem, quæ ſunt ad proximũ. In prima primum eſt: *Ego ſum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Ægypti. Non habebis Deos alienos*, quia Chriſtus cum Patre & Spiritu ſancto vnus eſt Deus. Secundum: *Non aſſumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Nomen Chriſti non debet in vanum accipi, vt putemus eum factum, *per quem omnia facta ſunt*: quia vnus eſt Pater Deus, & Filius, & Spiritus Sanctus. Sed in Spiritu ſancto, id eſt, in dono Dei requies nobis promittitur. Vnde tertium ſequitur: *Memento dies Sabbati vt ſanctifices, non facies in eo ſeruile opus.* In altera verò tabula: *Honora patrem & matrem, Non occides, Non mœchaberis. Non furtum facies, Non falſum teſtimonium dices, Non concupiſces vxorem proximi tui, Non concupiſces rem proximi tui.* Nec moueat vos, quòd Matthæus ait, tentantem dixiſſe illum, à quo Dominus interrogatus eſt. Lucas autem hoc tacet, & in fine Marcus ita concludit, quòd ei Dominus ſapienter reſpondenti dixerit: *Non longè es à regno Dei.* Fieri enim poteſt, vt quiſuis tentantis animo acceſſerit, Domini tamẽ reſpõſione correctus ſit, aut certè ipſam tentationẽ non accipiamus malam, tanquam decipere volentis inimicum, ſed cautam potius, tanquam experiri volentis amplius ignotum. Non enim fruſtra legitur *qui facilè credit, leuis corde minorabitur.*

Congregatis autem Phariſæis, interrogauit eos Ieſus, &c. Qui ad tentandum venerant, occaſiona ſuæ confutationis, dant Chriſto occaſionem interrogandi. Et nota, quia hæc interrogatio Ieſu multum proficit nobis vſque hodie contra Iudæos confutandos, qui Chriſtum, ſecundùm eos venturum ſimplicem hominem confitentur, & ſanctum virum. Interrogat igitur Chriſtus eos, *dicens:*

Quid vobis videtur de Chriſto, cuius filius eſt? ſecundùm carnem etiam dico. *Dicunt illi: Dauid*, Quaſi dicant: Purus homo eſt ille filius Dauid, non etiam Deus, Dei filius. *Ait illis*: Si purus homo eſt, vt vos dicitis, *quomodo vocat eum Dominum* ſuum, non in incerto, nec in propria voluntate, ſed *in Spiritu* ſancto *vocat eum Dominum* ſuum, qui ſecundùm vos non eſt ante eum. *Vocat*, dico, *Dominum, dicens: Dixit Dominus Domino meo, ſede à dextris meis.* Pater dixit Filio ſuo, *Sede à dextris, donec ponam inimicos tuos* &cęt. Si vtique homo purus eſſet, Dauid Dominum ſuum non vocaret. Et notandum, quòd non reprehenduntur, quòd dicunt filium Dauid, ſed quia filium Dei eſſe non credunt, quia ipſe Dominus Dauid eſt, Deus ſcilicet ante tempora manendo, & filius Dauid apparuit natus. Quòd autem à Patre Filio ſubijciuntur inimici, non infirmitatem Filij, ſed vnitatem naturæ ſignificat. Nam & Filius ſubijcit inimicos Patri, quia Patrem clarificat ſuper terram.

Si ergo Dauid vocat eum Dominum, quòd reuera eſt, ſecundùm deitatem, *quomodo filius eius eſt* ſecundùm carnem? *Et nemo poterat ei reſpondere verbum*, quia planè confutati erant in verbis. *Nec fuit auſus quiſquam amplius interrogare* illum. Sed iam apertè cogitant illum tradere poteſtati Romanorum. Et notandum, venena inuidiæ quidem ſuperare poſſe, ſed difficilè conquieſcere.

CAPVT XXIII.

TVNC *locutus eſt Ieſus ad turbas*, &cęt. Id eſt, illis confutatis, qui ſunt doloſi, inſtruit iſtos, qui idonei ſunt, nihilominus hortans eos ſubijci illis, propter ſacerdotium & nominis dignitatem, non opera eorum, ſed doctrinam conſiderantes. Et nota, quòd ad hoc confutati ſunt mali, vt corrigãtur boni. *Locutus eſt Ieſus ad turbas*, &c. id eſt, ad ſimpliciores, *& ad diſcipulos*, id eſt, ad perfectiores.

Super cathedram Moyſi. Id eſt, in magiſterio doctrinæ, quam docuit Moyſes, *ſederunt Scribæ & Phariſæi*, qui ſcilicet rectè mores inſtruunt, ſed ſecundùm quod docent non agunt. *Omnia ergo, quæcunque dixerint vobis ſeruate & facite*, quæ ſcilicet ad cathedram pertinent, non ad vitam.

Seruate, credendo in corda, *& facite* ipſo opere, ſed *ſecundùm opera eorum nolite facere*, quaſi dicat: Doctrinam tenete, non vitam. *Dicunt enim, & non faciunt*, id eſt, nõn concordat doctrina eorum cum vita.

Alligant enim onera grauia & importabilia, quia & vndecunque traditiones colligunt, quæ conſcientiam non leuant, ſed grauant: quia eas ſuis viribus nullus implere poteſt. Legis mandata vocat *onera importabilia*, quæ maximè dederat Deus propter peccatum, quæ Scribæ & Phariſæi docebant mixtis traditionibus ſuis, ſuadentes ſecundùm eas viuere, & non ad facilem & delectabilem gratiam Chriſti peruenire. Vnde ſupra: *Venite ad me, qui laboratis, & onerati eſtis.* Et Petrus in Actibus Apoſtolorum: *Et vos quid vultis imponere iugum ſuper ceruicem diſcipulorum, quod neque vos, neque patres veſtri portare potuiſtis, ſed per gratiam Chriſti credimus ſaluos fieri?* Talia quidem imponebant *onera in humeros hominum*, quaſi ad hoc fortes ſint. Qui ergo non ſunt iuſti faciendo, volunt ſaltem apparere iuſti dicendo. Sequitur:

Digito autem ſuo nolunt ea mouere. Id eſt, Nec in minimis volunt eos implendo, quos docent, iuuare. Tales ſunt etiam indiſcreti ſacerdotes, qui omnem iuſtitiam populo mandant, & ipſi nec modicam ſeruant, & graue pondus venientibus ad pœnitentiam imponunt: quæ tamen præcipiunt eis, non faciunt. Deinde ſi errant, modicam imponentes pœnitentiam, nonne melius eſt propter miſericordiam dare rationem, quàm credulitatem.

Omnia verò opera, &cęt. Dixit tales doctores audiendos eſſe, non imitandos. Nunc oſtendit cauſam, quare non poſſunt credere Chriſto, quia ſcilicet *opera ſua faciunt, vt videantur ab hominibus.* Non enim poteſt credere Chriſto prędicanti cœleſtia, qui terrenam cupit gloriam. *Dilatant enim phylacteria ſua.* Cùm Deus dediſſet mandata legis per Moyſen, ad extremũ intulit. *Ligabis ea in manu tua, & erunt immota ante oculos tuos*, quaſi dicat:

Sint tibi in opere, ſint in meditatione. Sed Phariſęi malè interpretantes, ſcribebant decalogum in membranulis, & ligabant in fronte, per quod religioſi viderentur populo. Iuſsit etiam Moyſes, vt in quatuor angulis palliorum facerent fimbrias, & per hoc eſſet diſcretio Iſraelitici populi. Illi verò faciebant grandes fimbrias, & in eis ligabant ſpinas acutas, vt eundo vel ſedendo interdum pungerentur, id eſt, quaſi ſic commoti retraherentur ad officia Dei. Sed intellige hæc non eſſe portanda in corpore, ſed in corde. Vt igitur armaria libros, ſic & ipſi habent notitiam Dei. *Amāt autem primos recubitus in cœnis*, &c. Quaſi dicat: *In cœnis* gulam ſequuntur, mercedem ſcilicet ſuæ religionis, & in publico gloriam & magiſtralem dignitatem. Notandum etiam, quòd non vetat eos ſalutari *in foro*, nec primos ſedere vel diſcumbere, quibus reuera competit hoc officij ordine, ſed eos arguit, qui hæc habita vel non habita appetant. Non enim reprehendit de dignitate, ſed dignitatis cupiditate. *Vos autem nolite vocari*, &cęt. Quaſi dicat: Phariſæi & Scribæ ſunt amatores huius ſęcularis gloriæ, ſed *vos* diſcipuli mei, qui moribus & vita digniores eſſe debetis, *nolite vocari Rabbi*, id eſt, quod Deo debetis, vobis non præſumatis. *Vnus eſt enim magiſter veſter*, qui illuminat hominem intellectum dando. Homo autem non docet intellectum conferendo. *Omnes autem vos fratres eſtis*. Cauſa eſt, quare non debet ſe alter alteri præferre.

Et patrem nolite vocare vobis, &cę. Nec pater, nec magiſter vocandus eſt alius, niſi Dominus Pater & Dominus noſter Ieſus Chriſtus. Pater, quia *ex ipſa ſunt omnia. Magiſter*, quia *per ipſum omnia*, vel quia per diſpenſationem carnis, omnes ſumus Deo reconciliati. Paulus tamen ſe magiſtrum *Gentium* conteſtatur *in fide & veritate*. Ad quod taliter reſpōdetur: Aliud eſt eſſe patrem vel magiſtrum natura, aliud indulgentia. Deus dicitur *pater & magiſter* natura, homo indulgentia *pater*, vt honor ætati deferatur, non vt author vitę habeatur. *Magiſter* verò, ex conſortio veri magiſtri, tanquam eius miniſter pro ratione vel meritis vitæ eius, à quo mittitur.

Qui maior eſt veſtrum, &cæt. Hic docet non eſſe contendendum de primatu. Quicunq; enim vult fratrem ſuum præuenire regnando, prius præueniat illum obſequendo. Secundum Apoſtolum, *Honore inuicem præuenientes*. Litera patet.

Væ autem vobis Scribæ, &c. Poſtquam diſcipulos ſuos de humilitate admonuit, & ſpiritualem doctrinā eis benignè recipientibus exhibuit, Phariſaicæ infidelitatis tumorem frequenti imprecatione confutat & reprimit, dicens: *Væ vobis Scribæ & Phariſæi*, qui ſcilicet notitiam legis & Prophetarum habetis, & inde etiam ſuperbitis, quaſi diuiti ab alijs eſtis. Hypocritæ, qui ſimulatis quod non eſtis.

Quia clauditis regnum cœlorum ante homines, &c. Id eſt, qui Chriſti aduentum ſimulatione veſtræ doctrinæ abſconditis. Vel clauditis, dum malum exemplum hominibus prębetis. Vnde omnis doctor, qui auditores, quos verbo ędificat, exemplo ſcandalizat, regnum Dei claudit, vt nec ipſe intret, nec alios intrare permittat. Vnde ſequitur:

Vos enim non intratis ad fidem, *nec introeuntes*, id eſt, credere volentes, *intrare ſinitis. Væ* iterum *vobis Scribæ & Phariſæi, quia comeditis domos viduarū*. Id eſt, qui veſtra ſuperſtitione nihil intēditis, niſi vt prædam de ſubdita plebe faciatis. Vos, dico, *longas orationes orantes*, vt magis decipiatis. *Propter hoc amplius iudicium accipietis. Væ vobis* iterum *Scribæ & Phariſæi, quia circuitis mare & aridam*, totum ſcilicet mundum, *vt faciatis vnum proſelytum*, conuertendo ſaltem vnum ex Gentibus ad veſtros Iudaicos ritus. *Et cùm fuerit factus, facitis eum filium gehennæ: duplo quàm vos*, quia videns vitia veſtra reuertitur gentilis factus, & pro pręuaricatione maiori pœna eſt dignus, vt filius gehennæ meritò dicatur. Vnuſquiſque enim, cuius opera facit, filius illius appellatur. Et nota, quòd proſelyti de Gentibus in ſynagoga ſunt recepti. Quod per vnum notatur, quia vix aliquis poſt Chriſtum acquieuit doctrinæ eorum. Quòd verò dicit illos totum orbem circuire, vt aliquem proſelytum poſsint facere, ſignificat illos toto orbe Euangelio detrahere. *Væ vobis* iterum *duces cæci*, duces cæcorum, *qui dicitis, quicunque iurauerit per templum, nihil eſt*. Id eſt, non eſt reus, ſi fuerit conuictus mendacij. *Qui autem iurauerit in auro templi, debet*, ſcilicet illud exoluere, in quo iurauerat, ſi poterit. Conuincuntur hic Phariſæi, qui omnia faciebant propter lucra. Dicebant enim ſanctiora eſſe oblata, quàm templum vel altare, vt homines paratiores eſſent ad dona offerenda, quàm ad preces fundendas, vel iuſtitias faciendas, in quo non Dei timorem, ſed ſuam intendēbant cupiditatem. Ideo arguit eos Dominus ſtultitiæ & fraudulentiæ, dicens: quòd multò maius eſt templum, quàm aurum, quod ſanctificatur à templo, & altare quàm hoſtiæ, quæ ſanctificantur ab altari. *Templum*, vt dicit Ioannes, vel altare ad gloriam Dei pertinent, & ad hominum ſpiritualium ſalutem. *Aurum* autem, quod eſt in templo; vel donum, quod eſt ſuper altare, ad gloriam Dei etiam ipſa pertinent, ſed tamen magis ad hominum delectationem, vel ſacerdotum vtilitatem. MYSTICE autem templum & altare, Aurum & donum, laudes & ſacrificia precum, quę Deo offeruntur. Non enim ille per hoc, ſed illa per illum ſanctificantur. Litera non indiget expoſitione. *Væ* autem *vobis* iterum *Scribæ & Phariſæi, quia Decimatis mentam & anethū*. Id eſt, ad commodum veſtrum exigitis decimas quarumlibet vilium rerum, *& ea quæ grauiora ſunt*, ſi negligantur, *reliquiſtis incorrecta*, ſcilicet iuſtum *iudicium* in diſcuſsione cauſarum, & *miſericordiam* pauperibus & viduis exhibendam, *& fidem* apud omnes tenendam, ſed quidem maiora oportuit vos & alios facere, & illa tamen minora, id eſt, decimas *non omittere*, ſed potius exigere & dare, nè eleemoſynas fructuum terræ viderentur contemnere, per eas tamen non emitur impunitas manentibus in impietate. *Duces cæci, excolantes culicem, camelum autem glutientes*, &c. Quaſi diceret, Auguſtinus: In nummis. Quæ lucrum habent, diligentes eſtis; ſed magna præcepta, de iudicio ſcilicet, & miſericordia, & fide, illa deuoratis & negligitis. MYSTICE culicis nomine ſeditioſus homo Barrabas deſignatur, quia hoc animal ſtrependo inquietat, & ſanguine delectatur. Cameli nomine, propter humilitatem, quam habet ad ſubeunda onera, Dominus intelligitur. Colant ergo Iudæi *culicem*, id eſt, minima obſeruant, quia Barrabam, qui non ſoluerat ſabbatum, dimiſerunt: & *camelum*, id eſt, maiora contemnunt, quia Chriſtum ſpiritualiter ſabbatum inſinuantem, *per iudicium & miſericordiam & fidem*, quę illi contemnunt, occiderūt. *Væ vobis Scribæ & Phariſæi, quia mundatis*, &cæt. Diuerſis verbis eodem ſenſu, quo ſupra, Phariſæos

arguit,

eum Apoſtolorum, qui poteſt habere, ſi vult, *duodecim legiones Angelorum*, in quibus ſeptuaginta duo millia ſunt, quibus omnium gentium lingua exprimitur. Vna enim legio apud veteres ſex millibus hominum computabatur. Sexies duodecim, vel duodecies ſex, ſeptuaginta duo fiunt. Septuaginta verò duo millia Angelorum, quia in tot linguas genus hominum eſt diuiſum, deſignat omne genus hominum cum Romano imperio aduerſus ſceleratam gentem Iudæorum certaturum. Hi ſunt Angeli Dei, qui poſt reſurrectionem anno quadrageſimo ſecundo cum Tito & Veſpaſiano perdiderunt *homicidas illos & ciuitates eorum* ſuccenderunt. *Quomodo ergo implebuntur Scripturæ, quia ſic oportet fieri.* Promptum ad patiendum oſtendit animum, qui in ſua paſsione aſſerit dicta Prophetarum. *Tanquam ad latronem, &c.* Ac ſi dicat: Stultum eſt quærere illũ cum gladijs, qui vltro ſe tradit, & in nocte per proditorem inueſtigare, quaſi latentem, qui quotidie in templo docet. Sed ideo in tenebris congregamini, quia poteſtas veſtra eſt in tenebris. *Hoc autem totum factum eſt, vt adimplerentur Scripturæ Prophetarum.* Tanquam ouis ad occiſionem ductus eſt, &c. Quod ſequitur planum eſt. *Tunc diſcipuli relicto eo fugerunt.*) Sicut Petrus, qui negationem abluit lacrymis, & confeſsionem Dei funditus extirpauit, recuperationem eorum ſignificat, qui in martyrio labuntur. Ita cæteri qui fugerunt, cautelam fugiendi docent eos, qui minus idonei ſunt, in ferendis aduerſis, quibus tutius eſt latere, quàm ſe diſcriminis committere. Ita etiam *adoleſcens*, qui ſecundùm Marcum, *relicta ſindone nudus profugit*, illorum opus & animum deſignat, qui vt ſecuriores ſint omnia, quæ in mundo habent, abijciunt: Et Deo potius nudi famulari, quàm habendo res mundi, materiam tentandi, & ab eo reuocandi, dare didicerunt, iuxta exemplum Ioſeph, qui relicto adulteræ pallio, maluit Deo ſeruire nudus, quàm indutus meretricis cupiditatibus. *At illi tenentes Ieſum, duxerunt ad Caipham.* &cæt. Primùm ductus eſt ad Annam ſocerum Caiphæ, ſecundùm Ioannem. Marcus autem & Lucas nomen non dicunt Pontificis. De hoc autem Caipha teſtatur Ioſephus, quòd pontificatum ſibi abſq; merito dignitatis à principe Romano emiſſet. Non eſt ergo mirum, ſi iniqua loquit, iudex iniquè iudicat. Cõuenit etiam nomẽ actioni Caiphas, id eſt, inueſtigator vel ſagax ad implendam ſuam nequitiam, vel vomens ore quia impudens fuit ad proferendũ mendacium, & ad patrandum homicidium. *Petrus autem ſequebatur eum à longè*, &c. Meritò à longè, qui in proximo erat eum negaturus. Non enim negare poſſet, ſi Chriſto proximus eſſet, ſed in hoc maximè eſt admirandus, quòd Dominum non reliquit, etiam cùm timeret. Quod enim timet, naturę eſt: quòd ſequitur, deuotionis: quòd negat, abreptionis: quòd pœnitet, fidei. Auguſtinus: Significabat verò Eccleſiam ſecuturam quidem hoc eſt, imitaturam paſsiones Chriſti, ſed longè differenter. Eccleſia enim pro ſe patitur, at ille pro Eccleſia. *Et ingreſſus*, &c. Hoc quidem faciebat vel amore iuſtitiæ, quia erat diſcipulus, vel humana curioſitate cupiens ſcire, quid de eo iudicaret Pontifex, vtrum neci addiceret, an flagellatum dimitteret. Et in hoc nota diuerſitatem inter eum & alios diſcipulos. Illi enim fugerunt: iſte verò, licèt procul, tamen ſequitur Ieſum.

Principes autem ſacerdotum, &cæt. *Nouiſſimè autem venerunt duo falſi teſtes*, &cæt. Falſus teſtis eſt, qui non eodem ſenſu dicta intelligit, quo dicuntur. Dominus enim dixerat de templo corporis ſui, ſed in ipſis verbis calumniantur, & paucis additis vel mutatis, quaſi iuſtam inferunt calumniam. Chriſtus quidem dixerat: *Soluite templum hoc*, hoc iſti commutant & aiunt: Ego diſſoluam hoc templum manufactum. Vos, inquit, *ſoluite*, nõ ego, quia illicitum eſt, vt nobis ipſis mortem inferamus. Item Dominus dixerat, *& ego reſuſcitabo*, quod de animali templo dixerat. Illi venerunt, dicentes illum dixiſſe, aliud manufactum ædificabo, vt propriè de templo Iudaico videretur dictum. Aliud enim eſt ædificare, aliud reſuſcitare. *Et ſurgens princeps ſacerdotum, ait illi: Nihil reſpondes?* &c. Ira præceps & impatiens, non inueniebat locum calumniæ. Motu ergo corporis indicat inſaniam mentis, & prouocat ad reſpondendum, vt qualibet occaſione accuſandi inueniat locum. *Ieſus autem* non reſpondebat, ſciens vt Deus, quæcunq; reſpondiſſet, torquendus in calumniam. Tandem tamen adiuratus; ſi eſſet *filius Dei*, ipſi principi reſpondit: qua reſponſione omnia tam dicta, quàm facta eius præcedentia confirmantur, ideoque admodum neceſſaria. *Dicit illi Ieſus: Tu dixiſti.* Marcus verò dicit, *Ego ſum.* quod idem eſt. Sciendum eſt Ieſum vtrunque, ſcilicet & *ego ſum*, & *tu dixiſti*, dixiſſe: ſed huic vnum, illi aliud referre ſuffecit. Et nota ſimilem reſponſionem contra Pilatum & Caipham, vt propria ſententia condemnentur.

Veruntamen dico vobis, amodò videbitis, &cæt. Quaſi dicat: Vos me, vt hominem contemnitis, ita tamen per hoc me exaltatum ſuper omnes cœlos videbitis. Litera patet. *Venientem in nubibus cœli* ad iudicium, vel mirabiliter operantem in Sanctis.

Tunc princeps ſacerdotum ſcidit veſtimenta ſua, &c. Quem de ſolio ſacerdotali furor excuſſerat, eundem rabies ad veſtes ſcindendas prouocat. & magno factum eſt hoc myſterio, cùm veſtis Domini nec à militibus eum crucifigentibus ſcindi potuerit. Significatur enim ſacerdotium eorum, pro ſceleribus Pontificum penitus eſſe ſoluendũ. Soliditatem verò Eccleſiæ, quæ veſtis eſt ſui Redemptoris vſque in finem ſæculi indiſruptam permanere. Et nota, quia mos erat, Iudæorum veſtimenta ſcindere, cùm audiebant aliquid blaſphemiæ: *Tunc*, quia ſcilicet illum blaſphemum putauerunt *expuerunt in faciem eius, & colaphis eum ceciderunt: alij palmas in faciem eius dederunt.* Impleta eſt hoc loco prophetia, quæ dicit: *Dedi maxillas meas alapis, & faciem meam non auerti à conſpuentibus in me.* Sed qui tunc eſt cæſus colaphis Iudæorum, cæditur etiam nunc blaſphemijs falſorum Chriſtianorum. Qui tunc eſt conſputus ſaliuis infidelium, nunc etiam exhonoratur atq; irritatur veſanis opprobrijs, nomine tenus fidelium.

Auguſtinus: *Qui ei in faciem ſpuerunt*, ſignificant eos, qui præſentiam gratiæ eius reſpuũt. Qui *colaphis eum* cædunt, ſignificat illos, qui honores ſuos ei præferunt. *Palmas ei in faciem* dant, qui cæcati perfidia eum non veniſſe affirmant, tanquam præſentiam eius exterminantes & reſpuentes.

Prophetiza nobis Chriſte, quis eſt qui te percuſſit, &c. In contumeliam hoc ei dicitur, qui ſe Prophetam haberi voluit à populo. Et ſecundùm Marcum, *velauerunt faciem eius*, non vt ille ſcelera eorum non videat, ſed vt à ſeipſis gratiam cognitionis eius abſcondant, ſicut fuit velamẽ ſuper

faciem Moyſi, quod *vſque hodie manet.* Nobis autem credentibus ablatum eſt. Nos enim *reuelata facie*, &c.

Petrus verò ſedebat foris, &c. Non appropinquabat Ieſu, ne miniſtris aliqua ſuſpicio naſceretur.

Et acceſſit ad eum vna ancilla, dicens: Et tu cum Ieſu Galilæo eras? At ille negauit, &c. Quis nolens adhuc mori, manifeſtari ſe expauit: Quid eſt, quòd primò prodit eum ancilla, cùm viri magis poterant eum cognoſcere? niſi vt & ille ſexus peccaſſe in mortem Domini videretur, & per paſsionem Domini redemptus: & ideo mulier prima reſurrectionis myſteria aperit, vel accepit, & mandata cuſtodit: vt veterem præuaricationis aboleret errorem.

Exeunte autem illo, &cæt. Hic Marcus adimplet, quod ille breuitatis cauſa omiſit. *Exijt*, inquit, *foras ante atrium, & gallus cantauit*, quo reuerſo in atrium fit negatio, in hac ſecunda negatione à duobus compellitur. Ab ancilla, vt ait Marcus & Matthæus: & ab alio, vt ait Lucas dicens: *Et poſt puſillum alius ait: Et tu ex illis es?* In hoc puſillo exijt, & reuerſus ſtans ad focum, vt Ioannes ait, iterum negat.

Exeunte autem illo, id eſt, cùm exiret, vel exurgeret, vt exiret, animaduertit eum *ancilla*, & dixit *his*, qui ad ignem erant, quibus Petrus rediens iurat, *Non noui hominem*, id eſt, non ſum eius diſcipulus, in quo etiam ipſum Chriſtum negauit.

Nota etiam, quia primùm ait: *neſcio quid dicis*. Secundò, *cum iuramento* negat. Tertiò *cœpit deteſtari & iurare, quia non nouiſſet hominem*. Perſeuerare quippe in peccato, dat incremẽtum ſcelerum: & qui minima ſpernit, cadit in maiora.

Et nota etiam, quia ſunt noxia prauorum hominum colloquia, quæ coegerunt Apoſtolum Petrũ inter infideles negare Dominum, vel hominem ſe noſſe, quem inter condiſcipulos Dei filium fuerat confeſſus.

Et continuò gallus cantauit, &cæt. Beda: Poſt tertiam negationem ſequitur gallicantus. Et nota ſacramenta rerum per ſtatus temporum. Media nocte negat: gallicantu pœnitet: poſt reſurrectionem ſub luce, quem ter negauerat, ter ſe amare profeſſus eſt: Quia quòd in tenebris obliuione errauit: ſperatæ iam lucis rememoratione correxit, & eiuſdem veræ lucis præſentia, planè totum ſe erexit, & quicquid nutauerat, correxit.

Leo: Ob hoc hæſitare permiſſus eſt, vt in Eccleſiæ principe remedium conſideretur pœnitentiæ, & nemo auderet de ſua virtute confidere, cùm mutabilitatis periculum, nec beatus Petrus potuiſſet euadere. MYSTICE gallus aliquis doctor eſt, qui ſomnolentos increpans ait: Euigilate iuſti, & nolite peccare. Quòd Petrus ante primum gallicantum negat, eos ſignificat, qui Chriſtum ante reſurrectionem Deum eſſe non putauerunt, morte eius turbati: quòd bis ante ſecundum gallicantum negat, illos ſignificat, qui nunc in illo ſecundùm Deum, vel ſecundùm hominem in vtraque ſubſtantia errant, & ideo veritatem negant. Primus gallicantus, eſt Domini reſurrectio in ſeipſo. Secundus autem eiuſdem in corpore Eccleſiæ.

Et recordatus eſt Petrus verbi Ieſu, &c. In alio Euangeliſta eſt: *Reſpexit Dominus Petrum*. Ieſus verò, qui inter Pontificale concilium ſolo tenebatur corpore, animum trepidantis diſcipuli furis poſiti, vt reſpexit erexit, & ad fletus pœnitentiæ incitauit. Vnde ſequitur:

Et egreſſus foras, vt ſcilicet liberum flendi haberet locum, *fleuit amarè*. Retentus in atrio Caiphæ, non poterat pœnitentiam agere. *Foras* ergo egreditur, quatenus ab impiorum conſilio ſegregatus, ſordes pauidæ negationis liberius ablueret fletibus.

CAPVT XXVII.

MANE *autem facto*, &c. Marcus & Matthæus contexunt narrationem de eis, quæ circa Dominum acta ſunt vſque manè. Sed poſt redeunt ad oſtrandam Petri negationem, qua terminata, redeunt iterum ad manè, vt inde cætera contexant. Attende ſollicitudinem ſacerdotum in malo. Tota nocte vigilauerunt, vt homicidium facerent.

Et vinctum adduxerunt eum, & tradiderunt eum, &cæt. Habebant enim hanc conſuetudinem, vt quem adiudicaſſent morti, ligatum traderent iudici. Attamen notandum, quòd non tunc primùm ligauerunt, ſed mox comprehenſum eum in horto, vt Ioannes declarat, ligauerunt: *& ſic adduxerunt eum ad Annam primùm.*

Tunc videns Iudas, qui tradidit eum, &c. Hilarius: Iudas ſacerdotibus pretium retulit, quaſi eſſet in ſua poteſtate perſecutorum ſententiam mutare. Itaque licèt voluntatem ſuam mutauerit, tamen voluntatis ſuæ primum exitum non mutauit. Magnitudine enim auaritiæ pondus impietatis excluſit.

Hieronymus: Nil profuit pœnitentiam egiſſe, per quam ſcelus nõ potuit corrigere, ſed quando ſic peccat frater in fratrem, vt emendare valeat, quod peccatum poteſt ei dimitti: ſin autem permanent opera, fruſtra voce aſſumitur pœnitentia. Hoc eſt, quod de eodem Iuda dicitur: *Et oratio eius fiat in peccatum* vt non ſolùm emendare nequiuerit nefas proditionis, ſed proprij homicidij ſcelus addiderit ad prius ſcelus.

Peccaui, tradens ſanguinem iuſtum, &c. Quanto magis ergo peccauerunt, qui eum emerunt, ſed nequiſsimi ſe emiſſe audiunt, & tamen extra reatum ſe eſſe credunt, & in vendente ſcelus conſtituunt, dicentes: *Quid ad nos*, ſubaudis, pertinet? *Tu*, &c. Quaſi dicant: Scias quid feciſti. Vel *quid ad nos* pertinet pretium acceptum? *tu* illud probaueras, & volueras: tu fac inde quod vis. *Et proiectis in templo argenteis, receſſit*, &c. Sicut pœnitentia eius infructuoſa, ſic & oblatio eius in templo eſt reprobabilis. Finxerat enim quaſi illud offerret, & tali oblatione mundus ab illo peccato foret. *Et abiens laqueo ſe ſuſpendit.* Non ſtatim, ſed in die reſurrectionis, vulgata iam & prædicata vbique reſurrectione. Hoc autem genus mortis elegit, vt probaret tali mortis genere ſe peroſum cæli & terræ. Et nota, quia qui ad mortem peccant, tantam ignorantiam ſui & animi cæcitatem incurrunt, vt nec in ſceleribus ſuis turbentur, nec pœnitentiæ dolore crucientur.

Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam quia pretium ſanguinis eſt, &cæt. *Væ* illis colantibus *culicem*, & *camelum* glutientibus. Si enim ideo non mittunt pecuniam in *corbonam*, id eſt, in gazophylacium, inter dona Dei. *Quia pretium ſanguinis eſt*, cur ipſe ſanguis effunditur? Et quia emolumenti habere poterunt apud Deum, ſi agrum ex ipſo pretio emerunt ad peregrinos ſepeliendos? Magnum ſacramentum eſt in factis iniquitatis. Figulus eſt Deus, in manu cuius eſt ex eodem luto vas facere in honorem, vel in contumeliam. *Ager* eius eſt ſeculum, quod vniuerſum pretio Chriſti emitur, vt omnes ei commortui ſepeliantur

tur

tur peregrini, non vtique Iſraelitę, ſed alieni, qui in pretio ſanguinis Chriſti ſepulti ęternam requiem ſortientur. *Tunc impletum eſt, quod dictum eſt per Ieremiam Prophetam, dicentem: Et acceperunt triginta argenteos,* &c. Hoc teſtimonium in Ieremia non inuenitur, ſed in Zacharia ferè ſecundùm ſenſum, non ſecundùm verba. Vnde quidam codices non habent per Ieremiam, ſed tantùm per Prophetam. Tamen ſecreto Dei conſilio factum eſt, vt animo Matthæi pro Zacharia occurreret Ieremias, quia omnes Prophetæ eodem ſpiritu ſunt locuti, ita vt ſingula ſint omnium, & omnia ſint ſingulorum. Quare ergo Matthæus hoc emendaret, quod fecerat ſpiritu regente? vt per hoc admoneremur, tantam inter prophetas eſſe concordiam, vt vni deputetur cõgruere, quod ab alio dicitur. Vel apud Ieremiam inuenitur de empto agro, ſed non ſub hoc nomine pretij: apud Zachariam de triginta argenteis, & nihil de emptione agri. Vtrumque ergo in tampore Euangeliſta ad hoc, quod de Domino completum eſt, confert in vnum; triginta argenteos, quod à Zacharia: & agrũ emptum, quod eſt à Ieremia. Quòd ſubdit, *quem appretiauerunt,* &cæt. Apud neutrum inuenitur, ſed ex perſona Euangeliſtę accipiendum eſt, quia ex Domini hoc reuelatione cognouit, ad hanc rem, quę de pretio facta eſt, huiuſmodi pertinere prophetiam Hilarius.

Ieſus autem ſtetit ante præſidem, & interrogauit eum præſes dicens: Tu es rex Iudæorum? Dicit Ieſus. Tu dicis, &cæt. Pilato nihil aliud criminis interrogante, niſi vtrum *rex Iudæorum* ſit? arguuntur Iudæi impietatis, quòd nec falſo quidem inuenire potuerunt, quod obijcerent Saluatori. Ieſus verò reſponſionem ſic temperat, vt & verum diceret, & tamen eius ſermo calumniæ non pateret: ſed attende, quòd Pilato, qui inuitus ferebat ſententiam, aliqua ex parte reſponderit: Sacerdotibus autem & Principibus Sacerdotum reſpondere noluerit, indignoſque ſuo ſermone iudicauerit. Et quando reſpondit, diuerſo modo, quàm reſpondiſſet, Pilato reſpondit. Sacerdoti enim quærenti, an ipſe *Chriſtus* eſſet? dixerat: *Tu dixiſti,* quaſi de pręteritis reſpondens. Hnc ideo, quia lex omnis venturum Chriſtum prędicauerat, & ipſe ſacerdos Chriſtum ex lege dixiſſet: huic verò Piloto legis ignaro interroganti, an ipſe eſſet *rex Iudæorum?* dicitur: *Tu dicis,* quia per fidem præſentis confeſſionis, ſalus gentium eſt. *Et cùm accuſaretur à principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit* Hilarius: Et inimicus quidem eſt, qui condemnat Ieſum, ſed cauſam refert in populum Iudæorum. Huic enim nihil reſpondere voluit, ne crimen diluens dimitteretur, & ita crucis vtilitas differretur. Secundùm Lucam duo obiecerãt, quòd prohiberet dari tributa Cæſari, & quòd diceret ſe regem. De regno ergo Pilatus, quia neſcit, interrogat. De tributis non quærit, ideo quia audierat eum reſpondiſſe: *Reddite quæ ſunt Cæſaris, Cæſari: & quæ ſunt Dei, Deo. Ieſus verò,* quaſi apertum mendacium eorum negligit. Vnde Marcus dicit: *Et non erant conuenientia eorum teſtimonia.*

Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quanta aduerſum te dicunt teſtimonia? &c. Ecce quomodo confert cauſam in populum Iudæorum.

Per diem autem ſolemnem, &c. Non faciebat hoc præſes imperialis legis ſanctione, ſed annua gentis conſuetudine, cui per talia gaudebat placere. *Habebat autem tunc vinctum* quendam *inſignem,* id eſt, in malitia nominatum, *qui dicebatur Barabbas.* Iſte in Euangelio quod ſcribitur iuxta Hebræos filius magiſtri vel patris eorum interpretatur, Ipſe eſt Antichriſtus, quem illi præferunt Chriſto; quibus dicitur: *Vos ex patre diabolo eſtis.* Pilatus verò, qui os malleatoris dicitur, diabolum ſignificat, qui eſt malleus vniuerſæ miſeriæ, per quẽ Dominus vaſa probari permittit, & ad vltimum conterit, quando in extrema damnatione conſtringit. Nota quòd dicit *Ieſum qui dicitur Chriſtus,* quod Marcus dicit, *regem Iudæorum,* quorum reges Chriſti vocabantur.

Sciebat enim quod per inuidiam eum tradidiſſent, &c. Quæ eſſet ipſa inuidia, Ioannes declarat dicens: *Ecce totus mundus poſt eum abijt, ſi dimittimus eum ſic, omnes credent in eum.*

Sedente autem illo pro tribunali, &c. Nota quòd tribunal eſt iudicum ſedes. Solium regum, cathedra magiſtrorum.

Multa enim paſſa ſum, &c. Nota quòd gentilibus ſæpe à Domino ſomnia reuelantur, quod in Pilato & vxore eius iuſtum Dominum confitentibus gentilis populi teſtimonium fit. Hoc enim vxor gentilis viri in viſionibus intelligit, quod Iudæi vigilantes credere noluerunt. Et nota quia nunc demum diabolus intelligens per Chriſtum ſe ſpolia ſua amiſſurum, ſicut primùm per mulierẽ mortem intulerat, ita modo per mulierem vult Chriſtum de manu Iudæorum liberare, ne per mortem eius, mortis amittat imperium. *Principes ſacerdotum,* &cæt. *Egreſſa eſt iniquitas* de ſenibus & *iudicibus* populi. Data enim optione de Ieſu & latrone, pro Ieſu latronem, pro Saluatore interfectorem, pro filio Dei petunt filium diaboli, vt iſte liberetur, ille, ſcilicet Dei Filius damnetur. Quæ ſua petitio vſque hodie hæret eis, amiſſa gẽte & loco & libertate: quia datorẽ libertatis maluerunt perdere, quàm gentem & locum amittere. *Dicit illis Pilatus: Quid igitur faciam de Ieſu? Dicit omnes: Crucifigatur. Ait illis præſes: Quid enim mali fecit?* Hilarius: Multas liberandi Ieſum dedit occaſione Pilatus, primum latronem iuſto conferens, deinde inferens: *Quid igitur faciam de Ieſu?* Et cùm reſpondiſſent, crucifige, non ſtatim acquieuit, ſed iuxta ſuggeſtionem vxoris, quæ mandauerat, *nihil tibi & iuſto illi,* ipſe quoque reſpondens ait: *Quid enim mali fecit?* Quo dicto, Pilatus abſoluit Ieſum. *At illi,* quantò magis videbant, quia Pilatus vellet eum liberare, tantò *magis clamabant, crucifigatur,* & inualeſcebant voces eorum, *vt adimpleretur quod dictum eſt. Expectaui vt facerent iudicium, & fecerunt iniquitatem, & non iuſtitiam, ſed clamorem.*

Videns autem Pilatus, quia nihil proficeret, ſed magis tumultus fieret, accepta aqua, lauit manus ſuas *coram populo,* &c. *Manus* quidem *lauit,* vt in ablutione manuum myſtice gentilium opera præfigurarentur, & ab impietate Iudæorum, qui clamauerunt crucifige, nos gentiles alienos faceret, quodammodò conteſtans & dicens: Ego quidem volui innocentem liberare, ſed quoniam ſeditio oritur, & per rebelliones mihi crimen contra Cæſarem impingitur.

Innocens ego ſum à ſanguine iuſti huius, &c. Iudex qui cogitur contra Chriſtum ferre ſententiam, non damnat oblatum, ſed arguit offerentes, iuſtum eſſe pronuntians, qui crucifigendus eſt, ſed nunquid iudicem Deum fallebat? Quod fecit Pilatus in eo ipſo, quod aliquantulum particeps fuit, quia ſi vellet, bene eum eripere poſſet, ſed in comparatione eorum multo ipſe innocentior fuit.

Et reſpondens vniuerſus populus, dixit: Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros, &c. Perſeuerat vſq; hodie hæc imprecatio ſuper Iudæos, & ſanguis Chriſti non auferrur ab eis. Vnde Eſaias: *Si leuaueritis manus veſtras ad me, non exaudiam: manus enim veſtræ ſanguine plenæ ſunt.* Optimam hæreditatem reliquerunt Iudęi filijs, dicentes: *Sanguis eius ſuper nos, & ſuper filios noſtros*, &c.

Tunc dimiſit illis Barabbam, Ieſum autem flagellatum tradidit eis vt crucifigeretur. Latro ſeditiuſus, & homicidiorum plenus, & auctor, dimiſſus eſt populo Iudæorum, id eſt, diabolus, qui iam olim ob ſuperbiam à patria lucis expulſus, & in tenebrarum carcerem fuit miſſus: & ideo pacem Iudæi habere non poſſunt, quia ſeditionum principem eligere maluerunt. Vel, Barrabas typum geſſit Antichriſti.

Ieſum autem flagellatum tradidit eis. Ieſus flagellatus, non ab alio quàm ab ipſo Pilato intelligendum eſt, quod quidē ideo feciſſe credendus eſt, vt Iudęi ſatiati pœnis eius, & opprobrijs, mortem eius vltra non ſentirent, & vt etiam Romanis legibus ſeruirent, quæ crucifigendum prius iubent flagellari. Myſticè autem hoc factum eſt, quia ſcriptum erat: *Multa flagella peccatoris*, vt illo flagellato, nos à verberibus liberaremur, dicente Scriptura: *Flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo.*

Tunc milites præſidis, &cæt. *Milites* quidem, quia *rex Iudæorum* fuerat appellatus: & hoc ei ſacerdotes crimen obiecerant, quod ſibi in populo Iſraelitico vſurparet imperium: illudentes hoc faciunt, vt nudatum priſtinis veſtibus induant purpura, qua reges veteres vtebantur, & pro diademate, ponunt ei ſpineam coronam, pro ſceptro regali dant calamum, & adorant quaſi regem. Nos autem & hæc omnia intelligamus MYSTICE. Quomodo enim Caiphas dixit, *oportet vnum hominem mori*, &cæt. neſciens quid diceret: ſic iſti quæcunque fecerunt, ignorant, licèt alia mente, tamen nobis, qui credidimus, ſacramenta tribuebant. Per *chlamyde* enim quam Marcus dicit eſſe *purpuream*, Chriſti caro paſsionibus obiecta inſinuatur. Vnde Propheta: *Quare ergo rubrum eſt indumentum tuum?* &cæt. In ſpinea corona noſtrorum ſuſceptio peccatorum, quæ per ſpinas notantur. Vnde Dominus protho plaſto dixit in peccato lapſo: *Terra tua germinabit tibi ſpinas & tribulos*, hoc eſt, conſcientia tua punctiones aculeoſque vitiorum procreabit. Iuxta Lucam ab Herode veſte alba induitur, in quo innocentia & caſtitas aſſumptæ humanitatis, & gloria regni immortalis, quam per paſsionem accepit, deſignantur: vel induitur purpura, id eſt, ſanctis Martyribus, alba veſte in alijs Sanctis. Quia verò ſolet fieri ſcriptura calamo, calamo *caput* Chriſti percutiunt, qui diuinitati eius contradicentes, errorem ſuum auctoritate ſacrę ſcripturæ confirmare conantur. Aliter: In arundine earundem gentium infirmitas atq; inanitas compreſſa ſignatur, quin etiam capiti eius induitur. Capiti enim de ictu arundinis non eſt grandis iniuria, ſed typica ineſt illic ſignificatio, vt ſcilicet infirmitas gentilium corporum Chriſti ante manu comprehenſa, etiam in Deum Patrem, qui caput eius eſt, acquieſcat. Spuunt in faciem eius, qui præſentiam gratiæ illius verbis execrandis reſpuunt, & Ieſum in carne veniſſe denegant. Et ſicut illi falsò & malo animo adorabant, ita ſunt hodie qui eum credunt, ſed peruerſis actibus verba eius quaſi fabuloſa deſpiciunt, & promiſſa regni vilipendunt. In ſuis veſtibus non illuditur, ſed in his, quæ propter peccata noſtra portauit. Hilarius: Cùm crucifigitur, ſuum recipit ornamentum, ſtatimque elementa turbantur, & Creatori teſtimonium dat creatura.

Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum, &c. Cauendum eſt, ne videatur contrarium quod Ioannes ſcribit, ipſum Dominum crucem baiulaſſe. Cæteri verò Euangeliſtæ, hunc *Simonem Cyrenæum* eam referunt portaſſe. Sed intelligitur quòd ipſe primùm ſibi portauit crucem, cùm exiret in locum memoratum, Simon in via angariatus eſt, vt portaret, ita vtrunque factum inuenitur: primò id quod Ioannes dicit, demum quod reliqui tres. Et hoc ſatis congruo ordine myſterij, quia *Chriſtus paſſus eſt pro nobis, relinquens exemplum, vt ſequamur veſtigia eius.* Et quia Simon iſte non Iſraelita, ſed Cyrenęus eſſe perhibetur, à Cyrene, quæ eſt ciuitas Lybię, rectè deſignantur per eum populi gentium, qui quondam peregrini & hoſpites teſtamentorum, nunc obediendo *ciues* ſunt, *& domeſtici Dei*. Vnde & aptè Simon obediens interpretatur. Cyrene verò hæres, qui Simó de villa venit, id eſt, de gentilitate. Villa enim Latinè, pagos dicitur Græcè. Vnde Pagani, qui à ciuitate Dei prius alieni, relictis paganis ritibus, paſsionis veſtigia imitantur: vel in Domino figurantur illi, qui ſpōte portant crucem Domini: in Simone, qui inuiti. *Et venerunt in locum qui dicitur Golgatha*, quod Syrum interpretatur *Caluaria*. Extra vrbem quædam loca ſunt, in quibus truncantur capita damnatorum, & *Caluaria*, id eſt, decaluatorum nomen ſumpſerunt. Ideo etiam ibi crucifixus eſt Dominus, vt vbi prius erat area dānatorum, ibi erigerentur vexilla Martyrij, & quomodo pro nobis maledictum crucis factus eſt, flagellatus & crucifixus, ſic pro mundi ſalute, quaſi noxius inter noxios crucifigeretur. Si quis autem dicere voluerit, ibi ideo Dominum crucifixum, vt ſanguis ipſius ſuper Adæ tumulum ſtillaret, interrogemus eum, quare & alij latrones in eodem loco crucifixi ſunt? Ex quo apparet Caluariā non ſepulchrum primi hominis, ſed locum ſignificare decollatorum, vt vbi *abundauit peccatum*, ſuperabundaret *gratia* Dei. Adam verò ſepultum iuxta Hebron legimus in libro Ieſu Naue.

Et dederunt ei vinum cum felle mixtum, & cum guſtaſſet, &cæt. Populus enim Iudaicus erat vitis a[illegible]ena in amaritudinem conuerſa, ſed quod ait Marcus, *vinum myrrhatum*, intelligendum eſt Matthæum dixiſſe *cum felle mixtum*, fel pro amaritudine ponendo. Myrrha enim amariſsima res eſt, quanquam fieri poſsit vt fel & Myrrha vinum facerent amariſsimum. Quòd autem ait, *& cùm guſtaſſet, noluit bibere.* Hoc indicat quod guſtauerit quidem mortem amaram pro nobis, ſed tertia die reſurrexit.

Auguſtinus: Quòd Marcus ait, *non accepit*: intelligitur, *non accepit* vt biberet, guſtauit autem, ſicut Matthæus eſt teſtis. *Poſtquam autem crucifixerūt eum, diuiſerunt veſtimenta eius, ſortem mittentes.* Hoc Ioannes plenius dicit, quia ſcilicet *milites in quatuor partes* iuxta ſuum numerum diuidentes, de tunica, quæ *inconſutilis erat*, miſerunt ſortem. Et quadripartita veſtis, quadripartitam eius ſignificauit Eccleſiam, in quatuor mundi partibus diffuſam. Tunica verò non ſciſſa, ſed ſortita, omniū Eccleſię partiū ſignificat vnitatē, quę charitatis vinculo continetur. Illi etiam ſententiæ, qua diximus quadripartita veſte ſignifi-

cari

cari Eccleſiam in quatuor mundi partibus diffuſam, lignum crucis quadrifidæ videtur conuenire: qua cruce quadrifida videtur amplecti quatuor mundi climata. Sed ſic etiam diligenter attendamus, huic cruci quadrifidæ videtur Apoſtolica cõuenire ſententia, quæ dicit: *Vt poſsitis comprehendere cum omnibus Sanctis quæ ſit latitudo, lõgitudo, ſublimitas & profundum.* *Latitudo* enim crucis, vbi in tranſuerſo ſcilicet ligno manus infiguntur, hilaritatem ſignificat operantis. Per manus enim opera, per latitudinem operantis, habemus hilaritatem. Triſtitia enim facit anguſtias. Per altitudinem verò, cui caput adiungitur, expectatio retributionis de ſublimi iuſtitia Dei intelligitur, qui *reddet vnicuique ſecundùm opera ſua.* *Longitudo*, qua totum corpus extenditur, ipſam ſignificat tolerantiam, vnde longanimes dicuntur qui tolerant. *Profundum* verò quod terræ infixum eſt, ſecretum ſacramenti præfigurat.

Et ſedentes ſeruabant eum. Diligentia ſacerdotum & militum nobis proficit. Per eam enim maior & apertior virtus reſurgentis apparuit.

Et impoſuerunt ſuper caput eius cauſam ipſius ſcriptam, hic eſt Ieſus Nazarenus *rex Iudæorum.* Titulus ſuperpoſitus planè oſtendit, quia nec occidendo efficere potuerunt, vt eum regem non haberent, qui poteſtate manifeſtiſsima redditurus eſt eis ſecundùm opera ſua. Vnde in Pſalmo: *Ego autem conſtitutus ſum rex ab eo*, & bene quidem *rex*, quia rex ſimul & Pontifex eſt, cùm Patri eximiam carnis ſui hoſtiam in altari crucis obtulerit, per quod nos ſaluauit. Vnde bene *Ieſus* apponitur, & *hic*, quod ibi apponitur, aduerbiũ poteſt intelligi, quaſi diceret: Dicatur hic rex, id eſt, in hoc loco ita crucifixus, ita mortuus eſt ipſe rex, ipſe Ieſus, ipſe Saluator & redemptor. Poteſt tamen & pronominaliter legi.

Tunc crucifixi ſunt cum eo duo latrones, &cęt. Latrones qui cum Domino ſunt crucifixi, hinc inde, ſignificãt eos, qui vel agonem martyrij Chriſti, vel quælibet continentiæ acrioris præcepta ſubeunt, ſed quicunque hoc pro ęterna ſolùm cęleſtique gloria quęrunt vel gerunt, hi profectò dextri latronis merito & fide ſignantur, ſed qui ſiue humanę laudis intuitu, ſiue qualibet minus digna intentione mundo abrenuntiant, iure blaſphematoris ac ſiniſtri latronis mentem imitantur & actus, de talibus dicit Apoſtolus: *Si tradidero corpus meum*, &c.

Prætereuntes autem blaſphemabant, &c. Blaſphemant qui prætergrediuntur viam, & in vero itinere Scripturarum nolunt greſſus figere, & mouent *capita*, vt ſignificent illos tota mente, tota affectione ad malum mobiles eſſe, & dicunt:

Vah qui deſtruis templum Dei, & in triduo reædificas illud, &c. Idipſum inſultando clamat fatuus populus, quod falſi teſtes qui crucifixerant, in quo magis comprobatur mobilitas mentis, ſignificata motione capitis. *Si filius Dei es, deſcende de cruce.* Si tunc inſultantibus cedens de cruce deſcenderet, patientiæ virtutem nobis non demonſtraret, ſed paululum expectauit, opprobria tolerauit, deriſiones ſuſtinuit, & qui de cruce deſcendere noluit, de ſepulchro ſurrexit. Plus enim fuit de ſepulchro reſurgere, quàm de cruce deſcendere. Plus fuit mortem reſurgendo deſtruere, quàm vitam deſcendendo conſeruare. *Similiter & principes ſacerdotum dicebant: Alios ſaluos fecit*, & cæt. Hilarius: Etiam nolentes confitentur quod verum eſt, propriaque damnantur ſententia. Qui enim alios ſaluauit, ſe vtique, ſi vellet, ſaluare poſſet; ſed minus nolebat, vt faceret maius. Sequitur: *Si rex Iſraël eſt, deſcendat nunc de cruce, & credimus ei*, &cæt. Quàm fraudulenta promiſsio. Maius fecit reſurgendo de ſepulchro, & tamen non crediderunt. Sed dæmones hoc ais immiſerunt, qui vellent vt deſcenderet, ſtatim enim crucis virtutem ſenſerunt, & vires ſuas confractas. Permanet ergo Dominus, vt diabolum prorſus deſtruat, & ſpolià ſua ei auferat.

Idipſum & latrones, qui cum eo, &cæt. Auguſtinus: Quomodo qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei, cùm vnus eorum tantum conuitiatus ſit, ſecundùm Lucæ teſtimonium. Alter verò conuitiantem compeſcuerit? ſed pro breuitate numerus pluralis pro ſingulari ponitur, ſicut in Epiſtola ad Hebræos: *Obturauerunt ora leonum*, cùm de ſolo Daniele intelligatur. *ſecti ſunt*, de ſolo Iſaia: quòd verò Luca teſtante, alter ait: *Si tu es Chriſtus, ſaluum fac te & nos.* Alter verò redarguens illud, Dominum fideli ſupplicatione precatur, dicens: *Memento mei Domine dum veneris in regnum tuum.* Vſque hodie geri in Eccleſia videmus, cùm veri ſimul & falſi Chriſtiani, mundanis afflictionibus tacti, illi quidem, qui ficta mente Dominicæ paſsionis ſacramenta guſtarint, ad præſentis vitæ gaudia liberari cupiunt à Domino. At qui ſimplici intentione cum Apoſtolo gloriantur in Dominica cruce, ita potius à præſentibus ærumnis optant erui, vt etiam ſpiritum ſuum commendent in manu ſui Creatoris, vnaque cum ipſo deſiderent eſſe participes regni cæleſtis. Vnde bene ille, qui dubia fide Dominũ deprecabatur, prorſus eſt à Domino contemptus, nec vlla reſponſione dignus habitus. At verò preces illius, qui ab eo ſalutem quærebat æternam, pia exauditione Dominus dignatus eſt ſuſcipere. Hilarius: Poteſt & in duobus latronibus vterque populus Iudæorum & gentilium deſignari. Primùm enim vterque populus Dominum blaſphemauit, quando pariter Iudæi & gentes in mortem Domini conſenſerũt. Poſtea verò ſignorum magnitudine alter exterritus egit pœnitentiam, & vſq; hodie Iudęos increpat blaſphemantes. *A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt*, &c. Qui ſcripſerunt contra Euangelium, ſuſpicantur diſcipulum Chriſti ob imperitiam dixiſſe hoc pro eclipſi ſolis, quæ certis ſtatutiſque temporibus ſolet accidere, defectus enim ſolis nunquam niſi ortu lunæ ſolet fieri. Nulli autem dubium eſt, Paſchæ tempore lunam fuiſſe pleniſsimam. Et ne fortè videretur lunæ vel orbis vmbra ſoli oppoſita, breues & quaſi ferrugineas feciſſe tenebras, trium horarum ponitur ſpacium, vt omnis cauſantium occaſio tolleretur. Et hoc factum eſt vt compleretur prophetia, dicens: *Occumbet ſol in meridie, & tenebrabitur in die lux.* Et alio loco: *Occubuit ſol cùm adhuc eſſet meridies.* Videtur etiam mihi ſol radios ſuos retraxiſſe, ne videret ſuum Dominum pendentem in cruce, aut ne impij blaſphemantes, fruerentur ſua luce.

Et notandum quod dicit *ſexta hora*, hoc eſt, receſſuro ſole à centro mundi, crucifixus eſt. Diluculo autem, id eſt, oriente iam ſole, celebrabãtur myſteria reſurrectionis ſuæ. Statu enim temporis deſignauit, quod effectu operis exhibuit, quia *mortuus eſt propter peccata noſtra, & reſurrexit propter iuſtificationem noſtram.* Ideo quidẽ *ſexta hora* paſſus eſt, nam circa horam illã Adam pecca-

tor factus eſt. Vnde ſcriptum eſt, quod audierit *Vocem Dei deambulantis in paradiſo ad auram poſt meridiem. Poſt meridiem* nanque, inclinata iam fidei luce: *Ad auram* verò refrigeſcēte charitatis feruore, deambulans autem audiebatur, quia ab homine iam peccante receſſerat. Ratio igitur, imò diuinæ pietatis ordo exigebat, vt eodem temporis articulo, quo tunc Adæ præuaricanti ianuam paradiſi occluſerat, nunc latroni pœnitenti reſeraret: & qua hora primus Adam peccādo mortem inuexit mundo, eadem ſecundus Adam mortem deſtrueret moriendo. Quòd verò Marcus dicit, *hora tertia* crucifixum eſſe Dominum, cùm tamē Ioannes dicat Pilatum ſediſſe *pro tribunali quaſi hora ſexta, in loco qui dicitur* Lithoſtrotos, Ideo actum eſt, vt Iudæos, qui ſe excuſant, magis oſtendat linguis crucifixiſſe Dominum, quàm milites, quorum manibus factum eſt, quod Iudæi clamauerunt, vt & hora tertia crucifigeretur. Quando enim crucifixus eſt, erat *hora quaſi ſexta*.

Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicens: Eli, &c. Humanę natura propter peccatum adcò fuerat derelicta, ſed quia Filius Dei factus eſt noſter aduocatus, & cauſidicus, ideo quorum ſuſcepit naturam, eorum deplorat & miſeriam, in quo oſtendit, quātum flere debeant qui peccant, quando ſic fleuit qui nunquam peccauit. Et nota, quia cùm *inclinata eſt dies* ad veſperam, & tapefactus eſt ſol à feruore, paſsionem conſummat, oſtendens ſe propter peccata noſtra mori, quibus à diuina luce, & dilectione in hanc incidimus noctem, Manè reſurrexit, docens reſuſcitatos in anima, ſe eſſe perducturum in lucem æternæ felicitatis.

Quidam autem illic ſtantes, &c. Hilerius: Nō omnes, ſed *quidā*, quos reor milites fuiſſe Romanos, non intelligentes proprietatem Hebraici ſermonis. Si autem aliquos Iudæos intelligis bonum eſt & hoc: ſolito enim more agunt, vt Dominum imbecillitate infament, qui Heliæ auxilium deprecetur, reputantes eum minorem Helia.

Et continuò vnus ex eis, &c. Quare acetum ſit ei datum, Ioannes oſtendit, dicens: *Sciens Ieſus quia iam omnia conſummata ſunt*, vt hoc impleretur: *In ſiti mea potauerunt me aceto*. Et alibi: *Sitio*. Iudęi erant acetum degenerantes à vino Prophetarum & Patriarcharum, tanquam de pleno vaſe, de iniquitate huius mundi impleti, cor habentes velut ſpongiam quodammodò cauernoſum, atq; tortuoſis latibulis fraudulentum. Spongia herba dicitur eſſe vacua & cauernoſa. Hyſopus, quem circumpoſuerunt, humilis herba, ſed pectus purgans, humilitatem Chriſti ſignificat. Spongiam verò hyſopo circumponunt, quia humilitatem Chriſti circundederunt, & ſe circumueniſſe putauerunt. Arundo ſignificat Scripturam, quę hoc facto implebatur. Imponunt ergo *ſpongiam arundini*, id eſt, euentum rei prēmiſſæ adiungunt prophetię.

Ieſus autem clamans voce magna, emiſit ſpiritum. Lucas apertè deſignat, dicens: *Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. & hoc*, inquit, *dicens expirauit*. Quòd verò Ioannes ait, quia *cùm accepiſſet acetum, dixit: Conſummatum eſt, & inclinato capite emiſit ſpiritum*. Inter illud quod dixit: *conſummatum eſt*: & illud: *inclinato capite emiſit ſpiritum*, vox magna illa emiſſa eſt, quod tacuit Ioannes, cęteri verò tres commemorauerunt.

Hilerius: Diuinę poteſtatis eſt indiciū emittere ſpiritum, ſicut ipſe ait: *Nemo poteſt tollere à me animam meam ſed ego pono eam, & iterum accipiam.*

Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes, à ſummo vſq; deorſum. Ioſephus refert Angelicas virtutes quoddam templo præſidentes conclamaſſe: Transeamus ab his ſedibus. Iuxta verò Anagogem, *velum templi* ſcinditur, vt archa teſtamenti & omnia legis ſacramenta, quæ tegebantur, appareant, atque ad populum nationum tranſeant. *Velum* quod dicebatur exterius ſciſſum eſt, quia *nunc ex parte videmus: cùm autem venerit quod perfectum eſt*, tunc velum interius diſrumpetur, vt omnia quæ ſunt nobis abſcondita videamus. Dt vide quòd dicitur *ſciſſum in duas partes*, ante enim dictum fuerat: *Notus in Iudæa Deus, in Iſrael magnum nomen eius*. Et in Euangelio: *In viam gentium ne abieritis*. Poſt paſsionem ſuam inquit: *Euntes docete omnes gentes*, tam Iudæos, quàm gentiles. *In duas* etiam *partes*, id eſt, in nouum & vetus Teſtamentum. Sequitur:

A ſummo vſque deorſum. Quod poteſt dici ab initio mundi, quando eſt conditus homo, vſque ad conſummationem ſeculi, *& terra mota eſt, & Petræ ſciſſæ ſunt*, omnia ſuum Creatorem crucifixum demonſtrant. Terra mouetur, Dominum pendentem ferre non ſuſtinens. MYSTICE corda terrenorum per paſsionem Chriſti in melius mutantur: *petræ ſciſſæ* quia duritie Iudaica ex parte erat emollienda. Vel ideo *ſciſſæ ſunt petræ*, vt indicarent duritiam Iudęorum, qui patiente Chriſto compuncti non ſunt, nec emolliti, cùm etiam lapides quodammodo viderentur compuncti. Vel *petræ*, id eſt, corda gentilium, vel vaticinia Prophetarum, qui petræ dicuntur, à petra Chriſto, vt quidquid eis in duro legis velamine clauſum erat, ſciſſum gentibus pateret. Sequitur: *Monumenta aperta ſunt*, in ſignum ſcilicet futuræ reſurrectionis *Et multa ſanctorum corpora, qui dormierant ſurrexerunt*, non tamen antequam Dominus reſurgeret, vt ipſe Dominus eſſet *primogenitus ex mortuis. Et exeuntes de monumentis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem Ieruſalem.* Scilicet terrenam, quæ ſancta dicebatur propter cultum vnius Dei, vel in Ieruſalem cœleſtem. Qui enim reſurgente Domino reſurrexerunt, Beda teſtante, etiam cum illo aſcendente ſimul aſcendiſſe credēdi ſunt. Nec vlla ratione illorum temeritati fides accommodanda eſt, qui poſtea illos reuerſos in cinerem dicunt. Quod verò dicitur: *& apparuerunt multis*, oſtenditur non fuiſſe illa reſurrectio generalis, quæ omnibus appareret, ſi generalis eſſet: ſed ſpecialis fuit ad plurimos, vt hi viderent qui digni erant.

Centurio autem & qui cum eo erāt, &c. Quàm cęci Iudęi, qui nec tot miraculis credunt, dum Centurionem credere conſpiciunt. In Centurione fides Eccleſiæ deſignetur, quę velo cęleſtium myſteriorum per Domini mortem reſerato, Ieſum Dei Filium tacente ſynagoga confirmat. Et notādum quòd Centurio ante crucem in ipſo ſcandalo paſsionis *verè* filium *Dei confitetur*, Arrius verò prædicabat in Eccleſia creaturam.

Erant autem ibi multæ mulieres à longè, quæ ſecutæ erant Ieſum à Galilæa, &c. Conſuetudinis erat Iudaicæ, nec reputabatur in culpam, vt mulieres de ſua ſubſtantia victum atque veſtitum præceptoribus ſuis miniſtrarent. Hoc tamen quia ſcandalum facere poterat in nationibus, ſe non feciſſe commemorat Apoſtolus, dicens: *Nunquid non habemus poteſtatem circumducendi mulieres, ſorores.* Sed videamus quales mulieres, comites habuerit Chriſtus. Mariam, ſcilicet

Magda-

Magdalenam, *à qua ſeptem dæmonia eiecerat*, & Mariam ſororem matris ſuæ, matrem ſcilicet Iacobi & Ioſeph, matarteram ſuam, & alias, quæ in alijs legimus Euangeliſtis. Sed quomodo eadem *Maria Magdalene à longe* ſtetiſſe dicitur, ſecundum Matthæum & Lucam, & *iuxta crucem* fuiſſe ſecundùm Ioannem? niſi quia in tanto interuallo erant, vt & iuxta dici poſſent, quia in conſpectu eius præſto aderant, & à longe in comparatione turbæ prope ſtātis. Poſſumus etiam dicere, quòd illæ, quæ erant cum Maria matre Domini, poſtquam commendauerat eam diſcipulo, abire iam cœperant, vt à denſitate turbę ſe eriperent, & quę fiebant, *à longè* viderent.

Cùm ſerò autem factum eſſet, venit quidam diues ab Arimathæa, &c. Hieronymus: Arimathæa ipſa ciuitas Ramatha, Helcanę & Samuelis in regione Taurica, iuxta Oſpolim. Et nota, quia iſte *Ioſeph* magnæ quidem dignitatis fuit ad ſeculum, ſed maioris apud Deum. Talem namq; eſſe decebat eum, qui corpus Domini ſepeliret, qui & per iuſtitiam meritorum tali miniſterio dignus eſſet, & per nobilitatem potentię ſecularis, facultatem miniſtrandi haberet. Si enim quilibet pauper, aut ignotus eſſet, ad præſidem pro petendo corpore non auderet accedere.

Et nota, in hoc extremo ſeruitio corpori Ieſu exhibendo, minus curaſſe de Iudæis, quamuis prius occultus Chriſti diſcipulus ſoleret in Domino audiendo eorum inimicitias deuitare.

Tunc iuſſit Pilatus illi reddi corpus, &c. Ecce hic notatur, quātę dignitatis erat Ioſeph ad ſeculum.

Et accepto corpore, Ioſeph, &c. Ecce quanti meriti apud Dominum. Et nota ſimplici ſepultura Domini, ambitionem diuitum damnari, qui nec in tumulis carere poſſunt diuitijs. Non enim fuit ibi aurum, nec gemma, nec ſericum, ſed linteamē purum & mundum. Hinc etiam Eccleſia conſueuit, vt ſacrificium altaris non in ſerico pāno, nec tincto, ſed in lino terreno celebretur. Iuxta quod in geſtis Pontificalibus à beato Papa Syluestro legimus eſſe ſtatutum. MYSTICA tamen Ieſum *ſyndone munda inuoluit*, qui eum pura mente ſuſcipit. Sequitur: *Et poſuit illud in monumento ſuo nouo*, &c. *Nouo* ideo, quia ſi in monumento, vbi alius eſſet poſitus, poneretur, alius fortaſsis ſurrexiſſe fingeretur. Ideo *in Petra*, ne ſi ex multis lapidibus eſſet ædificatum, ſuffoſsis tumuli fundamentis, ablatus furto diceretur.

Beda: Fuerunt qui monumentum ipſum corporeis viderunt oculis, quòd domus fuerit rotunda, de ſubiecta rupe exciſa, tantę altitudinis, vt intro conſiſtens homo, vix manu extenſa culmen poſsit attingere, quæ habet introitum ab Oriente, cui lapis ille magnus aduolutus eſt, In cuius monumēti parte aquilonari ſepulchrum ipſum, id eſt, locus Dominici corporis de eadem petra factus eſt, ſeptem habens pedes longitudinis, trium verò palmarum menſura, cætero pauimento altius eminens, qui ſcilicet locus non deſuper, ſed à latere meridiano per totum patulus eſt, vnde corpus inferebant. Color autem eiuſdem monumenti ac loculi rubicundo, & albo dicitur eſſe permixtus.

Et aduoluit ſaxum magnum ad oſtium monumenti, &c. *Saxum magnum* ideo aduoluerunt, vt non abſque auxilio plurimorum poſſet reſerari ſepulchri oſtium. *Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, ſedentes contra ſepulchrum.*

Beda: Notis Ieſu poſt depoſitum corpus ad ſua remeantibus, ſolę mulieres, quæ arctius amabant, obſequium funeris inſpiciebant, expectantes quod promiſerat Ieſus: & ideo primę viderunt reſurrectionem.

MYSTICA quidem ſanctæ mulieres die Paraſceue, id eſt, præparationis idem faciunt, cùm animæ humiles, quò maioris ſunt conſciæ fragilitatis, eò maiori Chriſti amore feruentes, paſsionis eius veſtigijs inhærentes in hoc ſeculo, quo futura requies præparanda eſt, diligenter obſequuntur: & ſi fortè valeant imitari pia curioſitate, quo ordine ſit eadem paſsio completa perpēdunt. *Altera autem die, quæ eſt poſt Paraſceuen.* Paraſceue dicitur præparatio. Hoc nomine vocatur ſexta ſabbati, in qua præparabant neceſſaria ſabbato, vt & de Manna dictum eſt: *ſexta die colligetis duplum*, quia ſexta die homo factus eſt, & in ſeptima die requieuit Deus ab omni opere ſuo. Ideo ſexta die Ieſus pro homine moritur. Vnde & dixit: *Conſummatum eſt*. Et ſexta die pro redemptione mundi opus expletum eſt, & in ſabbato quieuit in ſepulchro, ita & nos in hac ſexta ætate pro Domino pati debemus: in ſeptima, quæ eſt mortuorum, in ſecreto paſchę quieſcere, donec veniat octaua reſurrectionis.

In Geneſi etiam ſeptima dies habere veſperam non legitur, quia in illo ſeculo requies animarum nullo mœrore conſumitur, ſed gaudium futuræ reſurrectionis augetur. Dicunt etiam de illa die, quam dies ſabbati ſequebatur, fuiſſe *Paraſceue Paſcha Iudæorum*, quod ab eodem iam inciperent azima, ſed tamen verum Paſcha, quod in paſsione Domini gerebatur, paraſceue non Iudęorum, ſed Chriſtianorum præparari cœpiſſet, & paraſceue dicunt haberi ab hora noctis nona, in qua Dominus à Iudęis occidendus pręparabatur. Paraſceue enim, vt diximus, dicitur præparatio. Ab illa ergo hora noctis, qua in domo Annæ & Caiphæ fuit, vſque ad eius crucifixionem, *hora paraſceue ſexta*, ſecundùm Ioannem, & *hora diei tertia*, ſecundùm Marcum conuenienter intelligimus, cœpiſſe paraſceue noſtri Paſchæ, id eſt, præparationem mortis Chriſti. Nos verò diligenter computatis annis ab initio mundi vſq; ad paſsionem Domini, inuenimus in ipſo anno, quo Dominus crucifixus eſt, iuxta lunares annos, octauo Idus Martij fuiſſe Neomeniam, id eſt, nouæ lunę principium, & iuxta Hebręos ipſius anni principium, & duodecimo Calendas April. in ipſo vernali æquinoctio, ſexta feria, luna decimaquarta, ſerius paſcha Hebręorum fuiſſe, vt eo die agnus Dei pro ſalute hominum in cruce penderet, qua die agnus in liberatione populi occidi iuſſus eſt, & ipſa ſua morte diuidere videretur inter lucē & tenebras, id eſt, inter fideles & infideles, vt impleretur quod dictum eſt: *Poſitus eſt hic in ruinam, & in reſurrectionem multorum*. Et illud: *Eripuit nos de poteſtate tenebrarum, & tranſtulit in regnum dilecti Filij ſui.* Conſentit etiam Euangeliſta huic ſententiæ, qui dicit, quòd *Iudæi non intrauerunt in prætorium cum Pilato*, vt non contaminarentur, ſed *vt manducarent paſcha*. Et ſi aliquis dicit, quare ergo Dominus tunc non celebrauit paſcha? ſciat quod ille non fuit ſub lege, & voluit ante diſcipulis ſuis tradere Sacramentum, corporis & ſanguinis ſui, & poſtea ipſum corpus immolari in ara crucis, & ipſa eſt vera paraſceue non Iudæorum, ſed Chriſtianorum, quia *Paſca noſtrū immolatus eſt Chriſtus*. Nam Iudæorum paraſceue ante alia die fuit. Iuxta hanc computationem inuenimus etiam eo tempore, id eſt, decimo Calendas Aprilis, Dei Filium reſurrexiſſe

à mortuis, quo tempore, id eſt, decimo Calendas Aprilis, Protoplaſtum Adam inuenimus eſſe formatum ex limo terræ. Sequitur:

Conuenerunt principes ſacerdotum dicentes Pilato: *Domine, recordati ſumus*, &cæt. Non ſufficit ſcelus mortis, niſi poſt mortem famam ipſius dilacerent. Nota, quòd dicit poſt tres dies, à parte totum. Pars ſextæ diei, qua crucifixus cum ſua nocte pro vna die accipitur, Sabbatum integrum. Tertius dies à parte prima, id eſt, nocte totus cum ſuo die, & ſic triduum eſt. Et notandum, quia ſeductorem eum vocant: quod enim erant, Domino imponebant. Sequitur: *Et erit nouiſsimus error peior priore.* Ignoranter verum dicunt, *Peior* eſt enim contemptus pœnitentiæ, quàm *error* ignorantiæ.

Ait illis Pilatus: Habetis cuſtodiam, &c. Quaſi dicat: Sufficiat vobis, quòd conſenſi in nece innocentis, vobiſcum permaneat error.

Illi autem abeuntes, muniuerunt ſepulchrum. Hilarius: Non ſuffecerat principibus ſacerdotum crucifixiſſe Dominum, niſi ſepulchrum cuſtodirēt, cohortem acciperent, lapidem ſignarent, & quātum in illis erat reſurgenti manum opponerent, ſed hoc factum eſt, vt diligentia eorum fidei noſtræ proficeret. Quanto enim diligentius ſeruāt, tanto magis virtus reſurgentis oſtenditur. Sequitur:

CAPVT XXVIII.

V*Eſpere autem Sabbathi*, &cæt. Hieronymus: Quòd diuerſa tempora iſtarum mulierum in Euangelijs deſcribuntur, non mendacij ſignū eſt, ſed ſedulæ viſitationis officium, dum crebrò abeunt, recurrunt, & non patiuntur ſe à ſepulchro Domini vel longius abeſſe. Sepulto Domino, quàm diu licuit operari, id eſt, vſque ad occaſum ſolis vnguenta parauerunt, & quia præ anguſtia temporis opus explere non potuerunt, tranſacto ſabbato, id eſt, occidente ſole, vbi licentia operandi redijt, emerunt aromata. Et quia nocte præoccupante, ſepulchrum adire non potuerunt, manè adeunt. *Valde manè vna ſabbatorum*, in quo non diſſentit à Luca & Ioanne. Matthæus verò à parte prima hora noctis, id eſt, à veſpere noctem ſignificat, cuius fine venerunt ad monumentum. Ideo autem ſic nominat, quia ab eo tempore licebat facere quod vellent tranſacto ſabbato. *Veſpere* ergo *ſabbathi*, id eſt, nocte diei ſabbati. *Veſpere* quidē cœperūt venire, id eſt, aromata præparare, ſed lucente manè peruenerunt, quod Matthęus cauſa breuitatis ponit obſcurius, alij apertius. Sequitur:

Quæ luceſcit in prima ſabbathi, &cæt. Ordo temporum habet veſperam magis tenebreſcere in noctem quàm luceſcere in diem, ſed myſticè dicit luceſcere, pro gloria reſurrectionis imminētis. Huc vſque dies noctem dicebatur pręcedere. Nunc ordo mutatur, & nox, qua ſurrexit diei, qua ſe oſtendit, adiuncta eſt. Et congrue prius diem nox ſequebatur, quia à luce homo in tenebras ceciderat. Nunc verò dies ſequitur noctem, quia per reſurrectionem à peccatis ad vitam reducimur.

Venit Maria Magdalene & altera Maria videre ſepulchrum, &c. Duæ vnius nominis eiuſdemq́ue deuotionis & amoris fœminæ, duas deſignant plebes pari deuotione Chriſti paſsionem & reſurrectionem amplectentes.

Et ecce terræmotus factus eſt magnus, &c. Quod in reſurrectione ſicut in paſsione fit terrę motus, ſignificat corda prius terrena, & cæleſti ſpe deiecta, per fidem paſsionis & reſurrectionis ad pœnitētiam eſſe commouenda.

Angelus enim Domini, &c. Obſequium ſuæ ſeruitutis, quod Domino debuit, Angelus exoluit: quia *accedens, reuoluit lapidem*, non vt egreſſuro Domino ianuam panderet, ſed vt egreſſus eius iam facti hominibus indicium præſtaret.

Hæc quidem lapidis reuolutio myſticè nobis inſinuat, reſerationem Sacramentorum Chriſti, quæ velamine literæ legalis tegebātur. Lex enim ſcripta eſt in lapide, cuius ablato tegmine, oſtenſa eſt gloria reſurrectionis dominicæ.

Et ſedebat ſuper eum. Notandum, quia teſtis dominicæ reſurrectionis ſedens Angelus apparuit cum his, qui natiuitatis eius gaudiū mundo nuntiabāt, iuxta paſtores ſtetiſſe legatur. Stare quippe pugnantis eſt, ſedere regnantis. Rectè ergo Angelus, qui aduentū Chriſti mundo prædicauit ſtare apparuit, vt ſtando deſignaret, quia is, quem venire nuntiabat, ad debellandum mundi principem veniret. Præco autem reſurrectionis eius ſediſſe memoratur, vt etiam ſedendo ſignificaret eundem ſeparato mortis authore, ſedē regni perpetui conſcendiſſe. Vnde ipſe paulo poſt diſcipulis apparens, dixit: *Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra.* Nota etiam, quia ſuper lapidem ſedebat, quo oſtium monumenti claudebatur, vt clauſtra infernorum Chriſtum ſua virtute & ſuperaſſe & deieciſſe doceret.

Erat autem aſpectus eius ſicut fulgur, veſtimenta eius candida ſicut nix, &c. In habitu & vultu ſignificabat, quia is, cuius gloriam reſurrectionis nuntiabat, & terribilis ad damnandum reprobos, & blandus eſſet ad conſolandos electos. in fulgure enim terror timoris, in niue blandimentum candoris. Et notandum, quòd Marcus dicit: *Mulieres introeuntes in monumentum, iuuenem in dextris vidiſſe coopertum ſtola candida*, quod poteſt mouere, niſi intelligamus vel Matthæū tacuiſſe de illo Angelo, quem intrantes viderunt, vel Marcum de illo, quem foris ſuper lapidem viderunt, ita vt duos Angelos viderint, & à duobus eadem ſigillatim audierint, aut certè intrātes in monumentum, in aliqua ſepta macerie debemus intelligere, qua tunc locutum fuiſſe munitum credibile eſt, in aliquo ſcilicet ſpatio ante petram, qua exciſa locus factus eſt ſepulturæ, vt ipſum viderint in eodem ſpatio à dextris, quem dicit Matthæus ſedere ſuper lapidem.

Præ timore autem eius exterriti ſunt cuſtodes, & facti ſunt velut mortui, &c. Cum iudicio diuinæ diſtrictionis ipſe quoque Angelus apparuit, vt ſcilicet cuſtodes ſepulchri eius impios terrore concuteret, & mortuorum inſtar terrę proſterneret. Viſitatrices verò eiuſdem ſepulchri pijſsimas, benigna conſolatione refoueret, & ne pauerent confortauit, dicens:

Nolite timere, &c. Quaſi diceret: Paueant illi, qui aduentum ſupernorum ciuium non amant, qui preſsi carnalibus deſiderijs ad eorum ſocietatem pertingere contemnunt & deſperant. *Vos* autem cur pertimeſcitis, qui veſtros conciues videtis Angelos?

Scio enim, quòd Ieſum, qui crucifixus eſt, quæritis, non eſt hic, &c. Multi hoc nomine tunc dici poterant, non tamen ſubſtantialiter, ſed nuncupatiuè. Ideo & de quo Ieſu dictum ſit, manifeſtatur: cùm dicit crucifixum, & poſtea addit: *Non eſt hic*, &c. Quaſi dicat: Per præſentiam carnis, qui per præſentiam maieſtatis nuſquam deeſt.

Surrexit, ſicut dixit. Quaſi dicat: quia dixit ſe

reſurrecturum, *ſurrexit.* Impoſsibile eſt enim non fieri quod dixit. Sequitur:

Venite, & videte locum. Quaſi dicat: ſi verbis non creditis, vacuo ſepulchro credatis.

Et citò euntes dicite diſcipulis, quia ſurrexit: ecce præcedet vos in Galilæam, &cæt. Quod ie videndum in Galilæa per Angelũ diſcipulis prædixit. MYSTICE veritatem ſuę reſurrectionis & profectũ inſinuat noſtræ vitæ ſpiritualis. Galilæa quippe interpretatur tranſmigratio. Tranſmigrantibus ergo de corruptione ad incorruptioné, de morte ad vitam reſurrectionis ſuæ gloriam promittit videndam. Et notandum, quòd Angelus perſuadet citò ire, & dicere *diſcipulis.* Non enim tantæ victoriæ gaudium erat occultandum, ſed potius ſimiliter amantibus indilatè pandendum, quod & nos myſticè admonet facere.

Et exierunt mulieres citò de monumento cum timore & gaudio, &cæt. Quæritur, quomodo dicat Marcus: *At illæ exeuntes fugerunt de monumento. Inuaſerat enim eas tremor & pauor, & nemini quicquam dixerunt.* Sed poſſumus eas intelligere nõn fuiſſe auſas Angelis aliquid dicere, id eſt, reſpondere ad ea, quę ab ipſis audierant, aut certè cuſtodibus ibi iacentibus. Illud verò gaudium, quod Matthæus commemorat, timori non repugnat. De quo timore Marcus narrat. Debemus enim vtrũque in animo illarum fuiſſe intelligere. Duplex ergo affectus timoris ſimul & gaudij mentes mulierum tenuit. Alter de miraculi magnitudine, alter deſiderio reſurgentis.

Ecce Ieſus occurrit illis dicens: Auete. Beda: Illis ſic mente currentibus, *diſcipulis nuntiare, Ieſus occurrit* & eas ſalutat. Myſticè omnibus oſtendens iter virtutum inchoantibus, ſe adiuuando occurrere, vt ad ſalutem perpetuam queant peruenire. Et notãdum, illis mulieribus Chriſtum primùm occurriſſe, & ſalutaſſe, vt primum maledictum mulieris intelligamus ſolutum eſſe.

Illæ autem acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius, &c. Superius dictum eſt, quia *clauſo monumento ſurrexit & exijt.* Nunc autem legitur, quia mulieres *tenuerunt pedes eius.* Surrexit enim clauſo oſtio monumenti, & exijt, vt doceret corpus ſuum iam immortale eſſe factum. Hic verò tenentur pedes vt veram carnem eſſe comprobent. Et quia tanta viſione timebant, primum pellitur timor, dum illis dicitur: *Nolite timere* vt mente placida poſſint, quæ poſtea dicuntur, audire. Sed quod ſuperius dictum eſt, *tenuerunt pedes eius,* notandum eſt. Illæ enim tenent pedes eius, quæ adorant reſuſcitatum. Sed illa, quæ neſciebat adhuc reſurexiſſe Dei Filium, audit meritò: *Noli me tangere, quia nondum aſcendi ad Patrem meum. Ite, nuntiate fratribus meis,* &cæt. O mira Dei benignitas ante paſsionem ſuam conſueuerat vocare ſeruos, nũc poſt reſurrectionem vocat fratres ſuos, vt ſcilicet habitum eiuſdem humanitatis, quam ante habuerat, reſurgendo reſumpſiſſe probaret, vel monſtraret, & illos ad promerendam eiuſdem immortalitatis coronam, qua iam præeminebat, erigeret, quod apparet, dum dicit: *Vt eant in Galilaam.* Dum dicit: *Ite, nuntiate fratribus meis.* Nota, quia humani generis culpa abſciuditur, vnde proceſsit.

Gregorius: Quia enim mulier in paradiſo mortem viro propinauit, à ſepulchro mulier annuntiat vitam viris, & dicta viuificatoris narrat, quæ mortifera ſerpentis verba narrauerat. Ac ſi humano generi diceret, non verbis, ſed rebus ipſis: De qua manu vobis illatum eſt poculum mortis, de ipſa ſuſcipite modò poculum vitæ & ſalutis. Et notandum eſt, quòd dicit, *vt eant in Galilaam,* & eum *ibi videbunt.* Non *ibi* quidem ſolum, nec *ibi* primùm viſus eſt à diſcipulis. Lucas enim & Ioannes ſatis apertè dicunt, ipſa die reſurrectionis Dominum ſuum viſum fuiſſe in Ieruſalem. Primò Mariæ Magdalenæ, quando dictum eſt ei: *Noli me tangere:* Deinde eidem & alteri Mariæ, currentibus nuntiare diſcipulis, quando & *pedes eius tenuerunt.* Viſus eſt etiam ipſo die duobus diſcipulis in via. Viſus eſt & Petro, quòd quando factum eſt, Euangeliſta non declarat. Viſus eſt etiam diſcipulis, cum loqueretur, reuerſis illis, qui eum cognouerant in fractione panis, quãdo ſtans in medio eorum dixit: *Pax vobis.* Tamen ſpecialiter Marcus & Matthæus dicunt dixiſſe Angelum, vel ipſum Dominum, quod in Galilęa videndus eſſet.

MYSTICE quidem Galilæa dicitur tranſmigratio. *Præcedet* ergo eos *in Galilaam,* id eſt, gratia Dei tranſmigratura eſt ad Gentes de Iudæis. *Præcedet vos,* dico, viam in cordibus eorum præparando, & *ibi videbis eum,* id eſt, membra eius, & viuum corpus inueniertis. Vel Galilęa dicitur reuelatio, non in forma ſerui, ſed in ea, qua eſt æqualis Patri, illuc nos præceſsit, vbi conſimiles erimus ei. & ibi videbimus eum ſicuti eſt. Et hæc eſt beata reuelatio, vel tranſmigratio de hoc ſæculo ad æternitatem.

Quæ cùm abiſſent, ecce quidam de cuſtodibus venerunt in ciuitatem, & annuntiauerũt principibus ſacerdotum, quæ facta fuerant, &cæt. Miracula talia facta ſunt circa ſepulchrum, vt ea ipſi milites viderent, qui cuſtodes aduenerant, vt teſtes fierent, ſi vera nuntiare vellent, ſed auaritia illa, quę captiuauit comitem Chriſti, ſcilicet Iudam, captiuauit & cuſtodes ſepulchri. *Et congregati cum ſenioribus, accepto conſilio, pecuniam copioſam* de templo acceptam, ſicut prius triginta argenteos *dederunt militibus,* &cæt. Omnes ergo illi, qui ſtipendia templi, & his quæ conferuntur ad vſus Eccleſiæ, abutuntur in alijs rebus, quibus ſuam expleant voluntatem, ſimiles ſunt Scribarum & ſacerdotum redimentium mendacium de Saluatoris ſanguine.

Auguſtinus: O ſtulta inſania, dormientes teſtes adhibes. Verè tu ipſe obdormiuiſti, non tam ſacerdos, ſed parricida, qui ſcrutando talia defeciſti. Si verò dormiebant, quomodo videre poterant? Si nihil viderunt, quomodo teſtes ſunt? Defeciſtis in ipſo effectu conſiliorum veſtrorũ. *At illi accepta pecunia.* & ſecuri redditi, ne quid detrimenti vel periculi incurrerent, *fecerunt ſicut edocti erant.*

Et verbum iſtud. ſcilicet error empti mendacij, adhuc perſeuerat *apud Iudæos vſque in hodiernum diem,* quia nec adhuc credunt in Saluatorem.

Vndecim autem diſcipuli abierunt in Galilaam, in montem vbi conſtituerat illis Ieſus: & videntes eum adorauerunt, &cæt. Non vacat à myſterio, quod Dominus in Galilæa poſt reſurrectionem apparuit diſcipulis. Vel quòd in monte apparuit, vt ſignificaret, quòd corpus de communi humani generis terra naſcendo ſuſceperat, reſurgendo iam ſuper terrena omnia ſubleuauerat, & vt admoneret fideles, qui illìc celſitudinem reſurrectionis eius cupiunt videre, hìc ab infimis voluptatibus ad ſuperna ſtudeant deſideria tranſire. Sed quid eſt, quòd Ieſus *præcedit* illos *in Galilaam,* vt videretur ab eis: & illi ſequuntur, *& videntes* adorant? niſi quia Chriſtus ſurrexit à

mortuis

mortuis primitiæ dormientium. Sequuntur autem hi, qui ſunt Chriſti, & in ſuo ordne ad vitam de morte tranſmigrant, ibique *eum videntes* adorant, in ſpem diuinitatis contemplantes, cui viſioni congruit, quòd Galilæa reuelatio interpretatur. Tunc enim reuelata facie Domini, gloriam ſpeculabimur. Sequitur:

Quidam autem dubitauerunt, &cæt. Primò, qui hunc eſſe didicerunt, demiſsis in terra vultibus adorant, ſed inerat tamen mentibus eorum quædam dubietas: quia ſe non corpus, in quo paſſus eſt, reſuſcitatum, ſed ſpiritum, quem finita paſſione tradidit, ſolùm putabāt videre. Vnde ſtatim pius magiſter eos in fide confortat, & ad fidei gratiam conuocat intimans, ad quantam peruenerit gloriæ magnitudinem humanitas pro homine aſſumpta, & pro homine morti data. Vnde ſubdit:

Data eſt mihi omnis poteſtas in cælo & in terra, &c. Cōſtat, quia hoc nō de coæterna Patri diuinitate, ſed de aſſumpta humanitate loquitur, in qua minor Angelis primùm, reſurgendo à mortuis ſuperpoſitus eſt omnibus creaturis. Et notà quia Angelicæ virtutes, priuſquam etiam à morte reſurgeret Chriſtus, homini, quem à ſuo Conditore ſpecialiter aſſumptum eſſe videbant, ſe iure ſubditas cognouerant. Sed in terra cæci cæteri homines, eius virtutem etiam in miraculis intelligere contemnebant. Volens ergo ſicut in cœlo, ita & in terra, notam fieri potentiam ſuam, ait:

Data eſt mihi omnis poteſtas, &c. Miſit etiam doctores, qui per totum orbem Euangelium ſuę potentiæ prædicarent, dicens: *Euntes ergo docete omnes gentes*, &cæt. Quaſi dicat: Quia iam in luce venit, quod hactenus quibuſdam de cauſis dubium hominibus fuit, *ergo* ite & *docete*. Et nota congruum ordinem. Primò enim docendus eſt auditor, deinde fidei Sacramentis imbuendus, tunc ad ſeruanda mandata inſtituendus, quòd ſecundum Hilarium non poteſt fieri, vt corpus Baptiſmi recipiat Sacramentum, niſi antea anima accipiat fidei veritatem, nec valet adhuc Baptiſmo mundari, vt Beda dicit, ſi non poſtea inſiſtat bonis operibus. Dicit itaque ſic: *Docete*, id eſt, primò in fide auditores veſtros inſtruite, & in ſcientia veritatis catechizate & confirmate, & poſtea baptizate, quia *niſi quis renatus fuerit*, &c.

Baptizate dico, *in nomine Patris, & Filij, & Spiritus ſancti*, id eſt, in confeſsione Trinitatis. Et quia fides ſeu baptiſmus, parum aut nihil valet ſine operibus, ſubdit: *Docentes eos ſeruare quæcunq; mandaui vobis*: ne putemus leuia eſſe vel pauca quæ præcepit, id eſt, dixit *omnia*. Et quanta merces pię conuerſationis, quale pignus beatitudinis futuræ etiam in præſenti fidelibus maneat, conſequenter inſinuat, dicens:

Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus, vſque ad conſummationem ſeculi. Ex quo intelligitur, quòd vſque in finem ſęculi non ſunt defuturi in mundo, qui diuina manſione & inhabitatione ſint digni. Nec dubitandum eſt eos poſt huius ſæculi certamina manere cum Chriſto in regno, qui certantes in ſæculo meruerunt Chriſtum habere manſorem in ſui cordis hoſpitio.

Prima ſabbati. Diluculò ſicut omnes conſentiunt, ventum eſt ad monumentum, & iam factum erat quod ſolus Matthæus ait de terræmotu, & reuoluto lapide, & territis cuſtodibus.

Venit autem *Maria Magdalene*. Cæteris feruentior. Vnde Ioannes de ea commemorat, tacitis alijs quæcunque de ea fuerunt. Vidensque *lapidem ſublatum* antequam diligentius inſpiceret, credēs ſublatum corpus, *cucurrit*, nuntians Petro & Ioanni, qui etiam cucurrerunt ad monumentum, & non inuento corpore, crediderunt quòd Maria dixerat, ſublatum corpus, abieruntque.

Maria autem ſtetit *foris plorans*. In horto quo iam egreſſæ fuerant. Tunc viderunt Angelum ſedētem ſuper lapidem reuolutum, de quo Matthæus & Marcus dicunt.

Qui dixit eis: Nolite timere, ſcio enim quòd Ieſum quæritis, &c. Quibus ſimilia Marcus nō tacuit. Ad hæc verba: Maria *dum fleret, inclinauit ſe, & proſpexit in monumentum, & vidit duos Angelos, vnum ad caput, & vnum ad pedes, ſedentes in albis, & dicunt ei: Mulier, quid ploras?* Quæ dixit: *Quia tulerunt Dominum meum, & neſcio vbi poſuerunt eum*. Hic intelligendi ſunt Angeli ſurrexiſſe, vt & ſtantes viderentur, ſicut Lucas ait, qui & eos dixiſſe refert:

Quid quæritis viuentem cum mortuis? &c. Poſt hęc *conuerſa eſt* Maria retro, & *vidit Ieſum ſtantem*, vt Ioannes ait, *& neſciebat* quod *Ieſus* eſſet, putans eum eſſe hortulanum, vbi & nominando eum agnouit, cui dictum eſt, *noli me tangere*. Tunc egreſſa eſt de monumento, id eſt, de loco ante lapidem effoſſum, & cum ea aliæ, quas (vt Marcus ait) timor *inuaſerat, & nemini quidquam* dicebant. Tunc iam ſecundùm Matthæum. *Ecce Ieſus occurrit illis, dicens:*

Auete. Et illæ acceſſerunt, & tenuerunt pedes eius. Sic colligimus & Angelorum collocutionem bis eas habuiſſe, venientes ad monumentum. Et ipſius Dei ſemel, quando Maria hortulanum putauit, & nunc iterum cum eis occurrit, vt eas ipſa repetitio confirmaret. *Venit* ergo *Maria Magdalene, annuntians diſcipulis*, & aliæ quæ cum ea fuerant, quas Lucas commemorat. Plures quidem fuerunt apparitiones, quod innuit Paulus dicēs: *Viſus eſt Iacobo, deinde viſus eſt pluſquàm quingentis fratribus ſimul*. Sed decem legimus in Euangelijs, quinq; in ipſo die reſurrectionis. Primò apparuit Mariæ Magdalenæ flenti ad monumentū. Poſtea eidē Mariæ & alij Mariæ, regredientibus nuntiare Apoſtolis. Tertiò Simoni. Quartò Cleophæ & ſocio eius. Quintò illis reuerſis & narrantibus quomodo cognouerunt eum in fractione panis, apparuit ianuis clauſis, vbi Thomas aberat. Sextò poſt dies octo, quando cum eis erat Thomas. Septimò piſcantibus ad mare Typeriadis. Octauò in monte Galilææ, qui longè erat ab Ieruſalem. Nonò recumbentibus vndecim, quo die aſcendit. Decimò viderunt eum iam non in terra poſitum, ſed eleuatum in aera; cœloſque petentem, dicentibus Angelis: *Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum*.

FINIS.

EIVSDEM

EIVSDEM DIVI ANSELMI IN ALIQVOT EVANGELIA EXPLANATIONES, SIVE (VT VOCANT) Lectiones, nunc primùm in Lucem editæ.

Lectio ſancti Euangelij ſecundùm Matthæum, CAP. XIIII.

IN illo tempore: *Iuſsit Ieſus diſcipulos ſuos aſcendere in nauiculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas;* & reliqua. In hac lectione iuxta myſticam intelligétiam ſummoperè deſcribitur Eccleſiæ ſtatus, ab aduentu Saluatoris vſq; in finem ſeculi. *Iuſsit* enim Dominus *diſcipulos ſuos aſcendere in nauiculam*, quando Apoſtolis eorumq; ſequacibus, gubernandam commiſit Eccleſiam. *Et* ita *præcedere trans fretum*, id eſt, tendere ad portũ cœleſtis patriæ, priuſquam ipſe ex toto migret ab hoc mundo. Nam cum ſuis electis & propter ſuos electos, eſt ipſe ſemper hic *vſq; ad conſummationẽ ſeculi*: & præcedunt illum trans mundanum pelagus, qui quotidie hinc tranſeunt ad terrã viuentium. Cùm enim ſuos illuc omnes præmiſerit, tũc relinquens multitudines reproborũ, nec ad conuerſionem eas vlterius monẽs, ſed perditioni deſerens migrabit hinc, vt cũ ſolis electis ſuis in regno ſit. vnde ſubiungitur: *Donec dimitteret turbas.* Nam in fine ſeculi *turbas* iniquorum dimittet, vt à diabolo iam in ſempiternã damnationem rapiantur. *Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare.* Turbas quidem gentium vſq; ad finem mũdi non dimittet, ſed turbam Iudaicæ plebis tunc

Eſaie 5.b dimiſit, quando ſecundùm Iſaiam mandauit nubibus ſuis, ne ſuper Infructuoſam vineã pluerent, id eſt, Apoſtolis iuſsit, ne Iudæis vltra prædicarent, ſed ad gentes pergerent. Sic ergo turbam illam dimiſit, & *in montem*, id eſt, in apicem regni

Mons cœlum. cœleſtis aſcendit, de quo dictũ fuerat: *Quis aſcendet in montẽ Domini, aut quis ſtabit in loco ſancto eius?*

Pſal. 23. b Mons enim altitudo eſt, & quid altius cælo? Illuc aſcendit Dominus. Et aſcẽdit ſolus: quia *nemo aſ-*

Ioan. 3. b *cendit in cælum, niſi qui deſcendit de cælo, filius hominis: qui eſt in cælo.* Quamuis & in fine cùm venerit, & omnes nos membra ſua collegerit ac leuauerit in

1. Tim. 2. b cælum, etiam tunc ſolus aſcendet: quia caput cum

Rom. 8. g. corpore ſuo vnus eſt Chriſtus. Nunc autem ſolùm caput aſcendit, *mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus. Et aſcendit orare*, quia iuit ad Patrem

Hebr. 9. f pro nobis interpellare. *Non enim in manu facta ſancta introiuit, exemplaria verorum: ſed in ipſum cælum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis.* Sequitur: *Veſpere autem facto, ſolus erat ibi.* Veſper propinquitatem finis ſeculi deſignat, de qua & Ioannes ait, *Fi-*

1. Ioan. 2. c *lioli nouiſsima hora eſt. Veſpere* igitur *facto, ſolus erat*

Veſper mundi. *ibi*: quia appropinquãte mundi termino, ſolus in

Rom. 8. g *ſancta* ſanctorũ vt verus pontifex intrauit, ibiq; *eſt ad dexterã Dei, & interpellat pro nobis.* Veruntamen dũ ille orat in excelſo, nauicula turbatur fluctibus in profundo. Nam quia inſurgunt fluctus,

Eccleſia turbari, non mergi poteſt. poteſt iſta nauicula turbari; ſed quia Chriſtus orat, nõ poteſt mergi. Sequitur enim: *Nauicula autem in medio maris iactabatur fluctibus. Erat enim eis cõtrarius ventus.* Nauicula quippe eſt Eccleſia; *mare* ſeculum; *fluctus maris* tumores ſeculi & tribulationes mundi, ſeu tentationum impetus elati.

Ventus contrarius, ſpiritus dæmoniorum, quo ſeculi poteſtates aduerſus Eccleſiam ſunt concitatæ, & mundus contra Sanctos frequenter commotus, & quo vitia vel iniquitates ſemper ſuggeruntur. Nauis igitur *in medio maris iactabatur fluctibus*, dum Ieſus in montis cacumine moraretur, quia ex quo Saluator in cœlum aſcendit, ſancta Eccleſia magnis tribulationibus in hoc mundo agitata eſt, & varijs perſecutionũ turbinibus pulſata, ac diuerſis malorum hominũ prauitatibus vexata, vitijsq; multimodè tentata. *Erat enim ei contrarius ventus*, quia flatus malignorum ſpirituum ei ſemper aduerſatur, ne ad portum ſalutis perueniat, obruere eam nititur fluctibus aduerſitatũ ſeculi, omnes quas valet contrarietates ei commouens. Sequitur: *Quarta autẽ vigilia noctis, venit ad eos, ambulans ſupra mare.* Cum nox duodecim horas habeat, & quatuor militares vigilias, tribus horis vnicuiq; vigiliæ deputatis, *quarta vigilia noctis* extremitas eſt noctis. Nox vero tenebras tribulationum & errorũ ac vitiorum & pericula tentationum deſignat. In *quarta* ergo *vigilia noctis*, hoc eſt in extremitate perſecutionis, quæ diu ſub paganis regibus efferbuerat, vel circa finem cuiuſlibet grauioris aduerſitatis, *venit Ieſus ad ſuos. Et venit ambulans ſupra mare*, Id eſt, calcans omnes tribulationum fluctus, & omnes tumores mundi ſub pedibus habens, omnesq; celſitudines ſeculi premens. Quid enim maris nomine, niſi in bonorum nece ſæuiens, mundi huius amaritudo deſignatur? Super fluctus ergo maris Dominus ambulat, quia cum ſe procellæ perſequutionis erigunt, miraculorum eius obſtupefactione franguntur. Qui enim tumores humanæ veſaniæ mitigat, quaſi erectas in cumulo vndas calcat. Nam cum morem ſuum gentilitas deſtrui nouæ conuerſationis prædicatione conſpiceret: cùm mundi huius diuites elationi ſuæ contraire facta pauperum: cùm ſapientes ſeculi aduerſari ſibi imperitorum verba penſarent, in perſequutionis tempeſtatem tumuerunt. Sed qui verborum aduerſitate commoti, ad perſequutionis procellas inſiliunt, ſignorum, vt diximus, admiratione tẽperantur. Tot ergo in his fluctibus Dominus greſſus poſuit, quot ſuperbis perſequutoribus miracula oſtendit. Sequitur: *Et videntes eum ſupra mare ambulantem, turbati ſunt dicentes, quia phantaſma eſt, & præ timore clamauerunt.* Ieſus tranſit calcans fluctus, & tamẽ tantæ ſunt tribulationes, vt etiã ipſi, qui crediderunt in Ieſum, & conantur perſeuerare vſque in finem, plerũmq; turbentur & expaueſcant ne deficiant. Chriſto, inquam, fluctus calcante, id eſt, ſeculi ambitiones & altitudines deprimente expaueſcunt Chriſtiani. Meritò igitur Domino in fluctibus ambulante timuerunt diſcipuli, quia Chriſtiani, quamuis habentes ſpem in futuro ſeculo, quando vident deprimi altitudinem huius ſeculi, nonnunquam turbantur de contritione rerum humanarum, nec a Deo fieri hanc arbitrantur, ſed ab hoſte. *Turbati ſunt* ergo *dicentes, quia phantaſma eſt*,

Ventus contrarius.

Noctis vigiliæ.

Nox quid ſignificat.

Quid mare.

Quid ambulare ſuper fluctus & infra de Petro.

Greſſus Domini.

quoui-

quoniam dum conſiderant mundi gloriam ſterni, & ſecularium elationum altitudines deijci, mundanosq; fluctus calcari, plerumq; turbantur de mundi percuſsionibus: quia nondum intelligunt Deum iſta facere, ſed putant ſpiritum huius mundi phantaſticum, id eſt, ſubdolum Satanam talia in mundo gerere, *& præ timore* clamant *turbati* ad Dominum. Sed poſtmodum diligentius attendentes, aperiunt Euangelium, aperiunt ſcripturas diuinas, & inueniunt ibi iſta omnia prædicta, & animaduertunt, quia non inanis & vmbratilis ille ſpiritus qui verum eſſe perdidit, ſed verus Dominus facit hæc, & deprimit celſitudines ſeculi, vt ab humilibus glorificetur. Vnde & aptè ſubditur: *Statimque Ieſus locutus eſt eis dicens, Habete fiduciam: Ego ſum, nolite timere.* Aut enim per internam aſpirationem, aut per ſcripturas, aut per prædicatores loquitur ſuis talia. *Nolite,* inquit, diffidere, ſed *fiduciam habete, nolite* expaueſcere, ſed impauidi eſtote, quia *ego ſum,* qui iſta prædixi: & nunc ea facio pro veſtris vtilitatibus, & ideo neceſſe eſt, vt fiant. *Ego ſum* qui non mutor, & cuius verba non tranſeunt, ſed permanent, & rebus explentur, qui ad Moyſen dixi: *ego ſum qui ſum,* ac præcepi ei: *ſic dices filijs Iſrael: qui eſt, miſit me ad vos.* Res enim quælibet, ſi mutabilis eſt, non verè eſt. Non eſt enim ibi verum eſſe, vbi eſt & non eſſe. Nam quicquid mutari poteſt, mutatum, non eſt quod erat. Ac in veritate quæ manet, mutatio non eſt, nec præteritum aut futurum, ſed ſolùm præſens, & hoc incorruptibiliter quod in creatura non eſt. Diſcute enim rerum mutationes, & inuenies, fuit & erit. Cogita Deū, & inuenies, eſt vbi fuit, & erit, eſſe nō poſsit. Rectè ergo Chriſtus, qui eſt æterna & incōmutabilis veritas, dicit ſuis inter mundanas tribulationes fluctuantibus, *ego ſum, nolite timere.* Sequitur: *Reſpondens autē Petrus, dixit: Domine ſi tu es, iube me venire ad te ſuper aquas. Ac ipſe ait: Veni.* Petrus ordinem prædicatorum deſignat, aquæ verò nō ſolùm tribulationes, ſed & populos ſignificant. *Si,* inquit, *tu es,* ſi tu incommutabilis permanes, *iube,* quia iuſsio tua eſt virtus efficiens, *iube me ſuper aquas,* id eſt, ſuper fluctus mundanarum tribulationum & ſuper populos, *venire ad te,* vt & ego tibi incommutabili adhærens, fiam incommutabilis participatione firmitatis tuæ. Vadit enim ſuper tribulationes, qui non ſuperatur aut mergitur ab eis, ſed calcat & ſuperat eas, ſicut legimus, quia ſub Stephano facta eſt illa tribulatio, in qua ipſe pro Chriſto primus animam ſuam poſuit. Sed & ſuper populos vadit ad Chriſtum, qui regendo multitudines fidelium tendit ad regnum cœlorum. Sequitur: *Et deſcendens Petrus de nauicula, ambulat ſuper aquas, vt veniret ad Ieſum.* Hoc completum eſt & completur, dum ſancti prædicatores ad exteras gentes mittuntur. *Petrus* enim *de nauicula* deſcendit, quotiens quilibet ſanctus doctor de gremio matris Eccleſiæ, vbi fuerat educatus, pia condeſcenſione perrexit ad illos, qui foris erant, vt eis viam ſalutis oſtenderet. Et ambulauit *ſuper aquas,* dum & tribulationes ſuperando calcaret, & multitudines hominum Chriſto credere faciens ſibi ſubderet. Ambulauit inquam, non ſtetit, quia ſemper ea quæ retro ſunt longius fugiēs, ad ea quę ante ſe magis ac magis ſe promouit, & quotidianis virtutum incrementis profecit. Et hęc omnia egit, *vt veniret ad Ieſum,* qui eſt Saluator & veritas incommutabilis, quatenus eum appręhendens & ei inhęrens, veram teneret in eo ſalutem & incommutabilitatem. Sequitur: *Videns verò ventum validum, timuit & cùm cœpiſſet mergi, clamauit dicens: Domine, ſaluum me fac.* Validus ventus, vehemens conatus dæmonum eſt ad excitanda corda hominum, velut aquas maris in inquietudinem perſequutionis fidelium, vel ad ſuadendum fortiter malum. Qui ſcilicet ventus flabit tunc validus, quando ſatanas in ſuis viribus, extremo tempore contra iuſtos relaxabitur. Quod in hac ſententia nunc deſignari videtur, quia Petrus, qui eſt ordo prędicantium. *Videns ventum validum,* timuiſſe refertur. Quis enim vel perfectorum non timebit, quando ſub Antichriſto immanis illa perſecutio vbique ferucbit? Timens autem, incipiet aliquantulum mergi, quia propter horrorem atrocitatis ſuppliciorum, quæ Sanctis inferentur, & propter admirationem fallacium ſignorum, quę per ſequaces Antichriſti fient, aliquantulum in corde ſuo fluctuans, ab inferiori parte animæ ſentiet aliquid, quo niſi Chriſti dextera leuatus fuerit, facilè totus demergi poſſit. Sed quia electus erit, ad Chriſtum clamabit: *Domine ſaluum me fac,* & ſic eo ſubueniente erigetur. *Erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab initio creaturæ vſq; modò, neq; fiet. Et niſi breuiati fuiſſent dies illi, non fieret ſalua omnis caro. Sed propter electos, breuiabuntur dies illi.* Vnde & hic aptè ſequitur: *Et continuò Ieſus extendens manum, apprehendit eum, & ait illi: Modicæ fidei, quare dubitaſti?* Citò enim Saluator vnicuique ſuorum extendet manum ſalutaris auxilij, quia *non patietur* eos tentari *ſupra id quod* ferre poterunt. Et quemlibet eorum velociter apprehendet, id eſt, quaſi vi diuini adiutorij aſſumens tenebit & eripiet. *Modicæ,* inquit, *fidei, quare dubitaſti?* Cuius fides in illa tribulatione non titubabit, quando Martyr, qui pro Chriſto ſanguinem ſuum fundet, nihil ſignorum facere poterit, & ante ipſius oculos tortor ipſius ſigna faciet? Penſemus ergo, quæ erit humanæ mentis illa tentatio. Cuius enim tunc virtus non ab ipſo cogitationum fundo quatitur, quando qui flagris cruciat, miraculis coruſcat? Tanta quippe tunc contra iuſtos Antichriſtus & miniſtri eius iniquitate & dolo effrenantur, vt etiam electorum corda non modico pauore ferian tur. Vnde ſcriptum eſt: *ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Quod videlicet dicitur, non quia electi caſuri ſint, ſed quia magnis terroribus, velut caſuri, ſint trepidaturi. Notandum etiam, quia hæc fluctuum commotio, & Petri titubatio, vel merſionis inchoatio, etiam noſtro tem ore iuxta ſpiritualem ſenſum quotidie agitur. Vnicuique enim ſua cupiditas eſt tempeſtas. Amas Deum, ambulas ſuper mare, ſub pedibus tuis ſeculi tumor. Amas ſeculum, abſorbet te. Amatores enim ſuos vorare nouit, non portare. Sed cùm fluctuat cupiditate cor tuum, vt vincas tuam cupiditatem, inuoca Chriſti diuinitatem. Putas enim tunc venturum eſſe contrarium, quando huius ſeculi ſurgit aduerſitas, & non etiam quando blanditur proſperitas. Nam quando bella, quando tumultus, quando fames, quando peſtilentia, quando cuiq; hominum etiam ſingulorum euenit priuata calamitas, tunc putatur ventus aduerſus, & ibi putatur inuocandus Deus. Quando autem temporali felicitate ſeculum arridet, quaſi non eſt ventus cōtrarius. Noli hinc interrogare temporis tranquillitatem: ſed interroga tuam cupiditatem. Vide ſi tranquillitas eſt in te: vide ſi non te ſubuertat ventus interior. Magnę enim virtutis eſt cum felicitate luctari, ne illiceat, ne corrumpat, ne ſubuer-

Quot modis loquitur Deus.

Num. 23. c.

Exod. 3. d.

Creatura non verè ſunt.

Petrus quid ſignificet.

Aquis quid ſignificatur.

Act. 7. 8.

Quid de nauis deſcendere.

Ventus validus.

Math. 24.

1. Cor. 10.

Martyres, ſub Antichriſto ſigna non facient, ſed tortores.

Math. 24.

Senſus ſpiritualis.

Felicitas ſeculi ventus eſt contrarius.

triarcharum ſcilicet hæredes, *cōgregare*, vt in fidei vnitate eſſent, *quemadmodum gallina congregat pullos ſuos ſub alas?* Quaſi dicat: Cum quanto affectu *gallina pullos ſuos* conuocat & nutrit, cum tanto affectu volui ego *filios tuos congregare* in fidei vnitatem, & enutrire catholico dogmate, *& tu tamē noluiſti* gratiæ vocanti ſcilicet, cooperari.

Auguſtinus: Hoc genus animantis magnum habet in filios affectum, vt eorum infirmitate affecta, infirmetur & ipſa: & quod difficilè in cæteris animantibus inuenies, alis ſuos filios protegens, contra miluum pugnat. Sic & noſtra mater Dei ſapientia per carnis ſuſceptionem infirmata eſt quodammodo. Vnde Apoſtolus dicit: *Quod infirmum eſt Dei, fortius eſt hominibus.* Protegit infirmitatem noſtram, & reſiſtit diabolo, ne nos rapiat. Nota quòd dixit, *volui congregare, & tu noluiſti*, quaſi Dei voluntas humana voluntate ſuperetur: & ita non ſit verum *omnia quacunque voluit Dominus, fecit.* Sed ita intelligendum eſt: Ego *volui, & tu noluiſti.* Quaſi dicat: Quotquot congregaui mea voluntate ſemper efficaci, te nolente feci, quia ſemper ingrata fuiſti.

Ecce, id eſt, in proximo, quia es promerita *domus veſtra*, templum ſcilicet, vel tota ciuitas, *relinquetur*, id eſt, Dei auxilio nudabitur, & ſuæ ditioni relinquetur. Itaque erit *deſerta*, Romanis tollentibus locum & Gentem. Hoc ipſum ex perſona Ieremiæ iam prædictum poterant cognoſcere. Dixit enim: *Reliqui domum meam, dimiſi hæreditatem meam, facta eſt mihi hæreditas mea, quaſi leo in ſylua.* Sequitur:

Dico enim vobis, non me videbitis à modò, donec dicatis: Benedictus qui venit in nomine Domini. Vult intelligi, niſi pœnitentiam egeritis, & ne, de quo Prophetæ cecinerunt, Filium Dei confeſſi fueritis, & benedictum, *qui venit*, id eſt, ab omni peccato immunem, ad glorificandum Patris mei nomen intellexeritis, *non me* ſalutis veſtræ auctorem *videbitis à modò*, id eſt, poſt paſsionem *non me videbitis, donec* in die iudicij certiſsimè *dicatis* & credatis, conſcientijs hoc teſtantibus, quia *benedictus qui venit*, & cæt. tunc enim tam boni quàm mali confitebuntur. Et nota quòd ſecundùm priorem ſententiam Iudæi ſibi conceſſum eſſe putant adhuc locum pœnitentiæ. In ſecunda verò ſententia notandum eſt, quia quando turbæ venienti Domino Ieruſalem, dixerunt: *Benedictus qui venit*, iam tunc præfigurabatur de primo aduentu, quod futurum eſt in ſecundo aduentu claritatis eius, quia conſcientia omnium hoc clamabit.

CAPVT XXIV.

EGreſſus Ieſus de templo, &c. Litera patet. MYSTICA verò recedente Domino *de templo*, legis ædificia, & compoſitio mandatorum ita deſtructa ſunt, vt nihil à Iudæis poſsit impleri, ſed potius ſublato capite, vniuerſa inter ſe compugnent membra. Diuinitus etiam prouiſum eſt, vt creſcente Euangelij gratia, templum illud cum ſuis cæremonijs tolleretur, ne quis infirmus in fide (ſtantibus illis) adeundi haberet occaſionem. Realiter quidem templum à Romanis fuit deſtructum quadrageſimo ſecundo anno poſt paſſionem Domini.

Sedente autem eo ſuper montem Oliueti, acceſſerunt ad eum diſcipuli, & cæt. Cùm hæc dixiſſet, contigit Dominum ad montem Oliueti rediſſe, & ibi ſediſſe cum quatuor diſcipulis, vt Marcus refert, cum Petro videlicet, & Iacobo, Ioanne, atque Andrea, qui ſeparatim interrogauerunt eum, *quando* ſcilicet illa *erunt* quæ de deſtructione Ieruſalem prædixerat? Et præterea quæſierunt *quod ſignum* eſſet ſecundi aduentus, & quo tempore eſſet futura conſummatio *ſæculi*? Sciendum eſt, quòd hæc ſeſsio facta eſt contra templum Ieruſalem. Ait enim Marcus: *Cùm ſederet in monte Oliuarum contra templum.* Seſsio hęc contra templum & diſcipulorum de ciuitatis vel mundi conſummatione quæſtio, an eodem, an ſequenti die fuerit, Euangeliſtæ non determinant, nec noſtrum eſt diffinire, quod ipſi indiſcuſſum reliquerunt. MYSTICA deſignat mons Oliueti fructiferam ſanctæ Eccleſiæ celſitudinem. Olíueta enim valent ad repellendas noctium tenebras, per olei fomentum, & ad ſoluendas infirmitates, & ad dandam laſsis quietem, & ad ſignificandam pacem; quæ omnia ſpiritualiter Eccleſiæ conueniunt, de qua dicitur: *Ego autem ſicut oliua fructifera in domo Domini.* Ecce *ſicut oliua fructifera in domo* Dei. Ipſa enim aufert tenebras errorum per prædicationé, & infirmitates peccatorum per pœnitentiæ iniunctionem: defatigatis in tribulationibus quietem per conſolationem, & omnibus nuntiat pacem. Super iſtam Eccleſiam Deus ſedet, regnando, iudicando, & hoc contra templum Ieruſalem, id eſt, contra arrogantiam ſuperborum. Templum enim ideo ſuperbiam ſignificat, quia cauſa erat ſuperbiæ Iudæorum. *Et reſpondens Ieſus, dixit eis*, & cæt. Duo quæſierant ſigna, deſtructionis Ieruſalem, & ſecundi aduentus. Ponit itaque ſigna vtrique rei communia, ponit & quædam ſpecialia. Imminente enim Ieruſalem excidio, vel conſummatione ſæculi, *multi* dicent ſe eſſe Chriſtum, quorum fuit primus Simon Magus, *cui*, ſicut in Actibus Apoſtolorum legimus, *auſcultabant omnes*, qui in Samaria erant, dicentes: *Hic eſt virtus Dei, qua vocatur magna*, eò quòd multo tempore magicis artibus dementaſſet eos. Multi etiam alij hæreſiarchæ temporibus Apoſtolorum prodierunt, qui multos errores ſeminauerunt, & diem Domini quidam eorum inſtare dubitauerunt; propter quæ omnia hortatur, non ſolùm Apoſtolos, ſed & omnes fideles, dicens:

Videte ne quis vos ſeducat, & cùm audieritis, &c. Dico, ne ſeducamini, quia *audituri eſtis prælia*, quantum ad hoſtes, *opiniones præliorum*, quantum ad expectationem & famam illorum futurorum bellorum. Sed vos *videte ne turbemini*, id eſt, ne territi Iudæam deſeratis, quia *nondum eſt finis.* Vel finis ſæculi, vel deſtructio ciuitatis. A tempore enim dominicæ paſsionis in populo Iudaico bella abundauerunt vſque ad quadrageſimum ſecundum annum, in quo ciuitas à Tito & Veſpaſiano deſtructa eſt. Similiter multa bella erunt ante finem ſæculi.

Conſurget gens, &c. Ita erit hiſtorialiter ante finem ſęculi, quia, vt ait Gregorius, multa mala debent præcurrere, vt nuntient malum ſine fine. Quorum alia erunt è cœlo, alia de terra, alia ab elementis, alia ab hominibus. *Conſurget gens in gentem.* Ecce turbatio hominum. *Et erunt peſtilentia, & fames.* Ecce inæqualitas elementorum, & ſterilitas terræ. *Et terræ motus.* Ecce malùm à terra. Cùm Lucas ait: *Erunt ſigna in ſole & luna.* Ecce malum à cælo. A mari etiam notat Lucas malum, cùm dicit: *Præ confuſione ſonitus maris & fluctuum.* Quia in omnibus deliquimus; in omnibus ferimur, ſicut ſcriptum eſt: *Pugnabit pro eo orbis terrarum contra inſenſatos.* Poteſt & hoc myſticè intel-

ligi: *Conſurget enim gens in gentem*, id eſt, hæretici contra fideles, & regnum diaboli contra regnum Chriſti, *& peſtilentia* errorum occupabunt multos *& erit fames* verbi Dei, *& motus terræ*, id eſt, ſeparatio terrenorum à vera fide.

Hæc omnia erunt *initia dolorum*, pertinentium ad excidium ciuitatis, vel in conſummatione ſęculi. *Tunc tradent vos in tribulationem.* Hæc erit etiam magna cauſa excidij ciuitatis, quòd poſt occiſionem Domini Apoſtolos iudęi perſequentur. Si autem de temporibus Antichriſti intelligatur, in Apoſtolis perſona omnium fidelium deſignatur.

Et tunc ſcandalizabuntur multi, &cæt. Hæc omnia euenient ante excidium ciuitatis, ſed plenius temporibus Antichriſti. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni.* Quia nouerat corda diſcipulorum Dominus de excidio ſuæ gentis contriſtãda, hoc ſolatio releuat, vt ſcirent multo plures ſocios æterni gaudij de toto orbe colligendos, & hoc antequam deſtructio ciuitatis eueniat. Quod innuit Marcus, quia ponit primùm, dicens ita: *Et in omnes gentes primùm oportet prædicare Euangelium* Refert etiam Hiſtoria Eccleſiaſtica, quòd omnes Apoſtoli ante vaſtationem Iudææ ad prędicandum Euangelium toto orbe fuerunt diſperſi, exceptis duobus Iacobis, quorum vnus, ſcilicet Zebedæi, gladio Herodis ſuccubuit, & alter in Ieruſalem Epiſcopus factus remanſit, & tandem à Iudæis de pinnaculo templi proſtratus, vitam finiuit.

In vniuerſo orbe dicit, id eſt, in quatuor partibus mundi, quia *in omnem terram exiuit ſonus eorum. In teſtimonium omnibus gentibus* Prædicatio enim Euangelij, *teſtimonium* eſt *gentibus*, aduentus Filij Dei, & redemptionis hominum, vt inexcuſabiles reddantur. *Et tunc veniet conſummatio.* Non dicit ſtatim, ſed non prius *veniet conſummatio* ciuitatis vel mundi.

Cum ergo videritis abominationem. Idolum dicit, & ideo addidit deſolationis, quod in templo deſolato atque deſerto idolum poſitum ſit. Poteſt autem accipi de imagine Cæſaris, quam Pilatus poſuit in templo Domini, aut de Adriani equeſtri ſtatua, quæ in ſancto ſanctorum loco multo tempore ſtetit. Vel ſi de fine ſeculi intelligatur abominatio, Antichriſtus accipitur, qui ſedebit in templo Domini. De hac abominatione in prophetia Danielis legitur, & ideo dicit: *Cùm videritis abominationem deſolationis, quæ* propheta *eſt à Daniele. ſtantem in loco ſancto*, hoc eſt, in templo Domini, id eſt, idolum ſeu Antichriſtum, *tunc, qui legit* prophetiam Danielis, *intelligat* deſtructionem ciuitatis adeſſe, ſiua coonſummationem ſæculi.

Tunc qui in Iudæa ſunt, &c. Si exterminatio ciuitatis accipiatur, ad literam intelligendum eſt. Chriſtiani enim, appropinquãte Romano bello, qui erant *in Iudæa* cœlitus admoniti, diſceſſerũt, vt Eccleſiaſtica narrat hiſtoria, & fugerũt trans Iordanem in regnum Agrippæ regis Iudæorum, cuius in Actibus Apoſtolorum mentio fit, qui cum ea, quæ ſibi obtemperare volebat, parte Iudæorum, ſemper Romanorum regno ſubditus erat, & ad tempus ibi belli, in ciuitate manſerunt. De illa fuga facit mentionem, cùm ait: *Tunc qui in Iudæa ſunt* Chriſtiani, *fugiant ad montes*, vbi erat regnum Agrippæ. Nimiam tribulationem & terrorem ſignificat, cùm perſuadeat adeò properare fugam, vt nemo fugientium *deſcendat aliquid tollere de domo* vel pro tunica reuertatur. *Væ autem prægnantibus & nutrientibus*, &cæt. Quia has puer in vtero, has puer in manibus ad fugam impediet.

Orate autem vt non fiat fuga veſtra hyeme vel ſabbatho. Quia in hyeme duritia frigoris fugam veſtram impediet, in *ſabbatho* verò pręceptum legis vos retinebit. Non enim licet ſecundùm legem in *ſabbatho*, vltra mille paſſus proficiſci. Si autem hæc omnia de conſummatione ſæculi intelligantur. MYSTICA accipienda ſunt, vt ita dicamus; *Tunc qui ſunt in Iudæa*, hoc eſt, in confeſsione veræ fidei ſunt, *fugiant ad montes*, hoc eſt, culmen virtutum aſcendant, *& qui ſuper tectum eſt*, id eſt, qui carnem, qua anima tegitur, ſuperauit, *non deſcendat* ad infirmos actus priſtinæ conuerſationis, neque deſideria carnis repetat. *Et qui in agro eſt*, id eſt, qui operatur in Eccleſia, ſicut Paulus plantando, & Apollo rigando, *non reuertatur tollere tunicam ſuam*, id eſt, non repetat ſæcularia, quibus ſe nudauerat. Prægnantes verò ſunt illi, qui laborant pro diuitijs acquirendis, quorum animæ graues ſunt peccatis. Nutrientes verò ſunt illi, qui diuitias adepti fouent eas & argumentant. *In hyeme* fugit, cuius fide vel charitate refrigeſcẽte, à Deo eſt elongatus. In *ſabbatho* fugit, qui otioſus in diuino opere torpeſcit.

Erit enim tunc tribulatio magna, &c. Hæc temporibus Antichriſti propriè conuenient, quando non ſolùm tormenta crebriora & acerbiora, quã prius ingerenda ſunt fidelibus, ſed quod grauius eſt, ſignorum quoque operatio eos, qui tormenta ingerunt comitabitur, teſte Apoſtolo, qui ait: *Cuius aduentus eſt ſecundùm operationem ſathanæ in omni ſeductione ſignis & prodigijs mendacibus?* Cuius enim fides non concutiatur, cùm perſecutor veritatis ſit etiam operator virtutis? Vnde prouida pietate ſubiungit:

Et niſi breuiati fuiſſent dies illi non fieret ſalua omnis caro. Dies dicit abbreuiatos, non ſecundùm quoſdam, qui putant momenta temporum mutari, cùm legatur: *Ordinatione tua perſeuerat dies*, ſed abbreuiati dicuntur, quantum ad opinionem illorum, qui diu ſe putabant regnaturos. Vel dicuntur abbreuiati, id eſt. breues, quaſi breuiſſimi, quia *niſi breues* & pauci *fuiſſent dies illi*, perirẽt omnes electi illius temporis, propter magnitudinẽ miraculorum & oppreſſionum. Nonque tribus annis & dimidio illa perſecutio duratura eſt,

Tunc ſi quis dixerit, ecce hic Chriſtus, &c. Ante enim conſummationem ſæculi multæ hæreſes *ſurgent*, ſicut Donatiſtæ, qui dicunt ſe ſolos habere Chriſtum, aut Arriani, aut alij hæretici, & *ſurgent* multi, qui dicent ſe eſſe Chriſtum, & facient *ſigna*, id eſt, minora, *& prodigia*, id eſt, maiora, *ita vt in errorem inducantur, ſi fieri poteſt, etiam electi.* Nõ ideo dicit, quòd electio diuina fruſtretur, ſed qui humano iudicio electi videbantur, illi in errorem mittentur. *Si ergo dixerint vobis, ecce eſt in deſerto.* Hoc eſt in dogmate philoſophorum gentilium, qui omnino deſerti ſunt à Deo, *nolite exire*, à fide veſtra. *Vel ſi dixerint, ecce in penetralibus* id eſt, in arcanis ſectis hereticorũ *eſt Chriſtus, nolite credere.* Si enim diabolus transfigurauerit ſe in Angelum lucis, dicens ſe Chriſtum eſſe, & apparens aliquibus, ſicut in tempore beati Martini de monacho legitur, non credant fideles.

Sicut enim fulgur exit ab oriente, & apparet vſque in Occidentem, ita erit manifeſtus *aduentus filij hominis.* Ab omnibus enim totius orbis hominibus videbitur iuxta Apocalypſin, *& videbit eum omnis oculus.* Et alibi: *Et videbit omnis caro ſalutare Dei*,

hoc in ſecreto apparebit, quia *Deus manifeſtè veniet, & non ſilebit.* Vnde ſequitur:

Vbicunque fuerit corpus, illic congregabuntur & aquilæ, id eſt, electi Dei, ſicut Apoſtolus ait, *occurremus obuiam Chriſto, in nubibus, in aera. Aquilæ* dicũtur Sancti, quia ſicut *aquila* intuentur ſolem irreuerberatis oculis, ita ſancti in ſplendore veri ſolis intuitus ſuos deſigunt. *Corpus* Chriſti quaſi cadauer appellatum eſt per paſsionem.

Statim autem poſt tribulationem dierum illorum ſol obſcurabitur, &c. Quamuis nihil probibeat intelligi veraciter, tunc ſolem & lunam cum ſideribus cæteris ad tempus ſuo lumine priuari, quomodo de ſole conſtat eſſe factum, tempore dominicæ paſsionis. Luna enim tunc temporis cùm eſſet plena, ſub abdito terræ latebat. Vnde imperfectè reſtat vſque hodie prophetia illa Ioel, qui cùm dixiſſet, *ſol conuertetur in tenebras,* addidit, *& luna in ſanguinem antequam veniat dies domini magnus & horribilis.* Et quod de die iudicij loquens Iſaias: *Et erubeſcet,* inquit, *luna, & confundetur ſol, cùm regnauerit Dominus exercituum in monte Sion, & in Ieruſalem, & in conſpectu ſenum ſuorum fuerit glorificatus.* Cæterùm peracto die iudicij, & clareſcente gloria futuræ vitæ, cùm fuerit *cœlum nouum & terra noua,* tunc fiet quod dicit idem Propheta alibi: *Et erit lux lunæ, ſicut lux ſolis, & lux ſolis erit ſeptempliciter ſicut lux ſeptem dierum.* Quamuis hiſtorialiter hoc modo poteſt intelligi, tamen & MYSTICE valet accipi, vt ſic dicatur:

Poſt tribulationem illorum dierum, id eſt, poſtquã incœpta erit, non finita, *ſol obſcurabitur, & luna,* id eſt, quidam maiores & minores Prælati in Eccleſia, qui alios illuminabant, & qui videbantur *ſtellæ,* id eſt, dono diuinę gratię fulgere in domo Dei, *de cœlo,* id eſt, de Eccleſia *cadent,* priuati à lumina ſuo. *Et virtutes cœlorum,* id eſt, Angeli *commouebuntur* iudicio hominum futuro, quorum cuſtodiæ deputati ſunt, beato Iob atteſtante, qui ait: *Colũnæ cœli contremiſcunt, & pauent aduentum eius.*

Et tunc parebit ſignum filij hominis in cœlo. Signum crucis hic intelligamus, vt videant, *in quem pupugerunt,* aut vexillum fidei victoriæ triumphantis. *Et tunc plangent omnes tribus terræ,* id eſt, terrenorum, non cæleſtium, quos praua conſcientia torquebit. *Et videbunt filium hominis,* id eſt, humanitatem, non diuinitatem, *venientem in nubibus cœli,* id eſt, in ſanctis ſuis. Sicut enim nubes fuit baiula aſcendentis, ita erit baiula deſcendentis, iuxta hoc quod Angeli dixerunt: *Sic veniet, quemadmodum vidiſtis eum euntem in cœlum,* vel exiſtentem *in nubibus cœli,* id eſt, in Sanctis ſuis.

Cum virtute multa, id eſt, cum magna potentia, *& maieſtate,* id eſt, cum magna claritate & gloria. Primus enim aduentus fuit in humilitate, ſecundus in potentia. Primus in vilitate, ſecundus in gloria. *Et mittet Angelos ſuos cum tuba & voce magna.* Quæ omnes mortuos ad reſurrectionem inuitabit. Vox illa tubæ comparatur, quia ſicut tuba terret inimicos, & animat ſuos, ſic vox illa terrebit impios, & lætificabit pios. Et per illam vocem *congregabunt electos eius à quatuor ventis terræ.* Id eſt, à quatuor partibus mundi. Et ne aliquis intelligeret, non eſſe homines congregandos de medio orbe, determinatius ponit, ſcilicet *à ſummis cœlorum,* id eſt, à medio orbe *vſq; ad terminos eorum,* id eſt, vſque ad fines orbis terræ. Per ſummum cæli, medium orbis intelligitur, quia medio orbis, ſummum cœli inſidet. *Ab arbore autem fici,* &cæt. Exemplo *fici* oſtendit præcedentia eſſe ſigna conſummationis ſæculi. Nota, quia cùm dicit: *prope eſt in ianuis,* non eſt putandum, tum mox eſſe conſummationem mundi, ſed præcurſiones quaſdam, quæ oſtendant quòd iam ſit *prope* quaſi *in ianuis.* Vel dicamus ita: *Cùm videritis hæc fieri,* non aliqua horum, ſed *omnia* iam facta, tunc *ſcitote quia prope eſt in ianuis.* Quaſi dicat: Præſens eſt MYSTICE quidem ficus populum Iſrael deſignat, qui fuit ficus damnata, & pro ſterilitate maledicta & arefacta: ſed cùm de arido ligno *ramus* quidem fidei & charitatis in eo apparuerit, *& folia,* id eſt, verba prædicationis exorta fuerint, *prope eſt æſtas,* quæ expectatur, id eſt, æterna ſerenitas, & renaſcentium deſiderata nouitas. Cùm enim tandem ablata perfidia mentis, Iſrael ſaluus fiet, prope eſſe diem iudicij dubium non eſt.

Amen dico vobis quia non præteribit, &cæt. Quaſi dicat: Credite his quæ dixi, quia hoc certò ſciatis, quia non præteribit de mortalitate ad immortalitatem hæc generatio, id eſt, omne genus humanum: Vel ſpecialiter gens Iudæorum non deficiet, donec hæc omnia fiant, id eſt, donec veniat dies Domini, vel iudicij, & ſecurè hæc mihi poteſtis credere, quia verba mea non ſunt trãſitoria, cũ tranſeant cætera, & ideo dicit:

Cœlum & terra tranſibunt, &c. Quomodo? Quia innouabuntur depoſita priori forma, permanente autem ſubſtantia, vt in Eccleſiaſte legitur, *terra in æternum ſtat,* ſed *verba mea non præteribunt,* potius ſicut dicuntur, ſine vlla mutatione complebuntur, quam commutationem ſuam cœlum & terra ipſis nobis nuntiant alternis viciſsitudinibus ſuis. Nam cœlum modò caligine obducitur, modò claritate renouatur. Terra verò modò à ſua ſpecie hyemali ariditate deficit, modò verò vernali honore vireſcit.

De die autem illa. Ne fortè auditis ſignis quærerent illum certum terminum, ait: *De die* nouiſsima poſt quot annos vel dies ventura ſit, nolite eſſe ſoliciti, quia *nemo ſcit,* id eſt, nullus homo ſcit, *neque Angeli cœlorum, niſi ſolus Pater,* in quo Filius & Spiritus ſanctus intelligitur. In quibuſdam codicibus additur: *nec ipſe ſcit filius,* qui omnia æquè ſcit vt Pater, ſed non facit homines ſcire, ſicut ait Apoſtolus, In eo eſſe abſconditos omnes theſauros *ſapientiæ & ſcientiæ.* Non facit dico hoc ſcire, quod inutiliter ſciretur. Vult enim vt ſemper ſimus incerti de aduentu Iudicis, vt ſic quotidie viuamus, quaſi in alia die iudicandi ſimus. Satis in diuina pagina inuenitur talis Scripturæ modus. Sic enim dicitur: *Spiritus ſanctus poſtulat pro nobis gemitibus inenarrabilibus,* id eſt, poſtulare facit, ſicut dicitur: *Filius neſcit,* hoc eſt, neſcire facit. Vel ita legitur: Si *neque filius* in codicibus inueniatur, *nemo ſcit de die illa,* & poſtea ſubdiuidit: Neminem ſcilicet, neque Angeli, neque Filius, neque aliquis homo iuſtus, niſi Pater ſolus, & vbi Pater cognouit, ibi & Filius, & Spiritus ſanctus intelligitur. Per quodlibet enim nomen perſonarum, tota eſſentia diuinitatis intelligitur, cùm eadem eſſentia ſit trium perſonarum.

Sicut autem in diebus Noë, &cæt. Probat quia nulli eſt dies illa cognita, quia omnibus veniet improuiſa & repentina, & hoc oſtendit per ſimile dicens: *Sicut fuit in diebus Noë, ita erit & aduentus filij hominis.* Quaſi dicat: *Sicut* dies diluuij omnibus erat ignota & improuiſa, *ita* veniet improuiſus *aduentus filij hominis.* Et nota quia pluribus exemplis affirmat, ſubitò euenire diem aduentus ſui. Primus enim aduentus fuit in humilitate,

illæ & iſtę ſtudent continentiæ, licet differant intentione. Virgines enim ſunt omnes, qui à luxu ſæculi ſe continent. *Quinque* verò dicuntur, quia quinquepartita eſt continētia à carnis illecebris, ſed aliæ bona intentione & zelo iuſtitiæ Dei ſe continent, & *prudentes* vocantur. Aliæ verò *quinque* non zelo Dei, ſed potius humanæ gloriæ. Vnde merito *fatuæ* dicuntur, *quæ* cum aliis *quinque accipientes lampades ſuas*, bona ſcilicet opera ſecundùm continentiā facta, *exierunt obuiā ſponſo & ſponſæ*, id eſt bona operādo viſæ ſunt concordaſſe voluntati ſpōſi, ſcilicet Dei & matris Eccleſiæ. *Quinque autem ex eis*, ſicut prędiximus, *erant fatuæ*, quia bene agebant, non bona intentione, *& quinque erant prudentes*, Domino pro Deo, non pro mundo ſeruientes. *Sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus*, &c. *Lampades* acceperunt, id eſt, bona opera quibuſdam oſtentationibus, *non ſumpſerunt oleum ſecum*, id eſt, nō habuerunt ipſius boni operis gloriam intra conſcientiam ſuam. De hoc oleo arbitror dixiſſe Dauid: *Vnxit te Deus Deus tuus præ participibus tuis. Oleum* quippe mētis eſt lætitia, quam intus habet, qui Deo placet. Sequitur: *Prudentes verò acceperunt oleum in vaſis ſuis*, &c. Id eſt, lętitiam bonorum operum in corde & conſcientia poſuerunt. Vnde Apoſtolus: *Probet ſe homo, & tunc in ſemetipſo gloriam habebit, & non in altero. Acceperunt* dico *oleum*, ſcilicet ſuum, *in vaſis ſuis cum lampadibus*, id eſt, cum boni operis oſtentionibus. *Moram autem faciente ſponſo*, id eſt, differente extremum iudicium Chriſto. Parum enim non eſt temporis inter priorem & ſecundum aduentum Chriſti. *Dormitauerunt*, &c. Quia dum iudex iudicium differt, electi & reprobi æquè ſopiuntur ſomno mortis. Dormire etenim mori eſt. Ante ſomnum verò dormitare, eſt ante mortem à ſalute langueſcere, quia per pondus ægritudinis peruenitur ad ſomnum mortis, ſed cùm dormitare dicātur *omnes, & prudentes & fatuæ*, mirum eſt, qua ratione dormitarint, quod eſt ante mortem à ſalute langueſcere, niſi dicamus fortè *prudentes* quodammodo langueſcere pro dilatione præmij, ſi dixiſſe fas eſt in bono opere torpere. Vel dicamus potius langueſcere, id eſt, pro deſiderio diuini ſponſi, & ex conſideratione ſalutis conferendæ, in ſeipſis deficere. *Media autem nocte*. Id eſt, ſecuris omnibus, nulloque ſperante hoc. Vnde dicitur: *Dies Domini tanquam fur in nocte veniet. Clamor factus eſt*. Scilicet *in voce Archangeli, & in tuba Dei*, & facto clamore illo, *ecce*, in momento: *ſponſus*, Chriſtus: *venit*, ad ſociandam ſibi perpetuò ſponſam. *Clamor*, dico, *factus eſt*, & *ecce* eiuſmodi *clamor*.

Exite obuiam ei. Occurrite ei obuiam in aera. *Tunc* audito clamore, *ſurrexerunt omnes* de ſomno mortis. *Omnes virgines illæ*, tam bonæ, quàm malæ, *& ornauerunt lampades ſuas*, id eſt, diligenter apud ſe cogitauerunt; & numerauerunt opera ſua, pro quibus remunerationem expectabant.

Fatuæ autem, &cæt. Id eſt, illæ, quæ in ſua fiducia deceptæ, intus erant vacuæ, *dixerunt ſapientibus: Date nobis de oleo veſtro*, &c. id eſt, iuuate nos per merita veſtra, *quia lampades noſtræ*, hoc eſt, opera noſtra, *extinguuntur*, id eſt, obſcurantur, cùm quaſi lumine veri teſtimonij vacuantur. Hoc dicere nihil aliud eſt, quàm deſiderare iuuari, meritis Sanctorum. *Date nobis*, &cæt. Quorum facta aliena laude fulciuntur, eadem ſubtracta deficiunt, & de conſuetudine id ſemper inquirit, vnde animus ſolet gaudere. Itaque hominum qui corda non vident, teſtimonium volunt habere apud Deum, qui cordis inſpector eſt.

Reſponderunt prudentes: Ne fortè non ſufficiat nobis & vobis, &cæt. Non dabimus vobis de oleo noſtro. Quaſi dicant: Vnuſquiſque reddet pro ſemetipſo rationem. Vix quiſque ſufficit ſibi, ne dum alios meritis iuuet. Poſtea deridendo eos ſubiungunt: *Ne fortè non*, quia quiſque pro ſe rationem reddet, nec alieno teſtimonio iuuatur quis apud Dominum, cui ſecreta patent, & vix quiſque ſibi ſufficit, vt ei teſtimonium perhibeat conſcientia ſua.

Ite potius ad vendentes, & emite vobis. Quaſi dicat: *Ite potius* ad adulatores, qui vobis laudes vendere conſueuerant. Quaſi ſub hac irriſione dicerent, modò apparet, quid vobis proſunt adulatores veſtri. *Cùm autem irent emere*, &cęt. Id eſt, dum ad vendentes ſuos per recordationem irent, & quantum mali cum eis egiſſent, cogitarent.

Venit ſponſus: & quæ paratæ erant, quibus ſcilicet bonum teſtimonium coram Deo teſtis conſcientia perhibeat. *Intrauerunt cum eo ad nuptias*, vbi munda anima ſempiterno diuino conſortio copulatur. *Et clauſa eſt ianua.* Id eſt, aditus regni cœleſtis, quia illis receptis, qui ſunt vita in vita angelica imitandi, poſt factum iudicium, nullis poſtea precibus patebit aditus. Poſt iudicium enim magna eſt ſeueritas, cuius ante eſt ineffabilis miſericordiæ benignitas.

Nouiſſimè verò veniunt, &c. *Nouiſſimè* quidem *veniunt*, quia per ſeram pœnitentiam, & per infructuoſas lachrymas pulſant foras relictę. Nec eſt dictum, quòd emerunt oleum, ideoque intelligendę ſunt, nullo iam remanente de alienis laudibus gaudio, in anguſtijs & doloribus redire ad implorationem Dei. Sed qualis Dei? Sæuiſsimi poſt iudicium. Sequitur:

Domine, Domine, aperi nobis, &c. Dolore repulſionis compulſæ, appellationem ingeminant dominationis, non vocando patrem, cuius in vita ſua contempſerunt miſericordiam.

At ille reſpondens ait: Amen dico vobis, neſcio vos. Quaſi dicat: Ideo vos deſero, quia per vitæ meritum non agnoſco.

Vigilate itaq, quia neſcitis diem neque horam, &c. *Neſcitis* non ſolùm *diem* iudicij, quo venturus eſt ſponſus, ſed etiam dormitationis veſtræ *horam neſcitis*. Et nota, quia breui concluſione manifeſtauit, ad quod præmiſſa parabola tendat.

Sicut enim homo peregrè, &cæt. Vt teſtimonium bonæ conſcientiæ nobis præparemus, & ne cum fatuis virginibus foris remaneamus: & quia paratos nos Chriſtus inuenire deſiderat, aliam ſubdit de eadem re parabolam.

Gregorius: Quis iſte homo eſt, qui *peregrè* proficiſcitur? niſi Redemptor noſter, qui in ea carne, quam aſſumpſerat, abijt in cœlum. Carnis enim locus propriè terra eſt, quę quaſi ad peregrina ducitur, dum per Chriſtum in cælo collocatur. *Homo* verò iſte *peregrè proficiſcens*, ſeruis *bona ſua tradidit*, quia fidelibus ſuis ſpiritualia dona conceſſit.

Et vni dedit quinque talenta, &c. Id eſt, exteriorum ſcientiam quinque ſenſibus acquiſitam vel expreſſam. *Alij autem duo* &c. Scilicet intellectum & operationem. *Alij verò vnum*, &c. id eſt, ſolum intellectum.

Vnicuiq, ſecundùm propriam virtutem. Quaſi dicat: Non pro parcitate, vel pro largitate, alij plus, alij minus, ſed pro viribus accipientium ita diui-

ſx. *Et profectus eſt ſtatim*, &c. Non locū mutās, ſed liberam ei operandi poteſtatem permittens, & ſuo arbitrio relinquens.

Alius autem qui quinque talenta acceperat. Quaſi dicat: Promouit ſeſe in ſcientia exteriori, & ſi myſtica penetrare non potuit, & operatus eſt in eis, ſeſe à viſibilium voluptate cohibendo, *& lucratus eſt alia quinque.* Alios admonendo, & exemplo bonorum, & morum informando, & ab eiſdē exterioribus compeſcendo. Sunt nonnulli, qui quaſi duobus talentis ditati, intellectum atq; operationem percipiunt, & dū ſubtilia intelligūt mira de exterioribus operantur. Cùmq; intelligendo & operando alijs prædicant, quaſi duplicatū de negotio lucrum reportant. Bene autem *alia quinque*, vel *alia duo* in lucrum veniſſe referuntur, qui dum vtriq; ſexui prędicatio impēditur, quaſi accepta talenta geminantur. *Qui autem vnum*, id eſt, intellectum *acceperat*, & gratis habuerat, *abiens*, non monens eo, ſed ſecretò *abſcondit*, quod notatur, cùm dicitur, *fodit in terram.* Vel *abiens* per ſe, & non rediens per ſe, *fodit in terram*, id eſt, in terrenis laborauit, *& pecuniam Domini ſui*, id eſt, intellectum ſibi à Domino commiſſum *abſcōdit*, ſcilicet terrenis actibus applicauit, non lucrum ſpirituale quæſiuit. Sunt nanque nonnulli, qui intelligentiæ talentum perceperunt, ſed tamen quæ carnis ſunt, ſola ſapiunt. De quibus per Iſaiam Prophetam dicitur: *Sapientes ſunt, vt faciant mala bene autem facere neſcierunt.*

Poſt multum verò temporis. Quod eſt ab aſcenſione vſq; ad ſecundum aduentum Chriſti.

Venit dominus ſeruorum illorum, & poſuit rationem cum eis. Id eſt, cœpit diſcutere actus ſingulorum, conſcientia accuſante vel excuſante vnúquemq;.

Et accedens, quaſi ad reddendam rationem ſe præparens, *qui quinque talenta acceperat, obtulit alia quinque talenta*, illos ſcilicet, quos bonę operationis ſuæ exemplo & verbo bene operari docuerat. Quot enim ab errore conuertit, tot domino obtulit, teſtimonium ſibi dante conſcientia, quòd per gratiā ſibi datā, non tantū ſibi profuit, ſed & quos potuit, Domino lucrifecit. Vnde ſequitur:

Domine, quinque talenta tradidiſti mihi, ecce alia quinque, &cæt. *Ait illi Dominus eius: Euge ſerue bone, & fidelis, quia ſuper*, &cæt. Gaudens de ſerui ſui profectu, *in gaudium* intrare iubet, vbi *ſuper multa* conſtituitur, *quia ſuper pauca fidelis* fuerat comprobatus. *Pauca* enim ſunt omnia bona præſentis vitæ, quamuis multa videantur, quæ non ſunt ſine moleſtia. Multa verò bona æterna ſunt, quia ſine omnis corruptionis moleſtia ſunt. Vnde meritò illa bona Dominus vocat *gaudium*, quia bona illa adeptus, ſic intro lætatur de munere, vt non ſitiam, quod exterius doleat de corruptione,

Acceſſit autem & qui duo, &c. Vtrique ſeruo, & illi ſcilicet, qui de quinque decem talenta fecerat, & qui de duobus quatuor, Paterfamilias blanditur. Seruus autem, qui de talento operari noluit, infeliciſſimum à ſua conſcientia habens teſtimonium, cum verbis excuſationis redit ad dominum, dicens:

Domine ſcio quia homo durus es, &c. Per doctrinam eius duram. Ardua enim eſt via, quę ducit ad vitam; quia quanto gradus altior eſt, tanto caſus grauior. Et notandum adhuc, quòd inutilis ſeruus durum vocat Dominum, cui tamen ſeruire diſſimulat ad lucrum, & timuiſſe ſe dicit in lucrū talentum expēdere, qui hoc ſolùm timere debuerat, ne hoc ſine lucro ad Dominum reportaret. Sunt enim plerique in Eccleſia, quorum ſeruus iſte imaginem tenet, qui meliorem vitam aggredi metuunt, & tamen iacere in ſui corporis ignauia non pertimeſcunt. Cùmq; ſe peccatores cōſiderant, ſanctitatis viā arripere trepidāt, & tamen remanere in ſuis iniquitatibus non formidant.

Dicit ergo ſeruus nequam: *Domine, ſcio quia homo durus es*, &c. Id eſt, dura & arcta præcepta habes, & in hoc noto duritiam tuam. *Quòd tu metis vbi non ſeminaſti.* Gentiles ſunt, in quibus tu *non ſeminaſti* legem ſcriptā, immò ſine lege fuerunt, & tamen *metis* eos, id eſt, falce iudicij præcidis eos, & damnas, quia malè operantur, quamuis ſemine ſcriptæ legis careant.

Et congregas, vbi non ſparſiſti. Quia quoſdam Gentilium, *vbi non ſparſiſti* ſcriptam legem, *congregas*: ſcilicet de illis, in quibus nihil prædicationis *ſeminaſti*, vis tibi congregare fructum in horreo cœleſti. Quoſdam enim ſaluas per legem naturalem, ſicut Iob, quibus lex ſcripta non fuit nuntiata, & eorum comparatione, qui naturalem legem ſeruant, damnas eos, qui negligunt ſcriptam: *& ideo ego timens* aggredi gradum altioris vitæ, ne ſcilicet alterius ſalutem quærens, periclitarer. *Et* ipſe *abij*, per liberum arbitrium, *& abſcondi talentum tuum*, id eſt, non prædicaui, quod te donāte intellexi, ſed *abſcondi in terram*, id eſt, in carnali vita degens, & ſicut habui, ſic tenui talentum tuū, non augens vel minuens. *Ecce habes quod tuum eſt.*

Reſpondens autem dominus eius, dixit ei: Serue male, &c. Quia per ſuperbiam tuum Dominum calumniaris, *& piger*, qui lucrum facere neglexiſti. *Sciebas quia meto vbi non ſemino & congrego*, &c. Sicut expoſitum eſt ſuperius. Quaſi dicat: Iſta cogitatio tua, quare non incuſſit tibi, cùm ſcires me mea diligentius inquiſiturum? Ecce quod adduxiſti ad excuſationem tuam, te potius accuſat, quia quanto me nouiſti ſeuerum tant. *oportuit te committere pecuniam meam nummularijs.* Et hoc eſt: *Oportuit ergo*, &cæt. Quaſi dicat: Quandoquidem ab illis, quibus non commiſi, exigo, & iuxta ſententiam tuam illud, quod ad erogandum non dedi, exquiro, quanto magis eſt ex re exquirendum, quod tibi dedi ad erogandum? Nummularij ſunt, qui prędicationem diuinam auditam valent verbis & operibus exercere & multiplicare. *Pecuniam* igitur *nummularijs* dare, eſt ſcientiam aliquam illis impendere, qui hanc valeant verbis & operibus complere. *Tollite itaque ab eo talentum* &c. Geminam pœnam oſtendit, quam ſæpe Dominus negligentibus commiſſum talentum intellectum tribuit: alteram in præſenti, alteram in futuro. In præſenti enim Eccleſia ſæpe fit, quod modò dicitur:

Tollite ab eo talentum, & date ei, qui habet decem talenta, &cæt. Illi enim, qui habet ſcientiam Scripturarum, & ea neglecta, negotijs ſæcularibus intentus eſt, aufertur ſcientia Scripturarum, & datur obliuioni. Ille verò, *qui habet* in præſenti Eccleſia *quinq; talenta*, id eſt, non ſcientiam Scripturarum, ſed ſcientiam exteriorum, ea multiplicando & bene miniſtrando, *alia quinque* promeruit per adiunctam gratiam, ſcilicet ſcientiam Scripturarum recipit, & ad intellectum myſticum peruenit, & ita *talentum*, quod ſeruo nequam aufertur, fideli miniſtro tribuitur.

Omni enim habenti dabitur, & abundabit. Quaſi dicat: *Omni habenti*, ſcilicet charitatem, *dabitur* maior profectus, in virtutibus; & maior intellectus,

in dominicis præceptis: & hoc eſt, *& abundabit.*

Ei autem qui non habet, ſcilicet charitatem, *quod videtur habere* ex naturali bono, ſicut eſt naturale ingenium & litera, ſciētia aufertur *ab eo*, quia aut tradit obliuioni, aut, ſi retinet, naturale bonum, quaſi ab eo ablatum eſt, dum infructuoſum manet. Vel aliter: *Omni habenti*, ſcilicet amorem verbi Dei, datur ei ſenſus intelligendi. *Qui* verò *non habet*, etiamſi naturalem ſcientiam habeat, dum eam non amat, ab ea deficit. Qui enim deſides ſunt, quamuis naturaliter ſint acuti, tamen perdunt naturale bonum & præmium, quòd eis erat promiſſum. Sed qui ſolliciti ſunt, & alios inſtruunt, quod minus habent per naturam, acquirunt per induſtriam.

Vel aliter: Qui habent fidem & bonam voluntatem, etiamſi minus habent in opere, *dabitur* eis, quod deeſt, à bono iudice. Sed *qui* fidem *non habet*, etiam cæteras virtutes, quas habet naturaliter, perdit; ſine qua etiam virtutes non ſunt.

Et inutilem ſeruum eijcite in tenebras, &c. Oſtendit pœnam, quam recipiet piger ſeruus in futuro. Quaſi dicat: *Inutilem ſeruum* & infructuoſum, qui ſponte & negligentia ſua corruit in interiores *tenebras eijcite in exteriores.*

Exteriores tenebræ poſſunt intelligi corporales pœnæ. Corpus quippe exterius animæ. Interiores ergo tenebræ mala ſunt animæ, quibus à charitatis lumine euerſa, in peccatis oblectatur. Exteriores verò tenebræ ſunt mala corporis, quibus æternaliter torquebimur in igne. Item pecuniæ diſtributio inæqualis eſt, ſed non ad diuidentem referenda eſt diuerſitas. Ait enim vnumquenque *ſecundùm virtutem* ſuam accepiſſe, & paterfamilias, vt diximus, Chriſtus eſt. Tempus peregrinationis ſpatium eſt pœnitentiæ. Ille, cui *dedit quinque talenta*, populus Iudaicus eſt, qui quinque libros Moyſi habuit, & ſecundùm quoſdam dico, illos per Euangelicam gratiam multiplicauit & expleuit, & fructum decalogi in lucrum reportauit. Iſte verò, cui *duo talenta* ſunt commiſſa, Gētilis eſt populus, cui data ſunt duo, fides cordis, & confeſſio oris, quæ duo iterū multiplicauit. Ille verò, *qui vnum talentum* accepit, illos de Iudaico populo deſignat, qui in lege perſiſtentes carnali, carnaliter ſapuerunt, & ſpiritualem legis intellectum in litera, quaſi *talentum in terra* abſconderunt, neque ipſi vtentes, neq; propter inuidiā alijs, ſcilicet Gentibus, vtendum diſpenſantes, & illum carnalem legis intellectū ſibi ad ſalutem ſufficere putantes. Lector cætera ſubtilius inquirat, ſecundùm hanc ſententiam.

Cùm autem venerit filius hominis, &c. Poſt parabolas de fine mundi, iam exequitur Dominus, modū futuri iudicij. Et nota, quia crucifigendus præmiſit gloriam triumphantis, vt de hac tanta promiſſione, ſcandalū crucis poſſet remouere. Dicit itaque: *Cùm venerit filius hominis* In ſecūdo ſcilicet aduentu ſuo: *venerit*, dico, *in maieſtate*, id eſt, in diuinitatis potentia iudicaturus, quoniam venit in humilitate ſerui iudicandus. *Et omnes Angeli* eius *cū eo*, quia Angeli ſunt teſtes humanorum actuū, ſub quorum cuſtodia bene vel malè egerunt.

Tunc ſedebit rex *ſuper ſedem maieſtatis ſuæ.* Super Eccleſiam ſcilicet, in qua tunc apparebit omnipotentia eius.

Nota, quòd dixit *filius hominis*. Valet enim aduerſus hæreticos, qui Chriſtum in aſſumpta forma ſerui negant venire, pro eo quod ait Apoſtolus: *Etſi nouerāmus Chriſtum ſecundùm carnem, ſed nunc iam non nouimus. Veniet ergo filius hominis & filius Dei. Filius hominis* alius ſecundùm humanitatem, non tamen aliud, ſed vnus idemque in vtroq; natura, verus & proprius filius Dei.

Et congregabuntur ante eum omnes Gentes, &cæt. Omnis temporis, omnis conditionis, omnis ſexus, *& ſeparabit eos ab inuicem*, qui modò mixti ſunt, *ſicut paſtor ſegregat oues ab hœdis*, bonos ſcilicet à malis.

Nota, quòd duo ordines erunt in iudicio electorum & reproborum. Sed electorum alij iudicabunt, de quibus dicitur: *Sedebitis & vos ſuper ſedes duodecim iudicantes tribus Iſrael.* Alij iudicabuntur, quibus hîc dicitur: *Eſuriui, & dediſtis mihi manducare.* Item reproborum alij, qui extra Eccleſiam ſunt, & non iudicabuntur: alij iudicabuntur, quibus dicitur: *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare.* Sequitur: *Et ſtatuet oues quidem à dextris.* Id eſt, bonos in æterna beatitudine collocabit. *Hœdos autem*, &cæt. Scilicet malos in æterna miſeria confirmabit. Et bene dicit *hœdos*, non capras, quæ fœtus habere non poſſunt. Hœdus enim petulcum animal eſt & fœtidum, quod pro peccato offerebatur in lege, & ſignificat peccatores.

Tunc dicet rex his, qui à dextris eius erunt, &cæt. Iſtud dicere, erit in conſcientijs eorum.

Venite benedicti patris mei, &c. Id eſt, beneficio patris mei promoti, ad obtinendam gloriam promiſſam.

Poſſidete paratum vobis regnum & prędeſtinatum *à conſtitutione mundi*, vt in eo ſine fine & ſine corruptione regnetis, ſicut promeruiſtis.

Eſuriui enim, & dediſtis mihi manducare, &cæt. Ad literam nota miſericordiæ & charitatis opera. MYSTICA verò, qui eſurientem & ſitientem iuſtitiam, pane verbi reficit, vel potu ſapientiæ refrigerat, charitatis quoque fecit opera. Et qui errantem in domo matris Eccleſiæ reuocat, infirmum in fide aſſumit: & qui tribulatione aliqua ſeu carcere iuſtitiæ oppreſſo ſubuenit compatiendo, vel conſolando, veram dilectionem adimplet. Nota, quia iuſti reſpondent: *Domine, quando te vidimus eſurientem?* &c. Non diffidunt de verbis Domini, ſed ſtupent de tanta ſublimatione, vel de maieſtatis eius magnitudine, vel quia videtur parum eſſe, quod egerant bonum. Vnde dicitur: *Non ſunt condignæ paſſiones huius temporis ad futuram gloriam.*

Et reſpondens rex, dicit illis: Amen dico vobis, quàm diu feciſtis vni ex his, &cæt. Per hæc verba innuit ſe non generaliter dixiſſe de omnibus pauperibus, ſed de his tantùm, qui ſunt pauperes *ſpiritu*, qui ſcilicet voluntate propria poſtpoſita, voluntatem ſuperni Patris faciunt. *Tunc dicet & his, qui à ſiniſtris erunt: Diſcedite à me maledicti*, &c. Viſi ſunt mali cum Deo eſſe, dum ſunt permixti bonis in præſenti tempore, ſed tandem tollentur impij, *ne videant gloriam Dei*, & mittentur *in ignē æternum*, qui præparatus eſt *diabolo & Angelis eius*, non hominibus à cōſtitutione mundi, vt bonis regnum. *Eſuriui, & non dediſtis mihi manducare*, &c. Non dicit, qui feciſtis homicidia, ſed quia ea eleemoſynis redimere noluiſtis. Cogita, quid meretur, qui aliena rapit, ſi æternaliter damnatur, qui ſua non dedit. *Tunc reſpondebunt ei & ipſi. Domine, quando te* &c. Excuſare ſatagunt, quaſi Deum fallere poſſint, qui homines fallebant, ſed excuſationem non habent, qui auerti à malis, & bona agere noluerunt. Vnde ſubdit: *Quàm diu non feciſtis vni de minoribus*, &c. *Et ibunt hi in ſupplicium æternum*, &cæt. Fruſtra ergo ſpondet Origenes libera-

liberationem à malis hominibus poſt multos annos, & ipſis etiam dæmonibus.

CAPVT XXVI.

ET *factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus omnes hos ſermones, dixit diſcipulis*, &c. De conſummatione ſæculi, & de die iudicij, vel ab initio Euangelij vſque ad paſsionem omnia faciendo & prædicando compleuerat. Nunc verò poſt ſermonem, quo ſe venturũ in claritate prædixit, paſſurum ſe eſſe oſtendit, vt admoneat ſacramentum crucis, admixtum eſſe gloriæ æternitatis. Dicit itaque:

Scitis quia poſt biduum Paſcha fiet, &c. Videndum eſt, qua die hæc verba Dominus cum Apoſtolis locutus fuiſſet in monte Oliueti, vt manifeſtius intelligamus, quid eſt, quod dicit *poſt biduum*. Ex Ioannis narratione colligitur, quòd *ante ſex dies Paſcha venit Ieſus in Bethaniam*, ibique factum eſt conuiuium, in quo interfuit Ieſus. In craſtino venit in Ieruſalem, ſedens ſuper aſinam. Eodem die vt refert Matthæus, redijt in Bethaniam, ibique manſit. Manè autem, vt idem ipſe refert, reuerſus eſt in ciuitatem, quando eſuriens inuenit ficum, & quæſiuit fructum in ea, quod factum eſt die lunæ. De quarto vero die facit mentionem Marcus. Cùm enim retuliſſet, qualiter inuenit, & qualiter maledixit ei, & quid feciſſet in templo, poſtea adiunxit, *& cùm veſpere factum eſſet, egrediebatur de ciuitate*. Poſtea addidit, *& cùm manè tranſirent, viderunt ficum aridam factam. Et recordatus eſt Petrus, & dixit ei: Rabbi, Ecce ficus, cui maledixiſti, aruit*. Deinde multis alijs relatis, oſtendit Dominum in monte Oliueti ſediſſe, & hæc omnia, quæ iam dicta ſunt de conſummatione ſęculi, locutum Apoſtolis ibi fuiſſe, in qua locutione Matthæus ait: *Et factum eſt, cùm conſummaſſet Ieſus ſermones hos, dixit diſcipulis ſuis*.

Scitis, quia poſt biduum Paſcha fiet, &c. Vnde intelligi poteſt hæc in die Martis dixiſſe, vt *poſt biduũ*, id eſt, in die Iouis *paſcha* celebrandum eſſet. *Paſcha* vocatur dies, in quo immolabatur agnus, & dicitur *paſcha*, non à paſsione, vt plerlq; arbitrantur, ſed à tranſitu. *Paſcha* enim Græcè tranſitus interpretatur, quod Hebraicè *phaſe* appellatur. Tranſitus autem ideo dicitur dies ille, quia ea nocte, qua immolatus eſt agnus in Aegypto, tranſierunt filij Iſrael de Aegypto. Vel ideo dicitur tranſitus, quia tunc tranſibat domos Iudæorum exterminator Angelus, cùm videret ſanguinem agni in poſtibus; vel quia ipſe Dominus præbens auxilium tranſibat ſuper populum ſuum. MYSTICE autem *paſcha* dies ille vocatur, quia de hoc mundo Chriſtus ad Patrem tranſijt. Vnde ait Ioannes: *Ante diem feſtum Paſcha, ſciens Ieſus quia venit hora eius, vt tranſiret de hoc mundo ad Patrem*. Septẽ dies, qui poſt diem Paſchæ ſequebantur, vocabãtur *azima*, quia in his azimis panibus Iudæi vtebantur, agentes in eis maximam ſolẽnitatem. Sed Euangeliſtæ indifferenter, & diem azimorũ pro *Paſcha* ponere ſolent. Dicit enim Marcus: *Erat autem paſcha & azima poſt biduum*. Dicit Lucas: *Dies feſtus azimorum, qui dicitur paſcha*. Item Ioannes, cùm loqueretur de die, in qua crucifixus eſt Chriſtus, ait: *Ipſi non introierunt in prætorium, ne contaminarentur ſed manducarent paſcha*. Quod ideo faciunt, quia & paſchæ dies in azimis panibus eſt celebrari præceptus, & nos quaſi *paſcha* perpetuum facientes, ſemper ex hoc mundo exire præcipimur. Vno quippe agno immolato ad veſperam, ſeptem ex ordine dies ſequuntur azimorum: quia Chriſtus Ieſus ſemel pro nobis in plenitudine temporum paſſus in carne, per totum nobis huius ſæculi tempus, quod ſeptem diebus agitur, *in azimis ſynceritatis & veritatis* præcipit eſſe viuendum.

Et filius hominis tradetur, &c. Appropinquante paſsione ſua, non ſolùm eam, ſed & diem eius voluit prænuntiare, vt ſibi omnia patere, & ſponte ſe mortem velle ſubire oſtenderet, cùm eam nullatenus deuitaret: & ideo prædicere volebat, vt Apoſtolos confortaret.

Tunc congregati ſunt principes, &cæt. Oſtendit apparatum, & machinationem paſsionis dominicæ. Et hoc eſt: *Tunc congregati ſunt principes*, ſcilicet qui debuerunt ſe præparare ad paſcha, contra agnum verum ſe potius armant: & hoc faciunt ex dolo, & conſilio timentes, ne plebs eum eis auferret. Vnde dicunt:

Non in die feſto, ne fortè tumultus fieret in populo, &cæt. Et ſic euaderet manus eorum. *Cum autem eſſet Ieſus in Bethania*, &cæt. Oſtenſo conſilio, vult exequi expletionem eius, qualiter videlicet Iudas habuerit cum Iudæis conuentionem, vt Chriſtum traderet, ſed prius cauſam proditionis præmittit, cùm dicit: *Cùm eſſet Ieſus in Bethania*. *Iudas* enim *loculos* habebat, & quoniam *fur erat, quæ mittebantur portabat*, & partem retinebat. Cum ergo vidiſſet Mariam in vnctionem Ieſu libram vnguenti expendiſſe, doluit, quia non erat venundatum, vt ſibi pretium traderetur, & ſibi inde aliquid corraderet. Iratus itaque voluit damnum perditionis vnguenti recompenſare, in pretio proditionis magiſtri. Cum ergo dicturus eſſet: *Tunc abijt Iudas ad principes ſacerdotum*, &cęt. Vt cauſam oſtendat, redit ad relationem effuſionis vnguenti, quæ facta eſt in domo Simonis leproſi. Et nota, quia interruptus eſt tractatus. Hęc enim effuſio facta eſt ante ſex dies Paſchæ, vt refert Ioannes, in die, quo reciperetur cum ramis palmarum. Sed hîc interſerta eſt, quia fuit cauſa proditionis, quaſi ita diceret: Cùm ita *congregati* eſſent *principes ſacerdotum, & conſilium* facerent, *tunc abijt vnus de duodecim ad principes ſacerdotum*, &c. Et hoc non ſine cauſa, ſed ideo quia *cùm eſſet in Bethania, in domo Simonis leproſi*, &cęt. Simon iste leproſus fuerat, ſed curatus à Domino, antiquum adhuc tamen retinebat nomen. Mulier illa *Maria* erat *Magdalene, ſoror Lazari, quem ſuſcitauit Ieſus à mortuis*, vt Ioannes apertè commemorat. Ipſa eſt autem, non alia, quæ quondam (vt Lucas ſcribit) *peccatrix* ad Ieſum veniens, *pedes* Domini *lacrymis* pœnitentiæ rigauit, & *vnguento* piæ confeſsionis liniuit, & quia *multum dilexit*, multorum veniam peccatorum à pio iudice promeruit. Nunc verò iuſtificata & familiaris dicta Domino, non tantùm pedes eius, vt idem Ioannes narrat, verùm etiam *caput*, vt Matthęus Marcuſq; perhibent, oleo ſancto perſudit. Eſt enim *alabaſtrum* genus marmoris candidi, varijs coloribus interſtincti, quod ad vaſa vnguentaria cauere ſolent, eò quòd optimè ſeruare ea incorrupta dicatur. Nardus verò arbor eſt aromatica, de cuius folijs & ſpicis erat confectum hoc vnguentum, quod attulit Maria, quod pretioſius erat cæteris. Vnde Matthæus vocat illud vnguentum pretioſum, dicens ita: *Habens alabaſtrum vnguenti*, ſpicati *pretioſi*. Ioannes verò ait: *Accepit libram vnguenti nardi piſtici pretioſi*. Piſtis Græcè, Latinè dicitur fides, & piſticum, fidele. Erat enim vnguentum illud fidele, id eſt, verum & purum, non adulteratum. Auguſtinus verò ait: Quod ait, *piſtici*, locum aliquem credere debemus, vnde erat hoc vnguentum pretioſum.

MYSTICE Chriſtus eſt *in Bethania*, hoc eſt, *in domo* obedientiæ, & *in domo Simonis*, id eſt, obedientis: Simon enim obediens interpretatur, quia Dominus in mentibus obedientiũ habitat. Deuotio Mariæ fidẽ & pietatẽ ſignificat Eccleſiæ, quia loquitur in Canticis: *Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum.* Quæ dum prædicat Deitatẽ, *caput* vngit: dum carnis humilitatẽ, *pedes.*

Videntes autem diſcipuli, indignati ſunt, &c. Ioannes dicit, hoc Iudã locutũ fuiſſe cauſa cupiditatis, eò quòd *fur* erat: quòd autẽ Matthæus & Marcus diſcipulos ponũt pluraliter, ſynecdoche eſt, plurale pro ſingulari. Poteſt etiam intelligi, quod & alij diſcipuli aut ſenſerunt hoc, aut dixerunt, aut eis Iuda dicante perſuaſum ſit, atque aut omnium voluntatem Matthæus & Marcus etiam verbis expreſſerunt: ſed Iudas propterea dixit, *quia fur erat*, cæteri verò propter pauperum curam.

Sciens autem Ieſus, ait illis, &c. *Mittens enim hoc vnguentum*, &c. Quaſi vellit intelligi, Officium eſt ſepulturæ & pietatis, quod vos perditionem putatis. Nec mirum, ſi mihi dat fidei odorem, pro qua mox fuſurus ſum meum ſanguinem. Permittamus ergo repræſentare eam meam ſepulturã, vt effundat ſuper me oleum, pro qua effundam ſanguinem meum. Sequitur: *Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium*, &c. Id eſt, in quocunq; loco dilatabitur Eccleſia, per totum mundum *dicetur, & quod hæc fecit in memoriã eius.* Illud & appoſitum notant, quòd ſicut Iudas contradicens, adeptus eſt perfidiæ infamiam, ſic & iſta piæ deuotionis gloriam. Sed bona Dominus tantum collaudans, hoc tacendo præterijt.

Tunc abijt vnus, *tunc* ſcilicet quando *congregati ſunt principes ſacerdotum, abijt vnus de duodecim, abijt* non inuitatus, non coactus, ſed ſponte ſceleratum inijt conſilium, volens damnum de vnguenti effuſione magiſtri ſui pretio recompenſare. Nec certè poſtulat ſummam, vt ſaltem faceret proditionem lucroſam, ſed quaſi vile vendens mancipium, ponit in poteſtate ementium, quantum vellent dare pretium. *At illi conſtituerunt ei* dare *triginta argenteos.* Idem ſcilicet pretium, quo Ioſeph à fratribus ſuis venditus eſt. Sequitur:

Et exinde quærebat opportunitatem, vt eum ſine turbis *traderet*, &c. Multi hodie qui factum Iudæ execrantur, idem faciunt, quia cùm pro munere falſum teſtimonium dicunt, quia veritatem negant, Deum, qui veritas eſt, vendunt. Dum charitatem violant, Deum, qui charitas eſt, produnt, præſertim cùm non faciunt hoc ex ignorantia; ſed potius opportunitate faciendi quæſita.

Prima autem die azymorum, &c. Primam diem *azymorum* vocat quartumdecimum diem primi menſis, quando fermento abiecto immolare, id eſt, agnum occidere ad veſperum ſolebant, qui licet die ſequenti, hoc eſt, quintadecima luna ſit crucifixus, hac tamen nocte, qua agnus immolabatur, & carnis, ſanguiniſque ſui myſteria celebranda tradidit diſcipulis, & à Iudæis tentus & ligatus eſt, ipſius immolationis, hoc eſt, ſuæ paſſionis ſacrauit exordium. Sequitur:

Vbi vis paremus tibi Paſcha, &c. Nota quia non erat eis domus certa. Vnde reprobatur ædificatio domorum ſuperflua.

At Ieſus dixit: Ite in ciuitatem ad quendam, &cæt. Marcus verò dicit: *Ite in ciuitatem, & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulãs, ſequimini eum, & quocunque introierit, dicite domino domus, vbi eſt refectio mea, vbi paſcha cum diſcipulis meis manducem? Et ipſe vobis demonſtrabit cœnaculum grande ſtratum, & ibi parate*, &c. Sic non notificauit hominem nomine, ſed ſignis, vt præſcientiam diuinitatis oſtẽderet, qua ita diſcipulis quæ futura erant alibi prænotaret vel manifeſtaret: & ideo rurſum maluit ſignis quàm nomine denotare, quia in ſignis aliquid myſticum voluit ſignificare. Quicunque enim voluerit Paſcha Domini celebrare, debet ſequi baiulum aquę. Aqua ſignificat gratiam Spiritus ſancti. Vnde alibi dictum eſt: *De ventre eius fluent aquæ viuæ. Hoc autem dicebat de Spiritu ſancto.* Baiulus aquæ deſignat prædicatorem, qui debet omnibus gratiam ſpiritualem propinare. Lagena autem ſignificat fragilitatem prædicatoris, de qua ait Apoſtolus: *Habemus theſaurum iſtum in vaſis fictilibus.* Qui ergo vult celebrare Paſcha Domini, ſequatur prædicatorem, qui ducet eum ad domum Eccleſiæ, in qua ſibi oſtendetur à domino domus, hoc eſt, à prælato Eccleſiæ, vbi debeat celebrari Paſcha Domini. *Demonſtrabit* enim ei *cœnaculum* magnum. *Cœnaculum*, quod in alto eſt, altitudinem myſterij Sacramentorum Dei ſignificat. Qui ergo vult celebrare Paſcha Domini, oportet vt illud in alto celebret, non in imo. In alto illud celebrat, qui aliud in ſigno, id eſt, in agno, quam pecus intelligit. Nec ſolas figuras veteris legis obſeruat. In imo Paſcha facit, qui ſolas figuras recipit, & nihil ſpirituale ſub eis intelligit. Ideo & baiuli, & domini domus, ſunt prętermiſſa vocabula, quia ſine nominibus adhuc eorum erant ſignificata. Nullus enim honos erat Chriſtiani nominis, nec prælatorum nec prædicatorum.

Veſpere autem facto, &c. Et ideo *veſpere* diſcubuit cum diſcipulis, quia in paſſione Chriſti, quando verus ſol ad occaſum properauit, refectio æterna omnibus fidelibus præparata fuit.

Et edentibus illis dixit: Amen dico vobis, quia, &cęt. Ex magnitudine miſericordiæ ſuæ voluit Dominus proditorem diſcipulum ad pœnitentiam multis modis reuocare, occultis videlicet notationibus, minis, ſacramento vnitatis, exemplo humilitatis. Occultis notationibus hoc modo: Cùm Iudas putaret conſcientiam ſuam Deum latere, oſtendit Chriſtus eam manifeſtam eſſe, tamen non nominando diſcipulum, ne impudentiorem faceret manifeſtè redargutum: dum tangit crimen, ad pœnitentiam inuitat. Silet nomen, ne impudentior fiat. Minis reuocat, cùm ait: *Væ illi, per quem filius hominis tradetur*, &c. Sacramẽto vnitatis, cùm corpus ſuum ei tradit: exemplo humilitatis, cùm ei pedes abluit.

Et contriſtati ſunt, &c. Certum eſt, quia vndecim diſcipuli non erant ſibi conſcij, ſed tamen plus credunt magiſtro quàm ſibi. Timentes ergo fragilitatem ſuã, ne in eis eſſet volũtas futura proditionis, interrogant illum cui omnia patẽt futura, dicentes: *Nunquid ego ſum Domine?* &c. *Qui intingit mecum*, &c. Dũ perſeuerat proditor in malo, manifeſtius arguit, & tamen nomen propriè nõ deſignat: Iudas cæteris contriſtatis, & retrahentibus manum, temeritate & impudentia qua proditurus erat, illam *manum* cum magiſtro miſit *in paropſide*, vt audacia bonam conſcientiam mentiretur. Matthæus dicit *in paropſide.* Marcus *in catino.* Paropſis eſt vas eſcarum quadrangulatum à paribus aſſibus, id eſt, æquis lateribus dictum. Catinum verò vas fictile apertum, ad immittendum liquorem, & potuit fieri vt in menſa vas fictile à quadrangulis contineretur. Sequitur:

Filius quidem hominis vadit, ſicut ſcriptum eſt de illo. Væ autem homini illi per quem, &c. Nec primò, nec

ſecundò

ſecuodò correctus à proditione pedem retrahit, ſed patientia Domini impudentiam ſuam nutrit, & iram Dei theſaurizat ſibi. Pœna igitur prædicitur ſibi, vt quem pudor non vicerat, corrigant denuntiata ſupplicia. Sed & hodie & in ſempiternum, *væ homini illi*, qui ad menſam Domini malignus accedit, qui præcordijs, aliquo ſcelere imbutus, pollutis, ſacroſanctis myſterijs participari non metuit.

Bonum enim *erat illi*, &c. Hoc ſimpliciter intelligendum eſt & vſitatè. Quaſi dicat: Multò melius erat omnino non eſſe, quàm malè eſſe. Nec tamen ideo dicitur, quòd bene poteſt eſſe illi qui non eſt, ſed vſualis locutio eſt. Quòd autem dicitur, *ſi natus non fuiſſet homo ille*, duobus modis intelligi poteſt. *Si natus non fuiſſet homo ille*, id eſt, Iudas. Vel *ſi natus non fuiſſet homo ille*, id eſt, Chriſtus. Poteſt etiam hic verſus alio modo exponi. *Bonum eſſet illi*, id eſt, minus malum eſſet Iudę, vt mitius malum bonum dicatur comparatione maioris mali. *Si homo ille*, id eſt, Iudas, *non natus* eſſet in fide, & in Apoſtolorum electione per Chriſti vocationem: niſi enim natus eſſet per vocationem, non eſſet apoſtata per proditionem. Vel *bonum erat ei*, id eſt, minus malum, *ſi natus non fuiſſet* in mundo, ſed tanquam abortiuum in ventre matris mortuus.

Reſpondens autem Iudas qui tradidit eum, dixit: Nunquid ego ſum Rabbi? Quia cæteri diſcipuli eum triſtes interrogauerunt, interrogat eum & iſte, ne tacendo videretur reus ſe prodere. Et alij dicunt, *Domine*, iſte verò *Rabbi*, quaſi leuius reputans prodere magiſtrum quàm Dominum, vel blandientis affectum oſtendit, dum prodit: Sequitur.

Ait illi: Tu dixiſti. Quaſi dicat. Tu te prodidiſti, non ego. *Cœnantibus autem eis, accepit Ieſus panem, & benedixit, ac fregit, deditq́; diſcipulis ſuis*, &c. Finitis veteris phaſe ſolennijs, quæ in commemoratione antiquę de Aegypto liberationis populi Dei agebantur, tranſit ad nouum, quod in ſuæ redemptionis memoria Eccleſiam frequentare volebat, vt ſcilicet pro carne agni ac ſanguine, ſui corporis, ſanguiniſq; Sacramentum inſtitueret, ipſumque ſe eſſe monſtraret, cui *iurauit Dominus: Tu es ſacerdos in æternum ſecundùm ordinem Melchiſedech.* Frangit, itaque ipſe panem, quem diſcipulis ſuis porrigit, vt oſtendat ſui corporis fractionem non abſque ſua ſponte ac procuratione futura, ſicut ipſe dixit: *Poteſtatem habeo ponendi animam meam*: quem ſcilicet *panem*, gratia certi ſacramenti priuſquam frangeret, *benedixit*: quia naturam humanam, quam paſſurus aſſumpſit, ipſe vnà cū Patre & Spiritu ſancto gratia diuinæ virtutis impleuit. Poſt cœnam igitur corpus ſuum tradidit, quia neceſſe erat prius Paſcha typicum conſummari, & ſic veri & noui Paſchæ Sacramenta ſubſtitui. Nos verò pro reuerentia tanti Sacramenti prius reficimur dominicis Sacramentis, quàm corporalibus eſcis. Sequitur: *Accipite*, id eſt, intelligite, *& comedite*, id eſt, ſpiritualiter vobis incorporate. *Hoc eſt corpus meum*, quod ſub ſpecie panis videtis. Tale dedit, quale per naturam erat, videlicet immortale, & impaſsibile, quia immune erat à peccato. Non eſſet ei neceſſarium mori vel pati, niſi quia ſic fuit ſibi voluntarium. *Et accipiens calicem*, paſsionem ſuam pręſignantem, *gratias egit*, in aduerſis, & pro aduerſis, quæ non pro ſe, ſed pro nobis tulit. *Et dedit illis, dicens: Bibite ex hoc omnes.* Eſtote meæ paſsionis repræſentatores, & participes. Oſtendit quid quiſque facere debeat in flagello propriæ culpæ, cùm ipſe tam æquanimiter ſuſtulit flagella culpæ alienæ. Quia panis confirmat corpus, & vinum inebriat, & mentem à mundo alienat, trahens ad cœlum. Ideo Chriſtus hæc duo elegit, quæ in corpus & ſanguinem ſuum conuerterentur, vt ex ſuis ſpeciebus hoc intelligerent fideles. Vinum verò ſanguinem operatur in carne. Myſticè hoc ad corpus Chriſti, illud refertur ad ſanguinem. Vnde quia & nos in Chriſto, & in nobis Chriſtum manere oportet, vinum dominici calicis aqua miſcetur. Atteſtante enim Ioanne, *aquæ populi ſunt*, & neque aquam ſolam, neque vinum ſolum, ſicut nec granum frumenti ſolum ſine aquę commixtione & confeſsione in pane cuiquam licet offerre, ne talis oblatio quaſi caput à membris ſecernendum eſſe ſignificet, & ibi Chriſtum ſine noſtræ redemptionis admixtione mortem pati potuiſſe, vel nos ſine illius paſsione ſaluari, ac Patri offerri poſſe confingat. Oportet ergo vt nos ei viuamus, & ipſe in nobis maneat, & nos in eo. Quod autem dicit:

Hic eſt ſanguis noui Teſtamenti. Ad diſtinctionem veteris Teſtamenti dicitur, quod dedicatum eſt vitulorum & hircorum ſanguine, qui licet effunderetur, peccata tamen non remittebat.

Dico autem vobis: Non bibam, id eſt, non delectabor *amodò* cæremonijs huius populi, in quibus ſacramenta agni paſchalis præcipua ſunt. Erit enim dies meæ reſurrectionis, cùm ipſe *in regno* Dei poſitus, id eſt, in gloria vitæ immortalis ſublimatus, de ſalute eiuſdem populi ſpirituali gratia renati, nouo vobiſcum gaudio perfruar. Item Auguſtinus vult hoc vetus intelligi eſſe, cùm illud nouum dicit. Quia ergo de propagine Adæ, qui vetus homo appellatur, corpus ſuſceperat, quòd in paſsione morti traditus erat, quid aliud *nouum* vinum promittit, niſi immortalitatem (quam daturus erat) renouatorum corporum intelligere debemus? Quòd dicit *vobiſcum bibam*, etiam ipſis reſurrectionem corporum ad induendam immortalitatem promittit. *Vobiſcum* enim, non idem tempus, ſed ad innouationem eandem dictum accipiendum eſt: quòd autem dicit *de genimine*, hoc ſignificat eadem corpora vtique reſurrectura, ſecundùm innouationem cœleſtem, quæ nunc ſunt moritura ſecundùm vetuſtatem. Si autem vitem, de cuius vetuſtate nunc paſsionis calicem bibit, ipſos Iudæos intellexeris, ſignificat etiam ipſam gentem ad corpus Chriſti per vitę nouitatem acceſſuram, cùm ingreſſa plenitudine gentium, omnis Iſrael ſaluus fiet.

Et hymno dicto, exierunt in montem oliueti, &cæt. Hoc eſt quod in Pſalmo legimus: *Edent pauperes, & ſaturabuntur, & laudabunt* Dominum, &c. Poteſt etiam intelligi ille hymnus, quem Dominus ſecundùm Ioannem Patri gratias agens decantabat, in quo pro ſe & diſcipulis ſuis precabatur & credituris: & bene diſcipulos Sacramento ſui corporis & ſanguinis refectos, & hymno piæ interceſsionis Deo Patri commendatos, in montem ducit oliuarum, vt typicè deſignet nos per acceptionem Sacramentorum ſuorum, perque opem interceſsionis ſuæ ad altiora virtutum chariſmata ſancti Spiritus, quibus in corde purgamur, debere conſcendere.

Tunc dicit illis: Omnes vos ſcandalum patiemini, &cæt. Prædicit quod paſſuri ſunt, vt cum paſsi fuerint, non deſperent ſalutem, ſed agentes pœnitentiam liberentur. Et bene dicit *in nocte.* Qui enim dormiunt, nocte dormiunt; ſic

qui

qui ſcandalizantur, nocte ſcandalizantur.

Scriptum eſt enim: Percutiam paſtorem, & diſpergentur oues gregis, &cæt. Hoc alijs verbis in Zacharia Propheta ſcriptum eſt, & ex perſona Prophetæ ad Deum dicitur: *Percute paſtorem, & diſpergentur oues gregis.*

Poſtquam autem reſurrexero, &cæt. Sicut locum prædixerit paſsionis, ſic prædicit locum reſurrectionis, & vt etiam infirmitatem eorum conſolaretur, ſponſione ſui reditus. *Reſpondens autem Petrus, ait: Et ſi omnes ſcandalizati*, &cæt. Non eſt mendacium quod dicit Petrus, nec temeritas, ſed fides & ardens dilectio. In tantum enim Chriſti charitate efferebatur, vt & imbecillitatem carnis ſuæ, & fidem verborum Chriſti non contueretur. *Ait illi Ieſus: Amen dico tibi*, &cæt. Petrus ex ardore promittit: Chriſtus vt Deus ventura prædicit: Nota quod dicit, *antequam Gallus cantet, ter* ſimpliciter. Solus Marcus dicit, *antequam Gallus bis cantet*. Trina negatio Petri, ſi tota poſt primum galli cantum inciperet, mentiri viderentur tres, qui dicunt: *Antequam gallus cantet*. Item ſi tota ante, ſuperfluè diceret Marcus, *antequam bis cantet*. Sed quia ante primum cœpit, attenderunt illi tres, non quando completurus eſſet eam, ſed quanta futura eſſet quandocunque incepta, vel tota in animo Petri perfecta eſt ante primum cantum, quæ verbis ante primum cœpta, ante ſecundum peracta eſt. Tantus enim timor mentem illius inuaſerat, qui ter negare faceret. Nota etiam quòd Matthæus & Marcus, negationem Petri ſubnectunt, poſtquam Ieſus egreſſus eſt de domo vbi manducauit Paſcha. Ioannes & Lucas antequam inde egreſſus eſſet. Sed facilè intelligimus, vel illos recapitulaſſe, vel iſtos præoccupaſſe, ni ſi magis moneret quòd tam diuarſa non modò verba, ſed etiam ſententias Domini præmittunt, quibus permotus Petrus, illam præſumptionem proferret moriendi, vt magis cogant intelligi eum expreſsiſſe præſumptionem ſuam diuerſis locis ad ſermonem Chriſti, & ter illi à Domino eſſe reſponſum, quòd eum anta galli cantum eſſet negaturus, ſic poſt reſurrectionem ſuam an ſe amaret interrogauit, & *ter* de paſcendis ouibus præcepit. *Tunc venit Ieſus cum illis in villam, quæ dicitur Gethſemani*. Lucas dicit, *in montem oliueti*: Ioannes, *trans torrentem Cedron*, quod idem eſt, quia *Gethſemani* locus, in quo orauit, eſt ad radicem montis Oliueti, vbi eſt hortus, & vbi etiam Eccleſia ædificata eſt. *Gethſemani* interpretatur vallis pinguium, & nota loca & tempora plena eſſe figuris. Cùm enim dicit, *in monte* orat, nos ſurſum in oratione cor habere docet. Cùm in valle, & in hac valle pinguium, docet in oratione humilitatem, & æternæ dilectionis pinguedinem eſſe ſudandam. Quantum verò ad ipſam dominicę paſſionis pertinet diſpenſationem, aptè appropinquans Dominus morti in valle pinguedinis orauit, vt per vallem humilitatis & pinguedinem charitatis mortem ſubijt pro nobis. *Et dixit diſcipulis: Sedete*, &c. Fidem diſcipulorum & conſtantiam deuotæ voluntatis acceperat, ſed turbandos illos & diſpergendos præſciebat, quare figuraliter eos in loco iubet ſedere, dum progrederetur orare. Sequitur: *Et aſſumpto Petro & duobus filijs Zebedæi cœpit contriſtari*, &c. *Cœpit contriſtari*, vt probaret veritatem aſſumptionis, id eſt, aſſumpti hominis, non timore paſsionis, quia ad hoc venerat, ſed pro ſcandalo Apoſtolorum, & reiectione Iudæorum, & euerſione Ieruſalem. Et nota quod dicit, *cœpit*: aliud eſt enim incipere contriſtari, aliud triſtari. Auguſtinus: Timet Chriſtus, cùm non timeat Petrus, Petrus vt homo vim mortis ignorat. Deus in corpore conſtitutus, fragilitatem carnis exponit, vt eorum, qui ſacramentum incarnationis obiurgant, impietatem excludere poſsit: qui etiam corpus ſuſcepit, omnia quæ ſunt corporis debuit ſubire. Vnde ſequitur: *Triſtis eſt anima mea vſque ad mortem*: Nota quia non mors, ſed tempus mortis in metu eſt, donec Apoſtolos ſua liberet paſsione, per virtutem enim reſurrectionis, poſtea firmanda erat fides credentium. *Suſtinete hic*, &cæt. Hilarius: Non prohibet eos à ſomno, cùm tempus nonerat imminente tanto diſcrimine, ſed potius à ſomno infidelitatis & torpore mentis, ſecum manere peruigiles admonet. *Et progreſſus puſillum, procidit in faciem ſuam*, &c. Dat eis præcepto vt ſuſtinerent & vigilarent ſecum, puſillo progreſſus ruit in faciem, vt humilitatem mentis oſtenderet habitu corporis, & parem humiliationem eos doceret, quibus eadem paſsio immineret.

Orat ergo cùm dicit: *Mi Pater, ſi poſsibile eſt*, vt ſcilicet me non moriente, mors moriatur, vel vt ſine interitu Iudæorum credant gentes, tunc *tranſeat à me calix iſte*, &c. Quaſi dicat, tunc paſsionens recuſo: alioquin fiat voluntas tua. Noſtræ vtitur voce naturæ, & cauſam agit fragilitatis & trepidationis humanæ, vt in his, quæ toleranda ſunt, & patientia roboretur, & formido tollatur. Non enim pro timore propriæ paſsionis credendum eſt prolata eſſe hæc verba ab eo, qui ad hoc venerat vt pateretur. Vnde ceſſans hoc ipſum excuſato quodammodò noſtræ infirmitatis metu, in quo remanere non expedit, in alium affectum tranſit, & dicit:

Verumtamen non ſicut ego volo, ſed ſicut tu vis. Auguſtinus: Suam voluntatem dicit, quam temporaliter ex Virgine ſumpſit: voluntatem verò eius, qui miſit eum, dicit, quam æternus æternaliter communem cum Patre habet.

Tranſeat à me calix iſte. Hoc non pro timore, ſed pro miſericordia dicit, ne Iudæi, qui excuſationem non habent, ignorantię me occidant. Vnde ait, *iſte*, id eſt, populus Iudæorum, non ſimpliciter *calix*. Vel, *tranſeat calix à me* ſimpliciter, id eſt, vt me non moriente, mors moriatur. *Verumtamen*, &c. Quaſi in ſe reuerſus hoc dicit: *Non ſicut ego volo*, ſecundùm quod homo, *ſed ſicut tu*. Hic docet humanæ voluntati voluntatem Dei præponi. Hominem, quoniam veritatem corporis monſtrabat, æquabat affectu: vt diceret, *non ſicut ego volo, ſed ſicut tu.* Suſcepit voluntatem meam, ſuſcepit triſtitiam meam, qui ſuſcepit carnem meam. Confidenter triſtitiam nomino, qui crucem Chriſti prædico. Sine peccato fuit, & pœnas peccati voluntate ſuſtinuit. Transfigurauit ergo in ſe ſuos, qui nihil aliud vult, quàm Pater, cùm dicit: *Non ſicut ego volo*, &cæt. Sicut & alibi dicit: *Saule, Saule quid me perſequeris?*

Et venit ad diſcipulos, & inuenit eos dormientes, &c. Præ nimia triſtitia enim ſomnum vincere nô poterant. *Et dicit Petro: Sic non potuiſtis vna hora vigilare mecum?* &c. Hilarius: Petrum ideo ſingulariter inter cæteros increpat, quia præ cæteris nunquam ſe ſcandalizaturum promiſſus fuerat. *Vigilate & orate, vt non intretis in tentationem*, &cæt. Nota, quia non dicit, ne tentemini: ſed ne *intretis in tentationem*, ne ſcilicet à tentatione vincamini & ſuperemini.

Spiritus quidem promptus eſt, caro autem infirma, &c. Hilarius:

ſubuertat illa felicitas. Diſce calcare ſeculum, memento fidere in Chriſto. Et ſi motus eſt pes tuus, ſi titubas, ſi aliqua non ſuperas, ſi mergi incipis, exclama ad Ieſum: *Domine ſaluum fac.* In Petro itaque communis omnium noſtrum conſideranda conditio eſt, vt ſi nos in aliquo tentationum ventus conatur ſubuertere, vel vnda ſubmergere, clamemus ad Chriſtum. Porriget ille manum, & eruet de profundo. Sequitur: *Et cùm aſcendiſſet in nauiculam, ceſſauit ventus.* In die nouiſſimo aſcendet in nauem Eccleſię: quia tunc *ſedebit ſuper ſedem maieſtatis ſuæ,* quæ ſedes non inconuenienter intelligitur Eccleſia. *Math. 25. d* Nam qui per fidem & bonam operationem nunc ſemper inhabitat Eccleſiam, ipſe tunc per ſuæ gloriæ manifeſtationem ingredietur Eccleſiam. Et tunc ceſſabit ventus, quia dæmones vlterius non habebunt poteſtatem, flammas tentationum vel commotiones tribulationum emittere contra eam. Tunc enim pacata ei erunt omnia, & quieta. Sequitur: *Qui autem in nauicula erant, venerunt, & adorauerunt eum, dicentes: Verè Filius Dei es.* Qui in Eccleſia fideliter inter procellas tentationum accedent gaudentes ad eum, & cum ipſo regnum eius intrantes adorabunt eum, ac perpetualiter laudantes Filium Dei veraciter hunc eſſe clamabunt. Tunc enim fiet, quod de electis à morte reſuſcitatis dicitur: *Veniet omnis caro, vt adoret coram facie mea, dicit Dominus.* *Iſaia 66. g* Et item: *Beati qui habitant in domo tua, in ſecula ſeculorum laudabunt te.* *Pſal. 83.* Nam quem *corde* crediderunt *ad iuſtitiam, ore* autem *confeſſi* ſunt *ad ſalutem,* *Rom. 10. c* hunc corde videbunt ad vitam, & ore laudabunt ad gloriam, contemplantes qualiter à Patre ſit ineffabiliter genitus, cum quo viuit & regnat in vnitate Spiritus ſancti Deus, per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Lectio ſancti Euangelij ſecundùm Lucam. CAP. II.

IN illo tempore. *Ibant parentes eius per omnes annos Ieruſalem, in die ſolemni Paſcha. Et cùm factus eſſet annorum duodecim, aſcendentibus illis in Hieroſolymam ſecundùm conſuetudinem diei feſti, conſummatiſque diebus cùm redirent, remanſit puer Ieſus in Ieruſalem: & non cognouerunt parentes eius.* Et reliqua.

Religioſi *parentes* Saluatoris iuxta pręceptum legis *per* ſingulos *annos ibāt in Ieruſalem,* vt legem audirent, ſacrificijs participarent, ſolemnitatibus intereſſent, & eius adhuc vmbræ ſeruiebant, cuius veritatem tenebant. Significabant autem Iudæos, ex quibus carnem Dominus aſſumpſit, & qui veteris obſeruantiæ ritum iugiter cuſtodiebant. *Ieſus innotuit 12.* Ipſe verò myſticè duodecim annorum factus eſt, quādo ei pręd[i]catio ad hoc vſq; profecit, vt duodecim Apoſtolis committeretur, qui per eam quatuor orbis partibus notitiam ſummæ Trinitatis intimarent: quia duodecim ſunt ter quatuor. Et tunc *parentes eius ſecundùm conſuetudinem diei feſti* aſcenderunt Hieroſolymam, quia Iudæi ſecundùm morem feſtiuæ exultationis, quam agunt, qui ad Deum conuertuntur, promoti ſunt ad ſpiritualem ſenſum, & venerunt per fidem ad Eccleſiam. Tandemque *conſummatis diebus* & completa ſolennitate, *cùm redirent, remanſit puer Ieſus in Ieruſalem.* *Iudæorū feſta completa* Tunc enim Iudæorum ſolennitates completæ ſunt, quando Saluatore noſtro à mortuis reſurgente, *veterа tranſierunt. & facta ſunt omnia noua.* *2. Cor. 5. d* Et tunc incredulis Iudæorum ad ea quæ retro ſunt redeuntibus, *remanſit puer Ieſus in Ieruſalem,* quę viſio pacis interpretatur, & Eccleſiam deſignat. *Pſal. 75.* Vnde & dicitur: *Factus eſt pace locus eius, & habitatio eius in Sion.* Hoc autem *parentes eius,* id eſt, ſynagoga & Iudæorum populus, *non cognouerunt,* ſed eum *in comitatu eſſe exiſtimantes, venerunt iter diei,* *Parentes Chriſti.* per quod intelligitur tempus, quo poſt reſurrectionem eius nondum ſe cognoſcebant errare. Cæci enim ſecum adhuc eum eſſe putabant, quem iam occiderant, & dicentem audierant: *Ecce relinquetur vobis domus deſerta:* *Math. 23. d* & in Pſalmis: *Ecce elongaui fugiens, & manſi in ſolitudine.* *Pſal. 54. b* *Requirentes* autem *eum inter cognatos & notos, & non inuenientes, regreſſi ſunt in Ieruſalem, requirentes eum.* Hoc tunc ſpiritualiter completum eſt, quando poſt Chriſti paſſionem quidam Iudęorum *corde compuncti* venerunt ad Apoſtolos. Hoc enim fuit quęrere Chriſtum, & redire in Hieruſalem, *& dixerunt: Quid faciemus viri fratres?* *Redire in Hieruſalē.* Quibus ait beatus *Petrus: Pœnitentiam agite, & baptizetur vnuſquiſque veſtrum.* *Actu. 2. f* Hos igitur & cæteros, qui tunc temporis crediderunt, ſignificabant parentes Ieſu, quoniam ſicut illi ignorantes eum perdiderant, ita & iſti ignorantes eum occiderant. *Si enim cognouiſſent, nunquam Dominum gloriæ crucifixiſſent. Et factum eſt, poſt triduum inuenerunt illum in templo ſedentem, in medio doctorum, audientem illos, & interrogantem.* *Poſt triduum in templo* Ieſus inuenitur, quia poſt reſurrectionem, quæ die tertia facta eſt, ab his, qui eum quærunt, in Eccleſia reperitur. Ante triduum enim non inueniebatur, quia non Deus ſed homo tantùm ab hominibus putabatur. Sed vbi inuenitur? *In templo,* in Eccleſia, in conuentu fidelium, *in medio doctorum,* in cœtu prædicatorum. *Audire noſtrum, & audire Dei.* Ibi reperitur audiens eos, & interrogans. Audire noſtrum eſt, ſono aliunde venienti aurem aliò poſitam commodare. Ac contra, Deo, cui nihil extra eſt, audire propriè eſt, ſurgentia ſub ſemetipſo deſideria noſtra percipere. *Tribus modis interrogat Deus.* Tribus autem modis nos interrogare conſueuit, cùm aut flagelli diſtrictione percutit, & quanta nobis inſit, vel deſit patientia oſtendit: aut quędam quæ nolumus præcipit, & noſtram nobis obedientiam, vel inobedientiam patefacit: aut aliqua nobis occulta aperit, & aliqua abſcondit, & menſuram nobis noſtræ humilitatis innoteſcit. Et hoc tertio modo, magis doctores interrogat. *Iob 42. b* *Stupebant,* inquit, *omnes qui eum audiebant, ſuper prudentia & reſponſis eius.* *Iob 42. d* Quicunque cordis aure eum adhuc audiunt ſtupent ad eius prudentiam, *Reſpondere.* ſicut & beatus Iob, qui inter homines ſapienter loquutus fuerat, ſed auditis Dei ſermonibus ſe dixit inſipienter loquutum. *Iob 13. d* Reſponſa quoque eius ſunt ſtupenda. Reſpondere enim illius eſt, eum, qui ſe humiliter neſcientem cognouerit, occultis inſpirationibus erudire. *Vocare Dei.* Reſpondet enim ex magiſterio aſpirationis, & mentem humilium mirabiliter docet. *Reſpondere noſtrum & loqui.* Reſpondet, ſicut & alibi dictum eſt ei: *Voca me, & reſpondebo tibi, aut certè loquar, & tu reſponde mihi.* Vocare enim Dei eſt, nos amando & eligendo reſpicere. Reſpondere autem noſtrum eſt, amori illius bonis operibus parere. Loquimur etiam, cùm eius faciem per deſiderium poſtulamus. Et ipſe reſpondet loquentibus, cùm nobis ſe amantibus apparet. Sequitur: Et videntes, admirati ſunt. Admirati ſunt parentes eius, cùm eum in templo, in medio doctorum ſedere vidiſſent. Admirantur vſque hodie: Iudæi quicunque ad

Eccleſiam veniunt, & ad fidem conuertuntur,
dum ibi Meſsiam, id eſt, Chriſtum vident, quem
in ſynagoga, & *inter caguatas & notas*, nulla co-
rum expoſitione videre vel intelligere potue-
runt. *Et dixit mater eius ad illum: Fili, quid fe-
ciſti nobis ſic? Ecce pater tuus & ego dolentes quære-
bamus te.* Diximus per matrem Domini ſyna-
gogam ſignificari, de qua Dominus ſecundùm
carnem origenem duxit. Hæc autem quocun-
que tempore ad Eccleſiam veniens, ibique veri-
tatem intelligens, ſuam ignorantiam & Chriſti
abſentiam admiratur, & admirando dicit: *Fili,
quid feciſti nobis ſic?* cur nos reliquiſti & ad genti-
um Eccleſiam pertranſiſti? *Ecce pater tuus*, popu-
lus Iudaicus, *& ego dolentes quærebamus te.* Hoc
eſt enim, quod Apoſtolus ait: *Teſtimonium illis
perhibeo, quia zelum Dei habent, ſed non ſecundum*
Rom. 10. d *ſcientiam.* Quærunt Ieſum, & non inueniunt quia
nondum ad templum & Eccleſiam peruenerunt.
*Et ait ad illos: Quid eſt quòd me quærebatis? Neſci-
ebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt, oportet me eſſe?
Quid eſt*, inquit, *quod me* in conuentu infidelium
quærebatis, & extra Eccleſiam eſſe putabatis? Hic
enim hic me quærat, qui quærere vult. An *neſci-
ebatis, quia in his, quæ Patris mei ſunt*, & inter illos,
qui Patris mei voluntatem faciunt, *oportet me eſſe?
Et ipſi non intellexerunt, verbum quod loquutus eſt, ad
eos. Non intellexerunt*, quia cor cæcatum habe-
bant, & in Eccleſia gentium eſſe Chriſtum non
agnoſcebant, quoniam *cæcitas ex parte contigit in
Iſrael, donec plenitudo gentium intraret, & ſic omnis*
Rom. 11. d *Iſrael ſaluus fieret.* Nam quia in extremo tempore
Saluator ad reliquias Iſrael reuertetur, aptè ſub-
Saluator ad reliquias Iſrael reuertetur. iungitur: *Et deſcendit cum eis, & venit Nazareth, &
erat ſubditus illis. Deſcendit* enim nouiſsimè *cum*
Hebræis, *& venit Nazareth*, vbi nutritus fue-
rat, quia cum his, qui de circuncisione credide-
rant, ſe miſericorditer inclinauit ad plebem Iſra-
eliticam. Quod tamen adhuc eſt futurum, li-
1. Cor. 4. f cet narremus illud quaſi præteritum. *Et erat ſub-
ditus illis*, ſicut & de Spiritu ſancto dicit Apo-
ſtolus, quia Spiritus Prophetarum prophetis
ſubiectus eſt, vt ſcilicet voluntatem eorum fa-
ceret, nec eorum arbitrio repugnaret. Hoc
enim modo, ſicut Spiritus Prophetarum Pro-
phetis ſubiectus eſt, ſic ſapientia prædicantium
prædicantibus ſubiecta eſt. Sapientia verò præ-
dicantium vel magiſtrorum Chriſtus eſt. Et
mater eius conſeruabat omnia verba hæc in cor-
de ſuo. Pia plebs circumciſionis, ſedulo cor-
de retinebat, vel potius retinebit myſterio-
rum Chriſti. *Et Ieſus proficiebat ſapientia, &
ætate, & gratia, apud Deum & homines. Ieſus pro-
ficiebat*, quia ſermo prædicationis eius creſce-
bat. *Proficiebat ſapientia*, quoniam maior ſapi-
entia reperiebatur ſemper in eius doctrina. *Pro-
ficiebat & ætate*, quoniam animæ proficientis æ-
tas maturior iugiter inueniebatur in eius ſer-
mone. *Proficiebat & gratia*. quoniam maiorem
ſuis gratiam quotidiano profectu dabat. Non
enim ſibi, ſed & ſuis, profectus iſte fiebat. *A-
pud Deum & homines* ita *proficiebat*, quia & ad Dei
gloriam, & ad hominum ſalutem hæc gereban-
tur, & magis ac magis innoteſcebant Angelis,
qui ſunt apud Deum, & hominibus ad exem-
plum. Vnde laus & bonor ſit eidem pio Sal-
uatori cum Patre & Spiritu ſancto, per infinita
ſecula, Amen.

Secundùm Lucam. CAP. III.

IN illo tempore: *Factum eſt cùm baptizaretur om-
nis populus, & Ieſu baptizato & orante, apertum
eſt cœlum.* Et reliqua.

Baptizauit Ioannes vniuerſum populum ad
ſe venientem, quia ſi ſolum Dominum bapti-
zaſſet, non deeſſent qui putarent ſanctius fuiſſe
baptiſmum Ioannis quàm Chriſti, quaſi baptiſ-
mo Ioannis ſolus Chriſtus meruiſſet baptizari:
baptiſmo autem Chriſti, genus humanum. Si
enim ſolus Chriſtus baptiſmo Ioannis eſſet ba-
ptizatus, dicerent homines: Qualem baptiſ-
mum habuit Ioannes? Magnum baptiſmum ha-
buit, ineffabile ſacramentum. Videte: quia
ſolus Chriſtus meruit baptizari baptiſmo Ioan-
nis. Atqua ita maior videretur baptiſmus ſerui,
quàm baptiſmus domini. Baptizati ſunt igitur
& alij baptiſmo Ioannis, ne melior baptiſmus Io-
annis videretur quàm Chriſti. Baptizatus eſt au-
tem Dominus, vt Domino ſuſcipiente baptiſ-
mum ſerui, non dedignarentur alij ſerui ſuſcipe-
re baptiſmum Domini. Baptizatus eſt Dominus,
non ipſe aquis mundari, ſed ipſas mundare cu-
piens aquas, quæ ablutæ per carnem eius, pecca-
ti vtique neſciam, baptiſmi ius aſſumerent,
& quod tot ſub lege baptiſmata naquiuerant,
contra præuaricationis malum vim regenerati-
uæ ſanctificationis conciperent. Vnde bene E-
uangeliſta cùm baptizatum diceret omnem po-
pulum, nihil magni addidit, ſed Ieſu baptizato
& orante, apertum mox cœlum eſſe perhibuit.
Quia dum corporis humilitate Saluator vndas
fluminis ſubijt, diuinitatis ſuæ potentia nobis cæ-
li ianuas aperuit. Et dum carnem innoxiam
frigentibus aquis tingeret, oppoſitum quon-
dam noxijs ignitum portæ paradiſi gladium
extinxit. Nam tota naturæ humanæ maſſa in pri-
mis parentibus eiecta de paradiſo fuerat. & ex
illo tempore clauſa illi erat cœleſtis ianua. Sed
huius naturæ particeps fieri clementer digna-
tus eſt Dominus, & per hanc totius humani ge-
neris cauſam, vt verus aduocatus perorare. Hinc
eſt, quòd nunc baptizatus, cœpit orare. Nam
ſicut pro nobis eſt baptizatus, ſic & pro nobis
orauit, quia noſter eſt Pontifex, ac pro nobis
humanitati ſuæ cœlum, quod, vt diximus, to-
ti maſſæ generis humani clauſum erat, aperuit,
& per eam cunctis hominibus, qui membra eius
effecti fuerint. Sequitur: *Et deſcendit Spiritus
ſanctus corporali ſpecie ſicut columba in ipſum.* Rectè
Spiritus ſanctus in *ſpecie corporali deſcendit*, quia Fi-
lius aſſumando corporis veritatem, iam deſcen-
derat. Rectè & *ſicut columba in eum Spiritus deſcen-
dit*, vt eius manſuetudinem nobis intimaret. Ipſe
enim iudex eſt generis humani. Sed quis e-
ius ferret iuſtitiam, ſi prius quàm nos per man-
ſuetudinem colligeret, culpas noſtras per zelum
rectitudinis examinare voluiſſet? Homo ergo
pro hominibus factus, mitem ſe hominibus
præbuit. Noluit peccatores ferire, ſed colli-
gere. Prius voluit manſuetè corrigere, vt habe-
ret quos poſtmodum in iudicio ſaluaret. In
columba ergo apparere ſuper eum debuit Spi-
ritus, qui non venerat, vt peccata per zelum
iam percuteret, ſed adhuc per manſuetudinem
toleraret. Non enim propterea tunc Spiritus
ſanctus in eum deſcendit, vt ipſe tunc primò Spi-
ritum ſanctum acciperet, qui ſemper ab exordio
ſuæ conceptionis Spiritu ſancto plenus perman-
ſerat. *Cur in columba ſpecie Spiritus ſanctus ſuper Chriſtum deſcendit.*
Sequitur: *Et vox de cœlo facta eſt. Tu es
Filius meus dilectus in te complacuit mihi.* Hãc vocem
corporaliter ſonantem, per angelicam crea-
turam Pater emiſit. Tu, inquit, *es Filius meus.*
Non autem ipſum Filium, qui ſemper nouit om-
nia,

pla, ſed Ioannem, & cęteros, qui aderant, hac voce docebat, quis eſſet, quem Filium Ioſeph putabant. Vnde Matthæus hac voce Patris dicere maluit, *hic eſt Filius meus*. Quòd igitur ait, tale eſt, *Tu es Filius meus*, ex ſubſtantia mea naturaliter æqualis genitus, & idcirco *dilectus*, vt- *Math.3.d* pote Vnigenitus. *In te complacuit mihi*, hoc eſt, ſimul de omnibus, quæ in te ſunt, vel quæ egiſti, placui mihi, quia nihil in te vnquam inueni niſi quod ſemper placet mihi; & propterea gratum mihi eſt quia te humanaui. In illis autem mihi quodammodo diſplicui, de quibus humano more quondam locutus ſum: *pœnitet me feciſ-* *Gen.6.b* *ſe eos*. Quod autem de capite diximus, referendum eſt ad membra vel corpus. Nam *Ieſu baptizato & orante, apertum eſt cælum*, quia cùm quilibet electorum eius baptizatus eſt, & non otio vacat, ſed deuotis precibus occupatur, & iter virtutum arripit, tunc ei porta regni cœleſtis panditur. *Et deſcendit Spiritus ſanctus in ipſum*: quia in eum, qui baptizatus eſt & orat, venit almus Spiritus, *corporali ſpecie*, vt deſignet firmitatem donationis ſuæ. *Sicut columba*, vt innocentiam & ſimplicitatem ſe talibus afferre demonſtret. *Et vox de cælo facta eſt; Tu es Filius meus*: quia tunc primùm quiſque eſt Filius Dei, cùm de baptiſmo aſcendit. Et *dilectus meus*, per præuenientem gratiam meam, qui prius eras odibilis in malitia tua. *In te complacuit mihi*, totum placet quod in te geſsi, cùm huc vſque diſplicuiſſet quicquid ipſe geſſeras. In eo autem quòd Pater in voce ſonat, & Spiritus ſanctus in columba deſcendit, Filiuſque baptizatus in homine, Trinitas euidenter declaratur, in cuius nomine & fide vnuſquiſque noſtrum baptizatur. Sequitur: *Et ipſe Ieſus erat incipiens quaſi annorum triginta: vt putabatur, Filius Ioſeph. Ieſus annorum triginta baptizatur*, & tunc demû incipit ſigna facere, & Euangelium prædicare, legitimum *Qua ætate aſſumendũ doctoru & ſacerdotũ officium.* videlicet & maturum tempus ætatis oſtendens his, qui omnem ętatem vel ad ſacerdotium vel ad magiſterium putant opportunam. Nam & Ioſeph in typum huius noſtri Saluatoris triginta annorum erat, quando regni gubernacula ſuſcepit, atque Dauid tricenarius regnare cœpit, & Iezechiel eiuſdem ætatis erat quando vaticinum inchoauit. Talem igitur ætatem exemplo Chriſti debent habere qui ſacerdotes fiunt vel doctores, aut aliquem huiuſmodi primatum accipiunt. Poteſt verò tricenalis ætas baptizati Saluatoris, etiam noſtri baptiſmatis intimare myſterium propter fidem, ſcilicet ſanctæ Trinitatis & operationem decalogi legis. Tres enim decadæ, quæ ſunt in tricenario, fidem & operationem eorum, quibus prodeſt baptiſmus, inſinuant. Fidem in ternario, & operationem in denario numero. Has enim tres decadis habere eos, qui baptizantur, præcipiebat Dominus, cùm diceret: *Euntes docete omnes gen-* *Matt.28.c* *tes, baptizantes eos in nomine Patris & Filij & Spiritus ſancti, docentes eos ſeruare omnia quæcunque mandaui vobis. Vt putabatur*, inquit, filius Ioſeph. Hoc propter illos dictum eſt, qui eum reuerà carnaliter genitum ex carne Ioſeph putabant, & quia per Ioſeph, qui propinquus erat Virginis Mariæ, deſcribenda fuerat genealogia ipſius Mariæ, quæ de Spiritu ſancto Chriſtum concepit, quoniam non eſt conſuetudinis ſcripturarum genealogias texere per fœminas. Ob hoc enim per Ioſeph congruè deſcribitur genealogia Chriſti, quia de eius coniuge, licet ſemper Virgine, natus eſt. Cùm autem Ioſeph nominatus eſſet: ſubiunctum eſt. *Qui fuit Heli, qui fuit Matthat, qui fuit Leui*, &cæt. Matthæus verò deſcendens, ſic ait: *Mathan autem genuit Iacob, Iacob autem ge-* *Math.1.b* *nuit Ioſeph virum Mariæ*. Quid eſt, quod duos patres, id eſt, *Heli & Iacob*, habuiſſe videtur Ioſeph? Cuius quæſtionis difficultas ita ſoluitur. *Mathan & Matthat*, de vna eademque vxore eſt à nomine, ſingulos filios procrearunt. Quia Mathan, qui per Salomonem deſcendit, vxorem eam primus acceperat, & relicto vno filio *Iacob* nomine, defunctus eſt. Poſt cuius obitum *Matthat*, qui per Nathan genus ducebat, cùm eſſet ex eadem tribu, ſed non ex eodem genere; accepit eam vxorem, genuitque ex ea filium nomine *Heli*. Per quod ex diuerſo patrum genere efficiuntur *Iacob & Heli* vterini fratres. Quorum alter, id eſt, *Iacob* fratris *Heli* ſine liberis defuncti vxorem ex mandato legis accipiens, genuit *Ioſeph*, natura quidem germinis ſuum filium; propter quod & ſcribitur, *Iacob autem genuit Ioſeph*. Secundùm verò legis præceptum *Heli* efficitur filius, cuius Iacob, quia frater erat, vxorem ad ſuſcitandum fratri ſemen acceperat. Et per hoc rata inuenitur atque integra generatio, & ea, quam Matthæus refert, dicens: *Iacob autem genuit Ioſeph*: & ea, quam Lucas deſignat, dicens: *vt putabatur filius Ioſeph, qui fuit Heli*. Qui & ipſe *Math.1.b* ſubſonante eadem diſtinctione *Heli* eſſe filius putabatur, qui ſcilicet *Heli* fuerat filius Matthat. Quoniam Euangeliſta legalem hanc ſucceſsionem, quæ velut adoptione quadam erga defunctos conſtat, magis quàm germinis veritate, competenti ſatis per hoc deſignauit indicio, obſeruans ne omnino in huiuſmodi ſucceſsionibus genuiſſe aliquem nominaret. Nec mireris, ſi Lucas à Dauid vſque ad Chriſtum plures ſucceſſiones, & Matthæus pauciores, hoc eſt, iſte quadraginta tres, & ille viginti octo poſuit, cùm per alias perſonas generatio ſit decurſa. Poteſt enim fieri vt alij longæuam tranſegerint vitam, alterius verò generationis viri in matura ætate deceſſerint, cùm videamus complures ſenes cum ſuis nepotibus viuere, alios autem viros ſtatim filijs obire ſuſceptis. Lucas, non ſicut Matthæus, ab initio Euangelij ſui, ſed à babtiſmo Chriſti generationes narrat, nec deſcendendo, ſed aſcendendo, tanquam ſacerdotem in expiandis peccatis magis aſsignans, vbi eum vox de cœlo declarauit, vbi teſtimonium Ioannes ipſe perhibuit, dicens: *Ecce qui tollit peccata mundi*. Aſcenden- *Ioan.1.d* do autem tranſit, & ab Abraham peruenit ad Deum, cui mundati & expiati reconciliamur. Meritò & adoptionis originem ipſe ſuſcepit, quia per adoptionem efficimur filij Dei credendo in Filium Dei. Satis autem demonſtrauit, non ſe ideo dixiſſe *Ioſeph* filium *Heli*, quòd de illo genitus ſit, ſed quòd illi fuerit adoptatus, cùm & ipſum Adam filium Dei dixit, cùm ſit factus à Deo, ſed per gratiam, quam poſtea peccando amiſit, tanquam filius in paradiſo conſtitutus ſit. Qui tamen creditur per Chriſtum accepta remiſsione culparum, inter filios adoptionis computatus. Quapropter in generationibus Matthæi ſignificatur noſtrorum ſuſceptio peccatorum à Chriſto Domino: in generationibus autem Lucæ deſignatur noſtrorum abolitio peccatorum à Chriſto Domino. Ideo ille eas deſcendens enarrat, iſte aſcendens. Remiſsis enim peccatis ad Dominum reuertimur & aſcẽdimus, à quo per Adam peccantes receſsimus, & huc

 delap-

delapſi ſumus. Nam quòd dicit Apoſtolus, *miſit Deus filium ſuum in ſimilitudinem carnis peccati*, hæc eſt ſuſceptio peccatorum. Quòd autem addit, *vt de peccato damnaret peccatum in carne*, hæc eſt expiatio peccatorum. Proinde Matthæus à Dauid per Salomonem deſcendit, in cuius matre ille peccauit: Lucas verò ad ipſum Dauid per Nathan aſcendit, per cuius nominis Prophetam Deus peccatum illius expiauit. Ignoramus autem vel parum nouimus, qui, vel cuius meriti fuerint viri, quos Lucas poſuit à *Ioſeph* vſque ad *Zorobabel*, & à *Salathiel* vſque ad *Nathan*, filium Dauid, præterquam quòd de genere Dauid eos fuiſſe non dubitamus. Ait autem inter cætera: *Qui fuit Reſa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel: qui fuit Neri.* Quod & Matthæus ita retulit: *Iechonias genuit Salathiel, Salathiel autem genuit Zorobabel, Zorobabel autem genuit Abiud.* Ecce iuxta duos Euangeliſtas & *Salathiel* habuiſſe videtur duos patres, id eſt, *Iechoniam* & *Neri.* Sed aliquid tale, & de his duobus intelligi debet, quale ſuperius dictum eſt de binis patribus *Ioſeph*. Nam apud Hebræos, generationum nomina, nunc ſecundùm naturam, nunc ſecundùm legem computantur. Secundùm naturam, cùm ex ſeminis veritate deſcendunt: ſecundùm legem, cùm quis filius alio generante ſubſtituitur, ſub nomine fratris defuncti ſine liberis. Nam & ille defunctus, non falsò dicitur pater filij huiuſmodi. Alter ergo duorum patrum *Salathiel* intelligitur ſecundùm carnem, alter ſecundùm legem, vel ſecundùm adoptionem. Frequens enim erat apud Iudæos adoptandi conſuetudo, & non incongruè dicitur quis eum genuiſſe, quem adoptauit, quia videlicet beneficio illum genuit. Hoc etiam quod iuxta duos Euangeliſtas *Salathiel* eſt pater *Sorobabel*, niſi prædictæ rationes occurrerent, diſſonare videretur à verbis dierum, vbi ſcriptum eſt, quia *filij Iechoniæ fuerunt Salathiel & Phadaia, & de Phadaia orti ſunt, Zorobabel & Semei.* Sed *Zorobabel* ſecundùm naturam ortus ex *Phadaia*, intelligitur ſecundùm legem appellari filius *Salathiel*. Nam ipſe *Zorobabel* erat primogenitus, & primogenitus nomine fratris defuncti iuſſus eſt vocari. Potuit etiam fieri, vt *Salathiel* Zorobabelem filium *Phadaiæ* fratris ſui adoptaret in filium, ſicut legimus, quia Mardochæus Heſter filiam fratris ſui adoptauit in filiam. Item *Zorobabel* oſtenditur hîc habuiſſe filios *Abiud* & *Reſa*, cùm in ſeptem filijs, quos ſecundùm verba dierum genuit, nullus ita vocatus ſit, niſi fortè aliqui eorum binis nominibus vſi fuerint. Hoc enim ſæpe contingebat. Aut ſi hoc non fuit, conſtat pro certo, quia vel ſecundùm legis præceptum, vel ſecundùm adoptionis beneficium, hi duo fuerunt eius filij. Rurſum inter alia dicitur: *Qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit Arphaxad.* Nomen autem & generatio huius Cainan, iuxta Hebraicum in Geneſi non inuenitur, ſed *Arphaxad Sale* filium nullo interpoſito genuiſſe refertur. Sic enim legimus: *Porrò Arphaxad vixit Triginta quinque annis, & genuit Salo.* Sed Euangeliſta ſumpſit hanc generationem de ſeptuaginta interpretum editione, vbi ſcriptum eſt, quòd *Arphaxad* cxxxv. *annorum* genuerit *Cainan*, & ipſe *Cainā*, cùm cxxx. eſſet annorum genuerit *Sale*. Nemo autem fidelium putet hoc in loco lxx. translatores erraſſe, ſed credat indubitanter, eos quod verum eſſe nouerant poſuiſſe, & quod Moyſes minus dixerat, ſuppleſſe. Neque enim Spiritus ſanctus hoc in Euangelio poſuiſſet, niſi verum omnino eſſet. Nam ipſi ſeptuaginta ſeniores à tempore Moyſi magiſterium in Synagoga tenebant, & de ſpiritu Moyſi acceperant, ac legem ex ipſius Moyſi traditione didicerant, ideoque ſi quid ibi prætermiſſum eſſet, & ſuppleri poſſet, vel aliter interpretari nouerant. Moyſes verò propter aliquam cauſam, quæ Deo nota eſt, tranſiliji generationem *Cainan*, & partem annorum qui ſub eo & ſub eius patre fluxerunt. Fortaſſe enim cùm ſecundam ætatem deſcriberet, voluit à diluuio vſque ad Abraham decem ſolummodò generationes ponere, & ideo generationem vnam prætermiſit. Nam & Matthæus à Dauid vſque ad tranſmigrationem Babylonis quatuordecim generationes ponere volens, prætermiſit tres, vbi ait: *Ioram autem genuit Oziam.* Sicut ergo *Ioram*, tribus in medio poſitis, genuiſſe dicitur *Oziam*: ſic & *Arphaxad* vno *Cainan* interpoſito dicitur genuiſſe *Sale*. Quod autem pars annorum in Scripturis ſanctis aliquando ponatur, & pars omittatur, oſtendit liber regum dicens. *Filius vnius anni erat Saul cùm regnare cœpiſſet, duobus autem annis regnauit ſuper Iſrael.* Nunquid enim vnum tantummodò ætatis annum habebat, qui *ab humero & ſurſum altior cunctis erat?* Et nunquid *duobus* ſolummodò *annis regnauit*, qui tam longo tempore regnum tenuit? Sicut igitur pars annorum Saul eſt prætermiſſa, ſic & pars annorum *Arphaxad* & *Cainan*. Itaque veridicus eſt & Moyſes & noſter Euangeliſta cum ſeptuaginta ſenioribus. Item *qui fuit*, inquit, *Enoch*. Et pulchrè generationum ordo à baptizato Dei Filio vſque ad Deum patrem aſcendens, ſeptuageſimo gradu *Enoch* habet, qui dilata morte translatus eſt in paradiſum, vt ſignificet eos, qui in gratia adoptionis filiorum ex aqua & Spiritu ſancto regenerantur, interim poſt abſolutionem corporis æternam ſuſcipiendos in requiem. Septuagenarius quippe numerus, propter ſeptimam ſabbati, ad requiem eorum ſignificandam, qui iuuante Chriſti gratia decalogum legis impleuerunt, aptiſsimè congruit, & in tempore reſurrectionis indemutabili Dei ſapientiæ contemplandæ per ſecula monſtret eſſe iungendos. Ad vltimum verò dicitur: *Qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.* Quia Chriſtus iuſtitiæ ſuæ Patriſque nos expiatos ab omni peccato purgatoſque coniungit, vt fiat quod ait Apoſtolus: *Qui autem adhæret Domino, vnus Spiritus eſt*, propterea in hoc numero generationum, & ipſe Chriſtus, à quo incipit enumeratio; & Deus, ad quem peruenit, connumerantur, & fit numerus ſeptuaginta ſeptem, quo ſignificatur omnium prorſus remiſsio & abolitio peccatorum, quam etiam ipſe Dominus per huius numeri myſterium euidenter expreſsit, dicens: remittendum eſſe peccata non ſolùm *ſepties*, ſed etiam vſque ſeptuagies ſepties. Nec fruſtra iſte numerus ad peccatorum omnium pertinet mundationem, ſi diligentius inquiratur. Conſtat enim ex vndenario & ſeptenario: quia vel vndecies ſeptem, vel ſepties vndecim, faciunt ſeptuaginta ſeptem. Vndenarius verò tranſgreſsionem denarij ſignificat. Denarius quippe tanquam iuſtitiæ numerus, in decem præceptis legis oſtenditur. Porrò peccatum eſt legis tranſgreſsio, & vtique tranſgreſsio denarij numeri, congruenter vndenario

Margin notes (left): 1.Par.3.c — Heſt.2.b — 1.Par.3.c — Gen.11.b

Margin notes (right): Matt.1.b — Reg.13.a — *Septuagenarij numeri ſignificatio.* — Math.18.c — *Vndenarius numerus.* — *Denarius numerus.*

narin figuratur. Vnde & vela cilicina iubentur in tabernaculo vndecim fieri. Quis autem dubitet ad peccati ſignificationem, cilicium pertinere? Ac per hoc quia vniuerſum tempus ſeptenario dierum numero voluitur, conuenienter vndenario ſepties multiplicato, ad numerum ſaptuageſimum & ſeptimum cuncta peccata, quæ temporaliter geruntur, perueniunt. In quo numero etiam fit plena remiſsio peccatorum, expiante nos carne ſacerdotis noſtri, à quo nunc iſte numerus incipit, & recõciliãte nos Deo, ad quem núc iſte numerus peruenit, per Spiritum ſanctú, qui in columbæ ſpecie in hoc baptiſmo, vbi numerus

Math. 3. d

ipſe commemoratur, apparuit. At ſi in denario perfectio beatitudinis ſignificatur, vnde eſt etiam illud, quòd omnes conducti ad vineam denario remunerantur, quod fit cùm ſeptenaria creatura, id eſt, homo interior & exterior Trinitati, quæ Deus eſt, adiungitur, manifeſtum eſt, quòd tranſgreſsio denarij peccatum ſignificat, per ſuperbiam plus aliquid habere cupiétis & integritatem perfectionemque amittentis. Vndenarius autem ideo ſepties ducitur, vt motu hominis fieri ſignificetur ipſa tranſgreſsio.

Ternarius numerus.

Ternario enim numero incorporea pars hominis deſignatur, vbi

Deut. 6. a

Deum ex toto corde & tota anima & tota mente diligere iubetur.

Quaternarius.

Quaternario autem corpus exprimitur, propter quatuor eius principalia membra, vel propter quatuor elementa, quibus conſtat. Et ex his compoſitus homo, aptè deſignatur ſeptenario. Motus autem in numeris non exprimitur, cùm vnum, duo, tria, quatuor, &c. ſed cùm dicimus ſemel, bis, ter, quater. Ideoque non ſeptem & vndecim, ſed ſepties vndecim ſignificatur tranſgreſsio, quæ motu facta hominis peccantis, hoc eſt, perfectionis ſuæ ſtabilitatem tranſgredientis cupiditate amplius aliquid habendi.

Septuageſimo & ſeptima ætate venit Chriſtus.

Itaque quia in ſeptuageſimo ſeptimo numero deſignatur, & primi hominis & cæterorũ, qui ex eo prodierunt, tranſgreſsio, aptè Deus ſeptuageſima & ſeptima generatione venit, aboliturus omnia peccata ſuorum fidelium. Omnes enim, qui more Chriſtiano accedunt ad lauacrum continentur in myſterio ſeptuaginta & ſeptem generationum, & ideo remiſsionem peccatorum conſequuntur ab eo, qui tot generationes mũdans in hoc numero remiſsionem culparum conſtituit, & in fine tot generationum venit tollere peccata mundi. Non ſolùm enim eos, qui in nouo teſtamento baptizantur, purificat, ſed & illos, qui ab exordio mundi in eum venturum rectè crediderant.

Cur aſcendat Lucas numerãdo.

Vnde ſurſum redeundo numerat Euangeliſta ſanctas has generationes, vt oſtendat & ad omnes eas pertingere purgatoriam & reconciliatricem, Chriſti gratiam, omneſque, qui nunc Baptiſmi Sacramentum rectè ſeruant, ad Deum redire. Nam gratia diuinæ incarnationis & purificationis in omnes retro generationes aſcendit; vt intelligamus nullum tempus vnquam ſine electis Chriſti tranſiſſe, qui per eũ ab originali culpa ſunt liberati.

Sap. 10. d

Propter quod & ipſe Adam, quem Dei ſapientia, quæ Chriſtus eſt, *eduxit*, vt ſcriptum eſt, *à delicto ſuo*, in fine relationis generationum, filius Dei per hanc Chriſti gratiam oſtenditur. Ac inde Pater Deus, Chriſtum Deum & hominem recipit, & per hũc omnes, qui membra ſunt eius. Deinde nomina patrũ retro ſic interpretari ſtudeamus, vt aſcenſum in his atque prouectum ſemper intelligamus, ac ſeriem genealogiæ ipſorum veluti ſcalam vſque ad Deum, per quam & omnes baptizati gradatim aſcendere debeant. Hæc enim genealogia, quæ à Ieſu baptizato ad Deum tendit, videtur nobis eſſe

Gen. 28. c

ſcala illa, de qua legimus: quia Iacob lapidem *ſupponens capiti ſuo, dormiuit, & vidit in ſomnis ſcalam ſtantem ſuper terram, & cacumen illius tangens cœlum, Angelos quoque Dei aſcendentes, & deſcendentes per eam, & Dominum innixum ſcalæ.* Lapis enim capiti ſuppoſitus, & velut fundamentum ſcalæ factus, Chriſtus eſt, qui ſeipſum humiliauit, vt omnes ſuos exaltaret, qui ſicut fundamentum omnes portat, & à nullo portatur. Et per hanc genealogiæ ſcalam, alij aſcendunt & alij deſcendunt. Aſcendunt qui proficiunt, deſcendunt qui deficiunt. Angeli autem, id eſt, nuntij Dei vocantur, quia Chriſtum loquuntur: Quiſquis igitur in Chriſto baptizatus eſt, apertum eſt ei cœlum, & Deus deſuper paratus eſt eum ſuſcipere, ſed illa per gradus ſcalæ, quæ à baptiſmo vſque ad Deum porrecta eſt, debet aſcendere: quia & ſicut Salomon ait, ſemita vitæ ſuper eruditum, qua ſcilicet eruditus ipſe tendat in cœlum. Nam & populus Iſrael tranſito mari rubro non ſtetit, ſed poſteà longis itineribus ac laboribus ad terram promiſsionis peruenit. Sic & qui baptizatus eſt; non ſit piger, ſed per viam mandatorum Dei tendat ad cœleſtem patriam ſibi promiſſam, & per gradus ſcalæ generationis conetur aſcendere, ſi ad Deum; qui in ſummitate eius eſt, deſiderat peruenire. Hæc autem genealogiæ ſcala via eſt ad cœlum & ad Deum ducens, quam quò verſus quiſque aſcendit, eò potentius illuc peruenit. Alius enim alio fortius eam ſcandit, & alius adhuc fortius vel perfectius, ſicut vnicuique diuinitus eſt datum. Væ autem illi, qui nullum eius gradum aſcenderit, quia in infimis remanebit. Veniamus igitur ad hos gradus, interpretando Patrum nomina.

Act. 4. c

Humillimus omnium inuenitur Ieſus, vtpote fundamentum vniuerſorum, interpretatur Saluator; quia ipſe ſolus humanum genus ſaluat, & non eſt in alio aliquo ſalus. *Neque enim eſt aliud nomen ſub cœlo datum hominibus*, in quo oporteat nos ſaluos fieri. Huius itaque ſalutis per baptiſmum quiſque fieri particeps inchoat. Sed ſi vult non amittere quod gratis accepit, oportet vt in eo creſcere ſtudeat per proprium laborem ſanctæ actionis. Vnde mox *Ioſeph* ponitur, qui augmentum interpretatur: quia illa augmentum gratiæ poſt baptiſmum conſequitur, qui ad bene agendum piger non fuerit. Inde ſequitur *Heli*, qui aſcendens dicitur, vt aſcenſum proficientis de virtute in virtutem ſignificet. Deinde eſt *Mathat*, qui donum interpretatur: quia qui virtutum gradibus ad alta nititur, maioris adhuc gratiæ donum conſequitur. Et inde ſequitur *Leui*: qui aſſumptus dicitur: quia Deus illum ſibi aſſumpſit ad iugem famulatum ſuum; confirmans in aſsiduitate bonorum operum. Sequitur & *Melchi*; qui rex meus interpretatur; quia ſæpe contingit, vt qui iam talis eſt, rector Eccleſiæ efficiatur. Sed & *Ianne* ſequitur, qui præparatus dicitur: quia talis vir ad omne bonum opus eſt iam paratus. *Ioſeph* quoque ſubiungitur, qui, ſicut ſupra dictum eſt, augmentum interpretatur: quia proficit ſemper & religionis augmentum capit. Nec non & Matthias; qui donum Dei dicitur: quia donum diuinæ gratiæ nouis adhuc in eum beneficijs infunditur. Et Amos, qui honorans, vel fortis; vel populum auellens interpretatur: quia

Deum honorat bene viuendo, & fortis eſt ad ad-
uerſa toleranda, & doctrinis ac exemplis ſuis
ab amore mundi cor euellit populi: Sed & *Na-*
um, qui conſolator vel conſolatio dicitur, quia
al. Heſli. illos, qui temporalia contempſerunt, promiſ-
ſione æternorum conſolatur. *Eſli* quoque, qui
vicinus meus dicitur: quia vicinus ei fit, quem
conſolatione demulcet. Et *Nagge*, qui ſolen-
nitas interpretatur: quia ipſe ſolennitas lætitię
fit ei, quam conſolatur. Atque *Mahath* vel *Ma-*
nat, qui requieſcens dicitur: quia requieſcit
iam in ſecreto diuinæ contemplationis, ſeque-
ſtratus à labore ſecularis cupiditatis. vel in eo
requiem habet, quem ſuam conſolationem ac-
cepiſſe videt, & in tribulationibus pro Chriſto
iam gloriari. Sed & *Matthathias*, qui donum
Dei, ſicut præmiſimus, dicitur: quia meius
adhuc donum ſupernæ gratiæ percipit, propter
ſupradicta bona, quæ ſic agere ſtuduit. Neque
enim de antiquis Patribus, quorum nomina in-
terpretamur, iſta dicimus: licèt & de ipſis for-
taſsè poſsint intelligi, ſed potius de vno quoli-
bet iuſto viro, quem per hos virtutum gradus à
baptiſmo aſcendentem ad Deum deſcribimus.
Nam per hos aſcendit electorum Eccleſia, de
Pſal. 47. a qua dicitur: *Deus in gradibus eius cognoſcetur, cùm*
ſuſcipiet eam. Per hos etiam ſanctus Iob aſcen-
Iob. 31. d debat, dicens: *Per ſingulos gradus meos pronuntia-*
bo illum. Ad ordinem ergo gradum reuertamur,
vt & cæteros videamus. Nam *Semei* ſequitur,
qui audiens interpretatur: vt auditum obedien-
tiæ in ſancto viro deſignet. Sequitur & *Ioſeph*,
qui, ſicut iam bis dictum eſt, augmentum inter-
pretatur: quia nouum augmentum ſemper iuſtus
adipiſci ſtudet. Sed & *Iuda* ſequitur, qui con-
feſsio vel laudatio dicitur: quia confeſsionem
laudis ſemper Deo reddit. Et *Iohanna*, qui dici-
tur cui eſt gratia, vel Dominus gratiæ eius: quo-
niam multa ineſt ei gratia, & ipſe gratiæ Domi-
nus eſt, vt Domino Deo in ſe manente gratioſus
ſit. Et *Reſa*, qui caput eius interpretatur: quia
Dominus, qui eſt gratia eius, ipſe eſt & caput e-
ius. Talis enim dignus eſt habere Chriſtum
caput. Sequitur & *Zorobabel*, qui interpretatur
ortus in Babylone, vel ipſe magiſter Babylonis:
quia talis vir inter iniquos primò naſcitur, &
poſtmodum docet eos, quomodo poſsint ad ſa-
lutem pertingere. Et *Salathiel*, cuius interpre-
tatio eſt petitio mea Deus: quia iſte iam nil niſi
Deum appetit, ſciens quia nihil ad beatitudinem
ſibi, niſi Deus ſufficit. Et *Neri*, qui dicitur lu-
Pſal. 118. cerna mea: quia talis Deo poteſt dicere: *Lucerna*
Apoc. 21. g. *pedibus meis verbum tuum*, vel nos de illo: quia *lu-*
cerna eius eſt agnus. Et *Melchi*, qui rex meus inter-
pretatur: atque ſubauditur à ſuperioribus Deus,
vt iſte dicat rex meus Deus. Talis enim non vi-
tium aliquod, ſed ſolum Deum habet regem.
Vel Eccleſia de illo poteſt dicere, *Neri & Melchi*,
id eſt, lucerna mea rex meus: quia ipſe eum illu-
minat & regit. Sequitur & *Addi*, qui robuſtus
interpretatur: quia vir iſte cordis robore eſt
præualidus. Et *Coſam* vel *Cuſam*, qui dicitur
Aethiopia eorum: quia illis, qui tenebras putant
lucem, & lucem tenebras, videtur huiuſmodi
vir nigredo eorum, quia multi tenebreſcant,
quoniam multos illuminet. Vel Aethiopia
eorum, id eſt, denigratio eorum dicitur, quia
comparatione luminis doctrinæ & ſanctitatis
ſuæ, nigredine vitiorum & errorum opertos
al. Helma- eſſe eos declarat. *Elmodath vel Elmadan* quo-
dam. que ſequitur, qui Dei menſura dicitur: quia

iſte tam regulariter & moderatè ſemper agit,
vt menſuram regulæ diuinitus ſibi datæ non
excedat. Et *Her*, qui vigilans interpretatur:
quoniam iuxta præceptum Euangelij ſemper
vigilet. Atque *Ieſus*, qui ſalutaris vel Saluator
dicitur: quia ſalutem multorum verbis & exem-
plis operatur. Nam *qui conuerti fecerit pecca-* Iac. 5. d
torem ab errore viæ ſuæ, ſaluabit animam eius à mor-
te. Sequitur & *Eliezer*, qui Dei auxilium, vel
Deus meus adiutor interpretatur: quia ipſe
multis fit Dei auxilium, & multos per eum De-
us adiuuat. Atque *Iorim*, qui dicitur Domi-
nus exaltans, vel eſt exaltans: quia per eum Do-
minus exaltat, & ipſe quos valet exaltare non
ceſſat, dum eos ab infimis cupiditatibus ele-
uat, dicens: *Quæ ſurſum ſunt quærite, vbi Chri-* Coloſſ. 3.
ſtus eſt in dextera Dei ſedens. Sed & *Matthat*,
qui donum interpretatur: quia in eo redun-
dat donum gratiæ cœleſtis, & eum Deus mul-
tis in ſalutem dedit. *Leui* quoque, qui dici-
tur aſſumptus: Deus enim illum aſſumpſit,
id eſt, ſibi ſpecialius ſeruientem, & conſtanter
perſeuerantem fecit. Sequitur & *Simeon*, qui
dicitur exauditio: quia talis vir eſt exauditio
precis multorum effuſa coram Domino pro
doctore ſalutifero. Interpretatur etiam *Si-*
meon audiens triſtitiam: quia piè compatiens
audit triſtitiam luctus pœnitentium. *Iuda* quo-
que ſequitur, qui confitens dicitur: quia con-
feſsionem laudis Deo magis ac magis ſemper eò
amplius reddit, quò amplius in virtutibus pro-
ficit. Vnde & *Ioſeph* ſubditur, qui augmen-
tum interpretatur, vt augmentum meritorum
quotidiano profectu deſignet in eo fieri. Se-
quitur & *Eliacim*, qui Dei reſurrectio dicitur.
Ipſe enim fit multorum cordibus reſurrectio
diuinæ gratiæ, quæ per peccatum in eis ceci-
derat. Et *Melea*, qui laudans interpretatur, al. Melcha
laudat enim ſemper Dominum. Sed & *Enam*,
qui oculus eorum dicitur: quia talis vir proui-
det alijs. Et *Matthatha*, qui donum eius, id eſt, al. Menna.
donum Dei interpretatur: quia ipſe eſt donum
Dei, vel in eo eſt donum Dei. Atque *Nathan*,
qui dicitur dedit vel dantis: quia prædictum
Dei donum dedit ipſe Deus, & illud donum eſt
eius dantis. Vel ipſe vir Dei dedit cæteris donum
Dei quod acceperat. Hinc ſequitur & *Dauid*,
qui interpretatur manu fortis vel deſiderabilis:
quia in opere fortis eſt, & meritò ſuæ ſanctitatis
deſideratur à multis. *Ieſſe* quoque, qui dicitur
inſulæ libamen: quia ipſe quaſi quoddam ſacrifi-
cij libamen offertur Deo, ab Eccleſia, quæ velut
inſula tunditur vndique fluctibus ſeculi, nec mo-
uetur. Nec non & *Obed*, qui ſeruiens interpre-
tatur: quia Deo ſeruit in conſcientia pura. Atque
Booz qui dicitur in fortitudine: quia in fortitudi-
ne magnanimitatis Deo ſeruit ex deuotione cha-
ritatis. Et *Salmon*, qui dicitur dependens ſiue
perfectio: quia eleuatus à terrenis, quantum va-
let cœleſtibus adhæret, & pro poſſe perfectus
eſt. Sed & *Naaſſon*, qui ſerpentinus interpretatur:
quia ſerpentis aſtutiam habet, & ſerpentem æne-
um, quem Moyſes in heremo ſuſpendit, hoc
eſt, Chriſtum, imitatur. *Aminadab* quo-
que, qui dicitur populus meus ſpontaneus: quia
idem vir iuſtus fit populus Dei ſpontaneus at-
que voluntarius, dum per prædicationem fa-
cit multum fructum in multiplicatione fideli-
um voluntariè Deo ſacrificantium. Necnon
& *Aram*, qui dicitur excelſus: quia comple-
tum eſt in eo propheticum illud: *Suſtollam te*

ſuper

Iſaiæ 58. d Iere. 1. b *ſuper altitudines terræ.* Vel: *Conſtitui te ſuper gentes & ſuper regna.* *Efrom* quoque ſequitur, qui ſagittam videns interpretatur: quia quò excelſius in arce mentis reſidet, eò liberius iacula tentationum hoſtis antiqui præuidet. Et *Phares:* qui diuiſio vel diſsipens dicitur: quia ſagittas inimici, quas præuidet, diuidit ac diſſipat. Sed & *Iudas*, qui confitens vel glorificans interpretatur: quia confitetur humiliter, ſi quid adhuc ei humanum acciderit, vel confeſſionem gloriæ Deo reddit. Necnon & Iacob, qui ſupplantator dicitur: quia ſupplantat vitia in ſe vel in alijs. Solent enim & poſt multa virtutum exercitia, pulſare mentem aliqua vitiorum contamina. Sequitur & *Iſaac*, qui riſus vel gaudium dicitur: quia de ſupplantatis vitijs lætetur. Et *Abraham*, qui interpretatur pater videns populum: quia talis multorum fit pater, & ſpiritualium filiorum ſuorum videt ingentem populum, ac virtutum quas genuit exercitum. His, quas deſcribimus, virtutum gradibus, & quas oſtendunt interpretationes iſtorum nominum, vir iuſtus quotidie proficiendo fit ſemper cælo vicinior, & his in cœlum aſcenſionem ſuam ædificat, ac cantica graduum cantens, *aſcenſiones in corde ſuo* diſponit, & *de virtute in virtutem* aſsiduè proficit, (Pſal. 83.) vt tandem *in Sion* Deum Deorum videre poſſit. Vnde & vltra *Abraham* adhuc Euangeliſta patres referens aſcendendo tranſit, & vſque ad ipſum Deum peruenit, vt ei virum ſanctum per hanc graduum ſcalam aſcendentem, ad vltimum iungat. Nam poſt *Abraham*, qui pater videns populum dicitur, eſt ſuperius, *Thare*, qui paſtura vel paſcens interpretatur, vt ſigificet illum eos pabulo verbi nutrire, quos ſpiritualiter genuit. Et inde ſequitur *Nachor*, cuius interpretatio eſt requieſcens luce, vel obſecratio nouiſsime: quia hoc ſolùm vir iſte quærit, vt requieſcat & placeat coram Deo in lumine viuentium, al. Sarug. & pro nouiſsimis obſecrat. Atque *Serug vel Sarug*, qui perfectus dicitur, vt perfectionem virtutum adeptus eſſe monſtretur. Sed & *Ragau* ſiue *Reu*, qui dicitur ægrotans vel paſcens, ſiue paſtio: quia ægrè fert moras vitæ præſentis, & corporale robur in eo ſpiritualium virtutum exercitiis emarcuit, oueſque dominicas paſcit. Necnon & *Phaleg*, qui diuidens vel diuiſit interpretatur: quia ſubtiliter diſcernens inter virtutes & vitia, ſeparauit pretioſum à vili. Et *Eber*, (*Heber*,) qui tranſitor dicitur: quia non fixit mentem in amore præſentis ſeculi, ſed ad futurum ſeculum deſiderijs & profectibus aſsiduè tendit. Sed & *Sale*, qui pax interpretatur: quia iam extinctis vitijs magna pace delectatur in virtutum actionibus. Atque *Cainan*, qui dicitur poſſeſsio eorum; quia iſte iam à bonis, hoc eſt, à virtutibus poſsidetur, nec vllum in eo vitium aliquid dominationis habet. Et *Arphaxad*, qui ſanans depopulationem interpretatur, quia virtutum deuaſtationem, quas hoſtis antiquus in multis læſit, ac barbaricè deſtruxit, ipſe ſanat & reparat. Necnon & *Sem*, cuius interpretatio eſt, nomen vel nominatus, quia qui talibus ſtudet, clarum ac celebre nomen poſsidet. Sed & *Noë*, quoniam Dauitico labore debellatis vitiorum cuneis, requieſcit in pace Salomonis. Poſt hæc ſequitur *Lamech*, cuius interpretatio eſt humiliatus, percuſſus, ſiue percutiens, & eum ſignificare videtur, qui poſt diutina virtutum exercitia peruenit ad martyrij gloriam, & humiliatus ac percuſſus ſupplicijs, hoſtem ſuum ſpiritualiter grauius percutit. Et aptè ſubditur *Mathuſale*, qui interpretatur mortuus eſt, & interrogauit, vel mortis emiſsio, quia telis quiſque pro iuſtitia mortuus exemplo vel memoria ſuæ mortis interrogat, & conuenit ſingulorum conſcientias, vtrum iuſtitiam & vitam perennem diligant, an ſolis temporalibus delectentur, & mortem à ſe funditus emiſit, vt iam nullatenus à morte lædi vel tangi valeat, ſed in perpetuum viuat. Pulchrè & *Henoch* adijcitur, qui dedicatio dicitur, quia taliter conſummatus, in illius ſeculi felicitate dedicatur. Et *Iaret*, (*Iared*,) qui deſcen- al. Iareth. dens, vel roborans interpretatur, quoniam pia condeſcenſione de ſupernis inclinatur ad nos, vt noſtram infirmitatem roboret. Atque *Malaleel*, cuius interpretatio eſt laudans Deum, quia diuinis laudibus in excelſis vacat. Necnon & *Cainan*, qui dicitur poſſeſsio eorum, quoniam Pater & Filius & Spiritus ſanctus, qui ſunt vnus Deus, poſsident illum in cœleſtibus. Et *Henos* qui violentus interpretatur, quoniam violentia nimiæ virtutis ſuæ regnum cœlorum rapuit, quod *à diebus Ioannis Baptiſtæ vim patitur,* Matth. 11. b *& violenti diripiunt illud.* Atque *Seth*, cuius interpretatio eſt poſitus vel poſitio, quia nunc in regno illo ſupernæ beatitudinis, à quo diu exulauerat, eſt poſitus. Interpretatur etiam ſemen vel reſurrectio: quia ſeminatum eſt *corpus* eius *animale*, ſed ſurget idem *corpus* 1. Cor. 15. f ipſius *ſpiritale.* Ad vltimum in ſuperiori ponitur *Adam*, qui interpretatur homo: quia bis profectuum gradibus fidelis quilibet promotus, & corporis etiam reſurrectione innouatus, ſummam perfectionem illam conſequitur, quam homo vel habuit, vel habere poteſt, vt tunc perfectus ſit homo, & idoneus iam inſeparabiliter adhærere Deo. Vnde & in ſummo cacumine ſuper omnia *Deus* ipſe ponitur, vſque ad quem gradus ſcalæ generationis deſcribuntur, ibique finiuntur: quia ibi finis eſt noſtræ perfectionis vſque ad quem tendimus, vt in ipſo ſine fine quieſcamus. Ibi enim eſt ſufficientia bonorum omnium: quia tunc *Deus* eſt *omnia in omnibus*, vt nulli ſit opus vltra quicquam quærere. Locus autem præmiſſus, quem de Martyre nunc interpretati ſumus, intelligi poteſt & de eo perfecto, qui non per martyrij paſsionem ex hac luce migrat, neque enim omnes perfecti ferro perimuntur. Nam *Lamech* interpretatur humilis vel humiliatus. *Mathuſale* verò mortuus eſt, & interrogauit. *Henoch* autem dedicatio, & *Iared* deſcendens. Soletque frequenter euenire, vt qui diu laudabilibus virtutum operibus inſudauit, inanis gloriæ typho moueatur, vt exterius gloriari de virtutibus incipiat. Et ideo nunc iſte poſt tot laudabiliter acta dicitur humilis: quia *quantò magnus* eſt, humiliat ſe *in omnibus*, & ab omni vitio iactantiæ vel ſuperbiæ ſit alienus. Et qui ſeculi gloriam ſic abiecit, mortuum ſe mundo eſſe comprobauit. Exemploque talis ſuæ mortis cæteros interrogat, quis eorum ſic mundo mori appetat. Et hinc ſequitur dedicatio: quia iam per contemplationem in ſupernis dedicatur. Et inde fit deſcendens, quia vt cæteros ad ea, quæ ſurſum contemplari ſolitus eſt, eleuet, ad eorum ima piè deſcendit, iuxta illud Apoſtoli: *Siue mente excedimus, Deo; ſiue ſobrij ſumus, vobis.* Duo no-

mina quæ ſequuntur, id eſt, *Malaleel*, cuius inter- *Cor.5.a* pretatio ſonat laudans Deum, & *Cainan*, qui dicitur poſſeſsio eorum, indicant myſticè quid agatur in illa contemplationis dedicatione, & ad proximos deſcenſione, quia videlicet ibi Deum laudat, & hic poſsidetur ab illis, quorum vtilitatibus ſeruit. Sequitur & *Henoc*, cuius interpretatio eſt deſperatus, quia ſpem in temporalibus & caducis habere cõtempſit, iuxta illod beati Iob: *Iob.7.a* *Deſperaui, nequaquam vltra iam viuam.* Mortuus enim mundo, non habet iam ſpem in eo. Deinde venit Seth, qui dicitur poſitio vel reſurrectio: quia nunc ponit corpus quod in fine reſurget. Et tunc erit perfectus homo, reformatus in antiquum & meliorem ſtatum, ſicut conſequens inſinuat Adam, qui interpretatur homo, & primus fuit conditus, ſicque iam ſociabitur Deo; vt ei perpetualiter inhærens viuat in ipſo. Ob hoc enim ſe Dei Filius miſericorditer humiliauit, vt vſque ad hanc celſitudinem ſuos, qui lapſi fuerant, exaltaret, & ex gradibus generationum, per quos ceciderant, fecit eis gradus virtutum, per quos aſcenderent. Quos ſcilicet gradus in nominibus Patrum, vt oſtenſum eſt, deſignatos, vnuſquiſque proficientium iuxta modum ſuum aſcendit, & aliquid de ſingulis virtutibus aſſequitur, ſed tantò fortius & glorioſius ad Deum peruenit, quantò verius ac perfectius in his profecerit, tantoque rurſum tardius ac difficilius ad eum pertingit, quantò remiſsius ac negligentius in his egerit. Poſſet autem de vnoquoque gradu vel nomine prolixa fieri loquutio, ſed cauendum erat faſtidium, & relinquendum eis, qui ſciunt ex paucis multa dicere, vnde poſſent & ipſi tractare. Nam & multas ipſorum nominum interpretationes, quas ſimiliter proferre quiuiſſemus, prætermiſimus, multaſque alias adhuc eſſe, quarum notitiam necdum attigimus, non dubitamus, quæ ſuos habent myſticos ſenſus. Et ideo nihil perfectionis in obſeruatione iuſtitiæ conſequi poſſunt homines Dei, quod in hac genealogiæ ſcala figuraliter non ſit expreſſum. Sed & brauium, ad quod per eam tendunt, ipſe Deus ſurſum in fine poſitus eſt. Principium verò profectus vel aſcenſionis huius, de qua tractatum eſt, Dominus in ſeipſo ſtatim nobis indicauit, de quo ſubiunctum eſt: *Ieſus autem plenus Spiritu ſancto*, regreſſus *Coloſ.2.b* eſt à *Iordane*. Non autem dicitur afflatus Spiritu ſancto, ſed *plenus*, quia *in ipſo habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter*: Non enim ad menſuram dat Deus Spiritum ipſi, videlicet *Ioan.3.d* Chriſto. Nam cæteris Sanctis dat eum ad menſuram, huic autem immenſurabiliter, id eſt, totum ipſum immenſum Spiritum. Neque primùm impletus eſt Spiritu ſancto, ſed ex quo cœpit in vtero Virginis concipi, ſemper in eo totus manſit Spiritus ſanctus. Sed idcirco nunc illo plenus fuiſſe dicitur, quia nunc cœpit operibus declarare plenitudinem eius in ſe manere. Et ſic regreſſus eſt à *Iordane*. quia regnum principis mundi aggreſſus eſt deſtruere à baptiſmo, regnumque ſuum in orbe nouum conſtruere. Nam & quilibet fidelis eius accepto in baptiſmate Spiritu ſancto regreditur ab Iordane, cùm à lauacro rediens, aduerſum ſeculi vitia, in quibus ante conuerſabatur, pugnam inchoat. Ab Iordane enim regreditur, qui à baptiſmo ad certamen contra relictas mundi tentationes properat, vt his deuictis coronam vitæ mereatur per ipſum mediatorem Dei & hominum, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat in ſecula ſeculorum, Amen.

Secundùm Lucam. Cap. II.

IN illo tempore: *Poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundum legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino, ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: Quia omne maſculinum ad aperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur.* Et reliqua.

Præclaram huius diei feſtiuitatem celebrantes, gratulemur ſuper beneficijs in ea nobis diuinitus conceſsis. Nam neque Virgo, quæ de ſancto Spiritu concipere digna fuit, neque Filius, quem ita genuit, purgatione indiguit, ſed in eorum purgatione noſtram purgationem Deus præparauit, ac præfigurauit, qui multis ſordibus infecti, multimoda purgatione indigemus. Quæ igitur de Domino nunc hiſtorialiter in Euangelica lectione narrantur, de nobis ſpiritualiter intelligantur: quia ſi membra vel corpus eius ſumus, ipſe in nobis eſt: & quæ de nobis fiunt, & de illo rectè fieri dicuntur. Nam & corpus Chriſti, quod eſt Eccleſia, vocatur Chriſtus, Apoſtolo dicente: *Sicut corpus vnum eſt, & membra habet multa, omnia autem membra corporis, cum ſint multa, vnum corpus ſunt, ita & Chriſtus.* Vnde patet, quia ſimul vniuerſi fideles cum capite ſuo, ſunt Chriſtus. Quod & ex multis eius Scripturarum locis, probari poteſt. Cùm ergo de purgatione Chriſti loquimur, ad illam eius partem, quæ purgatione indiget, referamus, id eſt, ad corpus. Itaque vel ad corpus, vel ad quodlibet membrum eius myſticè referatur, quod nunc hiſtorialiter de capite legitur: quia *poſtquam impleti ſunt dies purgationis eius ſecundùm legem Moyſi, tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino.* Dies enim purgationis populi fidelium vel Eccleſiæ, id eſt, corporis Chriſti implentur quidem quotidie, dum vnuſquiſque eorum magis ac magis purgari atque mundari iugiter ſatagit, ſed impleti non erunt ex toto, niſi in fine ſeculi. *Dies purgationis quotidie implentur.* Finis tamen ſeculi eſt vnicuique hora obitus ſui, & qui mundatus à peccatis omnibus in obitu ſuo repertus fuerit, *impleti ſunt dies purgationis eius ſecundùm legem Moyſi.* Nam quadraginta diebus ſecundùm legem fiebat illa purgatio, & quadragenarius numerus, vel ſpacium quod eſt vſque ad finem ſeculi, vel tempus vitæ vniuſcuiuſque noſtrum ſignificat. *Quadragenarij numeri ſignificatio.* Expleto igitur tali quadragenario, impleti erunt dies purgationis vel Eccleſiæ, vel cuiuſlibet iuſtorum. Ita enim lex loquitur. *Mulier ſi ſuſcepto ſemine pepererit maſculum, immunda erit ſeptem diebus, iuxta* *Leui.12.* *dies ſeparationis menſtruæ, & die octauo circumcidetur infantulus. Ipſa verò triginta diebus manebit in ſanguine purificationis ſuæ. Omne ſanctum non tanget, nec ingredietur ſanctuarium, donec impleantur dies purgationis eius.* Et quæ eſt illa mulier, niſi electorum Eccleſia, vel prædicatorum perſona? Hæc enim ſuſcepto verbi Dei ſemine, parit ex eo maſculũ, id eſt, per prædicationem ſpiritualiter gignit fortem & nouum populum electorum. Dies quadraginta purgationis eius, qui diuiduntur in ſeptem, & triginta tres, ſi ſeparatim exponantur poſſunt ob confirmationem bis idipſum ſignificare, quod coniuncti ſemel ſignificant. Nam illa mater cum ſua prole eſt immunda ſeptem diebus; Quoniam ſancta Eccleſia, vel prædicantium perſona, cum his quos in fide genuit, non eſt

abſq;

abſque aliqua ſorde peccati, toto tempore præſentis vitæ, quod ſeptem diebus agitur. *Rom. 7. d* Videt enim *aliam legem in membris* ſuis *repugnantem legi mentis* ſuæ. Et inde manet *immunda, iuxta dies ſeparationis menſtrua*: quia ſicut menſtrua ſeparatur à conuentu mundorum in diebus immunditiæ ſuæ, ſic & iſta ſeparatur à conuentu Angelorum in diebus mortalitatis ſuæ. Menſtrua enim aliena carne non tangitur, ſed fluxu immunditiæ ſuę polluitur, & ſignificat animam, quæ non actu, ſed cogitatu ſordido latenter inquinatur. Sic & ſanctorum Eccleſia vel electa anima, dum in carne peccati viuit, quamuis non opere, tamen cogitatione peccati multotiens ſordidatur, & ideo beatorum ſocietate Angelorum adhuc indigna iudicatur. Octauus autem dies, in quo circunciditur infantulus, dies eſt baptiſmatis, in quo Neophytus quiſque exuitur labe primæ generationis, & aſcendens de lauacro fit particeps reſurrectionis Chriſti, quæ die octauo mundum illuſtrauit. Nam propterea diem octauum, qua paruulus circumciditur, non ad tempus externæ reſurrectionis omnium, ſed ad reſurrectionẽ Chriſti, id eſt, ad baptiſmum cuiuſlibet noſtri retulimus, quia ipſe paruulus, poſtquam erat circumciſus, non ingrediebatur ſanctuarium, niſi impletis diebus triginta tribus, ſicut & vnuſquiſque noſtrum, licèt ſit baptizatus, non tamen ſupernæ beatitudinis templũ ingredi valet, niſi decurſo mortalitatis vitæ ſpatio, quod per dies triginta tres deſignatur. Totus enim hic numerus ex ternarijs conſtat, & fidei tempus ſignificat. Cum filio igitur, circunciſo manet triginta tribus diebus, mater in ſanguine purificationis ſuæ, quia cum quolibet electo baptizato ſancta mater Eccleſia, quamdiu per fidem ambulat, & non per ſpeciem, non poteſt ex toto mundari à ſanguine purificationis ſuæ, id eſt, à peccato, quo ſe iugiter purgare ſtudet, & ad perfectum nequit, *Pſal. 142. a* dum adhuc mortale corpus gerit. Vnde Pſalmiſta: *Non iuſtificabitur in conſpectu tuo omnis viuens.* Et Salomon: *Non eſt homo iuſtus in terra,* *1. Ioan. 1. d* *qui faciat bonum, & non peccet.* Et diſcipulus ille, quem diligebat Ieſus: *Si dixerimus quia peccatum non habemus, nos ipſos seducimus, & veritas* *Iac. 3. d* *in nobis non eſt.* Conſtat ergo, quia omnes, qui in carne peccati viuunt, peccati ſordem ad pu*Leui. 12. d* rum exuere non poſſunt. Vnde adhuc de Eccleſia matre ſubditur: quia *omne ſanctum non tanget*, illud videlicet perfectiſſimæ puritatis, quod habent Angeli, *nec ingredietur ſanctuarium*, ſubauditur patriæ cœleſtis, *donec impleantur dies purgationis eius*, id eſt, donec peractum ſit ei tempus vitæ mortalis, in quo purgatur aſſiduè, ſed perfectionem purgationis in eo non aſſequitur. Tanta quippe eſt, & tam perſeuerans inquinatio, quam immundus ſpiritus humano generi per Euam infudit, vt ex toto purgari nequeat, niſi cùm vitæ mortalis aut ſeculi terminus adue*Per Mariã emundatio.* nerit. Sed ſicut per Euam venit inquinatio, ſic per Mariam reuertitur emundatio. Tunc autem erit purgationis & emundationis perfectio, cùm iuſti in reſurrectione triumphantes dixerint: *Vbi eſt mors contentio tua? Vbi mors aculeus tu-* *Oſe. 13. d* *us? Aculeus enim mortis, peccatum eſt.* Talibus itaque modis implentur *dies purgationis* populi Dei, ſecundùm *legem Moyſi*. Sed cùm *dies purgationis* ſic *impleti* fuerint, deferent eum Angeli in ſupernam Ieruſalem, vt ſiſtant eum Domino, manſurum ibi perenniter coram eo. Et hoc fiet, *ſicut ſcriptum eſt in lege Domini: quia omne maſculinum adaperiens vuluam, ſanctum Domino vocabitur.* Scimus enim quia lex ſpiritalis eſt, *Rom. 7. c* & ſpiritaliter loquens, ſpiritalem vuluam ſignificat, & ſpiritalem maſculum. Hic namque *Maſculus ſpiritualis* maſculus eſt fortis ac nouus, electorum Chriſtianorum populus, vel vnuſquiſque eorum. Et *& vulua.* quoniam Eccleſia ſecundùm Iſaiam diu ſterilis *Iſai. 54. a* fuerat, iſte populus ex ea ſpiritaliter naſcens, aperuit vuluam eius, id eſt, genitale ſecretum ipſius, vnde nemo taliter antea natus fuerat *omne*. *Omne* verò ſignificat vniuerſitatem, quod hîc ponitur, cùm dicitur, *omne maſculinum*: quia populus iſte Catholicus eſt, & omnes electos in ſe continet. Hic ergo ſpiritalem Eccleſiæ *vuluam*, ſicut diximus, aperiens *vocabitur* ſanctus *Domino*, id eſt, vocabulum & laudem ſanctitatis in regno ſupernæ beatitudinis obtinebit, vt in omni ſanctitate beatis æquatus Angelis, perenniter aſſiſtat conſpectui gloriæ Creatoris. Et ideo Chriſtus Dominus, & ſanctiſſima ipſius genitrix purgationem legis obſeruauit; vt omnes, quos membra ſua nouerat futuros, ita purificaret, vt ad hanc gloriam, peruenire dignos faceret. Ipſe enim, vt & ſupra dictum eſt, aut Virgo mater eius purgatione non eguit: quia Spiritus ſanctus eam ab initio iam purificauerat, & ille tam mundam in eius vtero carnem ſibi creauit, vt per eam efficiat ſuorum carnem ita mundam vt ſunt Angeli, ſed & animam ibi tam ſanctam aſſumpſit, vt per eam reddat animabus omnium ſuorum illam ſanctitatem, quæ manet in Angelis. Sed quoniam ipſe in ſuis eſt, quod agitur de ſuis, vt & præmiſſum eſt, dicitur agi de ipſo, quia ipſi ſunt corpus eius. De quo ſcilicet corpore, ſubiungitur: *Et vt darent hoſtiam ſecundùm quod dictum eſt in lege Domini, par turturum, aut duos pullos columbarum.* Nam *tulerunt illum in Ieruſalem, vt ſiſterent eum Domino*, ſicut diſſeruimus, *& vt darent hoſtiam* pro eo, iuxta id *quod dictum eſt in lege Domini, par* *Leui. 12. b* *turturum*, id eſt, parem caſtitatem corporis & animæ eius, *aut duos pullos columbarum*, id eſt, carnis & cordis eius patientiam. Turtur enim caſtiſſi- *Turtur.* ma auis eſt, & viuo ac mortuo ſocio indiſſolubilem fidem conſeruans: columba verò felle & a- *Columba.* maritudine caret. Ideoque par turturum deſignat caſtitatem interioris & exterioris hominis, ac *duo columbarum pulli*, patientiam foris oſtenſam, & intus in mente ſeruatam. Offerunt igitur Angeli *hoſtiam ſecundùm* legem, id eſt *par turturum*, vel *duos pullos columbarum*, pro ſanctorum populo, vel pro quolibet electo, quem exhibent Deo, cùm merita caſtitatis eius, quam corpore & corde ſeruauit, aut patientiæ, quam intus & foris cuſtodiuit, repręſentãt Domino. Caſtitas verò magis ad confeſſores, & patientia plus pertinere videtur ad Martyres. Et quia nullus electorum eſt, qui aut in ordine confeſſorũ, aut in ordine Martyrum non computetur: ideo ad *hoſtiam* populi Dei ſufficit *par turturum, aut duo pulli columbarum.* *Omnes electi aut cõfeſſores aut Martyres.* Per *pullos* enim *columbarum* potius, quàm per columbas hoc loco patientia deſignatur: quia qui ſicut oportet patientiam cuſtodiunt, hi apud ſe paruuli & infirmi ſunt, & maiores imitando iugiter creſcunt. *Pulli columbarum.* Totum ergo ſimul populum electorum completa generali reſurrectione deferent Angeli gaudentes in ſupernam Ieruſalem, cũ hoſtijs bonorum operum, vt ſiſtant eum Domino, & ab aſcenſione Redemptoris non ceſſauerunt eum in ſingulis, cui migrant, illuc deferre,

quando

quando *impleti ſunt dies purgationis* cuiuſque. Et *ecce homo erat in Ieruſalem, cui nomen Simeon. Et homo iſte iuſtus & timoratus, expectans conſolationem Iſrael. & Spiritus ſanctus erat in eo. Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini. Et venit in ſpiritu in templum. Homo iſte* ſanctum Iſraeliticæ gentis populum deſignat, qui eduentum Redemptoris diutius expectauit, & ab eo de miſerijs exilij huius liberari ſperauit. Vnde & *Simeon* vocatur, quod eſt audiens triſtitiam: quia populus ille fidelis triſtitiem expulſionis ſuæ de peradiſo, & amiſſionis æternalium bonorum per Scripturas audire conſueuerat, ideoque ſuper his *conſolationem* diuinitus ſibi venturem expectabat. Alia interpretatio Simeonis eſt exauditio: quia populus

Simeon homo dictus. Hebræorum exaudire ſolebat Deum iubentem, vt Deus eum exandiret orantem: non enim eſt nunc ſermo, niſi de electa parte eius. Propter quod & homo dicitur, quia vti ratione nouerat, in cognitione diuinorum & in exquſitiione e-

Ieruſalem. uaſionis huius miſeriæ. Et hic *erat in Ieruſalem*, hoc eſt, in ciuitate magni regis, per quam iurare prohibemur; in ciuitate Dei, quæ eſt Eccleſie. *Ieruſalem* enim, & ſupernæ beatitudinis regnum, vt ſupre diximus, ſignificat, & Eccleſiam iuſtorum adhuc in terris peregrinantium. In hac ergo *Ieruſalem*, hoc eſt, in numero fidelium, eret iam diu populus Hebræorum, quando puer ad templum portabatur, hoc eſt, in exordijs Apoſtolicæ prædicationis, quando per Chriſtum pateſacto cœlorum ingreſſu nouellus Chriſtianorum populus in ſuis, qui de hoc ſeculo migrabant, deferebetur iam illuc per Angelos. Nem electus ille Hebræorum populus tam diu perſeuerauit, donec gratie noui Teſtamenti per nouos doctores vbique prædicari cœpiſſet, & multi credentium patriam æternæ felicitetis tranſitu beato intrarent. *Et homo iſte*, per qnem myſticè populus ille ſanctus intelligitur, *iuſtus* erat, quie idem populus Deo ſeruiens, quæ Dei erant, Deo reddebet. Iuſtitia enim dat vnicuique quod ſuum eſt, & Dei eſt humana nature, vt eius voluntati deſeruiat, ideoque iuſtè agit omnis homo, qui obtemperat Deo. *Et timoratus* erat ipſe populus, quia vel timore legis, vel timore chariteris, Deum metuebat. Sed & *conſolationem Iſrael* eapectabet, quie ſolicitus præſtolebatur inter preſſures huius exilij, quando populum ſuum Dominus

Per legem non erat iuſtificatio. eduentu ſuo conſoleri dignaretur. Nam *& Spiritus ſanctus erat in eo*, quia iuſtificari per legem non veluiſſet, niſi occulta ſancti Spiritus gratie per Chriſti fidem eum iuſtificaſſet. *Et reſponſum acceperat à Spiritu ſancto, non viſurum ſe mortem, niſi prius videret Chriſtum Domini*, quia hoc eius deſiderijs & oretionibus cœleſtis inſpiratio reuelauerat, quòd in fide victurus eſſet, nec mortem perfidiæ ſubiturus, donec videret in carne præſentem Deum à Deo præ ſuis participibus vnctum, qui participetionem ipſam & in vocabulo demonſtrarent, vt à Chriſto Chriſtiani vocarentur. *Et venit in Spiritu in templum*, quie quò omnes iuſti poſt reſurrectionem in ſuis corporibus venturi ſunt, illuc ipſe ſpiritu per contemplationem & propheticam viſionem frequenter venit, intrans ſcilicet in ſenctuarium Dei, & intelligens in nouiſsima. *Et cùm inducerent puerum Ieſum parentes eius, vt facerent ſecundùm conſuetudinem legis pro eo, & ipſe accepit eum in vlnas ſuas, & benedixit Deum, Et dixit. Nunc dimittis ſeruum tuum Domine, ſecundùm verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei ſalutare tuum. Quod paraſti ante faciem omnium populorum: Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Iſrael. Puerum Ieſum*, iuxta quod ſuperius tractatum eſt, intelligere debemus in nouo credentium populo: quoniam Eccleſia eſt corpus eius, & omnes Sancti membra ipſius. Ideoque quod de capite narratur, de corpore vel membris nunc intelligatur. Ad hoc enim ſpectat, & quod ipſe dicturus eſt: *Quod vni ex minimis meis feciſtis, mihi feciſtis.* Itaque *puer Ieſus* ſic nunc accipiatue, ac ſi di- *Matt.25.*
ceretur, nouellus Chriſtianorum populus. Sed qui ſunt *parentes eius*, niſi Angeli? Nam & ipſi quandam ſpiritulis conſanguinitatis parentelem ſe demonſtrant habere nobiſcum, vbi nos fratres ſuos in Apocalypſi vocent, dicendo: *Proiectus eſt accuſator fratrum noſtrorum, qui accuſabat* *Apo.12.*
illos ante conſpectum Dei noſtri. Hi ergo *parentes* inducunt noſtrum puerum, ſicut & ſuperius declaratum eſt, in cœleſtis ſanctuarij templum vel in obitu ſingulorum, vel in reſurrectione omnium. Et hoc, vt faciant *ſecundùm conſuetudinem legis pro eo*: quie ritu legis, eapleta purgatione præſentant eum Domino cum honorum oblationibus meritorum. Vel iſti *parentes* intelligi poſſunt ſancti prædicatores. Qui quoniam in Petro claues regni cœlorum acceperunt, aperiunt illud nouo fidelium populo, & in templum eiuſdem regni cęleſtis eum inducunt, dum abſoluunt eum & benedicunt, atque rogant vt hinc migrans illuc ſuſcipietur. Et hoc agunt, vt ritum legis expleant, quia taliter eum ſuis orationibus in illud beatitudinis ſenctuarium inducunt, vt ſicut lex decreuerat expletis in fine diebus *purgationis*, ſiſtant *eum Domino* cum oblatione meritorum eius. Poteſt etiam puer iſte, qui in templum inducitur, illos nunc ſignificare, qui ad fidem veniantes in Eccleſiem inducuntur. Nem & hanc inductionem ſic agunt ſancti patres, vt conſuetudinem legis obſeruent: quia eapleta in baptiſmo purgatione introducunt eos ad ſenctum altare conſecrandos victimis diuinæ Euchariſtiæ. Itaque dum à ſuis parentibus, id eſt, ab Angelis, vel à prædicatoribus tempore fulgentis Euengelij nouellus fidelium populus, quaſi puer cœpiſſet in ſuis, qui de hac luce migrabant, ſicut diſſeruimus, in ſupernæ ſanctitatis ac beetitudinis templum induci, vel in his, qui ad fidem veniebant, in Eccleſiam adduci, *accepit eum & ipſe Simeon in vlnas ſuas*, hoc eſt, *& ipſe* religioſus Hebræorum populus vlnis charitatis amplexus eſt eum ſicut dilectiſsimum. Ample- *Vlnæ Simeonis.*
xio quippe charitatem, & vlnæ fortia deſignant opere: ideoque in vlnas ſuſcipere, eſt robuſtis operibus dilectionis emplecti. Taliter ergo ſuſcepit *eum in vlnas ſuas*, hoc eſt, in brachia portens eum in fortibus magnæ charitatis operibus, *& benedixit Deum*, qui ſibi præſentem oſtenderat nouæ gratiæ populum, ingredientem iugiter regni cœleſtis habiteculum, & eit: *Nunc* id eſt, poſt datam gratiam, *dimittis Domine ſeruum tuum in pace*, id eſt, relaxas de ergaſtulo præſentis exilij me, qui ſub legis ſeruitute premebar, vt iam ad cęleſtis habitationis patriam in pace tranſeam, ligato per Chriſti trophæum mortis principe, *ſecundùm verbum*, quod mihi dixeras, de aduentu gratiæ. Quie ecce iem vel in ſe, vel in ſuis, viderunt oculi mei Domine, ſalutare tuum, id eſt, Ieſum tuum, qui ſalutaris ſiue Saluator interpretatur, & qui miſſus eſt à te mundum ſaluare. Quod ſcililet

ſaluta-

ſalutare, paraſti ante faciem omnium populorum, vt ab omnibus populis, qui ſunt in orbe, videri facias oculis fidei Saluatorem mundi. *Paraſti*, inquam, eum *lumen ad reuelationem gentiũ*, vt ſplendore claritatis eius fugentur tenebræ, quibus velabantur corda gentilium, ne illuſtrarentur diuina cognitione, *& gloriam plebis tuæ Iſrael*, vt ipſe ſit gloria plebis Iſraeliticæ credentis, quæ ſemper tua fuit. Magna enim gloria eſt Hebræis credẽtibus, quod ex eorum genere carnem aſſumpſerit Deus. Qui & gentes per fidem ſuam illuminauit, dicens: *E-*
Ioan.12.g *go lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris non maneat*. Vnde pulcher Eccleſiæ mos inoleuit, vt fideles in hac celebritate cereos ſiue candelas offerant. Nam quia Chriſtus hodie in templo eſt oblatus, ipſi myſtica oblatione ſua hoc ipſum repræſentant, dum ſingulis recurrentibus annis ad domum Dei cereos in hac die portant.
Cereus Chriſtus. Cereus enim vel candela, Chriſtum ſignificat. Et quia vnuſquiſque deuotus ad hanc ſolennitatem veniens, Chriſtum lumen verum aſſert in pectore, ideo conuenienter cereum præſentat in oblatione.
In cereo tria. In cereo quippe tria offeruntur, cera, lychnus, & flamma: cera, quam apis virgo confecit, ſignificat Chriſti carnem, quam Virgo Maria genuit; interior autem lychnus animã, flamma verò ſuperior diuinitatem. Nec inueniri aliquid in creatura poteſt, quo congruentius ſignificaretur Chriſtus. Sed & hoc auget decus feſtiuitatis huius, quòd ad eam, prout decuit, verſa eſt gloria magnæ proceſsionis illius, quam in iſto mẽſe, qui Februarius, id eſt, purgatorius dicitur, agere ſolebant Romani veteres, anno quinto ciuitatem luſtrantes, id eſt, circumeuntes, &, vt putabant, à peccatis, quæ per quinquennium illud commiſerant, purgantes. Luſtrare enim, & circuire ſignificat & purgare. Et hæc noſtra feſtiuitas eſt purgationis, ideoq́ue competenter ad eã trãslata eſt proceſsio purgationis, quamuis longè diſsimiliter fiet à nobis, quàm fiebat ab Ethnicis. Et lectio igitur Euangelica, & feſtiuitas, & tempus eius, purgationem ſignificant, vt per hæc omnia nos, qui purgatione indigemus, purgari mereamur, cooperante Chriſti gratia, cui cum Patre & Spiritu ſancto omnis honor & gloria, & antequã mundus eſſet, & nunc, & in omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Lectio ſancti Euangelij ſecundùm Ioannem. CAP. X.

IN illo tempore, dixit Dominus Ieſus: *Ego ſum paſtor bonus. Bonus paſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis. Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propria, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit: & lupus rapit, & diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus.* Et reliqua.

Quia plerique ſibijpſis non attendentes, nec ſua vitia conſiderantes, gaudent in huius lectionis tractatulo audire lacerationem vitæ paſtorum Eccleſiæ, nos aliam ei facimus expoſitiunculam, quæ nos ad intima noſtra reuocet, vt nullus mordere vitam præpoſitorum, quam Chriſtus per ſeipſum diſcuſſurus eſt, audeat, ſed magis vnuſquiſque talis eſſe ſtudeat, qualem approbando lectio demonſtrat, & mala, quæ re-
Ioan.9.g prehendit, caueat. Loquitur autem Dominus Phariſæis, qui ſe cæcos non eſſe iactabant, & in eorum typo cæcitatem omnium pſeudoreligioſorum denotat. Ea verò quæ loquitur, ſic nunc intelligamus, vt non ad ipſum caput, ſed ad aliquod eius membrum referantur. Nam ſæpiſsimè in Scripturis verba Domini primò ad ipſum Dominum referuntur, & deinde ad Eccleſiam, quæ eſt corpus eius, vel ad aliquem electorum, qui eſt membrũ eius, velut cùm dicit: *Iu-* Pſal.34.a
dica Domine nocentes me, expugna impugnantes me. & his ſimilia. Nunc igitur iſta quæ loquitur, ſic intelligi volumus, tanquam ſi ea quis ſanctorum eius loqueretur. Ait enim: *Ego ſum paſtor bonus.* Et vnuſquiſque noſtrum debet eſſe *paſtor*, non qualiſcunque, ſed *bonus*: quia gregem ouium, id eſt, mundarum & innoxiarum cogitationum atque virtutum habet, quem paſcuis Scripturarum paſcens nutriat, quem velut de eo rationem redditurus Domino, cuſtodiat. Talium ouium ido- 1.Reg.16.
neus paſtor erat ſanctus Dauid, quando in regem vnctus eſt, vt qui bene ſuos mores, & ſeipſum regere nouerat, rector aliorum fieret. Talium oui- Iob.1.a
um ſanctus Iob ſeptem millia poſsidebat: quia perfectè virtutibus ſeptiformis gratiæ ditatus erat. Sunt verò nonnulli, qui bona quæ faciunt, nequaquam ſenſibus & regulis eloquiorum Dei paſcunt, ſed iuxta quod eis rectum videtur nutriunt. Et hi profectò boni paſtores non ſunt: quia greges actionum ſuarum non bene paſcunt, cùm ſcriptum ſit, *diſcite benefacere. Bonus* verò *pa-* Eſaia.1.a
ſtor animam ſuam ponit pro ouibus ſuis: quia præſentem vitam ſuam, quæ appellatione animæ deſignatur, in afflictionibus ponit, hoc eſt, ſpontanea voluntate cruciat, pro vtilitate ſpiritualium ſuarum virtutum & bonarum actionum. *Mercenarius autem, & qui non eſt paſtor, cuius non ſunt oues propria, videt lupum venientem, & dimittit oues, & fugit. Et lupus rapit, & diſpergit oues. Mercenarius autem fugit, quia mercenarius eſt, & non pertinet ad eum de ouibus.* Dictum erat de eo, qui laudabiliter agit, dicitur & de illo, qui ſegniter viuit, dictum, inquam, fuerat de paſtore, qui non recuſat *pro ouibus animam* ponere, dicitur & de mercenario, qui non audet lupo reſiſtere. Nam Mercenarius paſtor.
mercenarius eſt, qui pro mercede temporalium rerum agit bona, qui non gratis Deum colit, qui pro his, quæ religioſè videtur operari, quærit in hoc ſeculo præmium vel laudis vel muneris. Et iſte non eſt paſtor: quia oues actionum ſuarum non paſcit Scripturarum paſcuis, vt eo modo vel ſtudio, quo ſacra eloquia docent, agat illas. *Cuius non ſunt oues propria*: quia virtutes, quas in ſeipſo cuſtodire videtur, ab eo ſunt alienæ: dũ eas ob tranſitoriam retributionem ſeruat, & non quaſi proprias amat. Hic ergo, qui in proſperis ſic agebat, audiamus in aduerſis quid faciat. *Videt lupum venientem, & dimittit oues*: quia vel in homine peruerſo, vel in tribulationum procella ſurgente, ſentit adeſſe beſtiam, quæ bonorum operum oues quærit deuorare, id eſt, diabolum, qui tentationibus aduerſitatum nititur ouile virtutum extinguere. Et qui prius ideo bona faciebat, vt mercedes pro his in præſenti reciperet, nunc autem pro ipſis imminere ſibi aduerſa conſiderat, *dimittit oues*, relinquit virtutes, quas ſeruabat, deſerit bona, quæ faciebat, ne pro ipſis mala ſuſtineat, *& fugit*, hoc eſt, aduerſitati ſe ſubducit. Non enim tam loco, quàm operum immutatione fugit. *Et lupus rapit*, quoniam diabolus ea meritorum bona, quæ videbatur habere, tollit. *Et diſpergit oues*, quia diſsipat eius actiones, vt omnia, quæ iã fecerit, ſint incompoſita, & incongrua, & diſsidentia. *Mercenarius autem non reſiſtit lupo, gregem ſuum ita deuoranti, ſed fugit:*

quis

quia ille, qui virtutum aut religioſarum actionum ouile non propter ipſas virtutes, ſed propter lucra temporalia ſeruabat, recedit ab earum ruteia, & relinquit eas in ore deuoratoris, ne periculum ſentiat aduerſitatis. Qui propterea ſic *fugit, quia mercenarius eſt*, id eſt, quia virtutum opera propter emolumentorum carnalium mercedes ſeruare conſueuerat, *& non pertinet ad eum de ouibus*, quia non ſunt eius virtutes vel actiones, quas cuſtodit, ſed lucra, quæ pro his appetit, nec earum perditio mentem eius dolore tangit, quia non eas, ſed mercedes diligit. Hucuſque ſermo diuinus peruerſitatem eorum, qui ficto corde, ſicut Phariſæi, bona gerunt, ſub vnius typo denotauit, & poſt hæc denuo puritatem eorum, qui perfecto corde bona faciunt, deſcribere incipit, dum voce cuius libet talium dicit: *Ego ſum paſtor bonus*. Ac ſi dicat: Ego bene paſco, & germana ſolicitudine cuſtodiens nutrio, oues bonarum cogitationum atque virtutum mihi diuinitus traditarum. *Et cognoſco meas oues*, id eſt, non negligo, & diligo meas virtutes: *& cognoſcunt me meæ*, id eſt, velut dilecto mihi adhærent, nec à me vel in aduerſis ſeparantur. Eum namque *cognoſcunt* virtutes, qui non ſit eis incognitus per aliquas vitiorum perpetrationes. *Sicut nouit me Pater, & ego agnoſco Patrem*, quia ſicut cœleſtis ille Pater dilexit me propter me, id eſt, propter meam ſalutem, & non propter aliud, ita & ego diligo eum propter eum, & non propter aliud. Nam nec ille aliud quæſiuit pro hac dilectione niſi me, nec ego aliud quæro pro hac dilectione niſi illum. Hinc eſt

1.Ioan.4.d quod & in epiſtola ſua Ioannes ait: *Quia ſicut ille eſt ita & nos ſumus in hoc mundo*. *Sicut* enim non æqualitatem nunc ſignificat, ſed ſimilitudinem: quia non loquimur de Redemptore, qui ſecundùm diuinitatem ęqualis eſt Patri, ſed de redempto, qui membrum eſt Redemptoris. Qui ſcilicet redemptus, ſubiungit: *Et animam meam pono pro ouibus meis*. Id eſt, temporalem vitam humilio in laboribus, & expendo, vt oues virtutum & actionum mearum non amittam, ſed multiplicem & foueam. Quia verò poſt actiuæ vitæ labores, iuſtus ad contemplatiuæ ſuauitatem proficere ſolet, aptè ſubijcit: *Et alias oues habeo, quæ non ſunt ex hoc ouili*. id eſt, virtutes theoricæ dulcedinis, quę *non ſunt* ex grege virtutum practicę exercitationis. Alias enim virtutes habet iuſtus in actiua vita, & alias in contemplatiua. *Et illas*, inquit, quæ ſunt contemplationis, *oportet me adducere* ad ima meæ poſsibilitatis, vt in conuerſatione mea ſociem illas his, quæ ſunt actionis. *Et vocem meam audient*, quia ſermonem voluntatis meæ facient, hoc eſt, nutum cordis mei ſequentur. Nam & cor habet ſuam vocem, ſuamque loquutionem. *Et fiet vnum ouile* de virtutibus vtriuſque vitæ, *& vnus paſtor* fiet vtrarumque, meus ſcilicet animus, qui in vtrarumque cuſtodia ſit ſolicitus. Hæc itaque ſi quis diligenter attendat, & vtrum ipſe ſic egerit vel non egerit inſpiciat, deſiſtet lacerare vitam paſtorum Eccleſiæ.

Lectio ſancti Euangelij ſecundùm Lucam. CAP. XIV.

IN illo tempore, dixit Dominus Ieſus, *Homo quidam fecit cœnam magnã, & vocauit multos. Et miſit ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent: quia iam parata ſunt omnia. Et cœperunt ſimul omnes excuſare. Primus dixit ei*: Et reliqua.

Homo iſte eſt *mediator Dei & hominum, homo*

1.Tim.2.b *Chriſtus Ieſus*. Magna eius cœna eſt, noua ſpiritualis ſcientia, quam ad vltimum per ſe, & per Apoſtolos, ac per expoſitores Scripturarum nobis copioſè dignatus eſt dare, vt animas noſtras ſpiritualibus delitijs ſaginaret. Addit & aliud ferculum, dum mentes noſtras amore ſuo delectabiliter paſcit. Addit & tertium, dum nobis ſuæ diuinitatis viſionem inter Angelos perenniter tribuit. Hæc eſt eius cœna, quam ſuis parauit, & ad quã multos vocauit, Iudæos ſcilicet & gentiles de toto orbe, ſed primò Iudæos, deinde gentiles. Hæc enim cœna per conuiuium illud deſignata eſt, quod Aſſuerus tertio anno regni ſui fecit optimatibus & amicis ſuis, ac dehinc ad illud omnem populum, qui in ſuis repertus eſt, inuitauit. Nam Aſſuerus myſticè Chriſtus eſt, tertius annus tertium tempus eſt. Primum enim tempus fuit ante legem, ſecundum ſub lege, tertium ſub gratia. In hoc rex regum exhibuit conuiuium ſuum. Optimates & amici ſunt Apoſtoli, & qui de Iudęis primò crediderunt. Populus de tota vrbe inuitatus, eſt multitudo gentiũ, de toto orbe vocata, quoniam ciuitas, vel mundum, vel gentilitatem deſignat. *Miſit* itaque Dominus iſte *ſeruum ſuum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirent: quia iam parata ſunt omnia*. Seruus eſt ordo prædicatorum. *Hora cœnæ*, extrema ætas ſeculi, de qua beatus Ioãnes loquitur: *Filioli, nouiſsima hora eſt*. Hæc enim hora, eſt ſpatium temporis ab aduentu Domini vſque ad finem ſæculi, in quo ſcientia ſpiritalis eſt reuelata, & gratia ſancti Spiritus effuſa, & regna cœlorum aperta. Ideoque dicitur, *quia iam parata ſunt omnia*. Nihil enim reſtat, niſi vt quiſque dignum ſe præparet & veniat, & his omnibus perfruatur. Tunc autem primò *ſeruum ſuum* Dominus miſit vt inuitatos vocaret, quando ſuis diſcipulis ait: *In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, ſed potius ite ad oues quæ perierunt domus Iſrael*. Iſraelitas enim iam inuitauerant ad hanc cœnam, & Patriarchæ & Moyſes & Prophetæ. Illi autem, nec tunc, nec modò voluerunt venire, ſed *cœperunt omnes ſimul excuſare. Primus dixit: Villam emi, & neceſſe habeo exire, & videre illam. Rogo te, habe me excuſatum*. Iſte primus gerit perſonam potentum ſæculi, qui villas & caſtella ſibi vendicant, vt ſuper cæteros poteſtatem exerceant, & honorabiliores atque ditiores ſint cęteris. Et hi ſua intima deſerentes, exeunt animo foras ad exteriores curas, & quibuſdam neceſsitatum vinculis retinentur, ne ad interiora redeant, ſed villas & poſſeſsiones ſuas ſemper videant, & de his cogitent, ac in his delectabiliter teneãtur, ideoque cœnam Dei negligant. Talibus autem, ſi quando prędicatores perſuadent meliora, promittunt ſe facturos quod eis præcipitur, ſed impedimenta obijciunt, excuſationem opponunt, & vt ipſi pro eis Deum precentur exorant. Hoc autem quid eſt aliud dicere, niſi *rogo te, habe me excuſatum*? Et multi tales erant in Iudæa, quando Dominus hæc loquebatur, ſed hi, qui nunc ſunt Iudæi, quia villas non poſſunt, pecunias acquirunt. *Et alter dixit: Iuga boum emi quinque, & eo probare illa. Rogo te habe me excuſatum*. Iſte ſignificat illos Iudæorũ, qui magis dediti ſunt carnali ſtudio legis. *Quinque* enim *iuga boum*, quinque ſunt libri Moyſi, deprimentes graui ſeruitute illos, qui ſub ſe carnaliter ſunt poſiti. Hos autem libros Iudęi emerunt, quia pro his circumciſi ſunt, pro his decimas & primitias & ſacrificia offerũt. Hos tamen nondum probatos habent, quia nondum eos intelligunt. Si enim eos intellexiſſent, nullam excuſationem prætendiſſent, ſed ad cœnam

Triplex ferculũ cœnæ dominicæ.

1.Ioan.2.d

Matth.10.a

nam iam veniſſent. Sed quia eos non intelligunt, dum eos venerari ſe ſimulant, *ſuam iuſtitiam quærentes ſtatuere, iuſtitiæ Dei non ſunt ſubiecti.* (Rom. 10. a) *Et alius dixit : Vxorem duxi, & ideo non poſſum venire.* Per hunc deſignantur illi, qui ſe luxuriæ, carniſque voluptatibus per omnia ſubijciunt. Qui excuſari non quærunt, quia ſolam hanc vitam diligentes, aliam paruipendunt. In his autem tribus, qui venire ad cœnam noluerunt, deſignati ſunt omnes, qui ad eam venire negligunt. Et in horum typo, Iudæi cœnam hanc adire noluerunt. *Et reuerſus ſeruus, nuntiauit hæc Domino ſuo.* (Iſa. 53. a) Vnde Iſaias : *Domine, quis credidit auditui noſtro? Tunc iratus paterfamilias, dixit ſeruo ſuo : Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, & cæcos & claudos introduc huc.* Iudæis venire nolentibus, *iratus* eſt Dominus, quia non vltra per ſuos prædicatores monuit eos vt conuerterentur, ſed ex toto reliquit (Iſai. 5. b) eos in ſua malitia, mandans nubibus, ne ſuper infructuoſam vineam pluerent, id eſt, præcipiens Apoſtolis, ne Iudææ prædicarent. (Magna Dei ira.) Magna enim ira Dei eſt, peccatores ad pœnitentiam non vocare, ſed in peccatis vſque ad mortem relinquere. Sic *iratus* eſt Iudæis ad cœnam venire & credere nolentibus, & gentes intuitu miſericordiæ reſpexit. Vnde ipſis Iudæis Paulus & Barnabas dixerunt : (Act. 13. g) *Vobis oportebat primùm loqui verbum Dei, ſed quia repuliſtis illud, & indignos vos iudicaſtis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes.* *Ciuitas* autem in hoc loco gentilitas intelligitur, muris diſputationum & argumentorum atque poteſtatum ſecularium munita. Vnde & per Pſalmiſtam Dominus ait: *Quis deducet me vſque in ciuitatem munitam? Quis deducet vſque in Idumæam?* (Pſal. 59. c) Chriſtum enim ad peccatores ducit, qui eum peccatoribus prædicat. Qui quia rarus eſt, ideo Dominus ait : *Quis deducet me? Meſſis enim multa, operarij autem pauci.* (Luc. 10. a) *Ciuitas* verò, ſicut diximus, eſt gentilitas, & ipſa eſt Idumæa, id eſt, terrena. *Plateas* autem *& vicos ciuitatis*, latitudines & anguſtias gentilitatis intelligamus. Ait itaque prædicatorum ordini : *Exi citò in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, cæcos & claudos introduc huc.* Ac ſi diceret : Feſtinanter ad exteras nationes perge, & quos ibi vel amplitudine poſſeſsionum dilatatos, vel anguſtia facultatum arctatos repereris, ad vitam introducere non moreris. *Pauperes* enim *ac debiles, & cæci, & claudi* erant gentiles, quia nec legis diuitias, nec virtutum fortitudinem, qua reſiſtere poſſent diabolo, nec ſcientię lumen, vel illuminatos cordis oculos habebant, nec in via iuſtitiæ rectis pedibus incedebant. Qui tamen inuitati ad conuiuium Chriſti, diuites ſpiritaliter & fortes facti ſunt, & interius illuminati, iam in via Dei non errant, ſed recto tramite gradiuntur. *Et ait ſeruus : Domine, factum eſt vt imperaſti, & adhuc locus eſt.* Vocauimus, inquit, iuxta præceptum tuum Iudæos & gentiles, *& adhuc locus eſt*, vbi ſuſcipiantur qui venire voluerint. Iſte *locus* tunc complebitur, quando ſeculum hoc terminabitur. Adhuc enim quotidie mittuntur ſerui, adhuc ad cœnam veniunt fideles, alijs per baptiſmum, alijs per pœnitentiam feſtinantibus. *Ait namque Dominus ſeruo: Exi in vias & ſepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea.* Iam enim neque viæ, neque ſepes, neque locus vllus, ſiue peruius, ſiue ſeptus, ſiue manifeſtus, ſiue abditus relictus eſt, ad quem ſerui Chriſti ſcrutandum non peruenerint. Qui igitur huic cœnæ defuerunt aut deſunt, non ſeruorum negligentiæ, ſed ſuæ hoc inobedientię deputent. Hæc autem tertia inuitatio, magis ad noſtrum tempus pertinet, in quo crebreſcunt aduerſitates ſeculi, & ob hoc in ea dicitur: *compelle intrare.* Aliquando enim nos mundus retraxit à Deo, ſed nunc tot tantiſque malis plenus eſt, vt ipſe nos iam mittat ad Deum. Vnde & ſcriptum eſt de aquis diluuij. *Vehementer inundauerunt, & leuauerunt archam in ſublime à terra.* (Gen. 7. d) Quid enim per aquas niſi tribulationes, & quid per archam niſi Eccleſia figuratur? Aquis ergo inundantibus leuatur archa *in ſublime à terra:* (Archa Eccleſia.) quoniam aduerſis irruentibus ſeparatur à terrenis cupiditatibus Eccleſia vel fidelis anima, & cœlo fit proxima. Sunt enim nonnulli, qui in hoc mundo proſpera quærunt, ſed aduerſa repertunt; & apprehendere temporalem gloriam conantur, & nequeunt, & quo magis voluptates & opes vel honores appetunt, eò punctiones & ærumnas & abiectiones ſentiunt. Hos igitur aduerſa compellunt, vt ad Dei cœnam veniant, Sed quia in ipſis aduerſis mens eorum ſtupore ſic obduruit, vt intelligere nequeat mala quæ patitur, dum prædicator eis mala ſeculi, quibus affliguntur, declarat, & quadam vi rationum & adhortationum cogit eos, vt cœleſtia bona appetant, agit quod dictum eſt, *compelle intrare.* Sicque numerus electorum perficitur, & ſuperna domus impletur. De illis autem, qui venire contempſerant, ſubditur : *Dico vobis, quòd nemo virorum illorum, qui vocati ſunt, guſtabit cœnam meam.* Nemo illorum, qui vocati ſunt, & venire noluerunt, *guſtabit* internæ dulcedinis cœnam, *nemo* eorum ſimul cum Sanctis ad æterni conuiuij epulas intrabit. Vnde & per Prophetam illis Dominus ait : *Ecce ſerui mei comedent, & vos eſurietis. Ecce ſerui mei bibent, & vos ſitietis. Ecce ſerui mei lætabuntur, & vos confundemini. Ecce ſerui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione ſpiritus vlulabitis.* (Iſa. 50. b) Sed & in Euangelio loquitur ipſe Dominus: *Qui venit ad me, non eſuriet: & qui credit in me, non ſitiet vnquam.* (Io. 6. d) Simili ſenſu dictum eſt & in Exodo : *Viderunt Deum Iſraël, & comederunt, ac biberunt.* (Exo. 24. c) Quæ omnia nos vel terrere debent, vel accendere. Terrere, ne contingat eſurire & dolere cum reprobis: accendere, vt mereamur epulari & gaudere cum electis. Quicunque enim huic conuiuio defuerit, tabeſcet in ęternum fame & miſeria & omnium bonorũ inopia. Et quicunque interfuerit, ſatiabitur perenniter omnium bonorum plenitudine immenſa. (Eſca iuſtorum.) Nam eſca iuſtorum eſt, pręſens vultus Dei, qui dum ſine defectu cernitur, ſine fine mens cibo vitæ ſatiatur. Vnde & dictum eſt *Iuſti epulentur & exultẽt in conſpectu Dei, & delectentur in lætitia.* (Pſal. 67. a) Ibi de ęternitatis ſocietate lętantur, quiq; iã laqueos voluptuoſæ temporalitatis euaſerunt. Ibi hymnidici Angelorum chori, ibi ſocietas ſupernorum ciuium. Ibi dulcis ſolennitas, à peregrinationis huius triſti labore redeuntium. Feſtinemus igitur hoc intrare conuiuium, vbi cum electorum omnium ſocietate feſtiuis gaudijs perpetim exultemus, eo largiente qui viuit & regnat Deus in ſecula ſeculorum. Amen.

Lectio ſancti Euangelij ſecundùm Lucam. Cap. XVI.

IN illo tempore, dixit Dominus Ieſus diſcipulis ſuis parabolam hanc: *Homo quidam erat di-*

ues, qui habebat villicum, & hic diffamatus eſt apud illum, quaſi diſſipaſſet bona ipſius. Et vocauit illum, & ait illi: Et reliqua.

Hæc ſacra lectio ſub figura villici prius diſſipantis bona Domini ſui, & poſtea de bonis ipſis vt ab eo laudaretur, prudenter agentis, oſtendit prauitatem & correctionem cuiuſlibet præpoſiti Eccleſiæ, qui in principijs quidem non ſolùm in ſe, ſed & in ſubiectis diſciplinam ac religionem debilitat, poſtea verò tam ſe, quàm ſubditos nobiliter emendat. *Homo*, inquit, *erat diues*, & cætera. *Homo* enim iſte, intelligitur *mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus*. 1.Ti.2.b Qui & *diues* eſt, vtpote Creator & Dominus omnium. Villicus autem, à villæ cuſtodia numen accepit, eum ſignificans, cuius officium eſt in cuſtodia & regimine Eccleſiæ vigilare, Pſal.126.a ſicut ſcriptum eſt: *niſi Dominus cuſtodierit ciuitatem, fruſtra vigilat, qui cuſtodit eam.* Villicus ergo gubernatorem Eccleſiæ deſignat. Sed plerumque contingit, vt is, qui Eccleſiam ad gubernandum ſuſcepit, terrenis commodis inhians, lucra ſpiritualia negligat, ac malè viuendo prauis exemplis religionem in ſubiectis deſtruat. Sed talis quiſque diffamatur apud dominum ſuum, quaſi diſsipator bonorum eius: quoniam ab Angelis coram Deo recitantur opera ipſius, per quæ diſciplinam in eis, quos ad regendum ſuſceperat, mala de ſe exempla præbendo diſsipat. Annuntiant enim Deo Angeli noſtra opera cuncta, necnon & orationes, non vt ipſe diſcat quæ neſciebat, nihil enim eſt, quod ignoret, ſed quia neceſſe habet rationalis creatura obtemperans Deo temporales cauſas ad æternam veritatem referre, ſiue petendo quid erga ſe, vel erga nos fiat, ſiue conſulendo quid faciat. *Angeli cur noſtra opera Deo deferant.* Qui pius mentis affectus eſt, vt ipſa conſtruatur, non vt Deus inſtruatur. Nam & hæc quædam conteſtatio eſt rationalis creaturæ, quòd non ſibi ipſa ſit bonum quo beata fiat, ſed illud incommutabile: cuius participatione etiam ſapiens efficitur. Hoc itaque modo *diffamatus eſt apud* dominum iſte villicus. Quem *vocauit* dominus, vt ei rationem redderet: quia ipſe in nouiſsimo per ſemetipſum facta præpoſitorum examinat, qui quotidie per præpoſitos actiones ſubditorum iudicat. *Vocatio Dei.* Vocauit eum, quia per ægritudinis moleſtiam ad mortem hunc vrgens, præſentari ſibi per Angelos fecit, eique dixit: *Quid hoc audio de te?* ſcilicet quia de meis bonis non mea lucra quæris, ſed tua, & quibus prodeſſe debueras, obes? *Redde rationem villicationis tuæ. Iam enim* poſt mortem, *non poteris villicare.* Conſiderans autem villicus tanta ſe diſtrictionis anguſtia coartari, cœpit huiuſmodi cogitationes anxius in corde ſuo voluere: *Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationem?* id eſt, à prælatione, quam habuit in Eccleſia, velut indignum me per mortem deponit. *Fodere* iam poſt hanc vitam *non valeo*, id eſt, terram cordis mei ligone compunctionis & exercitio diſciplinæ innouare, vt ſemen verbi ſuſcipiens, ſegetem bonorum operum proferat. *Mendicare erubeſco*, id eſt, cibum vitæ, quem hic non præparaui, confundor in illo ſeculo quærere, ſicut ille *piger*, qui iuxta Salomonem Pro.20.a *propter frigus arare noluit*, ideoque *mendicabit æſtate, & non dabitur ei.* Videns verò temporis ſpacium adhuc ſibi aliquod ad emendationem indulgeri, accepto iam rationabili conſilio, ſubiunxit. *Scio quid faciam*, id eſt, excogitaui quid facere debeam, *vt cùm amotus fuero à villicatione, recipiant me*, & cohabitatorem habere dignentur electi Dei, qui nunc in mea ſunt villicatione, *in domos ſuas*, id eſt, in manſiones æternas, quæ illis diuinitus ſunt paratæ. In his ergo cogitationibus dimiſſus ac ſoſpitati redditus, quod mente conceperat, opere cœpit implere, conuocans debitores Domini ſui, hoc eſt, mortales omnes quoſcunque potuit ad auditum ſuæ prædicationis accerſens. Nam omnis homo, debitor Dei eſt. Cumque ſint debitores innumerabiles, duo tantùm referuntur: quia omnis hic Chriſtianorum populus in duas partes diuiditur, peccatorum videlicet atque iuſtorum. Primus enim debitor, illa pars eſt fidelium, quę peccatis adhuc & vitijs ſeruit, quoniam peccata propriè ſolent vocari debita. velut cùm oramus, *dimitte nobis debita noſtra, ſicut & nos dimittimus debitoribus noſtris.* Mat.6.b Qui ſcilicet debitor *centum cados olei* ſe debere fatetur, quia vt indulgentiam mereatur, menſuras ac quantitates vitiorum ſuorum Eccleſiaſtico villico confitetur. Centenarius enim numerus, perfectionem deſignat. Cadi verò menſuras peccatorum. Oleum autem ſauorem eorundem peccatorum, quando quis ſibi ipſi placet in vitijs ſuis, vel alios peccantes malè dulci adulatione demulcet. De cuiuſmodi oleo dicitur: *Oleum autem peccatoris non impinguet caput meum.* Pſal.140.a Impinguat enim *caput oleum peccatoris*, cùm demulcet mentem fauor adulantis. Quia ergo fauor & laudatio vitiorũ, quæ nunc olei nomine deſignatur, maximè damnabilis eſt, ideirco debitor iſte medullas culparum ſuarum confitens, *centum cados olei* ſe debere teſtatur, intelligens multas valde eſſe menſuras malè dulcis fauoris, quo placebat ſibi in nequitijs ſuis, & aliorum vitia mulcebat. Huic itaque iubet villicus, vt accepta cautione, id eſt, retenta & refrænata priorum operum impreſsione, ſedeat, id eſt, humilietur & pœniteat. Nam quod cautio formam & impreſſionem, vel numerum operum deſignet, indicant figuraliter cęlaturæ quas Salomon in templo feciſſe refertur. Quod autem ſeſsio humiliationem ſignificet, ſanctus Dauid operibus & verbis oſtendit, qui cùm ſe multum humiliaret, *ingreſſus eſt*, vt Scriptura loquitur, *& ſedit coram Domino, dixitque: Quis ego ſum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxiſti me huc vſque.* Et rex Niniues pœnitens, indutus eſt ſacco, & ſedit in cinere. Sedere ergo debitor ille præcipitur, vt ad pœnitentiam humilietur. Et quia incertum eſt, qua hora mors veniat, *citò* ſedere, dum adhuc vacat, iubetur. Scribere, id eſt, operibus annotare *quinquaginta*, id eſt, pœnitentiam, imperatur. Quicquid enim operamur, quaſi in libro ſcribimus, vt in die iudicij coram Chriſto recitetur. Vnde Daniel: *iudicium ſedit, & libri aperti ſunt*. Quinquagenarius autem numerus pœnitentiam & remiſsionem peccatorum deſignat, quia & Dauid in quinquageſimo Pſalmo pœnitentiam agens, veniam peccatorum obtinuit. Et quinquageſimus annus in lege iubilæus eſt inſtitutus: Leui.25.b in quo fiebat remiſsio. Pro *centum* ergo ſcribit *quinquaginta*, qui pro conſummata vitiorum multiplicitate, euidentem ſuis operibus memoria dignam oſtendit pœnitentiam, in qua & remiſsionis gratiam conſequatur. Sicut autem primus debitor vel eam partem fidelium, quæ peccatis eſt ſubdita, vel vnumquemque peccatorem inſinuat, ita ſecundus vel eam partem eorum, vt dictum eſt, quæ iuſtitiam ſectatur, vel vnumquemque

que iuſtum ſignificat. Nam & iuſtus quiſque debitor Dei eſt, quoniam omnia bona, quæ ab eo percepit, debet illi, vt eadem vel paria, ſi poteſt, reddat; ſi autem non poteſt, vel debitorem ſe eſſe humiliter agnoſcat, & gratias agens, dicat:

Pſal. 115. a

Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? *Cētum* quippe cori *tritici*, quos ſe debere teſtatur, perfectionem iuſtitiæ, cæterarumque virtutum, quæ illi ſecundùm menſuram donationis Chriſti datę ſunt, inſinuant. Cori namque *tritici*, menſuras donorum gratiæ ſignificant. Quòd verò triticum virtutes & ſpiritualia chariſmata, quibus anima paſcitur, deſignet, Scriptura docet, dicens:

Pſal. 64. a
Iob 37. b

Et valles abundabunt frumento. Itemque: *Frumentum deſiderat nubes.* *Valles* quippe, id eſt, humiles, *frumento*, id eſt, virtutum gratia replentur, qua ſpiritualiter viuant & ſaginentur. Quę ſcilicet virtutes deſiderant *nubes*, id eſt, ſanctos prædicatores, vt imbre verborum cœleſtium per eos rigentur. *Centum* itaque *coros tritici* debebat iſte, quia ſecundùm menſuras ſibi diuinitus conceſſas, perfectionem virtutum acceperat. Cui à villico iuſſum eſt, vt in literis ſuis, id eſt, in operibus ſuis pro *cētum* ſcriberet *octoginta*, id eſt, pro omnibus, quæ debebat, Deo dignum ſe futura reſurrectione iuſtis actibus exhiberet. Literę enim, quas ſcribimus, actiones noſtræ ſunt, quas diuinę memoriæ aſsignamus, ſiue bonas, ſiue malas. Vnde & ipſe de omni opere quod egerunt homines, dicit:

Eſa. 65. a
Octogenarium & octonarium numerus.

Ecce ſcriptum eſt, coram me. Octogenarius autem numerus, ſicut & octonarius, myſterio reſurrectionis congruit, quia & Domini reſurrectio facta eſt octaua die, & noſtra quoque poſt ſeptem dies, quibus omne tempus voluitur, id eſt, in die iudicij, quæ erit octaua, proueniet. Vnde & nonnulli Pſalmi, *pro octaua*, ſcribuntur. Suis ergo literis inſcribit *octoginta*, qui ſuis operibus dignum ſe illa reſurrectione & electorum ſocietate demonſtrat. Hæc ſunt itaque in quibus prudens villicus tam ſe, quàm habitatores villę ſuę, id eſt, filios Eccleſiæ, quam regebat, corrigere & meliorare ſtuduit, pro quibus & laudari à Domino meruit. Et nos ergo laudemus eum, qui diuino laudatur iudicio, nec eum in aliquo, priuſquam correctus eſt, audeamus reprehendere, vt hæc putemus in his, quæ erga debitores egit, domino fraudem feciſſe: ſed potius credamus eum in his lucra Domini ſui prudenti conſilio quæſiſſe, & eius voluntatem impleſſe. Qui tantùm adhuc *iniquitatis villicus* appellatur, quia prius villicatum ſuum iniquè tractabat, ſicut & *Matthæus*, quia *publicanus* fuerat, etiam in Apoſtolorum cathalogo *publicanus* dicitur. Sed in his omnibus eſt maximè prædicanda pijſsimi iudicis noſtri miſericordia, qui cùm hunc antea vocaſſet, & iuſto iudicio damnare potuiſſet, maluit eum induito rurſus viuendi ſpacio à morte reuocare, vt poſtmodum hunc emendatum poſſet inter amicos computare. Compleuit enim quod loquutus fuerat, quia

Eze. 18. c
Eiuſ. 33. c

nolo mortem peccatoris, ſed vt magis conuertatur, & viuat. Ad hoc autem quod dixerat *villicum iniquitatis prudenter* feciſſe, ſubiungit ſententiam, in qua ſignificat multos ſimilia facere. *Quia filij*, inquit, *huius ſeculi, prudentiores filijs lucis in generatione ſua ſunt.*

Filij ſeculi.
Filij lucis.

Filij enim *ſeculi vocantur*, qui ſecularem vitam ducunt. *Filij* autem *lucis*, iuſti dicuntur. Sed ſunt aliqui iuſti, qui licèt iuſtè viuant, & ab illicitis ſe contineant, magna tamen bona nunquam operantur. Et ſunt alij, qui prius ſeculariter & criminosè vixerunt, ſed poſtmodum redeuntes ad cor ſuum, quia ſe illicita egiſſe conſiderant: ex ipſo ſuo dolore compuncti, inardeſcunt ad amorem Dei, ſeſeque in magnis virtutibus exercent.

Luc. 19. b

Cuncta etiam difficilia ſancti certaminis appetunt: omnia mundi blandimenta derelinquunt. Flagrant deſiderio, ad cœleſtem patriam anhelant. Et quia ſe erraſſe à Deo conſpiciunt, damna præcedentia lucris ſequentibus recompenſant. Iſti ergo *in generatione ſua*, id eſt, in tempore ſuo, quo præſentem vitam tranſcurrunt, *prudentiores ſunt* illis *filijs lucis*, qui à luce matre nunquam recedūt, ſed tamen opera lucis remiſsius agunt, & ad patriam æternæ lucis anxiè non anhelant. Poſt ſententiam verò, ſubijcit Dominus exhortationem, vt qui malè prius egerunt, exemplo villici conuertantur ad bonum, & clementer agere ſtudeant. Ac ſi dicat: Iſte quidem villicus, qui antea villicatum ſuum malè tractauerat, poſt de bonis eiuſdem villicatus, erga ſubditos ſpiritalia beneficia clementer operatus eſt, pro quibus & ſupernæ felicitatis habitacula cum electis intrare meruit, *& ego* quoque *vobis dico*, & ſuadeo, qui mammonam, id eſt, diuitias habetis *iniquitatis*: id eſt, quas per iniquitatem adquiſiſtis, & iniquè diſpenſaſtis hactenus, vel poſſediſtis, iam bene diſpenſando eas Sanctis, qui indigentiam patiuntur, *facite eos vobis* inde *amicos, vt cùm defeceritis*, id eſt, cùm obieritis *recipiant vos* libenter ſecum *in æterna tabernacula*, id eſt, in perpetuas manſiones, vbi perenniter cum eis gaudeatis: quoniam *qui recipit iuſtum in nomine iuſti, mercedem iuſti accipiet.*

Math. 10. d

Quidam verò ſententiam iſtam malè intelligentes, rapiunt res alienas, & aliquid inde pauperibus largiuntur, & putant ſe facere quod præceptum eſt. Dicunt enim, Rapere res alienas, *mammona iniquitatis* eſt. Erogare aliquid inde, maximè egentibus ſanctis, hoc eſt facere *amicos de mammona iniquitatis*. Intellectus iſte corrigendus eſt. Non ex rapinis & vſuris vel fraudibus, adquirere debemus, vnde eleemoſynas faciamus, ſed ſi contigerit nos ante conuerſionem noſtram, talibus modis opes adquiſiſſe, iam poſt conuerſionem rapinas & fraudes non faciamus, ſed tamen ex opibus largè tribuamus. Sic enim *Zachæus* feciſſe laudatur, qui princeps erat publicanorum, & diuitijs abundabat, ſed recepto in domum ſuam Chriſto, medietatem earum pauperibus dedit, & cuicunque fecerat fraudem, ex alia medietate quadruplum reddidit. Sicut ergo villicus dicitur *iniquitatis*, etiam poſt correctionem ſuam, quia villicatum iniquè prius tractauerat, ita diuitiæ, quas ante conuerſionem quis iniquè conquiſiuit, ſiue poſſedit, aut diſpenſauit, etiam poſt conuerſionem eius vocantur diuitiæ *iniquitatis*. Sed ſicut villicus ex eodem villicatu poſtquam correctus eſt adquiſiuit amicos: ita quiſque de ſuis facultatibus, quamuis antea ex licitis & illicitis adquiſiſſet eas, amicos ſibi facere ſtudeat, ita duntaxat: vt nihil vltra per iniquitatem adquirat. Tota itaque lectio iſta correctionem & emendationem docet & hortatur, vt quicunque malè viuebat, & res, quas diſpenſandas ſuſceperat, peruersè tractabat, mutet ſuos mores, & mala præcedentia bonis ſequentibus vincat & deleat. Poſſunt tamen omnes diuitiæ ſeculi, diuitiæ *iniquitatis* appellari, quia cùm à Deo pro omnibus ſint creatæ, has ſibi nonnulli, quamuis iuſto labore, iniqua tamen cupiditate congregant, & quas nulli tribuunt, has indigentibus quodammodo tollunt, dum

eas in vſum eorum venire non ſinunt. Licèt ergo iuſtis, vt dictum eſt, laboribus adquiſitæ, vel in patrimonio à religioſis parentibus acceptæ, tamen diuitiæ *iniquitatis* ſunt, quia iniquum eſt, id eſt, ab æquitatis regula diſcordens, vt alius diuitijs ſuperabundet, alius autem egeat. De quibuſcunque igitur diuitijs ſeculi fiant eleemoſynæ, de diuitijs *iniquitatis* fiunt. Itaque non iam iniquè, ſed iuſtè conquiramus diuitias, ex quibus iuſtas faciendo eleemoſynas, ſanctos pauperes adquiramus nobis *amicos*, *vt* ipſi nos ſecum recipere dignentur *in æterna tabernacula*: Per Ieſum Christum Dominum noſtrum, qui cum Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum. Amen.

Lectio ſancti Euangelij ſecundum Matthæum Cap. XVII.

IN illo tempore: *Poſt dies ſex, aſſumpſit Dominus Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum, & transfiguratus eſt ante eos.* Et reliqua.

Quia Saluator noſter electos ſuos per huius vitæ labores ad illam, quæ laborem neſcit, vitam futuræ beatitudinis introducere diſpoſuit, modò per Euangelium ſuum ſudores certaminum temporalium, modò palmam præmiorum deſcribit æternorum, vt ſcilicet auditis agonum neceſſitatibus, meminerint ſibi requiem in hac vita non eſſe petendam: audita rurſum dulcedine futuræ beatitudinis, leuius ferant mala tranſeuntia, quæ bonis ſperauerunt remuneranda perpetuis. Cùm enim ſuas ſuorumque paſſiones paulo ſuperius prænuntiaſſet, ait: *Filius enim hominis venturus eſt in gloria Patris ſui cum Angelis ſuis: & tunc reddet vnicuique ſecundum opera eius.*

Matt.16.d

Vbi poterant diſcipuli in ſuis cogitationibus dicere: Occiſionem & mortem nunc dicis eſſe venturam, quòd autem promittis aſ ſuturum te *in gloria Patris* cum Angelorum miniſterijs & poteſtate iudicis, hoc in tempora longa differtur. Præuidens igitur occultorum cognitor quid poſſent obijcere, præſentem timorem præſenti compenſauit præmio. Subiunxit enim: *Amen dico vobis, ſunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.*

Matt.16.d

Ac ſi diceret: Qualis venturus eſt in fine, talis ob incredulitatem veſtram præſenti tempore demonſtrabitur. viuentibus his, qui hic aſſiſtunt. Nam quia incertum eſt omnibus tempus vniuerſalis iudicij, incertaque ſingulis horæ ſui exitus, & poterat longa videri præſens afflictio neſcientibus quando requies promiſſa veniret: voluit pius magiſter aliquibus diſcipulorum ſuorum adhuc in terra degentibus æternæ promiſſionis gaudia præmonſtrare, quatenus & ipſi, qui vidiſſent, & omnes, qui audire poſſent, leuius aduerſa præſentia tolerarent, reducto ſæpius ad mentem futuræ retributionis munere, quod expectarent. *Sunt*, inquit, aliqui *hic ſtantes, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo. Venientem* quippe *in regno ſuo* viderunt eum diſcipuli ſui, quando ea claritate viderunt fulgentem in monte, in qua peracto iudicio ab omnibus Sanctis *in regno ſuo* videbitur. Sequitur enim in Euangelica narratione, id de quo loqui volumus: *Et poſt dies ſex, aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem fratrem eius, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum.* Quod *poſt dies ſex*, ex quo promiſit diſcipulis claritatem ſuæ viſionis Dominus oſtendit, ſignificat Sanctos in die iudicij regnum percepturos, *quod eis promiſit, qui non mentitur Deus, ante tempora ſecularia. Tempora* quippe *ſecularia*, ſex ætatibus conſtant. Quibus completis, audient à Domino: *Venite benedicti patris mei, poſſidete paratum vobis regnum à conſtitutione mundi.*

Tit.1.a

Mat.25.d

Poſſunt etiam *ſex dies* promiſſæ dominicæ viſionis & gloriæ, perfectionem bonorum operum deſignare: ſine quibus ad contemplandam Conditoris ſui maieſtatem quiſque non valet peruenire.

Sex dierum ſignificatio.

Quia enim Dominus ſex diebus rerum creaturam formauit, & ſeptimo requieuit ab operibus ſuis, rectè per *ſex dies* opera bona, quibus ad requiem peruenire debemus, exprimuntur. Et quia qui Deum videre, & ad gloriam beatæ reſurrectionis pertingere concupiſcit, debet agere bona quæ nouit, rectè *poſt dies ſex* gloriam ſui regni, quam ſpopondit, diſcipulis, Saluator oſtendit. Lucas tamen ſic ſcripſit: *Factum eſt autem poſt hæc verba ferè dies octo, & aſſumpſit Petrum & Ioannem & Iacobum, & aſcendit in montem vt oraret.*

Luc.9.d

Secundùm quem Lucam octaua die Dominus promiſſam futuræ beatitudinis gloriam diſcipulis ideo manifeſtauit, vt oſtenſa cœleſtis vitæ dulcedine cunctorum, qui hanc audire poſſent, corda refoueret, & octonario dierum numero verum gaudium tempore reſurrectionis doceret eſſe venturum. Nam & ipſe octaua die, hoc eſt, poſt ſextam ſabbathi, qua crucem aſcendit, ac ſeptimam ſabbati, qua in ſepulchro quieuit, à mortuis reſurrexit, & nos poſt ſex huius ſeculi ætates, in quibus pro Domino labores toleramus, ac ſeptimam ſabbatiſmi animarum, quæ interim in alia vita geritur, octaua profectò ætate reſurgemus. Nam quòd Matthæus, vel etiam Marcus, Dominum *poſt ſex dies* transfiguratum dicit, nec ordine temporis, nec ratione myſterij diſcrepat à Luca, qui *octo dies* ponit. Quia Matthæus narrat medios tantùm dies, vnde & abſolutè *poſt ſex dies* factum commemorat; hic autem primum, quo hæc Dominus promiſit; & vltimum, quo ſua promiſſa compleuit, adiungit, ideoque temperatius loquens, *ferè dies octo* ponit. Et in ratione myſtica, ille *poſt ſex* mundi ætates Sanctis ab omni labore quieſcendum, hic autem octauo tempore deſignat eſſe reſurgendum. Tres autem diſcipulos Dominus aſſumpſit, quibus glorificationem ſuam oſtenderet: vel quia qui nunc fidem ſanctæ Trinitatis in charitate operantem ſeruant integram, tunc de eius reuelata viſione perenniter lætantur, vel quia tres ſunt ordines fidelium in Eccleſia, qui ſoli ad hanc viſionem peruenire merentur, videlicet præpoſiti & continentes atque coniugati. Quiſquis enim in aliquo trium iſtorum graduum inuentus non fuerit, ad gaudium viſionis huius non pertinebit.

Trium diſcipulorum, qui transfigurationi adfuerunt, myſtica ſignificatio.

Petrus namque propter primatum ſuum Prælatos Eccleſiæ deſignat: Ioannes autem, qui permanſiſſe virgo perhibetur, cœlibes ac mundi contemptores præmonſtrat: Iacobus verò, qui ſupplantator dicitur, coniugatos, & mundo licitè vtentes ſignificat. His ergo tribus diſcipulis, per quos vniuerſi deſignantur electi, Dominus gloriam ſuam oſtenſurus, *in montem eos ducit excelſum*, vt doceat omnes, qui hanc videre deſiderant, non in infimis iacere voluptatibus, non illecebris ſeruire carnalibus, non terrenis adhærere cupiditatibus; ſed æternorum amore ad ſuperna ſemper erigi, & Angelicæ munditiæ, pietatis, & pacis,

Luc.9.d

& di-

& dilectionis, & bonitatis, & iuſtitiæ vitam, quantum mortalibus poſsibile eſt, ſemper imitari debere, iuxta illud Apoſtoli : *Noſtra autem conuerſatio in cœlis eſt. Vnde etiam Saluatorem expectamus Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, qui reformabit corpus humilitatis noſtræ, configuratum corpori claritatis ſuæ.* Phil.3.d Oſtenſurus gloriam ſuæ maieſtatis, *in montem* diſcipulos *ducit*, vt diſcant ipſi, diſcant omnes, qui hanc videre ſitiunt, non eam ſibi in huius ſeculi profundo, ſed in regno ſupernæ beatitudinis eſſe quærendam, & ſtudeant digni fieri aſcendere *in montem Domini* & ſtare *in loco ſancto eius*. Et bene Euangeliſta, cùm dixiſſet, quia *duxit illos in montem excelſum*, addidit *ſeorſum*, quia iuſti & nunc cùm prauorum vicinia premuntur, animo tamen toto ac mentis intentione & operum exequutione ſeparati ſunt ab illis, & in futuro prorſus etiam corpore & loco ſegregabuntur ab eis, quando *abſcondet eos Dominus in abdito vultus ſui à conturbatione hominum, & proteget in tabernaculo ſuo.* Qui, iuxta Lucam, *aſcendit in montem oraturus*, & ſic transformandus, quia in cœli ſecretam altitudinem, vt verus pontifex, aſcendit, pro ſuis interpellaturus, ſuamque gloriam eis ibi manifeſtaturus, & vt oſtenderet, quia qui beatam reſurrectionem expectant, & regem in decore ſuo videre deſiderant, mente in excelſis habitare, ac continuis precibus inſiſtere debeant. Sequitur: *Et transfiguratus eſt ante eos. Et reſplenduit facies eius ſicut ſol, veſtimenta autem eius facta ſunt alba, ſicut nix.* Luc.9.d Lucas verò dicit: *Et facta eſt dum oraret ſpecies vultus eius altera, & veſtitus eius albus refulgens.* *Transfiguratus* autem Dominus ante diſcipulos, & in altera ſpecie vultus apparens, non formam humani corporis amiſit, ſed ſuam ſuorumque glorificationem præmonſtrauit. *Facta eſt* enim *ſpecies vultus eius altera*, id eſt, alterius gloriæ, quando *reſplenduit ſicut Sol*. Cuius ſcilicet ſplendoris & gloriæ claritas, ad naturam ſuſceptæ humanitatis ſpecialiter pertinebat. Nam illam ipſius diuinitatis ineffabilem & inacceſsibilem viſionem, quæ in æternam vitam beatis mundo corde ſeruatur, nullo modo diſcipuli mortali adhuc carne circundati poterant intueri. In hac ergo transfiguratione Dominus & ſui corporis gloriam, qua per reſurrectionem erat illuſtrandum præmonſtrauit, & electoru omnium quantæ claritatis poſt reſurrectionem futura ſint corpora præmonuit. Nam & de illis, aliâs ait: *Tunc* Mat.13.f *iuſti fulgebunt ſicut ſol, in regno Patris eorum.* Et hic in exemplum futuræ clarificationis ipſius, *reſplenduit facies eius ſicut Sol*. Non quia Domini & Sanctorum eius, æqualis poſsit eſſe claritas & gloria, ſed quia nihil ſole clarius videre nouimus, non ſolùm Domini, ſed & Sanctorum in reſurrectione gloria ſolis aſpectui comparatur, quia clarius ſole aliquid, vnde exemplum daretur hominibus, minimè potuit inueniri. Poſſumus etiam per faciem eius intelligere, præſentem & manifeſtam cognitionem humanitatis ipſius. *Reſplenduit* ergo *ſicut ſol facies eius:* quia in illo ſupernæ beatitudinis regno, Sanctis omnibus ita reſplendebit vnico ac ſingulari ſplendore clariſsima etiam humanitatis eius contemplatio, *ſicut ſol* vnica & ſingulari claritate ſuperat omnia, quæ corporeis oculis lucida videntur. *Veſtimenta autem eius*, quæ *ſicut nix* albedine refulſere, non incongruè Sancti eius figuraliter intelliguntur, Apoſtolo dicente : *Quotquot baptizati eſtis, Chriſtum induiſtis.* Galat.3.d Quæ ſcilicet *veſtimenta*, ipſo inter homines in terris conuerſante, deſpecta, aliorumque ſimilia videbantur, ſed eo montem petente, nouo candore refulſere, quia, ſicut Ioannes loquitur, *nunc quidem filij Dei ſumus, ſed nondum apparuit quid erimus: ſcimus autem, quia cùm apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt.* 1.Ioã.3.a Vnde bene Marcus de eiſdem veſtimentis ait, quia *facta ſunt ſplendentia candidaq; nimis velut nix, qualia fullo ſuper terram non poteſt candida facere.* Marc.9. Quia, quod omnibus patet, nemo eſt, qui ſine corruptione & dolore viuere poſsit *ſuper terram*, nemo eſt, qui ſine attactu alicuius peccati viuere queat *ſuper terram*. Sed quod *fullo*, id eſt, doctor animarum, ſiue mundator aliquis ſui corporis eximius, *ſuper terram non poteſt*, Dominus faciet in cœlo, *emundans Eccleſiam*, veſtem videlicet ſuam, *ab omni inquinamento carnis & ſpiritus* inſuper & æterna carnis & ſpiritus beatitudine ac luce reficiens. Fullo eſt doctor. Sequitur : *Et ecce apparuerunt illis Moyſes & Helias, cum eo loquentes.* Lucas hæc plenius expoſuit: *Et ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyſes & Elias, viſi in maieſtate, & dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Ieruſalem.* Moyſes & Helias, qui loquuti ſunt in monte cum Domino, *& dicebant exceſſum eius quem completurus erat in Ieruſalem*, id eſt, paſsionem ac reſurrectionem eius, oracula legis ac Prophetarum deſignant, quæ in Domino completa, & nunc doctis quibuſque patent, & in futuro manifeſtius patebunt electis omnibus. Qui bene *viſi in maieſtate* dicuntur, quia tunc apertius videbitur, quanta veritatis dignitate, omnis diuinorum eloquiorum non ſolùm ſenſus, ſed & ſermo fuerit prolatus. Poſſumus *exceſſum eius* intelligere ſpecialiter, exaltationem humanitatis eius, qua exceſsit omnia, ſicut docet Apoſtolus, dicens de Patre: *Vt ſciatis quæ ſit ſupereminens magnitudo virtutis eius, quam operatus in Chriſto, ſuſcitans illum à mortuis, & conſtituens ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem principatum & poteſtatem & virtutem & dominationem, & omne nomen quod nominatur, non ſolùm in hoc ſeculo, ſed & in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedibus eius.* Eph.1.d Hic eſt exceſſus *mediatoris Dei & hominum hominis Ieſu Chriſti.* Quem exceſſum, licèt Pater operatus ſit, ipſe tamen ſecundùm diuinitatis potentiam, nihilominus operatus eſt, atq; compleuit. *Quæcunque* enim *Pater fecerit, hæc & filius ſimiliter facit.* Ioã.5.d Et compleuit illum in ſuperna Ieruſalem, vbi ſemper videtur *pax Dei, quæ exuperat omnem ſenſum.* Sed & in Sanctis ſuis magnum *exceſſum* complebit, quando poſt iudicium nos vſque ad celſitudinem paternæ viſionis eleuabit. Hunc itaque *exceſſum* capitis & membrorum in ciuitate magni regis complendum Moyſes & Helias *dicebant*, quia gloriam exaltationis Chriſti & Eccleſiæ, prædixerunt iugiter Lex & Prophetæ. Subiungit autem hoc loco Lucas ſolus, & dicit: *Petrus verò, & qui cum illo erant, grauati erant ſomno. Et euigilantes, viderunt maieſtatem eius, & duos viros qui ſtabant cum illo.* Nam iſte ſolus, qui *octaui diei* mentionem præmiſit, nunc ſpeciem reſurrectionis deſcribit. Nam in Petro & ſocijs eius, vt ſupra dictum eſt, omnes deſignantur electi. Qui grauantur ſomno, dum corpora eorum in tumulis vſque ad finem ſeculi

dormiunt. Sed in die reſurrectionis euigilabunt, & ad videndam perpetuo gloriam maieſtatis eius ſublimabunt. Sed & duos viros ſtãtes cum eo videbunt, id eſt, veritatem ſenſus Legis & Prophetarum, qui iſtam clarificationem prænuntiauerunt. Vel *ſomno erant grauati*: quia ſplendor incomprehenſibilis diuinitatis premit quodam velut graui pondere ſenſus corporis noſtri. *Et euigilantes, viderunt maieſtatem eius*, quia qui ſomnum corporis à ſuo corde excutiunt, & mente vigiles fiunt, ad lucem ſupernæ viſionis eleuantur. Sequitur: *Reſpondens autem Petrus, dixit ad Ieſum: Domine,*

Luc.9.d *bonum eſt nos hic eſſe. Si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum, Moyſi vnum, & Eliæ vnum:* Et hæc etiam Lucas, cùm de duobus viris loqueretur, ſic ait: *Et factum eſt; cùm diſcederent ab illo, ait Petrus ad Ieſum, Præceptor, bonum eſt nos hîc eſſe, faciamus tria tabernacula. vnum tibi, vnum Moyſi, & vnum Eliæ, neſciens quid diceret.* Diſceſsio Moyſi & Heliæ à Chriſto, ſecundùm il-

1.Cor.13.c lud intelligenda eſt, quod ait Apoſtolus, quia *cùm venerit quod perfectum eſt, euacuabitur quod ex parte eſt.* Recedet enim doctrina Legis & Prophetarum, vbi manifeſtatio diuinæ viſionis Sanctis apparuerit. *Petrus* verò ad ea, quę cernebat, reſpondit, *bonum eſt nos hic eſſe*, viroſq; iam diſcedentes cupiebat ibi retinere noua tabernaculorum conſtructione. Nam quia quò amplius quiſque vitę cœleſtis dulcedinem deguſtat, eò amplius faſtidit omnia, quæ placebant in infimis, meritò ipſe nunc viſa Domini & Sanctorum eius maieſtate, repente cuncta quæ nouerat terrena obliuiſcitur, & ſolis his, quæ videbat, delectatur adhærere, ibique cum Ieſu optat habitare, vbi manifeſtata eius gloria lætatur, dicens: *Domine, bonum eſt nos hic eſſe.* Quia re vera ſolum hominis bonum eſt, intrare *in gaudium Domini* ſui, & huic contemplando in ęternum aſſiſtere. Vnde meritò nihil vnquam veri boni habuiſſe putandus eſt, cui reatu ſuo exigente contingit, nunquam ſui faciem videre Creatoris. Quòd ſi beatus Petrus, glorificatam Chriſti humanitatem contemplatus, tanto afficitur gaudio, vt nullatenus ab eius intuitu velit ſecerni, quid putamus eſſe beatitudinis, qui diuinitatis eius altitudinem videre meruerint? Et, ſi cum duobus tantùm Sanctis, Moyſe ſcilicet & Helia, transfiguratum in monte hominis Chriſti ſpeciem videre, bonum maximum duxit, qui ſermo explicare, & quis ſenſus valat comprehendere, quanta ſint gaudia iuſtorum, cùm ac-

Hebr.12.f ceſſerint *ad Sion montem*, & ad *ciuitatem Dei viuentis, Ieruſalem cæleſtem, & multorum millium Angelorum frequentiam*, ipſumque ciuitatis eiuſdem artificem & conditorem *Deum*, non *per ſpeculum* & *in ænigmate* ſicut *nunc*, ſed *facie ad faciem* con-

1.Cor.13.d ſpexerint? Tamen beatus Petrus, in eo quod cœleſti conuerſationi *tabernacula* facienda putauit, neſciebat *quid diceret.* In illa nanque cæleſtis vitæ gloria, domus neceſſaria non erit, vbi diuinæ contemplationis luce omnia pacificante, aura aduerſitatis alicuius timenda nulla remanebit, teſtante Apoſtolo Ioanne, qui eiuſdem ſupernæ ciuitatis claritatem deſcribens, ait in-

Apoc.21.f ter alia: *Et templum non vidi in ea, Dominus enim omnipotens templum illius eſt, & Agnus.* Neſciebat ergo *quid diceret*, qui mente exceſſerat, quia in domo Patris, quæ in cœlis eſt, domus manu facta neceſſaria non ſit. Neſciebat *quid diceret*, qui Chriſtum in illa claritate ſemper ibi retinere volens, non cogitabat quia ſaluari mundus niſi morte Chriſti non poterat. Neſciebat *quid diceret*, qui oblitus eſt, regnum Sanctis à Domino non alicubi terrarum, ſed in cœlis eſſe promiſſum: nec recordatus eſt, ſe ſuoſque coapoſtolos mortali adhuc carne circumſeptos, immortalis vitæ ſtatum ſubire non poſſe. Sequitur: *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui: ipſum audite.* Lucas etiam ita: *Hæc autem illo loquente, facta eſt nubes, & obumbrauit eos, & timuerunt intrantibus illis in nubem. Et vox facta eſt de nube, dicens: Hic eſt Filius dilectus, ipſum autem audite.* Quia Petrus *tabernacula* facere quærebat: obtectu lucidæ nubis eſt admonitus, in illa vitæ cęleſtis habitatione domos non fore neceſſarias, vbi omnia Dominus æterna ſuæ lucis obumbratione protegit, *qui lucem habitat inacceſſibilem.* Hæc 1.Ti.6.c

enim *nubes lucida*, quæ nunc ſuper diſcipulos *facta eſt, & obumbrauit eos*, eſt illa lux inacceſſibilis, in qua Deus habitat. Quæ inacceſſibilis eſt viribus noſtris, ſed acceditur ad eam muneribus diuinis. *Moyſes* enim *acceſſit ad caliginem, in qua erat Deus.* Nam illa caligo, & Exod.20.d

illa nubes, atque illa lux, idem ſunt. Quia & omnis etiam corporea lux, quę pręnimietate claritatis non poteſt aſpici, rectè caligo, & inacceſſibilis dici poteſt, ſicut & oculorũ noſtrorum reuerberatio probat in aſpectu ſolis. De hac nube & luce, dictum eſt in Exodo myſticè: *Operuit nubes tabernaculum teſtimonij, & gloria Domini impleuit illud, nec poterat Moyſes ingredi tectum fœderis, nube operiente omnia, & maieſtate Domini coruſcante.* De hac ſimiliter & in tertio Regum libro ſcriptum eſt: *Nebula impleuit domum Domini, & non poterant ſacerdotes ſtare & miniſtrare propter nebulam: impleuerat enim gloria Domini, domum Domini. Tunc ait Salomon: Dominus dixit, vt habitaret in nebula.* De hac & venerandus pater Dionyſius ait, ſicut & alibi meminimus: Diuina caligo eſt inacceſſibile lumen, in quo habitare Deus dicitur, & inuiſibili eo exiſtente propter ſupereminentem claritatem, & inacceſſibili eodem per ſuperexcellentiam ſuperſſentialis luminum manationis. In hoc fit omnis Deum ſcire & videre dignus, eum non videndo neque cognoſcendo, verè ſuper viſionem & cognitionem factus. Hoc ipſum cognoſcens, quia poſt omnia eſt ſenſibilia & intelligibilia, & Prophetiæ videns, *mirabilis facta eſt ſcientia tua ex me, confortata eſt, & non potero ad eam.* His beati Dionyſij tam ponderoſis verbis, conſonat & Dauid, dicens de Domino: *Caligo ſub pedibus eius, & aſcendit ſuper Cherubim & volauit, volauit ſuper pennas ventorum. Et poſuit tenebras latibulum ſuum.* Caligo namque eſt ei *ſub pedibus*, quia non ea claritate ab inferioribus cernitur, qua in ſuperioribus dominatur. *Aſcendit* enim *ſuper Cherubim & volauit. Cherubim* quippe; plenitudo ſcientiæ dicitur. Proinde ſuper plenitudinem ſciẽtiæ aſcendiſſe perhibetur & volaſſe, quia maieſtatis eius celſitudinem ſcientia nulla cõprehendit. *Volauit* ergo, quia longè in altum ab intellectu noſtro ſe rapuit. *Volauit ſuper pennas ventorum*, quia ſcientiam tranſcendit animarum. *Et poſuit tenebras latibulum ſuum*, quia dum caligine noſtræ infirmitatis obſcuramur, per ignorantiam noſtram nobis abſconditur, ne à no-

Exod.40.d (beside "Operuit nubes tabernaculum teſtimonij")

3.Reg.8.b (beside "ſtum fœderis … Domini coruſcante")

Pſal.138.a (beside "ligibilia, & Prophetiæ videns")

Pſal.17.b (beside "ſis verbis, conſonat & Dauid")

bis

bis modò in æterna & intima claritate videatur. *Poſuit tenebras latibulum ſuum*, quia in eius cognitione caligat acies mentis vniuerſæ rationalis creaturæ, parumque videt eſſe quicquid de eo valet agnoſcere, ad comparationem eorum, quæ de ipſo ſe ſentit ignorare. *Nubes & caligo in circuitu eius*, quia latet in quadam obſcuritate incomprehenſibilitatis ſuæ, nec agnoſci poteſt à creatura, niſi quantum vult reuelare.

A creatura non cognoſcitur Deus, niſi quantū vult ſe reuelare.

In hāc itaque *nubem* intrantes Apoſtoli *timuerunt*, quia quicunque ad Dei contemplationem ſic proficiunt, vt eum in huiuſmodi nube obſcuritatis arcanorum eius videant, cum magno metu reuerentiæ id faciunt. Vnde & Seraphim, qui eum primi cognoſcunt, faciem eius & pedes velant, & medijs alis volant, vt intelligamus, quia & tam ſublimis ordo beatiſsimorum Spirituum timidus eſt circa celſiora & profundiora diuinarum viſionum, & mediocriter ad deificas ſcientias attollitur. *De* prædicta verò *nube* venit *vox* Patris, dicens de Chriſto: *Hic eſt Filius meus*, quia de immenſa obſcuritate diuinæ incomprehenſibilitatis, procedit ad nos alia notitia generationis ſempiterni Filij Dei, in qua nec genitor eſt genito prior, nec genitus genitore poſterior, quia conſtat & Patrem ſempiternè genuiſſe, & Filium ſempiternè natum eſſe. Sed cuius fulgorem mentis acies nondum capit, *generationem eius quis enarrabit?* Quia verò reſplendentem Filij hominis faciem Apoſtoli cernere deſiderabant, affuit Pater in voce, docens eundem eſſe Filium ſuum dilectum, vt diſcerent ab humanitatis eius gloria, quam videbant, ad diuinitatis ipſius, quæ æqualis & conſubſtantialis eſt illi, contemplandam ſuſpirare præſentiam. Quòd autem ait de Filio, *in quo mihi bene complacui*, hoc eſt, quod idem Filius alibi teſtatur: *Qui me miſit mecum eſt, & non reliquit me ſolum, quia ego quæ placita ſunt ei facio ſemper.* Nam quando de hominibus dixit, *pœnitet me feciſſe* eos, quaſi ſibimetipſi diſplicuit in peccatoribus, quos creauerat. In ſolo autem Vnigenito ſibi complacuit: quia hunc inter homines hominem creaſſe eum non pœnituit omni modo, in quo peccatum nullum inuenit, propter quod ſe reprehenderet, quaſi per pœnitentiam, ſed plenitudinem totius ſanctitatis, quæ ſibi valde complacuit, & quod adiunxit, *ipſum audite*, admonuit eum eſſe, de quo ſupradictus Moyſes populum, cui legem dedit, præmonebat, quia *Prophetam vobis ſuſcitabit Dominus Deus veſter de fratribus veſtris tanquam me, ipſum audietis iuxta omnia quæcunque loquutus fuerit vobis.* Neque enim Moyſen & Heliam, id eſt, Legem & Prophetias audiri vetat, ſed omnibus his auditionem Filij, qui Legem & Prophetas venit adimplere, præferēdam inſinuat, cunctiſque veteris Inſtrumenti typis, & ænigmatibus lucem Euangelicę veritatis anteponendam intimat. Sequitur ſolus Matthæus, dicens: *Et audientes diſcipuli, ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde.* Humana fragilitas, conſpectum maioris gloriæ ferre non ſuſtinet, totoque animo ac corpore contremiſcēs, ad terram decidit. Omneſque Sancti, cùm in Dei viſione proficiunt, quanto magis diuinitatis interna conſpiciunt, tanto magis ſe nihil eſſe cognoſcent. Audita ergo Dei voce: Petrus & ſocij eius *in faciem ſuam ceciderunt*, quia quamuis homo ad intelligenda ſublimia leuetur, ex contemplatione tamen maieſtatis Dei infirmitatem ſuæ conditionis intelligit. Et quaſi ſtatum non habet, qui ſe ante Dei oculos eſſe puluerem & cinerem videt.

Ioan.8.d

Gen.6.b

Deut.18. c.&d.

Dei deſcriptio.

Audierunt enim vocem Patris, quia ex eius reuelatione cognouerunt Filium ei prorſus æqualem, omnia tenentem, omnia implentem, omnia circumplectentem, omnia ſuperexcedentem, omnia ſuſtinentem, vbique totum, incircumſcriptum, & incomprehenſibilem, & *ceciderunt in faciem*, quia tanto apud ſe in ſuis cogitationibus conſternati ſunt, quanto eis illud altum erat quod audiebant. At naturam & excellētiam Vnigeniti Dei cogitantes expauerunt, & vilia de ſe ſenſerunt in eo, quod comprehendebant, dum ſupernis intenderēnt, quæ ab eis comprehendi non poterant. Hinc & Hiezechiel de pennatis animalibus ait: *Cùm fieret vox ſuper firmamentum, quod erat ſuper caput eorum, ſtabant, & ſubmittebant alas ſuas.* Animalia namque Sanctos deſignant. Et firmamenti nomine, exprimitur incarnatus Vnigenitus, per hoc, quòd in eo natura noſtra ad æternitatem firmata eſt. Fit ergo *vox ſuper firmamentum*, cùm Pater de Chriſto dicit: *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui.* Et tunc animalia ſtant, alaſque ſubmittunt, quia Sancti intenta mente ſupernis intendunt, & virtutes ſuas humiliant. Stant enim, quando eum, qui *ſuper caput*, id eſt, ſuper mentes *eorum* eſt, intenta contemplatione conſiderant, & *alas* demittunt, quia ſuæ virtutes eis vileſcunt, dum alta ſupernæ incomprehenſibilitatis aſpiciunt. Sed & in eo, quod dicitur, *Hic eſt Filius, in quo mihi bene complacui, alas* ſubmittunt, quia in eius innocentia & ſanctitate vident, in quantis ipſi quotidie delinquant, & quàm parum de perfectione ſanctitatis habeant, & omnem de ſuis viribus præſumptionem deponunt.

Ezech.1.f

Firmamentum.

Alæ Sanctorum.

Sequitur adhuc Matthæus, dicens: *Et acceſſit Ieſus, & tetigit eos, dixitq; eis: Surgite, & nolite timere.* Ad diſcipulos in infirmitatis ſuæ confuſione iacentes, *acceſſit* per gratiam, *& tetigit eos* per virtutem, iuſsitque vt ad opera fortia ſurgerent, & timorem, quem charitas eijcit, abijcerent. *Acceſſit, & tetigit*, quia illuminauit & adiuuit. Accedit, ſed non tangit, quandoquidem per eius gratiam illuminamur, ſed exigentibus noſtris meritis, non adiuuamur. Plerumque enim videmus quę agenda ſunt, ſed hæc opere non valemus implere. Nitimur, & infirmamur. Mentis iudicium rectitudinem conſpicit, ſed ad hanc operis fortitudo ſuccumbit. Quia nimirum iam de pœna peccati eſt, vt ex dono quidem poſsit bonum conſpici, ſed tamen ab eo, quod conſpicitur, contingat per meritum repelli. Sed ad proſtratos *acceſſit* Dominus, *eoſq; tetigit*, & vt ſurgerent imperauit, quia cùm nos infirmitatem noſtram ſubtiliter agnoſcentes humiliter iacemus, tunc virtute Spiritus ſancti tangimur, & ad robuſta opera ſurgere pręcipimur, quę non per timorem, ſed per charitatē faciamus. Sequitur Matthęus: *Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, niſi ſolum Ieſum.* Quod & Lucas, dum de Patris voce loqueretur, ſic ait: *Et dum fieret vox, inuentus eſt Ieſus ſolus. Vox Patris facta eſt de nube, dicens, hic eſt Filius meus, & dū illa fieret, euanuerunt ſerui, & inuentus eſt Ieſus ſolus*, vt indubitāter agnoſceremus, quia *ſolus Ieſus eſt naturalis & vnicus Dei Filius, non Moyſes, aut Helias.* Qui igitur in cōſideratione ſuę infirmitatis oculos mentis, dū iaceret, defixerant, ipſi ſurgentes leuauerunt eoſdem ſpiritales *oculos* ad altiores diuinæ contempla-

Quādo tangit Deus creaturam ſuam.

remplationis. Et tunc *neminem viderunt, niſi ſolum Ieſum*: quia nullus eſt in gloria Dei Patris, niſi Dominus Ieſus Chriſtus, & ad eius comparationem nullus Sanctorum eſt aliquid, ceſſantque voces Legis & Prophetarum, vbi Pater voce propria declarat Vnigenitum ſuum. Sequitur: *Et deſcendentibus illis de monte, præcepit eis Ieſus, dicens; Nemini dixeritis viſionem, donec filius hominis à mortuis reſurgat.* Lucas autem obſeruantiam huius præcepti refert, dicens: *Et ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt in illis diebus* quicquam *ex his quæ viderant.* Dominus verò viſionem, oſtenſæ ſuæ maieſtatis ad tempus taceri iuſſit, ne ſi palàm vulgaretur in populos, aut diſpenſationem paſſionis illius idem populi principibus repugnando impedirent, & ſic humanæ ſalutis effectus, qui per ſanguinem eius erat venturus retardaretur: aut certè hi, qui eandem viſionem audientes crediđiſſent, viſo crucis opprobrio ſcandalizarentur. Opportunius autem completa paſſione ac reſurrectione & aſcenſione eius in cœlum, repletiſque Spiritu ſancto Apoſtolis, prædicata eſt, quatenus omnes, qui ſacramentis eius initiari voluiſſent, non ſolùm effectum reſurrectionis credere, ſed etiam modum reſurrectionis eiuſdem ab his, qui viderant, potuiſſent ediſcere, necnon & æternitatem diuinæ natiuitatis, quam à Patre audierant, eunctis pariter credendam & amandam ipſi prędicarent. His verò de lectione Euangelica dictis, addendum videtur: quia ſicut in ea Moyſes & Helias Legem & Prophetiam, ſic Dominus Ieſus Euangelium deſignare poteſt, & tamen ſi ea, quæ ſunt in lectione, potuerint alicubi minus apertè de verbo Euangelicæ prædicationis intelligi, referenda ſunt ad *Verbum* quod *caro factum eſt & habitauit in nobis.* Ait ergo: *Sunt quidam de hic ſtantibus, qui non guſtabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno ſuo.* Filius hominis non abſurdè intelligitur Euangelicus ſermo, quia *mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus eum genuit*, hoc eſt, ex ſe protulit. Qui ſcilicet ſermo videtur *in regno ſuo* dum clarus & potens apparet, vt & per claritatem illuminet mentes audientium, & per potentiam virtutis ſancti Spiritus eas corroboret, quatenus ab eis & intelligatur & opere compleatur. Nec guſtant *mortem, donec* eum talem *videant*, qui priuſquam mortis debitum ſoluant, ad magnam eius prouehuntur intelligentiam, & magna eum virtute operum adimplent. Nec omnibus Chriſto aſſiſtentibus, hoc eſt, in fide Chriſti manentibus, id promiſſum eſt & datum, ſed quibuſdam. Huic autem ſententiæ verborum Domini, ſubdit Euangeliſta: *Et poſt dies ſex, aſſumpſit Ieſus Petrum & Iacobum & Ioannem, & duxit illos in montem excelſum ſeorſum.* Vel *factum eſt poſt hæc verba dies octo, & aſſumpſit Petrum & Ioannem & Iacobum, & aſcendit in montem, vt oraret.* *Ieſus* verò, id eſt, Saluator & ſalutaris, eſt ſermo Euangelicus, de quo dicitur: *Suſcipite verbum inſitum, quod poteſt ſaluare animas veſtras*, &: *Notum vobis facio Euangelium, quod prædicaui vobis, quod & accepiſtis, in quo ſtatis, per quod & ſaluamini.* Hic ergo ſalutaris & ſaluator ſermo gratiam in ſe ſancti Spiritus continés, *aſſumpſit Petrum*, qui dicitur agnoſcens: *& Ioannē*, cuius interpretatio ſonat, in quo eſt gratia; *& Iacobum* qui interpretatur ſupplantator, *& aſſumpſit* eos *poſt dies ſex vel octo.* Nam quia ſex diebus opera mundi ſunt creata, per *ſex dies* mundum & opera eius intelligimus, & quia octauo die facta eſt reſurrectio, per *octo dies* gratia reſurrectionis exprimitur. Qui ergo ſupra mundum aſcenderint, & huius ſeculi opera tranſcenderint, ac futuræ reſurrectionis immortalem fructum bona conſcientia expectauerint, hi potuerunt à verbo Euangelij *in montem* ſublimis intelligentię duci, & *ſeorſum*, vt à tumultu terrenarum cogitationum ſint remoti, ibique claritatem ipſius verbi in glorioſum aſpectum transformari videre. *In* quē ſcilicet *montem aſcendit* orare, quia ipſum gratiæ verbum, dum coram oculis noſtræ mentis in altum celſioris & clarioris intelligentiæ progreditur, *interpellat* quodammodo *pro nobis*, quoniam ſpiritales nos facit, & Deo commendabiles. Aſcendamus ergo cum verbo in montem: vt in *ſpecie & pulchritudine* ſua nobis appareat, & *proſpere* procedat *&* regnet. Nam iuxta modum noſtræ capacitatis, verbum ipſum nobis & minuitur & creſcit, & niſi celſioris prudentiæ cacumen aſcendamus, non nobis apparet ſapientia, non nobis apparet myſteriorum cognitio, non nobis apparet quanta ſit gloria, quantus decor in Euangelico verbo; ſed quædam vilitas & contemptibilitas nobis ineo videtur. *Transfiguratus eſt ante eos*, inquit, *& facta eſt ſpecies vultus eius altera*, quia ipſe Dei ſermo in aliam ſpeciem admirandæ pulchritudinis transformatur in oculis eorum, quos aſſumit, id eſt, docet, & in montem ſublimis intelligentiæ ducit, quàm videtur eis, quos in infimo ſenſu deorſum relinquit. *Et facies eius ſicut Sol reſplenduit*, id eſt, nitor aſpectu pulchritudinis eius incomparabili ac ſingulari claritate refulſit. Nihil enim ſunt in eius comparatione, eloquia ſingularis doctrinæ. *Veſtimenta* verò *eius facta ſunt alba ſicut nix*, & *veſtitus eius albus refulgens.* *Veſtimenta* Chriſti, verba ſunt Scripturarum, & in oculis alta petentium albeſcunt vt *nix*, & refulgent ſermones diuinarum lectionum. Cùm autem nix ceciderit, aues cœli non habent vbi inhabitent, & lætior ſolito tritici prouentus exuberat. Cui rei verba Scripturarum aptè comparantur, quæ de cœlo miſſa ſunt in terram, & ieiuna noſtrorum pectorum arua fœcundauerunt, ac ſpiritibus aerijs tanquam auibus immundis locum non reliquerunt. Sequitur: *Et ecce apparuerunt illis Moyſes & Helias, cum eo loquentes.* Vel: *Ecce duo viri loquebantur cum illo. Erant autem Moyſes & Helias, viſi in maieſtate, & dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Ieruſalem. Moyſes & Helias apparuerunt in monte, cum* Domino, *loquentes cum eo*, quia Lex & Prophetæ in alto celſioris intelligentiæ cernuntur cum Euangelio, ac concordāt in dictis ſuis cum eo. Sed & *in maieſtate cum eo viſi* ſūt: quia ſapientibus & ſpiritualibus effulgent cum illo in gloria diuinæ excellentiæ, *& dicebant exceſſum eius, quem completurus erat in Ieruſalem*: quia prænūtiauerūt futuram celſitudinem ipſius Euangelici ſermonis, quo ſcilicet dignitate & potentia foret exceſſurus omnia in vrbe pacis ęternę, ac manſurus abſque fine. Hinc & Pſalmiſta cecinit: *In æternum Domine, verbum tuum permanet in cælo.* Dominus quoq; dixit: *Cælum & terra tranſibunt, verba autem mea non tranſibunt. Petrus verò & qui cum illo erant, grauati erant ſomno*: quia *corpus quod corrumpitur aggrauat animam, & deprimit terrena inhabitatio ſenſum multa cogitantem*, ac velut ſomno quodam corporis pigrum reddit. *Et euigilantes, viderunt maieſtatem eius, & duos viros* qui ſtabant cum illo, quia cùm mens fortiter eluctata torporem negli-

Veſtimēta Chriſti.

Scriptura ſancta niui cōparata.

Pſal. 118.

Luc. 21. f

Sap. 9. d

negligentiæ & ſomnum Imperitiæ ſuperauerit, poteſt videre *maieſtatem* ſenſuum ſacri eloquij, & Legem ac Prophetiam perſiſtentes cum verbo gratiæ Euangelij. Aliter, *Petrus*, & ſocij eius, *erant ſomno grauati*. Somno grauantur Sancti, dum ab actione terrena, & ab amore temporalium rerum quieſcunt, & ab appetitu viſibilium mentis oculos claudunt. Qui idcirco non ſimpliciter dormire, ſed ſomno grauari dicuntur, quia non ſine pondere laboris agitur huiuſmodi dormitio. Sancti enim viri, qui à mundi operibus non torpore, ſed virtute ſopiuntur, laborioſius dormiunt, quàm vigilare potuerunt, quia in eo quòd actiones huius ſeculi deſerentes ſuperant, robuſto conflictu quotidie contra ſemetipſos pugnant, ne mens per negligentiam torpeat & ne concupiſcentia carnis aduerſus eam, in aliquo præualeat, & ne ipſi à bono opere & à cæleſti deſiderio pigri fiant. *Et euigilantes*, inquit, *viderunt maieſtatem eius*, quia qui exterioribus, vt dictum eſt, obdormiunt, & in interioribus euigilant, interna myſteriorum penetrant. Hinc eſt quòd Sponſa dicit: *Ego dormio, & cor meum vigilat*. Ac ſi dicat: Dum exteriores ſenſus ab huius vitæ ſollicitudinibus ſopio, vacante mente viuacius interna cognoſco. Agit enim talis anima, vt huius mundi inquietam concupiſcentiam à ſe penitus eijciat, & terrenarum cogitationum ſtrepitum deſerat, ac per quietis ſtudium virtutibus intenta vigilans dormit. Neque enim ad contemplanda interna perducitur, niſi ab his, quæ exterius implicant, ſtudioſè ſubtrahatur. Itaque qui ſomno grauabantur euigilauerunt, ac *maieſtatem eius viderunt*: quia qui ab huius mundi curis obdormiunt, & ſupernis ſtudijs euigilant, *maieſtatem* ſacri eloquij contemplantur, & ſpirituales viſiones aſpiciunt. *Domine*, inquit Petrus, *bonum eſt nos hic eſſe*, id eſt, in contemplatione maieſtatis Euangelici ſermonis immorari, & Legem ſimul ac Prophetias in claritate ſpiritalis intelligentiæ contueri. Quem ſcilicet ſermonem, vocabat dominum & præceptorem: quia præceptis eius ex charitate ſeruire paratus erat, & eius doctrinis erudiri volebat. Sed in eo quòd *tria tabernacula* facere tribus quæſiuit, neſciebat *quid diceret*: cùm vnum ſit tabernaculum Euangelij, in quo Lex & Prophetę morantur. Nam & vſque nunc imperitiæ notatur, quiſquis Euangelio & Legi ac Prophetis *tria tabernacula* facere cupit, cùm hæc abinuicem nullatenus valeant ſeparari, vnum habentia tabernaculum, id eſt, Eccleſiam Dei. Sequitur: *Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit eos. Et ecce vox de nube, dicens: Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui, ipſum audite.* Quia imprudenter tribus, quaſi paribus ac diuiſis, *tria tabernacula* offerebat, venit *nubes lucida*, id eſt, myſteriorum incomprehenſibilitas, quę & ſplēdet, & obumbrat, quia & mentem illuminat oſtenſione diuinorum, & ex toto Deum non manifeſtat, ſed de eo plura tegit, quàm reuelat. Venit, inquam, huiuſmodi *nubes lucida*, & *obumbrauit* mentes eorum obſcura luce ſua. In quam intrantes, timuerunt, propter incomprehenſibilia Dei iudicia, & propter cætera, quæ in Scripturis mente nequiuerunt comprehendere. Et de tanta myſteriorum incomprehēſibilitate, venit *vox* Dei dicentis de ſermone Euangelij, quia *hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui*. Proceſſit enim ex Deo, & per Deum incarnatum, datus eſt idem gratiæ ſermo, omnemque perfectionem iuſtitiæ, quam mortales capere poſſunt, continet, & omne Dei beneplacitum declarat. Propter quod & de eo dicit, *in quo mihi bene complacui*. Vnde & Apoſtolus ait. *Reprobatio quidem fit præcedentis mandati propter infirmitatem eius & inutilitatem: nihil enim ad perfectum adduxit lex: introductio verò ſit melioris ſpei, per quam proximamus ad Deum.* Et item: *Nam ſi illud prius culpa vacaſſet, non vtique ſecundi locus inquireretur.* Et ideo Teſtamentum vetus, quod datum eſt per ſeruum, retinet in ſe vtilitatem ſeruitutis, nouum verò, quod datum eſt per Filium, poſſidet honorem filiationis, de quo dicitur: *hic eſt Filius meus dilectus*, & additur de eo, *ipſum audite*, quia quicquid Lex iuſtitiæ & Prophetæ promulgauerunt, in eo continetur, & multo amplius. Ait enim Dominus ibi: *Omnia quæcunque vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis, hæc eſt enim Lex & Prophetæ.* Et de maiore iuſtitia, quæ eſt in nouo, quàm in veteri: *Audiſtis*, inquit, *quia dictum eſt antiquis, non periurabis, reddes autem Domino iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino.* Itemque: *Audiſtis quia dictum eſt, diliges amicum tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos veſtros, benefacite his, qui oderunt vos*, & alia multa huiuſmodi. Quia ergo nouum Teſtamentum continet omnia, quæ vetus iuſſerat, & alia multa adhuc ſacratiora, ideo ſolum nouum iubemur audire, id eſt, præceptis eius obedire. Sequitur: *Et audientes diſcipuli, ceciderunt in faciem ſuam, & timuerunt valde.* Quia videlicet nos audita diuini ſermonis excellentia, quæ in nouo Teſtamento eſt, cadimus *in faciem*, id eſt, humiliamur, & erubeſcimus, quòd non vt decuit eum honorauimus, obediendo illi reuerenter in omnibus, ideoque nimis timemus, ne ob id damnemur. *Et acceſſit Ieſus, & tetigit eos, dixitque eis, Surgite, nolite timere.* Quia nimirum ipſe ſermo Euangelicus nobis per cognitionem noſtri reatus in pœnitentia iacentibus fit quodammodo propinquior, ac tangit nos manu ſententiarum ſuarum, & ad beneoperandum ſurgere præcipit, ac de cætero timorem excutit. Cur enim iam timeat, qui ex pœnitentia erigitur ad fortia virtutum opera? Nam & *perfecta charitas foras mittit timorem.* *Leuantes autem oculos ſuos, neminem viderunt, niſi ſolum Ieſum*, id eſt, nouum Teſtamentum. Ablata enim nube, & euaneſcentibus Moyſe & Helia, Chriſtus ſolus cernitur, quia Legis & Prophetarum vmbra diſcedente, verum lumen, coruſcante gratia Euangelij, ſplendet. Vbi enim Legis & Prophetiæ vmbra recedit, quæ ſuo velamine mentes hominum tegebat, vtraque repetitur in Euangelio. Nam cū tres eſſent, vnus eſt factus. Tres in principio viſi ſūt, vnus in fine. Quia Lex & Prophetia, & Euangeliū, quando ſecundùm litterę ſuperficiem attenduntur, tres videntur: quando ſecundùm interiorem ſenſum inſpiciuntur, vnus apparet. Lex enim & Prophetiæ, iuxta ſpiritalem intellectum, nihil aliud ſunt, quàm doctrina Euangelica. Hinc iam de monte deſcendentibus, id eſt, de altitudine ſublimioris intelligentiæ, & contemplationis ad ima communis conuerſationis redeuntibus præcipitur, viſionem hanc nulli dicere, niſi poſt Dominī reſurrectionem. Nemini enim narranda eſt claritas ſacri eloquij, quæ ſapientibus, in alto hoc contemplationis iam oſtenſa eſt, niſi

Somnus Sanctorum.

Sancti laborioſius dormiūt quàm vigilant.

Cant. 5. a

Vnū Euangelij tabernaculum, in quo Lex & Prophetæ morantur.

Nubes lucida.

Heb. 7. c

Heb. 8. b

Matt. 7. b

Mat. 5. f

Mat. 5. g

Io. 4. d

Lex, Prophetia, & Euāgeliū vnū ſunt, licèt etiam ſuperficie viſa.

niſi qui Chriſtum reſurrexiſſe iam credidit, quia nec ipſe niſi poſt reſurrectionis ſuæ triumphum diſcipulis, vt Scripturas intelligerent, ſenſum aperuit. Vnde & Apoſtolus, hanc ſpeciniſæ claritatis gloriam, qua diuinus ſermo interius reſulget, quibuſdam celabat, dicens: *Nihil me iudicaui ſcire inter vos, niſi Ieſum Chriſtum, & hunc crucifixum.* Alijs verò iam prouectis aperiebat, de quibus ait: *Sapientiam autem loquimur inter perfectos.* 1.Cor.2.a Ibidem. Minoribus enim minora prædicari debent, & maioribus maiora: vnuſquiſque iuxta modum capacitatis ſuæ doceatur. Eis ergo qui magnum ſenſum habent, & in nouitate vitæ ambulant, dicenda eſt celſa viſio clarificationis diuini ſermonis. Vnde & nunc, ſicut & ſuperius, poteſt ipſe ſermo filius hominis intelligi. Qui ſcilicet ſermo, quaſi perimitur, & velut inter mortuos computatur, ab illis, qui grauiter in eum peccant, & quaſi non ſit, eum tranſgredi & conculcare non verentur. Quibus, dum tales ſunt, dicere non debemus eiuſdē diuini ſermonis clarificationem, ne *ſanctum canibus & margaritas* porcis dediſſe culpemur. Mat.7.b Sed ſi idem ſermo reſurrexerit in eis per pœnitentiam ipſorum, & vitæ meliorationem, tunc iam dici poteſt eis viſio claritatis eius, quæ surſum apparet ad alta tēdentibus. Sed hanc lectionem prout cœlitus nobis datum eſt expoſuimus, & eius myſteria pateſecimus, quatenus omnes, qui hæc agnouerunt, adiuuante Domino ſic viuere ſtudeant, & ſupernis intendant, vt de his, quæ dicta ſunt, gaudere & in præſenti ſeculo mereantur & in futuro, per Ieſum Chriſtum Saluatorem noſtrum, qui cum patre & Spiritu ſancto, viuit & regnat Deus, ante omnia ſecula & nunc, & in omnia ſecula, Amen.

Ecc.24.a *IN omnibus requiem quæſiui, & in hæreditate eius morabor, tunc præcepit, & dixit mihi Creator omnium, & qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo.*

Sapientia nūc loquitur, quam Apoſtolus Chriſtum eſſe teſtatur, dicens: *Chriſtum Dei virtutem & Dei ſapientiam.* 1.Cor.1.d Sapientia ergo, quę Chriſtus eſt, id eſt, incarnata Dei ſapientia dicit: *In omnibus requiem quæſiui.* Poſt laborem verò, requies ſolet quæri. Dominus autem in ſe quidem quietus & incommutabilis eſt, ſed tamen laborare teſtatur, cùm duras hominum prauitates tolerat, dicens cuilibet talium: Præbuiſti mihi laborem, in iniquitatibus tuis. Sed & dum apparuit in mortali carne, laborauit ex noſtra infirmitate. Ideo Iſa.43.d poſt reſurrectionem ſuam *in omnibus* quæſiuit *requiem*, vt in omnium fide & bona actione requieſceret. Nam *in* quibus *omnibus requiem* quæſiuerit, docet præmittendo: *In omni terra ſteti, & in omni populo, & in omni gente primatum habui, & omnium excellentium & ſublimium corda virtute calcaui.* Moxque ſubiungit: *& in omnibus requiem quæſiui. In omnibus* ergo populis & gentibus totius orbis, & in cunctis regibus ac principibus, quorum ſibi corda tandem ſubegit, *requiem* quæſiuit. Inuenit autem in his requiem, qui peccare deſierunt, & ſanctè ac iuſtè viuunt. Qui in eo, quòd *in omnibus* populis & nationibus atque ſublimibus, id eſt, in ſublimitate dignitatum poſitis, *requiem* ſe dicit quæſiſſe, ſignificat, in vnaquaque ſub cœlo gente multos palam cerni, qui peruersè viuant & paucos velut grana ſub paleis inueniri, qui bene agant. Hoc enim quæritur, quod latet, nec habetur. Sed & in quolibet ad vitam prædeſtinato, quærit Chriſtus ſibi *requiem*, dum adhuc peccantem eum expectat, & vel præceptis, ſeu monitis, & miraculis, & proſperis, & aduerſis, ipſum conuertere, & talem facere ſtudet, vt in eo requieſcere poſsit. Negat autem illi in ſe *requiem*; qui non vult à malis operibus & deſiderijs ceſſare, vt in ſe locum quietis Deo queat præbere, *& in hæreditate*, inquit, *eius morabor.* *Eius* reſpicit & ad *requiem*, & ad hoc, quod ſupra dixerat: *ego ex ore Altiſsimi prodij*, vt intelligatur hęc hęreditas & requiei & *Altiſsimi*. videlicet electorum multitudo, quos ipſe Altiſsimus ad vidēdam ſuæ celſitudinis gloriam eleuatos in ſuperno regno poſsidebit: ſicque perpetualiter requieſcere faciet. Ait itaque: *In hæreditate eius morabor.* Ac ſi dicat: *In omnibus* quidem *quæſiui requiem*, licet non *in omnibus* perſeuerātem eam inuenerim, ſed in his, qui præſciti ſunt hæreditas Dei, *morabor*, id eſt, perſeueranter, & non ad horam manebo. In illis enim non moratur Dei ſapientia, qui *ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt.* Sed in eis moratur, quos in bonitate facit vſque in finem perſeuerare. Hinc eſt quod de quolibet talium dicit: *Veniemus, & manſionem apud eum faciemus.* Ioa.14.c Sequitur: *Tunc præcepit, & dixit mihi Creator omnium, & qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, & dixit mihi: In Iacob inhabita, & in Iſrael hæreditare, & in electis meis mitte radices.* *Tunc*, inquit, cum ego *requiem in omnibus* quærerem, ille, *qui creauit* omnes, & ius habet in omnibus, ac neminem vult perire, *præcepit mihi*, quid in his agerem, & *qui me* quoque pro eorum ſalute *creauit* ſecundum humanitatem, ipſe *requieuit in tabernaculo meo.* Creatum ſe dicit: quia homo factus eſt, qui ſuperius aſſeuerat ſe *ante ſecula* genitū à Patre, dicens: *Ego Sapientia ex ore Altiſsimi prodij, primogenita autem ante omnem creaturam.* Tabernaculum verò huius ſapientiæ eſt corpus aſſumptum, de quo aliàs dicitur: Pſal.18. *In ſole poſuit tabernaculum ſuum*, id eſt, in maniſeſtiſsima viſione corpus ſuum. *In* hoc *tabernaculo requieuit* Pater: quia nullum in eo peccatum inuenit, quod eum offenderet, ſed omnem iuſtitiæ plenitudinem, in qua delectabiliter quieſceret. Vnde & ait *Hic eſt Filius meus dilectus, in quo mihi bene complacui:* Mat.17.b Atque Propheta: *Requieſcet ſuper eum Spiritus Domini.* Iſa.11.a Loquitur itaque, ſicut & ſupradictum eſt, incarnata Dei Sapientia, & Patris gloriam in omnibus quærens, aſſerit eum ſibi dixiſſe: *In Iacob*, &c. *Iacob*, qui ſupplātator interpretatur, deſignat luctatores, qui vitia cum labore ſupplantant, & deijciunt. *Iſrael* autem, qui rectiſſimus Dei, ſiue vir videns Deum dicitur, illos qui ſubactis vitijs perfectam, prout fas eſt, rectitudinem vitæ ſeruant, & contemplationi ſtudent. Eph.3.c *In Iacob* ergo, id eſt, in luctatoribus habitat, vt eis ait Apoſtolus, *habitare Chriſtum per fidem in cordibus veſtris*, quatenus ſcilicet eius virtute confortati, poſsint victores fieri: *in Iſrael* verò hæreditatur, id eſt, perfectos iam non amiſſurus, hæreditario iure poſsidet qui iam ſopitis vitijs optimam ſibi partem elegerunt, quæ non auferetur ab eis. Luc.10.f Hoc & per Iſaiam ipſe ſic ait: *Opus manuum mearum Aſſyrius, hæreditas autem mea Iſraël.* Iſa.19.d *Aſſyrius* enim dirigens interpretatur, ſignificans eū, qui prauitatem vitiorum luctando conatur ſupplodere, & ſe dirigere, & huic eſt *opus manuum* Chriſti, id eſt, adiutorium eius in ſe manentis; *Iſraël* verò iam quietus, hæreditate poſsidetur. *Radices* quoque Saluator *in electis* mittit, ne ab eorum cordibus vnquam auelli poſsit, iuxta illud Apoſtoli: *Quis nos ſeparabit à charitate Chriſti? Tribulatio, anguſtia, an perſequutio,* Rom.8.g

an

an fames, an nuditas, an periculum, an gladius? Qui enim ſeparari valet à charitate Chriſti, in eius mente Chriſtus *radices* non miſit. Sequitur: *Ab initio & ante ſecula creata ſum, & vſque ad futurum ſeculum non deſinam, & in habitatione ſancta coram ipſo miniſtraui. Et ſic in Sion firmata ſum, & in ciuitate ſanctificata ſimiliter requieui, & in Ieruſalem poteſtas mea. Et radicaui in populo honorificato, & in partes Dei mei hereditas illius, & in plenitudine ſanctarum detentio mea. Ab initio* mundi, *& ante ſecula* prædeſtinando ſecundùm humanitatem creata eſt hæc ſapientia, quoniam Deus ab exordio rerum, & ante tempora ſecularia prædeſtinatum habuit in ſecreto conſilij ſui, vt *Verbum* eius *caro* fieret, id eſt, vt omnium Dominus formam ſerui pro ſeruis redimendis miſericorditer aſſumeret, & quod is, qui fecit, quæ futura ſunt, certiſsimè faciendum diſpoſuit, iam in eius conſpectu factum fuit. Sic igitur *ante ſecula* creauit eum ſecundùm humanitatem, ſicut *elegit nos in ipſo ante mundi conſtitutionem. Ab initio*, id eſt, ex quo creatus eſt primus homo, *& ante ſecula*, id eſt, ex quo factus eſt primus Angelus, *creata* eſt, vt diximus, hæc ſapientia: quia & quando plaſmatus eſt homo, & quando creatus eſt Angelus, præuiſum eſt, vt vnigenitus Dei clementer homo fieret, qui genus humanum, quod grauiter defectum erat, releuaret. *Et vſque ad futurum ſeculum non deſinam.* quia nullis diaboli tentationibus, nulliſque tyrannorum perſequutionibus fieri poterit, vt Chriſtiana religio non perduret vſque ad

Eccl.24.d

mundi terminum, propter quam *creata ſum ante* mundi principium. Hoc eſt enim, quod & infra dicitur: *Non deſinam in progenies illorum, vſque in æuum ſanctum.* Sed & in Euangelio: *Ecce ego vobiſcum ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi. Et in habitatione ſancta coram ipſo miniſtraui.* Habitationem ſanctam dicit, habitaculum ſanctum cęli, vbi miniſtrat coram Deo Pontifex factus in æternum. Vnde & Apoſtolus ait:

Heb.9.f
Heb.8.a

Non enim in manufacta ſancta Ieſus introiuit, exemplaria verorum, ſed in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro nobis. Et rurſum: *Talem habemus Pontificem, qui conſedit in dextera ſedis magnitudinis in cœlis, ſanctorum miniſter, & tabernaculi veri quod fixit Deus & non homo.* Nam quod hic dicitur, *in habitatione ſancta coram ipſo*, hoc eſt, quod Apoſtolus ait, *in ipſum cœlum, vt appareat nunc vultui*

Heb.9.f

Dei pro nobis: & quod hic ſubditur, *miniſtraui*, Apoſtolus dicit, *ſanctorum miniſter & tabernaculi veri.* Et ne talis miniſtratio putaretur aliquid abiectionis habere, ſedet in eadem ſede cum eo, coram quo & cui miniſtrat, & ſedet *in dextera* parte ad honoris cumulum. Qui & ſubdit: *Et ſic in Sion firmata ſum. Sion* dicitur ſpecula & ſpeculatio, & ſignificat illam beatorum patriam, cuius habitatores non ceſſant manifeſtè ſpeculari gloriã Dei.

Miniſteriũ Pontificis Chriſti.

Vbi ſecundùm humanitatẽ ſic firmatus eſt Chriſtus, vt ſupra dictum eſt, id eſt, ſedens Patris ad dexteram, & agens miniſterium Pontificis, quod eſt oſtendere Patri pro nobis cicatrices vulnerum ſuæ paſsionis. De qua eius in ſupernis ſine fine manenti firmatione, dictum eſt Patri: *Fiat manus tua ſuper virum dexteræ tuæ, & ſuper filium hominis, quem confirmaſti tibi, & eius voce: Confirmaſti me in conſpectu tuo in æternum.* Sequitur: *& in ciuitate ſanctificata, ſimiliter requieui.* Quia in Eccleſia, quæ eſt ciuitas Dei, & conuerſis peccatoribus ſanctificata, ſimilem vt in Angelis requiem Chriſtus inuenit. Vnde & orare nos

Pſal.79.e
Pſal.40.c
Math.6.b

docuit, *fiat voluntas tua ſicut in cœlo & in terra*, id eſt, ſicut in Angelis, ita & in hominibus. *Et in Ieruſalem*, inquit, *poteſtas mea. In* ſuperna *Ieruſalem*. quæ non fruſtra dicitur viſio pacis, quia ſemper ibi vera pax cernitur, eſt *poteſtas* Redemptoris noſtri, quia potens eſt & ibi facere quicquid voluerit. Hinc enim ait: *Data eſt mihi omnis poteſtas, in cœlo, & in terra.* Sequitur: *Et radicaui in populo honorificato.* Radix ſapientiæ eſt timere Deum. Populus honorificatus, eſt multitudo fidelium, quibus ait Petrus: *Vobis igitur honor credentibus.* Radicauit ergo ſapientia, quę Chriſtus eſt, *in hoc populo*, quia Dei timorem credentibus dedit, per quem peccare deſiſtãt, quoniam *timor Domini expellit peccatum*: nam qui ſine timore eſt, non poterit iuſtificari. Item populus honorificatus, eſt cœtus religioſorum. Et in hoc Chriſtus ita radicauit, vt euelli inde nullatenus poſsit. Fecit enim quod ſuperius à Patre dictum ei fuerat, *in electis meis mitte radices.* Qui & ſubiungit: *Et in partes Dei mei hereditas illius.* Partes Dei *ſunt* electorum Eccleſiæ, diuerſique Sanctorum ordines, & bene viuentium varię actiones. Qui & Chriſti Deus eſt, quia & Chriſtus homo. *In omnes ergo Dei partes* tenditur hæreditas illius, quia & omnes Eccleſiæ iuſtorum, & quicunque ei laudabiliter in varijs profeſsionibus & actionibus ſeruiunt, in æterna eius hæreditate erunt. *Et in plenitudine*, inquit, *ſanctorum* erit, vbi nullus eorũ defuerit, ſed completo ipſorum numero omnis eorum cœtus adunatus erit. Ibique erit incarnatæ ſapientię *detentio*, quia ſine fine detinebitur in eis, delectata eorum meritis: nec ad reprobos, qui damnati erunt, iam exibit, quia vlterius vt conuertantur, eos non monebit. Sequitur: *quaſi cedrus exaltata ſum in Libano & quaſi cypreſſus in monte Sion.* Sicut *cedrus* ſua celſitudine ſuperans omnium aliarum arborum altitudines, excelſa eſt, *in* monte Libano, qui eſt altior omnibus alijs montibus terræ promiſsionis, & interpretatur candidatio, ſic *mediator Dei & hominum homo Chriſtus Ieſus* ſuper omnem primorum celſitudinem Angelorum ſublimatus eſt, qui propter clariorem luminis, quo fulgent, candorem Libanus, id eſt, cãdidatio rectè vocantur, & cæteris altiores ſunt. Hanc illius exaltationem declarat Apoſtolus aſſerens: quia Pater eum conſtituit, *ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſupra omnem principatum & poteſtatem, & virtutem, & dominationem, & omne nomen quod nominatur non ſolum in hoc ſeculo, ſed etiam in futuro, & omnia ſubiecit ſub pedibus eius.* Ita velut *cedrus* eſt exaltatus. Cui rei congruit & quòd cedrus eſt imputribilis, ac mirabiliter redolet, quia Chriſtus carne iam eſt immortalis, & ſuauitatem ex ſe miri ſpargit odoris, quo delectantur & ipſi Angeli & ſpiritus. Vel ſicut *cedrus* eſt exaltatus *in Libano*, id eſt, in candatione ſanctificationis, hoc eſt, omnes Sanctos in ſanctitate ſic ſuperauit, ſicut *cedrus* arbores vniuerſas *in Libano*: quoniam ea, quæ geſsit inter homines, ita ſunt pęrclara & ſublimia, vt omnia iuſtorum ſic tranſcendant cacumina, quatenus hi, qui multum in Deo profecerunt, operum eius veſtigia vix tangere valeant, admirantes ex vertice cogitationis, *& quaſi cypreſſus in monte Sion.* Mons Sion, Eccleſia Sanctorum eſt, in altitudine virtutum & ſpeculatione contemplationis, & ſollicitæ circumſpectionis: *cypreſſus* autem omni tempore virentibus vernat folijs vt pinus, & fructũ ſemper habet, ac bene redolet. Chriſtus ergo ſicut *cypreſſus in monte Sion* eſt exaltatus, quia Deus ipſum dedit,

Matt.vlt.d
1.Pet.2.b
Eccle.1.c
Cœtus religioſorũ populus honorificatus.
Eph.1.d
Chriſtus cedrus.
Mons Sion eſt Eccleſia.

dedit, vt ſcriptum eſt, ſupra omnia Eccleſiæ, viriditate ſemper immarceſsibili vernantem, & perpetuis fructibus abundantem, ac redolentiã bonæ famæ ſpargentem. Sequitur: *Quaſi palma exaltata ſum in Cades.* *Cades* interpretatur ſan-

Palma. ctitudo; *Palma* verò inferius tactu aſpera eſt, & velut aridis corticibus obuoluta: ſuperius autem & viſu & fructibus pulchra. Inferius corticum ſuarum inuolutionibus anguſtatur: ſed ſuperius amplitudine pulchræ viriditatis dilatatur. Sic nimirum Chriſti & membrorum eius vita inferius deſpecta, & ſuperius pulchra, in imis quaſi multis corticibus obuoluitur, dum innumeris tribulationibus anguſtatur, in ſummis verò quaſi pulchræ viriditatis folijs amplitudine beatitudinis expanditur. Palma enim, minoris amplitudinis contra naturam cæterarum arborum ab imis inchoat, & iuxta ramos ac fructus ampliori robore exurgit, & quæ tenuis ab imis proficit, vaſtior ad ſumma ſuccreſcit. Quia electorum conuerſatio, qui membra Chriſti ſunt, plus finiendo peragit, quàm inchoando proponit, & ipſi plerumque tepidius prima inchoant, feruentius extrema conſummant. Chriſtus ergo vel in ſe & in ſuis *quaſi palma*, exaltatus eſt *in Cades*, id eſt, in ſanctitate, quia Sancti ſemper ad alta proficiẽdo dilatantur in virtutibus, & qui tenues à radice inchoationis exeunt, fortes in culminis perfectione conualeſcunt. Quod in ipſo capite principaliter apparuit, quia in nouiſsimis tribus annis maiora & plura geſsit, quàm in omni tranſacto tempore ſuo. Sequitur: *Et quaſi plantatio roſæ in Iericho.* *Plantatio roſæ*, & ipſa inferius eſt ſpinoſa, ſuperius autem florida. Sic & Chriſtus eſt inferius tribulationum ſpinis circundatus, atque ſuperius *gloria & honore* coronatus. *Iericho* autem, quæ luna dicitur, & huius mundi & noſtræ mortalitatis defectum exprimere ſolet. Dominus ergo, quia miſſus è cœlo noſtram in hoc mundo mortalitatem induit, quaſi aliunde eſt aſſumptus, & *in Iericho* plantatus. Et in hoc *roſæ* eſt aſsimulatus: videlicet humilis, & pũctionibus paſsionum oblitus, ſed tandem ſuperius flore purpureo dignitatis regiæ decoratus. Sequitur: *Quaſi oliua ſpecioſa in campis.* Oliuam ſpecioſam *in campis* videre poteſt, & in eius aſpectu delectari, quiſquis per gyrum & longè & propè fuerit. Ita & Chriſtum vndiq; mundo expoſitum videre poteſt, & in eius viſu delectari, quiſquis ad eum fideliter & piè aſ-

Eſaia 52.b pexerit, in qualibet orbis parte ſit. *Oliua*, pacis eſt nuntia: & Iſaias miratur *pedes* Chriſti *annuntiantis & prædicantis pacem.* Cuius etiam miſericordia per Oliuam, quæ gignit oleum, deſignari poteſt, quia & Græcè eleos miſericordia vocatur, & oleum cũctis, quibus immiſcetur, liquoribus excellit, ſicut & Pſalmiſta de ipſius Domini miſerati-

Pſal. 44.b onibus teſtatur. *Suauis Dominus vniuerſis, & miſerationes eius ſuper omnia opera eius:* & ideo congruè cernitur *in campis* huius Oliuæ ſpecioſitas, quia qui campeſtrem, id eſt, latam, & agreſtem, & imã conuerſationem habent, hi præcipuè miſericordia Saluatoris indigent, & ad eam reſpicere ſolẽt.

Olei deſcriptio. Oleo ad repellendas noctium tenebras lumen alitur, infirmitates ſoluũtur, & requies laſsis tribuitur. Sic gratia miſericordiæ Saluatoris noſtri, lucem fidei & charitatis ac ſcientiæ in nobis alendo, tenebras noſtras illuminat, & animarum noſtrarum morbos ſanat, ac ſeculi concupiſcentijs fatigatos requieſcere nos mente facit in contemptu ſeculi. Grandis enim labor eſt, terrenis deſiderijs æſtuare; & grandis requies, terrena non deſiderare. Sequitur: *Et quaſi platanus exaltata ſum iuxta aquam in plateis.* Cum platanus per ſe ipſam ſit ſublimis & amœna, reſpectu tamen proximæ inferioris aquæ ſublimior apparet & iocundior. Sic & Dominus Ieſus, cùm per ſeipſum incomparabiliter ſit excelſus & ſpecioſus, reſpectu tamen ſubiecti Chriſtianorum populi, qui per aquam deſignatur, excellior & glorioſior apparet, *in plateis*. id eſt, in latitudinibus & mundi, & amplæ cõuerſationis. Si enim vitæ noſtræ conſideremus humilitatem, & ad excellentiam conuerſationis, quã Chriſtus inter homines duxit, reſpiciamus, quam ſublimis erit in oculis noſtris illa eius conuerſatio? Nam vt *platanus iuxta* ſubteriorem *aquã* eſt exaltatus, id eſt, ſubiectæ fidelium plebi proximus & ſuperpoſitus. Hinc & Pſalmiſta de illo dixerat: *Et erit tanquam lignum, quod plantatum eſt ſecus decurſus aquarum.* Id eſt, per myſterium in- *Pſal. 1.a* carnationis erit poſitus, iuxta lapſus defluentium populorum. Plateæ verò, latitudines deſignare ſolent, id eſt, & amplas conuerſationes, in quibus ſpaciantur, qui vita ſunt inferiores & labiles, vt aqua & mundi latas regiones: quia Græcè platos dicitur latitudo. Sequitur: *Sicut cinnamomum & balſamum aromatizans odorem dedi.* *Cinnamomum* dicitur, eò quòd cortex eius in modum cannæ ſit rotundus & gracilis. Eſt enim breuiſsima arbuſcula, virgas proferens gracilliſsimas ac pretioſas. Nam id eius, quod in craſsitudine, id eſt, groſsitudine extenditur deſpectui eſt, quod verò gracilius prouenerit eximium eſt. *Cinnamomum* ergo ſignificare videtur humilitatem Chriſti, quam prædicant Scripturæ, canna, id eſt, calamo factæ, quæ virgas gignit graciliſsimas & pretioſas, id eſt, Sanctos diſcipulis ſpiritalibus extenuatos, qui membra ſunt eius. Nam ſpiritales viri in eo ſunt pretioſi, carnales autem habentur contemptui. *Balſamum* quoque pretioſiſsimum eſt, & conſecratum fit Chriſma, quo omnes Chriſtiani vngimur, & ſignificat & Chriſtum, & vnctionem Spiritus eius, de qua Ioannes ait: *Vos vnctionem habetis à ſancto, & noſtis omnia.* Vtrumque verò, id eſt *1. Ioan. 2.c* & *cinnamomum & balſamum*, mirabiliter redolet, & maximè, dum quis eo aromatizatur. Vnde nunc odori vtriuſque aromatizantis odorem ſuum Chriſtus ſimilatur: quia dum in omni gente & natione credẽtes dono ſui Spiritus vngit, eiuſdẽ vnctionis odor validius in toto orbe fragrat, & ipſe dulcius odorem notitiæ ſuæ per ſuos vnctos in omni loco manifeſtat, vt vbique ei dicatur: *Poſt te curremus in odorem vnguentorum tuorum.* Sequitur: *Quaſi myrrha electa, dedi ſuauitatem odoris.* *Myrrha* mortem Redemptoris noſtri, cuius caro corruptionem non vidit, ſignificat, quia caro mortua, quæ myrrhæ conditur vnctionẽ, non poteſt putreſcere. Vnde & hæc *myrrha* dicitur *electa*, quia mors Domini ſingulariter ex omnium Sanctorum mortibus *electa* fuit, per quam omnes viuerent. Ideoque talem mors iſta *ſuauitatem odoris* præbet, qualem nemo alium ſentire potuit, ita vt eius fragrantia reuiuiſcãt mortui. Sequitur: *Et quaſi ſtorax, & galbanus, & vngula, & gutta, & quaſi Libanus nõ inciſus, vaporans habitationem meam, & quaſi balſamum non miſtum odor meus.* *Storax* eſſe fertur arbor odorifera, quæ ſicut harundo caua eſt intus, & ſucco plena; & in Chriſto, qui eſt lignum vitæ odoriferum, *habitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter.* *Galbanum* dicunt, confectũ *Coloſ. 2.b* ex aromaticus. Et in Chriſto eſt omnium ſpiritualium virtutum omnimoda plenitudo. *Vngula* quoque dicitur ab vnguento, quia præcipua eſt

ad vn-

ad vnguendum, & deſignat ſpiritalem Saluatoris vnctionem, de qua Ioannes ait: *Sicut vnctio eius docet vos de omnibus.* 1.Ioan.2.c *Gutta* verò ſpecies eſſe medicorum perhibetur, ad tumorem ſanandum idonea, & ad deprimendum, & extinguendum venenum, & ſignificat humilitatem Domini, quæ medicinaliter ſanat tumorem elationis noſtræ, & omnia vitiorum venena perimit. *Libanus* eſt thus, & potius arbor thuris, Chriſtum deſignans, qui lignum eſt vitæ, & fructum gignit odoriferum, qui Deo crematur in ſacrificium. *Libanus non inciſus*, ſponte profert ex ſe thus odoratius, Inciſus verò compellitur proferre thus non tanti odoris, & Chriſtus vt *Libanus non inciſus* ſponte edidit omnia, quæ in carne geſsit, ideoque melius redolent. Nos autem, vt *inciſus Libanus* ſæpe cogimur inuiti bonum facere, quod vile eſt & parum redolens. Hæc omnia, quę nunc dicta ſunt, id eſt, *ſtorax, galbanus*, ac *vngula, & gutta*, nec non & *Libanus*, optimum dant odorem, & locum, in quo ſunt, inde replent. Sic & Chriſtus odore ac calore ſuo vaporat *habitationem* ſuam: quia mentem, quam inhabitat, calore ſuę dilectionis, & odore ſuæ ſanctitatis replet. Mens enim, quę nō ſentit odorem iſtum & calorem, necdum Chriſti eſt habitaculum. *Balſamū* verò, cui liquor alius non eſt immiſtus, magis redolet: quia Chriſti ſanctitas, cui nullum vnquam peccatū immiſceri potuit, ſuauiorem, quā cæteri Sancti prębet odorem. Sequitur: *Ego quaſi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Terebinthus* eſt arbor magna, & ingentes multosq; ramos vndique protendens, quę reſinam gignit aromaticam & medicinalem, omnibusq; reſinis alijs præſtantiorem: & Chriſtus velut arbor immenſa, diſcipulos ſuos, quaſi ramos extēdit in omnes mundi partes. Thomam & Bartholomæum in Indiam, Matthęum in Aethiopiam, Ioannē in Aſiam, Andream & Philippum in Scythiam, Petrum in Italiam, Paulum in Hiſpaniā, & cęteros in cęteras orbis plagas. Vel rami, quos extendit, opera ſunt, quę in carne geſsit. Et ex his, & operibus vel diſcipulis, profert ipſe reſinam ſpiritalis gratię, quę medeatur omnib9, & pręſtātior ſit vniuerſis prædicationibus & geſtis Teſtamenti veteris, & *rami* eius ſunt *honoris & gratiæ*, quia & diſcipuli eius, & actus ipſius, valde ſunt honorabiles & gratioſi: quoniam & laude digni ſunt, & noui Teſtamenti gratiam hominibus afferunt. Sequitur: *Ego quaſi vitis fructificaui ſuauitatem odoris: & flores mei fructus honoris & honeſtatis. Vitis* in terra plantata, producit ex ſe palmites, & ex his fructum, & Chriſtus reſurgendo & aſcendendo, plantatus in terra viuentium, Sanctos, qui ſunt membra eius, velut palmites ex ſe gignit, & ex his, in ſe ma-
Ioan.15.d nentibus, fructum operis boni producit. Vnde & ait illis: *Sicut palmes non poteſt ferre fructum à ſemetipſo, niſi manſerit in vite; ſic nec vos, niſi in me manſeritis.* Fructificat ergo in eis, quia quicquid illi bene agunt, ipſe facit, & ex eius radice ſurgit fructus operis illorum. Et fructificat *ſuauitatem odoris*, quia fructus operum, quæ facit in eis, ſuauis odor eſt bonæ opinionis, dum videntes hæc homines, glorificant inde *Patrem, qui eſt in cælis.* Et *flores* eius ſunt *fructus honoris & honeſtatis*, quia opera, quæ in his proponendo inchoat, honorabiliter & honeſteſtè cōſummat, honoremq; per hæc & honeſtatem illis grandem pręſtat. *Flores* enim ſunt vota & promiſſa, *fructus* autem impletiones promiſſorū per exhibitionem operum. *Flores* ergo Sanctorum ſunt *fructus*, quia membra Chriſti quod vouent, reddunt; quod promittunt, faciunt. Sequitur: *Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis & ſanctæ ſpei. In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis ſpes vitæ* al.via. *& virtutis.* Sapientia, quæ eſt Chriſtus, eſt *mater pulchræ dilectionis*, quia dilectionem gignit, non turpem, ſed pulchram; non indecentem, ſed honeſtam; non libidinoſam, ſed caſtam. Et *mater timoris* & ſeruilis vel caſti, quia *principium ſapientiæ* Pſal.110.b *timor Domini*, & caſtum Dei timorem gignit pul- Eccle.1.b chra dilectio, cuius genitrix eſt ſapientia. *Et agni-* Matth.11.d *tionis*, quia *Patrem nemo nouit niſi Filius, & cui voluerit Filius reuelare.* Qui item dixit, *Palàm de Patre* Ioan.17.f. *annuntiabo vobis.* Sic enim Sapientia, quæ eſt Filius, *mater* eſt *agnitionis. Et ſanctæ ſpei*, quia ſpem de ſanctis rebus non niſi Chriſtus gignit. Sancta enim ſpes eſt, adipiſcendi regnum Dei & iuſtitiam eius, & hanc vera dat ſapientia. In qua eſt & *gratia omnis viæ & veritatis*, quia niſi per gratiam; quæ eſt in hac ſapientia, id eſt, in Chriſto, nullus vitam perpetuam ſeu veritatem incommutabilis eius beatitudinis valet conſequi, cùm ipſe Chriſtus ſit *veritas & vita.* Ideoque & *omnis ſpes vitæ & virtutis* eſt in eo, quia non niſi per eum quis rectè ſperat vitam beatam & immortalitatis eius virtutem inuenire, & virtutem aliquam bonæ conuerſationis habere poteſt. Sequitur: *Tranſite ad me omnes qui concupiſcitis me, & à generationibus meis implemini.* Nonnulli ſapientiā, quæ Chriſtus eſt, concupiſcunt: ſed quibuſdam ſecularium rerum obſtaculis retinentur, ne ad eam veniant, eamque per religioſam conuerſationem apprehendant. Sæpe enim fit, vt dū quis ad religioſam vitam ſe conuertere cogitat, & Chriſtū ſequi, obſiſtat ei & praua cōſuetudo vitiorum, quibus delectari ſolet, & amor parentum, aut coniugis, ſeu filiorum, & poſſeſsionum, ſiue blandimēta carnalium amicorum, & aliqua huiuſmodi. Ideo nunc vera ſapientia iubet, vt omnes, qui eam mente concupiſcūt, tranſeant cunctos huiuſmodi obices, & ad ipſam, dum licet, venire feſtinent, & poſtquam ad eam venerint, nō remaneant vacui, ſed impleantur *generationibus* eius, id eſt, ſenſibus intelligentiæ & prudentiæ, ac virtutibus, quas generare ſolet in his, qui ad ſe venerunt. Sequitur: *Spiritus enim meus ſuper mel dulcis, & hæreditas mea ſuper mel & fauum. Memoria mea in generationes ſeculorum.* Ideo tranſeundum eſt ad diuinā ſapiētiam, calcatis difficultatum obſtaculis, quia *ſpiritus* eius, quem inſpirat tranſeuntibus ad ſe, eſt melle dulcior, *& hæreditas* ſempiternæ beatitudinis, quam eis præparauit, ſuperat dulcedine *mel & fauum. Mel* dicit propter animas iuſtorum, quę corporibus ſolutæ iam aſsiſtunt conſpectui gloriæ Conditoris, & *data ſunt illis ſingulæ ſtolæ albæ:* Apo.6.c fauum verò propter electos poſt reſurrectionē tam in corporibus, quàm in animabus in ſuperno regno beatos, quando iam *in terra ſua duplicia poſsidebunt.* Fauus enim eſt mel in cera, ſignificans Iſaia.61.c animam in corpore; ſicut mel ſine cera, animam ſine corpore. Sed & *memoria* ſapientiæ iſtius erit *in generationes ſeculorum*, quia laus eius perenniter ab electis decantabitur, & adhærentes ſibi faciet eiuſdem laudis eſſe participes. Sequitur: *Qui edunt me, adhuc eſurient, & qui bibunt me, adhuc ſitient.* Qui cordis ore dulcedinem veræ ſapientiæ guſtant, quanto eius ſaporem ſentiunt, tanto magis in deſiderio eius ardeſcunt; & quanto plus de hoc potu bibunt, tanto auidius eum ſitiunt. Nam ſpirituales deliciæ cùm habentur, in deſiderio ſunt; tantoque à comedente amplius eſuriuntur,

quanto & ab eſuriente amplius comeduntur. Sequitur: *Qui audit me, non confundetur; & qui operantur in me, non peccabunt.* Qui Chriſtum obedienter *audit, non confundetur*, id eſt, non erubeſcet, quia cum honore magno erit ad dexteram eius in iudicio. *Et qui operantur in eo, non peccabunt*, quia omne opus, quod ſecundùm eum fit, caret peccato. Sequitur: *Qui elucidant me, vitam æternam habebunt. Elucidant* ſapientiam, qui ob ſalubriter declarandam Chriſti notitiam Scripturas explanant. qui ipſum Chriſtum plè prædicant, qui eum luce ſuorum operum glorificãt, & ideo *vitam æternam habebunt*, id eſt, ipſum Chriſtum, quia hic eſt verus Deus, & vita æterna.

Lectio Euangelij ſecundùm Lucam.

CAP. XVII.

IN illo tempore: *Dum iret* Ieſus *in Ieruſalem, tranſibat per mediam Samariam & Galilaam.* Et reliqua.

Præſens lectio ſecundùm hiſtoriam quidem ſemel opere completa eſt, ſed ſecundùm ſpiritalem ſenſum quotidie impletur. Nos enim in Adam à viſione pacis, quod Hieruſalem interpretatur, receſſeramus, ac in huius exilij rixoſas inquietudines decideramus, & ad inferni ſupplicia nihil pacificũ vltra viſuri, properabamus. Verbũ autem Dei, per quod facta ſunt omnia, nos miſericorditer ad ſuæ pacis viſionem, in qua perenniter quieſceremus, reducere volens, deſcendit ad nos, qui ad ipſum nequibamus aſcendere, & ſuſcepta in ſe noſtra humanitate, tetẽdit ad ſupernam Hieruſalem, vbi ſemper vera pax cernitur, & illuc nobis viam aperuit, & quia electos homines ſua membra fecit, in ipſis membris ſuis adhuc quotidie vadit in Hieruſalem, dum electos ſuos ab hoc exilio reducit ad patriam, in qua pax regnat ſine vlla inquietudine carnis aut ſpiritus.
Prou.4.d Quæ ſcilicet patria, nomine Hieruſalem hic deſignatur, quæ viſio pacis, vt dictum eſt, interpretatur. Ad quam pergens, *tranſibat per mediam Samariam & Galilaam.* Samaria nanque interpretatur cuſtodia, & ſignificat iuſtorum diligentiam, qui cuſtodiunt mandata Dei, qui *omni cuſtodia cor* ſuum ſeruant, qui actus ſuos omni hora cuſtodiunt. Galilæa verò, quæ dicitur tranſmigratio facta, deſignat eorum vitam, qui à malis operibus ad religioſam conuerſationem per anguſtam pœnitentiæ viam migrauerunt. Vadens ergo in Hieruſalem, *tranſibat per mediam Samariam & Galilaam*, quia quotidie quoſdam ſibi vnitos tranſire facit ad æternæ pacis beatam viſionem, & ex his, qui non errauerunt; & ex his, qui ab errore ad veritatem redierunt. In eis enim tranſit in Hieruſalem, quos ſua membra factos, de præſenti ſeculo nequam eripit, & ad ſupernæ maieſtatis perpetuam contemplationem perducit. Tranſit *per mediam Samariam & Galilaam*, id eſt, diuidit per medium tali tranſitu *Samariam & Galilaam*, per quas, vt dictum eſt, intelligimus iuſtos & pœnitentes, quia videlicet & ex iuſtis, & ex conuerſis quoſdam eligens, ad terram viuentium ſecum ducit, quoſdam autem ex eis hîc adhuc agonizari permittit. Verbo autem præteriti imperfecti dicitur, quia *tranſibat*, vt detur nobis intelligi, quia tranſitus ipſe nondum peractus eſt, ſed adhuc agitur. Illa verò pars electorum, quæ retinetur in huius vitę laboribus, deſignatur non incongruè per *caſtellũ*, de quo ſubditur, quia dum *ingrederetur* Ieſus *quoddam caſtellum, occurrerunt ei decem viri leproſi.* Nam Sancti, inter pericula tentationum huius ſeculi inſtar caſtelli ſeipſos intra vallum diſciplinæ cauta circumſpectione cuſtodiunt. *Caſtellum* enim munitur aduerſus hoſtes, & ſollicitè cuſtoditur, ſignificans Eccleſiam inter huius vitæ diſcrimina fortiter vndique clauſam atque munitam contra malignos ſpiritus, & peruigili ſollicitudine ſeruatam. Quod *caſtellum* dicitur *quoddam*, vt iuxta literam neſciatur, & iuxta ſpiritalem ſenſum cognoſcatur. In quo ſcilicet ſpiritali caſtello, id eſt, in Eccleſia, ſẽper eſt Dominus, ſicut ait ſuis diſcipulis: *Ecce ego vobiſcum* Matt.vlt.
ſum omnibus diebus vſque ad conſummationem ſeculi: ſed tamen deeſſe videtur aliquotiens, vbi permittit iniquos multiplicari, & ſuum electis ſuis palàm non præſtat auxilium, ſed tribulationibus & aduerſis eos affligi, velut à ſe derelictos, ſinit. Vnde & illa vox eſt: *Vt quid Domine receſſiſti longe,* Pſalm.9.b
deſpicis in opportunitatibus, in tribulatione? Cum autem deeſſe Dominus videtur, tunc foras tendunt illi, qui per decem leproſos figurantur. Multi e- Qui leproſi.
nim, & aduerſitatibus fracti, volunt à fide recedere, & infidelibus ſe iungere, quaſi dicendo, *eamus,* 1.Mach.1.d
& diſponamus teſtamentum cũ gentibus, quæ circa nos ſunt: vel tẽtationibus vitiorum ſuperati, mala tot & tanta faciunt, vt gentilibus in actione ſimiles fiant, dum ab Eccleſię viſceribus ad res ſeculi per deſideria foras tendunt. Hi ſunt enim ſpiritaliter *leproſi*. Qui propterea dicuntur *decem*, quia contra Dei præcepta faciunt, quæ propter decalogũ legis per denarium numerum intelligi ſolent. Sicut enim obſeruatores mandatorum cœleſtium, aſſequuntur inde mundationem & ſanitatem animæ; ſic contraria mandatis ipſis agentes, ſpiritalem contrahunt inquinationem & infirmitatẽ, adeò vt tales in anima fiant, quales in corpore cernuntur, qui lepram carnis patiuntur. Qui tanto magis foras tendunt, quanto peruerſius agunt, & ita fiunt hæc, dum Ieſus abeſſe videtur. Fit autem plerumque per reſpectum diuinæ gratiæ, vt Dominus ipſe Ieſus ad hoc Eccleſiæ *caſtellum* palàm venire & ingredi videatur, ſubito ſcilicet tribulationes ſedans, populumque ſuum à prauitatibus conuertens, & magnũ religionis incrementum ei largiens. Et tunc ſpiritaliter agitur quod dictum eſt, qui dum ipſe *caſtellum* hoc *ingrederetur, occurrerunt ei decem viri leproſi.* Nam inuenit eos contra ſe tẽdentes, id eſt, via ſibi contraria gradientes, dum illi foras, & ipſa tendit intus, atq; ſiſtit eos, & ſtare facit atque ceſſare, ne pergant vlterius in via peruerſa. *Steterunt* enim, & *ſteterunt à longè*, quia non ſtatim potuerunt ei propinquare, ſed procul ſtantes verſi ſunt ad preces, & magno cordis clamore dixerunt: *Ieſu præceptor, miſerere noſtri.* Nam intellexerunt eum eſſe Saluatorem, qui peccatorum morbos omnes ſanare poſſit, & ſe miſeros ob hoc eſſe factos agnouerunt, quia præceptis contraria fecerant, ideoq; Ieſum, id eſt, Saluatorem vocabãt eum, & præceptorem, quem vt ſui miſereretur orabant. *Quos vt* intuitu clementiæ *vidit, dixit: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus*, id eſt, per humilem oris confeſſionem, ſacerdotibus veraciter manifeſtate, omnes interioris lepræ veſtræ maculas, vt mundari poſsitis, & quod rogabant, factum eſt eis *dum irẽt* ad ſacerdotes, quia ſcilicet mundati ſunt, quoniam peccatores licèt graui criminum lepra ſint fœdati, euntes tamen ad confitendum purgantur in ipſa confeſsione propter pœnitentiam, quam acturi ſunt. Dum Confeſsionis
irent, mundati ſunt, quia ex quo iter hoc intrant; ſacramẽta-
incipiunt operari iuſtitiam, & iuſtitiæ operatio eſt eorum mundatio. Dum irent, mundati ſunt, quia ex quo tendentes ad confeſsio- lis efficacia.

nem & pœnitentiam, tota deliberatione mentis peccata ſua damnant,& deſerunt, liberantur ab eis in conſpectu interni inſpectoris. Vnde & per Prophetam Dominus ipſe teſtatur, quia *impietas impij non nocebit ei, in quacunque die conuerſus fuerit ab impietate ſua.* Perueniendum tamen eſt ad ſacerdotes,& ab eis quærenda ſolutio, vt qui iã corã Deo ſunt mundati, ſacerdotũ iudicio etiã hominibus oſtẽdantur mundi. Sequitur: *Vnus autem ex illis, vt vidit quia mundatus eſt, regreſſus eſt, cum magna voce magnificans Deum. Vnus* iſte deſignat vnum in bono perſeuerantem affectum eorũ, qui poſtquam pœnitendo veniam adepti ſunt, permanent in humilitate,& gratiarum actione. Quod enim dicitur *vnus* intelligendum eſt, non diuerſis iam ſe voluntatibus varians, ſed in Deo placẽdi voluntate perdurans. Nam & omnes electi propter hanc bonitatis vnanimitatem, nõ ſolùm vnum, ſed etiam *vnus* rectè dici poſſunt, ſicut indicat Apoſtolus, vbi de omnibus, qui ſunt in Eccleſia bonis & malis, myſticè loquitur: *Omnes quidem currũt, ſed vnus accipit brauium. Omnes* enim Chriſtiani & boni & mali, pro modo ſuo quiſq; *currunt* ad brauium *ſed vnus*, qui legitimè currit, id eſt, vnitas electorum percipit illud; ſicut & omnes hi leproſi mundati ſunt, ſed vnus egit gratias. *Vnus* itaque cùm vidiſſet quòd à criminum lepra mundatus eſſet, rediijt ad mundatorem, grates ei referens, & ſe magis illi humilians,& deuotior exiſtens, ac ſemper ei placere ſtudẽs. Nam hic *vnus*, vt dictum eſt, eos qui ſic agunt deſignat. Noluit ingratus iam eſſe, ſed *regreſſus eſt, cum magna voce magnificans Deum.* Rectè *cum magna voce*, quia magna Dei beneficia ſe percepiſſe gratulabatur. *Magna voce*, deuota potius quàm clamoſa debemus intelligere. Non enim exigua vocis deuotione *Deũ* magnificare cupiebat, qui ſe de tãtis malis magnificè liberatum gaudebat. Interioris lepræ ſanitatem à Chriſto, conſequutus magnificabat *Deum*, vt glorificaretur *Pater in Filio. Et cecidit in faciem ante pedes eius*, quia de prioribus actibus erubeſcens, ſibi vitiis apparuit, & deuota ſe Chriſto humilitate proſtrauit. Statum iam rigiditatis & ſuperbię nõ habuit, ſed tota mentis conſternatione ſub pedibus Saluatoris bene iacuit, *gratias agens*, quòd de tanta miſeria liberatus eſſet: *& hic erat Samaritanus*, id eſt, cuſtos: quia ne percepta beneficia poſſet amittere, ſeruabat ea per humilitatis cuſtodiam, & ſeipſum cautè iam cuſtodiebat, ne plagam vlterius lepræ ſpiritalis incurreret,& cor ſuum, actuſque ſuos à malo cuſtodiebat. *Reſpondens autem Ieſus, dixit: Nonne decẽ mundati ſunt? & nouem vbi ſunt?* Operibus huius, qui gratias retulit; & aliorum, qui ingrati fuerũt, reſpondit Dominus. *Nonne*, inquit, *decem mundati ſunt*,& omnes pariter ad reddendas gratias redire debuiſſent? *Decem mundati ſunt*, quia legitimus numerus eſt purgatus. Sed *nouem* quaſi neſciũtur à Domino, quia maluerunt elongari ab eo per peccata, quàm propinquare ei per bona opera. De quibus ait: *Vbi ſunt?* Quod eſt dicere: Qui in humilitate & gratiarum actione deberent adeſſe, *vbi ſunt?* Qui mihi per meritum deuotionis & operis propinquare deberent, *vbi ſunt?* Qui in obſeruantia mandatorum meorum eſſe deberent, *vbi ſunt?* Quia verò nouenarius numerus habet ter tria, & ad fidem Trinitatis pertinet, hi *nouem* deſignant illos, qui poſtquam pœnitendo *mundati ſunt*, à præcedentibus culpis exiſtunt deſides & ſecuri, nec ſe in bonis operibus exercent, ſed ſolam ſibi fidem ſufficere putant. *Non eſt inuentus qui rediret,& daret gloriam Deo, niſi hic alienigena*, quia non inuenitur, qui poſt acceptam veniam recordetur diuinæ pietatis, & ei gratias deuoto corde referens, perſeueret in bonis actibus, niſi qui non ſit ex filijs terrenæ Babylonis, ſed ex filijs Hieruſalem cœleſtis. *Et ait illi: Surge, vade: quia fides tua te ſaluum fecit.* Humiliter adhuc iacenti pro peccatis pœnitendo deiectis, præcipitur vt ſurgat ad bene agendum, & *vadat*, id eſt, promoueatur ac proficiat in bonis operibus. Qui enim infirmitatem ſuæ conditionis humiliter agnouit, ac puluerem & cinerem ſe eſſe perpendit: iubetur ad robuſta opera ſurgere, ac promoueri in profectu iuſtitiæ. Cui & dicitur: *Fides tua te ſaluũ fecit.* Credidit enim grates eſſe referẽdas, vt Deo ei, qui ſe mundauerat, & opere Deus innotuerat, & fidem, *quæ per dilectionem operatur*, habebat, ac per eam à prioribus malis ſoluus erat, in quibus ante perierat, quia non ſine operibus fidem ſibi ſolam ſufficere, ſicut illi *nouem*, æſtimauit.

Ezech. 33. c. Sacerdotibus cõfitendum.

1. Cor. 9. d

Nouem neſciuntur à Domino.

In ſolius fidei ſalbatores.

Lectio Euangelij ſecundùm Lucam.
Cap. XIV.

IN illo tempore: *Cùm intraret Ieſus in domum cuiuſdam principis Phariſæorum ſabbatho manducare panem & ipſi obſeruabant eum* Et reliqua.

Hæc, quæ nunc ſecundùm hiſtoriam mira referuntur, ſecundùm ſpiritalem ſenſum plus admiranda noſcuntur. Nam Phariſæi, qui interpretantur diuiſi, ſignificant Iudæos ab omnibus alijs gentibus circunciſione & lege diuiſos. Princeps Phariſæorum, myſticè eſt Pontifex olim Iudæorum. Domus *principis* huius, ſynagoga. *In quam* ſcilicet *domum* intrauit Dominus, quando *tãquam ſponſus procedens de thalamo*, natus eſt in plebe Iudæorum ex intemeratæ Virginis vtero,& hoc fecit *ſabbatho*, id eſt, cùm iam ceſſarent iuxta Dei voluntatem carnalia legis opera,& operum edicta; quia *Lex & Prophetæ vſque ad Ioannem* Nam ſecundùm Legem ſabbatho ceſſabatur ab exteriori actione,& ideo ſabbathi nomine deſignatur ceſſatio carnalium Legis ipſius actionum. In huiuſmodi ſabbatho Dominus *in domum* prædictam intrauit,& intrauit *manducare panem*, id eſt, vt caperet cibum, hoc eſt, vt faceret Patris voluntatem. Ait enim: *Meus cibus eſt, vt faciam voluntatem eius qui me miſit. Et ipſi obſeruabant eum*, id eſt, etiam *ipſi*, ad quos venerat, inſidiabantur ei. Significauerunt autem eam Iudæorum partem, in qua & *ipſi* erant, quæ ei ſemper illudens inſidiabatur, & quærebat occaſiones reprehendendi vel accuſandi eum. *Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illum. Hydropicus* iſte qui *erat* in domo *principis Phariſæorum*, typus fuit populi, qui erat in ſynagoga Iudæorum, auaritiæ morbo laborans. *Hydropicus* enim, quò amplius bibit, eò amplius ſitit. Sic & auarus, quò magis pecuniam auget, eò magis pecuniæ ſiti ardet,& ei *creſcit amor nummi, quantum ipſa pecunia creſcit.* Talemque Dominus ſynagogę populum inuenit, qui ſolam Legis literam occidentem ſectabatur,& ſpiritum viuificantem neſciebat, atque promiſsiones, quæ ſecundùm litteram ibi non niſi carnales inueniuntur, expectabat à Deo pro remuneratione laborum ſuorum, velut maxima bona,& ideo ſe totum in appetitu talium effuderat, ſolaq; pręſentis vitæ bona ſitiebat, quæ in ſola Dei lege promitti putabat,& ſic eum litera malè intellecta perimebat, *& propter* huius languorem ſpiritualem, Dominus inſidiatoribus ſuis *reſpondens, dixit ad Legis peritos & Phariſæos*,

Luc. 14.

Pſalm. 18. a

Matth. 11. b

Ioan. 4. c

Auarus & Hydropicus.

riſæos, qui ſe volebant reprehendere. *Si licet ſabbatho curare*, id eſt, ſi iuſtè poteſt fieri, vt ceſſantibus Legis operibus, quorum otium appellatione ſabbathi deſignatur, iſte populus ſanetur ab hoc auaritiæ morbo, quo turgidus æſtuat, & re vera non niſi ſabbatho curari poterat, quia niſi ceſſaſſet actio carnalium obſeruantiarum, non exinanirentur carnalium bonorum in lege promiſsiones, nec eorum cupiditas extingueretur in corde Iudaici populi. *At illi*, qui de hac re fuerant interrogati, *tacuerunt*, quia de abolitione carnalium obſeruationum loqui noluerunt, quas iam debere ſecundùm rationem ſtare nequibant oſtendere. Nam ex illo tempore iam à confeſsione veritatis ora clauſerant, ex quo de Saluatore conſpirationem fecerant, *vt ſi quis eum confiteretur Chriſtum, extra ſynagogam fieret*. Quorum taciturnitas, ſilentio Zachariæ non credentis eſt deſignata.

Ioan. 9. c

Luc. 1. b

Dominus autem ægrotum apprehendit & *ſanauit*, quia populum Iudæorum morbo auaritiæ, ſicut dictum eſt, laborantem, apprehendit in his, quos elegit, & ab omni terrena cupiditate liberauit, quando venditis omnibus, quæ poſſederant, & poſitis eorum pretijs ad pedes Apoſtolorum, pauperem vitam communemque ducebant vnanimes in charitate. Sic ergo per gratiam ſuam Chriſtus eos ab omni illa peſte inſatiabilis auaritiæ *ſanauit*, & ita *dimiſit*, id eſt, à iugo legis ſoluit, & in libertate charitatis arbitrio ſuo relaxauit, vt non iam coacti, ſed ſpontanei bona facerent. Quiſquis enim charitate flagrat, non neceſſe eſt, vt ei præcipiatur, niſi vt faciat quicquid voluerit. Dehinc æmulorum inuidiam confutans Saluator, ait illis: *Cuius veſtrùm aſinus aut bos in puteum cadet, & non continuò extrahet illum die ſabbathi?* Quæ ſcilicet ſententia, & inſidiatores conuincit, & ad ipſum noſtræ liberationis auctorem ſpecialiter reſpicit. Ipſe enim ſecundùm carnis materiam vnus Iudæorum erat, qui carnem ex eorum gente ſuſceperat. *Cuius aſinus & bos in puteum* cecidit, quia gentilis & Iudaicus populus, quem vtrumque ipſe creauerat, in ima vitiorum corruit. *Aſinus* enim gentilem deſignat populum, brutum nimis & oneribus cunctis errorum ſubſtratum: *bos* verò Iudaicum iugo legis ſubditum. Non ſolùm enim *aſinus*, id eſt, gentilis populus: ſed & *bos*, id eſt, Iudaicus, eſt in profunditatem peccatorum delapſus, quia nec ipſe iuſtificari potuit ex Legis operibus. Sed vtrumque Dominus extraxit, quia per fidem ſuam vtrumque iuſtificans, ad libertatem charitatis eduxit. Et hoc fecit *continuò*, id eſt, ſine dilatione, quia in baptiſmo deleuit abſque mora culpas eorum, & dedit eis innocentiam. *Die ſabbathi*, id eſt, clara luce fidei & ſcientiæ, in operum legis ceſſatione. *Et non poterant ad hæc reſpondere illi*: quia eductis de profundo malorum duobus populis, & ad lucem fidei conuocatis, ſic ſtultam fecit Deus ſapientiam mundi, vt eius ſapientes, qui Eccleſiæ Saluatoris inuident, non inueniant quid reſpondeant econtra & rationabiliter dicant, ſed clauſo ore ſilentium teneant, & interno liuore tabeſcant.

Act. 2. g

Amanti nihil præcipiendum.

Aſinus gentilis populus, bos Iudaicus.

1. Cor. 1. c

Lectio ſancti Euangelij ſecundùm Ioannem. CAP. IV.

IN illo tempore: *Erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum.* Et reliqua.

Quod in lectione Euangelica de vno regulo, & eius filio ſingulariter factum audiuimus, humano generi generaliter conſonare videbimus, ſi adhibita diligentia myſticum intellectum ſuperficiei literæ coaptemus. Regulum autem à regenomen deductum, & literarum conſonantia demonſtrat, & ſignificatio deductionis approbat. Scimus etiam quia fuere reguli, id eſt, minores reges. Hominem igitur ad excellentiſsimi regis imaginem & ſimilitudinem factum, dum bene ſe rexit, dum ſibi temperanter imperauit, regem fuiſſe quis dubitet? Regnũ verò iſtius regis, paradiſus Dei fuit, in quo felix homo colonus, in quo operarius poſitus, in quo rex & Dominus vt dominaretur ac præeſſet beſtijs & piſcibus, atq; reptilibus & auibus, tanquã rex in ſolio collocatus eſt. Sed proh dolor, qui hoc modo magnus rex ſublimatus præſidebat, per inobedientiæ tumorem à regno illo depulſus eſt, & ærumnis ac triſtitiæ expoſitus eſt. Tamen miſerante Deo, cuius *miſerationes ſuper omnia opera eius*, non ex toto miſer homo in perditionis abyſſum redactus eſt, quoniam neque liberum amiſit arbitrium, neque à rationis capacitate alienatus eſt. Perdidit ergo per ſeipſum magnum quid, reliquit autem ei miſericordia Conditoris paruum quid. In eo itaque quod amiſit, rex eſſe deſijt; in eo autem quod præ cæteris animalibus ſibi relictum eſt, quaſi regulus victitauit. Quod ipſa Euãgelij verba videntur innuere, dicendo, quia *erat quidam regulus*. Per hoc enim quod dicitur *erat*, quod imperfectæ ſignificationis verbum eſt, quod ſic ex parte iam præterijt, vt ex parte videatur adhuc non præteriiſſe & ſenſum habet ſubſtantiuũ, eſſentia hominis indicatur, quæ iam ex parte tranſierat mortua, & ex parte ægrotabat ſaucius, vt penè nihil eſſet homo qui *erat*: quoniam *infirmabatur*, & *mori incipiebat*, cuius proprium nomen tacetur, & dicitur: *erat quidam*, quia non erat dignus audire, *noui te ex nomine*, neque erat nomen eius ſcriptum in cœlis, vt Deus illud dignaretur nominare. Nam & nos plerumque quorundam vocabula, quæ tamen bene meminimus, propter dedignationem prætermittimus, cùm eorum recordationem faſtidimus. Idcirco autem nomen iſtius Spiritui ſancto viluerat, quia peccator *erat*, quia infirmus, *regulus*. *Cuius filius infirmabatur Capharnaum*. *Filius* eſt, in quo pater affectu paterno ſpecialiter delectatur, quem tenerrimo & toto tanquam ſeipſum confouet amplexu. Hoc in homine interiore animum intelligimus, quẽ à primo plaſmate vſque ad Chriſtum, multa ſpiritalium febrium incommoditate præuentum, nequaquam dubitamus. *Capharnaum* autem ager pulcherrimus dicitur, & mundus iſte creaturarũ ornamentis decoratus, magni opificis ordinatione conſpicuus, ager pulcherrimus non incõgruè intelligi poteſt. Cuius colonus homo, vtpote aduena & peregrinus, quanto licentius peccabat, tanto abundantius ægrotabat. Aegrotauit autem hominis portio pretioſior, animus videlicet, qui tanquam filius homini debet eſſe charior. *Hic cùm audiſſet, quia Ieſus adueniret à Iudæa in Galilæã, abijt ad eum, & rogabat eum, vt deſcenderet, & ſanaret filium eius: incipiebat enim mori.* Iudæa quidem confeſsio ſiue laudatio & glorificatio, Galilæa verò interpretatur tranſmigratio facta. Et *Ieſus* venit à Iudæa in Galilæam, quando à confeſsione & laudatione, quæ illi ſurſum à Sanctis Angelis inceſſanter dabatur, dignatus eſt per carnis aſſumptionem venire ad nos, qui tranſmigrationẽ feceramus à paradiſo ad huius vallem miſeriæ. Et hunc eius aduentum audiuit *regulus*: quia illum per Zachariam homo dicere comperit, *Lauda & lætare filia Sion, quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, ait Dominus.* Cùmque hæc, & his ſimilia

Regulus quis.

Adam rex.

Pſal. 144. b

Adã ex rege regulus.

Exo. 33. c

de

de eius aduentu verba Prophetarum audiſſet, *abijt ad eum*, pro filio ſupplicaturus, mores mutaturus, in ipſum crediturus. *Abijt ad eum*, quia cœpit ad eius fidem aliquantulum accedere. *Et rogabat vt deſcenderet, & ſanaret filium eius*, quem diximus animum ipſius eſſe: Qua per Pſalmiſtam

Pſal. 145. dicebat: *Domine inclina cœlos tuos, & deſcende.* &,

Pſal. 40. *Domine miſerere mei, ſana animam meam, quia peccaui tibi.* *Rogabat vt deſcenderet*, hoc eſt, ad humilitatem paſsionis ſe miſericorditer inclinaret, & *filium eius*, hoc eſt, chariorem eius portionem ſanaret. Non enim poterat animus hominis à peccati morbo ſanari, niſi medicamentum ei fieret mors ipſius medici. *Incipiebat enim* peccati lan-

Luc. 10. d guore iam *mori*. Hic eſt enim ſaucius, quem, ſicut alibi dicitur, latrones in via ſemiuiuum reliquêre. Viuit enim ex ea parte, qua Deum poteſt cognoſcere, & quid rectum ſit, diſcernere; mortuus verò eſt, ex ea parte, qua peccatis tabeſcit, & nequitia deficit. Ex toto autem erit mortuus, ſi fuerit in inſuruo damnatus. Sic ergo *incipiebat mori*, id eſt, vitiorum languore nimium grauabatur, & morti damnationis æternæ propinquabat. Sed ne ex toto moreretur, acceſsit pater ad Ieſum pro eo rogaturus, vt ipſe, qui vita, qui medicus, qui medicina eſt, obuiaret morti. Poſt mortem enim nulla poſſet inueniri medicina: quia *in inferno nulla eſt redemptio*. Quiſquis enim ſemel æternę damnationi traditus eſt, nunquam vlterius redemptionem conſequi poteſt. Dominus autem regulo deprecanti reſpondit: *niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis*. Inter ſigna & prodigia hoc diſtat,

Signa & prodigia. quòd ſigna quidem dicuntur, eò quòd præſentialiter aliquid ſignificent; prodigia verò quaſi porrodicia vocantur, eò quòd porrò dicant, porrò ſignificent, & aliquid futurum portendant. Et Dominus ſigna fecit atque prodigia: quoniam opera eius alia in præſenti aliquid ſignificabant, alia in futurum proſpiciebant. *Regulus* ergo deſcenſum eius ad ſalutem filij rogabat, Dominus autem deſcenſum ſuum commendabat, & regulo ſubtiliter intimabat, dicens: *Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis.* Ac ſi diceret: Deſcenſus meus ad mortem, & ad inferos, quem deſideras, ſignum magnum eſt; quia febricitantiũ ſalus eſt, & prodigium magnum eſt; quia reſurrectio mortuorum eſt. Nec fides Chriſtiana in gentibus pullulare poterit, niſi *ſigna* hæc *& prodigia* viderit. *Dicit ad eum regulus*, vnus credens ex gẽtibus, gentium primitiæ præſignatus: *Domine, deſcende, priuſquam moriatur filius meus.* *Domine*, quando quidem deſcenſus tuus ſignum & prodigium magnum eſt, nec præputiũ ab infirmitatibus ſuis poterit conualeſcere, *niſi ſigna* hæc *& prodigia* meruerit videre: *deſcende*, quoniam melius eſt, ſicut præordinaſti, vt deſcendas, quàm vt *filius meus*, id eſt, gentilis populi animus in æternum pereat. *Deſcẽde* ergo de incarnatione ad paſsionem: quoniam ex paſsione tua conſequetur anima mea liberationẽ. Huic tantæ fidei ac deuotioni duntaxat reſpondit Dominus: *Vade filius tuus viuit.* Durum eſt enim intelligere, quòd incredulo & infideli dixerit, *vade filius tuus viuit*, niſi ſupplicantis fidem, deuotionemque cognouiſſet. Præſciuit igitur antequam miraculum faceret, ſubtilem fideliter obſecrantis reſponſionem, & ad miraculi proceſsit oſtenſionem, vt & fides iam credentis procederet in manifeſtationem. *Vade*, inquit, hoc eſt, ad perfectionem trãſmigra cogitationum, *&* ſicut audiſti meam incarnationem, expecta etiam paſsionem. Iam enim ex hac fidei ſcintilla *filius tuus*, id eſt, animus tuus *viuit*. Nec quenquam moueat, quòd omnia hæc verba ſecundùm hiſtoriam non inueniantur & à regulo, id eſt, ab humano genere dicta eſſe Domino, & à Domino generi humano. Tales enim ſunt iſtæ loquutiones, quales & illæ de Canticis Canticorum, vbi ſponſus ad ſponſam, & ſponſa ad ſponſum, ea verba loquitur, quæ nuſquam hiſtorialiter reperiuntur. Neque enim tam vocibus, quàm rebus fiunt huiuſmodi loquutiones. *Vade*, ait, hoc eſt, ad maiora fidei promouere, & ad ſpiritualem ſenſum progredere, quoniam *filius tuus viuit*, ex hac fidei inchoatione, & ex mea prædeſtinatione. *Credidit ei homo ſermoni quem dixit ei Ieſus, & ibat.* *Credidit* humanum genus, quòd animus ſuus per Dei gratiam interius viueret: quoniam ex Saluatoris ſermone, quem veracem eſſe didicit, hoc audiuit, *& ibat*, proficiens in fide & moribus. *Iam autem eo deſcendente, ſerui occurrerunt ei, & nuntiauerunt dicentes, quia filius eius viueret.* *Interrogabat ergo horam ab eis, in qua melius habuerit.* *Et dixerunt ei: quia heri hora ſeptima reliquit eum febris.* *Deſcendente* homine, id eſt, ad ſeipſum reuertente, & cogitationes ſuas inſpiciente, *occurrerunt ei ſerui* ſui, qui non incongruè rationales hominis ſenſus intelliguntur, qui debẽt homini, vtpote Domino ſuo, ſeruire, & quę iocunda ſint nuntiare, ac de ſoſpitate totius interioris hominis & animi reſpondere, ſicut hic dicũtur nunciaſſe filium viuere. Hominem enim à Deo deſcendere, eſt humanitatem noſtram à contemplatione illa parumper auelli, & ad ea, quæ intra nos ſunt, aliquãtulum reuerti, quid ſumus, quid egimus, ſolerter intueri. Seruos autem Domino deſcendenti occurrere, eſt ſenſus omnes totius humanitatis obſequio Domini parêre, & ſuo patriſamilias quæ ſint placitura, deuotè referre. Homo verò iam Dei colloquio roboratus, & Scripturarum exercitio recreatus, tanquam indagator diſcretiſsimus, debet perpendere, & tanquam ſeruos & amicos ſenſus ſuos conſulere, qua hora filius ſuus melius habuerit, quando animus ſuus liberius conualuerit. Et hoc eſt quod dicitur, quia *interrogabat horam ab eis, in qua melius habuerit*. Sed quid ſerui reſponderint, audiamus: *Heri*, inquiunt, *hora ſeptima reliquit eum febris.* *Heri*, tempus eſt præteritum. Et nos, dum in hac vita ſumus, duo tempora ſentimus, tertium expectamus. Totum tempus ab Adam, vſque ad Chriſti paſsionem, præteritum tempus eſt. A paſsione Chriſti, vſque ad diem iudicij, hodiernum tempus eſt. A die iudicij, quando iam corpora noſtra fuerint reformata, tertium tempus erit, quod finem habere non poterit. *Heri* ergo in paſsione Chriſti *reliquit* hominem febris, quoniam Chriſtus vitiorum noſtrorum peregrinos & inordinatos ſrruores, ac variarum incentiua libidinum cruci ſuæ affixit, quia *languores noſtros ipſe tulit, & dolores noſtros ipſe portauit*. Sed tam magnum, tamque diuturnum *heri*, horas ſuos habuit, dum per temporum incrementa tempus tempori ſucceſsit. Ab Adam enim vſque ad Noe, prima hora eſt, quæ in diluuio alterata eſt. A Noe in Abraham extende, & horam ſecundam in circumciſione perpende. Tertiam ab Abraham in Moyſen, & caue, ne prætermittas legem. Quartam à Moyſe in Dauid, ibique Iudæorum regnum florere videbis. Quintam à Dauid vſque ad tempus tranſmigrationis, & Iſrael gloriam marcuiſſe non negabis. Inde ſextam vſque ad natiuitatem ſancti Ioannis dirige, ibique

A ægem ac Prophetas habere ſinẽ intellige. Septimã ab ortu ſancti Ioãnis vſq; ad paſſionẽ Saluatoris metire, & ibi totius mundi reatũ cruciſixũ collige. Hæc eſt enim *hora ſeptima*, in qua *febris*, docente & monente Chriſto, animum noſtrum quaſi *reguli* filium *reliquit*. Et ecce iam in octaua ſumus, atque *pro octaua* Domino Pſalmum decantamus. Sumus enim in quadam reſurrectionis gloria, in quadam honeſtatis eminentia, vt non ſit iam quod doleamus, niſi fortè morticinum aliquod poſt baptiſmi lauationem vltronei tetigerimus. Itaque tempus præteritum, vt imperfectionem ſuam demonſtret, ſeptem horis cõſummatur. Nam ſi diem perfectam habuiſſet, horis duodecim clauderetur. Deſunt heſternæ diei horæ quinque, vt intelligamus, quia nihil Lex & tempus illud ad perfectum adduxit,
Pſal. 138. & audiamus vocem Pſalmiſtæ conquirentis: *Imperfectum meum viderunt oculi tui.* Sed quod illi diei defuit, dies noſtra dies octaua, dies diem illuminans ſuppleuit. Ecce etenim pentateuchum ablato Moyſi velamine reuelata facie legimus, & decalogum ad obſeruantiam quinq; ſenſuum noſtrorum ſpiritualiter redigimus. & *quinq; prudentes* à quinque fatuis virginibus ſequeſtramus. Dies autem noſtra horis duodecim extenditur, quoniam ciuitas noſtra portis duodecim gloriatur, duodecim Apoſtolis commendatur, duodecim ſportis diuinę affluentię plenitudo & Eccleſiæ valetudo circunſartur. *Cognouit ergo pater, quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus, filius tuus viuit.* Omnis, qui tanquam *pater* ſuo præeſt animo, & ex ratione debet perpendere, & ex ſeruientium ſibi ſenſuum relatu atque Scripturarum atteſtatione colligere, quoniam heſterno
B tempore in Chriſti, quæ eſt hora ſeptima, paſſione, cœpit animus hominis per fidem viuere, hoc eſt, credendo, ſicut oportet in Chriſti mortem, meruit illicò vitam accipere. *& credidit ipſe & domus eius tota.* Credit *pater*, quia peccato iam euacuato, quaſi febre filij extincta, cupit inexplebiliter & indeficienter adhęrere Domino. Credit *& domus eius tota*, quoniam omnes, qui in ipſo ſunt, animæ motus, eius voluntati obediunt, & de virtute in virtutem proficiunt, vt ex ipſa conſuetudine iam velut cogantur beneſacere. His ita diſcuſsis, totam adhuc ex ordine lectionem breuiter volumus repetere, vt poſsimus & ea, quæ adhuc aliter de illa ſentimus, aperire. *Erat quidam regulus*, &c. Quatuor homines in Euangelio Dominus ad vitã reuocauit. Iſtum reguli filium, qui *incipiebat mori*, & ſignificauit ſpiritum hominis, qui per initium conſenſus prauæ delectationis intrinſecus inchoat mori. Et puellam iam mortuam, ſed adhuc domo clauſam, quæ ſignificauit mentem hominis introrſus per conſenſum iniquæ delectationis mortuam, & per latentem praui operis perpetrationem. Iuuenem quoque delatum extra portam, qui deſignauit hominem, cuius ſpiritalis mors publicè patet in opere. Sed & Lazarum quatriduanum ac fœtidum, qui ſignificauit peccatorem longa conſuetudine iacentem in tumulo mortiferæ conuerſationis, & ſpargentem de ſe fœtorem ſordidę opinionis. In his ergo quatuor mortis gradibus, iſte, quo nunc reguli filius laborare deſcribitur, eſt primus. Nec eſt vlla in hoc ſeculo mors animę, niſi fallor, quæ in aliquo graduum iſtorum non inueniatur, & idcirco Dominus omnes iſtos reſuſcitaſſe deſcribitur, vt omnes animarum mortes ad vitam reformare monſtretur. Sed ad lectionem reſpiciamus. C
Erat quidam regulus, cuius filius infirmabatur Capharnaum. *Regulus* iſte, ratio non inconuenienter intelligitur. *Filius* eius cogitatus, qui ex rationabili ſenſu naſcitur. *Erat quidam regulus*, id eſt, rationabilis ſenſus, cuius potentia defectum patiebatur, cuius ſpiritale regnum fuerat imminutum. *Cuius filius infirmabatur*, id eſt, cuius cogitatus & ſpiritus infirmiter reſiſtebat peccati delectationibus. *Infirmabatur* autem in *Capharnaum*. *Capharnaum* verò interpretatur ager conſolationis, & villa conſolationis, & ſignificat hunc mundum, in quo temporalem habent con- Luca 6. d
ſolationem illi, quibus dicitur: *Væ vobis diuitibus, qui habetis conſolationem veſtram*, & de quo le- Matth. 13. e
gimus, quia *ager eſt mundus*. *Infirmabatur* ergo *in Capharnaum*, quia in proſperitatibus & diuitijs atque blanditijs huius ſeculi vires internas amittebat, vt iam reſiſtere noxijs delectationibus non valeret. *Hic* ergo *regulus*, id eſt, rationabilis ſenſus, *cùm* à doctoribus *audiſſet, quia Ieſus adueniret à Iudæa in Galilæam*, id eſt, quia Saluator veniret à confeſsione peccatorum in tranſmigrationem perpetratam, hoc eſt, ad eos, qui ad iniquitatem tranſmigrauerant, *abijt ad eum*, id eſt, per ſpem & deuotionem acceſsit ſpiritaliter *ad eum*, vt eum ad ſe deduceret, *& rogabat eum vt deſcenderet*, hoc eſt, miſericordiam ſuam inclinaret, *& ſanaret* cogitatum *eius* de imbecillitate reſiſtendi blanditijs: *incipiebat enim mori*, id eſt, conſentire peccatis. *Dixit ergo Ieſus ad eum*, increpans in eo tarditatem eorum, qui hæſitant in fide. *Niſi ſigna & prodigia videritis, non creditis. Non creditis* iudicium futurum ſecuritate torpentes, *niſi* mirabilibus excitemini. Videntes enim *ſigna*, ſolent huiuſmodi hominum mentes D
terreri & credere *ad horam*. *Non creditis* mandatis meis, quia non ea facitis; *non creditis* promiſſionibus meis, quoniam has quærere negligitis. *Signa & prodigia* ſunt vobis neceſſaria, vt per hæc ad fidem, *quæ per charitatem operatur*, adducamini. *Dixit ad eum regulus*, in potentia minoratus: *Domine, deſcende*, id eſt, beneficium tuæ viſitationis aut compaſsionis ad me clementer humilia, *priuſquam* ex toto per conſummatum peccati conſenſum *moriatur* cogitatus *meus*. *Dicit ei Ieſus: Vade*, id eſt, collabora gratiæ meæ, proficiens in bonis operibus cum adiutorio meo, & ſic *filius* cordis tui per profectum iuſtitiæ *viuit*. *Credidit homo*, id eſt, obediens fuit ratio *ſermoni, quem dixit ei Ieſus*, *& ibat*, promouendo ſe in via iuſtitiæ. *Iam autem eo deſcendente*, id eſt, ſe humiliante in pœnitentia, & affligente, & ad ſeipſum ab alto contemplationis redeunte, *ſerui occurrerunt ei*, hoc eſt, membra corporis ſui ſubſeruierunt ei ad bonum, Rom. 6. d
iuxta illud Apoſtoli: *Sicut exhibuiſtis membra veſtra ſeruire immunditiæ & iniquitati ad iniquitatem, ita nunc exhibete membra veſtra ſeruire iuſtitiæ in ſanctificationem.* Ex hac obeditione ſua nũtiauerunt ei, quòd interior *filius* eius viueret. Non enim caro ad bonum ſeruire parata eſſe poterit, ſi interior dominus eius in bona voluntate viuens non fuerit. Vel *ſerui* ſunt carnales ſenſus, qui ſeruire debent rationi. Qui *occurrerunt ei*, dum ſe paratos ad obſequium offerunt. Et ſiue corporis artus, ſiue carnales ſenſus intelligantur hi *ſerui*, neceſſe eſt, vt hi nuntient regulo vitam filij ſui, quatenus hunc indubitanter viuere ſciat: quia non poteſt ratio veraciter agnoſcere cogitatum ſuum viuere, niſi eius

vitam

A vitam opera bona ſibi certam indicauerint. Non enim ſibi aliquis debet credere, quicquid ſibi animus de cogitatus ſui vita ſine operis atteſtatione reſpondit. Si enim veraciter interius viuit cogitatus, mox in opere componuntur exteriores motus. *Interrogabat ergo*, id eſt, ſubtiliter inueſtigabat *horam ab eis, in qua melius habuerit.* Opera enim per membra corporis exhibita, hoc reſpondere poterant. *Et dixerunt*, id eſt, cauſa intelligendi fuerunt *ei, quia heri*, id eſt, in præteritorum recordatione peccatorum: in *hora ſeptima*, hoc eſt, in inſpiratione ſeptiformis Spiritus *reliquit eum febris*, id eſt, conſuetudinaria & feruens ac tremula imbecillitas. Vel *heri*, id eſt, dum eſſet coram Deo in oratione, *reliquit* cogitatum ſuum *febris*. Dies quippe illi erat, dum ipſe Deo in contemplatione & oratione aſsiſteret; ſed nox facta eſt, dum ad ſeipſum rediret. Deinde cùm opera ſenſusque ſuos clara mentis luce vigilanter aſpiceret, dies illi quædam radiauit. Non tamen in hac, ſed in præterita die, id eſt, non quando ſibi ipſi vigilans attendebat, ſed quando Deo precator aſſiſtebat, *reliquit* interna *febris* cogitatum quaſi filium cordis ſui. *Et reliquit eum hora ſeptima*, id eſt, in illuminatione ſeptiformis gratiæ. *Cognouit ergo pater*, id eſt, etiam admonitus experimento carnalium ſenſuum & artuum obtemperantium ſibi in bonum animaduertit rationalis ſenſus: *quia illa hora erat, in qua dixit ei Ieſus: Filius tuus viuit*, id eſt, *in qua* prius ſpem eius erexit de ſalute

In ſolius ſidei iactatores.

B cogitatus ſui. *Et credidit ipſe* rationalis ſenſus, qui prius perfectè non credebat, *& domus eius tota*, id eſt, vniuerſa multitudo cogitationum mentis eius. Et nos itaque beneficium hoc Saluatoris cognoſcentes, ſtudeamus, ſi neceſſe fuerit, in nobis ipſis hoc idem experiri, vt quiſquis cogitatum ſuum quaſi filium viderit inter illecebras delectationum languere, non ſinat eum ex toto, ſicut filiam Archiſynagogi per conſenſum delectationum & per actionem mori, ſed occurrat Saluatori ſalutem peccantium quærenti, & pia ſupplicatione obtineat ab eo vitam ac ſalutem eius, præſtante ipſius gratia Saluatoris, qui cũ Patre & Spiritu ſancto viuit & regnat Deus, per omnia ſecula ſeculorum, Amen.

Lectio ſancti Euangelij ſecundùm Matthæum. Cap. XVIII. D.

IN illo tempore: Dixit Dominus Ieſus diſcipulis ſuis parabolam hanc: *Aſsimilatum eſt regnum cœlorum homini regi, qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis. Et cùm cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei vnus, qui debebat ei decem milia talenta.* Et reliqua.

In hac lectione monemur, vt fratribus, in nos peccantibus, dimittamus, ſi nobis à Deo, quæ in eum peccauimus, dimitti volumus, aut potius, ſi ea, quæ iam nobis dimiſit, ne rurſum à nobis exigat, optamus. Ecce enim ſeruus, qui decem milium talentorum erat debitor, vniuerſi debiti relaxationem à Domino ſuo conſecutus eſſe narratur: ſed quia ipſe poſtmodum conſeruo ſuo *denarios centum* dimittere noluit, omnia, quæ ſibi à Domino fuerant dimiſſa, coactus eſt reddere. Debuiſſet enim conſeruo libenter dimittere minora, quæ ſibi nouerat à domino dimiſſa fuiſſe maiora. Sed iam verba ſacræ lectionis ſeriatim videamus. *Aſsimilatum eſt*, inquit, *regnum cœlorum homini regi*, quia videlicet ſicut iſte rex feciſſe deſcribitur, ſic in

C regno cœlorum fieri decretum eſt. *Regnum* autem *cœlorum*, vocatur etiam in hoc ſeculo Eccleſia fidelium: quia dum cœleſtem in terris vitam pro poſſe ſuo ducere ſtudet, iam in eis Dominus quaſi in Angelis regnat. Et ob inſigne meritum eorum, tota ſimul Eccleſia, cuius ipſi membra ſunt, appellatur *regnum cœlorum*, licèt in ea multi, qui plus terrena, quàm cœleſtia quærunt, nec in ſuis moribus adhuc Chriſtum, ſicut oportet, regnare ſinunt. Homo autem rex, cui *regnum* iſtud *aſsimilatum eſt*, *mediator Dei & hominum, homo Chriſtus Ieſus* intelligitur, de quo aliâs ſcriptum eſt; *Homo quidam nobilis abijt in regionem longinquam, accipere ſibi regnum, & reuerti.* *Qui voluit rationem ponere cum ſeruis ſuis*, quia placuit ei requirere in iudicio rationem eorum, quæ quiſque fuerit operatus. *Et cùm cœpiſſet rationem ponere, oblatus eſt ei vnus, qui debebat decem milia talenta.* Incipit nunc *rationem ponere*, quoniam, ſicut Petrus ait: *tempus eſt, vt incipiat iudicium à domo Dei.* Incipit *rationem ponere*, quando per infirmitatis moleſtiam ad lectum & ad mortem pertrahit homines, vt eos de ſingulis actibus ſuis in iudicio diſcutiens, rationem reddere cogat. Dum ergo ſic *cœpiſſet rationem ponere*, id eſt, ad mortem quoſlibet per ægritudinem vrgere, vt cogitarent iam quaſi ante tribunal ſe eſſe poſitos, vt ei rationem redderent, *oblatus eſt ei*, hoc eſt, per miniſterium Angelorum ad mortem coniectus eſt, *vnus, qui debebat ei decem millia talenta*, id eſt, multorum grauium peccatorum perpetrationis reus tenebatur. Denarius enim numerus plenitudinem diuinorum ſignificat mandatorum, propter Legis decalogum. Millenarius verò conſummatam perfectionem. Talentum autem dicitur eſſe maximum inter omnia ponderum genera. *Decem* ergo *millia talenta*, perfectionem grauium multorumque criminum deſignant, quæ per plenariam tranſgreſſionem mandatorum Dei ſint facta. Et tam graui debito conſtrictus erat iſte, qui nunc dicitur *oblatus* fuiſſe *regi*, id eſt, qui ad mortem in ſobrmitate per Angelos vrgebatur. *Cùm autem non haberet vnde redderet, iuſsit eum Dominus venundari, & vxorem eius, & filios, & omnia quæ habebat, & reddi.* *Non* habebat *vnde redderet*, quia ex ſeipſo habebat vnde in culpam caderet, ſed ex ſeipſo non habebat vnde ad veniam reſurgeret. Et ideo *iuſsit eum Dominus venundari*, id eſt, poſsidendum dæmonibus in æternam damnationem tradi, & pœnas de illo ſumi. *Et vxorem*, id eſt, carnalem voluptatem *eius*, & concupiſcentiam, *& filios*, id eſt, iniqua eius opera, *& omnia quæ habebat*, id eſt, verba & cogitationes eius. Venditur enim cum vxore & filijs & omnibus, quæ habet, vt debitum reddat, qui per mortem corporis ab hac vita ſubtrahitur, & cum reatu carnalis ſuæ voluptatis & cupiditatis, & operum atque verborum & cogitationum, traditur malignis ſpiritibus in æternum poſsidendus, vt perpetuas luens pœnas, diuinæ iuſtitię ſatisfaciat. *Procidens autem ſeruus ille, orabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi.* Tunc ſeruus domino procidit, & vt venditionem, id eſt, damnationem effugiat, ſubmiſſus obſecrando depoſcit, cùm is, qui propter peccata ſua imminentem ſibi mortem, vtpote damnandus metuit, humiliter ſe ſubdit diuinæ clementiæ, &, per veram pœnitentiam ac puram animi intentionem conuertit ad Deum, promittens ſe in reliquo redditurum Deo omnia, quæ debet illi,

I. Tim. 2. b
Luc. 19. b
I. Pet. 4. d

D

Vēdi peccatorē quid.

 ſi im-

ſi impendentem ſibi ſententiam mortis euaſerit. Qui enim vniuerſa quæ malè egit emendat, & deinceps religioſè viuit, omnia, quæ debebat Domino, reddit. *Miſertus autẽ dominus ſerui illius, dimiſit eum, & debitum dimiſit ei.* Seruus humiliter petebat dilationem, & dominus miſericorditer conceſsit remiſsionem. Nam *dimiſit eum*, id eſt, proprio arbitrio relaxauit, concedens ei rurſus ſpatium viuendi. Et per confeſsionem ac pœnitentiam, *dimiſit ei debitum* omne culparum. *Egreſſus autem ſeruus ille, inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios. Et tenens ſuffocabat eum, dicens: Redde quod debes.* Dum ſeruus eſſet in anguſtia prædictæ diſtrictionis, ſtabat quodammodo poſitus ante faciem Domini. Sed quando dimiſſus eſt, vt iuxta voluntatem liberi arbitrij ſui bonum adhuc ſiue malum facere poſſet, tunc à Domino ſuo *egreſſus* eſt. Dominus enim Deus vbique eſt, nec poteſt alicubi quiſquam egredi vbi ipſe non ſit. Sed vt dixi, tunc *egreſſus* eſt, non loco, ſed relaxatione ſui ſeruus à Domino, quando rurſum dimiſſus eſt arbitrio ſuo. *Egreſſus autem inuenit vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios.* Conſeruus ille, alius homo erat, qui Chriſto regi cum hoc ſeruire propoſuerat. Sed *debebat ei centum denarios*, quia peccauerat in eum, aliquas illi iniurias faciendo. *Centum* enim *denarij*, ſignificant peccata, quæ homo in hominem committit; ſicut *decem millia talenta*, ſignificant ea, quæ in Deum agit: quia ſicut quantitas centum denariorum exigua eſt ad comparationem quantitatis & numeri decem milium talentorum: ita quicquid in nos homo peccat, exiguum eſt & rarum ad comparationem culparum, quas in Deum nocte & die & ſingulis horis committimus. Licèt enim centenarius perfectionem ſignificet, multò tamen pleniorem cõſummationem deſignat millenarius. Talentum quoque mira granditate ſuperat exiguitatem denarij. Ex quibus liquidò demonſtratur, quòd ea, quæ nos in Deum peccamus, magna & multa ſunt; ea verò, quæ homines in nos peccant, exigua ſunt & pauca. Et idcirco, ſi Deus libenter nobis tot & tanta mala, quæ in eum commiſimus, dimittit; multo faciliùs nos hominibus dimittere debemus pauca & parua, quæ in nos ipſi deliquerunt. Sed iſte *ſeruus* non ſic agere voluit. *Inuenit* enim, vt dictum eſt, *vnum de conſeruis ſuis, qui debebat ei centum denarios, & tenens ſuffocabat eum.* Tenebat eum, quia nolebat ei dimittere, quod in ſe peccauerat. Et *ſuffocabat eum*, id eſt, coanguſtabat ſpiritaliter, & extinguere nitebatur in reatu peccati in ſe ab eo commiſſi. Debitorem enim conſeruum, id eſt, fratrem in ſe peccantem tenet, qui non dimittit ei, quod in ſe peccauit, ſed memoriam iniuriæ, quam ab eo paſſus eſt, in corde ſuo reſeruat. Quem & ſuffocat, dum animam eius ſpiritaliter ſtrangulat, & opprimit, atque coanguſtat in periculo peccati, non dimittens ei quod in ſe commiſit, ſed alligans eum in culpa. *Redde*, inquit, *quod debes*, id eſt, iam nunc ſine mora perſolue mihi rectum de omnibus iniurijs, quas mihi feciſti. *Et procidens conſeruus eius, rogabat eum, dicens: Patientiam habe in me, & omnia reddam tibi. Procidens conſeruus eius, rogabat eum*, quia humiliter ab eo ſaltem dilationem poſtulabat, dicens: *Patientiam habe*, id eſt, patienter expecta me, *& omnia reddam tibi*, hoc eſt, vniuerſa, quæ in te peccaui, emendabo tibi, & bene deinceps me erga te habebo. *Ille autem noluit, ſed abijt, & miſit eum in carcerem, donec redderet debitum. Noluit* conſeruum ſuum patienter expectare vt poſſet emendare, noluit inducias illi concedere, *ſed* abſque reuerentia domini ſui *abijt, & miſit eum in carcerem. Abijt*, hoc eſt, apoſtatando & in deteriora retrorſum eundo, perrexit: *& miſit eum in carcerem, donec redderet debitum*, id eſt, quantum ad ſuæ voluntatis malignam obſtinationem demerſit eum in infernum, donec pro culpa ſempiternas perſolueret pœnas. Sunt enim nonnulli malignæ mentis homines, quorum iſte *ſeruus* imaginem tenet, qui grauium peccatorum, quæ ipſi perpetrauerunt immemores, ſi & leuiter culpa fratris in ſe peccantis offendantur, in tantam obſtinationem prorumpunt, vt quod dictu quoque nefas eſt, optent fratrem ſuum æternis ante perire ſupplicijs quàm quod in ſe peccauerat indulgeant. *Videntes autem conſerui eius quæ fiebant, contriſtati ſunt valde. Et venerunt & narrauerunt domino ſuo omnia quæ facta fuerant. Conſerui eius* hoc loco ſacerdotes & religioſi viri intelliguntur, qui *videntes* ea *quæ* nequiter in fratrem ab eo *fiebant, contriſtati ſunt valde. Et venerunt, & narrauerunt* hæc *omnia domino ſuo*: quia redierunt ad cor ſuum, & ibi diuino conſpectui intendentes, conqueſti ſunt in precibus ſuis coram eo de his omnibus. Vel ſancti Angeli poſſunt intelligi *conſerui*. Cùm enim Ioannes in Apocalypſi vellet Angelum adorare, dixit ei Angelus: *Vide ne feceris, conſeruus tuus ſum, & fratrum tuorum.* Apoc.vlt. *Conſerui* ergo ſunt Angeli. Qui viderunt ea *quæ fiebant* à malo ſeruo, & *contriſtati ſunt valde*: quia nobis ad cuſtodiam deputati, cuncta quæ facimus diligenter aſpiciunt, & de bonis actibus noſtris lætantur, de malis verò contriſtantur. Non tamen triſtitia poſſunt affici, quia perfectè beati ſunt, ſed hoc, quòd eis mala noſtra diſplicent, vocatur eorum triſtitia. *Valde* ergo *contriſtati ſunt*, id eſt, *valde* diſplicuit eis, quod iniquè fieri viderunt. *Et venerunt, & narrauerunt domino ſuo omnia quæ facta fuerant*: quia ipſi cuncta, quæ gerimus, ſiue bona, ſiue mala, renuntiant Deo, vt ſciant quid ipſe de his omnibus fieri iubeat. *Tunc vocauit illum dominus ſuus, & ait illi: Serue nequam, omne debitum dimiſi tibi, quoniam rogaſti me. Nonne ergo oportuit & te miſereri conſerui tui, ſicut & ego tui miſertus ſum?* Ingratum ſeruum Dominus rurſum vocat, & cur ipſe miſericordiam conſequutus à Domino miſereri conſeruo noluerit arguit, cùm illum, qui perceptæ à Deo indulgentiæ immemor, noluit indulgere fratri quod in ſe peccauerat, ad mortem per corporis infirmitatem reuocat, & ſic ad iudicium, atque peccata etiam illa in caput eius denuò replicat, quæ ſibi iam fuiſſe per pœnitentiam dimiſſa gaudebat. *Iudicium* enim *ſine miſericordia, illi qui non fecit miſericordiam.* Iaco.2.c Vnde & ſubditur: Et iratus Dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusque redderet vniuerſum debitum. Qui enim fratri indulgere noluit, ſed eum in carcerem pro debito miſit, meritò ipſe indulgentiam, quam perceperat, amiſit, & in manus tortorum venit. Nam quiſquis hominem ad imaginem Dei factum à peccato non ſoluit rogatus, ſed obdurationem mentis ſuæ, quantum in ſe eſt, tartareo carceri puniendum tradit, Deo eſt odibilis, & eandem ſibi damnationem indubitanter acquirit. *Iratus* eſt ergo *Dominus eius*, id eſt, aſperitatem iuſtæ vltionis

in

Quomodo debitum reddatur Deo.

Cẽtũ denarij peccata in hominem ſignificant.

A in eum exercuit. Non enim in natura ſua Deus iraſci poteſt, qui ſemper tranquillus & incommutabilis permanet, ſed *iratus* videtur eis, quibus vindictam reddit. Ideoque vindicta ipſa vocatur eius ira. *Iratus* itaque *tradidit eum tortoribus*, hoc eſt, malignis ſpiritibus, qui torquerent eum in inferno, *quoadusque redderet vniuerſum debitum*, id eſt, ſine fine. Quiſquis enim ſemel traditus irreuocabiliter fuerit crudelibus Angelis, quorum officium eſt reprobos torquere, nunquam vlterius valet debitum reddere, quia non poteſt per pœnitentiam & opera bona quod malè geſſit emendare, & propterea ſemper cogitur pœnas ſuſtinere. Ad quid autem hæc parabola intendat, conſequenter Dominus ſubdendo manifeſtat: *Sic & Pater meus cæleſtis faciet vobis, ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo de cordibus veſtris.* Sicut autem à ſeruo cuncta, quæ dimiſerat, repetijt, eumque, cùm non poſſet reddere, damnauit: quia ille conſeruo ſuo dimittere noluit, *ſic & Pater meus* à quolibet ex vobis iterum exiget, quicquid illi per pœnitentiam dimiſit, ſi ille fratri ſuo cuncta, quæ in ſe peccauit ex corde nõ dimiſerit. Ita vos ſingulos *Pater meus* ad iudicium reuocabit, & quæ miſericordia flexus primò dimiſit, repetet, voſque *tortoribus* Angelis tradet, *ſi non remiſeritis vnuſquiſque fratri ſuo* peccatum omne, quod in vos frater ille commiſit, & *remiſeritis* illud non ſimulatoriè, ſed veraciter *de cordibus veſtris*, vt non remaneat in corde, cùm *remiſeritis* illud ore. Non tamen per ſeipſum Pater huiuſmodi iudicia faciet, ſed per Filium: quia, ſicut Apoſtolus teſtatur: *Iudicabit Deus occulta hominum per IESVM CHRISTVM.* Idcirco *de* Rom. 2.c

B *cordibus veſtris* remittendum eſt fratris peccatum: quia *iudicabit Deus occulta hominum*, ne nunc in occultis cordium noſtrorum latere illud videat, & tunc manifeſtam pro hoc damnationem inferat. Miſericordiam & charitatem erga proximũ habere ſtudeamus, remittentes ei miſericorditer quod in nos deliquit, & puro corde illum diligentes, vt & nos ſimilem viciſſitudinem à pio Iudice noſtro conſequamur, qui viuit & regnat in ſecula ſeculorum. Amen.

D. Anſelmi Enarrationum in Euangelia nonnulla Finis.

ANSELMI LAVDVNENSIS IN CANTICA CANTICORVM

ENARRATIONES.

IN INITIIS LIBRORVM cauſæ dicendæ ſunt, quo modo, vel quare compoſitus ſit liber ipſe, quas cauſas Hieronymus Procemium vocat. Autor itaque huius operis, de quo agere volumus, trinomius fuit: qui ad numerum nominum ſuorum tres libros compoſuit, & eorum intentionem ipſorum nominum interpretatione diſtinxit. In primo itaque libro affectuoſè & dulciter, more Patris filium piè ammonentis, & quaſi lac præbentis, quenque fidelem adhuc minus validum, & nondum terrenis prorſus abrenuntiare volentem erudit. In quo libro pro hac tanta dulcedine, *Idida*, quod dilectus ſonat, edicitur. In hoc G quippe docet meretricem fugiendam, conſortia malorum, & cætera, quæ honeſtate & probitate ſunt digna, facienda: in mundo tamen, vt diximus, adhuc commorantem. Secundum nomen eius eſt *Coeleth*, quod Græcè *Eccleſiaſtes*, Latinè *Concionator* dicitur. Concionatorem autem illum dicimus, qui in concione hominum, id eſt, in concilio publicus orator eſt, prolatione veritatis nullum verens, nulli blandiens: quod in ſecundo libro ſuo iſte facit. Nam vt quaſi quibuſdam gradibus aſcendentes, ad perfectionem quem doctrina ſua attraheret, cui primò miſericorditer legitimè tamen, terrenis iſtis cum miſericordiæ operibus conceſſerat vtendum, quoniam carnalem & adhuc infirmum animum cœleſtia & perfectiora non poſſe tenere credebat, iam ceu validiorem, & ad altiora ſumenda potentem, ad deſpectum omnium terrenorum in hoc ſecundo libro inuitat monſtratque quàm caduca quamque tranſitoria ſint cuncta temporalia, ſic dicens: *Vanitas vanitatum, & omnia vanitas.* Hoc verò ad contemplatiuam, cuncta ſcilicet mundana deſpicere, & cœleſtibus inhiare, pertinet: illud autem, quod in primo libro conceſſum erat, ad actiuam vitam. Cuius præterea rei gratia tantum laborem inchoare in hoc ſuo tertio libro perſuaſerit, ſpiritualiter intendentibus quibuſdam terrenis ſimilitudinibus oſtendit, ad hoc profectò, vt per deſpectum terrenorum ad gloriam peruenire poſſemus æternorum. In quo opere *Salomon*, id eſt, pacificus dicitur.

Liber iſte vocatur *Cantica Canticorum*, & etiam pluraliter, propter multam excellentiam D dignitatis. Fecit enim Salomon primùm *Parabolas*, ſcilicet *librum Prouerbiorum*: in quo ſimpliciter oſtendit, quomodo rectè vteremur his mundanis, quod pertinet ad actiuam vitam, & *Canticum* ſimpliciter poteſt vocari. Dicuntur autem *Prouerbia* præcepta de vita humana per aliquas ſimilitudines. Deinde fecit *Eccleſiaſten*, in quo annuntiauit omnia mundana eſſe contemnenda, vt cùm dicit: *Omnia ſunt vanitas.* & eſt quidam gradus ab actiua ad contemplatiuam: poteſtque dici *Canticum* ſimpliciter. Poſt hos fecit librum iſtum, in quo docet de dilectione Dei, quaſi mũdo iam contempto: quod pertinet ad contemplatiuam vitam. Inde vocatur *Canticum Canticorum*, ſcilicet canticum excellentius prædictis duobus, & cæteris ſimilibus. Nomen huius libri in Hebræo, *Sir haſirim*, quod valet apud nos, *Canticum Canticorum*. Dicitur *Salomon* ſecundùm hos tres libros, quos fecit, tria habuiſſe vocabula: ſecundùm *Parabolas* vocatur *Idida*, id eſt, dilectus. Ibi enim inſtruens rudes, cœpit ab ipſis diligi: per quod nomen ſignificatur Chriſtus, qui per excellentiam dicitur dilectus: de quo Deus: *Hic eſt Filius meus dilectus*, Mat. 17. *Eccleſiaſtes* nomẽ eſt libri & actoris, & interpretatur concionator, ſcilicet diuerſos ad idem conſentire faciens. Cõuocantur namque diuerſi in illo libro, vt ſibi cõſentiant in contemptu mundi: quod eſt tractum ex ſimilitudine cantoris, qui diuerſorum voces in vnam concordiam moderatur. Item per hoc nomen ſignificatur Chriſtus, qui eſt verus concionator, docens terrena tranſitoria eſſe ſpernenda, & amanda cæleſtia. Dicitur quoque *Eccleſiaſtes*, quia Eccleſiam egregiè gubernat, & ad vnam fidem conuocat. Secundùm hunc librum

dicitur

A dicitur *Salamon*, id eſt, pacificus, per quod item ſignificat Chriſtum, qui verus pacificus eſt, & conuocans omnes ad ſui dilectionem. Dicitur & Author in *Prouerbijs Ethicus*, id eſt, tractans de moribus. Idem in *Eccleſiaſte Phyſicus*, id eſt, tractãs naturam rerum. In *Canticis Theologus*, ſermocinãs de diuinis. In hoc libro ſunt *materia*, ſponſus & ſponſa, amici ſponſi, qui & paranymphi dicuntur, & amicæ ſponſæ. Eſt autem *Sponſus Deus*, quoniam ipſe ſpondet ſe Eccleſiæ: ſcilicet ſi ei fidem cuſtodiat, ne fornicetur cum dæmone, copulabit ſibi tandem in nuptijs. *Sponſa* dicitur *Eccleſia*, ſcilicet firmi in fide, quoniam perfectè ſumens fidem, ſpondet ſe Deo, & renunciat pompis Sathanæ. Dicuntur *Amici ſponſi*, velut ſancti *Angeli*, & *perfectiores*, vt *Apoſtoli*, qui ſponſum adiuuant, vt amicam ſuam retineat, commonentes & adiuuãtes Eccleſiam, ne ipſa cum alieno fornicetur, ſed ſoli Deo adhæreat. Dicuntur *amicæ ſponſæ* adhuc teneri in fide, qui non plenè ſciunt ſponſum diligere, ſed iam exhibent ſe habiles, vt ſponſam imitentur, vt ſic bene eruditi à ſponſa fiant & ipſi ſponſa. De hac autem materia hoc modo agit, ſcilicet oſtendens qualiter in hac vita ſponſus alloquatur amicam & per ſe, & per amicos, & quanta effectione recipiat verba ſponſi, & qualiter amicæ ſponſæ oſtendat ſe paratas imitari ſponſam, & loquantur ſponſæ, aliquando & ipſi ſponſo. *Salomon* enim adhuc tenens donum ſapientiæ, illuminatus à Spiritu ſancto, prophetizat qualiter Eccleſia ante aduentum Chriſti, & deinde ſecundùm ſingulos ſtatus vſque ad finem mundi ſit ſe habitura erga Deum. Eſt quoque *finis & intentio*, vt compellat audientes ad dilectionem Dei. Scribit autem hic Autor vt Comicus, ſcilicet ni-

B hil ex ſe dicens, ſed inducit ipſas perſonas loquentes: & quia in nullo amore æquè affectuoſa verba amoris inueniũtur, ſicut inter ſponſum & ſponſam, facit eos quaſi verbis carnalis amoris loqui: Et ſunt hæc prima verba Eccleſiæ iam proximæ aduentui Chriſti, & nimio amore iam præſentiam eius deſiderantis: ſicut illi, qui dicebant, Putas videbo? putas durabo? putas inueniet me illa natiuitas? Et ſicut carnalis ſponſa, cui iam egregiè per nuntios placuiſſet ſponſus, faſtidiens iam legatos, expetens ipſius præſentiam diceret, Veniat ipſe, vt præſens mecum loquatur, & me oſculetur: ita hic dicunt fideles illi proximè ante Chriſtum.

CAPVT I.

Oſculetur me oſculo oris ſui: quia meliora ſunt vbera tua vino, fragrantia vnguentis optimis. Oleum effuſum nomen tuum: ideo adoleſcentulæ dilexerunt te.

DEVS ipſe, ſicut prænuntiatus eſt per Patriarchas & per Prophetas, ipſe idem iam *Oſculetur me*; id eſt, iam delectet me *oſculo*, id eſt, præſentia *oris ſui*, id eſt, Filij ſui, qui dicitur os Patris, ſicut & Verbum: quia per ipſum Pater mundo manifeſtatus. *Quia meliora ſunt vbera*. hic iam loquitur Eccleſia præſens cum Chriſto, ac ſi ita diceret, conuertens ſe ad ipſum præ nimia affectione. *Quia vbera tua*, doctrina Euangelica, *meliora ſunt vino*: quæ doctrina eſt dulcis refectio & ſuauis ſicut lac. melior eſt *vino*, id eſt, doctrina Philoſophorum quæ non nutrit, ſed inebriat, & ſuperbire facit recipientes, ducitque tandem ad interitũ. Vel per *vinum* accipiamus intellectum carnalem veteris Teſtamenti. poſſumus etiam per *vbera* accipere geminam dilectionem, vel duo Teſtamẽta ſpiritualiter intellecta, vel ſpirituales gratias: & erit tamen eadem ſententia cum prædicta. *Vbera* dico *fragrantia*, id eſt, redolentia, & odore ſuo C homines ad ſe attrahẽtia. Redolet quippe doctrina illa, & bona opinione ac fama ſua ad ſe attrahit, *optimis vnguentis*, id eſt, per optima vnguenta. Sunt enim in doctrina Euangelica vnguenta, id eſt, dona ſpiritualia, quæ ſunt optima, quantum ad vnguenta carnalia, quibus ſolebant inungi amatores, vt melius placerent: vel etiam cœnantes. Hæc autem vnguenta meritò optima dicuntur: quos enim inungunt, veros reges ac ſacerdotes afficiunt. *Oleum effuſum*: Alia cauſa, quare deſideraſſet eum: quia *nomen tuum effuſum* eſt ſicut *oleum effuſum*. *Oleum* quidem dum in vaſe eſt, neque odorem profert, neque dolores ſanat, *effuſum* verò & odorem emittit, & dolores ſanat: ita *nomen* Dei, dum ipſe adhuc in ſinu Patris concluſus teneretur, parum vel nihil cognoſcebatur: poſtquam verò carnem ſumpſit, præſentia ſua mundum viſitans, ſeipſum omnibus cognoſcendum expoſuit, odorem, id eſt, famam & bonam opinionem de ſe emiſit: & infuſum per dolores bene recipientium prædicationem ſuam & peccata ſanauit. *Ideo adoleſcentulæ*, ſcilicet quia tam dignus & tam dulcis es, *ideo* non ſolùm ego, ſed & *adoleſcentulæ*, id eſt, minores & fragiliores, teneri adhuc in fide, *dilexerunt te*, id eſt, de omnibus rebus te ſolum diligendum elegerunt: licet enim ex temporalibus adhuc ſibi conſolationem ſumant, tamen Deum eis temporalibus præponendum iudicant.

VOX ECCLESIAE.

1 *Trahe me poſt te: curremus in odorem vnguentorum tuorum. Introduxit me rex in cellaria ſua. Exultabimus & lætabimur in te, memores vberum tuorum ſuper vinum. Recti diligunt te.* D

TRAHE me poſt te. Videntes contemporanei Chriſti, quaſi iam imminere ipſius aſcenſionem, & abſentiam conſolationis ipſius, rogant eum, vt trahat eos poſt ſe, id eſt, imitatores ſui faciat eos. Et propriè dicit, *Trahe*, quaſi quadam violentia. Videtur enim fieri violentia, vbi corpus natum in peccatis à peccatis liberatur. *Curremus in odorem*. Vox amicarum ſponſæ. Audientes bonitatem ſponſi, & maiores velle imitatores eius fieri, dicunt ſponſæ, ſcilicet doctoribus ſuis, iam deguſtata dulcedine Dei: Tu vis ire poſt eum, & nos certè *curremus* tecum, id eſt, laborabimus tecum obtinere gaudium nuptiarum, poſiti & fundati *in odore*, id eſt, in prædicatione & fama tua, quæ nos attrahit, quæ eſt *vnguentorum tuorum*, id eſt, procedens ex donis ſpiritualibus, per quæ operaris. Bene dicit *curremus*. Non enim pigritando & ſegniter agendo perueniemus ad illud cæleſte brauium. *Introduxit me rex*. Vox Eccleſiæ ad minores, quos educauit. Audientes quidem eos Deum deſiderare, volunt eos ad idem inuitare, vt ſi ita reſponderent illi maiores: dicitis quia mecum curretis: & bene currendum eſt: quia eo peruenientibus ſumma refectio eſt. Et hoc oſtendit ſibi patere, cùm dicit, *Introduxit me rex*, id eſt, manifeſtam cognitionem dedit, *in cellaria*, id eſt, in ſecreta Eccleſiæ, ſcilicet vt ſciam quid ſignificent myſteria, ſicut in Baptiſmo ſpiritum dari, infantes ſola gratia ſaluari, & ſimilia, quę non patent omnibus. Vel per *cellaria* accipiamus plenitudinem beatitatis, id eſt, æternitatem vitæ, ſicut in cellarijs reponi ſolet copia magna bonorum, ſpe autem iam perfecti viri in beatitudinem æternitatis

A tatis ſunt introducti. *Exultabimus.* Vox minorum, qui aliquantulum per fidem prouecti, audent iã ſponſo loqui in hæc verba: Quia tu Domine ſpõſam tuam iam in ſecreta tua introduxiſti, ideo & nos præparabimus nos idoneos, vt cum ea introducamur: & hoc eſt, *exultabimus*, ſcilicet in corpore, id eſt, bene operabimur cum exultatione, *&* *lætabimur* in anima, quia lætitia bona cogitabimus: vel *lætabimur*, ſcilicet, ſi bona fecerimus, nõ coacti, ſed voluntariè: & hoc, *in te*, id eſt, omnia tibi attribuemus tanquam primæ cauſæ, à qua omne bonum radicaliter procedit: & hoc faciemus, *memores vberum tuorum*, id eſt, ſuauis tuæ doctrinæ. *ſuper vinum*, ſicut ſuperius dictum eſt. *Recti diligunt te*, ſcilicet bene debemus in te exultare, & te diligere, quia omnes, qui *recti* ſunt, hoc faciunt, quare niſi hoc fecerimus, *recti* eſſe non poſſumus. Patet finis in omnibus prædictis, quia ſiue perfectiores, ſiue minores imitari velimus, ad dilectionem Dei eorum verbis inuitamur.

Vox Ecclesiae item.

Nigra ſum ſed formoſa, filia Ieruſalem, ſicut tabernacula Cedar, ſicut pelles Salomonis. Nolite me conſiderare quòd fuſca ſim, quia decolorauit me ſol. Filij matris meæ pugnauerunt contra me: poſuerunt me cuſtodem vineis: vineam meam non cuſtodiui. Indica mihi, quem diligit anima mea, vbi paſcas, vbi cubes in meridie: ne vagari incipiam poſt greges ſodalium tuorum.

NIGRA ſum. Vox ſponſæ ad minores. Audiens namque ſponſa promiſſionem minorum, quòd vellent cum ea currere, timens, ne deficiant in perſequutione, vtpote hi, qui nondum niſi ſolam dilectionem Dei guſtauerant, & reputãt Sanctos pro inſanis, quia habentur in mundo contemptibiles, præmonet eos, vt mala nõ conſiderent, ſcilicet vt propter hoc deſiſtant à promiſſione, ſed attendãt quæ merita pro perſequutione obtineant: vt hoc modo dicat: Vos dicitis quòd mecum curretis, ſed tunc oportet vos denigrari in corpore, ſicut ego propter multas tribulationes *ſum nigra* exterius. Et ponit effectum pro cauſa. Exterius quidem *ſum nigra, ſed* interius *formoſa*, id eſt, bonis virtutibus ornata: vobis dico, *filiæ Hieruſalem*, id eſt, quas ego genui ad fidem qui etiam iam pacem videtis. Hi autem minores ideo *filiæ* dicuntur, quia fragiles ſexus ſunt, & cito decipi & deuocari à fide poſſunt: & quia maior cuſtodia & diligentia eſt eis adhibenda quàm filijs, ſcilicet fortioribus, & quia illi confirmati generant aliquos, dico, quia *nigra ſum, ſicut tabernacula Cedar*, id eſt, *ſicut Cedar* habitans in tabernaculis. *Cedar* fuit filius, vt dicitur Gen. 25. & 1. Paral. 1. Iſmael, ſed adeò nequam, vt à nullo in domum reciperetur, ſed ſemper in tabernaculis habitabat, de quo Origenes: *Manus eius in omnes, & omnium manus in ipſum. Nigra ſum ſicut Cedar: formoſa ſicut pelles Salomonis. Pelles* quidem, in quibus habitabat Salomon, erant bene expilatæ, & rubricatæ, varijs picturis ornatæ; ita ſancti viri expilati ſunt omni ſuperfluitate, & ſunt ornati multis generibus virtutum. Bene comparat ſanctos pellibus, quia ſicut pellis dicitur corium mortui animalis, ita ſancti mortificantes ſeipſos, efficiuntur quaſi ſimpliciter pelles, & bene ſubiunxit, *Salomonis*, quoniam iſtæ pelles, ſcilicet ſancti ſunt illud tabernaculum, in quo militat verus pacificus.

Nolite me conſiderare. Dico quia *nigra ſum*, ſed *nolite* hoc attendere, vt propter hoc deſiſtatis ab C inceptio: *quia ſol*, id eſt, Chriſtus, qui eſt vera claritas, *decolorauit me*, ſcilicet propter ipſum hæc omnia paſſa ſum, qui tandem mihi remunerare poterit. *Filij matris meæ.* Oſtendit per quos miniſtros ſuos Deus eam in perſequutionibus ſic probauit, ſcilicet per filios *matris meæ*, quæ me prius generauit in carnalitate. Debuiſſet mihi eſſe mater ſpiritualis, & me nutrire lacte diuini intellectus. Qui fratres mei *pugnauerunt contra me*, diuerſis generibus perſequutionum: & ita perſequendo *poſuerunt me cuſtodem in vineis*, id eſt, in Eccleſijs gentium. *Vineam meam*, id eſt, *vineam*, quam naturaliter excolere & cuſtodire debuiſſem, non cuſtodiui: hic notamus illum ſtatum Eccleſiæ, quando Apoſtoli de Iudæa ſe tranſtulerunt ad gentes, ſicut dicit Apoſtolus Paulus Act. 13. *Quia vos repuliſtis, & indignos verbi Dei vos oſtendiſtis, ecce conuertimur ad gentes. Indica mihi.* Vox Eccleſiæ illorum, quæ demiſſa Iudæa incipit iam ædificare in gentibus & precatur hic Deum non ipſe, ſed in perſona eorum, qui nouiter conuertuntur: & precatur hic Deum, vt det eis cognitionem ſui, ſcilicet cognoſcant in quibus habitet Deus, vt eos imitentur: cognoſcant etiam qui ſunt hæretici, vt eos non ſequantur: vt ita dicat: Poſita ſum cuſtos in vineis, & vt eas poſſim cuſtodire, & inde tibi fructum præſentare, *indica mihi*, id eſt, notis iſtis: quod certè eſt ad honorem tuum. *vbi paſcas*, id eſt, in quorum operatione tu reficiaris; vel, *vbi paſcas*, id eſt, quibus paſtum præbes, vt corpus tuum, vel refectionem diuini verbi. *Indica* etiam *mihi, vbi cubes*, id eſt, quieſcas, ſcilicet vbi nulla offenſio te inquietet, *in meridie*, id eſt, in ſplendore maieſtatis tuæ, vel in feruore charitatis: ſcilicet qui non ſunt in veſpere, vt iam in eis dilectio D frigeſcat, neque in mane, vt modo ſit in eis tenera. *Indica* dico tu *quem diligit anima mea*, id eſt, tota affectio mentis meæ: & ſupponit cauſam cur hoc precetur, *ne incipiam*, id eſt, ideo precor vt indices, *ne incipiam*, id eſt, illi de gentibus noui, adhuc in fide incipiant *vagari*, & deuia tenere *poſt greges ſodalium tuorum*, id eſt, imitando hæreticos, qui dicuntur ſodales Chriſti, quia vt potius decipiant prædicant aliquid veritatis, conſentientes Chriſto, ſed diuerſi ſunt hæreſes interſerendo. Si autem per omnia conſentirent, non ſodales, ſed quaſi ijdem ipſi dicerentur. Vel ſodales, quia ipſi ſe eius ſodales & amicos dicunt. *Greges* bene dicit, quia & multi ſunt, & ſine ratione vera.

Si ignoras te ô pulcherrima inter mulieres, egredere, & abi poſt veſtigia gregum, & paſce hædos tuos iuxta tabernacula paſtorum. Equitatui meo in curribus Pharaonis aſſimilaui te amica mea. Pulchræ ſunt genæ tuæ ſicut turturis: collum tuum ſicut monilia. Murenulas aureas faciemus tibi, vermiculatas argento.

Ecclesia.

Dum eſſet rex in accubitu ſuo, nardus mea dedit odorem ſuum. Faſciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea commorabitur. Botrus Cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi.

SI ignoras te: Vox ſponſi: & facit hic tria: minatur, blanditur ſponſę, ponit etiam facultates, quibus Eccleſia cognitionem ſui poſſit obtinere. CONTINVATIO. Quæris cognitionem mei? ad quam neceſſe eſt tibi, *ô pulcherrima* virtutibus & electione mea, vt te cognoſcas, ſcilicet dignitatem tuam, quam per fidem dedi tibi: & dando tibi corpus & ſanguinem meum, inſuper cæ-

tere

A tera ſpiritualia dona, quia *ſi ignoras te* in qua dignitate ſis, ex hoc quòd ſponſe mea es, *egredere* de conſortio Eccleſiæ, *& abi*, id eſt, longè has ab Eccleſia, vt etiam perdss virtutes, quas prius habebas. *abi* dico *poſt veſtigia*, id eſt imitando opera *gregum & ſic paſce hædas*, id eſt, in fœtidis actibus tuis delecteris, & ſint tibi paſtus: & hoc *iuxta tabernacula paſtorum*, imitando eos, qui ſe dicunt paſtores, & in tabernaculis Deo militentes, & non ſunt, ſed hætetici: vel *iuxta tabernacula* verotum *paſtorum*, & non intra. Volunt enim hæretici euctoritatem ſuarum immunditiarum trahere ex Scripturis ſenctis, in quibus viri ſancti militant Deo, vt quidam dicti Nicolaitæ, quorum hæreſis reprobatur Apo. 2. b. & ab Eccleſ. in ca. quidā autē hæretici. 24. q. 3. qui prędicant mulleres cómunicendas, & dicunt, quia Apoſtolus dixit omnie eſſe communieenda, & elia huiuſmodi. Equitatui meo. Poſitis minis ponit blanditias, ac ſi diceret: *Si te ignoras, egredere*: ſed non debes egredi vel te ignorere, quia ego ſic honoraui, vt te emicā meam facerem, & de Aegypto liberarem, quod fuit præfiguratum in liberatione filiorum Iſrael de Aegypto Exod. 12. Educitur eutem gentilitas de Aegypto, id eſt, de tenebris infidelitetis & de poteſtate Phareonis, id eſt, de iugo diaboli, per mare rubrum. quie per baptiſmum, vbi ſubmerguntur omnes inimici, id eſt, omnia peccata, & hoc dicit, *aſſimilaui te equitatui*, id eſt, illi, in quibus militabam eunti in curribus, id eſt inter currus, vel in tempore curruum Pharaonis. Per currus, in quibus ſedebant potentes, notetur ſuperbie vel volubilitas huius mundi *Pulchra ſunt gena tua*. Poſitis minis, & blanditijs, oſtendit ei ineſſe facultates, quibus cognitionem ſui poſſet retinere. Dixi, *ſi ignoras, egredere*, quod non oportet te fecere,

B quie habes genas, & collum, quibus potes veram cognitionem tenere. *Gena* dicuntur pars illa hominum, quæ terit cibum, & mittit in ventrem: ita in Eccleſia dicuntur *genæ* eltiores illi, qui Scripturas terunt, & earum capaces faciunt inferiores: & ſicut in genis eſt ſignū pudoris, ita illi ſemper pudorem prædicant, & ceſtitatem, quæ *genæ* ſunt *pulchræ*, ſcilicet multis virtutibus, & ſunt *ſicut turturis*: quie ſicut turtur nunquam habet niſi vnum ſponſum, nec cantet niſi gemendo: ita iſti ſolum Chriſtum habent ſponſum, & gemunt ſæpiſsimè pro delictis ſuis, & aliorum. Colli officium eſt, vt per illud cibus tritus deſcendat in ventrem, & vt continuet corpus capiti. per quod ſignificantur diſcipuli illorum altiorum, ſicut fuit Timotheus ed Paulum, per quos Scripturæ deſcendunt ed inferiores, & hi per prædicationem ſuam iungunt Eccleſiam Chriſto. *collum tuum ſicut monilia*. Monile monet aliquos, vbi ſe recipiant, & muoli pectus habētis, ne eliquis manus inijciat: ita iſti doctrine ſua & muniunt Eccleſiam, ne adulter diabolus menus inijciat: & monēt minores de Eccleſia, vbi ſe recipient & ſequentur. *Murenulas aureas*. Vox amicorum ſponſi. Volentes iuuare ſponſum, quomodo Eccleſia in cognitione ſui permaneet, dicunt, Sponſus det tibi genas, & collum, & nos dabimus ornamenta eurium. Si idem loquuntur hæc, qui ſunt *genæ* vel *collum*, non nocet. Murenule dicitur à murena, quæ plicat ſe in orbem, & ſignificamus per murenas ſententias orbiculatas & perfectas, quibus ornant Sancti eurem interiorem, id eſt, intelligentiam. aureas, id eſt, diuina ſapientia, & charitate conditas: vermiculatas argento, id eſt, diſtinctas eloquio optimo. Vel ſententias, & ſapientiam, quam in ſe habent, ſciunt honeſtis poſitionibus vnicuique ſecundùm C modum ſuum diſpenſere, ſapientibus prout ſunt, humilibus ſimiliter. Argentum, quod metallum eſt melius tinniens quàm cætera: & per ipſum eloquium ſignificatur. Et hoc faciemus, *dum rex eſt in accubitu*, id eſt, in conſeſsione Dei, ſcilicet corporaliter remotus ab Eccleſie: Vel reportetur hoc ad ſequentie. *Dum eſſet rex*. Vox Eccleſiæ ſic reſpondentis: Sponſus, & emici ſui dant mihi talia ornamente, & ideo *dilectus meus mihi*, id eſt, ad meum honorem, *commorabitur inter vbera mea*, id eſt, in intimo emore meo: Et eſt præmiſſa ceuſa, ec ſi diceret: Meritò debeo eum diligere: quie ipſe dedit mihi nardum. ſcilicet virtutes, & hoc *dum eſſet in accubitu ſuo*, id eſt, paſſione, reſurrectione ſcilicet, quia ipſe paſſus fuit, & reſurrexit, ex hoc virtutes mihi dedit, quæ dederunt *odorem ſuum*, id eſt, ſibi conuenientem, videlicet bonam ſamam. Vel, *dum eſſet rex in accubitu ſua*, id eſt, quia tranquillitatem mentis meæ elegit, in qua habitaret, ideo *nardus mea dedit odorem ſuum*. *Nardus* eſt vnguentum, quod fit de humili herba: & vocatur ipſe herba ſimiliter *nardus*, per quam ſignificatur humilitas, & eſt calidę neturę, per quam ſignificatur cherites *dilectus*, inquam, *commorabitur inter vbera*, & ipſe erit mihi & triſtitia megna, & gaudium megnum, ſcilicet de omnibus aduerſis, quę ipſe peſſus eſt, dolebo; & de quibus non greuatus eſt, ego gaudebo, & hoc dicit: *Faſciculus myrrhæ*. Per myrrham notetur amaritudo, quie ipſe eſt res amariſsima & ideo ex ea vncte corpora menent integra: quia præ nimie emeritudine vermes non accedunt. Per faſciculum notatur D multitudo amaritudinum. Erit item *dilectus meus mihi botrus Cypri*, id eſt, magnum gaudium. Per botrum hebemus vinum, in quo eſt lætitia. Cyprus eſt locus, in quo creſcit optimum vinum. Congaudet Eccleſia ſponſo, ſicut de reſurrectione & ſimilibus. Dixi *commorabitur dilectus meus inter vbera mea*, & hoc *in vineis Engaddi*, id eſt, in Eccleſijs, vbi eſt ſons hœdi, quia ibi lauantur fœtidi in baptiſmo, & fiunt cendidi. *Engaddi* eutem interpretatur ſons hœdi, vel tentatio oculorum. Eſt autem Eccleſia in tentetione oculorum poſita in hoc mundo, in quò omnia ſunt nobis propoſita ad tentandos oculos.

Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra, oculi tui columbarum.

Vox Ecclesiae.

Ecce tu pulcher es dilecte mi, & decòrus Lectulus noſter floridus, tigna domorum noſtrarum cedrina, laquearia noſtra cypreſsina.

ECCE *tu pulchra*. Vox ſponſi audiens erga ſe tantam affectionem ſponſæ quod dixerat, *Dilectus commorabitur inter vbera mea*, reſpondet ſibi. Quia tanto amora maneo apud te, *ecce tu es pulchra*: quod bis ponit, note eam pulchrem & corpore & anima. *Oculi tui columbarum*, id eſt, columbini, ſcilicet, ſimpliciter intuētes, & carentes felle & inuidia.

Oculi tui, id eſt, prædicatores tui, qui tibi prouident vt oculi corpori, erunt *columbarum*. Intranſitiuè dictum eſt, id eſt, erunt re vera columbæ, id eſt, ſeptem virtutes habentes, quæ denotantur per ſeptem naturas columbæ. Colum-

be

A ba enim ſecus fluenta habitat, vt viſo accipitre ſe mergat & euadat: meliora grana eligit, alienos pullos nutrit, roſtro nõ lacerat, felle caret, in cauernis petrę nidificat, gemitum pro cantu habet. Ita prędicatores ſancti ſecus diuinę Scripturę fluenta, quibus eorum irrigantur corda, inhabitant, vt eorum munimento ab incurſu diabolico euadant: meliora grana, id eſt, meliores ſententias, ſcilicet non hæreticorum eligunt. Alienos pullos, id eſt, homines primùm à Chriſto alienatos, qui pulli, id eſt, filij diaboli fuerant, doctrina ſua nutriunt & exemplo. Roſtro non lacerant, id eſt, bonas ſententias hæreticorum more lacerando non peruertunt. Felle carent, id eſt, ira irrationabili carent. In cauernis petræ nidificant, id eſt, in plagis mortis Chriſti, qui eſt petra firmiſsima, nidum ponunt, id eſt, in fide mortis Chriſti refugium, vel ſpem ponunt. Per nidum quippe refugium & ſpes deſignantur. Columba enim adueniente imbre ad nidum fugit, & ſpẽ in nido habet. Gemitum pro cantu habet, id eſt, ſicut alij delectantur in cãtu, ita ipſi in tribulatione & gemitu. Habet etiam hãc naturam columba, vt viſionem amiſſam recuperet: ita quoque prædicatores & prouiſores Eccleſiæ aliquo dono ſancti Spiritus amiſſo per aliquod delictum, recuperãt illud, ſicut Dauid, qui ſpiritum prophetiæ, quem amiſerat, recuperauit. Habet item hanc naturam, quòd gregatim volat. Eodem modo prædicatores gregatim, id eſt, catholicam fidem tenentes, tendunt ad alta greſsibus bonorum operum atque virtutum. Nam quot bona opera facimus, tot greſsibus ad Deum properamus. Alis ſe defendit columba,
B ita boni prædicatores ſententijs Patrum ſe muniunt atque defendunt.

Ecce tu: Vox ſponſæ. *Tu* ſponſe pulchram me vocas, & talem me oportet eſſe, quia *tu pulcher es*, & ideo niſi pulchra eſſem, tibi coniungi non poſſem. *Pulcher* dicitur ſecundùm diuinitatem, *decorus* ſecundùm humanitatem. *Lectulus*. Spõſus pulcher, & ſponſa pulchra, & ideo operimẽta eorum pulchra. Per lectulũ habemus eos, in quibus Deus quia paſumcunq; quieſcit: in quibus ipſe quieſcit, non offenditur Eccleſia, ſed quieſcit. Hi autem tales ſunt floridi, id eſt, habentes initia bonorum operum: per florem ideo accipimus initium; quoniam flos præcedit fructum. *Tigna domorum*. Per *tigna* accipimus fortes illos, qui portant pondus Eccleſiæ, qui ſunt cedrini. Cedrus eſt arbor imputreſcibilis, & odore ſuo vermes occidit: ita illi, quoniam habent æternitatem iam ſaltem ſpe & prędicatione ſua & bona fama, interficiunt vitia in cordibus aliorum. *Laquearia* ſunt dependentia à tignis, & ſunt ornamenta domus, & per hoc ſignificantur illi, qui dependentes à perfectioribus ornant Eccleſiam inſtitutione bona, & fama, qui ſunt cypreſsini. Idem de cypreſſo quod dictum eſt de cedro. Cùm dicit, *domorum noſtrarum*, dat nobis intelligere Eccleſiã illam de gentibus iam aliquantulum adultam.

VOX CHRISTI.

CAPVT II.

EGO flos campi, & lilium conuallium. Sicut lilium inter ſpinas, ſic amica mea inter filias.

VOX ECCLESIAE.

Sicut malus inter ligna ſyluarum, ſic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius, quem deſideraueram, ſedi; & fructus eius dulcis gutturi meo. Introduxit me rex in C *cellam vinariam, ordinauit in me charitatem. Fulcite me floribus, ſtipate me malis, quia amore langueo. Læua eius ſub capite meo & dextera illius amplexabitur me.*

EGO flos. Vox ſponſi, & commonet Eccleſiam ad paſsionem ſuſtinendam, & proponit ſe eis ad exemplum, quia ſine ſua neceſsitate multa ſuſtinuit: vt ſi diceret, Vocaui te pulchram, & tu es, ſicut *lilium inter ſpinas*. Sicut enim ſpinæ vento motę lacerant *lilium* ac perforant; ſic filię, id eſt, mollitijs ſeculi dediti, inſpiratione diaboli agitati, labiant ſanctam Eccleſiam, nec tu debes fugere, imò ſis *lilium*: quia *ego*, cùm non indigebam, fui *lilium*, id eſt, *ego*, fui *flos campi*, & fui *lilium*, ſcilicet, punctus multis perſequutionibus. *Ego* quidẽ, qui fui *lilium*, vt pungerer, fui & *lilium*, id eſt, decus *conuallium*, id eſt, humilium. Bene Chriſtus flori comparatur, quia ſicut flos per ſe naſcitur, & eſt decus *campi*; ita Chriſtus ſine humano ſemine natus, decus fuit Eccleſiæ, & totius mundi. *Sicut malus*. Vox Eccleſiæ ſic dicentis; Amicus meus commonet me ad paſsionem, & ego parata ſum obtemperare ei, freta eius ſuſtentamento, qui eſt, *ſicut malus*. *Sicut malus* attrahit viatores, & odore fructus & bona vmbra, deinde ipſius fructus refectione potius, quàm cæterę arbores: ſic Chriſtus & odore bonæ operationis & vmbra, id eſt, protectione, quod confert ſpiritualibus donis: & fructu; id eſt, Euchariſtia, melius quàm aliquis omnium, & inde ſubiungit, *Sub vmbra illius ſedi*, id eſt, in protectione ipſius contra æſtum diaboli quieui, *fructus eius*, id eſt, corpus & ſanguis, vel refectio diuini verbi *dulcis gutturi meo*, id eſt, cordi meo. Præter hæc etiam *introduxit me rex*, ſcilicet *qui potens eſt*, me ſuſtentare & defendere in D omni tribulatione, *in cellam*, in aliquantulam collectionem gentium, quæ eſt concluſa fide & operibus ſicut cella, ſic multiplicauit Eccleſiam. *Vinariam* dicit, quia Eccleſia propinat vinum; id eſt, amorem Dei, quo inebriantur bibentes, adeò vt obliuiſcantur parentum & prioris vitæ. Cum iſtis *ordinauit in me charitatem*, id eſt; ordine diſpoſuit in me charitatem, ſcilicet vt in primo loco ſecundùm dignitatem diligam Deum, & eum ex totis viribus, deinde proximum, & hunc diuerſis gradibus: primo loco patrem; ad vltimum inimicum, & hoc propter Deum. Fundatur autem hoc ordine charitas in nobis, vt prius noſipſos diligamus, & poſtea proximum, id eſt, vt eindem naturam; quàm in nobis ſaluari volumus, vbique eandem ſaluari velimus, & quia naturam noſtram diligimus, ad dilectionem Creatoris huius naturæ perducimur: & ita dilectio Dei, quæ dignior habetur, poſterior tempore habetur. Vnde Ioannes: *Si quis fratrem, quem videt, non diligit, Deum, quem non videt, quomodo poteſt diligere?* 1. Ioannis 4. Et quia hæc mihi fecit, ideo *amore eius langueo*, id eſt, vſque ad defectum carnis me affligo: & quia ſic *langueo*, ideo *fulcite me*, id eſt, ferte mihi conſolationem ex initiatis & perfectis. Per flores initia, per mala matura opera ſcilicet perfectorum. Sunt enim conſolationes Sanctorum bona opera aliorum. *Læua eius*. Dicit Salomon Prou. 3. *Longitudo dierum, in dextera eius, & in ſiniſtra eius diuitiæ & gloria*: ita hic accipimus per læuam ſeu ſiniſtram temporalia, per dexteram æterna. Et inde dicit ſponſa; Amore eius *langueo*, ſed ipſe me non deſeret, quia læua eius, id eſt, hæc temporalia ſunt ſub capite meo, id eſt, ſub mente mea; quia mens mea hæc contemnit: & tamen

A men his ſuſtentatur: non poſſet enim vigilare, & cætera huiuſmodi facere, ſi corpus his non reficeretur. *Laua* dico *ſub capite, & dextera illius*, id eſt, æternitas tandem recipiet me, quam modo obtineo ſola ſpe. Sicut *laua* indignior eſt quàm *dextera*, ſic temporalia æternis.

CHRISTVS.

Adiuro vos filiæ Ieruſalem per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neq; euigilare faciatis dilectã, quoadusque ipſa velit.

ECCLESIA.

Vox dilecti mei. Ecce iſte venit ſaliens in montibus, tranſiliens colles. Similis eſt dilectus meus capreæ, hinnuloque ceruorum. En ipſe ſtat poſt parietem noſtrum reſpiciens per feneſtras, proſpiciens per cancellos. & dilectus meus loquitur mihi: Surge, propera amica mea, columba mea, formoſa mea, & veni. Iam enim hyems tranſijt, imber abijt, & receſſit: flores apparuerunt in terra noſtra: tempus putationis aduenit. Vox turturis audita eſt in terra noſtra: ficus protulit groſſos ſuos, vineæ florentes dederunt odorem ſuum. Surge, amica mea, ſpecioſa mea & veni. Columba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ. Oſtende mihi faciem tuam ſonet vox tua in auribus meis. Vox enim tua dulcis, & facies tua decora.

Adiuro vos. Vox ſponſi. Videns amicam ſuam amore eius languere, & iam totam in tranquillitate mentis, & contemplatione perſiſtere, præcipit minoribus & ſubditis, ne peccatis & inobedientijs dimoueant illam ab illa quiete: vt
B ſi ita diceret, quia amica mea amore meo languet ideo *vos adiuro filiæ Ieruſalem*, id eſt, qui eſtis generati in viſione pacis, *per capreas ceruoſque camporum*, id eſt, ſi vultis habere capreæ naturas & cerui, quas habent Sancti. Natura capreæ eſt alta petere, clari intuitus eſſe, vnde dorcas vocatur, id eſt, clarè videns: mũda pabula eligere, ſi transfigatur ſagitta, ſcit ſeipſam ſanare: ita Sancti & altitudinem virtutum petunt, & Scripturas claré & ſubtiliter intuentur, & mundo pabulo diuini verbi reficiuntur, & ſi aliqua ſagitta diaboli vulnerantur, pœnitentia & oratione curant ſe, currentes ad Chriſtum, qui quaſi dictamnus eijcit ferrum de vulneratis. Cerui hæc natura eſt, vt velociter currat, & cùm plures tranſeunt de loco ad locum, adiuuant ſe inuicem ſuſtinere onera capitum, deglutiunt ſerpentem, & poſtea recurrunt ad viuum fontem, quaſi hauſto eijciunt venenum & renouantur: ita Sancti velociter currunt per hunc campum mundi, tendentes ad veram patriam, & portant inuicem onera ſua, compatientes ſibi, & neceſſaria miniſtrantes, & ſi aliquando venenum, id eſt, inſpirationem diaboli receperunt, recurrunt ad Chriſtum fontem viuum, quo & venenum diaboli, quod receperunt, euomant, & Deo renouantur. Si tales fieri vultis *filiæ Ieruſalẽ*, id eſt vos adhuc teneri, *adiuro vos, ne* amicam meam *ſuſcitetis*, id eſt, ab illa quiete mentis, in qua languet contemplando Deum, dimoueatis, vt oporteat eam laborare pro vobis: *neque euigilare faciatis*, vt quomodo eius quietem peccando, pro quo, ſi perceperit, laborabit, interrumpatis, & ſi non oporteat eam laborare. *Vox dilecti mei.* Vox ſponſæ. Intelligens affectionem ſponſi erga ſe, cùm interdixit, ne excitetis. *Vox* hæc, inquit, eſt *dilecti mei*, id eſt, qui hoc præcipit me diligit: & quia dixit, *quoadusque ipſa velit*, intelligo quòd vult vt deſcendam, ad aliquos generandos Deo: ad quod dat mihi exemplum ſui & auxilium, de quo item dat nobis Apoſtolis & exemplum & authoritatem, cùm dicit ad Philippenſ. 1. Cupio *diſſolui, & eſſe cum Chriſto, multo magis melius; permanere autem in carne, neceſſarium propter vos*, ſcilicet ad tempus. *Ecce iſte.* Ponit exemplum ipſius, ac ſi diceret: Bene debeo deſcendere ad aliquos adquirendos Deo, quia *ecce* ſic fecit ipſe, & hoc eſt, *Iſte*, qui ita me commonet, *venit* in naturam humanam, *ſaliens in montibus*, id eſt, pedes ponens, & habitans in illis, qui ſunt montes ſecundùm perfectionem & eminentiam virtutum & etiam eos ſalire fecit, ſicut Paulum, quem ex perſequutore citò fecit ſummum prædicatorem, *ſaliens* dico *in montibus, tranſiliens colles*, per quos illos aliquanto inferiores montibus, in quibus licet non ita Deus ſaliat, ſicut in Apoſtolis, & in cæteris montibus, tamen tranſilit eos, id eſt, vmbra ſua tangit eos, quia quandam cognitionem myſteriorum ſuorum oſtendit eis, licet non adeò plenam ſicut perfectiſsimis. *Similis*, & bene poteſt ſalire, quia *ſimilis eſt capreæ*, quia nunquam naturas capreæ adeò quiſquam habuit, vt Chriſtus. *Similis eſt hinnulo ceruorum*: ipſe eſt enim filius *ceruorum*, id eſt, Prophetarum & Patriarcharum, qui veloces cerui fuerunt. Chriſtus *hinnulo* comparatur: quia ſicut hinnulus leuis eſt, nulla carnis mole oppreſſus, diſtinctus maculis: ita Chriſtus nulla carnis mole preſſus fuit, & diſtinctus omnibus virtutibus. *En ipſe.* Oſtenſo exemplo in Chriſto, oſtendit ſibi auxilium eius adeſſe, ac ſi dicat: Laborare
debeo in adquiſitionem aliorum, ſicut ipſe fecit: & perficiam, quia eſt paratus auxiliari mihi: quod eſt, *ipſe ſtat*, paratus vt auxilium ferat incipientibus, *poſt parietem noſtrum*, id eſt, in carne noſtræ naturæ, quę in alijs præter Chriſtum propriè dicitur paries, quia eſt murus inter Deum & homines: quoniam caro eſt fomes peccati. Habent aliæ tranſlationes, *poſt ædificationem*: quia quicunque incipiat ædificare in virtutibus, Chriſtus *ſtat poſt parietem*, id eſt, latenter adminiſtrat auxilia, *reſpiciens per feneſtras*, id eſt, viſitans & conſolans eos manifeſtè, per apertas Scripturas, vt per Euangelia, vel per miracula manifeſta, *proſpiciens per cancellos*, id eſt, per ſtrictas & obſcuras Scripturas, vt per Prophetias, vel per incognita miracula, vel per Iudæorum excæcationem, & cætera. Cancellus eſt ſtrictum foramen maceriæ. *Dilectus meus loquitur mihi*, & proſpicit me, & commonet me; vbi eum annuntiem hoc modo: *Surge*, id eſt, deſcende de tua contemplatione, vt aliquos mihi lucreris. *Propera*, quoniam tempus breue eſt. *Amica mea*, id eſt, quam ego de omnibus elegi, *columba*, propter ſimplicitatem; *Formoſa*, ſecundùm virtutes, & ſic *veni*, quia alios adquirere eſt tuum ad me venire. *Iam enim.* Hæc quoque verba Chriſti, ſed ſponſa repreſentat ſibi dicta .a.d. Dico *ſurge*, prædica, & prædicatio tua non erit infructuoſa, quia infidelitas & perſequutio iam ceſſauit in gentibus, & hoc eſt, *hyems*, id eſt, infidelitas iam ceſſauit in gentibus, non quòd adhuc fidem recepiſſent, ſed habiles ſe præbebant. *Imber*, id eſt, perſequutio, id eſt, grando contundens, *iam abijt, & receſſit*, id eſt, in tantum iam ceſſauit, vt qui perſe-

A perſequebantur, modò ſequantur, *flores*, id eſt, initia virtutum, *apparuerunt in terra noſtra*, id eſt, in Eccleſia, quæ eſt bene culta. *Tempus putationis*, id eſt, purgationis, id eſt, ſuperflua reſecandi per pœnitentiam, & ſi qui noluerint, per excommunicationẽ extra Eccleſiã abijciendi. *Vox turturis*, id eſt, admonitio Spiritus ſancti, bene recepta, *in terra noſtra*. *Turtur*, quæ alta petit, propriè Spiritum ſanctum ſignificat, cuius eſt conferre altitudinem virtutum. Columba item, quæ in vallibus habitat, propriè ſignificat eundem Spiritum, quia ipſius eſt dare humilitatem. *ficus*, id eſt, Iudæa, *protulit*, & dimiſit *groſſos ſuos*, id eſt, inanes fructus ſecundùm carnalem intellectum legis: qui non perueniunt ad maturitatem, quia non perducunt ad perfectionem. Iudæa propter inania opera ſua ficui comparatur, quæ fructus facit inanes, id eſt, groſſos, qui nunquam perueniunt ad maturitatem. *Vinea*, id eſt, Eccleſiam ingredientes, *florentes*, id eſt, bene operari incipientes, *odorem dederunt*, id eſt, bonam famam de ſe emiſerunt. Per hæc omnia, ſcilicet cum dicit: Perſecutio iam ceſſauit, & alia huiuſmodi, notat ſtatum Eccleſiæ iam bene in gentibus adultæ, & propter hoc, *Surge amica mea ſpecioſa*, labora in alijs, & ita *veni columba mea in foraminibus petræ*. Nidificat quidem *columba* in petra, ſed non clauſa: potius vbi ſunt foramina, id eſt, receptacula & protectiones contra miluos, & cæteras importunitates. Per petram habemus Chriſtum, propter ſoliditatem: In quo ſunt foramina, id eſt, receptacula, quia ipſe nullum reijcit ad ſe venientem, & ipſis eſt, protectio contra hæreticos, & cæteras impugnationes diaboli: vel per foramina recipiantur plagæ propriæ Do-
B minici corporis, quas iubetur Eccleſia annuntiare, & in ipſis fidem veſtram fundare. Ædificat quoque *columba in cauernis maceriæ*. Dicitur maceria coadunatio lapidum, vbi ſic ſunt lapides ordinati, quòd nullus defluat, & ibi ſunt cauernæ, id eſt, quædam receptacula. Per maceriam ſignificantur, qui ex diuerſis gentibus aggregantur in vnione fidei Eccleſiæ, & ſic ſunt ordinati, vt nullus defluat vel diſſentiat à Catholica Inſtitutione, & in ipſa ſunt cauernæ, id eſt, ipſi ſunt receptacula omnium ad ſe venientium, & talis breuiter eſt collecta ſententia. *Surge amica*, & ſis *columba in foraminibus petræ & cauerna maceriæ*. Id eſt, cum ſimplicitate annuntia Chriſtum, qui non excludit venientes, ſed protegit: & prædica plagas ipſius, & vitam Sanctorum annuntia imitandam, in quibus erit refugium ad eorum ſectam accedentibus. *Oſtende mihi*. Hæc quoque verba ſunt ſponſi, ſed Eccleſia repręſentat ea. Dixit mihi ſponſus, *ſurge*, & hæc etiam dixit: *Oſtende mihi*, id eſt, vt placeat mihi, & etiam vt mihi ſis honori: *faciem tuam*, id eſt bonam operationem tuam, & *vox*, id eſt, admonitio & correptio. *tua ſonet in auribus meis*, id eſt, ſis mihi delectabilis, & verè placebis mihi, quia ſuauis es, *& facies tua decora*, id eſt, opera pulchra, cuius vox & opera aliquando mihi diſplicuerint.

Capite nobis vulpes paruulas, quæ demoliuntur vineas. nam vinea noſtra floruit. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui paſcitur inter lilia, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ. Reuertere, ſimilis eſto dilecte mi capreæ, hinnuloque ceruorum ſuper montes Bethel.

CAPITE. Iterum verba ſponſi, ſed Eccleſia C repręſentat ea: & rogat ſponſus amicos ſuos, vt iuuent Eccleſiam, ſcilicet remouendo hęreticos: ac ſi dicat: Dilecte mi *ſurge*, & amicis ſuis, *Capite*, id eſt, circumuenite, & ſententias eorum falſas & inutiles demonſtrate, vulpes, id eſt, hæreticos, qui propter calliditatem vulpi comparantur. *vulpes paruulas*, id eſt, qui ſe humiles & iuſtos oſtendunt vt potius decipiant, ideo dico *capite*, quia demoliuntur, id eſt, foueas faciunt & corrodunt *vineas*. *Nam vinea*, & opus eſt, vt capiantur, quia *vinea*, id eſt, Eccleſia de gentibus, quam magna cura excolui, *floruit*, id eſt, iam initia quædam in ſe oſtendit virtutum, cuius fructum parant hæretici impedire. *Dilectus meus*, ac ſi dicat, Prædictis modis monet me amicus meus, & ipſe *dilectus meus* ſemper eſt *mihi* auxiliator, & *ego* ideo ero ei obediens, & adhærens in quantum potero, vt adquiram aliquos *illi*, *qui paſcitur*, id eſt, delectatur & reficitur *inter lilia* id eſt, in operibus illorum, qui ſunt *lilia*, id eſt, candidati in virtutibus, *donec aſpiret dies*, id eſt, communis reſurrectio, quæ erit lux vera, & reficiet nos omni exultatione poſt labores huius vitæ, *& donec inclinentur vmbræ*, id eſt, tranſeant ignorantiæ huius vitæ interim delectatur Deus in bonis operibus noſtris, quæ poſtea non erunt. *Reuertere*. Ipſa Eccleſia volens laborare ad correctionem aliorum gentilium, rogat ipſum Deum, vt iuuet eam, ſcilicet oſtendat ſemetipſum illis acquirendis: & hoc eſt. *Reuertere*, id eſt, condeſcende iſtis, & aſpira eos interius, quia aliter labor noſter erit infructuoſus: vel *reuertere*, quia ab eis per peccata primi parentis receſsiſti: *reuertere*, ad cognitionem, & vt habites in iſtis. dico, *Reuertere, & eſto ſimilis capreæ, hinnuloq́ ceruorum*. Natura capreæ & hinnuli eſt, vt licet in ſummitate montium habitent, deſcendant tamẽ in col- D les, vt ab inferioribus videantur. *capreæ* dico, euntis *ſuper montes Bethel*, id eſt, domus Dei. Cùm enim Chriſtus habitet in montibus, id eſt, in eminentioribus propter virtutes, rogatur deſcendere ex ipſis, & per ipſos vſque ad cognitionem inferiorum.

CAPVT III.

IN lectulo meo per noctes quæſiui quem diligit anima mea: quæſiui illum, & non inueni. Surgam, & circuibo ciuitatem, per vicos & plateas quæram quem diligit anima mea: quæſiui illum, & non inueni. Inuenerunt me vigiles, qui cuſtodiunt ciuitatem. Num quem diligit anima mea, vidiſtis? Paululum cùm pertranſiſſem eos, inueni quem diligit anima mea: tenui eum, nec dimittam, donec introducam, illum in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ.

IN lectulo meo. Vox minorum, & vbi oſtenditur conuerſio minorum, manifeſtatur effectus prædicationis maiorum: ac ſi ita reſponderent modò minores: Tu mater noſtra precaris Deũ, vt nos inſpiret, quod nobis neceſſe eſt: quia aliter ad ipſum venire non poſſumus, quia per priorem vitam voluptatum noſtrarum inuenire ipſum non poſſumus, & hoc eſt, quod dicit, *In lectulo meo*, hoc eſt, in mundanis voluptatibus, in quibus omnino quieſcebam, *quæſiui illum*. Mens enim cuiuſque naturaliter ſomniat bonum, & inueſtigat. *Quæſiui illum* dico, ſed *per noctes*, id eſt, per ignorantias, ſcilicet per hæc temporalia, vt ſi

A quis per diuitias expectat ſufficientiam: *illum* quidem, *quem* modo *diligit anima mea*, id eſt, tota affectio mentis meæ, *& non inueni illum*. Non enim poteſt aliquis Deum adipiſci per has dilectiones. Quod bis ponit *quæſiui*, notat affectionem quærentis, & multiplicitatem inquiſitionis. *Surgam*, &c. Quia in lectulo *non inueni*, ideo *ſurgam* à lectulo, ſcilicet relinquam mundi appetitum, *& circuibo*, ſcilicet fragiles diligenter conuertam, & inquiram cognitionem Dei, *ciuitatem*, ſcilicet matrem meam Hieruſalem, conuocationem quidem Sanctorum, quæ mihi prædicauit *per vicos*, id eſt, inquirendo ab illis, qui ſtrictiora præcepta ſectantur. *Per plateas* accipimus illos, qui laxiora præcepta ſequuntur, vt coniugatos, quibus licitum eſt mundo vti. *Quæſiui illum & non inueni*. Ponit cauſam quare ab illis quærat, quoniam prius *quæſiui* vbi non erat, *& non inueni, inuenerunt me*. Dixi, *ſurgam*, ſurrexi, & *quæſiui*, & *me* quærentem *inuenerunt*; id eſt, meam affectionem cognouerunt, *vigiles*, id eſt, ſancti paſtores, qui cuſtodiunt Eccleſiam Dei. Cùm dicit ſe prius inuentam, quàm inueniſſe, notat nobis vigilantiam & diligentiam, quam debent habere paſtores in Eccleſia, ſcilicet, vt ex quo mouetur aliquis compunctione, parati ſunt paſtores vt eum commoneant, & ad notitiam Dei pertrahant. *Num quem diligit*. *Inuenerunt me vigiles* ita dicentem eis. *Num vidiſtis*, id eſt, cognitionem amici mei habuiſtis: per hoc, quod dicit prius loquutum quærentem, cùm prius à vigilibus inuentus eſſet, notat diligentiam & magnam affectionem quærentis. *Paululum*. Quæſiui ab illis, ſed eorum oſtenſione contenta non ſui, ſed tranſiui, altius quæ-
B rendo eum, & per ipſos, quia ipſi me inſtruxerunt quomodo eum quærere debemus, & tandem *inueni*, ſcilicet bonitatem & dulcedinem aliquantulum deguſtaui. *paululum* Ideo dicit, quia ſine magno labore cognitio Dei habetur. Ex quo enim percipit Deus affectionem quærentis, ipſe ſeipſum offert, & ſponte ingerit. *Inueni* dico, & tenui, id eſt, firmiter adhæſi, *nec dimittam, donec introducam illum in domum matris meæ*, id eſt, in plenitudinem gentilitatis, quæ me in carnalibus deſiderijs educauit, *& in cubiculum genitricis meæ*, id eſt, donec faciam aliquos de gentibus ſibi lectulum, in quo quieſcat ſine offenſa. Matrem dicit, quantum ad educationem; genitricem, quantum ad creationem: & notatur hîc Eccleſia in eo ſtatu, in quo plenitudo gentium ſubintrauit.

Adiuro vos filiæ Ieruſalem, per capreas, ceruoſque camporum, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam, donec ipſa velit. Quæ eſt iſta quæ aſcendit per deſertum, ſicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuerſi pulueris pigmentarij? En lectulum Salomonis ſexaginta fortes ambiunt ex fortiſſimis Iſrael. omnes tenentes gladios, & ad bella doctiſſimi: vniuſcuiuſque enſis ſuper femur ſuum propter timores nocturnos.

ADIVRO vos. Vox ſponſi. Videns namque Chriſtus affectionem huius introductæ gentilitatis, quæ dicit, *introducam illum in domum matris meæ*, præcipit iterum ſubditis, ne eam inquietent, ſicut ſuperius fecit de matre illius. *Quæ eſt iſta*. Vox Iudæorum. Videntes tam plenariam conuerſionem gentilium, admirantes dicunt, *Quæ eſt iſta quæ aſcendit*, de virtute in virtutem tendens peruenire ad ipſum Deum, *per deſertum*, id eſt, C per totam gentilitatem, quæ dicitur *deſertum* ab omni cultu diuino, ſcilicet ſine circumciſionibus & cæteris inſtitutis legalibus, quæ nos habemus. *Aſcendit* dico *ſicut virgula*, id eſt, recta & gracilis, attenuato corpore, non impinguato, quæ *virgula* ſit *fumi*, id eſt leuis, nullo pondere peccatorum prægrauetur, quin libera altum petat: *fumi* dico, non qui noceat oculis, ſed qui procedat *ex aromatibus*, ſcilicet ex quolibet genere virtutum: & determinat ipſa aromata per partes, cùm dicit, *myrrhæ, & thuris*. Per myrrham ſignificamus illos, qui dediti ſunt amaritudinibus carnis, vt Martyres. Per thus, quod orationes ſignificat, habemus illos, qui orationi inſiſtunt, & talis eſt ſententia: Aſcendunt quidam per mortificationem, quidam proferunt Deo bonum odorem, ſcilicet deuotionem orationum, & non ſolum per hæc duo genera virtutum aſcenditur, ſed per vniuerſum puluerem. Per pigmentum accipimus quaſdam virtutes: per puluerem eas redactas in quandam vtilitatem, non enim valent virtutes in arrogantia, ſed debet homo vilem ſeipſum reputare, recognoſcens ſe ſibi nunquam poſſe ſufficere. *En lectulum Salomonis*. Vox ipſius Eccleſiæ de gentibus reſpondentis. Inuitat Eccleſia de gentibus Iudæos ad amorem Chriſti, ſicut Regina Auſtri 3. Reg. 10 a. de longinquo veniens audire ſapientiam Salomonis, eos præſentes & familiares ad idem inuitaret. Tu quæris quæ ego ſum, & ego tibi dico, quia ſponſa ſum Salomonis, & hoc potes cognoſcere per hæc interſignia ſua, quæ omnia in me reperies. hoc dicit. *En lectulum Salomonis*, id eſt, in manifeſto habes, quia inter nos eſt lectulus, id eſt, tales ſunt inter vos, in quibus quieſcit ſine offenſione verus pacificus, & hunc *lectulum ambiunt ſexaginta* D *fortes*, id eſt, cuſtodes habemus in Eccleſia. Per *ſexaginta* habemus perfectos in decem præceptis. *Fortes* ideo dicit, quia humiles ſunt & potentes reſiſtere aduerſarijs: & hi omnes ſunt electi *ex fortiſſimis Iſrael*, id eſt, virorum, qui vident Deum, & omnes hi ſunt *tenentes gladios*, id eſt, verbum Dei, omneſque bene ſciunt illo gladio percutere, &, hoc eſt, *ad bella doctiſſimi*. Hic datur nobis intelligi, quòd tales debeant paſtores eſſe, qui cùm habeant diuinam ſcientiam interius, ſciant etiam conuenienter eam exponere prædicando vnicuique ſecundùm modum ſuum. *Vniuſcuiuſque enſis*, id eſt, verbũ Dei vnicuique eorũ commiſſum, iacit vnuſquiſque *ſuper femur ſuum*, id eſt, carnem ſuam, quia vnuſquiſque mortificationem carnis, quam alijs prædicat, in ſeipſo ipſe demonſtrat: *propter nocturnos timores*, id eſt, propter occultas Diaboli concuſſiones & ſuggeſtiones.

Ferculum fecit ſibi rex Salomon de lignis Libani, columnas fecit eius argenteas, reclinatorium aureum, aſcenſum purpureum, media charitate conſtrauit propter filias Ieruſalem. Egredimini, & videte filiæ Sion regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater ſua in die deſponſationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.

FERCVLVM fecit. Oſtendit hîc Eccleſia quædam interſignia Salomonis in ſe inueniri, per quæ cognoſceretur ſponſa veri pacifici: oſtẽdit & alia. *Ferculum* dicitur ſella portatoria, dicta à ferendo, in qua ſedet iudex, ac ſi diceret: Præter hæc prædicta fecit in nobis quoſdam iudices, in quibus & per quos ipſe iudicaret, & hos

A tales non elegit debiles vel immundos, ſed *de lignis Libani.* Per ligna notamus quòd robuſti ſint, nec frangantur aduerſis. Per Libanum, quod interpretatur candidatio, ſignificatur, quòd mundi ſint & candidati virtutibus. *Columnas*, id eſt, ſuſtentatores, iudices ſcilicet perfectiores, in quibus alij innituntur, *fecit argenteas*, id eſt, clarè tinnientes ſummo nitore diuini eloquij. *Reclinatorium autem.* *Reclinatorium* eſt illud, in quo reponitur caput alicuius ad requiem: per quod intelligimus illos, qui diuinitatem Dei potius intuentur, & hi ſunt *aurei*, id eſt, radiantes charitate & ſapientia, *Aſcenſum*, id eſt, aſcendentes per gradus virtutum, qui quaſi non aſcendunt, quia ex ſe nil boni faciunt, ſed Chriſtus aſcendit in eis, per quem: vel cuius auxilio bonum omne facimus. Hos tales fecit porpureos, id eſt, paratos cuilibet perſequutioni, & hoc *conſtrauit*, id eſt, ornauit *charitate*, ſcilicet vt charitas cæteris omnibus virtutibus eſſet ornamentum, ſicut perpulchrè deducit B. Paulus 1. Cor. 13. *Charitate* dico *media*, id eſt, quæ ab omnibus poſſet æqualiter participari, vel *conſtrauit charitate*, id eſt, cæteras omnes virtutes inferiores, & conſtratas, quia niſi per charitatem nihil proficiunt, vt amplè declarat D. Paulus 1. Corin. 13. vel *media* videlicet prædicta vt *ferculum*, & cætera in medio poſita *conſtrauit*: & hęc omnia ornamenta poſuit in nobis rex *propter filias Ieruſalem*, id eſt, propter minores & adhuc teneros animandos, vt & ipſi properent ad iſtas dignitates, ſcilicet vt fiant ferculum, aſcenſus, & reliqua omnia ſimiliter: Vel *propter filias Ieruſalem* dicamus, propter Iudæos ſcilicet, vt Iudæi conſiderantes dignitatem noſtram, conuertantur.

B *Egredimini.* Item vox Eccleſiæ de gentibus ad Iudæos: ac ſi diceret, Per hæc omnia ornamenta poteſtis me cognoſcere ſponſam Chriſti, & ideo vt vos talia habeatis *filiæ Sion*, id eſt, vos Iudæi. Ponit *Sion* pro tota Iudęa. *Egredimini*, id eſt, dimiſſa carnalitate Chriſto adhæreatis, & vt egredi poſsitis, *videte*, id eſt, conſiderate *regem Salomonem*, id eſt, Chriſtum, *in diademate*, id eſt, in victoria paſsionis, quam conſequutus eſt per matrem ſuam, ſcilicet Synagogam, quæ eum cruci affixit. Vel aliter, conſiderate Chriſtum *in diademate*, id eſt, in paſsione, in qua coronam deuicti diaboli obtinuit: qua paſsione *coronauit eum mater ſua*, ſcilicet Synagoga, quæ eum cruci affixit. *Mater* dico, quæ *coronauit eum in die deſponſationis illius*, id eſt, Chriſti, & quando Chriſtus factus eſt ſponſus Eccleſiæ, ſcilicet in vtero Virginis primò. Dicitur enim thalamus ſponſionis venter illius, quia illic diuinitas iungens ſe humanæ naturæ, à qua per peccatum diuiſa fuerat, ſpondet ſe deinde cæteris eiuſdem naturæ. Secundò, & melius ad propoſitum, dicimus ſponſionem factam eſſe in paſsione his, qui in ipſa fidem fundauerant. O *filiæ Sion* cognoſcite ipſum *regem in die lætitiæ cordis eius*, id eſt, reſurrectionem, & aſcenſionem, & alia conſiderate, quæ omnia vos reuocabunt ad amorem ipſius.

CAPVT IV.

Quàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es: oculi tui columbarum, abſque eo quod intrinſecus latet. Capilli tui ſicut greges caprarum, quæ aſcenderunt de monte Galaad. Dentes tui ſicut greges tonſarum, quæ aſcenderunt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt inter eas. Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquium tuum dulce. Sicut fragmen mali Punici, ita gena tua, abſque eo quod intrinſecus latet. Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata eſt cum propugnaculis. Mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortium. Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui paſcuntur in lilijs, donec aſpiret dies, & inclinentur vmbræ. C

QVAM pulchra es. Vox ſponſi conſiderantis affectionem illius gentilis Eccleſiæ, quæ vellet quaſcunque poſſet in amicas ſibi attrahere, commendat eam inde. *Oculi*, id eſt, *tui* prouiſores, & diligenter intuentes Scripturas, ſunt columbini, id eſt, ſimpliciter intuentes, & omni interiori ſimplicitate fulgentes. oculos dico columbinos, *abſque eo quod intrinſecus latet*, id eſt, præter intentionem, quæ longè pulchrior eſt. *Capilli tui*, id eſt, proximè adhærentes capiti, & ſubtiles ac graciles, ſicut veri pauperes, ſunt *ſicut greges caprarum.* *Grex* propter multitudinem: *capræ* dicuntur, quia & alta petunt, & cæteras virtutes habent capræ, quas prædiximus. *quæ aſcenderunt de monte*, id eſt, de eminentia virtutum tendentes ad perfectionem, montem dico *Galaad*, id eſt, vbi eſt aceruus teſtimonij. Sancti enim non continent virtutes tacitè, ſed proferunt multipliciter teſtimonium Chriſti. *Galaad* dicitur ideo aceruus teſtimonij, quia Iacob & Laban auunculus eius ibi conſtruxerunt aceruum lapidum, quaſi pacis ſuæ teſtimonium. *Dentes tui*, ſcilicet qui ſunt in genis fundati, & per quos conteritur cibus, ſunt illi Sancti, qui conterunt Scripturas, & inferioribus intelligibiles reddunt, & hi tales ſunt *ſicut greges tonſarum.* *greges*, quia multi. *tonſæ* D ideo, quia ſicut ouis in tonſione deponit vetuſtatem ſuam; ita iſti depoſuerunt omnem ſuam vetuſtatem, *quæ aſcenderunt de lauacro.* Aſcendunt quidem Sancti ad virtutes de lauatione baptiſmi, & *omnes*, ſecundùm maiorem ſui partem, tam *oculi*, quàm *capilli* & *dentes*, ſunt generantes Deo filios ex vtroque populo, ſcilicet Iudaico & gentili. *Omnes* ſunt *gemellis fœtibus*: quia vnuſquiſq; fidem habet & opera. *Sicut vitta coccinea labia tua.* *Vitta* officium eſt, capillos conſtringere circa caput, Ita *labia*, id eſt, prædicatores, per quos loquitur Deus, conſtringunt capillos Chriſto, ne diffluant à capite. *Coccineam* dicit propter dominicę paſsionis rubedinem. Vel per *capillos* poſſunt accipi cogitationes, quæ à mente dependent, & eam ornant. Ipſæ enim cogitationes coercentur prędicatione diuini verbi, & circa mentem conſtringuntur. *Eloquium tuum*, id eſt, doctrina tua, *dulce*, nutriens ſicut lac. *Sicut fragmen mali Punici.* Malum Punicum exterius eſt rubeum, ſed cùm frangitur, intus apparet candidum. *ita gena tua*, id eſt, Sancti illi perfectiores intus ſunt ſicut dentes: exterius ſunt triti multis perſequutionibus, & ſunt viles mundo: interius verò cogniti inueniuntur candidi multis virtutibus *abſque eo quod intrinſecus latet*, id eſt, intentione, quæ longè pulchrior eſt. *Sicut turris Dauid collum*, id eſt, Sancti, per quos deſcendunt Scripturæ ad inferiores, habent & cætera officia colli: ſuntque ſicut *turris*, id eſt, defenſio aliorum ad eos confugientium, in qua habitat & militat verus *Dauid*, *quæ turris eſt ædificata cum propugnaculis*, id eſt, firmis & opti-

A mis ſententijs, quibus procul pellant inſultantes inimicos. *Mille clypei*, ſunt immorantes circa collum, habent illi propugnacula: prodeuntes verò ad bella, accipiunt ab illis, qui collum ſunt, vniuerſas ſententias, quibus ſe protegãt, & hoc dicis per *mille clypeos*: & accipiunt etiam alias ſententias, quibus deuincant alios, & ſibi attrahant: & hoc eſt quod ſupponit, *omnis armatura fortium*. *Duo vbera*, id eſt, prædicatores tui, in quibus continetur doctrina ſancta ex gentili & Iudaico populo: vel etiam ipſi populi, qui doctrina nutriuntur, ſunt *ſicut duo hinnuli capreæ gemelli*, id eſt, virtutes hinnuli habẽt & *capreæ*, & ſunt *gemelli*, id eſt, ſibi ſimiles, & aſſentientes in eadem inſtitutione. Vel poſſumus accipere per *vbera* duo teſtamenta, quæ iam à ſe non dicuntur diſſentientia: vel poteſt dici de omnibus prædictis *paſcuntur*, id eſt, reficiuntur & delectantur, *in lilijs*, id eſt, in candidatione & ſuaui odore bonorum operum. Interim dico *donec aſpiret dies*, ſcilicet æterna beatitudo, *& inclinentur vmbræ*, id eſt, tranſeant iſtę ignorantiæ.

Vadam ad montem myrrhæ, & ad colles thuris. Tota pulchra es amica mea, & macula non eſt in te. Veni de Libano ſponſa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir & Hermon, de cubilibus leonum, de montibus pardorum. Vulneraſti cor meum ſoror mea ſponſa, vulneraſti cor meum in vno oculorum tuorum, & in vno crine colli tui. Quàm pulchra ſunt mammæ tuæ ſoror mea ſponſa? Pulchriora ſunt vbera tua vino, & odor vnguentorum tuorum ſuper omnia aromata. Fauus diſtillans labia tua ſponſa, mel & lac ſub lingua tua: & odor veſtimentorum tuorum ſicut odor thuris. Hortus concluſus ſoror mea ſponſa, hortus

B *concluſus fons ſignatus. Emiſſiones tuæ paradiſus malorum Punicorum cum pomorum fructibus. Cypri cum nardo, nardus & crocus, fiſtula, & cinnamomum cum vniuerſis lignis Libani, myrrha & aloë cum omnibus primis vnguentis. Fons hortorum, puteus aquarum viuentium, quæ fluunt impetu de Libano. Surge Aquilo, & veni Auſter, perfla hortum meum, & fluant aromata illius.*

VADAM ad montem myrrhæ, ac ſi dicat ipſa ſponſus: Talia ſunt membra tua, & ego præter hoc faciam omnia meliora, conferendo & multiplicando gratiam, & hoc dicit, *Vadam*, id eſt, conferam gratiã, *ad montem myrrhæ, & ad colles thuris*. Per *montem myrrhæ* habemus Martyres, per *colles thuris* Confeſſores, qui præſentant Domino ſuauem odorem orationum: & meritò hoc tibi faciam, quia *tota pulchra es, & macula*, id eſt, criminale, *non eſt in te*: & quia talis es, *veni*, ad me, *de Libano*, id eſt, de bona operatione facta in vita, *veni* ſecundùm animam, ſcilicet anima exiens de corpore. *veni de Libano*: quia candor virtutum & bona operatio perducit ipſam ad DEVM: *veni* reſumendo corpus in communi reſurrectione, & tunc *coronaberis*, id eſt, victoriarum retributionem accipies. In corpore & anima *coronaberis de capite Amana*, id eſt, de maioribus illorum, in quibus vigilat diabolus, vt aliquos dilanier. *Amana* namque interpretatur dens vigiliarum. & *coronaberis de vertice Sanir*, id eſt, de principibus illorum, qui per quaſdam ignorantias & fatuitates decipiunt homines. *Sanir* interpretatur nocturna auis, & per hoc intelligimus ignorantias & occultè decipientes, & cum his *coronaberis* de *Hermon*, id eſt, conuertes aliquos, qui erant *Hermon*, id eſt, anathema,

C quod eſt ſeparatio: videlicet tales reuocabis Domino, qui iam non tantùm dicebantur ſeparati, ſed ipſa ſeparatio à Deo. *Coronaberis* dico *de cubilibus*, id eſt, de illis, in quibus cubat & quieſcit *leo*, id eſt, diabolus manifeſtè ſæuiens. & hæc eſt ſententia, præmium recipies & pro apertis perſequutionibus, ſicut pro ſupradictis: & *coronaberis de montibus pardorum*, id eſt, de hæreticis, quos de inimicis etiam conuertis, qui dicuntur *montes* pro nimia elatione: *pardi*, quia diſtincti ſunt varijs ſectis & hæreſibus, ſicut pardus varijs maculis. *Vulneraſti cor meum* Dico *veni coronaberis*, quia valde te diligo: & hoc dico, *vulneraſti cor meum* dilectione tua *Sororem* eam nominat, quia de eadem natura eſt ſecundùm humanitatem, & cohæres regni per gratiam adoptionis, vt deducit D. Paulus Roman. 8. cap. & ad Galat. 4. annot. *Vulneraſti* dico *cor meum*. Repetitio præ nimia affectione dilectionis. *vulneraſti* dico *in vno oculorum*, id eſt, quia vniuntur in me vna conſpiciendo & inquirendo illi, qui ſunt in te oculi, & ſimiliter illi, qui ſunt crines tui, ideo etiam *vulneraſti cor meum*. quia *mammæ tuæ*, id eſt, doctrina tua, quod eſt lac nutriens, *ſunt pulchræ*, id eſt, ſuauiter Deo nutrientes populos. *vbera tua*, id eſt, ipſa tua doctrina, ſunt *pulchriora vino*, id eſt, omni mundana ſapientia, quæ inebriat & ſuperbire facit habentes. *& odor*, id eſt, bona fama ſpiritualium gratiarum, quæ in te ſunt, ſuperat *omnia aromata*, id eſt, omnia terrena vnguenta, & propter hoc ideo *ſponſa vulneraſti cor meum*, quia *labia tua*, id eſt, prædicatores ſancti, per quos loqueris, ſunt *fauus*, id eſt, *vas mel* continens, id eſt, dulciſſimam doctrinam, & non alijs denegantes, ſed ſunt *diſtillans fauus*, quia verbo alijs præbent

D nutrimantum. *ſub lingua tua*, id eſt, in abſcondito cordis tui: quod dicitur eſſe *ſub lingua*, quia quod ibi eſt, manifeſtatur per linguam. eſt *mel & lac* educans paruulos, educans & adultos. Per *lac*, quod eſt nutrimentum puerorum, habemus doctrinam, qua minores edueantur: per *mel*, quod pueri guſtare nolunt, nec vbera matris parum inde tacta, ſed adulti libenter comedunt, habemus doctrinam, qua maiores paſcuntur. Vel aliter, *mel, & lac*, id eſt, hęc corporea alimenta, *ſub lingua tua*, id eſt, inferiora & indigniora, quàm lingua tua, id eſt, ſpirituali doctrina, quæ eſt in lingua tua, *& odor veſtimentorum tuorum*, id eſt, bona fama operum tuorum, quibus tegis pudenda, eſt *ſicut odor thuris*, id eſt, ita placens DEO, ſicut bona deuotio in orationibus ſanctorum. placent enim DEO ſimul iſta in aliquo, orationes & bona opera: alterum enim non placet ſine altero. *Hortus concluſus*. Iooo cum prædictis *vulneraſti cor meum*, quia eſt propriè *hortus*, id eſt, proferens diuerſa genera virtutum, in quibus ego delector, & paſcor, ſicut *hortus* profert diuerſa genera herbarum. *hortus* dico *concluſus*, id eſt munitus, & vallatus fide, & operibus, quod nunquam in te pateat aditus inimicis, & furibus. Es etiam *fons ſignatus*. *Fons* dicitur Eccleſia propter baptiſmum, à quo lauantur omnes, qui ſunt in Eccleſia. Vel *fons*, quia ipſa Eccleſia habet in ſe diuinam ſapientiam, de qua fluunt multæ aquæ, ſcilicet doctrinæ multæ. Quod dixit bis *hortum*, fuit ex nimia affectione diligentis: vel per hoc dat intelligere *hortum* ex Iudæis, & *hortum* ex gentibus. *Emiſſiones tuæ*. Vocauit eam *hortum*, modò ponit cuiuſmodi *fructum* proferat *hortus* iſte, id eſt, *mala Punica*, & ſimilia, & h[illegible]

Emiſſio

A *Emiſſiones*, id eſt, illi, quos tu generas Deo, ſunt *mala Punica*, id eſt rubei, & parati cuilibet perſequutioni *cum pomorum fructibus*, id eſt, cum maturis pomis. Per hæc accipimus Sanctos illos, qui licet non ſint dediti paſsionibus, faciunt tamen matura opera, quorum odore Deus reficitur, & hæc talia *poma* ſunt mihi *paradiſus*, id eſt, deliciæ. delectatur enim Deus in talibus, ſicut aliquis in paradiſo. Iterum *emiſſiones tuæ* ſunt *Cypri cum nardo*. *Cyprus* enim eſt virga gracilis, quæ creſcit in magnam altitudinem, & habet grana, vnde fit regium vnguentum: & habet ſecum *nardum*, quæ herba humilis eſt. Per *cyprum* habemus Sanctos, qui creſcunt in multam altitudinem virtutum, & proferunt grana, id eſt, bona opera, quibus vngitur ac delectatur Deus: & ſemper ſunt cum humilitate, quæ per *nardum* ſignificatur. Iterum *emiſſiones tuæ* ſunt *nardus & crocus*. *Crocus* eſt herba habens aureum florem, per quem intelligitur diuina ſapientia, quæ non debet in aliquo eſſe cum timora, ſed *cum nardo*, id eſt, cum humilitate. Sunt etiam *emiſſiones tuæ* pariter *fiſtula, & cinnamomum*. *Fiſtula* eſt herba rubeum habens corticem, & purgat optimè tumores pulmonis: *& cinnamomum* eſt vilis coloris, ſcilicet cinerei. Per *fiſtulam* accipimus illos, qui habent in memoria paſsionem Domini, quæ auſert tumores à cordibus eorum, & faciunt ſeipſos viles, & comparabiles cineri, nil de ſe præſumentes, ſed omnia bonitati Dei attribuentes. Dico *emiſſiones tuas cum vniuerſis lignis Libani*, id eſt, emittis pariter cum ſupradictis omnia ligna, id eſt, omnes fortes & robuſtos ad ſuſtinendum pondus Eccleſiæ, qui ſunt *Libani*, id eſt, candidati in virtutibus. Sunt etiam *emiſſiones tuæ myrrha & aloe*, id

B eſt, illi, qui maiores & minores patiuntur perſecutiones. *Aloe* namque minus amara eſt quam *myrrha*: Vel per *myrrham* accipiamus paſsionem martyrij. Per *aloen*, quæ guſtu amara eſt, & interius recepta ſanat, accipiamus mortificationem carnis per vigilias & ieiunia, & ſimilia: quæ licet ad faciendum videantur grauia & intolerabilia, tamen interius animam ſanant. *Cum omnibus primis vnguentis*, id eſt, omnia ſunt prima vnguenta, id eſt, dona ſpiritualia, quæ ſunt prima & digniora omnibus carnalibus vnguentis, vel per *prima vnguenta* accipiamus charitatem, quæ prima eſt inter omnes virtutes. Oſtendit fructus: modò ponit vnde ipſe *hortus* habeat irrigationem quaſi diceret, in horto eſt *fons*, id eſt, baptiſmus, vel diuina ſapientia: *fons* dico *hortorum*, irrigans hortum ex Iudæis, & hortum ex gentibus, & non talis *fons*, qui poſsit citò euacuari, ſed qui ſit *puteus*, id eſt, altus & profundus, quia quanto magis inquirit diuina ſapientia, tanto profundior inuenitur. Profunda ſunt ea, quæ in baptiſmo ſignificantur, *puteus* dico *aquarum*, ex quo *fluunt*, aquæ, *fluunt* quidem ex diuina ſapientia aquæ, quæ lauant & mundas reddunt animas. *fluunt* quoque ex baptiſmo aquæ, id eſt, dona Spiritus S. quæ in baptiſmo recipiuntur. *Aquarum* dico *viuentium*, id eſt, animas viuificantium. *quæ* currunt ad correctionem inferiorum *de Libano*, id eſt, de maioribus & de perfectis, qui ſunt candidati in virtutibus. *Fluunt* dico, & non parcè, ſed abundanter & impetuosè. *Surge Aquilo*. Quaſi dicat, *hortus* meus tales debet fructus emittere, & vt fructus eius non pereant, *Surge Aquilo*, id eſt, tu diabole, & fuge. Arbores congelat *Aquilo*, quia frigidus eſt, vt fructum deſtruat: ita diabolus conſtringit congelatque remouendo charitatem à corde hominum, ne proferant Deo fructum bonæ operationis. *Surge* dico *Aquilo*, *& veni Auſter*, id eſt, veni calide, ſcilicet Spiritus ſancte, conferens ardorem charitatis, & *perfla hortum*, remouendo congelationem infidelitatis, & inſpirando dilectionem Dei: *& ſic fluant aromata illius*, id eſt, fructus, ſcilicet odoramenta bonorum operum. Vel aliter, Quia amica mea talis *hortus* eſt, & huiuſmodi *fructus* emittere debet, ideo *ſurge* tu Aquilo, id eſt, diabole, & commoue eam: *&* tu *Auſter*, Spiritus ſancte, tepida aura tua reſice eam, & *perfla* vterque *hortum meum*. *Aquilo* enim commouens arbores facit eas germinare, vt *Auſter* ſuccedens fructum faciat producere. ita perſequutio ſuccedente feruore charitatis gratia Spiritus ſancti facit Eccleſiam fructificare. C

CAPVT V.

Veniat dilectus meus in hortum ſuum, & comedat fructum pomorum ſuorum. Veni in hortum meum ſoror mea ſponſa, Meſſui myrrham meam cum aromatibus meis: comedi fauum cum melle meo, bibi vinum meum cum lacte meo. Comedite amici, & bibite, & inebriamini chariſſimi.

VENIAT dilectus. Vox ipſius ſponſæ de gentibus. Attendens quidem Eccleſia, quòd Christus ita commendaſſet eam, vocans *hortum*, & ſimilia, & etiam præcepiſſet *Auſtro*, vt eam perflaret, precatur ipſum, vt ipſe iterum veniat, ſcilicet multiplicando in eam gratiam ſuam. Quaſi dicat, Quia huiuſmodi fructum facere debeo, quod per nunquam poſſum. *Veniat* ergo, D id eſt gratiam ſuam in me multiplicet, quod eſt venire ipſius: & ita *comedat*, id eſt, ſatietur bonis pomis, ſcilicet operibus ſuorum, pomis dico, quæ ſunt fructus, id eſt, non in flore, ſed maturitate, ſcilicet maturis & perfectis operibus ſuorum delectetur. *Veni in hortum*. Vox ſponſi ad Eccleſiam. Precaris vt veniam *in hortum*, ſed ego iam *veni*, id eſt, gratiam conferendo & multiplicando, viſitaui Eccleſiam meam, & hoc eſt, quod dicit, *Veni in hortum meum*, & de hoc horto meo *meſſui myrrham meam*, id eſt, collegi, & repoſui in ſecretarijs *myrrham*, id eſt, Martyres ſanctos, quos Martyres collegi *cum aromatibus meis* aromata, id eſt, Confeſſores meos, quorum orationibus ego delector, ſicut aliquis bonis odoramentis. *Comedi*, id eſt facile & cum delectatione accepi, & repoſui illos, qui erant *fauum cum melle*, id eſt, ita ſtillantes dulciſsimam doctrinam, ſcilicet *meſſui* aliquos prædicatores, qui erant maturi: vel aliter, *Myrrham meſſui*, & alios, qui nondum erant maturi, ad perfectionem duxi, vt mihi fructum facerent, & hoc eſt, *Comedi*, id eſt, in corpus meum tranſduxi quoſdam, efficiendo eos *fauum* meum. *Bibi vinum*, id eſt, ſimiliter in corpus meum reduxi quoſdam, qui fuerant *vinum*, & etiam fide & veritate feruentes, & alios inebriantes doctrina, *cum lacte*, id eſt, cum ſimplicibus meis, qui ſunt nutriti *lacte*, id eſt, doctrina fidei, *non alia ſentientes*: & hos *bibi*, id eſt, cum delectatione & ſine labore mihi incorporaui: vel *bibi*, quia maturos tales ad beatitudinem aſſumpſi. *Comedite*. Vox item ſponſi ad amicos, & commonet eos, vt remota infidelitate per ipſum, quia ſunt quidam adhuc tepidi & torpentes, labo-

rent in eis, & remoueant ignorantias cordis ab ipſis. Et notatur hic ſtatus Eccleſiæ ſecundùm A hæc tempora noſtra, vbi fidelius prædicatur: Quaſi dicat: Ego *comedi.* quoſdam & *bibi*, & vos *amici* mei *comedite & bibite*: id eſt, delectamini in his, qui in prædicatione veſtra praua opera & ignorantias dimiſerunt. *Comedere* dicit de eis, quos oportet conterere & cum labore adquirare. *Bibere* dicit de illis, qui citò adquieſcunt. *Bibite* dico, *& inebriamini*, id eſt, præ nimia delectatione corrigendi eos, quaſi ebrij dimittite omnes curas tẽporales, & obliuiſcimini totius veſtrę perſequutionis, vt ipſos puros Deo reddatis.

Ego dormio, & cor meum vigilat. Vox dilecti mei pulſantis: Aperi mihi ſoror mea, amica mea, columba mea, immaculata mea: quia caput meum plenum eſt rore, & cincinni mei guttis noctium. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? Laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus meus miſit manum ſuam per foramen, & venter meus intremuit ad tactum eius. Surrexi, vt aperirem dilecto meo. Manus meæ ſtillauerunt myrrham, & digiti mei pleni myrrha probatiſſima. Peſſulum oſtij mei aperui dilecto meo, at ille declinauerat, atque transierat.

EGO dormio. Vox Eccleſiæ, quaſi dicat, Præcipis nobis laborare & prædicare ad ædificationem aliorum, ſed *ego dormio*, id eſt, in tranquillitate mentis me contuli, dormiens & ceſſans à ſollicitudinibus mundi, *& cor meum vigilat*, id eſt, ratio mea Deo intenta ſola cœleſtia contemplatur, ſicut bona amica etiam dormiens amicum ſomniat. *Vox dilecti.* Dico B *dormio*, ſed oportet me quietem interrumpere, quoniam eſt vox, id eſt, admonitio *dilecti mei pulſantis*, id eſt, per multa ſigna & dicta Sanctorum me ad prædicationem commonentis, per hæc verba, *Aperi mihi*, id eſt, prædicando fac aperta corda aliorum *mihi*, id eſt, ad honorem meum, & vt mihi ſit habitatio in eis. Dixi *aperi mihi*, & opus eſt, *quia caput meum*, id eſt, quidam prælati in Eccleſia mea ſunt pleni, id eſt, habent abundantiam ignorãtiarum nimitarum, quæ per rorẽ ſignificantur, qui in noctibus cadit. Vel *caput meum*, id eſt, ego ipſe in illis ſum plenus *rore*, *& cincinni mei. Cincinni* dicuntur capilli retorti, & malè adhærentes capiti: & per hoc ſignificantur illi, qui licet ſint de Eccleſia, tamen retorquent ſe & ſubterfugiunt diuina præcepta, & ſic elongando à capite, ſunt pleni *guttis*, id eſt, magnis erroribus. *noctium*: quia illi errores ex ignorantiæ cæcitate proueniunt. *Expoliaui.* Sic me commonet ſponſus, ſed quomodo ego reſumam curam temporalem, vt præuideam correptis in cibo & ſimilia, quæ iam me exul omnibus iſtis? & hoc dicit: *Expoliaui me tunica*, id eſt, dimiſi omnes curas temporales, quas agebam ſuccinctus *tunica*. *Laui pedes meos*, id eſt, lachrymis piæ compunctionis purgaui etiam quotidiana & læuia, quæ quaſi puluis adhærent affectionibus noſtris, & *quomodo inquinabo illos?* Neceſſe eſt autem prædicatoribus formam, & geſta iraſcentis quãdoq; aſſumere pro faciliori correctione quorundam peccatorum: Et ſic videntur in tali zelo inquinare conſcientias ſuas: veruntamen, quia ſic aliquos Deo lucrantur, à Deo multiplex præmium recipiunt. *Dilectus meus.* Dixi, *quomodo* implicabor curis ſecularibus prædicando alijs, ſed oportet me facere, quia cùm C Dominus inſpiret eos, & paratos exhibeat ad recipiendum, ego quomodo negarem officium meum? & hoc eſt quod dicit. *Dilectus meus miſit*, id eſt, inſpirauit inferioribus meis, *manum ſuam*, & operationem ſuam, ſcilicet quomodo ipſe operatus eſt, & in quibus eum imitari debeant, & quomodo ipſe auxilietur volentibus ſecundùm eum operari, & hoc *per foramen*, id eſt, latenter eos viſitando: *& ad tactum eius*, id eſt, ad inſpirationem paſsionis, & aliorum, quæ fecit, & ſui auxilij, *intremuit*, id eſt, intra ſe tremuit, dolens de præteritis, ad meliora appetens inſtrui. *Surrexi.* Vox ſponſæ profarentis obedientiam ſuam, quaſi dicat. Inferiores mei iam contremuerunt inſpiratione ipſius, & ideo ego *ſurrexi*, caſſando aliquando à quieta contemplationis, & reſumendo laborem prædicationis. *vt aperirem* corda aliorum ad perfectam Dei cognitionem, & ſtatim *manus*, id eſt, operationes, *ſtillauerunt myrrham*, id eſt, fuerunt amaræ. Oportet enim prædicatores in ſemetipſis demonſtrare mortificationem carnis, qui idem alijs faciendum denuntiant. Nemo enim carnem, quæ fomes eſt peccati, nutriendam denuntiat. *Digiti mei*, id eſt, quædam diſcreta opera mea, ſunt *pleni myrrha probatiſſima*, id eſt, oſtendit maximas carnis mortificationes & prædicando & proferendo exemplum ſui. *Aperui dilecto meo*, id eſt, corda aliorum præparaui ad cognitionem Dei, & hoc feci remouendo *peſſulum* ab oſtio. Per *oſtium* accipimus ignorantias & cæcitates, quæ obſtruunt corda, ne promoueantur ad bene agendum. *Peſſulum* dicimus cauſam, qua aliquis in huiuſmodi ignorantijs detinetur: vt ſi quis gaudens in mundanis, prætendat excuſationem, quia ſit ſuſtentator viduę D matris. *At ille declinauerat.* Dico quia *aperui* oſtium, ſed antequam aperuiſſem, ipſe *declinauerat*, id eſt, ſeipſum eis manifeſtàrat. Et hic tangit bonitatem Dei, qui ex quo inceperit aliquis eum velle, ipſe eſt paratus adiuuare, & pro muneribus ſuis ei pręmium reddere. Dico *declinauerat atq; transierat*, id eſt, incomprehenſibilem ſe eis oſtenderat.

Anima mea liquefacta eſt, vt dilectus locutus eſt. Quæſiui, & non inueni illum: vocaui, & non reſpondit mihi. Inuenerunt me cuſtodes, qui circumeunt ciuitatem: percuſſerunt me, & vulnerauerunt me, tulerunt pallium meum mihi cuſtodes murorum.

ANIMA mea. Vox illorum inferiorum, quos ſupra ventrem vocauit, vel ipſius Eccleſiæ corrigentis, ſed in perſona correctæ, vt ſic dicat, *Dilectus meus* viſitauit me mittendo *manum ſuam per foramen*, & admonuit per prædicatores ſuos: & ideo *anima mea*, id eſt, ratio & intellectus liquefactus eſt, id eſt, calore Spiritus ſancti illuminatus, & à duritia infidelitatis ſeparatus, *vt dilectus locutus eſt*, id eſt, poſtquam Dei vocem & admonitionem audiui. Dixi, quia *declinauerat atque transierat*, & quia tranſiuit, *quæſiui eum*, id eſt, perfectam cognitionem ipſius obtinere laboraui. *& non inueni. Vocaui*, id eſt, preces immiſi, vt ipſe ſeipſum perfectè mihi indicaret, *& non reſpondit mihi*, id eſt, effectum vocationis non obtinui. Sic quærentem *inuenerunt me*, id eſt, affectionem meam cognouerunt veri illi paſtores, quos vigiles vocat, quia vigiliam

A llam & diligentiam adhibent, vt ſuos greges cuſtodiant, & alios Deo adquirant, *qui circumeunt ciuitatem*, diligenter ſcilicet inquirebant ſingulos, vt errantium ignorantias corrigerent. Dico, quia *inuenerunt & percuſſerunt*, id eſt, ad compunctionem me commouerunt dolore & recordatione præteritorum, *vulnerauerunt me* amore Dei, *tulerunt pallium meum*, id eſt, remouerunt me omnia operimenta erroris, *cuſtodes murorum*, id eſt, maiores, vt Epiſcopi, qui cuſtodiunt illos, qui ſunt muri & defenſio aliorum, vt Epiſcopi, & alij tales, quos ſupra vigiles vocauimus.

Adiuro vos filia Ieruſalem, ſi inueneritis dilectum meum, vt nuntietis ei quia amore langueo. Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, ô pulcherrima mulierum? Qualis eſt dilectus tuus ex dilecto, quia ſic adiuraſti nos? Dilectus meus candidus & rubicundus, electus ex millibus.

ADIVRO vos. Modò introducta loquitur, & commonet compares ſuos, vt iuuent eam quærere, & hoc innuit, cùm dicit: *Si inueneritis dilectum meum, vt nuntietis ei quia amore langueo*: vt cognita dilectione & affectione mea, ſeipſum plenè manifeſtet mihi. *Qualis eſt dilectus tuus.* Vox illius, qui monetur ad quærendum. Quaſi dicat, Rogas vt quæram, & tibi indicem, ſed prius notifica quibus ſignis cognoſcam dilectum tuum: & hoc eſt quod dicit, *Qualis eſt dilectus tuus* ſecundùm diuinitatem, *ex dilecto. Qualis eſt dilectus tuus*, ſecundùm humanitatem. Ideo autem quæro *qualis eſt*, quia audio eum mirabilem: ideo quia ſic adiuraſti nos. *Dilectus meus.* Vox illius, quæ modò commonebat alios, vt inquirerent & indicarent ſibi amicum ſuum: & deſcribit eis quædam de

B ipſo, vt iſtum talem imitentur, & multo altiorem intelligant. & hoc eſt quod dicit, *Dilectus meus candidus*, id eſt, dealbatus multa virtute. *rubicundus*, propter paſſionem: *electus ex millibus*, id eſt, ex vniuerſis rebus, quia inter omnia nihil aliud melius potuit inueniri, per quod poſſet genus humanum redimi.

Caput eius aurum optimum. Comæ eius ſicut elata palmarum, nigræ quaſi coruus. Oculi eius ſicut columbæ ſuper riuulos aquarum, quæ lacte ſunt lotæ, & reſident iuxta fluenta pleniſſima. Genæ illius ſicut areola aromatum conſita à pigmentarijs. Labia eius lilia diſtillantia myrrham primam. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius eburneus, diſtinctus ſapphiris. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundata ſunt ſuper baſes aureas. Species eius vt Libani, electus vt Cedri. Guttur illius ſuauiſſimum, & totus deſiderabilis. Talis eſt dilectus meus, & ipſe eſt amicus meus, filiæ Ieruſalem. Quò abijt dilectus tuus, ô pulcherrima mulierum? quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum.

CAPVT eius. Modò deſcribit eum ſecundùm humanitatem, modò demonſtrat eum ſecundùm alteram partem, id eſt, ſecundùm diuinitatem. *Caput eius*, id eſt diuinitas, quæ eſt caput dominici hominis, eſt *aurum optimum*, id eſt, diuina ſapiẽtia Dei optima & perfecta, per quam fecit omnia. *Comæ eius*, id eſt, illi adhærentes capiti, ſubtiles & graciles ſunt *ſicut elata*, id eſt, ſemper tendentes ad ſuperiora. *Elata* quidem dicuntur rami palmæ, qui in ſummo exeunt, & ſemper in altum ſe dirigunt, & ferunt eos triumphatores: & ideo bene comparat eis capillos Chriſti, qui ſunt veri triumphatores, quæ tales *comæ* ſunt *nigræ*, id eſt, deſpicabiles mundo, *ſicut coruus*. Vel aliter, Similes coruis: quia natura corui eſt, vt non paſcat pullos donec ſint nigri, id eſt, ſimiles ſibi. Interim autem reſident in ore eorum muſcæ venientes ad quendam ipſorum fœtorem, & illas deuorant: ita Sancti nullum paſcere volunt cibo ſpirituali, quem non videant ſimilem ſibi, id eſt, diabolo renunciantem, & Catholicæ fidei obedientem. *Oculi eius*, id eſt, illi, qui ſubtili intuitu penetrant Scripturas, & aliis præuident, ſunt *ſicut columbæ ſuper riuulos, & iuxta fluenta pleniſſima*. Columbæ eſt natura nidificare vel ædificare iuxta aquam, vt ſe reficiat inde, & vt videat ibi vmbram milui vel accipitris, vt poſſit effugere. ita Sancti iuxta aquas, id eſt, diuinas Scripturas immorantur, vt inde reficiantur, & ibi ſibi præuideant ab inſidijs diaboli. Per *riuulos* accipimus minores doctrinas, vt expoſitiones & ſermones Sanctorum. Per *fluenta pleniſſima* accipimus doctrinam Euangeliorum, vbi plenè humana correptio continetur. Columbas dicit *lacte* lotas, quia fideles illi, quos oculos vocat, ſunt purgati & mundati *lacte*, id eſt, ſuaui & dulci doctrina, & dilectione Spiritus ſancti. *Genæ illius*, id eſt, ſuperiores illi Sancti, qui ſerunt Scripturas, & inferioribus intelligibiles reddunt, ſunt *ſicut areola*, id eſt, terra bene culta & plantata ab ipſo Deo. *Areola* dico *aromatum*, id eſt, de quibus ſuauiſſimi odores orationum & operum præſentantur Deo. & hæc *areola*, id eſt, hi Sancti ſunt *conſita à pigmentarijs*, id eſt, à ſanctis Apoſtolis & Prophetis, qui ipſos ædificant doctrina ſua, & plantant, qui dicuntur pigmentarij, quia terunt omnia reducendo ad humilitatem, ſicut pigmentarij ſpecies terunt ad puluerem. *Labia eius*, id eſt, prædicatores, per quos loquitur, ſunt *diſtillantia*, id eſt, annuntiantia *myrrham*, id eſt, amaricationes carnis: nullus enim prædicator docet carnem nutriendam. D *primam* dicit, quia maximè debet caro mortificari; quia quanto magis caro mortificatur, tanto potius fit robuſtior ſpiritus. *Manus eius*, id eſt, operatores etiam in ſecularibus actibus, qui ideo dicuntur *manus eius*, quia etiam in his talibus operatur Deus, ſunt *tornatiles*, id eſt, planati & ſuaues, vt in eis Deus non offendatur. ſunt *aureæ*, id eſt, diuina ſapientia operantes. ſunt etiam *plenæ hyacinthis*, id eſt, cœlo. ſunt enim boni operatores manuum, intenti prorſus cœleſtibus, & per diuinam ſapientiam ſciunt operari. per hyacinthum ſignificamus cœlum, qui eſt aerij coloris. *Venter eius*, id eſt, mollior pars Eccleſiæ, vt coniugati, qui licentius mundo vtuntur, ſunt *eburnei*, id eſt, caſti. Elephas enim frigidæ naturæ eſt, vnde per ebur caſtitatem ſignificamus. Ebur enim adeò frigidæ naturæ eſt, vt ſuperpoſitus pannus ebori, carbone non vratur. *Venter* dico *diſtinctus ſapphiris*, id eſt, aliquando intentus cœleſtibus. Oportet enim aliquando coniugatos intendere curis mulierum, aliquando etiam perliſtere in contemplatione, cuiuſmodi Apoſtolus vocat diuiſos 1. Corinth. 7. f. Per ſapphirum, qui eſt aerij coloris, accipimus cœlum. *Crura illius*, id eſt, illi qui ſunt prope nouiſſima tempora, vt illi, qui portant eum & annuntiant in his nouiſſimis temporibus, ſunt *columnæ*, id eſt, ſuſtentatores aliorum, *marmoreæ*, fulgen-

A tes & reſonantes nitore diuini eloquij. *fundata ſuper baſes aureas*, id eſt, ſuper Apoſtolos & Prophetas, qui ſunt aurei : quia pleni charitate & ſapientia. *Species eius vt Libani*, quaſi dicat, Quid enumerarem ſingula? *Species eius*, id eſt, ipſe totus, ſcilicet caput & corpus, ſunt *vt Libani*, id eſt, candidati & redolentes. *Electus*, id eſt, ipſe Chriſtus ſecundùm propriam perſonam, *vt cedri* : quia ſicut cedrus dignior arbor eſt inter omnes alias, ita Chriſtus vltra omnes homines eſt : & vt illa imputribilis eſt, & odore ſuo vermes occidit, ſic Chriſtus ſpiritualiter. *Guttur illius*, id eſt, verbum interius : ſcilicet ſenſus verborum ipſius, eſt ſuauiſsimus omnibus, qui recipiunt. Quid plura? *Totus eſt deſiderabilis*. Ecce deſcripſi vobis qualis eſſet *dilectus meus filia Ieruſalem* : vt & vos ipſi, quem talem cognoſcitis, fortiter adhæreatis, & mihi de eo debetis credere : quia *ipſe eſt amicus meus*, id eſt, mihi familiaris ac bene notus. *Quo abyt*. Vox item illorum, qui monentur quærere, & audita qualitate ipſius, quærunt quaſi locum & terram, in qua eum quærant, ſicut ſeculares amicæ ſibi inuicē loquerentur, & moneret aliqua aliam, vt iuuaret eam ad quærendum amicum ſuum : vt ſic dicant. *O pulcherrima mulierum*, id eſt, inter omnes mulieres, id eſt : Philoſophos, qui dicuntur mulieres, quia nutriunt alios in ſectis ſuis. *Pulcherrima* dico, indica mihi *quò abyt*, id eſt, infra quem locum potero eum inuenire. Hoc dicit ſecundum hoc, quod eſt incomprehenſibilis, ſcilicet ſecundùm propriam eſſentiam ipſius. *Quo declinauit*, dicit ſecundùm hæc, quæ de eo ſciri poſſunt. quaſi dicat, Indica mihi qui ſunt illi, in quibus habitet Deus, & quibus conferat Deus cognitionem ſui, & quare quærimus : quia ecce *quæremus eum tecum*? Et
B notatur magna affectio inter eos, qui ita ſe inuitant ad inquirendam cognitionem Dei.

CAPVT VI.

Dilectus meus deſcendit in hortum ſuum ad areolam aromatum, vt paſcatur in hortis, & lilia colligat. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi: qui paſcitur inter lilia.

DILECTVS *meus*. Vox illorum, qui inuitant alios ad quærendum Deum, vt ſic dicant, Vos quæritis. *Quò declinauit dilectus* meus, & ecce annuntio vobis, quia in Eccleſia ſua notus eſt, & ibi habitat, & hoc dicit. *Deſcendit in hortum ſuum* : id eſt, de cognatione Angelorum ſuppliciter ſe humiliauit, carnem ſumendo, vſque ad cognitionem hominum. *deſcendit dico ad areolam*, id eſt, ad illos, qui ſunt areola, id eſt, qui ſunt bene culta terra, & plantata ſecundùm voluntatem Dei. Areola dico *aromatum*, id eſt, illi : qui proferunt Deo ſuauem odorem orationum & operum. *Deſcendit* dico, ad hoc *vt paſcatur*, & delectetur *in hortis*, id eſt, in fidelibus Eccleſiæ ſuæ. *& lilia colligat*, id eſt, aſſumat & reponat in ſecreta ſua. *lilia*, id eſt, candidatos in virtutibus, vel *colligat* & attrahat quoſdam in Eccleſia ſua, quos faciat *lilia*, id eſt, candidatos omni virtute. *Ego dilecto*. Et mihi iterum de hoc debes credere, quia *ego dilecto meo* obſequor in quibus poſſum, & ſum bene ei familiaris : & ideo *dilectus meus* adeſt *mihi*, præbens auxilium ſuum, & cognitionem ſuam, *qui paſcitur* & delectatur *inter lilia*.

Pulchra es amica mea, ſuauis & decôra ſicut Ieruſalem, terribilis vt caſtrorum acies ordinata. Auerte oculos tuos à me, quia ipſi me auolare fecerunt. Capilli tui ſicut grex caprarum: quæ apparuerunt de Galaad. Dentes tui ſicut grex ouium, quæ aſcenderunt de lauacro. Omnes gemellis fœtibus, & ſterilis non eſt in eis. Sicut cortex mali Punici, ſic genæ tuæ abſque occultis tuis. Sexaginta ſunt reginæ, & octoginta concubinæ, & adoleſcentularum non eſt numerus. Vna eſt columba mea, perfecta mea: vna eſt matris ſuæ, electa genitrici ſuæ. Viderunt eam filiæ, & beatiſſimam prædicauerunt, reginæ, & concubinæ, & laudauerunt eam. C

PVLCHRA *es*. Vox ſponſi. Audiens Chriſtus affectionem Eccleſiæ, ideo eam commendat, cùm dicit : *Pulchra es amica mea*, &cæt. *Pulchram* dicit ſecundùm hoc, quòd habet tantam voluntatem eum cognoſcendi : *ſuauem* propter hoc, quòd alios inuitat ad idem, non inuidens ſponſum ſuum alias habere amicas : *decôram* dicit ſecundùm opera. *Sicut Ieruſalem*, id eſt, ita *pulchra ſicut Ieruſalem* cæleſtis, *& decôra* ſicut mater tua, ſcilicet Eccleſia illa, quæ te generauit & educauit. *terribilis* inimicis, *vt caſtrorum acies* : quia in te militio, & tu militas in ſeruitio meo, ſicut in caſtris militatur. & es *ordinata* per inſtitutionem Sanctorum. *Auerte oculos*. Tu es ita commendabilis, ſed tamen deſiſte putare quòd modò credis, vt poſsis pertingere ad perfectam cognitionem mei. & hoc dicit : *Auerte oculos tuos*, id eſt, intelligentiam, quam exerces ad cognitionem plenam mei : vel *oculos* ipſos ſubtilius intuentes. *quia ipſi auolare*, id eſt, ſeparari ab omni cognitione humana, *me fecerunt*, ſcilicet : quia quanto quis ſubtilius & altius Deum ſcrutatur, tanto eum altiorem & incomprehenſibilem cognoſcit. Modò, quia D dixit : *Auerte oculos*, ne iſta conquereretur ſe eſſe indigniorem matre ſua, id eſt Ieruſalem, commendat eam ſicut fecit ſuperius matrem, cùm dicit ; *Capilli tui*, &cæt. Dixi : *Auerte oculos*, & tamen habes *oculos*, &cæt. æquè pulchra, ſicut illa Eccleſia, quæ te prædicauit. Non ideo dixit, vt *oculos* auertat, quòd peccatum ſit Deum plenè velle cognoſcere, ſed eſt peccatū putare poſſe adipiſci. *Sexaginta ſunt reginæ. Reginæ* vel vxores dicuntur omnes illi in ſancta Eccleſia, qui ex ſola dilectione Dei, non ſpe lucri ſecularis Deo filios generant : *concubinæ* verò, qui non ex dilectione Dei, ſed gratia boni temporalis prędicant, & Deo tamen bonos filios generant. *Concubinæ* autem eijciuntur de domo patrisfamilias, ſed filij retinentur. *Adoleſcentulæ* dicuntur illi, qui generantur : Et hoc dicit propter has pulchritudines : habes & reginas & reliquas: quæ dicuntur *ſexaginta*. Per *ſexaginta*, qui conficitur ex decem & ſex, ſcilicet perfecti in decem præceptis legis ſecundùm ſex opera miſericordiæ. Per *octoginta*, qui conficitur ex octo & decem, habemus eos, qui licet decem præcepta aliquantulum cuſtodiant & prædicent, tamen verſantur in ſecularibus. Octogenarius autem cùm in malo accipitur, temporalium curas & implicamenta deſignat, quia & ſeculi curſus quatuor circumagitur temporibus, & mundus ipſe quatuor climatibus, Oriente, Occidente, Aquilone, & Auſtro dirimitur. *Concubinæ* igitur ſunt, qui amore temporalium Chriſtum annuntiant. *Vna eſt columba mea*. Cùm dicat tot membra Eccleſiæ, vellet aliquis diſcordiam

A dieм & nunquam vnionem inneniri in Eccleſia, & ideo hoc remouendo dicit: quamuis tot partes dixerim Eccleſię, ipſa tamen *vna eſt*, id eſt, in fide vnitas: & *eſt vna matri ſua*, id eſt, ita *eſt vna* ſicut mater ſua, id eſt, Eccleſia illa, quæ illam nutriuit & educauit doctrina ſuaui, & eſt *vna genitrici ſua*, id eſt, ſicut genitrix ſua, & ſicut prædicatores illi, qui eam connerterunt, & accipit matrem quantum ad inſtructioonem, genitricem quantum ad conuerſionem: & quia talis eſt, ſicut per omnia ſupradicta maniſeſtatum eſt, ideo quæcunque aliæ *filiæ viderunt eam*, admiratæ ſunt eam, & *regina & concubina prædicauerunt eam beatiſsimam* propter gloriam venturam, & *laudauerunt eã regina, & concubina* de virtutibus ſecundùm præſentem vitam.

Quæ eſt iſta quæ progreditur quaſi aurora conſurgens: pulchra vt luna, electa vt ſol, terribilis vt caſtrorum acies ordinata.

QVAE eſt iſta. Vox Iudæorum, qui videntes tantum profectum Eccleſiarum in gentibus, incipientes moueri ad compunctionem, admirantes non inuidentes dicunt: *Quæ eſt iſta*, id eſt, qualis & quanta, *quæ progreditur quaſi aurora*, id eſt, per terram diffunditur, ſicut *aurora conſurgens*, in qua ſunt quidam *vt luna*, id eſt, illuminantes tenebroſos: quidam *vt ſol*, id eſt, illuminantes etiam quoſdam claros, & ſunt quidam in ea terribiles hoſtibus, quidam ſunt *acies caſtrorum*, ſcilicet muniti vallo fidei, & ordinati multis virtutibus.

B *Deſcendi in hortum nucum, vt viderem poma conuallium, & inſpicerem ſi floruiſſet vinea, & germinaſſent mala Punica. Neſciui: Anima mea conturbauit me propter quadrigas Aminadab. Reuertere, reuertere Sunamitis, reuertere, reuertere, vt intueamur te.*

DESCENDI. Vox ſponſi, vt ita reſpondeat Iudæis, Quæritis *quæ ſit iſta*? ipſa quidem *eſt amica mea*, & *hortus*, in quem ego *deſcendi*. *Nucum* ideo, quia in nnce habetur exterius amaritudo, intra teſta quædam fragilis, intus eſt nucleus dulcis: eodem modo Sancti exterius amaricationes multas ſuſtinent intra corpus, quod eſt teſta fragilis, verùm intus quidem eſt dulciſsimum, quod eſt anima ornata multis virtutibus. *deſcendi*, dico *vt viderem*, id eſt, probarem, & auxilia per gratiam conferrem illis, qui ſunt *poma*, id eſt, matura opera Deo proferentes, & conualles ſunt, id eſt, humiles, *& inſpicerem*. Inſpicere Dei eſt gratiam conferre, & fideles probare: *ſi vinea*, id eſt, hi, quibus magnus cultus impenditur: *Floruiſſent*, id eſt, initia virtutum protuliſſent, *& ſi mala Punica*, id eſt, illi, qui paratos ſe oſtendunt cuilibet paſsioni. *germinaſſent*, id eſt, aliquem fructũ Deo adquiſiſſent. *Neſciui*. Vox Iudæorum compunctorum. Dicis, quia hæc eſt amica tua, & inſpicis eam conferendo ei dona ſpiritualia: ego quidem neſciebam, quia *anima mea*, id eſt, ſcientia, quam in Lege habui ſecundùm carnalem intellectum, *conturbauit me*, id eſt, conturbatum à cognitione Dei reddidit, *propter quadrigas Aminadab*, id eſt, propter quatuor Euangelia Chriſti, quæ mihi videntur deſtruere Legem, quam prius acceperam. *Aminadab* interpretatur ſpontaneus domini, vel pro populo, per quem ſignificatur Chriſtus, qui ſponte ſe Deo obtulit, & hoc pro populi redemptione. Per *quadrigas*, quæ feruntur quatuor rotis, intelligimus Euangelium, quod fertur per totum mundum quatuor Euangeliſtis. *Reuertere, reuertere.* Vox Eccleſiæ de gentibus. Cognoſcit quidem errorem Iudæorũ, commonetque eos ad conuerſionem. & ponit quater, *Reuertere*: quia reuocat eos de quatuor mundi partibus. *Sunamitem* vocat eam, id eſt, captiuam à diabolo in Babyloniam, id eſt, in confuſionem vitiorum. Fuit quidem quædam *Sunamitis* captiuata in Babylonia. *Reuertere* dico, *vt intueamur te*, id eſt, vt in te vitam noſtram conſpiciamus, vel vt te præ nimia bonitate miremur. C

CAPVT VII.

Quid videbis in Sunamite, niſi choros caſtrorum? Quàm pulchri ſunt greſſus tui in calceamentis, filia principis? Iunctura femorum tuorum, ſicut monilia, quæ fabricata ſunt manu artificis. Vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquam indigens poculis. Venter tuus ſicut aceruus tritici, vallatus lilys. Duo vbera tua, ſicut duo hinnuli gemelli capreæ. Collum tuum ſicut turris eburnea. Oculi tui ſicut piſcinæ in Heſebon, quæ ſunt in porta filiæ multitudinis. Naſus tuus ſicut turris Libani, quæ reſpicit contra Damaſcum. Caput tuum vt Carmelus: & coma capitis tui, ſicut purpura regis iuncta canalibus. Quàm pulchra es, & quam decóra chariſsima, in delicys? Statura tua aſsimulata eſt palmæ, & vbera tua botris.

QVID videbis. Vox Chriſti: & commonet Eccleſiam gentium, vt laboret ad conuerſionem Iudæorum, quia non erit inutilis labor & prædicatio eorum, quaſi dicat: Tu rogas eam, vt reuertatur, à quo non eſt ceſſandum, quia *videbis in Sunamite*, id eſt, in Iudæis captiuatis à diabolo, *choros*, id eſt, cantantes & pſallentes Domino. D *choros* dico *caſtrorum*, id eſt, in quibus militet Deus, & qui ſunt bene muniti. *Quàm pulchri.* Item commonet Eccleſiam de gentibus ad prædicationem Iudæorum propter aliam cauſam, ſcilicet, quia multũ vtile erit & magnum fructum Deo faciet hæc nouiſsima Eccleſia, in qua erunt Iudæi conuerſi. Non tamen dicitur, quòd omnes Iudæi tandem conuertantur, ſed maior pars. Ideo labora tu Eccleſia de gentibus ad conuerſionem Iudæorum, quia valde erunt *pulchri* illi *greſſus tui*, id eſt, vltimi fideles, qui te & doctrinam tuam portabunt. *pulchri* dico *in calceamentis*, id eſt, in mortificatione carnis: quia de mortuis animalibus fiunt calceamenta: vel *in calceamentis*, id eſt, in Apoſtolis, & alijs Sanctis, quorum exemplis & autoritate protegentur vltimi, ſicut pedes calceamentis. *filia principis*, id eſt, Dei. Vel poteſt hic eſſe vox Chriſti ad ipſos Iudæos per apoſtrophen. *Iunctura femorum*, id eſt, coadunatio duorum populorum. *ſicut monilia*, quia muniunt & mouent quidem alios, vt conſiderantes ſuam pulchritudinem & dona ſpiritualia, quæ in ipſis vigent, velint ſibi adhærere: muniunt verò ſubditos contra inſidias diaboli, & docent eos caſtitatem. *Monilia* dico *fabricata* potentia & operatione ſummi *artificis*, id eſt, Dei ipſius.

Vmbilicus tuus. In hac parte ventris mulier habet ſeminarium generationis, & per hanc partem, quæ eſt in ventre, habemus illos, qui cùm ſint inter carnales vt coniugati, habent tamen ſeminarium prædicandi & generandi Deo filios. & hi tales ſunt *crater*, id eſt, potans & inebrians alios Dei dilectione. *crater* dico tor-

nátilis

A natilis, id eſt, ita planatus ſecundùm voluntatem Dei, vbi manus Dei nullam inueniat offenſam, qui *crater nunquam* indiget *poculis*: quia huiuſmodi Sanctis nunquam deficiet doctrina, qua potent alios. Vel *vmbilicus* ideo dicuntur huiuſmodi ſancti prædicatores, quia ſicut *vmbilicus* eſt in medio ventris, ita iſti ſunt in medio populi cóciõnãtes, & recóciliãtes eos Deo. *Venter tuus*, id eſt, illa mollior pars Eccleſiæ, qui alios nó generant, *ſicut aceruus tritici, vallatus lilijs*. *Aceruum* ideo dicit, quia multi ſunt tales in Eccleſia. *Tritici* dicit, quia & tales ſunt ſuauis cibus & delectabilis Dei, & ſunt *vallati*, id eſt, bene muniti *lilijs*, id eſt, in virtutibus. *Duo vbera*, id eſt, prædicatores, qui ſunt *vbera*, ſcilicet vaſa lactis, id eſt, doctrinæ ſuauiter educantis. Hi tales ſunt *hinnuli*, quia leues & agiles ad currendum, non prægrauati pondere carnis. *gemelli* dicit, quia ſicut *gemelli* fratres, licèt ſint diuerſi, tamen ſibi ſimiles, ita hi duo populi Iudæorum & gentilium ſibi ſimiles erunt, quia eandem inſtructionem legis & ſequentur, & docebunt. *capreæ*: quia capreæ virtutes habebunt. *Collum tuum*, id eſt, illi, qui in Eccleſia nouiſsima officium colli habebunt, erunt *ſicut turris*: quia ad eos confugientes defenſionem inuenient. *eburnea* dicit, propter caſtitatem. *Oculi tui*, id eſt, illi ſancti præuiſores & ſubtiliter Scripturarũ profunditatem intuentes. ſunt *ſicut piſcinæ*, id eſt, aquæ reficientes doctrina verbi Dei omnes ſitientes. *in Heſebon*, quod interpretatur cingulum mœroris, ſunt Sancti illi, qui ſunt oculi, & aquæ dicuntur, & *in Heſebon*: quia ſemper cincti ſunt mœrore & propriorum & aliorum delictorum, quæ *piſcinæ*, id eſt, doctrinæ ſunt *in porta*, id eſt, parati ad refectionem *filiæ multitudinis*,
B id eſt, multorum filiorum. Sunt enim quaſi *in porta*: quia omnibus, qui accedere volunt, parati ſunt, vt eos ſpirituali aqua reficiant. *Naſus tuus*. In naſo continetur diſcretio boni ac mali odoris: & per hoc ſignificantur illi, qui habent diſcretionem bonorum & malorum, vt diſcernant, qui ſint bonæ voluntatis, & eos inſtruant; & qui ſint ſimulatores & doloſi, & eos reijciant. Hi tales ſunt *turris Libani* turris: quia fugientibus ſunt opportuna munitio: *Libani*, quoniam candidati ſunt virtutibus. Vel *turris*, quia ſicut *turris* fortis eſt munitio, ita Sancti in diſcretione ſua non vincuntur, quia fortes, ſicut in electione ſua nec falluntur, vt bonum iudicent malum, vel malum bonum, *quæ reſpicit contra Damaſcum*. Fuit quidem Damaſcus contraria ſemper Hieruſalem, & ciues ſuos inuicem ſubtrahebant, & interpretatur Damaſcus potus ſanguinis: per quam ſignificantur perſequutores ſanguinolenti, qui perſequutionem inferunt, vel gaudent in malis aliorum: contra quos reſpiciunt prædicti Sancti, vt aliquos ciues iſtis ſubtrahant, & in corpus ſuum traducant. *Caput tuum*, id eſt, mens tua, vel altiores in Eccleſia, ſunt *vt Carmelus*, id eſt, habentes ſcientiam circumciſionis. Intelligunt enim per præputium amputatum, vbi eſt ſedes libidinis, & per quod generatio tota ſuccedit, amputandam à nobis omnem veterem generationem, ſcilicet depoſitionem omnium ſordium, quæ tandem perfecta erit in communi reſurrectione. *Carmelus* interpretatur ſcientia circumciſionis. *Et coma capitis*, id eſt, illi, qui proximè adhærent capiti Eccleſiæ, ſcilicet veri pauperes, qui Chriſto proximè adhærent, ſunt etiam quaſi ornamentum ipſius *capitis*. Hi tales ſunt C *ſicut purpura regis*, id eſt, imitatores paſsionis Chriſti, qui verus rex eſt: *Purpura* dico *iuncta canalibus*, id eſt, paſsio eorum ſit *iuncta* & dependens à canalibus, id eſt, à cogitationibus, & cordibus, ſcilicet vt cùm proponant ſe imitatores paſsionis Chriſti, non ſit hoc ſecundùm exteriora tantùm, ſed etiam ſecundùm interiora. Dicuntur canales vaſa illa, in quibus tinguntur purpuræ: & ſicut purpura, ſi bene adhæreat canali, melius tingitur, ita iſti paſsioni Chriſti melius adaptãtur, ſi per exteriora, & interiora ſe compaſsibiles oſtendant. *Quàm pulchra*. Quid per ſingula? *Tota pulchra es*, ſecundùm interiores virtutes, *& decora* ſecundùm opera, in *delicijs*, id eſt, in omni ſpirituali refectione. *Statura*, id eſt, directio, *tua*, ſicut *palma*. Sicut enim palma in altum ſemper fertur, ita fideles iſti ſemper tendunt ad altitudinem virtutum, *& vbera tua*, id eſt, doctrinæ tuæ ſimiles ſunt *botris*, id eſt, vino, ſicut enim vinum, ita doctrinæ tuæ inebriant.

Dixi, Aſcendam in palmam, & apprehendam fructus eius. Et erunt vbera tua ſicut botri vineæ, & odor oris tui ſicut odor malorum. Guttur tuum ſicut vinum optimum, dignum dilecto meo ad potandum, labijsq́ & dentibus illius ad ruminandum. Ego dilecto meo, & ad me conuerſio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrum, commoremur in villis. Manè ſurgamus ad vineas, videamus ſi floruit vinea, ſi flores fructus parturiunt, ſi floruerunt mala Punica. Ibi dabo tibi vbera mea. Mandragora dederunt odorem ſuum in portis noſtris. Omnia poma: noua & vetera, dilecte mi ſeruaui tibi.

DIXI, *Aſcendam*. Ponit aliam cauſam, quare Eccleſia de gentibus prædicare debeat Iudæis, D vt ſi ita diceret: Tu prædicare debes, quia vtilis erit prædicatio tua, & multi conuertentur: tum quia conuerſi tales & tam probi erunt, ſicut dictum eſt: tum quia ego ipſe veni propriè eos redimere, vnde dictum eſt, Matth. 15. *Non ſum miſſus niſi ad oues, quæ perierunt domus Iſrael*. & hoc dicit, *Dixi*, id eſt, ab æterno diſpoſui, *aſcendam in palmam*, id eſt, in crucem, in qua dicitur quædam pars fuiſſe de illa arbore: vel *in palmam*, quia ibi obtinuit victoriam diaboli, & de obitu mundi triumphauit. *Dixi aſcendam, & apprehendam fructus eius*, id eſt, generabuit mihi filios, & proferent bonas operationes. Modò conuertit ſe ad eam ſponſus ipſe, cùm dicit, *& vbera tua*, id eſt, doctrinæ tuæ *ſicut botri*, non hæderæ, ſed *vineæ*, id eſt, & dulces ad bibendum, & inebriantes aliquos, qui diligenter eos audiunt: *& odor oris tui*, id eſt, fama & deuotio tuorum, *ſicut odores malorum*: ſicut enim poma odore ſuo aliquos attrahunt: ita iſti etiam fama ſua ſibi aliquos attrahunt & ſociant. Erunt quidem valde boni illi vltimi Iudæorum, ſicut oſtendit Apoſtolus, qui dicit, Romanorum 11. b. *Et ſi diminutio eorum diuitiæ ſunt gentium, quanto magis plenitudo eorum?* licet enim non omnes conuertantur, tamen maior pars eorum conuertetur. *Guttur*, id eſt, verba interiora, ſcilicet ſenſus verborum tuorum, eſt *ſicut vinum optimum*, id eſt, nutrientia, & inebriantia homines, vt faciant obliuiſci totius vitæ ſuæ prioris. *Dignum dilecto*. Vox Eccleſiæ. & commendat verba illa, quæ etiam tam digna ſunt, vt ea Chriſtus à Deo Patre accepiſſet, vt ita dicatur,

A Dico *tuum guttur ſicut vinum optimum*, & adeo *optimum* vt ſit *dignum dilecto meo*, id eſt, Chriſto, *ad potandum*, id eſt, vt Chriſtus ea potet, id eſt, ſine labore, & cum delectatione: *labijs*, id eſt, prædicatoribus, *& dentibus*, id eſt, fortioribus, qui Scripturas conterunt, *dignum ad ruminandum*, id eſt, *dignum* vt labia, & dentes ruminent, ſcilicet terant & laborent ad intelligendum. *Ego dilecta meo*: quaſi dicat, Mihi credendum eſt, quia *ego* adſum ei ſemper, familiaris ex conſcientia ſecretorum, & ipſe me diligit, & hoc dicit, *Ad me conuerſio eius*: id eſt, ad me amorem ſuum conuertit. *Veni* dilecte, modò Eccleſia, audita commonitione Chriſti, parataque ad prædicandum Iudæis, inuitat ſponſum, vt ſecum ſit in prædicatione illa, auxilium ſibi conferens: quaſi dicat, præcepiſti mihi prædicare Iudæis, quod nihil proderit ſine auxilio tui: & ideo *dilecte mi veni*, id eſt, aſpira eos interius, & *egrediamur*, id eſt, extra gentes gradiamur, *in agrum*, id eſt, ad prædicationem illorum, qui ſine magno labore faciunt fructum, & *commoremur in villis*, id eſt, in ædificatione & ordinatione ipſorum. *Mane ſurgamus*, id eſt, ſtudioſè laboremus: qui enim ſtudioſi ſunt, manè ſurgunt ad opera ſua. Per *vineas* accipimus illos, in quibus laboratur antequam fructum reddant, & *videamus ſi vinea*, id eſt, illi tanto labore exculti, *floruit*, id eſt, initia virtutum emiſiſſent: *ſi flores*, id eſt, illi, in quibus iam apparent initia virtutum, *fructus*, id eſt, matura opera *parturiunt*, & videamus, *ſi mala Punica*, id eſt, futuri Martyres, adhuc floruerunt. Dixi, *veni dilecte*, ad quos quidem mecum debes venire, quia *ibi dabo tibi*, id eſt, ad tuum honorem, *vbera mea*, id eſt, doctrinam meam, quia ibi optimos acquiram filios. *Mandragora*. Dico, quia *ibi*
B *dabo tibi vbera mea*, quod bene potero facere, quia ipſi Iudæi iam dederunt mihi bonam opinionem ſuæ conuerſionis, ſcilicet idoneos ſe exhibentes ad recipiendam fidem. *Mandragora* ſunt herbæ, & habent ſimilitudinem cum humanis membris abſque capite, per quod ſignificantur Iudæi carentes capite, id eſt, Chriſto. Per *portas* intelligimus fidem, quia eſt porta, & introitus omnibus ad ſalutem. *Omnia poma*. Dixi quòd darem *tibi vbera mea*, quòd verè faciam, quia *ſeruaui tibi*, id eſt, ad honorem tui, ſententias noui ac veteris Teſtamenti, quibus tibi aliquos fructus faciam, quæ ſententiæ, & ſuauiter ſunt redolentes, & audientes ita dulciter attrahunt ſicut poma.

CAPVT VIII.

Quis mihi det te fratrem meum, ſugentem vbera matris meæ: vt inueniam te foris, & deoſculer te, & iam me nemo deſpiciat? Apprehendam te, & ducam in domum matris meæ, & in cubiculum genitricis meæ. Ibi me docebis, & dabo tibi poculum ex vino condito, & muſtum malorum granatorum meorum. Læua eius ſub capite meo, & dextera illius amplexabitur me.

QVIS mihi. Hic oſtenditur effectus prædicationis Eccleſiæ, quia loquuntur Iudæi audientes ſibi annuntiandum Chriſtum, & accenſi amore ipſius prorumpunt in hæc verba: *Quis mihi det*, id eſt, vtinam aliquis mihi annuntiet *fratrem meum*, id eſt, Chriſtum de carne mea natum, *ſugentem vbera matris*, id eſt, educatum doctrina Synagogæ. Modò ex nimio amore conuertit ſe ad ipſum. Quis mihi det dico, *vt te inueniam foris*, id eſt, vt hominem te cognoſcam, in quo turpiter erraui. *& deoſculer te*. Id eſt, delecter in agnita tua humanitate: *& iam me nemo* deſpicabilem putabit, qui prius fui contemptui omnibus. *Apprehendam* C *te*, Id eſt, qui prius fueramus à te ſeparati, modò tibi firmiter adhærebimus. *Apprehendam* dico, *& ducam in domum matris meæ*, id eſt, illos, qui modò ſeruiunt Synagogæ, Chriſto faciam ſeruire, & *in cubiculum genitricis meæ*, id eſt, quoſdam de Synagoga tales efficiam, in quibus cubet ac quieſcat ſine offenſa Deus. *ibi*, id eſt, dum te filijs Synagogæ annuntiabo, *me docebis*: quia ego aperiam os, & tu illud adimplebis, ſicut promiſiſti, Pſalmo octuageſimo, *& dabo tibi poculum*, id eſt, conuertam tibi multos de Iudæis, qui erunt tibi *poculum*, id eſt, delectabilis potus, & refectio per bona opera ſua, & in multis virtutibus. Cuiuſmodi potum ſitit Deus, vt ipſe dixit in cruce, *Sitio*, Ioann. 19. ſcilicet traduco in corpus meum genus humanum. *Poculum* dico *ex vino condito*, id eſt, quod *poculum* ſit vinum, id eſt, viri calentes amore Dei, & alios inebriantes dilectione Dei. Quod vinum eſt conditum, id eſt, confectum multis ſpeciebus, id eſt, virtutibus diuerſis ipſorum Sanctorum, *& dabo* etiam *poculum muſtum*, ſcilicet vinum calidum, feruens ac bulliens: per quod ſignificantur ſancti Martyres, ferventes ad amorem martyrij, qui etiam nuncuntur mala granata, quia exterius rubei propter paſſionem, & interius candidati propter virtutem. *Læua eius*, & bene debeo laborare, vt tales ſibi adquiram, quia ipſe mihi confert ſolatium, & per temporalia, & per ſpem æternorum. D

Adiuro vos filiæ Ieruſalem, ne ſuſcitetis, neque euigilare faciatis dilectam donec ipſa velit. Quæ eſt iſta, quæ aſcendit de deſerto, delicijs affluens, innixa ſuper dilectum ſuum? Sub arbore malo ſuſcitaui te. Ibi corrupta eſt mater tua, ibi violata eſt genitrix tua. Pone me vt ſignaculum ſuper cor tuum: Vt ſignaculum ſuper brachium tuum: quia fortis eſt vt mors dilectio, dura ſicut infernus æmulatio.

ADIVRO vos. Vox ſponſi. Audiens namque Chriſtus tantam affectionem Eccleſiæ Iudæorum, commendat eam, ſicut & ſuperiores: & præcipit ſubditis, ne eam inquietent. *Quæ eſt iſta*. Vox Eccleſiæ de gentibus. Videns namque filiam ſuam Eccleſiam de Iudæis ad tantam perfectionem perueniſſe, gaudens, non inuidens, cum admiratione dicit: *Quæ eſt iſta, quæ aſcendit*, per gradus virtutum, *de deſerto*, & infidelitate ſua, in qua erat deſerta à Deo: *affluens delicijs*, id eſt, abundans multis virtutibus, *innixa ſuper dilectum ſuum*, id eſt, Chriſtum, quem habet fundamentum omnis rectè incedens. *Sub arbore malo*. Vox Chriſti ad Eccleſiam illam de Iudæis, modò conuerſam, & commendat eis dilectionem ſuam. Conueniens namque erat, vt cùm liber iſte totus ſit de dilectione Dei, in fine ſui tractatus commendaret dilectionem. CONTINVATIO. Innixa eſt Eccleſia de Iudæis *ſuper* me *dilectum ſuum*. *Pone* igitur tu Eccleſia de Iudæis *me ſuper cor tuum*, id eſt, regentem cor tuum & cogitationes tuas. Et aliter, *Super*, id eſt, compreſſorem totius iniquitatis tuæ, *pone* dico *vt ſignaculum*, id eſt, vt pateat amicis te continere mea ſecreta: & inimicis item pateat te non aſſeclam eorum ſecta, vel ab eis ſecreta, quæ habes

A bes eſſe clauſa & ignota. Vel *ſignaculum*, ſcilicet ita *me pone*, vt teneas in corde imaginem mei: ſcilicet diſponas te ſimilem mihi, & in paſſione, & in omnibus alijs pro tuo modo. & *pone me ſuper brachium tuum*, id eſt, operationem tuam, vt me rectorem habeas in omnibus operibus tuis, *pone* dico *vt ſignaculum*, id eſt, vt per ipſa opera pateat amicis te eſſe familiarem mihi: ac de conſortio eorum inimici te intelligant alienam à vita & moribus eorum: & quòd hoc debeant facere, præmiſſa eſt cauſa, cùm dictum eſt: *Sub arbore malo*, quaſi dicat: Meritò debes me ponere *ſuper cor tuum*, quia mortuam in peccatis liberaui te, & hoc dicit, Te iacentem & languidam *ſub arbore*, id eſt, ſub peccato facto per arborem, *malo*, id eſt, in peccato primi parentis. Vel languidam ſub peccato crucis, quæ item fuit de *arbore* hac, id eſt, malo. Legitur enim in libris Græcorum, quòd de eadem arbore, in qua peccauit Adam, ramus quidam allatus fuit Hieroſolymam, & ibi plantatus excreuit in magnam arborem, de qua poſtea facta ſit crux Domini: vt ex quo mors venerat, eodem vita repararetur. Dicitur quoque Adam in eodem loco ſepultus, in quo poſtea fixa fuit crux Domini. *Ibi*, id eſt, in arbore illa *corrupta* fuit, & *violata mater*, id eſt, Synagoga. Per corruptam notat peccati pœnam in quacumque in ſententia, qua ex crucifixione Domini habuerunt Iudæi pœnam, ſcilicet deſtructionem illam, quam intulerunt eis Titus & Veſpaſianus. Cùm dicit *violatam*, notat æternam damnationem, quam ex peccato illo habuerunt omnes, qui non reſipuerunt. Continuatur & aliter verſus iſte ſic: Dixit Eccleſia me dilectum ſuum, & meritò debes me diligere, quia ego

B liberaui te à peccato primi parentis, *Quia fortis eſt*. Videlicet ideo debes me ponere *ſuper cor tuum, quia dilectio* mea fortis eſt ſicut *mors*. Sicut enim mors non poteſt impediri, quin veniat, ita dilectio Dei non poteſt aliqua perſequutione impediri, quin ſaluationem faciat, vt deducit Paulus Roman. 8. g. Vel ſicut mors deſtruit corporeos ſenſus, ita dilectio Dei. Qui enim dilectione Dei bene occupatus eſt, iam non trahit ex viſu aliquam delectationem carnis, nec ex cæteris ſenſibus. Vel ſicut *mors*, id eſt, ipſe diabolus, qui eſt cauſa totius mortis. Sicut enim diabolus ſuis inimicibiliter damnationem confert: ita dilectio Dei ſaluationem. *Æmulatio*, id eſt, effectus dilectionis, ſcilicet efficere ea, quæ dilectio exigit, ſunt *dura* & importabilia carni, *ſicut infernus*, id eſt, inſatiabilis eſt illa *æmulatio*. Nulli enim, in quo abundat dilectio, videtur ſatis ſua dare vel cætera facere, quæ exigit dilectio, immò ſemper vellet plus facere.

Lampades eius lampades ignis atque flammarum. Aqua multa non potuerunt extinguere charitatem, nec flumina obruent illam. Si dederit homo omnem ſubſtantiam domus ſua pro dilectione, quaſi nihil deſpiciet eam.

LAMPADES eius. Item deſcribit naturam illius dilectionis, quaſi dicat: Ad illam dilectionem feſtinare debetis, quia *Lampades eius*, id eſt, ardores huius dilectionis, ſunt ſicut *lampades ignis*, id eſt, ardores ſancti Spiritus, & hoc eſt, quod dicit, *ignis*. Sicut enim ignis calorem miniſtrat, ita Spiritus ſanctus æſtum dilectionis: & quia poſſet eſſe ignis, qui non luceret, dicit, *atque flammarum*, id eſt, tales ſunt lampades dilectionis, quòd etiam luceant, ſcilicet illi, qui habent has dilectiones, lucent alijs, quia

C alios illuminant verbo & exemplo. Poſſumus etiam per *lampades* accipere homines illos, in quibus habitat dilectio, ſicut in lampade ignis. *Aqua multa.* Oſtendit iterum aliam naturam dilectionis, vt & nos amplecti ipſam velimus, vt ita dicatur. Talis eſt dilectio. Hanc verò dilectionem neque minæ, neque perſequutiones paruæ vel magnæ *poterunt extinguere*. Per *aquam* accipimus minas & huiuſmodi paruas tribulationes, quia extinguunt humanos amores. Per *flumina* habemus maiores aduerſitates. *Si dederit homo.* Item commendat dilectionem hanc, vt fortiter nos inuitet ad eam conſeruandam, cùm dicit eſſe talem hanc, pro qua ſi det aliquis *omnem ſubſtantiam*, id eſt, vniuerſam poſſeſſionem ſuam, & ſuper ſeipſum deſpicit eam, id eſt, deſpicabilem iudicabit ad comparationẽ, quam obtinebit.

Soror noſtra parua, & vbera non habet. quid faciemus ſorori noſtræ in die quando alloquenda eſt? Si murus eſt, ædificemus ſuper eum propugnacula argentea. Si oſtium eſt, compingamus illud tabulis cedrinis.

SOROR noſtra. Dicit ſponſus, Lex dilectionis tam grauis eſt, ſed *ſoror*, id eſt, Eccleſia de Iudæis, quæ dicitur *ſoror* Chriſti, quia & de eadem carne, & cohæres regni cum Chriſto, vt nouiter conuerſa eſt, paruula adhuc tenera in fide, *& vbera*, id eſt, doctrinam *non habet* ex ſe, & ideo niſi auxilium ei præbeamus, legem dilectionis ferre non poterit. *Quid faciemus.* Dicit ſponſus ad amicos ſuos. Quia *ſoror noſtra* adhuc paruula eſt, oportet vt conferamus auxi- D lia ei, & *quid faciemus* ei *in die quando alloquenda eſt?* In hoc præſenti tempore, in quo inſtituenda & alloquenda eſt, vt poſt hanc vitam digna inueniatur, quæ Chriſto copuletur in nuptiis. *Quid faciemus?* dico: hoc ſcilicet, *ſi murus eſt*, id eſt, ſi aliqui ſunt in hac Eccleſia, qui ſint murus & defenſio aliorum, *ædificemus ſuper eum propugnacula argentea*, id eſt, ſententias, quibus ſciant ſe defendere, & alios impugnare, & hæc *argentea*, id eſt, tinnientia compoſitione eloquij, ſcilicet ſapientes & eloquentes faciamus eos. *Si oſtium eſt*, id eſt, ſi aliqui ſunt in hac Eccleſia introducentes, *compingamus illud*, id eſt, aliquid apponamus quod ſit eis ad honorẽ: *compingamus*, dico *tabulis*, id eſt, tales adiungamus, qui ſint tabulę, id eſt, ſubtiles & bene dotati ad voluntatẽ Chriſti, vt iſti tales ſint auxilio eis, qui ſunt *oſtium*. *tabulis* dico *cedrinis*, id eſt, tales adiungãtur, qui ſint cedrini, id eſt, imputreſcibiles, & odore ſuo vermes occidentes.

Ego murus, & vbera mea ſicut turris, ex quo facta ſum coram eo quaſi pacem reperiens. Vinea fuit Pacifico, in ea qua habet populos. Tradidit eam cuſtodibus, vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vinea mea coram me eſt. Mille tui Pacifici. & ducenti his qui cuſtodiunt fructus eius.

EGO murus. Vox Eccleſiæ Iudæorum, proferentis perfectionem ſuam, vt ita dicat. Dicis, *ſi murus eſt, ædificemus*. *Ego* quidem murum habeo, id eſt, quidam ſunt in me, qui ſunt *murus*, & aliorum defenſio, & ſunt in me *vbera*, id eſt,

docto-